

MÜLLER JÁNOS

A MAGYAR BANKOK ÉS
TAKARÉKPÉNZTÁRAK
SZÖVETSÉGEINEK TÖRTÉNETE

1830–2014

TÖRTÉNELMI ELŐDÖK ÉS A JELENKOR

© MÜLLER JÁNOS, 2014

Lektorálta:
KOVÁCS TAMÁS
történész PhD – levéltáros

Borító: NÉMETH LEVENTE

ISBN 978-963-7422-03-4

Kiadó és nyomda:
ARTEMIS KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÓ KFT.
Felelős vezető: DR. KISS ZOLTÁN

MÜLLER JÁNOS

A MAGYAR BANKOK ÉS
TAKARÉKPÉNZTÁRAK
SZÖVETSÉGEINEK TÖRTÉNETE

1830–2014

TÖRTÉNELMI ELŐDÖK ÉS A JELENKOR

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	7
Előszó	9
Banktörténeti visszatekintés – Történelmi elődök	13
A magyar bankszektor kialakulásának történelmi folyamata	13
Megszólalnak a pesti polgárok – megalakul a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank	17
Az 1846 és 1867 közötti időszak	21
Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (TÉBE) – a Magyar Bankszövetség történelmi elődje	29
Az 1948 és 1987 közötti időszak	62
A Magyar Bankszövetség alapításának gazdasági, politikai és banktörténeti előfeltételei	71
A Magyar Bankszövetség története	139
A Magyar Bankszövetség megalakulása	139
Az 1990-es évek második fele és az ezredforduló utáni időszak 2007-ig	185
A 2007 és 2010 közötti időszak	230
A 2010 és 2014 áprilisa közötti időszak	301
Irodalomjegyzék	319
Nyomtatott források	319
Internetes források	322
Dokumentumok	322
A Magyar Bankszövetség Tisztségviselői	323
Elnökök	323
Alelnökök	323
Elnökségi tagok	323
Főtitkárok	324
Főtitkár-helyettesek	324
A Magyar Bankszövetség eddigi munkatársai	324
A kötetben szereplő interjú alanyok	325
Melléklet: Tárgyalási jegyzőkönyv	326

*„Az emlékezet úgy működik,
mint egy camera obscura gyűjtőlencséje:
mindent összevon, és ezáltal sokkal szebb
képet mutat, mint az eredetije.”*

(SCHOPENHAUER)

BEVEZETŐ

2014-ben, amikor a Magyar Bankszövetség, így a magyar banki közösség negyedszázados jubileumi évet él meg, sem az ünnepelt, sem az ünnepeltek köre nincs könnyű helyzetben. Ez a megállapítás közhelyes, tehát alapvetően igaz. Bár azt gondolom, ha valaki elolvassa Müller János könyvét, amely történelmi távlatba igyekezett a banki közösséget, illetve érdekvédelmi szervezetinek a történetét megírni, könnyen juthat arra a megállapításra, hogy soha nem is volt könnyű helyzetben.

Ha az alapítás időszakára gondolunk, amikor számos banki érdekvédelmi szervezet egy világháború hajnalán, majd egy elhúzódó és végül vesztes háborúban próbált meg szektorának érdekeit képviselni. A vesztes háború utáni, jóvátétellel, trianoni békével, nemzetközi elszigeteltséggel és hiperinflációval terhelt időszak következett. Majd gazdasági világválság, igaz utána némi konjunktúra, de a '30-as évek végén már megint fegyverkezésről, háborúról és a zsidókérdésről szólt a politika. Majd egy újabb vesztes háború, átvonuló front, kifosztott ország, újabb jóvátétel és szovjet megszállás jutott Magyarországnak. Csakhamar kiderült, hogy a katonai megszállók saját politikai, gazdasági és társadalmi elképzeléseiket is érvényesíteni akarják. 1948-ban úgy tűnt tehát, hogy a klasszikus banki élet, banki érdekvédelem megszűnt, hogy azt ne mondjuk okafigyottá is vált.

Ugyanakkor beigazolódott az a másik közhely is, hogy Magyarországon egyvalami állandó, mégpedig a változás. Tudniillik alig két évtizeddel az államosítások után kiderül, hogy mégis kellenének piaci alapon és logika szerint működő bankok. Ugyan az 1968-as gazdasági reformelképzelés-csomag – vagyis az új gazdasági mechanizmus – kibontakozását a politika meggátolta, de az ott felhalmozódott tudás és tapasztalatok nem veszték el.

Így amikor a '80-as évtized végén, amikor már érződött a változás szele, szinte természetesnek is volt mondható, hogy az éledező banki közösség létrehozta saját érdekvédelmi és konzultációs szervezetét, a Magyar Bankszövetséget. Ebből a könyvből (is) kiderül, hogy a rendszerváltás idején, amikor még tudni nem, maximum csak sejteni lehetett, hogy mi lesz a beindult politikai, gazdasági folyamatok vége. Tudjuk, hogy a magyar gazdaság egy akut válságban volt a '80-as évtized végén. Tehát maga a Magyar Bankszövetség egy válságos időszakban jött létre.

Ugyanakkor a könyvből nem pusztán a Bankszövetség létrejöttének kisebb-nagyobb részletei, vagy kulisszatitkai tárulnak az olvasó elé. Lényegében a magyar bankok, illetve vezető banki szakemberek szemüvegén át az elmúlt 25 év magyar gazdaságtörténetét ismerheti meg az olvasó, nyilván bizonyos kötöttségek és keretek között.

Miért fontos mindez?

A '90-es évtizedben, illetve a 2000-es évek elején még számos könyv jelent meg a magyar bankok, illetve a magyarországi pénzügyi kultúra múltjáról. Ezek nem csak szép, hanem hasz-

nos könyvek is voltak, hiszen a nagy történelmi elődök gondolkodásmódjából, világlátásából és ötleteiből a ma bankárai is meríthetnek. Azonban ezen könyvek időhatára – értelem szerint – 1945 vagy 1948 volt. Ha viszont valaki tovább akart lépni az időben, akkor bizony elég gyér számú irodalmat talált az 1948-as és 1989/1990 közötti időszakra vonatkozóan. Olyan érzése támadhatott bárkinak, mintha nem is működtek volna bankok és bankárok a szocialista, illetve Kádár kori Magyarországon.

Kétségtelen tény, hogy a rendszerváltás óta számos cikk, tanulmány, interjú jelent meg a magyar gazdaságról, annak egyes ágazatiról. De ezek jórészt az aznapi, az aktuális kérdésekre reflektáltak. Ezzel szemben sajnálatosan kevés gazdaságtörténeti, vagy legalábbis gazdaságtörténeti jellegű munka látott napvilágot az elmúlt évtizedben.¹ Kevesen vették és veszik a fáradságot, hogy az időben visszamenjenek, és történelmi perspektívába helyezték vizsgálatuk tárgyát, vagy feltárják a szakirodalmat, a forrásokat, arra pedig különösen kevesen vállalkoznak, hogy az egykori szereplőkkel készített interjúkkal egészítsék ki tudásunkat.

Fontos könyv született meg, amelyben a régmúlt és a közelmúlt, illetve a jelen találkozott egymással – a jövő érdekében.

KOVÁCS TAMÁS PH. D.
történész levéltáros

¹ Ezek közül is kiemelném Mihályi Péter: *A magyar privatizáció enciklopédiája* (Pannon Egyetem – MTA KTI, 2010, javított elektronikus változat: 2011).

ELŐSZÓ

Dolgozat? Elemzés? Egy civil szervezet története? Bankok és bankárok sorsa? Történelmi visszapillantás? Mindezeknek a keveréke? Döntse el az olvasó! Nem volt szándékom a szó tudományos értelmében vett gazdaságtörténeti, banktörténeti könyvet írni.

Hagyományait tisztelve 2012 őszén a Magyar Bankszövetség a bankreform, a kétszintű bankrendszer negyedszázados jubileumát egy nemzetközi konferencia keretében szándékozott megünnepelni. Az eseményt pár héttel a meghirdetett időpont előtt a kormány kérésére le kellett mondani.

Mint az esemény egyik fő szervezőjét szomorúan érintett a döntés és akkor tudatosult bennem, hogy másfél évvel később lesz egy másik jeles évforduló: 25 éves lesz az 1989-ben alapított Magyar Bankszövetség. Ez a felismerés késztetett arra, hogy megírjam a Bankszövetség történetét.

Az írás első percétől számos kérdés merült fel: mi legyen a kutatás módszere, hol és hogyan található meg az iratanyagok, milyen időtávot öleljen fel a banktörténeti visszaemlékezés?

Szakmai pályámra visszatekintve időtállóan tartottam azt a régi mondást, hogy a múlt ismerete nélkül nem tudunk eligazodni a jelen dolgaiban. Az 1968-as gazdasági reform egyik műhelyében, a Közgazdaságtudományi Intézetben kezdtem dolgozni, ahonnan pár év múlva a Magyar Nemzeti Bankba kerültem. Lelkesen követtem a reformot támogató, kidolgozó közgazdászok gondolatait, a Nemzeti Bankban pedig érzékelttem a szakmaiságot képviselő állandóságot, folytonosságot. A II. világháború, a bankrendszer államosítása, és az azt követő szovjet típusú tervutasításos gazdasági rendszer nyomot hagyott ugyan az MNB működésében, de mégis volt szakmai folytonosság, voltak olyan kollégáink, akik az 1940-es évek eleje óta dolgoztak bankban.

Végző elhatározásom az lett, hogy felkutatnom a jelenkori bankrendszer szellemi, történelmi elődeinek működését is. Áttekintettem a magyar bankrendszer kialakulásának gyökereit annak érdekében, hogy látható legyen, hogyan és mikor vált lehetségessé a bankok első érdekvédelmi szervezetének, a Pénzüntézetek Országos Egyesülésének létrehozása 1903-ban.

Egy banktörténeti konferencia hozott össze Kovács Tamással, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának levéltáros-történészével, aki nagy szaktudással és amatőr lelkesedésem iránti tapintattal indított el a kutatás útján. Ő és dr. Kálniczkyne Katz Veronika, fő levéltáros bátorítottak arra, hogy a jelenkori Bankszövetség valós szellemi elődjének, a Takarékpénztárak és Bankok (TÉBE) történetét kutassam, mert még a szakirodalom is adós ezzel a munkával. Emlékezetes az első nap, amikor bekísértek a levéltár olvasó termébe. Elfogódott voltam, izgatott az új kutatási feladat. Kezdetben, amíg nem alakult ki a kutatási rend, nem készült el az első részletesebb vázlat, többnyire rendszertelenül lapozgattam a dokumentumokat. Nem

kellett sok idő, hogy megtaláljam a vezérfonalat, azt az alapgondolatot, hogy mit is keresek. Hogyan tudnék a mai olvasóknak, a banki közösségnek átnyújtani egy összegzést az elmúlt 150 év történéseiről.

A bankok történetét kutatva szembesültem azzal, hogy a bankszektor olykor kíméletlenül, szívósorítóan tárja elénk az ország helyzetét, a történelmi hányattatásokat, helyünket a világban és Európában. A bankszektor tükröt tart elénk, feltárul bankok és emberek sorsa, örömek, tragédiák, sikerek és kudarok. A kezdetekben megjelenik Széchenyi István és Deák Ferenc bölcsége, látjuk a kiegyezés utáni gyors fejlődést, majd az I. világháború, a vörös és fehér terror következményeit. A TÉBE dokumentumai pontosan, szinte naprakészen követik a trianoni béketárgyalásokat – annak aktív résztvevőjeként is – az 1929–33-as világválság hatásait, majd a II. világháború és az azt követő évek szomorú sors fordulóit, a vézskorszak borzalmait.

A módszert illetően egyértelművé vált, hogy lehetőleg időrendben kell haladnom és a dokumentumok, levéltári iratok alapján kell bemutatni a bankszektor fejlődését. A TÉBE esetében megnehezítette a munkát, hogy az Egyesület saját irattári anyagai a világháború majd az 1956-os belövés következtében megsemmisültek. Ezért két nagybank, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Magyar Olasz Bank iratanyagaiban voltak megtalálhatók a TÉBE iratanyagai. Több mint ötezer körözvényt tekintettem át, ezért a válogatás nehéz feladat volt. Igyekeztem azokat az iratokat megjeleníteni, amelyek banktörténeti szempontból fontosak és azokat, amelyek szembesítenek az előbb említett történelmi, társadalmi eseményekkel.

A TÉBE-t követően a II. világháború és a bankreform közötti időszakkal röviden foglalkozom. Éppen annyira, hogy érzékelhetőek legyenek a világháborús pusztítás és a bankszektor államosítása utáni időszak banki vonatkozásai. Szomorú valóság, hogy megszakadt egy, a gazdaság számára létfontosságú ágazat természetes fejlődési folyamata, történelmi értékek veszttek kárba, számtalan emberi tragédia és szomorú sors kísérte ezt a változást. Az élet azonban ment tovább. Nem lehetett teljesen kipusztítani azokat a gyökereket, amelyek a magyar pénzügyi kultúrát több, mint száz éven át táplálták. Ez a magyarázata – és remélhetően a leírtak igazolják –, hogy a generációk során felhalmozott szellemi értékek nem tűntek el. Ahogy Örkény István írta: *„Van abban is valami borzongató, hogy vér szerinti rokonok, időben, térben elszakadva, egymást még névről sem ismerve, egyszerre tudnak különbözni és hasonlítani.”* Velünk, az egykori és mostani bankos és pénzügyes kollégákkal is ez történt. A történelem vihara elszakított a múlttól, mások lettünk, mint elődeink, de valahol mégis ugyanazok vagyunk. Az élet nem állt meg, történelmileg rövid időn belül kezdtek szétfoszlani a tervutasításos rendszer keretei.

A könyv központi fejezete a Magyar Bankszövetség történetét dolgozza fel. Kutattam azokat a körülményeket, feltételeket, amelyek lehetővé tették, hogy az 1987-es bankreformot követően, 1989-ben megalakulhasson a Magyar Bankszövetség. Próbáltam feltárni a '60-as évek második felétől azokat a reform folyamatokat, amelyek adott politikai keretek között

fokozatosan elősegítették a pénzügyi rendszer lazítását, az apró lépésekben megtehető liberalizációt.

Látjuk majd, hogy a bankreform előkészítése mennyiben volt felismerés, esetleg szigorú keretek között bölcs előrelátás, vagy ezekkel együtt mennyiben volt gazdasági, politikai kényszer. Mivel a vizsgált folyamatok kevesebb, mint egy emberöltővel ezelőtt kezdődtek, felvetődött a lehetőség, hogy a korabeli elemzések, dokumentumok feldolgozása mellett szólaljanak meg azok a szakemberek, akik a reform előkészítésének tévőleges résztvevői, a bankszakmának pedig máig elismert személyiségei. Így tehát az olvasó elé tárom az elmúlt huszonöt év fellelhető iratanyagának szemelvényeit, amit a pénzügyi szektor kiemelkedő személyiségeivel készített interjúk egészítenek ki. Bízom abban, hogy érzékelhető lesz, hogy a jelenkori banktörténetet alakító személyiségek emlékei legalább olyan fontosak, mint a dokumentált archív anyagok. A történelmi interjúk készítése szakma, ami nem sajátom. Tapasztalataim hiányát sikerült áthidalni azzal, hogy a régi kollégákkal, barátokkal folytatott beszélgetések során a bankszakma szeretete vezérelt bennünket. Ezek a visszaemlékezések teszik élővé, sokszínűvé az elmúlt negyedszázadról kapott ismereteinket. A beszélgetések során érzékelni lehetett, ahogyan az emlékezet működésbe lép: emlékek, események, emberi kapcsolatok tolnak fel a visszaemlékezőkben. A hasonlat nem pontos, de a Nobel-díjas író, Le Clézio, gyermekkori emlékei kapcsán leírja, mire gondolok: *„Ahogy múlik az élet, az ember sok kalandot átél, és sok mindent elfelejt. De a szagok megmaradnak, és időnként, épp mikor a legkevésbé számítottunk rájuk, egyszer csak felbukkannak, és velük együtt visszatérnek az emlékek is, a hosszú gyermekkorról, a háborúról.”*

Beszélgetni tudtam minden olyan bankárral, aki a bankreform idején, a hőskorban bankot vezetett. Interjúkat készítettem a Bankszövetség elnökeivel és főtítkáraival, de volt jegybank elnökkel és korábbi pénzügyminiszterekkel is. Ezeket az interjúkat az elmúlt huszonöt év valamely fontosabb eseményéhez igyekeztem illeszteni. Ugyanakkor láttam, hogy nem szabad egy visszaemlékező összefüggő gondolatmenetét megszakítani, tördelni. Ezért az interjúk többnyire változatlan formában jelennek meg akkor is, ha hosszabb időszakot ölelnek fel. Az idő múlása az emlékezetre néha jótékonyan hat, mégis minden megszólalónak volt érdekes, banktörténeti jelentőségű mondanivalója. A szemtanúk, az események alkotói átélői kiegészítik, magyarázzák a dokumentumokat. Szerénytelenség lenne erre a kötetre is érvényesnek tekinteni Esterházy Péter szavait: *„Az emlékezés trezorja ez a könyv.”* De amit a folytatásban ír, az e sorok írásakor is célunk volt: *„Hogyan is volt ez? Ki mit mondott. ... És mit ne felejtsünk el, ahogy a költő énekl, a tegnap holnapján – ezeknek, azoknak, magunknak.”*

Végigtekintve a banki közösség negyedszázados történetén, meggyőződésem, hogy a bankok nem csak a gazdasági, hanem társadalmi értéket is képviselnek, teremtenek. Ha ez így van, vajon, hogyan jutott el a magyar bankrendszer oda, hogy a történelmi átlagnál nagyobb ellenszenvben, hullámzó mértékben ugyan, de egyre élesedő társadalmi és politikai kritikában részesül? Csak a legutóbbi, 2008 óta tartó válság lenne az oka? A bankok társadalmi meg-

ítélésének változása okán is elemeztem a Bankszövetség és a mindenkori politika, a kormányzatok kapcsolatait, a Bankszövetség érdekképviselői tevékenységét.

Ez a könyv a Magyar Bankszövetség negyedszázados jubileumát szeretné köszönteni. Az évforduló napja 2014. február 28. A részletes visszatekintő elemzést lezártam a Bankszövetség 2010 áprilisi Testületi Ülésével. Az azóta eltelt időben a bankszektort érintő számos változás történt, ezek közül több még a könyv írásakor is folyamatban volt, nem zárult le. A 2010 és 2014 tavasza közötti időszakról egy rövidebb, összefoglaló értékelés szól.

Köszönetet kell mondanom mindazoknak, akiknek segítségével lehetővé tette e könyv megírását. Mindenek előtt köszönet illeti a beszélgetőtársakat, bankárokat, egykori kollégákat. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára munkatársainak tanácsai, útmutatása, a botcsinálta kutató segítése nélkül ez a történeti visszatekintés nem tudott volna megszületni. Hálás köszönet illeti mindenek előtt Kovács Tamás, levéltáros-történészt, valamint dr. Kálniczkyne Katz Veronikát és Vass Gergelyt. A kézirat leírása, a végtelen sok korrektúra átvezetése Tapodi Kata asszisztensem türelmes munkáját dicséri, akinek ugyancsak köszönetet mondok.

MÜLLER JÁNOS

BANKTÖRTÉNETI VISSZATEKINTÉS – TÖRTÉNELMI ELŐDÖK

E könyv célja a Magyar Bankszövetség negyedszázados történetének bemutatása. A jelenkori Bankszövetségnek azonban voltak szellemi, történelmi elődei és példaképei. A kortárs banki közösség helyzetét, a Magyar Bankszövetség negyedszázados történetét jobban megértjük, ha visszanyúlunk a gyökerekhez. Az elődök között a legjelentősebbek a Pénzüstintézetek Országos Egyesülete, valamint a Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (TÉBE), majd e két szervezet 1928-ban egyesült. Működésük, koruk gazdasági életében betöltött szerepe ma is tanulságos, e civil szervezetek mögött nem csak a takarékpénztárak és bankok sorakoztak fel, hanem velük ott állt az ember és koruk történelme.

A MAGYAR BANKSZÉKTOR KIALAKULÁSÁNAK TÖRTÉNELMI FOLYAMATA

A bankok érdekeit képviselő szervezetek, egyesületek, létrejöttének lehetőségeit az adott kor gazdasági és pénzügyi környezete határozta meg. Tevékenységük, érdekvédelmi feladataik nem csak a bankok működési környezetét, a kor gazdasági helyzetet teszi megismerhetővé, hanem egy sajátos társadalmi tükröképet is tár elénk.

Magyarország gazdasági és pénzügyi fejlődése több európai országhoz képest késve, a XIX. század első felében tette lehetővé, hogy a hitelezés intézményének, önálló magyar bankok alapításának igénye felmerüljön. Ebből a szempontból meghatározó volt az 1830 és az 1848 közötti időszak. Ezek az igények jól dokumentálhatóan ekkor fogalmazódtak meg. Ezt a folyamatot legalább három oldalról jelentkező igény indította útjára, amit aztán a történelmi lehetőségek hol segítettek, hol pedig, akár időlegesen is, de gátoltak. Igényelték a hitel intézményének és önálló magyar bankok alapításának lehetőségét a haladó szellemű, az akkori modern európai pénzügyeket ismerő nagybirtokosok, a lassan polgárosodó Buda és Pest meghatározó személyiségei, a kereskedők és iparosok, végül a XIX. század hazai történelmének jelentős politikusai is.

A vázlatos, jelzés értékű visszatekintést három személyiség véleményére és javaslataira hivatkozva foglalom össze. Ők Széchenyi István, Kossuth Lajos és Deák Ferenc. Tisztában vagyok a leegyszerűsítő megközelítés veszélyeivel, amit Kornai János így jellemzett: *„Vajon őt igazolta-e az idő vagy politikai ellenfeleit?”* – teszi fel a kérdést, majd így folytatja: *„Távol tartom magam attól, hogy állást foglaljak a reformot és a forradalmat, 1848-at és 1867-et,*

Széchenyit, Kossuthot és Deákot egymással szembesítő vagy egymással egyeztetni próbáló, immár száznyolcvan éve folyó nagy vitákkal kapcsolatban.”²

Teljes mértékben osztom ezt a nézetet, aminek szellemében csak néhány történelmi tény villantok fel, kizárólag azzal a célzattal, hogy a magyar bankok kialakulásának, fejlődésének közege jobban megismerhető legyen.

Személyisége és a közgondolkodást évtizedekkel később is befolyásoló ereje alapján első helyre kell sorolni Széchenyi Istvánt. Munkássága messze túlmutatott korának magyar közgondolkodásán. Mérnöki pontossággal elemezte az ország helyzetét, elmaradottságának okait. Szomorúan látta, hogy az ország jó adottságai ellenére nem tart lépést a gyorsan fejlődő európai országokkal, kutatta ennek okait. Tanulmányozta a külhoni példákat és a „Hitel”, „Világ – vagyis felvilágosító töredékek” és „A kelet népe” című műveiben értékálló formában írta le, hogy mi volt, vagy mi lett volna a teendő.

Az 1830-ban megjelent „Hitel” című művében szomorúan állapítja meg, hogy a „magyar birtokos szegényebb, mint birtokához képest lennie kellene” továbbá, hogy „a magyar nem bírja magát oly jól, mint körülményei engednék”.

„A pénznek, földnek s minden egyének csak úgy van lehető legnagyobb haszna, ha egyiket s másikat minden pillanatban arra fordíthatom, amire tetszik. Mennél szaporábban jutok pénzemhez vagy földemhez, s mennél rövidebb idő alatt cserélhetem az elsőt a másikért, s viszont; vagy egyiket s másikat egyéb élet javakért, annál többet ér nekem száz vagy millió forintom, tíz vagy száz ezer hold földem...”

...Minden más országban repülve hoznák a pénzt, s nem mivel a pénzkeresők tán Grófok, Bárok, Nemesei, vagy mivel jó s híres emberek, hanem mivel hypothekát tudnak adni. Nem is ér hitelre annyit a szép kép, s az úgynevezett emberséges pofa, mint ház, föld, erdő, juh...”³

Mélyrehatóan elemzi a nemzetgazdaság helyzetét, nemzetközi példákra hivatkozva fogalmazza meg, hogy mit kellene tenni. Soroljuk fel az általa csokorba gyűjtött problémákat, amelyeket meggyőződése szerint orvosolni kellett volna, miközben számba veszi azokat az adottságokat, amelyeket nem használtunk ki.

Mindenekelőtt Magyarországnak „kereskedése nincs”⁴ – írja, természeti adottságait kihasználni nem tudjuk. A korabeli nemesség ellenérveit számos indokkal cáfolta. A nemesség panaszait így gyűjti csokorba: „Geographiai helyzetünk nem ahhoz való. – Pénzünk nincs. – Más nemzetekkel a Concurrentiát ki nem állhatjuk. – Kivitel a vámok miatt lehetetlen.”⁵ Miközben ezeket cáfolja, tovább megy és leírja, hogy nem elég a megtermelt javak mennyisége:

² Kornai János: *Találkozás Széchenyivel*, A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia Széchenyi István emlékére rendezett ünnepi estjén, 2012. április 12-én felolvasott előadás szövege.

³ Gróf Széchenyi István: *Hitel*, Petróczai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomtató Intézet, 1830, 41., 42., 46., 61.

⁴ Gróf Széchenyi István: *Hitel*, Petróczai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomtató Intézet, 1830, 108.

⁵ i.m. 110.

„productumink szűke”⁶, ami azt jelenti, hogy „midőn valóban oly kevés, hogy portékáink szűke nem hajtáná be a költségesebb mesterségi közösülésekre fordított pénz kamatját, mint teszem vízcsatornák magasabb vidékeken keresztül vitelét, vagy vasutak költségét”⁷. Ennek a helyzetnek egyenes következménye a közlekedés elmaradottsága, azaz a „communicatiók rossz volta”⁸. A kereskedési becsület is hagyott kívánni valót; „kereskedési becsület s munkásság némely csorbái”⁹ – mint írja.

Bár óvatosan, de már 1830-ban felveti a Nemzeti Bank kérdését: „Mi pedig a Nemzeti Bank föllállítását illeti, van olyasokru sok jó példa; s más nemzeteknél jókat s rosszakat is láthatunk, úgy hogy hazánkra illesztésében előre felszámíthatjuk: mit kell elfogadnunk, mitől óvakodnunk.”¹⁰

Művének ezt a helyzetértékelő részét a következő szavakkal zárja: „Törpét vagy óriásit! Sokaságnak legfőbb ingere a nyereség és taps, szóval az örökké fennálló, s bizonyos jutalom; mely mint minden egyéb gazdasági és kereskedési tárgy a hitel szentségén alapul.”¹¹

„Mit ér a kölcsönös felvilágosítás, ha csalfa szív s hamis datum csúsz a tanács közé? Mit a bank bizonyosság, mit a jutalom állandóság nélkül? Csak a hitel teheti varázsokat, mely ha ketté törik, az áldás könnyen átokká válhat. A Hitel védangyala pedig, s fényes napsugara a... nyilvánosság.”¹²

Széchenyi és egyre több kortársa számára világos volt, hogy milyen nagy szükség lett volna a hitelezés intézményére, a bankokra már a XIX. század első felében. Ezt a helyzetet derűsen jellemzi Eötvös József levele, amelyet 1832-ben írt Széchenyi Istvánnak:

„Kedves Gróf Úr!

Hogy tizenkilencedik században tizenkilenc évű ifjú hitelt kér, az nem éppen oly nagy ritkaság, de hogy férfitől kér, kinek legkisebb szolgálatot sem tehetett még, az a különös és bámulásra volna méltó, ha nem a Hitel írójától, s oly férfitől kérné, mely annyi szívességgel fogadná, mint a Gróf Úr engemet. Váratlan, becsületben járó kiadás kényszeríthetett csak arra, hogy Gróf Úrtól 50 aranyat kérjek, mely pénzt 6 hónap múlva köszönettel fizetem le Gróf Úrnak. Azonban pedig, remélvén, lesz nekem is majdan alkalmam a Gróf Úr barátságát viszonzni. Maradok igaz barátja

Eötvös J.

Ha e kölcsön legkevesebb alkalmatlanságot okozna, kérem, tessék azt nékem egy pár sorban jelenteni.”¹³

⁶ i.m. 130.

⁷ i.m. 131.

⁸ i.m. 132.

⁹ i.m. 138.

¹⁰ i.m. 147.

¹¹ i.m. 152.

¹² i.m. 152.

¹³ Eötvös József: *Levelek*, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1976.

Arról már nem szól a történet, hogy működött-e ez a sajátos pénzügyi közvetítő rendszer.

Széchenyi „*Hitel*” című művében nem állt meg a hiányosságok feltérképezésénél, hanem leírta, hogy „mit kell tenni, s min kell kezdeni”¹⁴.

Sürgette a polgárosodást és a polgári erény kialakulását: „...minden bizonnyal végleg abban fogja találni ki-ki legnagyobb jólétét, boldogságát, s ezek bátorságos birtokát: ha mindegyik természeti szabadságának egy részét a társaságbeli szabadság megnyerése végett feláldozza.”¹⁵

Külön részt szentel annak bemutatására, hogy a hitel intézményének javaslata olykor milyen heves vitát váltott ki a nagybirtokosok és nemesek körében, különösen az ahhoz kapcsolódó jelzálog és váltójog kérdése kapcsán. Beszédes a vonatkozó fejezet címe: „Azon okoskodások, melyek Magyarországon a hitel lábra állítása mellett vlnak.”¹⁶ Ebben a vitában olykor szenvedélyesen, de mindvégig tárgyyszerűen védte a hitel intézményrendszerére vonatkozó javaslatát. Vállalta, hogy nagybirtokos társaival nézeti ütközzenek. „*Világ*” című, 1831-ben megjelent művének elején azt írja, hogy „...minekutána a lefolyt esztendőben Gróf Dessewffy József *Hitel* című munkám Taglalatját kiadni méltóztatott, ezen felvilágosító Töredékeket egyenesen hozzá intézni legcélrányosabbnak tartám”¹⁷.

Íme, néhány szemelvény a vitairatból:

„Igyekezni megmutatni, mondd a 93-ik lapon, hogy a mostani helyzetünkben elég lenne a *codex cambio-mrcantilist* csupáncsak a városokra és azoknak *fundusaikra* alkalmaztatni. Erre csak azt mondhatom: igyekezzél, törekedjél tehát, s mutasd meg. Én más vélekedésben vagyok”¹⁸
 „...de arról, miképp kellene a hitelt Magyarországon lábra állítani, mely bár ki mit ábrándoz is, nem áll jó helyen, azt sem *Hitel* című munkámban nem adtam, sem e mostaniban nem adandom elő; de szükségesnek tartom mindenek előtt azt megmutatni, hogy általánosan a jobb hiteli rendelkezés legsürgetőbb tennivalóinkhoz tartozik... midőn azt kell tapasztalnunk, hogy még oly tudós emberek is mint Te, drága Barátom, e részben oly igen elfacsart képzeletekkel bírnak, s azokkal *antifinanciai* talentumú honfiainkat meg nem szűnő szorgalommal a józan útból félre vezetni iparkodnak.”¹⁹

„Te drága Barátom, a mi hitelbeli állapotunkat jobbnak hirdeted, mint az Angolokét; ami által, nem hiszem, nagyot használtál hazánknak, mert a *competens* bírák külföldön szánakozó mosolygással olvasandják e pénzügy-körűli tudatlanság nevetséges ivadékát, s még kevésbé kívánnandnak velünk valami pénzbeni szerződésbe vagy összeköttetésbe jöni, mint eddig...”²⁰

¹⁴ Gróf Széchenyi István: *Hitel*, Petróczai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomtató Intézet, 1830, 153.

¹⁵ i.m. 172.

¹⁶ i.m. 207.

¹⁷ Gróf Széchenyi István: *Világ vagy is Felvilágosító Töredékek Némi hiba 's előítélet eligazítására*, Füskúti Landerer Nyomtató Intézet, 1831, Tudnivaló.

¹⁸ i.m. 137.

¹⁹ i.m. 138.

²⁰ i.m. 139.

Következzen „Hitel” című művében a sürgető feladatokat összefoglalása: *„Ezek szerint, ha az előadottak igazak, s azt tán senki se fogja kérdésbe hozni, az foly: hogy a józan ész közünkbe a szoros Hitelnek mennél előbbi felállítását javasolja, mert csak egy kis pillantati zavar, s ideig-óráiglan nyomás után azonnal nagyobb s tartós lesz a jövőendő kellem s haszon, s néhány méltatlan egyesek nem pártolásával annál bizonyosb a közgyarapodás és boldogság. Amit pedig józan ész javasol, s józan országlás végrehajt, annak jó haszna, s bizonyos sikere nem marad el...*

...A pénzbeli Hitel vagy cambio-mercantile fórum váltó kereskedési törvényszék – velejének akármily módosításokkal legyen is alkotva, minden esetre annak kell lennie, hogy:

Először: a pör sebesen folyjon.

*Másodszor: az ítélet után mindjárt kezet lehessen tenni a vagyona s birtokra, mely annyiban adassék, amennyit az valóságosan, s nem képzeletben meg is ér, azaz amennyiért tüstént dobra üthetni...”*²¹

A XIX. század harmincas évei tehát megnyitották az utat bankok alapítása és a bankrendszer lassú kialakulása számára. A felvilágosult nagybirtokosok, nemesek képviselőjeként Széchenyi műveit hívtuk segítségül a korrajz bemutatásához. Ezt az időszakot zárjuk le 1841-gyel, mely kitüntetett jelentőségű a magyar banktörténet szempontjából.

MEGSZÓLALNAK A PESTI POLGÁROK – MEGALAKUL A PESTI MAGYAR KERESKEDELMI BANK

A XIX. század elején kialakulatlan volt a pénzgazdálkodás, nem volt tőkepiac, nem működött a hitel és a jelzálog intézménye. Ennek szükségességét már a XVIII. század végén felismerték a pesti kereskedők és polgárok, próbálták képviselni egy magyar bank megalapításának gondolatát. Javasataik nem találtak meghallgatásra, de az 1800-as évek elején egyre több vagyonos pesti kereskedő, egyre nagyobb összegben nyújtott hitelt, a hitelek többi részét pedig osztrák pénzüzetek folyósították.

Úgy tűnt, hogy az áttörést az 1830-as év hozza meg, amikor rangos és ismert kereskedők kérvényt nyújtottak be a Helytartó Tanácshoz, indítványozva az Első Magyar Kereskedési Bank létrehozását.

A hivatali procedúra nagyon lassan haladt annak ellenére, hogy az alapítók megnyerték Habsburg József főherceg, nádor támogatását. Pedig az idő sürgető volt, az ország az akkori európai nemzetekéhez képest a pénzügyekben bántó lemaradásban volt. Lemaradásunk érzékeltetésére nem azt mutatjuk be, hogy néhány európai országban – például Ausztriában – milyen volt a pénzügyi rendszer a XIX. század elején, nem hivatkozunk arra, hogy az

²¹ i.m. 216.

európai bankok szülőhelye már a XII. században Olaszországban volt, inkább két beszédes példát említünk.

Svédország központi bankját a Sveriges Riksbankot 1668-ban alapították, ezáltal ez volt a világ első, így legrégebbi központi bankja. Arról nem is szólva, hogy még a Riksbanknak is volt egy előd bankja, amelyet Stockholms Banconak vagy Bank of Palmstruch-nak hívtak – alapítójáról, Johan Palmstruch-ról elnevezve – 1650-ben. Ez a bank bankjegy kibocsájtási jogosítványát a svéd királytól kapta, de kezdetben túl sok bankjegyet bocsájtott ki megfelelő fedezet nélkül, ezért jogosítványát átadták a *„birodalmi banknak”* (Bank of the Estates of the Realm) és egyúttal a parlament felügyelete alá helyezték annak érdekében, hogy a király befolyását megszüntessék.

Negyedszázaddal később, 1694-ben alakult meg az angol központi bank, a Bank of England. Az alapítás hátterében az állt, hogy a XVII. század végén Anglia életében nyugalmasabb időszak következett, a kereskedelem virágzott, de a pénzügyi rendszer és a finanszírozás gyenge, hosszú idő óta bizonytalan volt. Ezt a helyzetet orvosolta a Bank of England létrehozása, alapító okiratára (Royal Charter – M. J.) 1694. július 27-én került a királyi pecsét és vált a pénzügyintézet a kormány bankjává.

Mindkét előbb említett országban megvoltak azok az előfeltételek, amelyek megteremtését hazánkban Széchenyi és kereskedő kortársai szerették volna elérni, s ha most felvázoljuk a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank megalapításának körülményeit, akkor látjuk, hogy pénzügyintézeti szempontból hazánk mintegy 140–170 éves lemaradásban volt. Azt már csak zárójelben jegyezzük meg, hogy az ismert történelmi körülmények miatt az önálló magyar központi bank, a Magyar Nemzeti Bank csak 1924-ben jöhetett létre.²²

Mint említettük, több neves kereskedő és iparos 1830-ban kérvénnyel fordult a helytartó tanácshoz kereskedési bank alapítása érdekében, de ennek jóváhagyására az elkövetkező tíz évben nem került sor. Időközben, 1835 táján még egy Magyar Nemzeti Hitelbank alapításának javaslata is elkészült, de ez az ötlet is csak terv maradt. Az előkészítés megkezdésétől a megvalósulásig tizenegy év telt el. Végül V. Ferdinánd egy úgynevezett pátens, az alapítólevél 1841. október 14-i aláírásával tette lehetővé a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank megalapítását, amely az első önálló magyar bank volt.

A hosszan elhúzódó döntési folyamat hátterében nem csak az udvar bürokráciája volt tetten érhető, hanem az is, hogy *„Magyarországon az 1830-as évek végéig hiányoztak a hiteléletet szabályozó törvények. Csak az 1839–1840-es rendi országgyűlés fogadta el a tőkés pénzpiac működéséhez nélkülözhetetlen törvényeket, az 1840. évi XV., XVI., XVII. és XVIII. törvénycikkeket, melyek szabályozták a kereskedők és a gyárak jogviszonyait, a közkereseti társaságok működését,*

²² Erről később említést teszünk. A Magyar Királyi Állami Jegyintézet az 1921. évi XIV. törvénycikk alapján 1921. augusztus 21-én kezdte meg az 1924-ig tartó működését. A Magyar Nemzeti Bank az 1924 május 24-én tartotta közgyűléssel kezdte működését az 1924. évi V. törvénycikk alapján.

felállították a váltótörvényszéket, intézkedtek a csődeljárásról és az adóssági követelések elsőbbség végett betáblázásáról. ...A jóváhagyott alapszabály és működési szabályzat értelmében a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank részvénytársaságként kezdte meg működését, noha ekkor e formai jogi szabályozása Magyarországon még nem történt meg. Az alapszabály mintájára az Osztrák Nemzeti Bank hasonló okmányát tekintették, de érvényesítették a jegybank és a kereskedelmi bank közötti különbségeket”²³.

Mivel az első önálló magyar bankról szólunk, említést kell tenni az alapító részvényesek csoportjáról is. *„...a legtöbb részvényt a bécsi Rotschild és Löwenthal birtokolta – ötvenet-ötvenet, míg Wodianer Sámuel és Ullmann Mór harminc-harminc részvényt vásárolt. Malvieux Keresztély és Liedemann Frigyes tíz-tíz, Kappel Frigyes három, Sartory János tizenöt, Cohen Miksa három, Halbauer János tíz részvényt fizetett be.”²⁴*

Sajátos volt az első magyar kereskedelmi bank vezető szervezete is. A legfelső döntéshozó szerv a tizenöt tagú választmány volt, amelynek élére az induláskor elnököt nem, csak al-elnököt választottak.

„...az alelnök Ullmann Mór lett. A vezetőségbe Christian Joseph Malvieux, Sartory János György, báró Podmaniczky László, Valero Antal és Wodianer Sámuel került.”²⁵

A magyar pénzügyi szektor úttörői közé tartozott az 1840. január 2-án megalakult Pesti Hazai Első Takarékpénztár, amely Fáy András kezdeményezése nyomán jött létre.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Pesti Hazai Első Takarékpénztár mellett meg kell említeni egy másik banktörténeti jelentőségű pénzügyi intézetet, az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztárat is, amely 1846-ban alakult.

Ez a Takarékpénztár nagyban hozzájárult a hazai pénzügyi kultúra fejlődéséhez. 1896-ban a Takarékpénztár megalakulásának 50. évfordulója alkalmából könyvben örökítették meg az intézet működésének történelmi útját.

A kezdetekről ezt írja a szerző, dr. Fenyvessy József:

„Félszázaddal ezelőtt nyílt meg a Budai Takarékpénztár, 1846. október 1-én, oly időben, midőn Magyarország gazdaságilag is ébredezni kezdett.

Széchenyi István gróf lángeszének szikrái áttörtek a borongó homályon, s bevilágítottak hátramaradásunk és tespedésünk sötétségébe. Megmozdult az egész ország! A nemzetgazdaság és pénzügy, az ipar és kereskedelem, a forgó tőke és hitelnek akkor még új, csak kevesek által megértett fogalmai, lassan bár, de ellenállhatatlanul vonultak be a mérvadó osztályok, a nemesség, földbirtokosság és honoratiorok társadalmi rétegeibe.

Az országgyűlés által alkotott törvények a váltójogról és kereskedőkről, a külföld példái az egyesülés és társulás erejéről és sikeréről, nálunk is elkészítik a talajt, s az intézmények egész sorával

²³ Botos János: *A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank története*, Láng Kiadó, 1991, 16.

²⁴ i.m. 17.

²⁵ Tomka Béla: *Képes Banktörténet*, HVG Kiadói Rt., 2006, 13.

találkozunk, melyek az új élet közeledő tavaszát jelezték. Ezek közé tartozik a budai takarékpénztár is, melynek ma, mint Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár jogutódai vagyunk.”²⁶

A Takarékpénztár megalakulását „Az intézet keletkezése” című fejezet írja le.

„Hazánk politikai megújulása küszöbén, e század harmincas éveiben, az addig fölötté elhanyagolt közgazdaság iránt is feléledt a nemzet figyelme. A közjogi sérelmeket vitatták meg ugyan első sorban rendi gyűléseken, de egyre tért hódított itt is az a meggyőződés, hogy rendezett, erős gazdaság nélkül nem szilárdulhat meg a magyar állam politikai önállása. Az államfenntartás nagy küzdelmeiben e nemzet elmaradt a nyugati államokhoz képest úgy a művelődés, mint a gazdaság terén; nagy-ipara nincsen, kereskedelme szűk körű, közlekedési utjai primitívek, hitelviszonyai pedig siralmasak.

...Ez elmaradottságból a nemzetet kiragadni különösen Széchenyi István gróf igyekezett, a ki röpirataiban kíméletlen őszinteséggel tárta fel fejletlen gazdaságunk szomorú képét és kifejtvén ennek okait, reámutatott a segítő eszközökre, melyeket haladék nélkül fel kell használni, hogy hazánkat a tespedésből kirántsuk. A ‚Hitel’ megjelenésétől kezdve, határozottan ő lett gazdasági fejlődésünk irányzója.”²⁷

A későbbiekben látni fogjuk, hogy a 19. század végén és a 20. század elején igen jelentős számú pénzügyi intézet alakult Magyarországon. Számuk a trianoni békeszerződést követően jelentősen csökkent, mivel az elcsatolt területek révén az ott lévő pénzügyi intézetek is elkerültek az országból. Ebben az összefüggésben kell említést tennünk a Brassói Általános Takarékpénztárról, amely 1835-ös alapításával mindenképpen úttörő szerepet töltött be. Egry Gábor idézett művében külön fejezetet szentel a 19. századi Erdélyben működő szász pénzügyi intézeteknek:

„A dualizmus korának szász pénzügyi intézetei a legrégebben működőek közé tartoztak. Az 1835-ben alapított Brassói Általános Takarékpénztár az első ilyen jellegű, önálló intézmény volt a szent korona országainak területén, és az 1841-ben létrejött Nagyszebeni Általános Takarékpénztár is a korai alapítások közé tartozott. Ez a két intézet lett az a mag, ami köré később az egész szász pénzügyi struktúra szerveződhetett. A működésük alapját a németországi filantróp takarékpénztári mozgalom elvei jelentették, alapszabályaik a nürnbergi takarékpénztár alapszabályain nyugodtak.”²⁸

²⁶ Dr. Fenyvessy József – az Igazgatóság megbízásából: *Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár Ötven Éves Története 1846–1896*, Históriaantik Könyvkiadó, 2013, Előszó

²⁷ i.m. 1–2.

²⁸ Egry Gábor: *Struktúra vagy rendszer? – Az erdélyi szász pénzügyi intézetek és a regionális bankrendszer problémája Erdélyben a XIX. században*, az ELTE BTK Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Doktori Programjának keretei között, 2003, 96.

AZ 1846 ÉS 1867 KÖZÖTTI IDŐSZAK

Az 1830-as évek erőfeszítései, mint láttuk eredménnyel jártak, létrejöttek az első hazai pénzügyintézetek. Ha csak a számok oldaláról nézzük, akkor az 1841-et követő bő negyed században részvénytársasági formában csak két nagyobb hitelintézet alakult: 1846-ban az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár és a vizsgált időszak utolsó évében, 1867-ben a Magyar Általános Hitelbank. Kisebb pénzügyintézetek és takarékpénztárak alakultak ugyan, mint például 1864-ben az Első Magyar Iparbank vagy a Budai Takarékpénztár, 1865-ben a Budai Kereskedelmi és Iparbank. Az a dinamikus fejlődés a pénzügyi rendszerben, amelyre az országnak szüksége lett volna, és ami más európai országokban adottság volt, csak 1867 után indult el.

Mindez nem jelenti azt, hogy ezek az évtizedek akár banktörténeti szempontból is eseménytelenek lettek volna. Az önálló magyar hitelintézetek létrehozása mellett többször felmerült az önálló magyar jegybank megalakításának gondolata is. Gróf Dessewffy Emil például – ismerve Széchenyi korábbi vonatkozó javaslatát – 1841-ben olyan javaslattal állt elő, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank kaphasson jegybanki jogosítványokat.

Az 1848. március 15-i, 12 pontban összefoglalt követelések már tartalmazták a felelős önálló magyar pénzügyminisztérium létrehozását és a nemzeti bank megalapítását. Március 17-én az akkori nádor, István főherceg kinevezte Batthyányi Lajost miniszterelnökké és az új kormány pénzügyminisztere Kossuth Lajos lett. Március végén már megszületik az önálló magyar pénzügyminisztérium létrehozásának tervezete.

E ponton azt gondolhatnánk, hogy végre megnyílt a pénzügyintézeti szektor fejlődésének lehetősége. A történelem kereké azonban nem fordult kedvező irányba. Pillanatképek formájában soroljuk fel a fontosabb eseményeket. A parlament a végrehajtó hatalmat 1848 októberében az Országos Honvédelmi Bizottmányra ruházza át. Az év végén V. Ferdinándot Ferenc József váltja a trónon. Ezekben a hónapokban folytatódik a szabadságharc. 1849. április 14-én a debreceni református Nagytemplomban kimondták a Habsburg ház trónfosztását. Ez a Függetlenségi Nyilatkozat megpecsételte a szabadságharc és a megkezdett reformok sorsát. Utólag az mondható, hogy sem az ország helyzetét, sem a nemzetközi erőviszonyokat nem mérték fel helyesen. Közel egy hónappal később megalakult a Szemere Bertalan vezette új kormány, amelynek pénzügyminisztere Duschek Ferenc lett. Hamarosan azonban elkövetkezett 1849 augusztusa, amikor Kossuth Lajos lemond az Országos Honvédelmi Bizottmány eléről, majd bekövetkezett a világosi fegyverletétel. Mielőtt Kossuth elhagyta az országot kiáltványt intéz „*A nemzethez!*”, amelyben azt írja, hogy nincs többé remény. Ebben a búskomor hangulatban megkezdődött a magyar történelemben Bach korszaknak nevezett időszak.

A fenti események és történelmünk ismeretében elmondhatjuk, hogy nem hallgattak Széchenyire, akit 1848 szeptemberében megrendült idegállapotban szállították Döblingbe.

A csalódásnak, kiábrándultságnak és talán a kiúttalanságnak az érzését foglalja össze Eötvös József Falk Miksának 1866. október 6-án írott levelében:

„Széchenyi szerette hazáját, szerette a nemzetet. Hazájának nagysága, s a nemzet jövője magas fogalmak voltak előtte, melyekért semmi áldozattól vissza nem rettent... Senki nem áldozott többet hazájának, mint ő – mert hisz feláldozta életének minden napját a közügynek... Szerette az egész hazát, vagy helyesebben mondván lelkesedett a baza fogalmánál, de az individuum nem volt semmi előtte, mint eszköz, melyet nagy s nemes célokra használt fel, de pusztán eszközül, eldobva azt, lábbal taposva, mihelyt haszontalanná vált vagy éppen útjában kezdett állni; s ha megengedem is, hogy éppen e tulajdon vagy hiány volt az, mi őt sokban elősegíté, bizonyosan ez kulcsa azon nem szeretetre méltó tulajdonoknak, melyeket benne ismertünk: az arisztokratikus gőgnek, a türelmetlenségnek, a hideg gúnynak, mely oly sértően hatott, és az oka nagy szerencsétlenségének is, mely miatt összerogyott, midőn a hazát, melynek kizárólag élt, melyen kívül semmit nem szeretett, veszve hívé, s a nagy világon magányosan találá magát, csak azokat látva maga körül, kik iránt semmit nem érzett, s kiknek szeretete őt nem boldogíthatá, mert nem tudta viszonzani.”²⁹

Találóan jellemzi a korszakot Csernok Attila: „Magyarország történelmét a XIX. században nem a józan ész vezérelte. Sem a nemesi nemzetnek, sem a liberális reformereknek nem kellett Széchenyi István, az arisztokrata szalonokban lekicsinylően emlegetett ‚Steffér‘. A főnemességnek és az udvarnak forrófejű, naiv felforgató, a forrófejű liberálisoknak túlságosan konzervatív.”³⁰

A Bach korszak történelmi megítélése hazánkban a mai napig ellentmondásos. Kétségtelen, hogy ez az időszak nem kedvezett a magyar pénzügyi szektor fejlődésének, ugyanakkor számos olyan törvényi és jogszabályi változás született, amelyek a későbbiekben segítették a hitelintézeti tevékenységet.

A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank szempontjából Botos János az időszakot így jellemezte: „Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverését követően súlyos helyzetbe került a bank. Fizetőképességét ez idő tájt csak oly módon tudta fenntartani, hogy egy ideig tartózkodott új üzletek kötésétől és erőteljesen törekedett kintlévőségei felszámolására. ...Az önkényuralom évei – különösen a Bach korszak – nem kedveztek a hitelszervezetek fejlődésének. Az 1852. november 26-i császári nyílt parancs a már működő egyleteket – ideértve a hitelintézeteket is – új alapszabály benyújtására kötelezte, majd három nap múlva Magyarországra is kiterjesztették az 1811. évi osztrák polgári törvénykönyv érvényét, amely zálog (kézizálog, jelzálog és termésre adott előleg) esetén a kamatot 5 százalékban, egyéb esetekben 6 százalékban határozta meg...”³¹, ami erőteljesen korlátozta és visszaszorította a jelzálog alapú hitelezést.

Amint egyre távolabb került az ország az 1848–1849-es forradalom bukásától, vált nyilvánvalóvá, hogy az ország és a nemzet számára szükség van egy békés, a bécsi udvar számára is elfogadható fejlődési időszakra. Fontos volt ez politikai szempontból ugyanúgy, mint

²⁹ Eötvös József: *Levelek*, Magyar Helikon, 1976, 474–475.

³⁰ Csernok Attila: *A komáromi pontonhíd*, OOK Press Nyomdaipari és Szolgáltató Kft., 2008, 46.

³¹ Botos János: *A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank története*, Láng Kiadó, 1991, 23.

a gazdaság számára, hiszen 1857-ben egy világméretű kereskedelmi és tőzsdéválság söpört végig Európán, ami természetesen hazánkra is kihatással volt. Ebben a történelmi környezetben emelkedett ki meghatározó politikusként Deák Ferenc.

Az ő történelmi érdeme annak felismerése, hogy az ország fejlődését új alapokra kell helyezni és tárgyalások révén eljutni a bécsi udvarral a kiegyezésig. Deák szerepét sokan és sokféleképpen elemezték, értelmezték. Bármely hosszadalmasabb elemzésnél többet mond, ha röviden idézzük Deák Ferenc néhány emlékezetes parlamenti beszédét vagy felszólalását.

1861. május 13-án a következőket mondta: *„T. ház! Nehéz idők, vész teljes évek mentek el fölöttünk. Végenyészet szélén állott nemzetünk.³² ...Ennyi baj és veszély között kettőre lesz főként szükségünk: szilárdságra és óvatosságra. Engedni ott, hol az engedés öngyilkosság, kockáztatni ott, hol arra szükség nem kényszerít egyaránt bűn volna a nemzet ellen... Isten úgy akarta, hogy szenvedjünk, de ne csüggedjünk, s hűtlenek ne legyünk önmagunkhoz, és úgy akarta, hogy a fejedelmet tizenkét évi tapasztalás végre meggyőzze, hogy a korlátlan hatalom abszolút rendszere nem vezetheti a birodalom népeit boldogságra, de veszélybe döntheti a trónt és a birodalmat.³³”* Ez a pár mondat is igazolja Deák pontos helyzetfelismerő képességét és az ennek megfelelő következtetés levonását. *„Ne felejtsük el mennyi baj, mennyi veszély környezi helyzetünket! A múlt idők eseményeiből sok félreértés, sok keserűség maradt fenn e hazában, mik, ha talán itt-ott csillapodtak is, el még nem enyésztek, s egy újabb ballépés lángra gyújthatná ismét a káros vi-szályok lappangó szikráját.³⁴ ...Félünk, sőt gyáva az ki önszemélyét félti, midőn hazájának sorsa forog kérdésben; de maga nem fél, hanem félti a hazát, óvatos nem azért, hogy magát baj ne érje, hanem hogy a haza ne szenvedjen, az uraim, nem félünk, nem gyáva.³⁵”*

A képviselőház 1861. augusztus 8-án tárgyalta az osztrák császár leiratával kapcsolatos teendőket, amelyhez kapcsolódott Deák Ferenc híres fölirati javaslata. Ez a beszéd és ez a javaslat nagy hatású volt, megteremtette a nemzeti konszenzust a kiegyezés előkészítéséhez. Deák Ferenc beszédét így fejezte be:

„Lehet, hogy nehéz idők következnek ismét hazánkra, de a megszegett polgári kötelesség árán, azokat megváltanunk nem szabad. Az ország alkotmányos szabadsága nem oly sajátunk, mely-ről szabadon rendelkezhetnénk, hitünkre bízta a nemzet annak bű megőrzését. ...Ha túrni kell, túrni fog a nemzet, hogy megmentse az utókornak azon alkotmányos szabadságot, melyet őseitől öröklött. Túrni fog csüggedés nélkül, ...mert amit erő és hatalom elvesz, azt idő és kedvező szeren-cse ismét visszahozhatják; de amiről a nemzet félve a szenvedésektől, önmaga lemondott annak visszaszerzése mindig nehéz, s mindig kétséges. Túrni fog a nemzet remélve a szebb jövőt, s bízva ügyének igazságosságában.”³⁶

³² Kónyi Manó gyűjtése nyomán: *Deák Ferenc Beszédei III.*, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1889, 16.

³³ i.m. 17.

³⁴ i.m. 36.

³⁵ i.m. 37.

³⁶ Kónyi Manó gyűjtése nyomán: *Deák Ferenc Beszédei III.*, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1889, 198.

A képviselőház nagy lelkesedéssel és többségi egyetértésben fogadta Deák Ferenc javaslatait. Megnyílt az út a bécsi udvarral való tárgyalásokhoz, ami az ismert megállapodáshoz, azaz a kiegyezéshez vezetett. Ez az út nem volt akadályok és zökkenők nélküli, sokat kellett tenni azért, hogy a kiegyezés a közmegegyezés alapján jöjjön létre, hogy hosszú időre biztosítsa a nyugodt fejlődés lehetőségeit. Ennek az útnak jellemzőjeként említjük meg, hogy a tárgyalásokat és a megegyezésre való törekvést Kossuth Lajos ellenezte. 1867 májusában a Magyar Újságban közzétett nyílt levelében szenvedélyes hangon szólította meg Deák Ferencet.

„Együtt állottunk őrt a nemzet jogai mellett az 1848-ki válság előestéjén, midőn mint miniszter társak közegyetértéssel megköveteltük a bécsi udvartól s kormánytól, hogy hazánknak törvényes önállása és szabadsága minden tekintetben, a pénz- és hadügyek önálló, független és minden idegen avatkozástól ment kormányzatát is világosan oda értve, nyíltan elismerve és megóva legyen. ...Együtt izentük meg e jogszerű követelés folytán a bécsi kormánynak, hogy ...el vagyunk határozva a magyar nemzetnek önállásából semmi áron egy hajszálnyi sem engedni. ...Te, mert nem bíztál nemzetünk erejében a visszavonulást választottad. ...És ha azt kérdem magamtól, mi hát az amit nemzetünk ennyi feláldozásért jutalmul kap? Látom azt, hogy kapja az idegen érdekekérti katonáskodás kötelességének általánosítását; ezer néhány száz millió forint állam-adósságot, s vele az elviselhetetlen tömérdek adók megörökítését, melyeknek ily viszonyok mellett még csak legcsekélyebb enyhítésére sem lehet gondolni. ...Lassan-lassan fellebben a fátyol a Béccseli alkudozások titkairól. Úgy látszik, mind ez már kicsinált dolog, s az országgyűlés csak arra van hivatva, hogy a bevégzett ténnyt regisztrálja. ...Ne vezess hazánkat oly áldozatokra, melyek még a reménytől is megfosztanák!”³⁷

Deák Ferenc a Pesti Napló 1867. május 30-i számában nyilvánosan válaszolt Kossuth Lajos felvetéseire.

„E vádirat (a Kossuth levelében foglaltak – M. J.) ellenében magamat és eljárásomat igazolni nem tartom szükségesnek. Politikai eljárásom nyilvános volt. Elveim, nézeteim és minden állításomnak, minden javaslatomnak okai tudva vannak a közönség előtt, mert őszintén és tartózkodás nélkül kifejtettem azokat ott, hol képviselői állásomnál fogva jogom és kötelességem volt felszólalni... Kit sem a hatalomnak parancsszava, sem becstelen érdekek, sem biúság és a pillanatnyi népszerűség hajhászása nem vezetnek, hanem keresi a baza javát és követi saját meggyőződését, az könnyen viseli a felelősség terbét... Ha mindemellett a többség véleménye és az én véleményem találkozta, ennek magyarázata csak az, hogy az én meggyőződésem is az volt, ami az övék. Az én igazolásomra tehát a többség nem szorult. Ezek azon okok, melyeknél fogva Kossuth Lajos nyílt levelének hírlapi cáfolgatásába bocsátkozni nem szándékom.”³⁸

³⁷ Kossuth Ferencz sajtó alá rendezése: *Kossuth Lajos iratai VIII.*, Athenaeum R. Társulat, 1900, 4., 5. ,6. ,14., 16., 17.

³⁸ Kónyi Manó gyűjtése nyomán: *Deák Ferenc Beszédei V.*, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1898, 9–10.

A történelem erről a polémiáról már ítéletet mondott. Visszatekintésünk szempontjából csak az lényeges, milyen volt az a történelmi helyzet, amely hátráltatta vagy a segítette a pénzügyi szektor fejlődését. A pénzügyi, banki szövetségek megalakulásának előfeltételei, a század utolsó harmadában lassan megteremtődtek.

Említettük, hogy a magyar Pénzügyminisztérium 1848. május 1-jén kezdte meg működését, a pénzügyminiszter pedig Kossuth Lajos volt. Az 1848-as forradalom leverése után a pénzügyeket ismét a bécsi császári és királyi pénzügyminisztérium irányította. Az 1867-es kiegyezést követően alakulhatott meg a független magyar királyi pénzügyminisztérium Lónyay Menyhért miniszter vezetésével. Az önálló Magyar Nemzeti Bank esetében viszont sokkal hosszabb időre volt szükség, hogy kialakuljanak az önálló működés feltételei.

*„Az Osztrák Nemzeti Bankot 1816. június 1-jén kiadott pátenssel alapították, állambankári feladatok ellátására a pénzügyi kormányzat által biztosított fémkészlet alapján bankjegy kibocsátásra, váltóleszámitolásra, jelzálogkölcönzésre és a papírpénz/fémpénz beváltásból adódó állami adósságok törlesztésére. ...Az Osztrák Nemzeti Bank privilégiuma 1877-ig szólt, ezért kezdetben fel sem merült – különösen osztrák részről nem –, hogy a kiegyezési tárgyalások során a bankkérdésről is tárgyalni kellene. Ezért a közös ügyek közül a közös érdekű ügyek közé sorolták azt. A kiegyezés megkötése után a jegybank kérdés megoldása a két pénzügyminisztériumra maradt. Az új bank létrejötte körül hosszú és nehéz tárgyalások folytak. ...Az Osztrák–Magyar Bank csak 1878-ban alakult meg (1878. évi XXV. törvénycikk az Osztrák–Magyar Bank létesítéséről és szabadalmáról). Az új bank szervezete a központi (főtanács, végrehajtó bizottság) és a helyi (bécsi, illetve budapesti főintézet, fiókintézetek és mellékhelyek a két főintézet alá rendelve) szervekből állt.”*³⁹

Az Osztrák–Magyar Bank az I. világháború után, az 1919 szeptemberében megkötött békeszerződés feltételei alapján szűnt meg. Ezt követte egy köztes időszak 1921 és 1924 között, amikor az 1921-ben alapított Magyar Királyi Jegyintézet működött. Már az alapítást elrendelő törvényből is kiderül, hogy átmeneti intézménynek tekintették, feladata az állam által teremtett papírpénz, az államjegy kibocsátása volt.

Végül 1924 májusában kezdte meg működését az önálló Magyar Nemzeti Bank. Az alapítást szabályozó *„törvényben rögzítették, hogy az állam kizárólagos jogosítványt ad a Magyar Nemzeti Banknak az állami bankjegyek kibocsátására. A Magyar Királyi Jegyintézetet felszámolják úgy, hogy annak teljes államjegy forgalmát és giró számla tartozását a Bank átveszi és ez az állam adósságát fogja képezni az MNB-vel szemben”*⁴⁰.

Az előbbiekben felvázolt történelmi körülmények között a magyar bankrendszer az 1867-es kiegyezést követően indult gyors fejlődésnek. Jól szemlélteti ezt az alábbi összefoglaló

³⁹ Dr. Kálniczky Vera: *Magyar Országos Levéltár Segédletei* 26.: *A Magyar Nemzeti Bank és Jogelődei Repertórium* 1851–1953, Magyar Országos Levéltár, 2006, 7–8.

⁴⁰ i.m. 11.

táblázat, amelyet Tomka Béla készített a XIX. század második felében alapított legnagyobb részvénytársasági hitelintézetekről.⁴¹

A 15 legnagyobb magyarországi részvénytársasági hitelintézet, 1900–1909			
	Alakulás éve	Részvénytőke 1900 (1000 K)	Részvénytőke 1909 (1000 K)
Hazai Bank	1894	10 000	25 000
Magyar Agrár- és Járadékbank	1895	24 000	24 000
Magyar Általános Hitelbank	1867	34 000	60 000
Magyar Bank és Kereskedelmi Rt.	1890	2 400	25 000
Magyar Helyi Érdekű Vasutak Rt.	1892	8 000	12 000
Magyar Jelzáloghitelbank	1869	30 000	40 000
Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bank	1869	30 000	40 000
Magyar Takarékpénztárak Központi Jelzálogbankja	1892	6 000	16 000
Pesti Magyar Kereskedelmi Bank	1841	30 000	42 000
Belvárosi Takarékpénztár	1892	5 000	10 000
Budapesti Takarékpénztár és Országos Zálogkölcson Rt.	1893	10 000	10 000
Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár	1846	9 000	12 000
Magyar Általános Takarékpénztár	1881	4 000	16 000
Magyar Országos Központi Takarékpénztár	1872	8 400	12 600
Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület	1840	10 000	15 000
Összesen		220 800	359 600

⁴¹ Magyar Statisztikai Közlemények 35., Budapest, 1913, 55.

A XX. század első fele

A XX. század első évében már 987 bank és takarékpénztár volt az országban, számuk 1905-ben már elérte az 1183-at.

„A 20. század első éveit a pénzügyi intézmények alapítási kedv növekedése jellemezte, hiszen 1901 és 1905 között nemcsak sorra nyíltak a nagy budapesti hitelintézetek fiókjai a vidéki városokban, hanem mellettük a fővárosban 11, a vidéki centrumokban 96 új bank és takarékpénztár kezdte meg működését. A hazai bankrendszer jellemző vonása lett az erős központosítottság és a kismértékű specializáció, amely abban is tükröződött, hogy a hitelintézetek és a takarékpénztárak mind-egyike csaknem valamennyi üzletággal foglalkozott, meghatározó tényezője lett a magyarországi pénzügyi rendszernek a külföldi tőkerészesedés viszonylag magas aránya, a bankok és az ipari vállalatok közötti közvetlen kapcsolatépítés kiterjedtsége, a hitelintézeti befolyásnak a gazdaság minden területén való érvényesülése.”⁴²

A kor legjelentősebb pénzügyi intézményei a következők: Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, Magyar Általános Hitelbank, Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület, Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár, Magyar Leszámlázó és Pénzváltó Bank, Magyar Jelzálog Hitelbank, Magyar Földhitelintézet, Magyar Bank és Kereskedelmi Részvénytársaság és végül a Hazai Bank.

Mint láttuk, a századforduló idején már több mint egy tucat jelentősebb pénzügyi intézmény és számos takarékpénztár működött, így jogosan merülhetett fel a közös érdekképviselő igénye. Ismét Széchenyire hivatkozunk, aki a hitel intézményének megteremtése mellett az egyesületek, mint civil szervezetek fontosságára is felhívta a figyelmet.

„Mily következményei vannak az egyesületeknek, s azok mit állítottak már fel csillagunkon, külföldön láthatjuk, s ha még az sem elég, kézzel foghatjuk, s így azon nem kételkedhetünk. Azonban az egyesületek lelkéről, melyet más helyen már érinték, igen kis számúaknak van tiszta értelme. Legtöbbször azt gondolják, hogy az egyesület az, hol sokan fizetnek, s egy parancsol – pedig nem az a dolog veleje, hanem hogy soknak nem csak vagyonbeli, hanem lelki tulajdona is, hogy egy cél elérése végett összedjén.”⁴³ „A közös érdek – interesse –, azon nagy titok, mely mindent egyesít...”⁴⁴

A századfordulót követően sorra jöttek létre a pénzügyi intézményi szektorban vagy annak vonzáskörében civil szervezetek. Így például:

- Pénzügyi intézmények Országos Egyesülése
- Bankárok és Értékpapír kereskedők Országos Egyesülete
(Bp. V., Tőzsdepalota, Elnök: Fleissig Sándor)

⁴² Somogyi Sándor és társai: *Magyarország a XX. században – II. kötet – Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság*, Babits Kiadó, 1996–2000, 656.

⁴³ Gróf Széchenyi István: *Hitel*, Petróczai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomtató Intézet, 1830, 33.

⁴⁴ Gróf Széchenyi István: *Világ vagy is Felvilágosító töredékek – Némi hiba's előítélet eligazítására*, Fűskúti Landerer Nyomtató Intézet, 1831, 321.

- Pénzügyi Tisztviselők Országos Egyesülete
(Bp. V., Akadémia utca 6. Elnök: Erdőssy Antal)
- Magyar Pénzügyi Szindikátus
(Bp. V., Bálvány utca 7. Elnök: dr. Teleszky János)
- Keresztény Pénzügyi Tisztviselők Szövetsége
(Bp. VIII., Eszterházy utca 4. Országos elnök: Zsembery Gyula)
- Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete (TÉBE)

A Bankszövetség történelmi elődei szempontjából a Pénzügyi Tisztviselők Országos Egyesülete és a TÉBE a két legfontosabb szervezet. Ezek 1928-ban egyesültek, így a Magyar Bankszövetség közvetlen történelmi elődjének az 1948-ig működő TÉBE-t tekintjük, részletesebben ennek tevékenységét mutatjuk be. A kutató munkát nagymértékben megnehezítette, hogy az Országos Levéltárat ért II. világháborús és 1956-os belővések miatt a Pénzügyi Tisztviselők Országos Egyesületének, valamint a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének levéltári anyaga megsemmisült. Az előbbi szervezetről levéltári anyag eddig nem volt fellelhető, a TÉBE működéséről pedig csak a korabeli kereskedelmi bankok irattári anyagaiból lehetett közvetve képet kapni.

A XX. század elején történelmi elődünk elődje elégitette ki az akkor már jelentős számban működő pénzügyi szervezetek érdekképviseletét. A Pénzügyi Tisztviselők Országos Egyesülete (POE) 1903-ban alakult, Budapest V. kerület, Tükör utca 8. szám alatti székhellyel.

A POE egy táborba igyekezett gyűjteni az ország összes pénzügyi szervezetét, hogy „*anyagi és erkölcsi érdekeiket együttesen képviselje, megvédje, előmozdítsa és érvényre juttassa*” azt, ami „*megfelel a hazai pénzügyi szervezetek fontos szerepének a nemzetgazdaság életében*”. Ez az Egyesülés működésének első időszakában elsősorban a vidéki bankokat és pénzügyi szervezeteket fogta össze. Lássuk mit ír erről a Nagy Magyar Compass⁴⁵.

Alapszabályában működésének céljait az Egyesülés a következőképpen foglalja össze:

- a hazai hitelviszonyokat és a pénzügyi élet összes kérdéseit éber figyelemmel kísérni, tanulmányozni, azokhoz állást foglalni;
- a pénzügyi szervezetek sérelmeiről, fejlődésüket gátló körülményekről a törvényhozást, a kormányt és a közvéleményt tájékoztatni;

⁴⁵ Nagy Magyar Compass, Budapest, 1918/9–1919/20-as kötet.

Elnök: Lukács László ny. miniszterelnök. Alelnökök: dr. Éber Antal udvari tanácsos, a Magyar–Olasz Bank vezérigazgatója, dr. Hantos Elemér, a Központi Leszámitolóbank Rt. elnöke, Mátyás Lajos min. tanácsos, a Magyar Takarékpénztárak Központi Jelzálogbankjának elnöke, Székely Ferenc udv. tanácsos, a Belvárosi Takarékpénztár vezérigazgatója.

„Az Egyesülés rendes tagja lehet minden hazai pénzügyi szervezet, ezen pénzügyi szervezetek fiókjai, minden pénzügyi igazgató, igazgatósági tag vagy cégjegyzésre jogosított vezető. Az Egyesülés rendes tagjai évi tagsági díjat fizetnek, melynek kivetési alapját az illető intézet legutóbb közzétett mérlege szerint mutatkozó alaptőke, tartalékalap és betétek összege képezi. A rendes tagok sorába való belépés 3 évre kötelező.”

- a hazai pénzüintézetek erősítéséhez, fennmaradásuknak biztosításához és érdekeik előbbre viteléhez szükséges kormányzati vagy társadalmi intézkedések kezdeményezése, mások hasonló irányú kezdeményezéseinek támogatása;
- a hazai hitelviszonyokat, különösen a pénzüintézeteket érintő kérdésekről és törekvésekről a sajtót, s ez úton a közvéleményt tájékoztatni;
- a hazai pénzüintézetek körében egyöntetű ügyvitelt, könyvelést és mérlegkészítést meghonosítani;
- a hazai pénzüintézetek tisztviselőinek anyagi és erkölcsi érdekeit előmozdítani, szakismerteik fokozását lehetővé tenni, nyugdíjügyük rendezését lehetővé tenni.

Az Egyesülés székhelye később az V. kerület, Sas utca 1. számra változott.

Az elérhető dokumentumok arról tanúskodnak, hogy bár a Pénzüintézetek Országos Egyesülésének fontos és úttörő szerepe volt, a magyar pénzüintézeti szektorban mégsem tudott nagy befolyásra szert tenni. Ennek oka talán abban keresendő, hogy elsősorban a vidéki bankok és takarékpénztárak köréből kerültek ki tagjai, majd a trianoni békeszerződést követően az elcsatolt területekkel számos tagját is elvesztette.

TAKARÉKPÉNZTÁRAK ÉS BANKOK EGYESÜLETE (TÉBE) – A MAGYAR BANKSZÖVETSÉG TÖRTÉNELMI ELŐDJE

A TÉBE 1919. január 23-án alakult 23 taggal. Székhelye Budapesten az V. kerületi, Fürdő utca 2. szám alatt volt. Alapításakor az igazgatói poszt betöltetlen volt, az igazgató-helyettes és jogtanácsos dr. Sichermann Bernát, az első főtitkár pedig Kresz Károly volt. A későbbi években még egy névvel találkozunk gyakran, dr. Nyulászi Jánoséval, aki az alapításakor előadói beosztásban volt. Az egyesület célja – ismét a Nagy Magyar Compassra hivatkozva – *„a magyar takarékpénztárak, bankok és bankárok együttes érdekeit megvédeni, s előmozdítani – így nevezetesen: képviselni őket közösen érintő kérdésekben – hatóságok, alkalmazottak és más érdekkörök irányában – egységes eljárást biztosítani mindennemű gazdasági ügyeikben –, korszerű, egyöntetű üzleti gyakorlat kifejlődését elősegíteni”*⁴⁶.

Azért vesszük alapul ezt az idézetet, mert az alapításakor elfogadott Alapszabály a levéltári iratok között nem volt fellelhető. Az Alapszabályt a POE-val való egyesülés során módosították, a Levéltárban ennek teljes szövege a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank iratanyagában megtalálható.

Az eddig fellelhető dokumentumok alapján nem lehetett megállapítani, hogy miért csak 1919-ben alakult meg a TÉBE, mi volt az oka, hogy 1903 és 1919 között csak a Pénz-

⁴⁶ Nagy Magyar Compass, 1918/9–1919/20-as kötet.

intézetek Országos Egyesülése képviselte a pénzintézetek, elsősorban a vidéki intézetek érdekeit. Bizonyára szerepe volt ebben a háborús éveknek, a vörös- és fehérterror időszakának.

A TÉBE tevékenységéről és működéséről a Magyar Nemzeti Országos Levéltárban (a továbbiakban levéltár, illetve MNL OL) a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank és a Magyar–Olasz Bank irattári dokumentumaiból lehetett képet kapni. Ezek az iratok tartalmazták a TÉBE különböző vezetői üléseinek jegyzőkönyveit, a tagbankoknak írott körleveleket, akkori nevükön körözhvényeket, a Pénzügyminisztériumnak írott javaslatokat és véleményeket és még számos szakmai dokumentumot. Az 1919 és 1948 között működő TÉBE iratanyaga nem csak az Egyesület tevékenységéről és az akkori bankrendszer helyzetéről ad képet, hanem megdöbbentően részletes korrajzot tár elénk. Ez utóbbi érzékeltetése céljából említtem meg, hogy amikor a Magyar Országos Levéltárban első kutatási napomon megkaptam a Magyar–Olasz Bank iratait, találomra húztam magam elé az egyik iratköteget, amelynek fedelén az állt, hogy *„A Magyar Olasz Bank Titkárságának anyagai, a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének levelezése és körözhvényei, 1939–1944”*. Kinyitottam a nagy irattartó dobozt, amelyben az első dokumentum egy maghívó volt az alábbi szöveggel:

„MEGHÍVÓ a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének, a TÉBE tanácskozájában (V., Akadémia utca 1. III. emelet) 1939. szeptember 27-én tartandó személyzeti bizottsági ülésére.

Napirend: A zsidótörvény végrehajtási utasítására kiadott Tájékoztatójával kapcsolatban felmerült kérdések.”

Megdöbbenve olvastam a meghívót, és kényszeresen lapoztam tovább a magyar történelem egy szomorú időszakának az akkori magyar bankszektor is érintő dokumentumait. A következő irat kelte Budapest, 1939. szeptember 6., szövege pedig a következő: *„Tájékoztató. 3815 számú körözhvény. A zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939. IV tc. és e törvénycikk végrehajtása tárgyában megjelent 7720/1939 M. E. számú rendelettel kapcsolatban az alábbiakról tájékoztatjuk tagintézményeinket”*.

Lapoztam tovább, a következő irat már az 1945. április 25-én kelt körözhvény, ami az alábbi kéréssel fordult a tagokhoz: *„A Pénzügyi Központ Ötös Bizottsága azon kívánságának adott kifejezést, hogy tegyünk jelentést a budapesti pénzintézetekhez kiküldött Igazoló Bizottságok összeállításáról. Kérjük az intézethez kiküldött Igazoló Bizottság névsorát nekünk megküldeni, külön megjelölve a doktori és külön az ügyvédi kvalifikációval bírókat”*. Mint a dokumentumokból kiderült, ezek a bizottságok már azt vizsgálták, hogy a pénzintézetekben ki volt nyilas.

Ezt az első kutatói próbálkozást a levéltári iratok rendszeres feltérképezése követte. Időrendben haladtam és hamarosan kirajzolódott, hogy a TÉBE tevékenysége, a bankok működési környezete több, jól elhatárolható időszakra osztható. Az egyesület alakulásakor még szinte minden dokumentumon átsüt az első világháború, a Tanácsköztársaság és Trianon következményeinek hatása. Ezt követte az 1929–33-as gazdasági válság és alig volt túl ezen az ország, már következett a második világháború előtti időszak, majd a háborús évek.

A működés első tíz évében visszaköszönnek azok az időszakok, amelyekkel Romsics Ignác jellemezte Bethlen István miniszterelnök pályáját.

„A felmerülő problémák és a megoldatlan feladatok jellege alapján Bethlen tíz éves miniszterelnöksége négy egymást követő, kisebb időszakra osztható. Az első szakaszt (1921–1923) a belpolitikai stabilitás alapjainak a megteremtése; a másodikat (1923–1925) az ország pénzügyi helyzetének a szanálása és a gazdaság fellendülésének megalapozása; a harmadikat (1927–1929) egy modern szociálpolitika alapjainak lerakása, valamint a külpolitikai elszigeteltségből való kitörés és a revízióra való felkészülés; a negyediket (1929–1931) a nemzetközi gazdasági válság hazai jelentkezése és ennek következtében a konszolidáció válsága jellemezte.”⁴⁷

Ez a visszatekintés nem ad lehetőséget közel harminc év történéseinek átfogó leírására. Szorítkoznunk kellett egy szűkmarkú válogatásra, ami egyben a tévedés lehetőségét is felveti. Félő, hogy fontos, akár banktörténeti jelentőségű ügyek is kicsúsztak a válogatás rostáján. Legyen talán enyhe mentség, hogy több ezer oldalt kellett áttekinteni. A levéltári anyagok TÉBE-re vonatkozó iratai jellemzően három csoportba sorolhatók: beadványok és leiratok, körözhvények, valamint a vezető testületek – előkészítő bizottságok és úgynevezett teljes ülések – jegyzőkönyvei.

A megalakulást követően, 1919 elején az egyesület céljának meghatározása, a szervezet felállítása és az Alapszabály megfogalmazása volt a feladat.

Az eredeti Alapszabály a korai dokumentumokban nem volt fellelhető. Csak egy jóval későbbi, 1930-as évi iratcsomóban bukkant fel a TÉBE teljes Alapszabálya. Az Alapszabályt többször módosították, például a Pénzügyintézetek Országos Egyesülésének 1928. évi beolvadásakor. Az így kialakult országos egyesület célját az Alapszabály a következők szerint határozta meg:

„A magyar takarékpénztárak, bankok és bankárok együttes érdekeit megvédeni és előmozdítani, így nevezetesen: képviselni őket közösen érintő kérdésekben hatóságok, alkalmazottak és más érdekkörök irányában, egységes eljárást biztosítani mindennemű üzleti és jogi ügyekben – elősegíteni korszerű, egyöntetű üzleti gyakorlat fejlődését. Az egyesület tagjai közös gazdasági érdekeik megóvására külön megállapodásokat (például közös beszerzés, egységes üzletszabályzat stb.) létesíthetnek.”⁴⁸

Az egyesület tagjai lehettek belföldi pénzügyintézetek, valamint külföldi vállalatok magyarországi fiókjai. A tagbankok jogait az üléseken kiküldöttek útján gyakorolhatták.

A TÉBE megalakulásától kezdve a kiadott körözhvényeket számozta, a levéltárban fellelt első irat a 7-es számot, az utolsó pedig az 5432-es sorszámot viselte, tagjait a körözhvények útján tájékoztatta a fontosabb eseményekről, jogszabályi változásokról, testületi döntésekről. Az egyesület 39 éves működése során tehát közel 5 és fél ezer körlevelet adtak ki. Ezekből

⁴⁷ Romsics Ignác: *Bethlen István életpályája*, Népszabadság, 2013. október 5.

⁴⁸ A TÉBE módosított Alapszabálya, 1928.

igyekeztem kiválasztani azokat, amelyek képet adtak a kor bankjainak és érdekképviselői szervezetüknek helyzetéről.

Az első, 7-es számú körözhívy azt a jegyzőkönyvet tartalmazta, amelyet 1919. október 6-án vettek fel az Egyesület előkészítő bizottsági üléséről. Ezzel összefüggésben meg kell jegyezni, hogy a hivatalos döntési folyamat általában az volt, hogy a fontosabb kérdésekről egy előkészítő bizottság tárgyal, ennek tagjait meghatározott időre választották és az előkészítő bizottság javaslatai alapján döntött később a TÉBE ügynevezett teljes ülése. Ez a döntéshozatali rend csak a POE-val való egyesülést követően változott, amikor a legfelső döntési szint a Közgyűlés lett (ld. később). Említésre méltó momentum, hogy ezt az ülést, mint később sok éven át még számosat, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bankban tartották. Mivel a TÉBE megalakulását követően ez az egyik, az Egyesület életére vonatkozó fontos dokumentum, felidézzük a jegyzőkönyv néhány részletét.

„Jelen vannak:

<i>Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár részéről:</i>	<i>Szécsi Lajos vezérig.</i>
<i>Magyar Agrár- és Járadékbank</i>	<i>Elek Sándor igazgató</i>
<i>Magyar Általános Hitelbank</i>	<i>Kovács Géza igazgató</i>
<i>Magyar Általános Takarékpénztár</i>	<i>Horváth Lipót vezérig.</i>
<i>Magyar Bank és Kereskedelmi Rt.</i>	<i>Fleissig Sándor igazgató</i>
<i>Magyar Jelzálog Hitelbank</i>	<i>Dr. Neumann Miksa igazgató</i>
	<i>Dr. Ferenczi Lajos ig.</i>
<i>Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület</i>	<i>Erney Károly ügyv. ig.</i>
<i>Pesti Magyar Kereskedelmi Bank</i>	<i>Dr. Hegedűs Lóránt ügyv. ig.⁴⁹</i>
	<i>Fehér Miksa ügyv. ig.</i>
<i>Wiener Bank-Verein Magyarorsz. Fiókt.</i>	<i>Büchler Lajos igazgató</i>
	<i>Fischl Ignác igazgató</i>
<i>továbbá (a TÉBE részéről – M. J.):</i>	<i>Dr. Sichermann Bernát jogtanácsos,</i>
	<i>Dr. Kann Sándor jogtanácsos,</i>
	<i>Dr. Kresz Károly titkár,</i>
	<i>Dr. Szász György titkár</i>

Elnök: Dr. Hegedűs Lóránt üdvözli a megjelenteket, és az ülést megnyitja.

Dr. Hegedűs Lóránt jelenti, hogy részben a kisebb intézetek belépése miatt, részben pedig azért, hogy az egyesület, mint jogi személy megalakítható legyen, szükségessé vált az alapszabályok módosítása.

⁴⁹ A korabeli, a TÉBE által kiadott dokumentumokban Hegedűs Lóránt keresztnéve váltakozva, hol „t”-vel, hol „d”-vel jelenik meg. Az idézetek során az adott dokumentumban megjelenő változatot használjuk.

Javaslatára az előkészítő bizottság az új alapszabályok letárgyalására külön bizottságot küld ki, melybe Erney Károlyt, Dr. Horváth Lipótot, Dr. Kann Sándort és Dr. Sichermann Bernátot választatják meg.

Egyben az előkészítő bizottság elhatározza, hogy a teljes ülés elé azt a javaslatot fogja terjeszteni, hogy Dr. Hegedűs Lóránt az egyesület igazgatójává, Dr. Sichermann Bernát pedig az igazgatót helyettesítő jogtanácsossá választassék.

Dr. Hegedűs Lóránt javaslatára az előkészítő bizottság elhatározza, hogy Dr. Kresz Károly és Dr. Szász György titkárok f. év szeptember 1-től kezdődőleg f. év végéig havi 1000–1000 k. tiszteletdíjban részesüljenek, és végleges illetményeik 1920. január 1-től kezdődőleg állapítottassanak meg.

Dr. Hegedűs Lóránt bemutatja a Pénzügyi Tisztviselők Országos Egyesületének f. hó 8-áról kelt átiratát, melyben az egyesület, hivatkozva arra, hogy a kommunizmus alatt éppen úgy terror alatt állott, mint a többi egyesület, arra az álláspontra helyezkedik, hogy az egyesület feloszlottnak nem tekinthető, és ismételten kéri egyesületének, valamint a január 14-ei kollektív szerződésnek elismerését, és a kollektív szerződés értelmében két választott bírót megnevezését.

Az előkészítő bizottság azt az álláspontot foglalja el, hogy a PTOE-nak oly egyértelmű válasz adandó, mely szerint bár az intézetek és tisztviselők közötti legjobb viszonyt a TÉBE fenn kívánja tartani, a kollektív szerződést, a változott jogi helyzet folytán, fennállónak nem tekintheti.

Dr. Hegedűs Lóránt javaslatára az előkészítő bizottság elhatározza, hogy a Magyar Nők Nemzeti Egyesülésének az olaszországi hadifogságból hazatérő katonák fogadásának céljaira 20.000 k. adományt szavaz meg.

Dr. Hegedűs Lóránt bemutatja a Központi Értékesítő Rt.-vel 500 vagon tűzifa szállítására vonatkozólag létrejött megállapodást, mely tekintettel arra, hogy az egyesület még nem jogi személy, Dr. Kresz titkár nevére kötettet.

Az előkészítő bizottság a megállapodást jóváhagyólag tudomásul veszi, felkéri továbbá Dr. Hegedűs Lóránt igazgatót, hogy Rubinek Gyula földművelésügyi miniszternél járjon el az iránt, hogy a Faértékesítő Hivatal, illetve a főváros a TÉBE részére már lekötött és még lekötendő tüzelőanyag mennyiségének a fővárost a fennálló jogszabályok értelmében megillető 1/3 részt igénybe ne vegye...⁵⁰

Annak ellenére, hogy a TÉBE alapításának időpontját 1919 januárjában jelölik meg, a fenti jegyzőkönyvből láthatóan még októberben is arról tárgyaltak, hogy az alapszabályban milyen változásokat kell végrehajtani annak érdekében, hogy az egyesület jogi személyként bejegyezhető legyen. Az igazgató és a banki alkalmazottak számára rendelt tűzifa igény kapcsán megemlítik, hogy a szerződést a titkár nevében kötötték, mivel az egyesület még nem volt bejegyezve. Továbbá az egyesület vezető tisztségviselőinek illetményét részben 1919

⁵⁰ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban MNL OL), Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Iratanyaga, Z41-es iratcsomó 604-es csomag, 004 másolat.

szeptemberétől, illetve 1920 januárjától kezdődően alapították meg. Az I. világháború utáni állapotokat jellemzi az ülésen kiemelt kérdésként kezelt tűzifa ellátás. A jótékonyság a TÉBE-nek fennállása során mindvégig egyik kiemelt tevékenysége volt – erre később még visszatérünk –, de a háborút követően éveken át kísértett a tüzelőosztás, a hadiözvegyek és árvák, valamint a hadirokkantak segítése.

A fent említett ülést követően küldött ki a TÉBE egy szigorúan bizalmas minősítésű körözhívet (a TÉBE a személyzeti vonatkozású és a sajtóval kapcsolatos körözhíveket mindig szigorúan bizalmas jelzéssel küldte ki – M. J.), amelyben a nehéz gazdasági helyzetre és az általános drágaságra való tekintettel azt írja, hogy *„az intézetek nem zárkózhatnak el az elől, hogy alkalmazottaiknak beszerzések céljaira megfelelő összegeket bocsássanak rendelkezésre”*. Ennek alapján minden teljes banki állásban lévő alkalmazott, ezen belül a tisztségviselők, valamint *„hivatalsegédék és szolgálfiúk”* számára javaslatot tesznek a vissza nem fizetendő beszerzési segélyek összegére.

Az I. világháború örökségét és a bankszektorra való kihatását olvashatjuk abban az *„Emlékiratban”*, amelyet a TÉBE az entente hatalmak budapesti katonai missziójához intézett 1919. december elején. (Az *„Emlékirat”* az akkori diplomáciai érintkezés egyik formája volt; amikor egy civil szervezet és nem a kormány kereste meg külföldi hatalom vagy hatalmak képviselőit. – M. J.) Ebben arról panaszkodnak, hogy az ország megszállott területein a magyarországi bankok követeléseinek elbírálásánál nem veszik figyelembe a követelések jogosságát. Kéri a katonai misszió közbenjárását, hogy a békeszerződés végleges aláírásáig a megszállott területekről a TÉBE tagintézetei képesek legyenek a hosszú idő óta kifizetetlen és hátralékban lévő követeléseiket érvényesíteni. A pénzügyintézeteknek ez a kérése nem járt sikerrel, ami talán azzal is indokolható, hogy a pénzügyintézetek és a TÉBE aktívan bekapcsolódtak a békeszerződés előkészítésébe.

Kortörténeti szempontból figyelemre méltó az az 1919. decemberében készült másik *„Emlékirat”*, amelyet a pénzügyminiszterhez intéztek a Békeszerződés tárgyában. A TÉBE, a békétárgyalásokon való részvételre háromtagú bizottságot jelölt ki Hegedűs Lóránd, Walder Gyula és Dr. Reményi-Schneller Lajos (későbbi pénzügyminiszter – M. J.) személyében.

„Kegyelmes Urunk!

A Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete szem előtt tartva azon elvet, hogy az egyesület nemcsak a bankokat közösen érintő érdekek képviseletére van hivatva, hanem feladatul tekinti az ország egész közgazdasági életének előmozdítását, indítatva érezte magát, hogy a Magyarországra nézve oly rendkívül fontos békeszerződés előkészítésével behatóan foglalkozzék.

Alapot szolgáltatott erre az a körülmény, hogy a cseh külügyminiszter nyilatkozatából úgy értesültünk, hogy a Magyarországgal kötendő békeszerződés gazdasági vonatkozású rendelkezései az osztrák békeszerződés rendelkezéseivel hasonlóak, illetőleg azoknak megfelelőek lesznek.

Bár semmilyen irányban sem óhajtjuk kifejezésre juttatni azt, hogy az osztrák békeszerződés alapelveit, intencióit és intézkedéseit olyanoknak tartjuk, mintha azok Magyarországra nézve már is érvényesek lennének vagy, hogy a magyar békeszerződésnek feltétlen ily intézkedéseket kellene tartalmaznia, mégis konkrét formában óhajtván foglalkozni a kérdéssel, alapul vettük ezen szerződést.

A kérdések megvitatására kiküldött alulírott bizottság tárgyalásai és megbeszélései folyamán felmerült szempontokat a csatolt emlékiratba foglaltuk össze, mely emlékirat tíz részből áll:

az I. rész általános szempontokat tárgyal,

a II. a jóvátételi kötelezettséggel,

a III. a hadikölcsön kötvények és a helyiérdekű vasutak sorsával,

a IV. a jegybank ügyeivel,

az V. a javaink, jogaink és érdekeltségeinkre vonatkozó rendelkezésekkel,

a VI. a teljesítendő fizetések, pénznemére és árfolyamára vonatkozó rendelkezésekkel,

a VII. a kötvénykibocsátó intézeteket érdeklő kérdésekkel,

a VIII. a Bosznia–Hercegovinával kapcsolatos érdekeinkkel foglalkozik,

a IX. részben oly szempontot voltunk bátrak megemlíteni, amely ugyan nem tartozik szorosan tárgyalásaink körébe: a megszálló seregek fenntartási költségeire vonatkozólag; míg

a X. részben az osztrák békeszerződés sorrendjében, kívánságainkat foglaltuk röviden össze.”⁵¹

A TÉBE sérelmezte, hogy a békeszerződés szövege Ausztriát és Magyarországot azonos felépítésű országgént kezeli, holott az Ausztriától elszakított területek mindenkor bizonyos fokig önálló gazdasági egységek voltak. „Ezzel szemben Magyarországon a helyzet egészen más. Magyarország úgy jogilag, mint gazdasági szempontból és kulturális szempontból is mindenkor egy teljes és szerves egészet képezett. Magyarország egyáltalában nem rendelkezik oly, gazdaságilag önálló területekkel és gócpontokkal, aminőkkel Ausztria.

...Az osztrák békeszerződés VIII. része Ausztriát és szövetségeseit, tehát bennünket is felelőssé tesz azon veszteségekért és károkért, amelyeket az egyesült és társult hatalmak és alattvalóik a háború folyamán szenvedtek. Ezen tartozások garantálásául és elismeréséül Ausztria köteles a Commission des Reparations-nak aranyfizetésre szóló bonokat átadni, mely bonok első részlete 1921. május hó 1-ig váltható be...

...A fegyverszüneti szerződés ezen megsértéseiből származó kártérítési összegből, valamint a románok által elrekvirált azon javak értékéből, amelyek esetleg nem fognak visszaadni, továbbá a románok által elpusztított javak értékéből az általunk jóvátétel címén teljesítendő fizetés levonandó lenne és az ezen felül esetleg javunkra mutató összeg nekünk kifizetendő, illetőleg beruházásokra rendelkezésünkre bocsátandó volna...”⁵²

⁵¹ MNL OL, Z41. u.o.

⁵² i.m.

Az ismert történelmi folyamatok tükrében meglepő, hogy a gazdasági és pénzügyi kérdésekkel foglalkozó, kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező bankok képviselői az akkori külpolitikai realitásoktól milyen mértékben távol álló következtetéseket vontak le és milyen javaslatokat tettek a kormánynak. Miközben folytak a trianoni béketárgyalások, majd végül a békeszerződés aláírásra került, az ország külgazdasági kapcsolatai erőteljesen leszűkültek. A gazdaság talpra állítását, a háborús károk helyreállítását tovább nehezítették az aláírt békeszerződés feltételei.

A TÉBE elismertségét és gazdasági súlyát mutatja, hogy 1920 januárjában Dr. Hegedűs Loránd bejelentette, hogy a béketárgyalások előkészítő bizottsága számára készített anyagok alapján a kormány elhatározta, hogy a TÉBE javaslatait, mint fontos magyar érdekeket a párizsi tanácskozásokon előterjeszti. A kormány egyben azt is eldöntötte, hogy a magyar delegációban egyetlen gazdasági szakértő, a TÉBE igazgatója, Dr. Hegedűs Loránd vett részt.

A párizsi béketárgyalások mellett a TÉBE részletesen foglalkozott a Kereskedelemügyi Minisztérium rendelet tervezetével, amely a szovjet adósságok kérdésével foglalkozott és abba a TÉBE beadványában foglaltakat szerepeltette. Egyébként az egész 1920-as évet végigkísérte a háborús területekről menekültek, áttelepültek pénzintézetek által történő segélyezésének kérdése.

1921 januárjában az előkészítő bizottság napirendjén szerepelt Hegedűs Loránd igazgató megüresedett helyének betöltése. A vezetőváltás oka az volt, hogy Hegedűs Lorándot pénzügyminiszterré nevezték ki. Ezen az ülésen az utódot nem választották meg, mondván, hogy *„a kérdés nagy körülménytést és hosszabb megfontolást igényel”*. Az igazgatót a következő teljes ülésig az alapszabálynak megfelelően a jogtanácsos helyettesítette.

1921 májusában a Pénzügyminisztérium leiratát adta közre a TÉBE, melyben közölték, hogy Cseh Szlovák állam területén lévő cégek betéteit zárolták, ugyanakkor meghatározott felvidéki pénzintézetek budapesti bankokban elhelyezett betéteit, folyószámla követeléseit feloldották. (Abban az időben a Pénzügyminisztérium a jogszabályokból következő feladatok, a nemzetközi tárgyalások bankokra vonatkozó következményeit ún. leiratokban közölte. – M. J.) Szinte ezzel egy időben, május 7-én küldte át a Pénzügyminisztérium a TÉBE-nek szigorúan bizalmas formában az angol és a magyar kormányok között a háború előtt keletkezett adósságok rendezéséről szóló egyezmény tervezetét. Ez egyrészt előírta, hogy a magyar félnek a békeszerződést Nagy-Britannián kívül, a brit domíniumokra nézve is érvényesnek tekinti, másrészt érvénybe kell léptetni azt a clearing rendszert, amelynek döntéseit a brit clearing hivatal hozza meg.

Nagy-Britanniához hasonlóan Franciaországgal is rendezni kellett a békeszerződés 231. cikke alá eső tartozásokat, amelyről a Francia Köztársasággal kötött Egyezmény rendelkezett. Az Egyezményről törvényjavaslat készült. Ez többek között kimondja, hogy *„A francia és a magyar felülvizsgáló és kiegyenlítő hivatalokat a jelen egyezmény aláírása után haladéktalanul*

fel kell állítani, de ezek behajtásra irányuló műveleteiket, a magyar adósokat illetően csak 1921. október 1-én kezdik meg.

...a magas szerződő felek kormányai szívesen látnák, ha a jelen egyezmény aláírása után állampolgárai közt nyomban létesülő barátságos megállapodások számuknál és jelentőségüknél fogva megkönnyítenék a jelen egyezmény tárgyát alkotó tartozások rendezését...”⁵³

A TÉBE előkészítő bizottsága (mint említettük, az előkészítő bizottság a TÉBE operatív döntés-előkészítő testülete volt; javaslatait az úgynevezett teljes ülés általában változtatás nélkül jóváhagyta) 1921. július 11-i ülésén báró Ullmann Adolf elnökletével, gróf Bethlen István miniszterelnöknek a Nemzetgyűlésben június 8-án elmondott beszédét vitatta meg. A bankárok sérelmesnek, méltatlannak és igazságtalannak tartották a miniszterelnök kijelentéseit. Mint a jelentés írja, nem tudni mi adott okot arra, hogy a miniszterelnök a nagyobb hitelintézeteket, a magyar pénzintézeteket oly szemrehányásokkal illette, amelyre azok okot nem szolgáltatottak.

*„A felszólalók egyértelműen azon az állásponton vannak, hogy a miniszter úr igazságtalanul ítélte a pénzintézetek felett, mondván, hogy a pénzintézetek magasabb kamatot számolnak, mint amilyenre a fennálló viszonyok között kalkulációjukat alapítani kénytelenek. Nem csak az jöhet figyelembe, hogy az egész világon az uralkodó krízis következtében a különböző állami, hivatalos kamatláb és ennek folyományaként a magánkamatláb is mindenütt lényegesen magasabb, mint Magyarországon, hanem az is, hogy a magyar intézetek egész különleges helyzetben vannak, a vagyonváltsággal kapcsolatban abnormálisan magas pénzkészleteket kell tartaniuk...”*⁵⁴, majd úgy folytatják, hogy a nemzetközi üzleti kapcsolatokból kiszorulnak, valuta és deviza ellátásuk óriási összegeket köt le, és ami még fontosabb, a fennálló politikai viszonyok folytán a törvényhozás naponta hoz új intézkedéseket, ami miatt a helyzet teljesen bizonytalan, a pénzintézeteknek fokozott mobilitásra kell törekedniük.

A Bethlen István nevével fémjelzett kormányzási időszak gazdaságpolitikájának ez volt az egyik legélesebb kritikája a pénzintézetek részéről.

Nem tartozik közvetlenül a banktörténet tárgykörébe, egyéb történelmi vonatkozásai miatt mégis megemlítjük, hogy 1921. szeptember 7-én a TÉBE teljes ülésén *„Weisz Fülöp elnök kegyeletes szavakkal emlékezik meg a magyar közgazdaság nagy halottjáról, Wekerle Sándor (pénzügyminiszter, később miniszterelnök – M. J.) őexcellenciájáról... Rámutat azokra a nagy alkotásokra, amelyek gazdasági és pénzügyi téren Wekerle Sándor nevéhez fűződnek és kiemeli, hogy éppen a mai, nehéz viszonyok között mily nagy veszteség az egész országra nézve Wekerle Sándor elhunyt...”*⁵⁵

⁵³ i.m.

⁵⁴ i.m.

⁵⁵ i.m.

A bankok technikai felkészültségéről, az ügyintézés menetéről a TÉBE iratai között többször olvashatunk. 1921 végén jelent meg a következő mai szemmel nézve érdekes javaslat: *„Létesítsék egy bankközi telefonhálózat, mely az összes tagokat egymással és valamennyit külön-külön is összeköti.*

A hálózat központja a TÉBE felügyelete alatt áll; a központon keresztül történik a beszélgetés az állami és minden egyéb más telefonbeszélgetés teljes kizárásával.”⁵⁶

A magyar bankok nap, mint nap szembesültek a nehéz gazdasági helyzettel, erre való tekintettel 1921 novemberében *„tiszteletteljes felterjesztést írtak a nagyméltóságú királyi kormányhoz”,* amelynek tárgya a külfölddel való gazdasági összeköttetés sürgős kiépítése volt.

„A nemzetközi árucserében való részvételünk emelése elsősorban diplomáciai úton érhető csak el. Fájdalom, sorompók zárják el határaink nagy részét még mindig, melyek eltűnését talán a békeszerződések fokozatos végrehajtása során lehet remélnünk...

...Az áruforgalom mellett elsősorban fontossággal bíró fizetési forgalmunk azonban sok tekintetben károsabb. A forradalmak, valamint az adóztatás terén lezajlott események következtében, valamint a postai és távirtda forgalom állandó zavarai sokakat késztettek arra, hogy fizetési eszközeiket állandóan az ország határain kívül tartsák készenlétben és fizetéseiket a szomszédos nagy piacok valamelyikén összpontosítsák. A magyar kereskedelem számottevő része költözött el az országból, vagy nyitott a fenti okokból külföldön fiókot, hogy pénzforgalmát ott bonyolítsa le...

...A magyar közgazdaság nincs értesülve a világpénzpiac eseményeiről. Közgazdasági hírszolgálatunk fejletlen és önállótlan...

...Egész nyíltsággal kell azonban kijelenteni, hogy ma, midőn a küzdelem már csak a korona aranyértéke utolsó megmaradt felszázalékáért folyik, s midőn a világgazdasági krízis a német gazdaság fenyegető összeomlása folytán talán legkritikusabb fázisa előtt áll: hírszolgálatunk tökéletesítése és külföldi összeköttetésünk javítása nélkül helyes valutapolitikáért a felelősséget sem a magyar kormánnyal, sem az országgal szemben nem vállalhatjuk.”⁵⁷

Fennállása óta először vették fel a bankok, hogy a külföldi gazdasági elszigeteltség lehetlenné teszi a gazdasági kilábalást, valamint hogy szükséges a trianoni békeszerződések fokozatos végrehajtása, különben elhagyja az országot a kereskedelem és a pénzpiac.

A trianoni békeszerződés megkötését követően (1920. június 4. – M. J.) az abban foglalt gazdasági és pénzügyi elszámolásokról a Pénzügyminisztérium törvényjavaslatot készített elő, amelynek egyes pontjait a TÉBE a pénzügyminiszternek írott levelében élesen bírálta. Az 1922-ben írott levél első felében felsorolják a magyar pénzügyintézetek tevékenységének érdemeit a legutóbbi 50 év során, majd arra figyelmeztetik a minisztert, hogy a bankok érdekeit is érintő jogszabályok és rendelkezések megalkotása során ne hagyja figyelmen kívül az igazság követelményét.

⁵⁶ i.m.

⁵⁷ i.m.

„Nagyméltóságú miniszter úr! A trianoni békeszerződés egyes gazdasági intézkedéseivel kapcsolatos belső elszámolásról szóló törvényjavaslat tárgyában a következőkben bátorkodunk előterjeszteni észrevételeinket. Aki a magyar közgazdaság legutóbbi 50 évének történetét megírja, bizonyára bőven fog megemlékezni azon alapvető, közhasznú működésről, melyet a magyar pénzügyintézetek ez időszakban kifejtettek...

...A törvényjavaslat ugyanis abból látszik kiindulni, hogy a trianoni békeszerződés alapján az entente-hitelezőkkel szemben teljesítendő tartozások fokozott súlya, azon magyar állampolgárokat terheli, akik a háború kitörésekor véletlenül az ellenséges államokkal való viszonylatban adósok voltak és ennek folytán ezen fokozott súly könnyítése érdekében való állami hozzájárulást olybá veszi, mint amelyet az állam méltányosságból vagy könyörületből képes teljesíteni...

...A valóság az, hogy jogrendszerünkben a háború előtti korona a jelenlegi koronával azonosítottatik. Ez lehet közgazdasági szempontból téves és káros, tény azonban, hogy maga az államhatalom az, mely ezen elvet ez idő szerint is fenntartja... Ezen alapelvből kifolyólag a pénzügyintézetek is saját, régi követeléseikért a mostani koronát kénytelenek elfogadni, maga az állam is régi, korona tartozásait ez alapján teljesíti, és így a dolog természete szerint a pénzügyintézetek is jogosultak, de kénytelenek is saját tartozásaikat ez alapon kielégíteni.”⁵⁸

A korona értékének meghatározása létkérdés volt a bankok számára, mivel a békeszerződés szerint a győztes államokban okozott károkat, vagy megsemmisült javakat a veszteseknek meg kellett téríteni.

1922 februárjában a TÉBE főtitkára, Dr. Kresz Károly bizalmas jelentésben számolt be berlini, londoni és párizsi tárgyalásairól. A tárgyalások középpontjában még mindig a háborút követő nemzetközi adósságrendezési kérdések álltak. Berlinben találkozott a Birodalmi Adósságkiegyenlítő Hivatal, az Újjáépítési Minisztérium és a Német Bankszövetség képviselőjével. A berlini találkozásról azt írja, hogy „...A legnagyobb előzékenységgel fogadtak és a maguk részéről is hangsúlyozták annak fontosságát, hogy Németország, Ausztria és Magyarország illetékes tényezői között a békeszerződés kérdéseiben egyöntetű felfogás esetén minden esetben több reményesség van az entente álláspontjával szemben a mi álláspontunk érvényesítésére. A különböző érdekek sajnos azonban nem mindig teszik lehetővé azt, hogy Németországgal azonos állásponton legyünk”⁵⁹.

Bár tanulságos, de e könyv keretei nem teszik lehetővé, hogy az egész jelentést idézzük, így a londoni tárgyalásokból is csak két, Magyarország akkori nemzetközi megítélése szempontjából fontos mondatot emelünk ki.

„Londoni tartózkodásunkat felhasználtuk arra, hogy a vezető bankembereket és egyéb mérvadó urakat, akikhez összeköttetés révén bejuthattunk, Magyarország pénzügyi és gazdasági helyzetéről informáljuk. (A beszélgetőpartnerek között megemlíti John Maynard Keynes-t, a Cambridge-i

⁵⁸ i.m.

⁵⁹ i.m.

King's College tanárát is. – M. J.) *Igyekeztiünk velük megértetni, hogy Magyarország gazdasági rekonstrukciója egyik leglényegesebb kelléke Európa gazdasági konszolidációjának és hangsúlyoztuk, hogy Magyarország, melyet a forradalmak, bolsevizmus és a román megszállás igen nagy-mértékben gyengítettek, épp oly kevésbé van abban a helyzetben, hogy jóvátételt fizethessen, mint Ausztria. Ezzel szemben azt a nézetet találtuk, hogy amíg Ausztriát mindenki a legnagyobb sajnálattal nézi, általában rólunk az a nézet, hogy gazdaságilag lényegesen erősebbek és fizető-képesebbek vagyunk, mint Ausztria.*⁶⁰

A londoni megbeszélések záró mondatai kemények, magyar szempontból kijózanítóak voltak:

„A hitelezők merev álláspontjának jellemzésére csak azt az egy példát akarom felhozni, hogy az egyik magánbankár, akit felkerestünk a következőket mondotta: You are quite wrong in Hungary if you believe you will squeeze us out some 20 or 30 percents of the capital./Nagyon tévednek, ha azt hiszik, hogy talán a tőke 20 vagy 30%-át ki fogják belőlünk préselni.”⁶¹

Az előbbi idézetek egyrészt jelzik, hogy a TÉBE-nek milyen kiterjedt, magas szintű nemzetközi kapcsolatai voltak, másrészt az idézett mondatok elének tárják, hogy a magyar pénzügyi rendszernek milyen, a vesztes félnek járó, kedvezőtlen nemzetközi térben kellett működnie.

Az Egyesület megalakulásától az igazgató, dr. Hegedűs Lóránt, mellett két kulcsfontosságú vezető – dr. Sichermann Bernát és dr. Kresz Károly – irányította a TÉBE operatív működését. 1922 áprilisában Dr. Sichermann Bernát felvetette a teljes ülésen, hogy az eddigi bizalmat megköszönve a TÉBE vezetését hosszabb ideig vállalni nem tudja, kéri, hogy június végéig keressék meg utódját. Az utód kijelölése júniusban sem sikerült, így újabb három hónapi hosszabbítás után Sichermann Bernát ismét felveti, hogy más irányú elfoglaltsága miatt az igazgatói funkciót betölteni nem tudja. Főleg a belső és pénzügyi adminisztrációt nem képes abban a mértékben ellátni, ahogyan szeretné. Felmentését kéri, és javasolja, hogy helyének betöltéséig az igazgatói teendőket Dr. Kresz Károly főtitkár intézze. A teljes ülés ezt a javaslatot elfogadta, ami lényeges szervezeti változást jelentett az egyesület életében. A mai olvasó talán csak kisebb jelentőségű, formai változásnak tekinti ezt az ügyet, de a TÉBE működését – amint ezt látni fogjuk – sok éven át meghatározta.

1922 júliusában a pénzügyminiszter magához kérte a nagyobb bankok vezetőit. A korona további romlásának megakadályozásáról folytattak megbeszélést. Egyetértettek abban, hogy a korona utóbbi időben történt elértéktelenedése nem indokolt és mindent el kell követni a további romlás megakadályozása érdekében. A miniszter kijelentette, hogy kényszer rendszabályokat nem akar alkalmazni, fenn kívánja tartani a külföldi fizetési eszközök szabad forgalmát. Ugyanakkor elvárta, hogy a pénzintézetek saját hatáskörükben kerüljenek el minden spekulációs vásárlást, külföldi fizetőeszközben pedig csak akkor nyújtsanak hitelt, ha

⁶⁰ i.m.

⁶¹ i.m.

arra a tényleges áruforgalom finanszírozása miatt van szükség. Ugyanebben a témában néhány nappal később a TÉBE ismét ülést tartott és úgy határoztak, hogy *„Tekintettel a mind inkább fokozódó pénzsűkésre, valamint az ez idei termés értékesítésével kapcsolatos rendkívüli hiteligényekre, a TÉBE kötelekébe tömörült pénzintézetek köteleességüknek tartják, hogy tőkeerejüket elsősorban annak a szükségletnek kielégítésére fordítsák, amely az ország termelő gazdasági munkájában részt vesz”*⁶².

Ezen az ülésen döntöttek úgy, hogy a TÉBE tagjai – további intézkedésig – külföldi számára állandó jellegű koronahiteleket egyáltalán nem nyújtanak. Szeptemberben a Devizaközponttal kapcsolatos ügyekről tárgyaltak, és kifejtették, hogy a TÉBE mindenkor igyekezett a Pénzügyminisztérium és a Jegyintézet kéréseit figyelembe venni, állásfoglalásukat azonban nem mindig vették figyelembe. *„Épp ezért a TÉBE közreműködése egyáltalában nem jelenti azt, hogy az Egyesület a Devizaközpont ténykedéséért bármi néven nevezhető felelősséget vállalna.”*⁶³

Látjuk, hogy a világháborút követő nehéz években a TÉBE, és így a banki közösség segítette a gazdaság talpra állítását, együtt működött a kormányzati szervekkel, ugyanakkor keményen képviselte, védte a pénzintézetek érdekeit.

Az 1922. szeptember 9-i ülésén banktörténeti szempontból is jelentős javaslatot terjesztettek elő, amely azt tartalmazta, hogy a TÉBE gondoskodik a tisztviselői továbbképzés tanfolyamának felállításáról. *„Úgy a tanulmányi kiképzés hiányossága, mint a viszonyok rendkívülisége szükségessé teszi a pénzintézeti tisztviselők ismereteinek szakszerű pótlását. A továbbképzés legpraktikusabb módja az lenne, ha az előadások szűkebb körű témákat ölelnének fel, és egy-egy téma legfeljebb 4–5 órát venne igénybe.”*⁶⁴

Gondoltak arra is, hogy külön előadások és oktatási formák létesüljenek az egészen kezdő banktisztviselők részére és külön azoknak, akik *„a közgazdasági és banktudomány mélyebben szántó kérdéseivel akarnak foglalkozni”*. Ennek az indítványnak az elfogadásával indult el tulajdonképpen a magyar banki alkalmazottak szervezett képzési rendszere.

Az rossz gazdasági helyzet és a jóvátételi kötelezettségek miatt született egy újabb rendelet, amely a 100.000 koronát meghaladó értékű áruk, értékpapírok vagy egyéb vagyontárgyak kivitelét feltételekhez kötötte. Ennek egyik előírása az volt, hogy a kivitt tárgy ellenértékét külföldi pénznemben a Devizaközpont valamelyik tagjánál magyar korona ellenérték ellenében be kell szolgáltatni. Az exportőrnek kötelezettséget kellett vállalnia arra is, hogy a kivitt tárgy ellenértéke egy külföldi személy vagy cég magyar korona követeléséből kerül kiegyenlítésre (6700/1922. M. E. számú rendelet).

Ezzel elérkeztünk 1923-hoz. Az 1923-as tevékenységéről szóló jelentést 1924 áprilisában tették közzé. Az első oldalon található a TÉBE tisztikarának névsora. Igazgató: Dr. Hegedűs

⁶² i.m.

⁶³ i.m.

⁶⁴ i.m.

Lóránd, ny.m.kir. pénzügyminiszter; helyettes igazgató: Dr. Sichermann Bernát, m.kir.udv. tanácsos; igazgatóhelyettes: Dr. Kresz Károly; helyettes jogtanácsnokok: Dr. Mezei Pál, Dr. Pósch Gyula, Dr. Proszwimmer Béla; titkár: Dr. Imrédy Béla; előadók: Dr. Nyulászi János, m.kir. kincstári főtanácsos, Dr. Szász György.

Ez az 1924-ben közzétett jelentés továbbra is egy egész fejezetet szentel a békeszerződés ügyeinek. Számot adnak arról, hogy 1921 és 1923 között mely országokkal sikerült egyezményeket aláírni (például a Csehszlovák Állam, Olaszország, Jugoszlávia), ahol a pénzügyminiszter kérésére a TÉBE-t Dr. Nyulászi János képviselte, a Békeszerződési Bizottság pedig egész éven át folytatta működését. A korábban már említett, 1922-ben megalakult Devizaközpontról is szól a jelentés, amely folytatta működését, feladata továbbra is a magyar koronaérték nemzetközi fenntartása volt, aminek érdekében a TÉBE a Devizaközponttal szorosan együtt működött, gazdasági téren az egyik legfontosabb problémának a korona elértéktelepedését tekintették. A jelentés bevezetése pesszimista hangvételi: *„A magyar pénzintézetek a világháború befejezése óta jóformán állandó küzdelemben állottak. Ez a küzdelem kettős forrásból eredt: egyrészt a veszített háború súlyos örökségének a likvidálásából, másrészt a közép-európai gazdasági rendszer felbomlása nyomán előállott valuta deprecialódásból. Az 1919–1922 évekről kiadott jelentésünk azt a pesszimiztikusnak látszó megállapítást kockáztatta meg, hogy sajnos még távolról sem értünk a küzdelmek végére... Majd a remény jegyében így folytatódik: A gondokkal teli, nehéz esztendőnek második felében felcsillámlott a remény sugara. A kormánynak a külföldi illetékes tényezőkkel az ország talpra állítása érdekében megindított tárgyalásai eredménnyel jártak, s most jelentésünk közzétételének idejében (1924. április – M. J.) már kifejezést adhatunk annak a bizalomteljes várakozásnak, hogy a külföldi kölcsön révén az államháztartás egyensúlyának helyreállítása és a Jegybank felállításával kapcsolatban pénzüink értékének és ezzel együtt viszonyainknak stabilizációja fog előállni.”*⁶⁵

1923 végével lezárult az ország belpolitikai stabilizálásának folyamata, elkezdődhetett a gazdasági fellendülés megalapozása. Erre utal az előbb idézett jelentés is, amely első ízben említi az önálló magyar Jegybank felállítását.

A stabilizálódó és fokozatosan javuló gazdasági helyzet következtében a devizakorlátozás 1924 márciusában feloldásra került. A TÉBE március 4-én körözte a Devizaközpont mellett működő Tárcaközi Bizottság értesítését, ami a következő kedvező hírt tartalmazta:

„A devizaforgalom terén fennálló korlátozások megszüntetését előkészítendő szükségesnek mutatkozik az ez idő szerint tényleg fennálló devizatartozások állagának pontos megállapítása. E célból felszólítjuk a Devizaközpont tagjait, szíveskedjenek f. év március 25-ig bezárólag a Devizaközpont mellett működő Tárcaközi Bizottság irodájának (IV., Váci ú. 20.) bejelenteni, hogy az iroda részéről elismert, de eddig még ki nem elégített, múlt évi augusztus hó 1-től december

⁶⁵ MNL OL, Z41. u.o.

*hó 31-ig beérkezett árukra vonatkozó igényléseiket a felek továbbra is fenntartani kívánják-e, vagy sem.*⁶⁶

1924 más szempontból is új szakasz kezdetét jelentette a magyar pénzügyi szektor életében. Ebben az évben alakult meg az önálló Magyar Nemzeti Bank. Mint említettük 1921 és 1924 között már működött a Magyar Királyi Állami Jegyintézet, a Magyar Nemzeti Bank azonban önálló működését az 1924 évi V. tc. alapján, a május 24-én tartott alakuló közgyűléssel kezdte meg.⁶⁷

„A törvényben rögzítették, hogy az állam kizárólagos jogosítványt ad a Magyar Nemzeti Banknak az állami bankjegyek kibocsátására (1. §). A M.Kir. Állami Jegyintézetet felszámolják úgy, hogy annak teljes államjegy-forgalmát és giro számla tartozásait a bank átveszi (2. §) és ez az állam adósságát fogja képezni az MNB-vel szemben.”⁶⁸

Ez a változás természetesen megjelent a bankok és a TÉBE életében is. Az Egyesület 1924. április 26-án küldte körbe a Devizaközpont értesítését, amelynek tárgya: *„Befizetés a Magyar Nemzeti Bank részvényjegyzésére*”. Ez a körlevél a bankokat az alábbiakra szólította fel:

„Van szerencsénk a M.Kir. Állami Jegyintézet Budapesti Főintézete, mint a Devizaközpont vezetőjének mai napon kelt körlevelét teljertartalmúlag közölni:

A Devizaközpont mindazon pénzügyi intézeteknek, melyek az alapítandó Magyar Nemzeti Bank részvényjegyzésénél jegyzési és befizetési helyként ki vannak jelölve, generális engedélyt ad arra, hogy:

- 1. Az alapítási terv szerint a szóban forgó részvénybefizetésre fel nem használható, de a Devizaközpont által jegyzett devizákat vagy valutákat a tulajdonukban lévő és az említett célra felhasználható devizákra és valutákra, vagy arany pénznemekre átcsereéljenek, mely csere azonban, csak a Devizaközpont által jegyzett árfolyamok keretén belül eszközölhető: az alapítandó Nemzeti Bankkal szemben azonban csak a csereként átengedett és a befizetés céljaira felhasználható pénznem szolgálhat tényleges befizetésül.*
- 2. A jegyzés céljaira devizát, valutát, vagy aranyat kölcsön vehessenek, és kölcsön adhassanak, mely esetben azonban sem a kölcsönadó, sem a kölcsönvevő fél a kölcsön tárgyát képező pénznemet a Devizaközponttól, vagy annak jogutódjától nem igényelheti.*”⁶⁹

Az 1924. április 25-én kelt körlevelében már arról tájékoztatta tagjait a TÉBE, hogy *„a Pénzügyminisztériumtól nyert értesülésünk szerint a Magyar Nemzeti Bank felállítására vonatkozó törvény f. hó 27-én fog kihirdettetni, a jegyzési idő f. hó 28-tól május 7-ig bezárólag tart.*

⁶⁶ i.m.

⁶⁷ A Magyar Nemzeti Bank megalakulása kapcsán említjük meg Botos János háromkötetes művét, amely a jegybank történetét részletesen feldolgozza: *A Magyar Nemzeti Bank története I–III.*

⁶⁸ Dr. Kálniczky Vera: *Magyar Országos Levéltár Segédletei 26.: A Magyar Nemzeti Bank és Jogelődei Repertóriuma 1851–1953*, Magyar Országos Levéltár, 11.

⁶⁹ MNL OL, Z41. u.o.

*Az aláírási felhívásokat és a jegyzési nyilatkozatokat a Magyar Királyi Államnyomda fogja rendelkezésre bocsátani.*⁷⁰

Ugyanazon napon kelt egy másik körlevél is, amely a bankok számára hivatalos tájékoztatást ad a Magyar Nemzeti Bank létesítéséről.

„A Magyar Nemzeti Bank létesítéséről és szabadalmáról szóló és a nemzetgyűlés által letárgyalt törvény alapján a kormány legközelebb nyilvánosságra fogja hozni a teljes önkormányzat-tal bíró magyar jegybank alapításának módozatát.

Azok a célok, amelyeket az új Jegybank szolgálni hivatva lesz, széles körök előtt ismereteseek, s így újabb megvilágításra nem szorulnak. Nem szenvedhet kétséget, hogy az ország gazdasági tényezői és a lakosság minden rétege örömmel fogja üdvözölni az új Jegybank felállítását, amelytől pénzgazdaságunk egészséges mederbe való terelését várjuk, és hazafias kötelességének fogja tartani hozzájárulni ahhoz, hogy azok a tőkék, melyek a Jegybank felállításához szükségesek, előteremtessenek.

A Jegybank az 1943. év december 31-ig kizárólagos szabadalmat nyer bankjegyek kibocsátására. A szabadalom és azzal kapcsolatos visszeszámitolási üzlet a Bank jelentékeny jövedelmezőségét biztosítja. A Bank nyereségét aranyban fizeti és nyereségéből – a nyugdíj- és tartalékalapra szánt igen mérsékelt levonások után – mindenekelőtt a részvényesek kapnak 8%-ot, amely azonban az államnak jutó nyereségrészesedéssel párhuzamosan felül osztalék alakjában még emelkedhetik.

*A Bank alaptőkéje 30 millió aranykorona lesz, amely 300.000 db. egyenkint 100 aranykorona névértékű részvényre oszlik; de kibocsátásra kerülnek 25 aranykorona névértékű negyedrésvények is.*⁷¹

A május 6-i ülésen Kresz Károly beszámolt arról, hogy a TÉBE mindent megtett annak érdekében, hogy a Jegybank részvényeinek jegyzése a rövid idő és a nyomdai sztrájk ellenére megtörténjen. Emlékeztetett, hogy a pénzügyminiszter a TÉBE tagjaitól 10 millió korona lejegyzését várja, kéri a határidő betartását.

Távolról sem banki vonatkozású, társadalomtörténeti szempontból azonban érdekes az a jegyzőkönyv, mely szerint még 1924 márciusában is a TÉBE teljes ülése úgy döntött, hogy *„a tudóvész elleni küzdelem céljaira rendezendő parlamenti estély alkalmából 50 millió korona adományt szavaz meg, mely adomány a Nemzetgyűlés elnöke Öméltóságának kezeihez juttatandó el”*⁷². Ha a történelmi források hitelesek, akkor a „morbus hungaricus”, azaz a tuberkulózt, magyar kórként elsőként a 16. század közepén említették, és mint látjuk, sajnos a 20. század első felében még mindig jelentős egészségügyi probléma volt.

Az ország és a pénzügyintézetek szempontjából kiemelkedő jelentőségű volt az 1925-ös év, amikor a gazdasági stabilizáció keretében felmerül az új pénzegység, azaz az elértéktelenedett

⁷⁰ i.m.

⁷¹ i.m.

⁷² i.m.

korona helyett a pengő bevezetésének javaslata. A TÉBE az akkori pénzügyminiszternek, Dr. Bud Jánosnak, előterjesztést írt az új pénzegység bevezetése érdekében:

„Nagyméltóságú Miniszter úr! Excellenciád az 1925/26 évi költségvetése beterjesztése kapcsán tartott exposéjában a valutareform kérdéséről is megemlékezni és kilátásba helyezni méltóztatott, hogy a pénzegység megválasztása kérdésében a döntés a következő hónap folyamán meg fog történni. Örömmel üdvözljük Nagyméltóságodnak ezt az elhatározását, mert hiszen a gazdasági érdekeltségek élén mi voltunk azok, akik legnagyobb nyomattal sürgettük az új pénzegység mielőbbi megállapítását...

...Jövőendő pénzrendszerünk egységének megállapításánál a következő gazdasági szempontok szolgálhatnak irányadónak:

- 1. a régi pénzegségről az új pénzegségre való áttérés lehető simasága;*
- 2. valutapolitikánk irányának változatlan betartása;*
- 3. a világgazdaságba való bekapcsolódás követelményei;*
- 4. árpolitikai és ezzel összefüggő gazdaságpszichológiai szempontok.”⁷³*

Mielőtt a pengő bevezetésével összefüggő fejleményeket folytatnánk, utalva e fejezet első felében leírtakra, Széchenyi szerepére a hitel intézményének megteremtése terén, idézzük a TÉBE 1925. november 5-i körlevelét: *„...gróf Széchenyi István közéleti szereplése megkezdésének 100. évfordulójából, november 8-án, vasárnap Országos Széchenyi Ünnep fog tartatni. Az ünnep fényének emelésére felbírjuk t. Tagintézeteinket, hogy november 8-án székházaikat fellebogózni szíveskedjenek.”⁷⁴*

Az 1925 novemberében kiadott körlevél a pengő bevezetésének gyakorlati kérdéseivel foglalkozott, mivel időközben már megszületett az új pénz, a pengő bevezetésére vonatkozó törvényjavaslat: *„...a pengőérték megállapításáról szóló törvényjavaslat, melyet a Nemzetgyűlés a legutóbbi napokban elfogadott, legközelebb törvényerőre fog emelkedni. ...Bár a törvény csak 1927. január 1-ével rendeli el kötelezően a pengőben való számítást, pengőérték már a törvény kihirdetése napjától, fakultatíve érvénybe lép, s ezért több helyről felmerült kérdés folytán is foglalkozni kell az üggyel, első sorban abból a szempontból, hogy a pénzintézetek mikor térjenek át a pengőben való számolásra.”⁷⁵* Az előterjesztő, Kresz Károly, azzal a kéréssel folytatja, hogy mivel a fakultatív időszakban (ez azt jelentette, hogy 1927. január 1-ig fizetési kötelezettségeket lehetett koronában elszámolni vagy teljesíteni, de pengőben történő elszámolás is lehetséges lett volna – M. J.), azaz 1926 és 1927. január 1. között nem lesz forgalomban sem pengő bankjegy, sem érme, ezért az ügyfelek továbbra is koronában fognak számolni, ezért az áttérésre is ténylegesen 1927. január 1-én kerüljön sor, egy időben a Nemzeti Bank, a Pénzügyi Központ és a Posta Takarékpénztár intézkedésével.

⁷³ i.m.

⁷⁴ i.m.

⁷⁵ i.m.

1926 végén ismét személyi változás következett be a TÉBE vezetésében. Az elnöki tisztségről leköszönt Weiss Fülöp, a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnöke, és ennek következtében a Teljes Ülést vezető elnök, Dr. Scitovszky Tibor, azt javasolta, hogy az 1927. október 31-ig terjedő időszakban a TÉBE elnöke ismét dr. Hegedűs Lóránt, volt pénzügyminiszter legyen. Javaslatát azzal indokolta, hogy „...Hegedűs Lórántot sehol az országban nem kell bemutatni, nem kell ajánlani, nem kell pártfogolni, de legkevésbé a TÉBE-ben, amelyben az ő működésének egy igen jelentős korszaka folyt le”⁷⁶.

Az 1926. évi működésről szóló beszámoló bevezetőjét Hegedűs Lóránt elnök írta. Szokatlan hangvétele és bizonyos értelemben az 1918 óta eltelt időszak értékelése miatt idézünk írásából: „A sok napi gond, a Trianoni béke által teremtett szerencsétlenségek kivédése, a különféle társadalmi osztályok, vagy politikai tényezők részéről a magyar bankélet nagy hivatásának meg nem értéséből származó küzdelmek itt ügyszólván csak jelezve vannak. Amikor 1918 őszén a nagy összeomlás megtörtént, azok, akik a TÉBE megalapításához fogtunk, mert be kellett látnunk, hogy a világgazdaságba bekapcsolódó magyar kapitalizmust talajvizek vetik föl, hiszen pénzügyi tisztségviselők soraiból kerültek ki a leghangosabb népbiztosok, a legerősebb agitátorok és a legtökéletesebben berendezett banképületeket a vörös jelszavak által elkábított saját őrseik adták át a romboló hatalomnak, utolsó pillanatban próbáltunk akkor egy nem csak gazdasági, hanem politikai gátat építeni a bekövetkező bomlasztó lavinának, s azért majdnem életünkkel kellett megfizetünk. A kommün elmúltá után ismét a TÉBE volt az első szervezetek egyike, amely hivatásának magaslatára emelkedve újra kezdte a megszakadt szálak összefűzését.”⁷⁷

A fenti, érzelmektől sem mentes bevezetőt követően a korábbi éveknél kedvezőbb gazdasági helyzetről számol be, vagyis úgy tűnik, hogy a politikai után a gazdasági stabilizáció valóban elkezdődött.

„Az 1926. év, amely immár a harmadik esztendő a magyar valutának a stabilizációja óta, az ország gazdasági életében fontos időszakot képez, mert ez az első esztendő, amelyben jelentékeny lépésekkel közeledtünk a normálisabb állapotok felé úgy a hiteléletben, mint a gazdasági életnek minden más terén. Ebből a szempontból a pénzügyi intézetekre nézve különös jelentőséggel bír az, hogy a lefolyt években jelentek meg az ártértékelési rendelet alapján elkészített mérlegek.

Az esztendő, dacára az 1925. év végén mutatkozó, határozottan kedvező előjeleknek, igen szomorú viszonyok között kezdődött. Első oka az év elején nyilvánossá vált frankhamisítási ügy volt, amely nem csak a politikai, hanem a gazdasági életben is oly nyomott légkört teremtett, hogy az egészséges fejlődés hónapokon át megbénult...

...Fokozta a bizonytalanságot a valorizációs kérdések komplexuma és különösen a nyugdíj-valorizációs kérdés elintézésének elhalasztása, aminek folytán a vállalatok felértékelte mérlegeinek közzététele több havi halasztást szenvedett. Az ország gazdasági életének belső erejéről tesz

⁷⁶ i.m.

⁷⁷ i.m.

tanúságot az a tény, hogy a fent említett zavaró mozzanatok dacára ma – ha az elmúlt évre visszapillantunk – mégis határozott fejlődést kell megállapítanunk gazdasági életünknek minden ágában.”⁷⁸

A gazdasági helyzet, köszönhetően a nemzetközi viszonyok normalizálódásának is (Locarno-i Egyezmény, Németország felvétele a Népszövetségbe) töretlenül javult. Még ebben a környezetben és évekkel az események után, 1927-ben is visszaköszönt az első világháború és Trianon. 1927 júliusában a Pénzügyminisztérium leiratát körözte a TÉBE, amely arról szólt, hogy a Trianoni szerződést Lengyelország egészen eddig az időpontig nem ratifikálta és ezért – többek között – a lengyel és magyar állampolgárok közötti tartozásokra a békeszerződés előírásai nem alkalmazhatók. Érdekessége még ennek a körlevélnek, hogy a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank illetékese azt a „*Béke osztályra*” szignálta ki, vagyis a bankon belül még 1927-ben is létezett egy ilyen nevű szervezeti egység.

Az időnként szükségszerűen bekövetkező személyi, szervezeti változások mellett 1927. szeptember 1-én Hegedűs Lóránt elnök vezetésével az iroda elhelyezésére vonatkozó döntést hoztak, nevezetesen: „...*egyhangúan beleegyeztek abba, hogy a TÉBE helyiségei az újonnan építendő GYOSZ Házba helyeztessenek át* (A TÉBE új címe: Budapest V. kerület, Akadémia utca 1. – M. J.). *A vezérigazgatói értekezlet utasította a TÉBE vezetőségét, hogy a vonatkozó lakbérleti szerződést készítse elő.*”⁷⁹

A banktörténet későbbi kutatói számára lehet érdekes az a körözhvény, amelyet 1927. szeptember 26-án adtak ki. A körlevelet nem tárgya miatt említjük meg, mivel az a hamis lebélyegzésű hadikölcsönök rendezéséről szólt, hanem ami fontos, hogy leírja, mely bankok csatlakoztak a TÉBE részéről és kik jelezték részvételüket a Magyar Bankárok és Értékpapír kereskedők Országos Egyesülete részéről. Ez utóbbiak esetében egy hosszú, közel 60 főt felsoroló listát tartalmaz. Vagyis továbbra is létezett, működött egy, a bankárokat tömörítő civil szervezet, amely szorosan együttműködött a TÉBE-vel.

A Takarékosági Világnap évente ma is megünneplésre kerül, hazánkban is vannak rendezvényei. Egy 1927 októberében kelt körlevelében tájékoztatja tagjait először a TÉBE, hogy az 1925-ben Milánóban megtartott Nemzetközi Takarékpénztári Kongresszus határozta el, hogy „*A tőkeképződés céljának előmozdítására nagymérvű takarékosági propaganda indíttassék, és hogy minden évben egy Takarékosági Nap tartassék, amelyre vonatkozólag a kongresszus nemzetközileg október 31. napjában állapodott meg*”.

Abban az időben a Takarékosági Nap és a takarékoság propagálásának fontosságára külön fel kellett kérni a tagbankokat. „*Nem kell t. Tagintézeink előtt a belső tőkeképződés fontosságára és szükségességére rámutatni, és habár tudjuk, hogy az ily propaganda nehezen indul és gyümölcsöt nem azonnal, hanem esetleg csak meglehetősen hosszú idő után hozza meg, meg vagyunk*

⁷⁸ i.m.

⁷⁹ i.m.

győződve arról, hogy a mi országunkban, ahol az inflációs idők a takarékoskodás fogalmát úgyszólván megszüntették, fokozott mértékben indokolt a propagandának minél erősebb kifejtése.”⁸⁰

A hazai pénzintézetek érdekképviselőinek szervezeti élete 1928. február 11-én mérföldkőhöz érkezett. Az e napon hozott döntéssel az 1903-ban alakult Pénzintézetek Országos Egyesülete beolvadt a TÉBE-be. A Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete Dr. Hegedűs Lóránt elnökletével tartotta meg teljes ülését, amelyen Dr. Nyulászi László a TÉBE igazgatója javaslatot terjesztett elő, amelynek tárgya a vidéki pénzintézeteknek a TÉBE-be való felvétele volt. A határozati javaslat alapján az a döntés született, hogy a TÉBE megalakítja vidéki osztályát, majd a határozat így folytatódott:

„A Teljes Ülés a javaslatot egyhangúlag magáévá teszi, és a Pénzintézetek Országos Egyesülete tagnévsorának felolvasása után megadja a felbatalmazást, hogy a TÉBE a POE volt tagjaihoz a jelentkezési íveket kiküldje...

...A TÉBE elnöke vezeti a vidéki osztályt, s feljogosítatik, hogy Dr. Nyári Pál, a POE igazgatója és Dr. Görög Frigyes, a POE főtitkára, urakkal előadókul leendő alkalmaztatásuk iránt a vidéki osztály költségvetésének keretei között megállapodjék.”⁸¹

Ezzel a döntéssel jött létre a magyar bankok teljes körét magába foglaló országos érdekképviselői szervezet, amely húsz éven át volt a banki közösség képviselője és szószólója. Ezért is tekintjük a TÉBE-t a jelenkori Magyar Bankszövetség történelmi elődjének.

A TÉBE-nek 1928 márciusában tartott teljes ülésével annak rendhagyó volta miatt foglalkozunk. Ez abban nyilvánult meg, hogy az egyetlen hivatalos napirend keretében, az éves zárszámadás előtt Dr. Hegedűs Lóránt hosszú, pesszimista hangvételű beszédet mondott, ami a kor sajátos, egyéni értékelését adja:

„A sok munka között néha jól esik megpihenni, elmélkedni az eseményeken. Ezt tesszük mi mai ülésünkön és elmélkedésünk eredménye annak megállapítása, hogy szerencsétlenebb nemzedék nem volt még a világon, mint a mai. Egy egész világrész veszti el a világháború folytán régi jelentőségét és egy más világrész veszi át a vezetést. Ennek a katasztrófának legnagyobb súlyát a mi szerencsétlen nemzetünk viseli, és fokozott mértékben szenved mindazt, amit mások szenvednek. Európának általános a végelszegényedése és az emberek nem is veszik észre, hogy gondolkodásmódjuk, érzésük mennyire lesüllyedt, hogy tőkéjük elpusztult, hogy fizikailag is tönkrementek. A mai nemzedékben igazi egészséges ember nincs. Részünkre nem marad más hátra, mint túlélni ezt az időt azzal, hogy számunkra már nagy dicsőségre kilátás nincs és majd csak unokáink láthatják meg a feltámadást.

...Az intézetek odaadták hadikölcsönbe pénzüket és papírkoronában kapták vissza azt, amiért a külföldnek aranyat fizettek. A néma hazafiságnak voltak oszlopai és a feltámadásnak sem lesznek erősebb támaszai, mint az intézetek...

⁸⁰ i.m.

⁸¹ i.m.

...Ebben a változott helyzetben kell, hogy a pénzüzeteknek és a pénzüzetek érdekképviseleinek megfelelő hely adassék...

...Egyelőre Amerika bőségben úszik, de termelni fogyasztó nélkül nem lehet, dollár nélkül vásárolni nem tud Európa és így kérdés, hogy a mai állapotok meg fognak-e ott maradni?

...Ebben a sajátos világban saját érdekképviseletünket a magyar hitel szolgálatára kiépítettük és joggal kívánjuk, hogy a kormány annak fontosságát ismerje el az ország érdekében...

...Fel akarom használni ezt az alkalmat, hogy köszönetet mondjak azoknak, akik mint munkatársaim szakadatlan munkával fáradsz az intézetek érdekében, különösen Dr. Sichermann Bernát jogtanácsosnak, Dr. Kresz Károly és Dr. Nyulászi János igazgatóknak, Dr. Jármay Pál titkárnak és Némethy Kálmán, a TÉBE Szövetkezet vezetőjének.

Munkájuk többnyire negatív jellegű, amely abban áll, hogy elhárítják a nagy bajokat. Nehéz ennek a munkának az értékét számokkal kifejezni; a főkönyvben nem lehet meglátni azt, hogy mit jelent ennek a haszna és eredménye.”⁸²

A nagy ívű és sötét hangulatú előadásnak három elemére szeretném felhívni a figyelmet. Az elnök szenvedélyesen kéri, hogy a pénzüzeteknek és érdekképviseleteiknek legyen megfelelő elismertsége, és *„ez az elismerés adassék meg a kormány részéről is”*. Mikor megköszöni az egyesület vezetőinek munkáját, jellemzi annak nehézségeit, kiemelve, hogy fő feladatuk mindenekelőtt az, hogy elhárítsák a nagy bajokat, munkájuk értéke számokkal nem fejezhető ki. Az 1928 tavaszán elmondott beszéd megelőzte a világgazdasági válság kitörését, de Hegedűs Lóránt már úgy fogalmaz, hogy ugyan Amerika bőségben úszik, de kérdés, hogy ezek a kedvező állapotok meddig maradhatnak fent, mintegy előre vetítve a válság veszélyét.

A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában az 1929 és 1930-as évekre vonatkozó, értékelhető dokumentum szinte egyáltalán nem volt fellelhető, ezért a világgazdasági válság kitörésének hatása a magyar bankszektorra és annak tükrében a TÉBE tevékenysége nem volt elemezhető. A világgazdasági válságról először az 1932-ben kiadott, az 1931. évi tevékenységről szóló jelentésben olvashatunk.

A TÉBE 1930 szeptemberében pénzüzeti kongresszust szervezett, amelyre a tagbankok mellett a kormányt, a hatóságokat és a társ érdekképviseleteket is meghívta. Elgondoltató, hogy a kongresszus négy kiemelt témája közül egyik sem foglalkozott a válsággal és annak hatásaival. Szó volt a jelzálogjogi törvény végrehajtásának tapasztalatairól, arról, hogy milyen reformok szükségesek a társulati vagy szövetkezeti alapon működő pénzüzeteknél, illetve hogy mennyiben jogosultak a cégbíróságok által megkívánt alapszabály módosítások. 1930 nyarán a „hangsúlyos” téma még az volt, hogy június 4-én, a Trianoni Békediktátum aláírásának 10. évfordulóján *„...a gyász jeléül 11 óra 55 perctől 12 óráig 5 percen át a pénztártermekben az ügyfélforgalmat félbeszakítani szíveskedjenek”⁸³*.

⁸² i.m.

⁸³ i.m.

Sok év iratanyagának áttekintése során első alkalommal 1931 márciusában merült fel a TÉBE hivatalos anyagában a banktitok kérdése. Hivatkoznak a banktitok szabályaira és az az alól kivételt képező esetekre (például az 1927. évi 600. P. M. sz. hivatalos összeállítás 12. §-a). A körlevél lényege azonban az, hogy különböző túlbuzgó hatóságok közszolgáltatási ügyekben a pénzügyintézetektől az ügyfeleket érintő adatok szolgáltatását kérik. A TÉBE javasolja, hogy ilyen ügyekben a bankok a legóvatosabban járjanak el és hivatkozzanak a törvényre, amely szerint nem kérhetők a pénzügyintézetektől adatok például a náluk elhelyezett tőkére, annak kamataira vagy a letétekre.

1931. május 4-én Dr. Kresz Károly igazgató részt vett a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara washingtoni konferenciáján, amelyet Párizs, Róma, Brüsszel, Stockholm és Amszterdam után először tartottak az Egyesült Államokban. Az eseményt nagy érdeklődés kísérte – 37 ország képviseltette magát –, mivel a konferencia középpontjában a világgazdasági válság kérdései álltak, többek között a nemzetközi gazdasági kapcsolatok, az új kereskedelmi politika, a legnagyobb kedvezmény elvének kérdése, a háborús adósságok és még sok egyéb. A konferenciát az Egyesült Államok elnöke, Herbert Hoover nyitotta meg. Beszéde sok országnak, így a magyar küldötteknek is, csalódást okozott, mivel mondanivalójának középpontjában az állt, hogy megszünteti a háborús adósságok törlésére vonatkozó reményeket.

Az 1931-es évről szóló beszámolójában a TÉBE kiemelte, hogy a nehéz gazdasági helyzetben megmutatkozott annak fontossága, hogy a POE beolvadása óta a TÉBE formálisan is országos érdekképviselője az összes magyar pénzügyintézetnek. Abban az évben az egyesület összes budapesti és vidéki tagjainak száma 395 volt. Az 1930-ban elfogadott új alapszabály értelmében 1931-től a TÉBE egyik legfontosabb irányító szerve az Intéző Bizottság lett.

Az 1932. évi beszámoló a bankszektor működésének körülményeiről a következő képet adja: *„A válságos 1931-es esztendőt egy minden tekintetben súlyos 1932 követte, amely alatt a válság állandósult és kimélyült..., nyilvánvalóvá vált, hogy azok a remények, amelyek a válság kitörésekor abban az értelemben állottak fent, hogy csak múltó bajokról van szó, sajnos nem bizonyultak helytállónak. ...A lefolyt válságos esztendő egyesületünkre fokozott feladatokat hárított, ismét bebizonyítottuk, hogy amikor a pénzügyintézetek érdekeit szolgáljuk, nem azok önös érdekében járunk el, hanem mindig az egész ország közgazdaságát átfogó, egyetemes érdekekben.”*⁸⁴

A jótékonyság a TÉBE tevékenységében megalakulása óta kiemelt szerepet kapott. Minden évben részletes döntést hoztak a támogatásokról, így a kultúráról, a gyermekvédelemről, a közegészségügyről, az oktatásról. Évente általában sok pénzt fordítottak jótékony adományokra. A válság hatásait jól érzékelteti a Jótékonyági és Kulturális Bizottság 1933. decemberi jelentése, illetve javaslata az 1934. évi jótékonyági kiadásokra, ami *„az 1930. évvel szemben 41%, az 1931. évvel szemben 11,9% és az 1932. évvel szemben 10,4% csökkenést jelent.”*⁸⁵

⁸⁴ i.m.

⁸⁵ i.m.

A TÉBE szervezeti életében újfent jelentős változás történt 1934 áprilisában, amikor Hegedűs Lóránt elnök javaslatára egy Végrehajtó Bizottság felállításáról döntöttek. Az indoklás szerint *„...miután a TÉBE-nek működése kapcsán gyakran gyors elhatározásokra van szüksége, indítvány tétetett egy Végrehajtó Bizottság alapítására, amely szerv alapszabály változtatás nélkül nagyban elősegítené a TÉBE szervezet rugalmasságát és mozgékonyágát.”*⁸⁶

Ennek az évnek további sajátos eseménye volt, hogy az úgynevezett Nemzeti Munkahét alkalmából október 4-én a TÉBE országos ülést tartott, amelyen a bevezető előadást Dr. Imrédy Béla pénzügyminiszter tartotta. A TÉBE felhívta a tagbankok figyelmét a Nemzeti Munkahét hazafias céljaira, kérte, hogy munkatársai a kongresszuson minél nagyobb számban vegyenek részt. Ebben a körlevélben hívják fel a figyelmet arra, hogy megrendezésre kerül a Takarékosági Kongresszus is, amelyen részt vesz a miniszterelnök és a pénzügyminiszter, akik várhatóan a betétgyűjtés szempontjából fontos kijelentéseket tesznek.

A Nemzeti Munkahét keretében megtartott II. Országos Takarékosági Kongresszusról készült jegyzőkönyv számot ad a munkahéthez szorosan kapcsolódó Takarékosági Propaganda Bizottság üléséről. Az ülésen Imrédy Béla pénzügyminiszter kifejtette, hogy a Takarékoságot a kisemberek erényévé kell tenni, a takarékoság eredménye pedig végső soron a belföldi tőkeképződés. *„A kormány, mint eddig, úgy a jövőben is feltétlenül és szilárdan a nemzeti takarékoság alapján áll; ezt nem csak hangoztatjuk, hanem minden téren és minden vonatkozásban megvalósítani igyekszünk. A takarékoság eszménye nem csak nemzetnevelő, hanem nemzetfenntartó gondolat, ez egyik záloga a társadalom rendjének, a nyugalom biztosításának és a pénzügyi értelemben vett bizalom fenntartásának.”*⁸⁷

A levéltárban fellelhető dokumentumok sorában ismét három éves szünet következett, nevezetesen az 1935 és az 1937 közötti évekről a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank iratanyagában nem volt a TÉBE-re vonatkozó archív anyag.

Az időbeni kiesést követően található anyagok azonban már tükrözik a második világháború előtti nehéz időszakot, rajtuk keresztül érzékelhető hogyan haladt az ország lépésről lépésre a II. világháború felé.

A TÉBE 1938. július 9-én (a keltezés alatt első alkalommal megjelent, hogy *„Szent István évében”*), fordult a tagbankokhoz a társadalmi és gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról szóló törvény, illetőleg annak végrehajtási utasításának tárgyában (az 1938. XV. tc. és annak 4350/1938. M. E. számú rendelettel kiadott végrehajtási utasítás).⁸⁸ Mivel a törvénnyel és annak végrehajtásával kapcsolatban a tagbankok kérdéseket vetettek fel, a TÉBE illetékes helyekhez (amikor bármely jogszabály, vagy törvény végrehajtása magyarázatra

⁸⁶ i.m.

⁸⁷ i.m.

⁸⁸ Az első és második zsidótörvény megjelenésének hátterét, a végrehajtás körülményeit átfogóan elemzi K. Farkas Claudia *„Jogok nélkül – A zsidóélet Magyarországon 1920–1944”* című könyvében. Kiadta a Napvilág Kiadó 2010-ben.

szorult, a TÉBE megkereste az illetékes minisztériumot, hatóságot, de tagjainak mindig azt írta, hogy „*illetékes helyen*” kérdésére milyen választ adtak) továbbította e kérdéseket és tagjaival közölte a kapott válaszokat. A kérdések sokrétűek voltak, az állampolgársági bizonyítvány beszerzésétől kezdve egészen addig, hogy a bejelentés szempontjából kit kell értelmiségi munkakörben alkalmazottnak tekinteni. A kérdések során eljutottak oda, hogy tulajdonképpen mit is kell a gazdasági élet egyensúlya alatt érteni. Felteszik a kérdést: „*Zsidónak tekintendő-e az áttért akkor is, ha másodszor más keresztény vallásfelekezetre tért át, vagy csak akkor, ha újból a zsidó vallást vette fel?*”, majd így folytatódik: „*Illetékes helyen leszögezést nyert, hogy az intézkedés szó szerint értelmezendő, ennél fogva az áttért akkor is zsidónak tekintendő, ha másodszor más keresztény vallásfelekezetre tért át.*”⁸⁹ Ebből a nagyon szomorú anyagból idézünk még két bekezdést. Ezeket nem kommentáljuk, magukról állítanak ki riasztó minősítést. A TÉBE törvényértelmező anyaga tehát így folytatódott:

„*Az utolsó bekezdéssel kapcsolatban megállapítást nyert az, hogy az izraelita hitfelekezetből való kilépést igazoló bizonyítvány kiállítását és igazolását rendszerint az izraelita hitfelekezet meg szokta tagadni, s ezért a hitfelekezetből kilépő rendszerint két tanú által igazolt nyilatkozatot készített, amely ezt a bizonyítványt pótolja, s ezen nyilatkozat alapján szokta a keresztény hitfelekezet a hitfelekezetbe belépő keresztlevelébe feljegyezni, hogy a nyilatkozat alapján a kilépés az izraelita hitfelekezetből igazoltatott...*”

...*Kértük az illetékes hely véleményét, hogy a rendelet 18. §-a értelmében arányosításra megállapított öt évi időtartam meghosszabbítása iránti kérelem milyen indoklással történhetik.*

Az illetékes hely véleménye szerint az öt évi időtartam meghosszabbítása iránti kérelmek majdani benyújtásakor az indoklás esetről-esetre lesz megítélendő, s erre általánosságban véleményt nem adhat. Kértük az illetékes hely véleményét, hogy azon munkaadóknál, ahol a keresztény munkavállalók arányszáma 100%-os, szükséges-e, hogy a munkaadó bejelentést adjon.”⁹⁰

1938 augusztusában az állami rend megőrzése érdekében szükséges sajtórendészeti rendelkezésekről küld a bankoknak köriratot a TÉBE, az 1938. XVIII. tc. 2. §-ra hivatkozva. Ennek lényege, hogy minden nyomda köteles bármely nyomdatermékből egy példányt az illetékes ügyészségnek megküldeni. Ez volt az úgynevezett sajtórendészeti köteles példány. Az előírás a bankokra is vonatkozott, mondván: „*Ugyanúgy sajtórendészeti köteles példány beszolgáltatására köteles mindenki, ha olyan sajtóterméket többszörösít, amely a közönség körében terjesztésre van szánva.*” Ez a szabály nem terjedt ki az üzleti élet céljait szolgáló egyszeri értesítésekre, például úrlapokra, árjegyzékekre.

1939. december elején az Egyesület részletes tájékoztatást küldött a tagintézeteknek arról, hogy a honvédelmi törvény (1939. II. tc.) értelmében hogyan történjen a katonai szolgálatra bevonultak javadalmazása, pontosan leírva, hogy kik a rendes, tényleges katonai szolgálatot

⁸⁹ i.m.

⁹⁰ i.m.

teljesítők, a póttartalékosok, a tartalék szolgálati kötelességgel rendelkezők. Például az I. Póttartalék körébe tartozók legfeljebb hat ízben, légierőnél összesen huszonnégy heti időtartamra terjedő fegyvergyakorlatra kötelesek, az alkalmatlanok pedig három hónapig munkatáborban teljesítendő munkaszolgálatra kötelezhetők.

Az 1939. december 28-án kelt körözüvény elővetíti a későbbi eseményeket, „segít” értelmezni a zsidók közeleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló törvény (1939. IV. tc.) végrehajtási utasítását. Az „illetékes helyről” kapott információ többek között arról szól, hogy a törvény hatálya alá tartozók felmondása esetén jár-e a felmondási időre javadalmazás vagy elbocsátás esetén jár-e az alkalmazottaknak nyugdíj. A körlevél aláírója „Dr. Vitéz Jármay Pál igazgató helyettes”. Jármay a korábbi években is sok körlevelet jegyzett, de a vitézi cím itt került elő, hogy ezután rövid idő múlva újra eltűnjön.

1941 októberében a hadfelszerelési adóval kapcsolatban a tagintézeteknek azt javasolja az Egyesület, hogy egységesen járjanak el. Azaz meghatározott alkalmazotti körben, meghatározott feltételek megléte esetén, az adót vagy annak egy részét az alkalmazottak helyett az intézetek viseljék. Ugyanakkor felhívják a figyelmet, hogy az intézetek által magukra vállalt hadfelszerelési adó összege az alkalmazotti kereseti adó alapját képezi.

Az 1942. október 16-án kiküldött körlevél a zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól szóló 1942. XV. tc. számú törvényt értelmezi.

„...abban az esetben, ha javunkra 1942. március hó 1. napját megelőzőleg jelzálog vagy más kielégítésre való feljogosítás van zsidó birtokra bekebelezve, a földművelésügyi miniszter az átengedésre kötelezést egyelőre mellőzheti és a pénzügyminiszterrel egyetértve megengedheti, hogy az általa meghatározott határidőben és feltételek mellett a tulajdonos az ingatlant vagy megfelelő részét a hitelezők kielégítése végett elidegenítse.”⁹¹

1939. szeptember 1-én Németország megtámadta Lengyelországot. Anglia és Francia ország szeptember 5-én hadat üzent Németországnak, kitört a II. világháború. Magyarország 1941 júniusában lépett be a II. világháborúba. A háborús években megritkult az archivált TÉBE anyagok száma, az iratok pedig többségükben már nem pénzügyi, bankszakmai kérdésekkel, hanem a háborúnak a pénzintézetek számára jelentkező következményeivel foglalkoztak.

Erről az időszakról az az 1942-ben kiadott évkönyv tartalmaz részletes leírást, melynek címe: *„Jelentés a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének 1941. évi működéséről.”*

Az első fejezet a belpolitikai és hitelügyi kérdéseket foglalja össze, képet adva az 1941. évi eseményeknek a TÉBE szempontjából történő értékeléséről.

„A lefolyt 1941. évben Magyarország a hadviselő államok közé lépett, és ez a tény nyomta rá bélyegét az egész magyar közgazdaságra, s így a hiteléletre is.

⁹¹ i.m.

1941. április 10-én adta ki Magyarország Kormányzója történelmi jelentőségű hadparancsát a honvédségnek, mely szerint az események „parancsoló kötelességünké tették, hogy a Magyarországtól 1918-ban elszakított délvidéki területet és az azon nagy tömegben élő magyarság sorsának és helyzetének biztosítását újból kezünkbe vegyük. A Délvidék visszafoglalása a Felvidék, Kárpátalja, a keleti és erdélyi országrészek visszatérése után a Magyar Szent Koronának további részével nagyobbította az országot, amiért minden magyar ember hálája illeti Magyarország Főmeltóságú Kormányzóját, és elismerése s meleg köszönete a magyar honvédséget.

Ezek az események, melyek a fokozott fegyverkezés szükségét váltották ki, természetesen messzemenő kihatással voltak az egész magyar gazdasági életre és így a hiteléletre is. A magyar pénzügyintézetek, úgy, mint a megelőző időben, a lefolyt évben is fokozottan kötelességüknek tartották, hogy működésüket a magyar honvédelem szolgálatába állítsák.”⁹²

A bevezetés magáért beszél, a TÉBE akkor még teljes mértékben azonosult az országnak a háborúba való belépésével, ugyanakkor már az első év után jelezték a háborús helyzet kihatását a gazdasági és pénzügyi életre. A pénzügyintézeteknek, mindenekelőtt a kincstárnak a háború miatt megnövekedett hiteligényeit, valamint a hadfelszerelést szolgáló termelés hiteligényeit kellett kielégíteniük. Jelentősen nőtt a hitelkibocsátás és a jelentés felsorolja azokat a vezető pénzügyintézeteket, amelyek ilyen irányú kötelességüknek eleget tettek. Megnevezzük ezt a tizenegy pénzügyintézetet, mivel a háború előtti utolsó békeévben, illetve 1941-ben ezek voltak a meghatározói a hazai pénzügyi életnek: Belvárosi Takarékpénztár Rt., Budapest Székesfővárosi Községi Takarékpénztár Rt., Hazai Bank Rt., Magyar Általános Hitelbank, Magyar Bank és Kereskedelmi Rt., Magyar Leszámlító és Pénzváltó Bank, Magyar–Olasz Bank Rt., Magyar Országos Központi Takarékpénztár, Országos Földhitelintézet, Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület, Pesti Magyar Kereskedelmi Bank.

Komoly feladatot rótt a pénzügyintézetekre az úgynevezett Erdélyi Kölcsön finanszírozása. „...a pénzügyminiszter úr még 1940 októberében közölte a pénzügyintézetekkel, hogy a román uralom alól felszabadult keleti és erdélyi országrészek visszacsatolása a kormányt oly nagyfontosságú új feladatok elé állította, amelyek szükségessé fogják tenni, hogy a kormány, élve az 1940. XXVI. tc.-ben kapott felbatalmazással, az ennek kapcsán felmerült szükségletet fedezze.”⁹³

Ennek igénye 500 millió pengő volt, aminek biztosítása érdekében 10 éves futamidejű kötvényeket bocsátottak ki, amelyekből a TÉBE tagjai 120 millió pengő névértékű kötvényt vettek át. Ezt egészítette ki az Erdélyi Nyereménykölcson (100 millió pengő névértékű kötvények), amelyből a TÉBE tagintézetek 75 milliót vettek.

A háborús helyzet egyik további következménye volt, hogy a kormány a pénzügyintézeteknél befolyást akart gyakorolni a vezető állások betöltése terén. Ez a folyamat már 1938-ban elkezdődött a 2240/1938. M. E. számú rendelettel, amit a 7140/1941. M. E. számú és a

⁹² Jelentés a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének 1941. évi működéséről, TÉBE kiadó 1942, 7.

⁹³ i.m.

3100/1941. P. M. számú rendelet kibővített és szigorított. Ezek a rendeletek előírták, hogy a pénzüintézetek kötelesek előzetesen bejelenteni azoknak a nevét és pontos személyi adatait a Pénzüintézeti Központ vezetőjének, akiket elnöki, vezérigazgatói, helyettes vezérigazgatói, ügyvezetői teendőkre, az üzlet vezetésére vagy irányítására irányuló teendőkre kívántak alkalmazni. A Pénzüintézeti Központ vezetője a Magyar Nemzeti Bank elnökével egyetértésben a bejelentett személy alkalmazása ellen kifogást emelhetett. Később ezt a kört kiterjesztették az egyes kulcspozícióknak tekintett állásokra is.

A személyügyi kérdések körébe tartoztak a pénzüintézetek alkalmazottainak katonai szolgálatával kapcsolatos intézkedések, többek között az, hogyan biztosítható a pénzüintézetek zavartalan működése az alkalmazottak katonai szolgálata idején.

A háború első évében ismét előtérbe került a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalásának korlátozásáról szóló 1939. IV. tc. végrehajtásának kérdése a TÉBE és tagintézeti körében. A TÉBE jelentésében leírja, hogy nagy körültekintést igényelt a végrehajtás a visszacsatolt országrészekben működő pénzüintézetek számára. A TÉBE kimerítő tájékoztatót készített *„a gyakorlati végrehajtás szempontjából, melyet az Értelmiségi Munkanélküliség Ügyeinek Kormánybiztosának kifejezett hozzájárulásával adtunk ki.”*⁹⁴

Problémaként írja le a jelentés, hogy a tagintézetek nem zsidó jellegének megállapításáról szóló tanúsítványok jogerőre emelkedése késett, ezért a TÉBE közbenjárására Budapest polgármestere elrendelte, hogy a *„pénzüintézetekre vonatkozólag kifüggesztett határozatok alapján igazolják az illető pénzüintézet nem zsidó jellegét.”*

Az év második felében a TÉBE már az intézkedéseknek a pénzüintézetek működésére gyakorolt negatív hatásait jelzi: *„Tagintézeteinkre nézve a törvény gyakorlati végrehajtása szempontjából mind nehezebbé válnak azok a törvényes intézkedések, melyek szerint, az 1939: IV. tc. alapján elbocsátott értelmiségi alkalmazottak helyébe felveendő alkalmazottak közül minden második alkalmazottat az Értelmiségi Munkanélküliség Ügyeinek Kormánybiztosánál vezetett jegyzékből kell választani.*

*...nézetünk szerint, ezen törvényes intézkedés előfeltételei már nincsenek meg olyan mértékben, hogy a törvény gyakorlati végrehajtása kapcsán ez a pénzüintézetekre igen súlyos és nehézkes eljárás továbbra is fenn tartassék.”*⁹⁵

Az Egyesület reményét fejezte ki, azaz kérte, hogy az értelmiségi munkanélküliségi adatok alapján ezeket az intézkedéseket már ne kelljen alkalmazni. Az intézkedéseket azonban nem függesztették fel.

És még mindig a háborúnak a TÉBE tevékenységére gyakorolt hatásáról. Tény, hogy a TÉBE Levente Egyesületét közel másfél évtizeddel korábban alapította, de 1941-ben, a háborús helyzetben ennek az egyesületnek a működése aktívabbá vált. Az 1941. kiképzési év

⁹⁴ i.m. – 94. oldal.

⁹⁵ i.m. – 93. oldal.

első felében 651 fő volt a létszáma. *„A leventék 12 szakaszban, egy csapatparancsnok, nyolc oktató és két karnagy vezetése mellett az V. kerületi Berzsényi Dániel állami gimnáziumban hetenként négyszer nyerték kiképzésüket.*

...A leventék 21 esetben jöttek össze a Levente Otthonban (V., Erzsébet tér 3. IV. em. 7.) alatt, ahol az ez évben felállított könyvtár már rendelkezésre állott. Az Otthonban a leventék a szakosztályok keretében hazafias, tudományos és szépirodalmi előadásokat tartottak és vita estéket rendeztek.”⁹⁶

E fejezetben már írtunk arról, hogy a nemzetközi takarékosági mozgalomhoz a TÉBE és a magyar pénzüzetek csatlakoztak. Csalódottan állapítja meg a jelentés a következőket:

„A rendkívüli időkre való tekintettel a takarékosági gondolat terjesztésére irányuló propaganda akció az elmúlt év folyamán minden tekintetben elmaradt.

...Egyesületünk nézete szerint nem indokolt, hogy ez a propaganda tevékenység a rendkívüli helyzetre való hivatkozással szünetel.”⁹⁷

A TÉBE életének minden évben kiemelkedő eseménye volt az éves közgyűlés. Az 1941. március 29-én megtartott éves rendes közgyűlés elnöke dr. Hegedüs Lóránt volt, amelyen képviseltette magát a kormány, a Magyar Nemzeti Bank, a Pénzüzeti Központ és több gazdasági érdekképviselői szervezet. *„A közgyűlés napirendjére a visszacsatolt keleti és erdélyi országrészek hitelügyi kérdései voltak kitűzve.”*

„Mély tisztelettel üdvözlöttük dr. Reményi-Schneller Lajos m. kir. pénzügyminiszter urat, amidőn Magyarország Főméltóságú Kormányzója megengedni méltóztatott, hogy az ország területének ismételt gyarapodása alkalmából a m. kir. honvédség fejlesztésében szükséges anyagi eszközök előteremtése iránt kifejtett kimagaslóan eredményes és áldozatkész közreműködéséért...” a hadiszalag kitüntetés adományozták.

A jelentés két jeles jubileumról és két halálesetről emlékezett meg. Az első a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank száz éves, a második a Pénzüzeti Központ huszonöt éves jubileuma volt.

*„1941. évi október 14-én volt száz esztendeje annak, hogy I. Ferdinánd császár és király kiadta az arany oklevelet, amely a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank megalakulását engedélyezte. A gazdaságtörténelem egyhangúlag elismeri azokat a nagy érdemeket, amelyeket a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank alapítói szereztek, akiknek élén gróf Széchenyi István lángeszze tündökölt...”*⁹⁸

„Az elmúlt esztendőben volt huszonöt éve annak, hogy a Pénzüzeti Központ a magyar hitelélet ezen irányító nagy intézménye megalakult... Nagy és nehéz feladat volt már a világháború utolsó két évében is a hitelélet irányítása. A hitelszerveknek már akkor inflatorikus jelenségekkel kellett megküzdeniük. Még nehezebb feladatokat kellett megoldani az 1918. évi összeomlás után. Előbb a kommunizmus idejében védeni és menteni azt, amit lehetett, majd a józan gazdasági

⁹⁶ i.m. – 100–101. oldal.

⁹⁷ i.m. – 34. oldal.

⁹⁸ i.m. – 40. oldal.

*felfogás érdekeit érvényesíteni a pénzelértéktelenedés és az infláció folytán előállott helyzetben. ...A feladat nehéz volt azért is, mert Trianon folytán a külföldi tartozások rendezése hihetetlen súllyal nehezedett a magyar gazdasági életre.*⁹⁹

1941 tavaszán hunyt el gróf Teleki Pál miniszterelnök, amely alkalmából a TÉBE április 5-én teljes ülést tartott, melyen dr. Hegedüs Lóránt elnök mondott gyászbeszédet, aki Teleki Pál első miniszterelnöksége idején pénzügyminiszter volt. Az éves jelentés lezárásakor hunyt el Weiss Fülöp, aki a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank korábbi elnöke volt. *„A magyar gazdasági életnek egyik legnagyobb, legmesszebb ható tehetsége volt Weiss Fülöp, akinek több, mint hat évtizeden át kifejtett munkássága a magyar gazdasági életnek minden terére kiterjedt.”*¹⁰⁰

1943. augusztus 31-én „igen sürgős” jelzéssel adták ki a légoltalmi körözwényt, amely a Magyar Királyi Honvédelmi miniszter óvóhely építési miniszteri biztosának kérésére készült. Ez szigorú előírásokat tartalmazott arra vonatkozóan, hogy ún. érté körző óvóhelyeket kizárólag banki értékek megvédése érdekében szabad létesíteni és ez is szigorúan engedélyezéshez kötött.

Vélhetően a háborús események, Budapest ostroma miatt a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank archívumában TÉBE dokumentumok 1943-at követően csak 1945-től találhatók.

Ezek között szerepel az a levél, amelyet az egyesület 1945. június 15-én írt az Országos Gazdasági Tanácsnak. (A II. világháború befejezését követően beköszöntött egy új korszak, megkezdődött a gazdasági élet újjászervezése. Ennek egyik intézménye volt az 1945-ben létrehozott Országos Gazdasági Tanács. 1945 novemberében pedig megtartották a háború utáni első választásokat. M. J.) Tárnya fizetési halasztás a háborús események miatt fizetési nehézségekbe került adósok számára. A levél leszögezi:

*„Sem szükségesnek, sem célszerűnek nem tartanánk, hogy a háborús események miatt pénzkövetelésük teljesítésére bármilyen moratórium hívassék életre. Legjobb meggyőződésünk szerint már ennek a kérdésnek a felvetése is súlyos megrázkódtatást jelentene a gazdasági életben és hozzájárulna annak a bizalomnak a lerontásához, amelynek felépítésén a magyar hitelintézetnek valamennyi tényezője az ország felszabadulása óta fáradozik.”*¹⁰¹ A háború befejezését követően kiadott TÉBE dokumentumokban először jelenik meg „az ország felszabadulása” kifejezés.

Közvetlenül a háború utáni, még kaotikus helyzetben szokatlan hangvételű volt az a TÉBE körlevél, amit tagbankjaink alkalmazottaihoz intézett és felhívta a figyelmet arra a tarthatatlan helyzetre, hogy az alkalmazottak a hivatalos órákat nem tartják be és nem járnak be munkahelyeikre. Meg is említik: *„Tudjuk, hogy a mai, még nehéz közlekedési viszonyok mellett, bizonyos engedményekre szükség van, de ez nem lehet ok arra, hogy szembeszökő mulasztások történjenek.”*¹⁰²

⁹⁹ i.m.

¹⁰⁰ i.m.

¹⁰¹ i.m.

¹⁰² i.m.

A háborús pusztítások folyamánya az a sokféle hitel, amely próbálta a gazdasági életet normális mederbe terelni. Már 1945 júliusában az Országos Újjáépítési Kormány Bizottsággal együttműködve a TÉBE a tagintézeteknél elindította a tetőfedési hitelakciót, amit követett a lakóház helyreállítási kölcsön és még több olyan hiteltípus, amelyekre ma már gondolni sem tudunk, például tenyészállat vásárlási és tejeskanna vásárlási hitel.

1946 márciusában jelent meg az adópengő. Az Egyesület az azzal kapcsolatos eljárási rendről tájékoztatta a bankokat: *„a betétek – úgy a takarékok, mint a folyószámla – az adópengő aznapra érvényes értékviszonyának alapul vételével nyernek elszámolást.”*¹⁰³

Nem sokkal ezt követően, 1946 júliusában a hitelkorlátozásról kellett körlevelet kiadni, ami tükrözi a háborút követő nehéz gazdasági helyzetet. *„Illetékes helyről felbírítást kaptunk arra, hogy a stabilizáció feltételeinek biztosítása, de egyben a pénzintézetek ez idő szerint különböző okoknál fogva is kívánatos likviditás előmozdítása érdekében az összes, akár sima pengőben, akár bármilyen valorizáció mellett vagy formában eszközölt, illetve eszközleendő hitelnyújtások tekintetében a hitelkorlátozások szempontjait a legmesszebbmenően érvényesítsük... az adott viszonyok között hitelek csak a legszűkebb körben, általános gazdasági és közérdekű szempontokból különlegesen indokolt esetekben tartassanak fenn és folyósíttassanak.”*¹⁰⁴

Az 1946. július 29-én kelt körözüvény új korszak kezdetét jelzi, az új, stabil pénz, a forint bevezetését. *„A Magyar Kormány elhatározta, hogy augusztus elsején bevezeti az új, stabil pénzt, és konszolidálja az ország gazdasági életét. Illetékes helyen ismételtlen és nyomtatékosan rámutattunk arra, hogy a pénzintézetek elsőrendű érdeke és léte a pénz stabilizálásától és a normális gazdasági életnek ezzel együtt járó megindulásától függ, aminthogy egészséges hitelélet, és a hitelszervezetek útján való tőkeképződés is csak stabil pénz útján képzelhető el.”*¹⁰⁵

Egy nappal később, azaz július 30-án már a Magyar Nemzeti Bank értesítését továbbítják, miszerint július 31-én bankszünnap lesz, hogy a forintra való átállás munkálatai zavartalanul megtörténhessenek.

1946. augusztus 1-én tehát megtörtént az új, stabil pénz, a forint bevezetése, ami jótekonny hatással volt a gazdasági életre. Ennek volt köszönhető az a tájékoztató, amelyet a TÉBE a Magyar Nemzeti Bank felkérésére adott ki. *„A forint hatályba lépésétől, tehát 1946. augusztus 1-től, kezdve hatályukat veszítik úgy a Nemzeti Bank által korábban engedélyezett rendes, és rendkívüli viszontleszámlázási hitelkeretek, mint a Gazdasági Főtanács és az egyéb hitelvéleményező szervek által a Nemzeti Bank részére adott összes hitelfolyósításra vonatkozó engedélyek.”*¹⁰⁶ Ennek a körlevélnek tehát az a lényege, hogy a korábban bevezetett hitelkorlátozásra vonatkozó szabályozást felfüggesztették.

¹⁰³ i.m.

¹⁰⁴ i.m.

¹⁰⁵ i.m.

¹⁰⁶ i.m.

A korlátozás felfüggesztése azonban nem jelentette annak teljes megszüntetését. 1947 januárjában a Magyar Nemzeti Bank kérésére ismét részletes tájékoztatást adott az Egyesület arról, hogy az adósoknak bizonyos esetekben az előírt deviza beszoigáltatás miatt, vagy más okból nyilatkozatot kellett tenniük, és hitel csak akkor volt folyósítható, ha a nyilatkozatokat a Magyar Nemzeti Bank hitelügyi osztályához benyújtották. Külkereskedelmi vonatkozású (export, import) hitelek lejáratakor, azok teljesítéséről a Magyar Nemzeti Bank Devizaellenőrzési Osztályától elszámolást kellett kérni.

1947 februárjában visszaköszön Trianon, valamint a *Bécsi döntések*¹⁰⁷ következménye. A TÉBE a romániai magyar javakról a Pénzüntezeti Központ utasítása alapján az alábbiakat közli:

*„A magyar miniszterelnök úr 1946. dec. 23-i kelettel 0.25/1946. sz. alatt leiratot intézett hozzánk, melyben közölte a Romániai Magyar Javak Bizottsága 1946. dec. 9-i ülésén hozott döntést. Eszerint Magyarország gazdasági, politikai, valamint az ottani magyar kisebbség gazdasági érdekeinek eredményes képviselete és megóvása szempontjából a Bizottság szükségesnek tartja, hogy a romániai érdekeltségek tulajdonosai a Bizottság, illetve közvetlenül a Magyar Nemzeti Bank előzetes hozzájárulása nélkül semmi olyan intézkedést vagy cselekményt ne kezdeményezzenek, melynek célja az ottani CASBI gondnoksága alá vont magyar javak elidegenítésére, bérbeadására, vagy eredeti állagában való megváltoztatására irányul.”*¹⁰⁸

A gazdasági helyzet lassan konszolidálódott. Ezt jelzi például az az 1947 februárjában kiadott körlevél, amelyben az Egyesület az általa támogatott Magyar Művészeti Tanács kiadásában megjelenő *„Alkotás”* című folyóiratot ajánlja tagjai figyelmébe, kérve, hogy a folyóiratra minél nagyobb példányszámban fizessenek elő.

Az 1947. évi TÉBE költségvetés indoklásából emelünk ki két, a kor viszonyait is felidézö mondatot: *„Az inflációs idők folyamán a dolgok természetéből folyólag stabil költségvetés előállítására nem volt mód és csupán a forintérték bevezetése tette lehetővé, hogy évi költségirányzatunk tekintetében előterjesztéssel éljünk. 1947. évi költségirányzatunkat a legmesszebb menő takarékosság szem előtt tartásával állítottuk össze... Új tételként szerepel költségvetésünkben a gépkocsi beszerzés és gépkocsi üzemi költség címén előirányzott összeg. A gépkocsi beszerzését a nehéz közlekedési viszonyok, valamint egyesületünk vezetésének a nagymértékű elfoglaltsága tette szükségessé. Új tétel továbbá az irodahelyiségek helyreállítása címén felvett összeg. E tétel az ostrom folytán, tűzvész következtében erősen megrongált irodahelyiségünk helyreállítását célozza.”*¹⁰⁹

Mai szemmel megmosolyogtató az 1947. április elsején kiadott tájékoztató: *„...miután a felszabadulás ünnepe nagyszombatra esik, az illetékes hatóságokkal egyetértőleg, a közhivatalokhoz*

¹⁰⁷ Az úgynevezett bécsi döntések a trianoni békeszerződés felülvizsgálatára irányultak. Az első bécsi döntés 1938. november 2-án, a második 1940. augusztus 30-án született. Az első Kárpátját, a második Észak-Erdélyt adta vissza Magyarországnak.

¹⁰⁸ i.m.

¹⁰⁹ i.m.

hasonlóan úgy nagypénteken, mint nagyszombaton a pénzüintézetek teljes munkaszünetet tartanak.”¹¹⁰

Talán ez volt az egyetlen és utolsó alkalom, amikor egy vallási ünnepet és a felszabadulás napját egyszerre, munkaszünettel ünnepelték.

Az 1947-es év későbbi hónapjaiban a bankok elsődlegesen azzal foglalkoztak, hogy a forint bevezetését megelőzően adópengőben keletkezett takarékbetétek hogyan kerüljenek elszámolásra, a bankok milyen kártalanítást kaphassanak, illetve hogyan hajtható végre a Gazdasági Főtanácsnak az a határozata, hogy az adópengő betéteket valorizálni kell.

Az Egyesület 1947. december 5-én kiadott körözüvénye már előrevetíti a későbbi, központi tervutasításos rendszer kialakulását. Megjelent ugyanis *„...az Országos Tervhivatalnak a tervmegbízottakhoz intézett utasítása, mely a pénzüintézeteknél működő tervmegbízottak működésére vonatkozó irányelveket is tartalmazza... Az utasítás többek között azon rendelkezést is tartalmazza, hogy a tervmegbízottak minden hónap 5-ig rendszeres jelentést tartoznak tenni a vállalatuknak az előző hónapban a három éves tervvel kapcsolatban kifejtett működéséről.*”¹¹¹

A magyar történelemnek újabb szomorú szakaszára utal a TÉBE, amikor továbbítja azt a rendelkezést, miszerint: *„Az 1946. IX. tc. értelmében a Németországba áttelepített magyarországi német lakosság által visszahagyott minden vagyon tulajdonjoga tehermentesen a magyar államra szállt. Tekintettel arra, hogy egyes tagintézetek jóhiszeműen hitelt nyújtottak később kitelepített személyek részére, egyesületünk több alkalommal eljár tagintézetek valamilyen formában való kártalanítása tárgyában.*”¹¹² Ez az 1948. január 28-án keltezett körlevél azzal zárul, hogy kéri a bankokat, hogy az eljárás indoklása érdekében adják meg az ilyen hitellel rendelkező, volt ügyfelek adatait.

A terv megbízotti jelentésekre vonatkozó irányelveket az előbb említettük. Ezzel összefüggő újabb feladata volt a tagintézeteknek, hogy az adatszolgáltatást az időközben az Állami Bankok Központi Irodájával lefolytatott egyeztetés útmutatója alapján teljesítsék.

Mindeddig az Országos Levéltárban a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank archív anyagaiba támaszkodtunk, amikor a TÉBE tevékenységét, történetét igyekeztünk felidézni. Ebben az iratanyagban az utolsó az 1948. augusztus 17-én kelt, 5432 számú körözüvény volt, amely az Illetékkiszabási Hivatal átiratáról szólt.

Miután tudvalevő volt, hogy a TÉBE 1948-ban fejezte be működését, a Magyar–Olasz Bank irattári anyagaiban találtam meg azt a körlevelet, amely 1948. augusztus 27-én a TÉBE működésének megszüntetéséről tájékoztatja tagjait.

¹¹⁰ i.m.

¹¹¹ i.m.

¹¹² i.m.

„5433. sz. körözwény

Budapest, 1948. augusztus 27.

Egyesületünk közel 30 évi működés után f. év augusztus 31-ével a Gazdasági Főtanács 1921/1948. G. F. határozata alapján működését megszünteti.

Amidőn tagintézeteinknek a hosszú évek folyamán mindenkor tanúsított értékes támogatásért és közreműködéséért köszönetet mondunk, kérjük t. Vidéki Tagintézeteinket, hogy egyesületünk részére tagdíj és körözwény szolgálat címén történő átutalásaikat mellőzni, és összes tagintézeteink az eddig küldött kimutatások és jelentések (munkaidő- és bérkimutatás, Magyar Nemzeti Bank havi jelentéseinek másolatai stb.) beküldését beszüntetni szíveskedjenek.

Teljes tisztelettel:

TAKARÉKPÉNZTÁRAK ÉS BANKOK EGYESÜLETE¹¹³

Ezzel lezárult a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének 39 éves története, és a magyar bankrendszer életének egy fontos korszaka.

¹¹³ i.m.

AZ 1948 ÉS 1987 KÖZÖTTI IDŐSZAK

A II. világháborút követően, 1948-ban bekövetkezett a magyarországi pénzintézetek államosítása, létrejött a szovjet típusú egyszintű, centralizált bankrendszer, aminek eredményeképpen a Magyar Nemzeti Bank látta el a kereskedelmi banki funkciókat is. Ez a rendszer illeszkedett a központi tervutasításos, tervgazdasági rendszerhez. Ebben az évben szüntette meg működését, számolta fel tevékenységét a TÉBE (Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete). A magyar bankrendszernek az 1841-ben megkezdődött, és az 1867 után felgyorsult fejlődési folyamata több évtizedre kényszerűen megszakadt. Ennek ellenére azt kell mondanunk, hogy a történelmi és szellemi elődök által felhalmozott értékek egy részét sikerült átmenteni.

A szellemi értékek megőrzése szempontjából fontos szerepe volt a Magyar Nemzeti Bank szakembereinek, annak, hogy létezett és jól működött az Országos Takarékpénztár, és végül annak, hogy sajátos kényszerítő körülmények hatására az államosítás után viszonylag rövid időn belül megalakult a Magyar Külkereskedelmi Bank. Erről a helyzetről mutatunk be szemelvényeket, hogy aztán elérkezzünk 1987-hez, a kétszintű bankrendszer megalakulásához, és a bankrendszer visszatérhessen a normális európai banki folyamatokhoz.

„Az állam egy 1947 decemberében hatályba lépett törvény alapján kisajátította a Magyar Nemzeti Bank és a legnagyobb pénzintézetek magyar tulajdonú részvényeit. Később a többi bank sorsa is államosítás, illetve felszámolás lett. 1948-ra kialakult az ún. „egyszintű” szocialista bankrendszer. A Magyar Nemzeti Bank ugyanis a jegybanki feladatok mellett ellátta addig a kereskedelmi, illetve hitelbankok tevékenységi körébe tartozó feladatokat, az állami vállalatok és szövetkezetek számláinak vezetését, illetve finanszírozásukat. Ezzel a központi bank pénzforgalmi és hitelezési monopóliumra tett szert, a vállalatok csak a jegybanktól vehettek fel forgóeszközhitelket. A Magyar Nemzeti Bank tehát gyakorlatilag monopolhelyzetben lévő kereskedelmi bank is volt egyúttal.

...Különböző speciális pénzügyi műveletek végzése ugyancsak egy-egy monopolhelyzetben lévő bank feladata volt. Így 1971-ig a Magyar Beruházási Bank nyújtott beruházási hiteleket a Magyar Nemzeti Bank irányítása mellett. Ezután ezt a feladatkört is közvetlenül a jegybank végezte. A lakossági bankműveletekre az Országos Takarékpénztár, a külkereskedelemmel kapcsolatos hitelezési konstrukciók bonyolítására a Magyar Külkereskedelmi Bank szakosodott. Az egyes területeken meglévő monopolhelyzetek kizárták a bankok közötti verseny lehetőségét...”¹¹⁴

„...1947. májusig azonban hivatásos politikus szájából a nyilvánosság előtt sosem hangzott el a bankrendszer államosításának igénye. Akkor azonban szinte egymással versengve vezető kommunisták (Rákosi), s kispapok (Dinnyés) riogatták ezzel a lassan konszolidálódni kezdő pénz-

¹¹⁴ Ursprung János: *A kétszintű bankrendszer fejlődése Magyarországon 1987–1995*, 1996. október 30., 7.

intézetek vezérkarát. 1947 nyarán a Pénzügyi Központ első kúriájába tartozó bankokhoz miniszteri biztost neveztek ki, elrendelték a bankvagyon leltározását, s az év végére – a hároméves terv célkitűzéseire való hivatkozással – megszületett az első kúriába tartozó pénzügyi intézetek (s a hozzájuk tartozó vállalatok) magyar illetőségű részvényeinek kisajátításáról intézkedő törvény (XXX. tc.). A bankrendszer államosításaként emlegetett intézkedés a hitelrendszer szervezésének új modelljét vetítette előre, az idevágó koncepciók megfogalmazása nem is sokig váratott magára.

...Bár az államosítás pillanatától kezdve világos volt, hogy az új rendszer a Szovjetunió „egybancsú rendszerének” követését veszi célba (ami sohasem egyetlen bank, hanem egyetlen szint létezését jelentette), a szovjet modell gyakorlata azonban nem volt eléggé ismert, s hogy mikorra kell a célba érést időzíteni, azt kezdetben homály fedte.”¹¹⁵

A második világháborút követően a Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártjának elsődleges célkitűzése volt a gazdasági és pénzügyi élet felett is biztosítani a hatalom teljes ellenőrzését. Ennek szellemében már 1947-ben megindult az államosítás folyamata, minden jelentősebb bankhoz miniszteri biztost neveztek ki, ami első lépésben a bankok állami ellenőrzés alá vonását jelentették. Ennek a folyamatnak második lépcsőjében pedig a hivatkozott törvény alapján elrendelték a bankok részvényeinek államosítását. Ezt a folyamatot az Állami Bankok Intézőbizottsága felügyelte, a végrehajtás feladata pedig az Állami Bankok Intézőbizottságának hatáskörébe tartozott. Az államosítás alá kerülő fontosabb pénzügyi intézetek a következők voltak: Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, Magyar Általános Hitelbank, Magyar Leszámlázó és Pénzváltó Bank, Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület, Angol–Magyar Bank, Dunavölgyi Bank, Budapest Székesfővárosi Községi Takarékpénztár, a Creditanstalt-Bankverein Magyarországi Fióktelepe, Magyar–Olasz Bank. Mint később látni fogjuk, az államosítás, a részvények többségének megszerzése sikerült, de voltak olyan részvénytulajdonosok, akiknek a részvényeire az állam nem tudta rátenni a kezét.

1947 szeptemberében Antos István, a pénzügyminisztérium kommunista államtitkára belső feljegyzésben úgy fogalmazott miniszterének, Gerő Ernőnek, hogy „a bankrendszer racionalizálásaként” emlegetett intézkedésor legfontosabb eleme az, „hogy fel kell számolni a párhuzamos bankfunkciókat, s arra kell törekedni, hogy specializálódott bankszervezet jöjjön létre”. 1947 decemberében az MKP Bankszervező Bizottságának vezetője, Háy László már az alábbi irányelveket terjesztette elő: „Végül fokon egy központi állami bankot kívánunk létrehozni, amely köré speciális rendeltetésű bankok csoportosulnak, s az a távolabbi célunk, hogy a bankszervezet csak bankszerű tevékenységet fejtessen ki... Arra kell vennünk az irányt, hogy mindegyik államosított nagybanc egy év leforgása alatt a hitelnyújtás terén gazdasági ágak szerint meghatározott hitelek lebonyolítására specializálódjék, s ezzel lehetővé váljék a hitelek felhasználásának hatékony ellenőrzése”. Már ebből a megfogalmazásból is egyértelmű, hogy: „a bankrendszer

¹¹⁵ Kövér György írása és összeállítása nyomán: *A Magyar Külkereskedelmi Bank története Dokumentumokban és Emlékezésekben*, Müller János – Magyar Külkereskedelmi Bank, 2000, 10.

„átszervezése” nem önmagban a tulajdonviszonyok megváltoztatásának, hanem a vállalatok ellenőrzésének, megrendszabályozásának céljából történt...”¹¹⁶

E fejezet elején a bankok államosításával kapcsolatos idézetben azt olvashattuk, hogy a vonatkozó törvény alapján kisajátították a Magyar Nemzeti Bank és a legnagyobb pénzüintézetek magyar tulajdonú részvényeit. Ez az első látásra árnyalatnyinak tűnő distinkció azonban arra figyelmeztet, hogy a közvélekedéssel szemben a bankszektor államosítása nem egyszerre és nem teljes (100%-os) mértékben valósult meg.

„A magyar közgondolkodásban és közbeszédben erősen él az a – valljuk be, kissé sematikus – kép, hogy az 1945, de különösen az 1948 utáni Magyarországon – leszámítva a mesterségesen létrehozott szövetkezeteket – csak és kizárólag állami vállalatok működtek. Ez az állítás több okból is pontosításra, finomításra szorul...”

...Magyarországon az államosítás folyamata már – legalábbis a törvényi szabályozás szintjén – 1945-ben elkezdődött. Míg a bányák vagy éppen a nehézipar államosítása igen korán, 1945–1946-ban megtörtént, addig a gazdaság motorját jelentő bankok esetén ez a lépés – pontosabban lépések – csak 1947-ben és 1948-ban történtek meg, az 1947. évi XXX. és 1948. évi XXXVI. törvényekkel.

Az államosító hatalom azonban itt is szembesült mind a bankrendszer sokszínűségével, mind a tulajdonosi szerkezet sokrétűségével. Az államosításokig – még a trianoni országhatárokon belül is – több tucatnyi pénzüintézet működött. Ezek állami kézbe vétele praktikusán is egy összetett feladat volt.

Ennél lényegesen összetettebb probléma volt a magyar pénzüintézetek, különösen a nagybankok tulajdonosi szerkezetében a nem egyszer jelentős külföldi tulajdonrész léte. Még az 1924-ben létrejött Magyar Nemzeti Bankban is jelentős külföldi tulajdonrész volt. Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy vajon egy jórészt külföldi tulajdonban lévő jegybankkal miként lehet egy kommunista elvek szerint központosított gazdaságpolitikához szükséges monetáris politikát támogatatni. Az MNB csak 1967-ben került 100%-ig a magyar állam tulajdonába az 1967. évi 36. tvr. egyik következményeként. A magyar állam ekkor – elsősorban a külföldi, illetve a külfölddel való tranzakciók lebonyolítását – teljes mértékben az általa felügyelt Pénzüintézeti Központon keresztül hajtotta végre...

...Az államosítás során szintén generális, s kvázi technikai probléma volt az adott vállalat vagy bank részvényeinek begyűjtése. Ne feledjük, a részvények ekkor még materializáltak, s annál volt a szavazati jog, akinél a részvények!

Az 1948. évi XXXVI. törvény a külföldi tulajdonhányadok tekintetében az 1948. évi XXV. törvény 11. §-át tekintette irányadónak:

(1) A jelen törvény alapján történő állami tulajdonbavétel nem terjed ki a külföldi állampolgárok és a külföldön székhellyel bíró jogi személyek tulajdonára (részvényeire, érdekeltsé-

¹¹⁶ Kövér György írása és összeállítása nyomán: *A Magyar Külkereskedelmi Bank története Dokumentumokban és Emlékeésekben*, Müller János – Magyar Külkereskedelmi Bank, 2000, 10.

gére), feltéve, hogy a tulajdonszerzés az annak időpontjában hatályos magyar jogszabályoknak megfelelt.

- (2) Az (1) bekezdésben foglalt rendelkezést nem lehet alkalmazni abban az esetben, ha a tulajdonszerzés az 1945. évi január hó 20. napja után történt. Ha azonban a tulajdon az 1947. évi XVIII. törvénybe iktatott békeszerződés 28. cikke alá tartozik, vagy a tulajdonszerzés jogszabályon, illetőleg államközi egyezményen alapszik, az állami tulajdonbavétel alól a szerzés időpontjára való tekintet nélkül mentes.
- (3) Az (1) bekezdés alkalmazása szempontjából külföldi állampolgárnak csak azt lehet tekinteni, aki korábban magyar állampolgár nem volt, vagy akinek magyar állampolgársága az 1931. évi augusztus hó 8. napja előtt elbocsátás vagy más törvényes rendelkezés folytán megszűnt, s valamely külföldi államban ugyanezen határnap előtt állampolgárságot szerzett.
- (4) Az (1) bekezdés alkalmazása szempontjából nem lehet külföldinek tekinteni azt a külföldi székhellyel bíró jogi személyt, amely magyar állampolgárok vagy belföldi jogi személyek érdektségébe tartozik, feltéve, hogy a belföldi érdektség az 50%-ot eléri.

Bár 1948-ra az államosítás „csúcsra járt”, csakhamar kiderült, hogy számos pénzintézetnél nem sikerült a részvények 100%-át megszereznie a magyar államnak, így nem tudta felszámolni ezeket. Ez nem csupán „szépséghiba” volt. Ez azt is jelentette, hogy papíron ezeket a pénzintézeteket tovább kellett működtetni, tehát kellett bejelentett székhely, igazgatótanács, felügyelőbizottság, közgyűlés, alkalmazottak, pecsét, folyószámla az MNB-nél stb., stb. Másrészt ezen pénzintézetek tovább élése azt is jelentette, hogy követeléseik, letéteik, ingatlantulajdonlásaik is élők maradtak! Ezek az egykori pénzintézetek kvázi működésük miatt a hivatalos magyar pénzügyi zsargonban bankcsonkokként voltak ismertek. Kétségtelen tény, bizonyos szempontból ezek a bankcsonkok is jelentettek egyfajta kapcsolatot a „nyugattal” akár tulajdonosaikon, akár követeléseiken keresztül.

1977-ben – bár az állam igyekezett folyamatosan felszámolni ezeket a bankcsonkokat – még 18 ilyen, csak papíron lévő egykori pénzintézet (vagy néhány esetben pénzügyi tranzakciókat is végrehajtó cég) szerepelt a nyilvántartásban:

1. Angol Magyar Bank
2. Általános Váltóüzlet Rt.
3. Belvárosi Takarékpénztár
4. Budapest Székesfővárosi Községi Takarékpénztár
5. LEBOSZ (Földbirtokrendezés Lebonyolítására Alakult Szövetkezet)
6. Magyar Általános Bank és Áruforgalmi Rt.
7. Magyar Általános Hitelbank
8. Magyar Forgalmi Bank Rt.
9. Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank
10. Magyar Pénzintézetek Záloglevél Kibocsátó Szövetkezete
11. Magyar Postatakarékpénztár
12. Nemzeti Takarékpénztár

13. Országos Magyar Ipari Jelzálogintézet Rt.

14. Országos Szövetkezeti Hitelintézet

15. Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület

16. Pesti Magyar Kereskedelmi Bank

17. Sigma Rt.

18. Immobilia Rt.¹¹⁷

Talán a mai olvasó számára is meglepő, hogy még 1977-ben is 18 úgynevezett bankcsonk volt nyilvántartásban, bejegyzett cégvezetőkkel, igazgatósági tagokkal, a tulajdonukban lévő ingatlanok hosszú listájáról nem is szólva. 1977 után több, mint 30 évvel az államosítás után, talán még meglepőbb, hogy a fenti bankcsonkok egy részének sorsa formálisan és véglegesen mostanáig nem lezárt.

Az egész kort és a Külkereskedelmi Bank alapításának szükségességét érzékletesen szemlélteti Baczoni Jenő:

„...izgalmas és fáradságos munka volt a hidegháború első hullámainak a hatását parírozni. Különösen Amerika, majd Svájc kezdte a követeléseinek arrestálását, amikor látták, hogy a bankokat államosítjuk és a Nemzeti Bank is államosítva lesz. Az Rt. formát az államosítás során nem változtatták. Azt az elméletet konstruálták tökéletes külföldön jogilag, hogy Magyarországon minden állami, így minden követelés és tartozás is állami, és minthogy nekik Magyarországgal szemben követeléseik vannak, ezért kimondják a magyar javak – akárhonnan származnak – lefoglalását. Ezt nevezték arrestnek: a külföldön lévő magyar követelések lefoglalását. Ezt Amerikában gyakorolták, és erősen gyakorolták Svájcban, amely a bankvilág fellegvára és nagyon sok szál fűzte a magyar tőkésekhez, és így ott is nagyon sok volt az arrest. Ennek következtében ki kellett dolgozni egy stratégiát és taktikát – amely nagyon komplikált volt –, hogy védjük javainkat. Mert ez az egész kampány azt jelentette, hogy exportköveteléseink nem voltak biztonságban, és semmiféle követelésünk. Tehát a pénzeket kamuflálni kellett...

Nagyarányú külföldi pereket kellett indítanunk. Ezek mind hosszabb lélegzetű dolgok voltak, és még a Pénzügyminisztériumban is folytatni kellett. Én 1949 augusztusában kerültem át a Pénzügyminisztériumba egy pártukázzsal. Senki sem kérdezte, hogy akarok-e, vagy nem akarok. Ott az volt a feladatom, hogy a devizaosztályt megszervezzem úgy, hogy a devizamonopólium főhatósága a Pénzügyminisztérium legyen. Politikai megfontolásból a Nemzeti Bank szerepét csökkenteni akarták és a Pénzügyminisztérium szerepét erősíteni, tehát egy centralizáció. A Pénzügyminisztériumban jóformán semmi sem volt. Volt egy miniszteri tanácsos, aki foglalkozott a devizákkal, de az disszidált és volt egy pár beosztottja, akik azonban csak másodlagos munkát végeztek. Tehát az én feladatom az volt, hogy egy erős, ütőképes devizaosztályt szervezzek, amely irányítja a bank munkáit. A forint (hitel) gazdálkodást is – más – pénzügyminisztériumi

¹¹⁷ Kovács Tamás: *Nem csonka bank(csonk)ok* című tanulmányából.

osztályok irányították. Tehát a pénzügy legyen a gondolkodó és az irányító, és a bank adminisztratív szerepeket végezzen.

Ezzel párhuzamosan létrehoztam a Magyar Külkereskedelmi Bankot, amelynek még ma is elnöke vagyok. Kellott valami intézmény, amely külföld felé szűz volt, s jogilag nem volt támadható, hogy a korábban említett arrest műveleteket kivédjük. A Külkereskedelmi Bank, mint egy új intézmény és formálisan a külkereskedelmi vállalatok részvénytársasága, nem volt támadható. Ezért a kényes műveleteket ezen keresztül lehetett elvégezni. Ehhez tartozik, hogy nagyon nehéz korszak volt a koreai háború és a hidegháború kiéléződése. Nemcsak a követeléseink arrestálása ellen kellett küzdeni, hanem egy széles körű embargo, és pedig a nemesfém-, a rézembargo sújtotta nagyon az országot. Tehát meg kellett szervezni az akkor már államosított külkereskedelmi vállalattal s a Külkereskedelmi Bankkal egy olyan együttműködést, amelyben rezet úgy vásárolhattunk, hogy az „titokban” jöjjön Magyarországra, s a jelentős dollárösszegek is titokban menjenek a rendeltetési helyükre. Szerencse volt, hogy előzetesen szereztük azt az 5 ezer kiló aranyhasznót, mert ezt befektethettük a horribilisan emelkedő rézárak fedezésére. Itt olyan rutinra és tapasztalatra tettünk szert, hogy még a Szovjetúnónak is szívességeket tettünk egy-egy tétel réz közvetítésével. (1986)”¹¹⁸

„A háború utáni államosítási hullámban létrejött a központosított tervgazdálkodásnak megfelelő intézmény: a jegybanki és hitelbanki funkciókat összpontosító Magyar Nemzeti Bank. Mellette néhány, különleges feladatot ellátó önálló pénzügyintézet működhetett csak: a lakossági megtakarításokat felszívó Országos Takarékpénztár (OTP), a külkereskedelem finanszírozását végző Magyar Külkereskedelmi Bank (MKB), az állami fejlesztéseket pénzelő Állami Fejlesztési Bank, a magyar állampolgárok külfölddel kapcsolatos pénzügyi mozgásait lebonyolító Általános Értékforgalmi Bank (ÁÉB), valamint a hatósági funkciókkal is felruházott Pénzügyintézeti Központ”¹¹⁹

Fekete János a kezdetekről:

„Engem 1950. január 1-jével áthelyeztek a Nemzeti Bankból a pénzügybe, a devizaosztály vezetőjévé. Sulyok Béla volt a nagyfőnök és kettőnk között volt a Szaberszky nevű főosztályvezető, és elkezdtem foglalkozni a magyar pénzügyekkel, akkor devizaügyekkel. És kiderült, hogy nekünk a pénzeinket zacskókban, meg mit tudom én, hogy kell szállítani, mert sehol nem tudunk átutalni, mert nincsen egyetlen olyan bank sem, amelyiknek tiszta a múltja. Volt a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank, a Magyar Általános Hitelbank, a Leszámitoló és Pénzváltó Bank, szóval volt egy csomó bank, amelynek mindnek egy csomó adóssága volt a háború előtti időszakból, és az ügyvédek alig várták, hogy valahol megjelenjen egy magyar átutalás, lefoglalták. És akkor már nagyon sok ilyen lefoglalás (volt), nem nagy összegek, de nagyon sok helyen és akkor rögtön perelnek, mert a svájci jog szerint a per akkor van megalapozva, hogyha valami fogható vagyontárgy

¹¹⁸ Kövér György írása és összeállítása nyomán: *A Magyar Külkereskedelmi Bank története Dokumentumokban és Emlékezésekben*, Müller János – Magyar Külkereskedelmi Bank, 2000, 15–16.

¹¹⁹ Várhegyi Éva: *Bankvilág Magyarországon*, 2002, 10.

az ügyvédi foglalkás alapján a kezükbe kerül. Tehát azzal, hogy lefoglaltak egy magyar követelést, azzal az, akinek a követelése volt, az jogot nyert, hogy Svájcban pereljen svájci bíróság előtt és persze a svájci bíróság mindenben nekik adott igazat és sorban elvitték ezeket a pénzeket. És akkor jött az ötlet, hogy viszont miután a svájciakkal kezdtünk tárgyalásokat először a régi adósságok rendezéséről, ennek a delegációnak a vezetője volt Sulyok Béla, én voltam a helyettes és arról tárgyaltunk, hogy ha megállapodunk a régi adósságokról, akkor Svájcban szabadon mozoghatunk. A tárgyalás 1950 júniusában fejeződött be, a pénzügyi bizottságot én vezettem, szemben álltam a három svájci nagybank képviselőjével, akik tagjai voltak a svájci delegációnak és tulajdonképpen akkor abban megállapodtunk, hogy nem bántanak minket a régi adósságokért, ha olyan bankot választunk, magyar bankot, aminek nincs adóssága. Azt elfelejtettem akkor közölni, hogy egy új bankot fogunk alapítani, és így származott, innen jött az ötlet, hogy csináljunk egy bankot, amelynek nincs múltja, nincsen adóssága, és annak a banknak a nevében elkezdhetünk majd a piacon átutalni pénzeket. Először kicsi összegeket, mert figyeljük a hatást, és hogyha nem bántják, akkor végre tudunk dolgozni, mert mozdulatlanok voltunk, mert nem lehetett sehova átutalni...

...az előterjesztést én követtem el, s az volt benne, hogy csináljunk egy bankot, egyelőre nem nagy létszámmal, a Nemzeti Bank helyiségeiben, adunk neki egy helyiséget, s az a cél, hogy ez a bank a piacon szabadon mozoghasson, mert nincs adóssága, nincsenek régi bűnei. Nagy vita volt a (pénzügyi) kollégiumban, a vége az volt, hogy ez teljesen átlátszó ügysem lehet, s erre énnekem az volt a véleményem, s hogy – erre azért emlékszem, mert ezt nagyon nagy vitában kellett megvédenem – a svájci jog szerint, aki a tulajdonos, annak van bűne, akkor lehet perelni, de ha annak nincs, akkor Svájcban nem lehet azt mondani, hogy kérem ez is magyar, meg az is magyar, a svájci jog ezeket az átfedéseket nem ismeri... Ennek alapján megalakult a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt., azzal a feltétellel, s ez is egy ilyen vitatéma volt, hogy 30-nál több alkalmazottja nem lehet, ez volt az alapszabály, és az a feladata, hogy az ő nevében bonyolítsa a Nemzeti Bank a nemzetközi pénzügyeket. (2000. február 10.)¹²⁰

Ezek voltak a kezdetek, hogy ezután a hatvanas évek végén, de főleg a hetvenes években felgyorsuljon egy hol lassabb, hol gyorsabb, megállíthatatlan folyamat.

„A vállalatok, szövetkezetek érdekképviseleti szervei már a hetvenes években létrehoztak különféle pénzalapokat, amelyek segítették a tagszervezetek átmeneti pénzügyi hiányának áthidalását, és bizonyos fejlesztésekhez is forrásokat biztosítottak. A nyolcvanas évek elejétől ezek az alapok korlátozott pénzügyi funkciókat kaptak. Így belőlük és az innovációs célokra szolgáló állami alapokból fejlődhettek ki a nyolcvanas évek közepére azok a szakosított pénzügyi intézetek, amelyek a későbbi kis- és középbanki kör derékháának csíráit alkották.

Ekkor jött létre a japán kereskedőházak mintájára az Interinvest Külkereskedelmi Fejlesztési Betéti Társulás, a későbbi InterEurópa Bank elődje; a Mezőbank elődje; az Országos Kölcsönös

¹²⁰ Kóvér György írása és összeállítása nyomán: *A Magyar Külkereskedelmi Bank története Dokumentumokban és Emlékeésekben*, Müller János – Magyar Külkereskedelmi Bank, 2000, 16–17.

*Támogatási Alap vagyoni betéteiből létrehozott Agroszöv, valamint a későbbi Agrobank elődje: az Agrit Innovációs Alap. Ugyanebben az időszakban alapították a Konzumbank elődjét: a Konzuminvestet, a Corvinbank elődjét: a Technovát, az Invest Bank elődjét: a Műszaki Fejlesztési Pénzügyi Egyesülést. Akkoriban hozták létre a később csődbe jutott Ybl Bank és Iparbank elődjét: az Építőipari Innovációs Alapot, illetve az Ipari Szövetkezeti Fejlesztési Bt.-t. Az MNB is alapított bankokat: 1980-ban az Innofinance Pénzintézet elődjeként az Innovációs Alapot, majd 1985-ben az Általános Vállalkozási Bankot...*¹²¹

Természetesen ez a folyamat sem volt zökkenőmentes és az akkori viszonyok között magától értetődő. Jó példája ennek a már korábban említett és az 1950. évi alapítása óta speciális helyzetben lévő és szigorúan korlátozott jogosítványokkal rendelkező Magyar Külkereskedelmi Bank.

A kiterjedt nemzetközi kapcsolatok, az úgynevezett speciális műveletekben való részvétel, valamint a hazai igények (elsősorban vállalati igények) felismerése arra ösztönözte a bankot, hogy megpróbálja jogosítványainak körét bővíteni és mintegy kereskedelmi bankként működni.

Ennek érdekében a bank vezetése 1981 októberében előterjesztést készített a Pénzügyminisztérium Miniszteri Értekezlete részére.

Az előterjesztésből idézünk két bekezdést. Az elsőben a bank bemutatja a történetének első 30 évében végzett tevékenységét, eredményeit. A második idézett bekezdés az előterjesztéssel kapcsolatos MNB értékelést tartalmazza, ami elég volt ahhoz, hogy az előterjesztés eredeti célja, azaz a bank jogosítványainak bővítése ne valósuljon meg.

„Az előterjesztés az MKB működésének és feladatainak összefoglalásával kezdődik:

A bank eddigi tevékenységének értékelése.

A bank munkája az elmúlt 30 évben úgy alakult, hogy

- egyfelől kereskedelmi jellegű tevékenységet fejt ki és elvégzi a gondozására bízott külkereskedelmi műveletek „gesztori” teendőit;*
- másfelől devizabankként működik, elvégzi a fenti és más külkereskedelmi műveletekkel kapcsolatos pénzügyi, lebonyolítási teendőket, külföldi hitelforrásokat von be – saját finanszírozási szükségletein túlmenően is – népgazdaságunkba.*

A bank alapításakor, 1950-ben meghatározott fő feladata a fizetési mérleget javító, elsősorban konvertibilis devizákban végrehajtott kereskedelmi műveletek előmozdítása, és az ezekhez kapcsolódó, devizabanki teendők ellátása volt. Ez az eltelt 30 év alatt nem változott...

...A bank önálló, valóban bankári munkájának kibontakozását gátolta a magyar bankrendszerben kialakult – ma is tapasztalható – túlcentralizálás és merevség. Nagyrészt ennek tulajdonítható, hogy a bank nem tud valóságos kereskedelmi bankként működni, mert hiányzik

¹²¹ Várhegyi Éva: *Bankvilág Magyarországon*, 2002, 12–13.

ehhez a legfontosabb előfeltétel, tudniillik eszközeivel szabadon rendelkezessen, azokat deviza- és forint hitel nyújtásra egyaránt felhasználhassa. E téren némi javulást jelent az, hogy 1981-től felhatalmazást kaptunk szerény mértékben – 30 millió Ft-os egyedi értékhatárral – exportfejlesztő beruházási hitelek nyújtására. A Pénzügyminisztérium megbízásából kezeljük a Vállalkozási Alapot bizonyos külgazdasági érdekű vállalkozások finanszírozására. Ez a kritika – ha szabad egyáltalán annak nevezniünk – érzékenyen érintette a Magyar Nemzeti Bank válaszára kijelölt szervezeti egységét...»¹²²

A nyolcvanas évek pedig már a hivatalosan is elismert kétszintű bankrendszer igazi előfutárának tekinthetők.

„A nyolcvanas évek első felében alapított pénzintézetek többsége mára megszüntette önálló működését. Az azóta is töretlenül prosperáló vegyes bankokon (a CIB-en, a Citibankon és a később Raiffeisenné átkeresztelt Unic Bankon) kívül önálló entitásként az ezredfordulóra csak a torinói San Paolo tulajdonába került InterEurópa Bank, a német Westdeutsche Landesbank által megvásárolt Általános Vállalkozási Bank (WestLB Magyarország), az Agrobankot magába olvasztó, állami pénzekkel feljavított, majd az osztrák Erste Banknak eladott Mezőbank és az állami tulajdonban vergődő Konzumbank maradt fenn.»¹²³

Könyvünk legrövidebb fejezetének végéhez értünk. E pár oldal azért kívánczolt ide, mivel 1830-tól igyekeztünk felidézni a magyar bankok születésének körülményeit, majd fejlődésüket a II. világháború végéig, illetve a bankok államosításáig. Hisszük és valljuk, hogy ha a történelmi események meg is törték a bankszektor természetes fejlődését, a felhalmozott szellemi értékek nem semmisültek meg. A reformok idején ezekre lehetett építeni és támaszkodni. Ezért tartottuk szükségesnek e néhány szemelvénnel az 1948 és 1987 közötti időszakot áthidalni.

¹²² Levéltári Közlemények – A Magyar Országos Levéltár Közleményei: Nyolcvankettedik évfolyam, 1. szám; Kálniczkykné Katz Veronika: *A bankrendszer átalakításának kezdetei – A Magyar Külkereskedelmi Bank üzletpolitikai elgondolásai a VI. ötéves terv időszakára*, 2011, 276–277.

¹²³ Várhegyi Éva: *Bankvilág Magyarországon*, 2002, 13.

A MAGYAR BANKSZÖVETSÉG ALAPÍTÁSÁNAK GAZDASÁGI, POLITIKAI ÉS BANKTÖRTÉNETI ELŐFELTÉTELEI

A magyar banktörténet kezdeteinek áttekintése során láttuk, hogy a XIX. század közepén, második felében megjelent és egyre erősödött az a gazdasági és társadalmi igény, ami kikényszerítette és lehetővé tette, hogy létrejöjjön az első önálló magyar kereskedelmi bank, majd az első budapesti takarékpénztár. Ezeket a század utolsó évtizedeiben bankok és takarékpénztárak sora követte, alapot adva a Pénzügyi Intézetek Országos Egyesülésének megszervezéséhez már 1903-ban. Az a folyamat azonban, amíg ez az országos pénzügyi intézeti egyesület megalakulhatott közel 60–70 évet vett igénybe.

A II. világháború és az azt követő évtizedek megtörték a bankszektor száz éves fejlődését. Létrejött a szovjet típusú központi tervutasításos gazdaságirányítás és az annak megfelelő centralizált bankrendszer. Ennek kereteit feszegették az 1960-as évek második felének reform törekvései, majd a gazdasági mechanizmus 1968. évi reformja. Ezek a reformok hosszú ideig nem érintették és nem érinthették a bankszektort, mert az politikai tabu volt. Ennek ellenére a '80-as években már megjelentek kisebb bankok, finanszírozó intézetek, de az igazi áttörést a bankreform hozta, melynek időpontjaként az 1987-es évet tartjuk számon.

A történelmi elődök kialakulásához hasonlóan bemutatjuk azokat az előfeltételeket, kényszerítő gazdasági körülményeket, amelyek megteremtették a Magyar Bankszövetség 1989. évi megalapításának lehetőségét. Ennek a folyamatnak akár vázlatos áttekintése nélkül nehéz lenne értékelni a Bankszövetség első évtizedének történetét. Azért is lényeges ez, mert a visszaemlékező banki, pénzügyi vezetők gyakran utaltak a gyökerekre, a korai bankok működésének gazdasági és politikai környezetére.

Meghatározó, banktörténeti korszakot fémjelző az 1987-es bankreform éve, az azt megelőző fejlődési folyamatot röviden mutatjuk be, hiszen történetét részletesen feldolgozta a szakirodalom.

A kétszintű bankrendszer kialakulásának feltételrendszerét számos szerző írása méltatta. Ezeket még felsorolni is nehéz lenne. Ezek közül utalunk Ursprung János *„A kétszintű bankrendszer fejlődése Magyarországon 1987–1995”*, Dr. Tarafás Imre *„Bankrendszer és monetáris politika Magyarországon 1987–2000”* című tanulmányára vagy Várhegyi Éva *„Bankvilág Magyarországon”* című könyvére.

Az 1987-ben bevezetett bankreform megteremtette a modern kétszintű bankrendszer felépítésének lehetőségét. Elindult egy több évig tartó folyamat, és ha a kezdeti problémákat, buktatókat, az alakulóban lévő rendszer gyermekbetegségeit is figyelembe vesszük 1994–95-re tehető az az időszak, amikor már valós, működő kétszintű bankrendszerrel beszélhetünk.

Nehéz konkrét időponthoz kötni a kétszintű bankrendszer elindulásának időpontját. Lehet, hogy 1966, 1968 vagy az 1980-as évek eleje, talán 1984–85? Mindegyik év, időszak egy-egy állomást jelez, 1986–87 pedig a deklarált áttörés emblematikus dátuma.

„1966. május 25–27. között az MSZMP (az akkor még egyetlen párt) Központi Bizottságának ülésén döntést hozott, majd a történelmi horderejű vállalkozásnak kijáró ünnepélyességgel harangozták be az egykori kelet-európai gyakorlattól valóban élesen elütő gazdasági rendszer bevezetését. Akkoriban erről a reform hívei és ellenzői egyaránt meg voltak győződve. Ma, 30 évvel később általános az érdektelenség nemcsak az egykori reformmal, de egyáltalán a „félmúlt” gazdasági történéseivel szemben...

...Ez az érdektelenség sok mindennel magyarázható. Valóban, a piacgazdasági átmenetet történelmileg meglepően rövid idő alatt magvalósító rendszerátalakulás után visszatekintve, az 1968-as gazdasági mechanizmus reform akár egy jelentéktelen epizódnak is tekinthető. Olyan változásnak, amely lényeges korrekciója, de csupán korrekciója volt a hagyományos tervgazdaságnak, maradandó hatása nemigen lehetett, s mint ilyen, legfeljebb a gazdaságtörténet (korlátozott) érdeklődésére tarthat számot...

...Azt gondolom, hogy nem érdemes azon meditálni, hogy túl vagyunk-e már az átmeneten vagy sem. Ha elfogadjuk azt a konvenciót – és ezzel a szakértők többsége ma egyetért –, miszerint három alapkritérium tekinthető döntőnek: a magángazdaság (tulajdon) meghatározóvá válása, a piacgazdasággal adekvát jogrend kialakítása, valamint a teljes körű (nemcsak az áru-piacra, de a termelési tényezők piacára is kiterjedő) liberalizáció és dereguláció, akkor valóban állítható, hogy az első akadályt, az átmenetet sikerrel vettük.”¹²⁴

A kétszintű bankrendszer megalakulása körüli helyzet feltárásakor két kérdés minduntalan felmerül. Az első, hogy mikorra tehető az a politikai felismerés, hogy a centralizált, tervutasításos modellt kiszolgáló pénzügyi rendszeren változtatni kell, a második pedig, hogy a kezdetek kezdetén milyen erős vagy közvetlen volt a politikai kényszer.

Jóllehet, a bankreform gondolata a megvalósításnál évekkel korábban felmerült, de akkor még nem léteztek a reformot kikényszerítő gazdasági tényezők:

- El kellett jutni addig a kényszerű felismerésig, hogy a centralizált bankrendszer már nem felel meg azoknak a követelményeknek, amelyeket az egyre inkább liberalizált és piacorientált gazdasági környezet igényel.
- A nyolcvanas évek elején alakult ki az a helyzet, amikor dinamikusán nőtt az ország külföldi adósságállománya és folyamatosan emelkedett az egyensúlyhiány.
- Az évtized közepén a pénzügyi zavarok egyre erőteljesebbek, a gazdaság teljesítőképessége jelentősen csökkent, a pénzügyi egyensúly megteremtése érdekében hozott intézkedések nem hozták meg a várt eredményeket.

¹²⁴ Antal László: *Bankról, pénzről, tőzsdéről – Válogatott előadások a Bankárképzőben 1988–1998: „Az evolúció védelmében – A gazdasági reformok filozófiájáról”*, Haxel kiadó és nyomda, 1998, 13.

- A fenti kényszerítő körülmények és felismerések ellenére is húzódott a bankreform bevezetése, amiben politikai okok is közrejátszottak, mivel a reform megvalósítása esetén a gazdaság más szereplőinek is nagyobb szabadságot kellett volna biztosítani, ami a monolitikus irányításhoz szokott állam érdekeit sértette.
- Az MNB akkori vezetői is késleltették a reformot, mert annak megvalósítása esetén tényleges hatalmuk korlátozásától tartottak. Azzal érveltek, hogy a bankreformot megelőzően átfogó költségvetési reformot kell végrehajtani.¹²⁵

Tarafás Imre így ír a kezdetekről:

„Hosszú viták után, amelyekre ma már kevesen emlékeznek, és még kevesebbeket érdekelnek, 1985 második felében politikai döntés született a bankreformról, a kétszintű bankrendszer létrehozásáról. A döntéshozók, akárcsak a vitázók, a létrehozandó kétszintű bankrendszert a tervgazdaság, a „szocialista piacgazdaság” körülményei között képelték el, és az első években a kétszintű bankrendszer és az annak feltételeire épülő monetáris politika még valóban a tervgazdaság keretei között működött. Az 1987 januárjában indult bankreform fokozatosan, de viszonylag gyors ütemben haladt előre, egyre több területre terjesztette ki a bankok jogosítványait (a vállalati szektor után a lakossági piacra, a forint után a devizaműveletekre), és a monetáris politikában is egymás után szorultak vissza a direkt, keret- és adminisztratív jellegű szabályozó eszközök (refinanszírozási keretek, irányított hitelek, kamatmegkötések) és jelentek meg az indirekt módszerek és eszközök (a bankközi pénzpiac, a nyílt piaci műveletek, a deviza swapok). Összhangban volt ez azzal, hogy a gazdaságirányítás más fontos területein is folyamatosan nagy borderejű reformok történtek (így 1988-ban az adóreform, és főleg 1989 elejétől az ár- és importliberalizálás). Ugyanakkor tovább éltek és hatottak a tervgazdaságra jellemző reflexek, alkupozíciók és mechanizmusok is, amelyek folyton összeütköztek a piacgazdasági reformok követelményeivel és következményeivel azon a szűk mozgástérben belül, amit az ország magas fokú külföldi eladósodottsága, az állambáztartás és a fizetési mérleg mélyen gyökerező és nagyfokú egyensúlyhiánya kijelölt. Ebben a boruló-felboruló már – nem – tervgazdaságban, amely ugyanakkor még – nem piacgazdaság volt, fennmaradtak, illetve újra és újra visszatértek az adminisztratív – központi elosztásos tervgazdasági rendszer elemei (mint a bankrendszer és a monetáris politika esetében a beruházási hitelek refinanszírozási keretei és az elkülönített rövid lejáratú refinanszírozási keretek és konstrukciók). A nyolcvanas évek második felét jellemezte ez a köztes állapot, amikor már a feltételek jelentős része megérett arra – és jelentős erők hatottak abba az irányba –, hogy valódi piacgazdasági viszonyok és azoknak megfelelő bankrendszer és monetáris politika fejlődjenek ki, de megvolt a lehetősége és a folyton visszatérő jelei e fejlődés elfojtásának, a visszarendeződésnek is, mint annyiszor korábban, a piacgazdasági reformok 1968-as kezdete óta eltelt évtizedekben...

...A nagy kereskedelmi bankok színrelépésekor már jelen volt a magyar bankpiacon az 1980-as évek közepétől létrejött néhány kisebb szakosított pénzintézet, amely vállalatok pénzforgalmi

¹²⁵ Hegedűs Oszkár iratai alapján.

számláinak vezetésére nem volt jogosult, és nem volt jogosult lakossági- és devizaműveletek végzésére sem (akárcsak az új kereskedelmi bankok), de a vállalatoktól gyűjtött betétekből és más forrásaiból (alaptőke, nyereség) hiteleket nyújtott a vállalatoknak. Ugyancsak az 1980-as évek elejétől több, külföldi részvétellel működő vegyes bank alakult (Citibank, az off-shore státusú Közép-Európai Nemzetközi Bank és az Unic Bank). 1987 elején a magyar bankrendszer – a központi bank szerepét betöltő Nemzeti Bankon kívül – 8 kereskedelmi bankból (ebből egy off-shore státusban), 11 szakosított pénzügyintézetből, a kereskedelmi banki jogosítványokkal akkor még nem rendelkező Országos Takarékpénztárból és a 260 takarékszövetkezetből áll.”¹²⁶

Ennek a bankrendszernek a struktúrája a mérlegfőösszegek és a tőkeerő alapján a következő volt 1987-ben:

	Mérlegfőösszeg alapján %-ban	Tőkeerő
Nagybankok	58,1	60,2
Közép- és kisbankok	4,7	19,0
Lakossági bankok	35,6	8,2
Szakosított pénzügyintézetek	1,6	12,6
ÖSSZESEN:	100,0	100,0

Forrás: Nyers-Szabóné-Rostáné-Hellné-Lovas (1991): *A bankrendszer fejlődése bankmérlegek alapján*. Előterjesztés az MNB Elnöksége részére.¹²⁷

„Az 1968. évi gazdasági reform, amely a magyar gazdaság jelentős decentralizálását kívánta megvalósítani – és a termelési folyamatra, a realgazdaságra vonatkozó döntéseket a vállalati szférába helyezte át – változatlanul hagyta a bankrendszert. A banki intézményi kör a nyolcvanas évektől kezdve valamelyest bővült, sor került néhány kisbank, szakosított pénzügyintézeti tevékenységet végző pénzalap létrehozására, amelyek szorosan kapcsolódtak egy vagy több ágazati minisztériumhoz és általában ágazati ellenőrzés mellett működtek. Ennek ellenére néhány pénzügyintézeti szolgáltatás terén (például innovációs és vállalatfinanszírozási tevékenység) hozzájárultak a kínálat növekedéséhez. A nyolcvanas évek második felében sor került külföldi résztulajdonú pénzügyintézetek alapítására is. (Ezek az off-shore státuszt élvező CIB, valamint a Citibank és az Unic Bank voltak.) Az új pénzügyintézetek létrejötte, és ezek működése azonban alapvetően nem változtatta meg a bankrendszer működését...

...Az 1987-es bankreform „gondolati” előkészítése egészen a hatvanas évek végéig nyúlik vissza. Az 1968-as gazdasági reform valójában nem jelentett tényleges esélyt a bankrendszer re-

¹²⁶ Tarafás Imre: *Bankrendszer és monetáris politika Magyarországon 1987–2000*, 2001, 5–10.

¹²⁷ Tarafás Imre: *Bankrendszer és monetáris politika Magyarországon 1987–2000*, 2001, 10.

*formjára, mert a reform kidolgozói is abban gondolkodtak, hogy a fejlesztési döntések zömét centralizálni kell. Ebhez viszont nem volt szükséges a kétszintű bankrendszer megteremtése. Az 1970-es éveket a gazdasági reform továbbvitele szempontjából kedvezőtlen politikai légkör jellemezte, így annak ellenére nem történtek lényeges reformlépések a pénzügyi rendszer fejlesztésében, hogy ennek intézményi-szervezeti változatlansága egyik komoly akadályává vált a valóban decentralizált gazdasági mechanizmus kifejlődésének, amelyre az 1968-as reform megteremtette az esélyt.*¹²⁸

A bankrendszer 1968 utáni fejlődésének ez az összefoglaló jellemzése ad háttérrel későbbi beszélgetéseinkhez. Látni fogjuk, hogy az egykori bankvezetők, pénzügyi szakemberek hogyan emlékeznek a fent idézettek egyes elemeire: miért volt az, hogy a bankreformot kezdetben a tervgazdaság keretei között képzelték el, kik támogatták azt, kik hátráltatták, hogyan erősödött a reformok bevezetésének gazdasági és politikai kényszere.

Milyen is volt a politika és a bankreform viszonya azokban az években? Több dokumentum ír erről, például az a tájékoztató anyag, amelyet az MSZMP V. kerületi Bizottságának Gazdaságpolitikai Munkabizottsága készített az új pénzügyi intézetek megalakulásáról, valamint a bankrendszer átalakításainak tapasztalatairól (az anyag vélhetően 1987 végén vagy 1988 elején készült, pontos időpont megjelölése nélkül). Figyelemre méltó, hogy milyen hosszú idő állt az előkészítés rendelkezésére, milyen széleskörű volt az egyeztetés. Az előkészítő munka során 22 munkabizottságtól kértek döntési javaslatokat, a pénzügyi rendszer konkrét felépítésétől kezdve a jegybanki irányítás lehetséges eszközein át a személyi, munkaügyi kérdésekig. Az egyeztetésben részt vettek az MNB, a PM, a Pénzügykutatási Intézet és az OT kijelölt munkatársai is. A munkabizottságok javaslatai a Gazdasági Bizottság, az Állami Tervbizottság és a Minisztertanács elé kerültek.

„A bankrendszer továbbfejlesztésének alapelveit az MSZMP KB 1984. novemberi határozata fogalmazta meg. Erre az alapra épült a Minisztertanács határozata és munkaprogramja.

A Minisztertanács 1986 februárjában konkrét programot hagyott jóvá az 1986. évi feladatokról annak érdekében, hogy – a KB határozatának megfelelően – 1987. január 1-től az új bankrendszer működőképesen folytathassa tevékenységét...

Az előkészítés folyamatában hozott döntések szerint a kialakítandó bankrendszerben az önálló kereskedelmi bankokat általános felbatalmazású bankként, ágazati és területi korlátozásoktól mentesen, induló pozíciójukat tekintve versenysemleges helyzetben kell létrehozni...

*A kormányzati döntések két megszorítással éltek: (1) A gazdaságirányítás és szabályozás elemeinek elmaradó fejlettsége következtében átmenetileg a lakossági bankszolgáltatásokra a kereskedelmi bankok tevékenysége nem terjedhet ki. (2) A gazdaság egyensúlyi körülményei indokolják a devizagazdálkodás és külföldi hitelpolitika centralizált kezelését.*¹²⁹

¹²⁸ Ursprung János: *A kétszintű bankrendszer fejlődése Magyarországon 1987–1995*, 1996. október 30., 7–8.

¹²⁹ Hegedűs Oszkár iratai alapján.

Látható a politikai és kormányzati vezetés óvatossága. A központi tervgazdálkodáshoz igazodó bankrendszert csak fokozatosan szándékoztak liberalizálni, a devizagazdálkodást pedig a gazdasági egyensúly már akkor is meglévő gyengeségei és egyéb szempontok miatt továbbra is centralizáltan kezelték. Ezek a korlátozások később megnehezítették az induló bankrendszer működési feltételeit, viszont kielégítették a politikai óvatosság igényeit és az MNB vezetőinek a bankreform bevezetésétől való idegenkedését.

Lámfalussy Sándor, aki a Bankszövetség tíz éves évfordulója idején, 1999-ben az Európai Monetáris Intézet elnöke volt, jubileumi előadásában a következőket mondta a kétszintű bankrendszer értékelése kapcsán:

*„Szilárd meggyőződésem, hogy a hatékonyan működő pénzügyi rendszer általában véve, a bankrendszer pedig különösen, elengedhetetlen előfeltételét képezi egy piacgazdaság kiegyensúlyozott működésének, kiváltképpen a gazdasági növekedésnek. Nem elégséges, de szükséges feltételét. [...] Hadd hívjam fel figyelmüket arra, hogy mind a szűkebb értelemben vett lakossági banktevékenységet, mind a dinamikusan fejlődő kis- és középvállalkozói szférának nyújtott szolgáltatásokat magasabb színvonalra kell emelni. Ezeken a területeken a magyar banktevékenység rendkívül visszamaradott, mind az ügyfelekhez közel lévő helyi irodák, mind az említett ügyfélcsoportoknak nyújtott szolgáltatások körét illetően, s ez utóbbi talán még fontosabb. Mindez rendkívül sajnálatos és a bankok hosszú távú érdekei ellen hat, hogy az ország érdekeit ne is említsem.”*¹³⁰

Az előbbiekben leírt előkészítést, politikai és kormányzati döntéseket követően vált a Magyar Nemzeti Bank ismét az ország jegybankjává, látta el a monetáris irányítás feladatait, jöttek létre a kereskedelmi bankok és egyéb pénzintézetek.

*„Öt belföldi (túlnyomóan közvetlen állami) tulajdonban lévő kereskedelmi bankot alapítottak, ezek: a Magyar Hitelbank, az Országos Kereskedelmi és Hitelbank, a Budapest Bank, a Magyar Külkereskedelmi Bank és az Általános Értékforgalmi Bank. Ezek mellett két vegyes tulajdonú kereskedelmi bank: a Citibank és az Unic Bank jött létre. Emellett 12 fejlesztési célú szakosított pénzintézet működött. A lakossági feladatok ellátására változatlan keretek között működnek az OTP és a Takarékszövetkezetek. Az állami fejlesztések finanszírozására feljogosítva létrejött az Állami Fejlesztési Intézet.”*¹³¹

A bankrendszer átalakításának szakmai elemzése mellett az idézett MSZMP tájékoztató kiter arra is, hogy az MSZMP ellenőrzését és befolyását hogyan lehetett érvényesíteni.

„Az MSZMP KB Titkársága 1986. július elsejével megbízta az új bankok és az ÁFI (Állami Fejlesztési Intézet) vezetőit a vezérigazgatói és vezérigazgató-helyettesi teendők ellátására, ki nevezésüket pedig 1987. január 1-i hatállyal hagyta jóvá, mint hatáskörileg illetékes pártszerv...

¹³⁰ Pulai Miklós és társai: *Tízéves a magyar bankreform – Lámfalussy Sándor: Túlértékelés nélkül*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 1997.

¹³¹ Hegedűs Oszkár iratai alapján.

*A pártvezetőségek az MSZMP KB 1986. március 18-i határozatának szellemében arra törekednek, hogy fiatal, politikailag, erkölcsileg, szakmailag alkalmas manager típusú szakemberek kerüljenek a vezetői utánpótlásba. Az MSZMP V. kerületi bizottsága 1987. január 1-i hatállyal káderhatáskör gyakorlásával ruházta fel a magyar Külkereskedelmi Bank Rt., az Állami Fejlesztési Intézet és az Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt. pártalapszervezet vezetését. A többi pénzügyintézetnél e jogkör gyakorlására az 1988. évtől kerülhet sor.*¹³²

A vezetői kinevezések fölött tehát megvolt az egyértelmű politikai kontroll, de negyedszázad távlatában is megállapítható, hogy a kinevezett vezetők jó szakemberek voltak.

Az előbb idézett néhány politikai és kormányzati dokumentumból látható, hogy a kétszintű bankrendszer megszületéséhez hosszú, nehéz és buktatókkal teli folyamatra, politikai és kormányzati döntésekre volt szükség. Hetényi István, aki 1980–1986 között volt pénzügyminiszter, az 1999. évi jubileumi előadásában összefoglalta az 1968 évi reformot követő fejlődést:

*„Az 1974 után drámaian megjelenő nemzetgazdasági feszültségek arra is rászorították a vezetést, hogy hatásosabb, a népgazdasági tervekhez képest a pénzügyi realitásokat jobban szem előtt tartó irányítási eszközöket keressen. A jegybanki irányítás érdemivé tételét követő álláspont, így legalább szándékként meghallgatásra talált. Persze úgy, hogy lépjünk is meg ne is, ez fejeződött ki abban a nézetben, hogy úgynevezett másfél szintű bankrendszer jöjjön létre. [...] A banktevékenységben az első lépés Buzogány Jucika banki segédreferens – de élet és halál ura – abszolút hitelezési monopóliumának megtörése volt. [...] Végre 1987-ben elérkezett a nagy nap: létrejött a kétszintű bankrendszer. Nehéz volna ennek jelentőségét ma pontosan értékelni. Mondható, hogy sorsdöntő áttörés volt a bankügy számára. Ez kétségtelen, hiszen egy ember fejlődésének is első és döntő feltétele az, hogy megszülessen. Értékelhető persze a lépés úgy is, hogy az 1987. évi bankrendszer messze nem az, amire egy piacgazdaság igényt tart. Ez nem cáfolható. De a régi hiedelmek szerint a medve alaktalan hústömeget szül, amelyet aztán medve formájúvá nyalogat. Itt egy lehetőség született, amelyet azóta is egyre medvébbé nyalogatunk. [...] Az elmúlt tíz év krónikája csak önkényesen bontható szakaszokra, lépésekre. A krónika előrehaladásról, újakezdésekről egyaránt beszámol. 1990 körül például sokan abban az illúzióban éltek, hogy a bankrendszer egy pénzgépjártó gép, amelyből a költségvetés annyit vehet ki, amennyit gondol.*¹³³

Hetényi Istvánról nemcsak, mint a reformokat támogató egykori pénzügyminiszterről, hanem mint a Bankreform Bizottság vezetőjéről is meg kell emlékeznünk. Surányi György Hetényi István szerepéről és a reformot támogató közgazdászokról így írt:

„Ha megengedhető egy szubjektív megjegyzés, akkor számomra a kezdet az 1970-es és az 1980-as évek fordulójáig nyúlik vissza. Ekkor a Hagelmayer István és Antal László vezette Pénzügykutatási Intézetben sorra születtek a bankrendszer egyre átfogóbb átalakítását sürgető tanulmányok. Éppen ezért talán nem véletlen, hogy az 1983 tavaszán újrainduló, Pulai Miklós által összefogott-irányított reformok bankrendszerrel foglalkozó bizottságának szellemi hátterét – néhány

^{132, 133} Hegedűs Oszkár iratai alapján.

más bizottsághoz hasonlóan – a Pénzügykutató Intézet akkori munkatársai, Antal László, Asztalos László és Bokros Lajos adták ebben a kérdésben.

A bankreformot megalapozó bizottság vezetője Hetényi István volt, aki az MNB-nek, a bizottságában képviselt felső vezetőivel szemben tudatosan olyan elméleti és gyakorlati szakembergárdát hívott meg, amely egy modern, kétszintű bankrendszer és monetáris politika kialakítását támogatta. Hetényi István meghatározó személye mellett ezek közé tartozott Bácskai Tamás, Bauer Tamás, Hagelmayer István, Ligeti Sándor, Medgyessy Péter, Tardos Márton, s a reformbizottság titkáráként én is. A korabeli MNB vezetőinek jelentős része – Bódy László kivételével – vagy tartózkodó, vagy reformmal élesen szembenálló álláspontot foglalt el, ha nem is magát a kétszintű bankrendszer logikáját utasítva el, de erősen hangsúlyozva a változás kockázatát és azt, hogy a megreformált bankrendszer majd nem illeszkedik jól az adott gazdasági környezethez.

*A bankreform bizottság végül hosszas, alapos előkészítés és gyakran éles viták után egyértelműen állást foglalt egy modern, kétszintű bankrendszer kialakításának szükségessége mellett.*¹³⁴

Ebben a fejezetben vissza-visszatérő gondolatként többször fölmerül, hogy a bankreform éve, időpontja vitathatatlanul 1987, de az is dokumentálható, hogy azt évekkel megelőzően számos olyan esemény, történés volt a magyar politikai és gazdasági életben, amelyek előkészítették a talajt, amelyek nélkül nem lehetett volna bankreform.

Az eddig idézett banktörténeti szemelvények életteli tartalmat kapnak a leírt folyamatokat megélt, megtapasztalt, azokat alakító banki, pénzügyi vezetők visszaemlékezéseitől. Kezdjük Zdeborsky Györggyel, aki felidézi, hogyan válhatott banki szakemberré az egyetem elvégzése után, már az 1960-as évek végén. Hogyan alakult ki az a csapat a Magyar Nemzeti Bankban, amely a bankreform után az új bankok vezetésének derékhadát adta. De talán még ennél is izgalmasabb, hogy milyen gazdasági kényszerítő erők hatottak a politikai vezetésre a bankreform jóváhagyásának folyamatában.

Müller János: 2013. június 21-én beszélgető társam Zdeborsky György. Kezdjük szakmai pályád rövid bemutatásával. 1967. szeptember 1-én az egyetem elvégzése után a Magyar Nemzeti Bankba kerültél a devizaforgalmi főosztályra. Reggel 8 órakor jelentkezted a személyzeti főosztályon, ahonnan átkísértek leendő főnöködhez, dr. Kálmán Endréhez, aki korábban a Komplex nevű vállalatnál volt főosztályvezető.

Zdeborsky György: *Ettől a külkereskedelmi vállalatnál jött oda, a helyettesét úgy hívták, hogy Szentesi Kálmán. Megkérdeztem, mert nekik bemutattak, hiszen még 23 éves sem voltam, amikor beléptem, hogy hogyan kell szólítani a tisztelt kolléga urakat? És hogy kell egyáltalán köszönni nekik? Hát mondták, hogy ez majd úgy kialakul, de az alapvetés az, hogy tegeződünk, és hogy keresztnéven kell szólítani. Ha pedig a vezetékneven, akkor elvtárs. Hát a Szentesi Kálmánnak nem tudtam azt mondani, hogy Szentesi elvtárs, ő annyira közvetlen és harsány ember volt.*

¹³⁴ Pulai Miklós és társai: *Tízéves a magyar bankreform – Surányi György jegybankelnök levele a konferenciához*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 1997.

Amikor bevíttek hozzá, felkiáltott: – Szevasz! – Hát most mit mondjak erre? A Kálmán Endrének kezdetben azért nem mondtam azt, hogy Bandi. Ő idősebb is volt és visszafogottabb, kerültem a megszólításokat. Akkor aztán ott vertem az írógépet, már közel egy éve és egyszer csak jött a Kálmán Endre, amire emberemlékezet óta nem volt példa és mindenki csodálkozott, hogy személyesen jött ki az okmány csoportba, odajött hozzám, hogy menjek át a Fekete elvtárhoz. És ettől mindenki bepánikolt, hogy miért megyek én a Fekete elvtárhoz. Elmagyarázta, hogy hova kell menni. Ez valamikor '68 nyarán lehetett. Fekete előszobájában két hölgy ült, az egyik aztán később a titkárnőm lett a CIB-ben. Mondtam, hogy – Kezicsókolom! Én vagyok a Zdeborsky György, Fekete elvtárs hívatott. – Üljön le! – Öt perc múlva kinyitotta az ajtót, – Tessék! – Bementem, hát tele volt a gatyám. – Tiszteletem! X.Y. Vagyok. – Szevasz! Ülj le! – Nem mertem visszategezni a Feketét, tehát egyes szám harmadik személyben beszéltem vele.

M. J.: Ez a semleges nem.

Z. Gy.: Igen. – Sok jót hallottam rólad. – Mondom: – Köszönöm szépen! – Érdeklődsz, tanulni vágyasz, satöbbi. Mit szeretsz a munkában? – Hát, mondtam neki, hogy szeretem, amikor egy akkreditívvel kapcsolatban van valami ügy, és akkor írhatok egy levelet. – Akkor már megvolt az angol felsőfokú nyelvvizsgám is, azt használtam. A spanyol nem volt a Nemzeti Bank hivatalos nyelve, az orosz az az volt, de én a tőkés területeken voltam, tehát az orosz nem használtam. Akkor azt mondja, hogy – Jó. Akkor áthozlak a nemzetközi területre. Azt se tudtam, hogy miről beszél. Mondtam neki, hogy – Tiszteletem! Jó. – Azt mondja: – Három hónap múlva jelentkezsz, addig még tanuld az akkreditíveket. Na, eltelt a három hónap, vártam még egy-két napot, hogy esetleg hívnak a Fekete titkárnői. Nem hívtak. Úgyhogy bejelentkeztem Fekete elvtárhoz. Egy napon belül hívtak. Bemegyek – Kezicsókolom! Menjen be! Tiszteletem! Eltelt már a három hónap. Nézz rám, – Fiam! – mindig az orrával próbálta feltolni a szemüvegét...

Egy hatalmas íróasztal mögött ült, nyújtja a kezét, néz rám, az íróasztalon volt egy méretes vonalzó, az volt ráírva, hogy – Gondolkozz! Azt kérdezi: – Megtanultad az akkreditíveket? Mondom – Jelentem, meg. Na, ebből egy botrány lett később, idézőjelben, mert Taba Bandi, aki az akkreditívek nagy tudora, az egyik főcsoportvezető volt azon a hármás devizaforgalmi osztályon, azt mondta, hogy – Gyuri! Hogy lehetett ilyet mondani? Az akkreditívhez egy élet nem elég, hogy megtanuljuk. Akkor szólok a Mészárosnak (ő volt a nemzetközi területeket is magába foglaló Devizagazdálkodási Főosztály akkori vezetője), hogy vegyen át téged. Másnap telefonál a Czírják Gyula titkárnője, hogy menjek át a Czírják Gyulához, aki a Mészáros Kálmánnak volt a helyettese. Bemegyek hozzá, rögtön tegezett, én pedig visszategeztem. Közölte, hogy intézkedik a munkaügynél, hogy átjöjjenek. Adott egy okmányt, hogy azt tanulmányozzam. Ez volt szeptember közepén. Odaadta a devizafinanszírozási irányelveket, meg az export hitelnyújtási irányelveket. Mondta, hogy ezekkel foglalkozunk, és hogy ne úgy jöjjenek oda, hogy nem tudok semmit az osztály tevékenységéről. Végül azt mondta, hogy október 1-én reggel nyolckor jelentkeznek. Zakó, nyakendő, öltöny, ahogy kell. Október 1-én reggel nyolckor bementem a Czírjákhoz. Hova is üljél, a Markovits Béla éppen külföldön van, ülj le a Markovits Béla íróasztalához. Bemutatott és

becsületére legyen mondva, végigvitt az egész osztályon. Pár napra volt íróasztalom, székem. Abban a szobában ült Virágh Árpád.

M. J.: Virágh Árpi sokszor volt később Stockholmban.

Z. Gy.: Igen, a skandináv terület hozzá tartozott. Beszélgettünk, akkor jött a fejlődő területnek a gazdája, a Karczag Laci meg a Fáy Gyuszi. Mondták, hogy ők most elmennek külföldre és odaülhetnék addig az ő asztalukhoz. Sőt, mondta nekem a Karczag Laci, ha érzek magamban affinitást, hogy fejlődő országokkal foglalkozzak, akkor ő tudna nekem kínálni pozíciót, mert a Huszka Jenő – a híres zeneszerző fia – éppen elmegy onnan, és ott én be is dolgozhatnám magamat. Elfogadtam. Átmentem oda, ezek mind a ketten elmentek külföldre, majd küldött nekem a Karczag valahonnan a Távol-Keletről egy képeslapot, hogy reméli itt minden rendben, és úszni csak mély vízben lehet. Mert én maradtam ott egyedül, kapkodtam a telefonokat. Így lettem aztán a Nemzeti Bankban afrikai referens, és elkezdtek bevezetni a szakmába. Nagyon rendes kollégák voltak.

M. J.: Mindenhol.

Z. Gy.: Mindenhol. Szóval betanítottak. Kifejezetten megtanítottak mindenre, és elmondtak mindent, semmi titok nem volt, teljesen nyitottak voltak. Vittek magukkal tárgyalásokra, hogy szagoljam a légkört, tanuljam a szakmát. Én voltam a legfiatalabb. És az előttem lévő legfiatalabb tíz évvel idősebb volt, tehát kimaradt egy generáció. Én meg kérdezgettem állandóan, így én lettem a „kérdező Gyuri”. Így lettem igazi nemzeti bankos ott a nemzetközi osztályon. Azt tudom, hogy ’78-ban neveztek ki főcsoportvezetőnek, akkor már önálló államközi előadó referens voltam, már Dél-Amerika, meg minden spanyol nyelvterület hozzám tartozott, de még a Közel-Kelet is. Én voltam a Nemzeti Bankban a legfiatalabb főcsoportvezető. Azt hiszem, hogy ’81-ben lettem osztályvezető, a fejlődő területnek a vezetője. Aztán ’83-ban lettem főosztályvezető-helyettes, ’85-ben pedig megkaptam az egész főosztályt.

M. J.: Ilyen volt akkor egy szakmai karrier?

Z. Gy.: Villámkarriert futottam be, ’83-ban kaptam egy nagy állami kitiüntetést, a munkaérdemrend arany fokozatát, én voltam az országban a legfiatalabb, aki ezt megkapta. Akkor volt ez a híres-nevezetes likviditási válság, aminek a megoldásában nekem is volt némi szerepem. Közben beléptünk az IMF-be és a Világbankba, és a Világbankkal szoros kapcsolatba kerültem. Én nem azon a területen voltam, tehát nem a mi főosztályunk volt az, amelyik intézte közvetlenül az ügyeket az IMF-fel és a Világbankkal, mert az a Bakó Edének volt a területe. A Rácz Pista, meg a Szalkai Pista, meg ezek voltak. Az én világbankos kapcsolódásom az volt, hogy én lettem a gazdája a Világbankkal közösen kidolgozott társfinanszírozási rendszernek, ami óriási sikert aratott. Az MNB vezette be a piacokra és nagy szerepe volt abban, hogy a likviditási válságunk megoldódott, vissza tudtunk térni a normális kerékvágásba.

1983-ban volt egy nagy kitiüntetés eső, volt néhány állami díj, meg munkaérdemrend arany fokozatok. Például Boros Imre, az arbitrage osztály vezetője kapott állami díjat, de ő volt a párttitkár a mi főosztályunkról. Én kaptam a munkaérdemrend arany fokozatot. Amint mondtam,

a Világbankkal szoros kapcsolatba kerültem, és '85-ben kaptam egy ajánlatot, hogy menjek ki dolgozni. Hát elég nagy felfordulást váltott ki. Én rögtön igent mondtam. Jött a meghívó a Világbanktól, hogy meghívják egy interjúra. Nyilván formalitás volt az egész, mert meg volt minden beszélve. A Feketéhez be kellett menni, hogy engedjen el. Néz rám, azt mondja – Mi ez? Kiszólt a Kingának, a főtitkárnőnek, hogy senkit ne kapcsoljon be. Na, erre nem volt példa. Egy órán keresztül agitált, hogy ne menjek el, mert milyen nagy szüksége van rám. Akkor még főosztályvezető-helyettes voltam. És ő mindenképpen számít rám, én meg vitézül harcoltam, hogy én meg szeretnék kimenni a Világbankba. Ő azt nem tudta volna meggátolni, ehhez nem kellett az ő hozzájárulása. Egy órán keresztül folytattuk ezt a vitát, hogy de igen, de nem, de igen, de nem, hogy maradjak. Akkor már tényleg az egyik legközvetlenebb munkatársam voltam a Feketének, de még mindig másodvonalbeli. És az utolsó érve az volt, hogy ennek a kis országnak két emberre van szüksége; a másik én vagyok. Mondta magára.

M. J.: Ez jó.

Z. Gy.: Én meg átvitt értelemben térdre vetettem magam előtte, és mondtam neki, hogy – Főnök! Ha te így látod, akkor rendelkezél velem. Akkor visszamondjuk ezt a Világbankos dolgot. Egy kérésem van, hogy emelj magad mellé és akkor én maradok. Három hónappal később kinevezett főosztályvezetőnek, és persze valószínűleg jól jártam, nagy karriert futottam be, mint a Nemzeti Bank főosztályvezetője. A rendszerváltás környékén pedig a Nemzeti Bank delegált engem a CIB vezérigazgatói pozíciójába. A Fekete nyugdíjba ment, akkor az elnök már Bartha Ferenc volt, akivel nagyon jóban voltam.

Amikor 1988 végén a Fekete elment nyugdíjba, felvetődött, hogy ki legyen az utóda. Belülről ketten voltunk aspiránsok, a Boros Imre meg én. Boros Imre akkor tulajdonképpen az én beosztottam volt, mert az ő osztálya, az arbitrázs osztály, annak a főosztálynak a része volt, amit vezettem. Mi kezdetben nagyon jó barátok voltunk, aztán valamin összebalhéztunk, és attól kezdve eléggé egymás ellen mentünk, de amellet együtt tudtunk dolgozni. Például amikor Boros kiment Kubába egy évre oktatni az egyetemen, akkor az általa írt tankönyvet én fordítottam spanyolra. Illetve én alakítottam egy kis csapatot ott a Nemzeti Banki spanyolosok között, Felcsuti Péter volt az egyik, aki mindig a helyettesem volt a Nemzeti Bankban, ha én léptem egyet, ő mindig lépett mögöttem az én helyemre. A másik az Albert Jancsi volt, ő talán kevésbé ismert, de ő is a bankrendszerben dolgozott.

M. J.: Jól ismerem, utaztunk együtt Dél-Amerikában, meg sokfelé...

Z. Gy.: A Bartha úgy döntött, hogy egyikünk sem, akkor már megvolt a Magyar Hitelbank meg az OKHB, tehát létrejött a kétszintű bankrendszer, a Demján volt a Magyar Hitelbank elnök-vezérigazgatója, és a Demján hívta oda a Borost nemzetközi főnöknek. A Bartha úgy döntött, hogy a Boros elmehet az MHB-ba, a Komárt, aki akkor a CIB vezérigazgatója volt, hívja vissza elnökhelyettesnek – mert a CIB-nek a vezérigazgatóját a Nemzeti Bank delegálta, mint főrésztvényes – és én megyek a Nemzeti Bank által delegálva a CIB vezérigazgatójának. Ez 1988 végén volt, illetve 1989. január elsején.

M. J.: Beszéljünk a CIB-ről. Mindig azt mondjuk, hogy a bankreform éve 1987 – ami kétségtelen igaz –, akkor alakultak az új önálló bankok.

Z. Gy.: *A Nemzeti Bank három nagy hitelfőosztályából a Magyar Hitelbank, az OKHB, a Budapest Bank már megvolt, az ÁÉB is és létezett az Interinvest nevezetű bankszerű képződmény is, amiből aztán később az InterEurópa Bank lett.*

M. J.: Meg volt az Állami Fejlesztési Bank és a Magyar Külkereskedelmi Bank is.

Z. Gy.: *Hát az MKB az mindig volt...*

M. J.: Persze, 1950 óta. Hogyan jött létre a CIB? Már '87 előtt?

Z. Gy.: *A Fekete a hetvenes évek második felében már nagyon gondolkozott azon, hogy kellene alapítani Magyarországon egy külföldi részvételű bankot. Ugyan a hetvenes évek második felében visszafordult a gazdasági reform pozitív folyamata, de ez a Nemzeti Bankot abszolút nem érintette. A Nemzeti Bank mindig a reformgondolatoknak a frontharcosa volt.*

M. J.: Kivéve a kétszintű bankrendszert...

Z. Gy.: *Kivéve a kétszintű bankrendszert...*

M. J.: Mert azt a László Andor is ellenezte, meg a Fekete is...

Z. Gy.: *A László aztán ugye '74-ben nyugdíjba ment, de a Tímár is. Ugye a Fekete azt mondta, hogy – Én minden monopóliumot utálok, kivéve a sajátomat.*

M. J.: Ő túl korainak tartotta...

Z. Gy.: *Tehát nem azt ellenezte, hogy kétszintű bankrendszer legyen. Azt mondta, hogy a Nemzeti Bankon belül nagyon jó helyen van a devizamonopólium, ott egy értelmes, aktív csapat jött össze, ez a csapat profi módon intézte egyfelől az export hiteleknek a bonyolítását, létrehozását, másfelől profi módon intézte az adósságfinanszírozást. S azt mondta, hogy marhaság, csak elvi okoknál fogva ezt szétdarabolni. Majd idővel persze, ha a helyzet megéri erre – mondta –, de ez még korai. De azt is mondta, hogy gondolkodni kell a devizaforrások diverzifikálásán. Ugye mindaddig a magyar devizaforrásokat a Magyar Nemzeti Bank és az MKB biztosította, 95%-ban a Nemzeti Bank és 5%-ban az MKB. Ami történt, az ugyancsak az én feladatom volt akkor, mert én voltam az MKB referens is a Nemzeti Bankban. Sose felejttem el, ott volt a Lukács Laci, meg a Salusinszky, ugye a legendás MKB elnök.*

M. J.: Meg később Demcsák Sándor.

Z. Gy.: *A Nemzeti Bankból ment oda... A Demcsák engem át akart vinni az MKB-ba valamikor a nyolcvanas évek elején, közepén.*

M. J.: Igen, és Gáspár Gáspár, a Gazsi.

Z. Gy.: *Gazsi volt a helyettese, aki ugyancsak a Nemzeti Bankból származott oda. De akkor éppen elment a Gazsi Moszkvába. Egy időben még a Markovits Béla is helyettes volt, de aztán a Markovits Béla is elment Moszkvába, engem akart a Demcsák odavinni. A Fekete rám nézett, azt mondja: Nem mész sehova! Tehát a Fekete elkezdett a devizaforrások diverzifikálásán gondolkodni, és a hetvenes évek második felében elkezdődtek a tárgyalások erről. Nem is nevezném tárgyalásoknak, inkább hangos gondolkodásnak. Nyilván a Feketének erre volt felhatalmazása*

a politikai vezetéstől. Akkor még nem volt koncepció. Két vonalon folytak a tárgyalások, egyrészt a hagyományos, nyugat-európai partnereknél, másrészt az araboknál. De az araboknak az még korai volt. Ők 1980-ban alapították meg az Arab Banking Corporationt a bahreini sejkkel, kuwaiti-líbiai tőkével. Akkor olaj és petrodollárokból nagy volt a tőkeexport. De még azért korai lett volna az araboknak, hogy pont Magyarországra fektessenek be, ők inkább Londonba mentek. Akkor Komár Lajos vezette ezeket a tárgyalásokat, aki akkor nekem a közvetlen főnököm volt és hát tárgyalgattak. Kialakult az, hogy az angolokat, svájciakat nem érdekli a dolog, nagyon érdeklődött viszont egy osztrák, egy olasz, egy német és egy francia bank. De ez még kevés volt. Ezek a Nemzeti Bank legbizalmasabb barátai voltak, a koncepció pedig az volt, hogy a Nemzeti Banknak természetesen részt kell vennie az alapításban tőkével, és a külföldiek azt mondták, hogy csak akkor lehet ezt megcsinálni, ha valamilyen extra jogosítványokat kap a létrejövő bank, például ne legyen a magyar devizahatóság alá rendelve. Tehát bizonyos területen kívüli státuszt kapjon. Vagyis, hogy ne legyen a magyar devizahatóságnak alárendelve a devizaügyletek terén, forintot meg ne is kapjon. Szóba sem került az, hogy forint műveleteket végezzen. Akkor jelentkezett egy japán bank, hogy őket is érdekelné. Az a japán bank már nagyon aktív volt Magyarországon. Jelentkezett még egy japán bank, azt se tudtuk, hogy hol van, akkor hallottunk először róla. Végül 1979. november 9-én, Budapesten alá lett írva a CIB alapító okmánya. A Nemzeti Bank vett részt 34%-kal, a hat külföldi részvényes, tehát a két japán, az osztrák, a francia, az olasz meg a német, 11–11%-kal. Ezek közül a Bankok közül ma már csak egy, azaz csak egy létezik önállóan, a francia Société Générale. Volt olyan, amelyik csődbe ment vagy felszámolták.

M. J.: Ezeket tudjuk nevesíteni?

Z. Gy.: Ez a Long-Term Credit Bank of Japan, megszűnt, a másik japán az különböző átalakuláson ment keresztül, saját nevén már régóta nem létezik, a Banca Commerciale Italiana később beolvadt a Banca Intesaba, ami aztán egyesült a San Paoloval, lett az Intesa Sanpaolo. Ma egyébként a CIB 100%-os tulajdonosa. A Bayerische Vereinsbank először összeolvadt a Hypo Bankkal, akkor lett Bayerische Hypo-Vereinsbank, aztán összeolvadt a Bank Austria Creditanstalttal, aztán megvette az egészet az UniCredit. A Creditanstalt már korábban összeolvadt a Bank Austriával, most már az is UniCredit.

M. J.: Így létrejött a CIB. Ezekkel az egyedi jogosítványokkal.

Z. Gy.: Létrejött a CIB. Nyilván ahhoz kormányhatározatot kellett hozni, amiket a Fekete kért. A bank nem kapott forint műveletek végzésére engedélyt, kapott egy kvázi területen kívüli státuszt azzal, hogy kivonták a magyar devizahatóság fennhatósága alól, ugyanakkor a magyar vállalatoknak ahhoz, hogy a CIB-bel együttműködhessenek, a devizahatóság engedélye kellett. Tehát egyfelől a CIB-et kiengedték a hatóság alól, de a partnereket nem. Így aztán minden megvolt. Nota bene én voltam a Nemzeti Bankban a CIB referens, tehát én adtam ki a devizahatósági engedélyeket. Így lett az, hogy én a CIB-bel nagyon szoros kapcsolatban voltam.

M. J.: És ennek a konstrukciónak mi volt az ország számára a jelentősége?

Z. Gy.: *Hát a devizaforrások. Képzeld el, egyfelől a tőke bejött, ami nem volt túl sok, mert 20 millió dollár volt, plusz 10 millió dollár alárendelt kölcsön. De a CIB önmaga finanszírozta a saját tevékenységét. És érdekes módon ezt senki nem tekintette a magyar országkockázat részének azért, mert ki volt véve a devizahatóság hatálya alól. Azt mondták, ez nem egy magyar bank. Soha nem volt része a magyar ország kockázatnak. Sőt, a CIB-nek volt magyar ország limitje. Tehát amikor a CIB hitelt nyújtott magyar exportőr vállalatoknak vagy a Magyar Nemzeti Banknak, az terhelte a magyar ország limitet, amit persze később megemeltünk. Ez mindaddig így volt, amíg aztán a CIB önmagától le nem mondott ezekről a privilégiumairól, és kapcsolódott a magyar bankrendszerbe. Viszont akkor megkapta a forint jogosítványokat, tehát teljes jogú tagja lett a magyar bankrendszernek.*

M. J.: *Igen, de létre kellett hozni egy külön egységet.*

Z. Gy.: *Először létrejött a Citibank meg az Unic Bank, a nyolcvanas évek közepén, de ők már forintban is tevékenykedtek, ők előnyös helyzetbe kerültek a CIB-bel szemben. Akkor a CIB tulajdonosai nem azt a megoldást választották, hogy ők is elkezdjenek forintban dolgozni, hanem a CIB alapított egy külön bankot forint műveletekre. Ez volt a Közép-Európai Hitelbank. Amikor én odamentem, '89. január elsejével, akkor ez már megvolt. Na, most volt itt egy kis zavar. Ugyanis a Közép-Európai Hitelbanknak a rövidítése az, hogy KHB. És volt az Országos Kereskedelmi és Hitelbank, ami rövidítve az OKHB. Össze is keverték bennünket rendesen, ezt én nagyon utáltam. Akkor kitaláltuk, hogy legyen CIB Közép-Európai Hitelbank, majd átneveztük CIB Hungária Banknak. A kilencvenes évek elején nagyon támadták a CIB-nek ezeket a jogosítványait. A vége az lett, hogy javasoltam a tulajdonosoknak, alakítsuk át az egészet, vonjuk össze a két bankot egy bankká, ne legyen ez a dualizmus.*

M. J.: *Tehát 1987 előtt létezett már a CIB...*

Z. Gy.: *Hát 1980. január 1. óta létezett a CIB. 1985 közepén meg a Citibank és az Unic Bank. A Citibanknak és az Unic Banknak a devizával kapcsolatban ugyanaz a jogosítványa volt, mint a CIB-nek. Tehát a devizaműveletek terén fel volt mentve a devizahatóság fennhatósága alól.*

M. J.: *Viszont saját forrással gazdálkodott mindenki.*

Z. Gy.: *Igen. Ők is hozták be a pénzt. Amikor én odakerültem a CIB-be, egyfelől egy expanzívabb pályára állítottam a bankot. Nagyon sok külker. vállalati vezetőt ismertem a Nemzeti Bankos múltamból, s elmentem hozzájuk, és hát megszerveztem őket.*

A kilencvenes évek elején a teljes magyar olaj és gázimportot a CIB finanszírozta. A Mineralimpex volt a bonyolító külker. vállalat. Tóth József volt a vezérigazgató, aki jó barátom volt, még Nemzeti Bank-osként utaztam vele együtt Líbiába, és sok más helyre. Az akkreditíves, illetve konvertibilis devizás olajimport bonyolódott rajtunk keresztül. Emlékszem arra, hogy 1990-ben vagy '91-ben kellett nyitni egy 42 millió dollár összegű akkreditívet a Shell javára. Akkor éppen Magyarország majdhogynem fizetésképtelenné vált, és a Shell csak úgy volt hajlandó szállítani az olajat, hogy igazolt, tehát külföldi bank által igazolt akkreditívet nyitunk. Hát 42 millió dollár

azért akkor sem volt kis pénz, sőt, akkor nagyon nagy pénz volt, és egy ekkora összegű akkreditív igazolására nem nagyon vállalkoztak akkor a külföldi bankok. A Shell megmondta, hogy melyek azok a bankok, amiknek az igazolását elfogadják, s ebben benne volt a Banca Commerciale Italiana. S akkor az elnökünk, az igazgatóság elnöke az olasz BCI-ből volt. Fölbívtuk az olaszokat, hogy a londoni fiókjuk elvállalná-e a CIB által megnyitott akkreditívnek az igazolását. Öt percen belül válaszoltak, hogy rendben. Hívtak Londonból, hogy miről van szó. Lebonyolódott az üzlet, de volt valami probléma, és szombaton elkezdtek telefonálni. Akkor még dolgoztunk szombaton, minden második szombaton. Az éppen egy nem dolgozós szombat volt. De egy Közel-Keleti, tehát nem a Shell volt Londonból, hanem egy Közel-Keleti akkreditívet szombaton ki kellett küldeni telexen. Engem utolért a Mineralimpexnek a főosztályvezetője, hogy valamit kéne csinálni, mert ki kell küldeni egy telexet, egy órán belül. A bezárt bank egy órán belül kinyitott és működött, és én is bent voltam, meg még ötten. Találkoztam a Tóth Józseffel az utcán. Átöleltük egymást, és azt mondtam neki – Jóska, ugye most beszéltük azt meg, hogy jövőre a teljes olaj- és gázimport rajtunk keresztül bonyolódik? Azt mondta: igen.

M. J.: Térjünk még erre vissza, de szeretném megkérdezni, hogy amikor az a kritikus időszak volt 1982–1983-ban, akkor úgy emlékszem, hogy az első mentőkötelet Kínából kaptuk, és azt a Fekete intézte el. Erről ma már senki nem beszél.

Z. Gy.: Akkor én elmondom ennek a történetét. Ugye 1980-ban már nagy szindikált hiteleket vettünk föl. Akkor nyitottunk az arabok felé, mindjárt volt egy szántisza arab szindikált hitel, az Arab Banking Corporation vezetésével, amelyik akkor nyitott meg, és két héttel a működése után már szervezett nagy hiteleket, tele voltak pénzzel. Nálunk meg szép lassan elfogyott a pénz. Az oroszok, mármint a Szovjetunió elkezdte visszavonni a hiteleket, mert nekik is kellett a pénz. Talán emlékszel, akkor volt az iraki-iráni háború.

M. J.: Igen.

Z. Gy.: A Magyar Nemzeti Bank legnagyobb egyéni betétese az Iraki Központi Bank volt, több, mint 500 millió dolláros rövid lejáratú betét állománnyal, ezt mindig forgatták. Megint csak zárójelben jegyzem meg, hogy én voltam az iraki referens. Baráti kapcsolatba kerültem azzal, aki szervezte ezeket, és akkor elkezdődött az IMF csatlakozási tárgyalás, nagy titokban. Tehát ezt nem tudták Moszkvában. Mi tudogattunk róla, de én nem voltam benne az IMF csatlakozási tárgyalásokban. De a Bakó Ede, aki akkor nekem nagyon jó barátom volt, azért mondott egy-két dolgot nagyon bizalmasan, a Fekete is elejtett egy-egy megjegyzést. Tehát azért tudtuk, hogy valami van, de a tárgyalásokat nem mi csináltuk. Amikor már nagyon kellett a pénz és futkostunk a pénz után, akkor már tudtuk, hogy be fogunk lépni, és az volt az érv, hogy tulajdonképpen azt kell megelőlegezni, hogy megkapjuk az IMF-től a készenléti hitelt. Csak be kellett lépni. Na de a belépéshez be kellett fizetni a kvótánkat. Na, ezt kaptuk meg a kínaiaktól. De az más kérdés, hogy közben a Fekete ugye a baseli BIS-től hozott egy 600 millió dolláros áthidaló kölcsönt, amivel megelőlegezték az IMF készenléti hitelét. Meg az is más kérdés, hogy a Fekete kiküldött engem Kolumbiába. Az bizony megint egy legendás sztori. Csak a Fekete összetévesztette ezeket az

országokat, amikor megjelent a könyve, akkor Venezuelát írt helyette. (Vissza a realitásokhoz! Egy magyar bankár reflexiói – M. J.) Kolumbiával clearing megállapodásunk volt és a clearing megállapodásban az volt, hogy a technikai hitelkeret túllépése esetén a túllépéstől számított egy év múlva azt az összeget ki kell fizetni. És 1982 áprilisára már összejött egy olyan 150 millió dolláros összeg. Fekete azt mondta nekem, hogy – Fiam! Menj ki, és intézd el! Ez volt a taktikai utasítás. Kimentem, összehaverkodtam, megint az segített, hogy spanyolul tudtam. Abban az időben az egy hihetetlen dolog volt, hogy odament egy külföldi, és elkezdett spanyolul beszélni. Tudtam azt, hogy a kolumbiaiak amellet, hogy Amerika pártiak, de ugyanakkor meg volt bennük az, hogy nacionalisták. Mondtam, hogy bennünket megtámadtak az imperialisták. Na, ez nagyon jó szöveg volt. Meg az oroszok is. És segítsük egymást. Meg azt is mondtam, hogy ha nem tudjuk megoldani a kérdést, akkor nem fogunk töletek több kávé és textilt venni. A kávétól nem voltak megrendülve, mert azt el tudták adni, de a textil, az kellett. Végül megállapodtunk, hogy elhalaszítják az egészet egy évvel. De mondták, hogy a Junta Monetarianak ezt jóvá kell hagyni. Mondja nekem a központi bankból az a főosztályvezető, akivel tárgyaltam. Kérdeztem, ki a Junta Monetaria elnöke? Hát ugye keresztnéven szólítottuk egymást. Ki más, mint a központi bank elnöke a Junta Monetaria elnöke. És előfordult-e már az, hogy az általa előterjesztett javaslatot a Junta Monetaria elutasította volna? Azt mondja, erre még nem volt példa. Mondom, akkor én ma este nyugodtan felülök a repülőgépre, holnap lesz a Junta Monetaria ülése, itt van a Nemzeti Bank frankfurti képviseletének a telex címe, én oda bemegyek holnap délelőtt, küldd meg nekem légy szíves, hogy mi a döntés. Másnap reggel megérkeztem Frankfurtba, azt mondja a frankfurti Nemzeti Bank képviselője, amikor bejelentkeztem, hogy itt van ám a főnök. Na, átvesszi a Fekete a telefont, azt mondja – Jött neked egy spanyol nyelvű telex. – Gondoltam, főnököm, olvasd be. A Fekete nem tudott spanyolul, latinul beolvasta. Mi van benne? Hát az, hogy nem kell fizetni a 150 millió dollárt, egy évre elhalasztották. Kettő percig volt csend a telefonban. Csak azt hallottam, hogy a Fekete zihál. Annyit mondott, hogy – Gyere! Beültem egy taxiba, bementem a frankfurti képviseletre. Ehhez tudni kell, hogy a Fekete minimálisan 100 kiló volt. Én abban az időben voltam 70. Nyápic, vékony. Bementem a kirendeltségre, a Fekete a nyakamba ugrott, hogy megúsztuk. Na, akkor hozott ő 600 millió dollárt a BIS-től, amit a Schmidt betegágyánál intézett el, mert a Schmidt felhívta a Bundesbank kormányzóját telefonon, hogy rendben. És akkor volt az, hogy a Bundesbank, meg a japán központi bank, meg a Bank of England meg a mit tudom én még kik, összeadták ezt a 600 millió dollárt és folyósították nekünk. Nem kellett Kolumbiának kifizetni ezt a 150 millió dollárt, meg még egyéb, apró-cseprő összegek is bejöttek. Azt mondja nekem a Fekete: „Hívd föl a feleségedet! Beszélni akarok vele”. Még jó, hogy volt ott-hon telefonom. Fölhívom, mondom neki, hogy itt vagyok Frankfurtban, és a Fekete elvtárs akar veled beszélni. Majdhogynem szóról, szóra a következő beszélgetés zajlott le közöttük, én csak a Fekete mondandóját hallottam. Azt mondja: „Asszonyom! Elnézését kell kérnem, hogy mostanában ilyen sokat igénybe veszem a férjét, és ilyen sokat viszem el a családjától. Köszönöm, hogy együttműködik velem!” Ilyen ember volt.

M. J.: Ilyen ember volt. Térjünk még vissza arra, hogy óriási titokban zajlott az IMF tagság előkészítése.

Z. Gy.: 1982-ben az akkori külügyminiszter átvitte a tengeren túlra és ő adta át a csatlakozási okmányokat. Miután lezárultak a tárgyalások. Akkor ezzel fölvételt nyert Magyarország, nem kellett különböző hókuszpókuszokat csinálni. És akkor jött az, hogy Moszkvát kéne tájékoztatni. S amikor a külügyminiszter átadta a csatlakozási okmányt, egy nappal utána Fekete János megjelent Moszkvában. Mert a Kádár azt mondta, hogy a Fekete menjen ki. Fekete kiment, ezt ugye a Fekete így mesélte el nekem, de ez a legendáriumba tartozik. Leült vele szemben a Központi Bank elnöke, meg a pénzügyminiszter, a Garbuzov meg a Központi Bizottság titkára. A Fekete volt ott, meg a Beszédes Tóni, aki tolmácsolt neki oroszul.

De a Fekete jól tudott oroszul. És volt, amikor a Fekete nem engedte a tolmácsot, hanem ő mondta a szöveget. Ott ülnek egymással szemben, és mondják neki, hogy – Fekete, Fekete! Miért kellett belépni az IMF-be? Fekete – a történet szerint – azt mondta, hogy: tudják elvtársak, volt egy kis kopasz, kecskeszakállú ember, úgy hívták, hogy Lenin. Őneki az volt a teóriája, hogy a szocializmus célja az emberek boldogulása. Egyébként maguk tudtak volna pénzt adni? Nem – mondták az oroszok, azaz a szovjetek. Azt mondja a Fekete; látják, elvtársak! Ezért. És nem volt több kérdés. Na, de ezt mások nem merték volna megmondani!

M. J.: Kanyarodjunk vissza a CIB-hez. Meddig voltál ott?

Z. Gy.: Ó, hát 13 évig és 3 hónapig, 2002. március 31-én lejárt az akkori mandátumom. Tehát éppen lejárt a mandátumom, meg kellett volna hosszabbítani újabb 3 évvel. Akkor még adtak egy szerződést év végéig, hogy elnöki tanácsadó lehetek. De közben a Medgyessy felkért engem MFB vezérigazgatónak, a kettő együtt nem ment.

M. J.: A Bankszövetség történetéről is kellene beszélnünk. Az 1989-es alakulás idején te az egyik alapító voltál. Nyilvánvaló, mert minden akkor létező bank elnök-vezérigazgatója, vezérigazgatója alapító volt.

Z. Gy.: Persze, igen.

M. J.: Lenk Géza volt az első elnök és Radnóty János a főtitkár, de már 1989 végétől Pulai Miklós.

Z. Gy.: Úgy van.

M. J.: Lenk Géza mesélte, hogy már '87 után összejöttek a bankvezérek, és kis törpéknek nevezték magukat, a Szinbád étteremben voltak az összejövetelek.

Z. Gy.: Bizony, a Markó utcában. Az alapításra nem emlékszem, őszintén szólva. A Szinbádra emlékszem. Egyszer, azt tudom, hogy azzal fenyegetőztem, hogy kilépünk a Bankszövetségből valamikor a kilencvenes évek elején. Szerintem a CIB talán még nem is volt alapító, de nagyon rövid időn belül csatlakoztunk, mert ugye akkor még nekiünk az egyedi deviza jogosítványunk megvolt. A Közép-Európai Hitelbank az már megvolt, az volt a tagja a Bankszövetségnek, nem is a CIB, így alapítói voltunk. Mi akkor egyébként annyira nem mondanám, hogy külön utasok, de elkülönültek voltunk a bankrendszerrel, hogy ugyan benne is voltunk, de kinn is voltunk.

M. J.: 1999-ben a Bankszövetség éves közgyűlése, a Testületi Ülés abszolút többséggel meghosszabbította Erdei Tamás elnöki megbízását, alelnök Felcsuti Péter lett, és a tagok: Csányi Sándor, Zdeborsky György, Hernádi Zsolt és Terták Elemér. Te akkor elnökségi tag voltál 1999-től 2002-ig.

Z. Gy.: *Amikor távoztam a CIB-ből, emiatt lemondtam az elnökségi tagságról.*

M. J.: Abban az időszakban tartott még a privatizáció, továbbá az első politikai támadás is akkor érte a bankrendszert, az Agrobank ügy révén.

Z. Gy.: *Lecsukták a Kunost olyan vádak alapján, amit nem követett el. Az egy koncepciók ügy volt. Az egyértelmű. Én egy dologra emlékszem, hogy 1999 őszén volt egy beszélgetés a parlamentben, ahol ott volt Orbán Viktor miniszterelnök, Járai Zsigmond, mint pénzügyminiszter, meg volt hívva a Bankszövetség vezetősége, tehát a nagy bankvezetők. A tőzsdeelnök, Simor András. És a nagy biztosító társaságok vezetői. A Kepes András, meg a Pálvölgyi Mátyás, és talán a Patai. És a Surányi nem volt meghívva, aki akkor a jegybank elnöke volt. Erdei Tamás volt a bankszövetségi elnök, tehát ő vezette föl a csapatot, bemutatott mindenkit. Mindenki kapott 10 percet, hogy elmondja a véleményét, a Felcsuti meg én elég kritikusan fogalmaztuk meg az álláspontunkat azzal kapcsolatban, hogy hol van a Surányi, mert ha a bankokkal tárgyal, akkor az MNB-nek ott kellene lennie. Már akkor is éppen tombolt egy bankellenes kampány, amit a Torgyán meg a Boros Imre vezettek. Úgyhogy én megkérdeztem, miért van bankellenes hangulat Magyarországon. Mire Orbán Viktor azt mondta – Hát az mindig volt. Mondtam – dehogy, azért van, mert a politikusok gerjesztik.*

Zdeborsky György visszaemlékezése segít megérteni a korabeli banktörténeti fejlődésnek egy fontos szakaszát. Bemutatja, hogy az 1960-as évek második felében, a '70-es évek elején a Magyar Nemzeti Bankba bekerült egy új, fiatal generáció. Számukra lehetővé vált a bankszakma megismerése. Ők képviselték a bankszektorban a későbbi rendszerváltó értelmiséget és adták a kétszintű bankrendszer megteremtése után létrejövő új kereskedelmi bankok vezető garnitúráját.

Az interjúból jól látható, hogy az 1987-es bankreform előtt már évekkel bővültek a külföldi, nyugati bank-kapcsolatok, és megkezdte működését több bank, köztük az off-shore státuszú CIB.

Végül – és talán ez a legfontosabb – érzékelhető az a kényszerítő erő, amely az ország pénzügyeinek oldaláról feszegette a gazdaságirányítási rendszer kereteit.

Mindezen tényezők vezettek oda, hogy 1986-ban megszületett az a Miniszter Tanácsi határozat, amely jogilag is lehetővé tette a három új nagybank megalakulását:

„1084/1986. (XII. 30.) MT határozat a „Budapest” Hitel és Fejlesztési Bank Rt., a Magyar Hitelbank Rt. és az Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt. létrehozásához adott hozzájárulásról
1. A Minisztertanács – a gazdasági társulásokról szóló 1978. évi 4. törvényerejű rendelet 49. §-ának (3) bekezdése alapján – hozzájárul ahhoz, hogy „Budapest” Hitel és Fejlesztési Bank Rt., Magyar Hitelbank Rt. és Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt. néven, részvénytársasági formában bankok alakuljanak.

2. Az 1. pontban megnevezett részvénytársaságok jogképességére, szervezetére és működésére a Kereskedelmi Törvény (1875. évi XXXVII. törvény) rendelkezései az irányadók.
3. Ez a határozat 1987. január 1. napján lép hatályba.”

A mai olvasó számára külön érdekesség, hogy az 1875. évi XXXVII. számú kereskedelmi törvény volt az irányadó az új bankok jogképessége szempontjából.

A bankreform időpontja, mint már említettük, a bevezetés évéhez, 1987-hez kötődik. Azt is bemutattuk, hogy a Magyar Nemzeti Bank, a Magyar Külkereskedelmi Bank és az Állami Fejlesztési Intézet mellett már több bank, vagy bankszerű pénzüintézet is működött 1987 előtt. A Magyar Bankszövetség alapításának szempontjából idézzük fel, hogy a megvalósított reform első évét követően hány pénzüintézet működött az országban 1988. január 1-én:

Jegybank: Magyar Nemzeti Bank

Kereskedelmi bankok:

1. Magyar Hitelbank Rt.
2. Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt.
3. Budapesti Fejlesztési és Hitelbank Rt.
4. Magyar Külkereskedelmi Bank Rt.
5. Általános Értékforgalmi Bank Rt.

Fejlesztési Intézet: Állami Fejlesztési Intézet

Lakossági pénzüintézetek:

1. Országos Takarékpénztár
2. Takarékszövetkezetek

Szakosított pénzüintézetek:

11. Interinvest – Külkereskedelmi Fejlesztési Hitelintézet
2. Invest Bank Műszaki Fejlesztési Bank Rt.
3. Ipari Szövetkezeti Fejlesztési Bank Rt.
4. Agrobank Agrár Innovációs Bank Rt.
5. Ipari Fejlesztési Bank Rt.
6. Innofinance Általános Innovációs Pénzüintézet
7. Építőipari Innovációs Bank Rt.
8. Általános Vállalkozási Bank Rt.
9. Konsuminvest Szövetkezeti Fejlesztési Bank Betéti Társulás
10. Mezőgazdasági Szövetkezetek Országos Pénzüintézete – Mezőbank Rt.
11. Kisvállalkozási Bank (OTP Leánybankja)

Vegyes tulajdonú bankok:

12. Citibank Budapest Rt.
13. Unic Bank Rt.
14. CIB Central-European International Bank Ltd.¹³⁵

¹³⁵ Dr. Kis Pál dokumentumai, 1989.

Létrejött tehát a kétszintű bankrendszer. Szinte egy csapásra számos pénzintézet jelent meg a piacon és ezek körében szükségszerűen felmerült egy közös érdekvédelmi szervezet létrehozásának az igénye, ehhez azonban 1987 és 1988 még túl korai volt.

A bankreform jelentőségét két évtizeddel később, 2007-ben a bankrendszer 20 éves jubileuma alkalmából rendezett konferencián Erdei Tamás így méltatta:

„Nagyon röviden egy kis történelmi áttekintés: 1987-ben jött létre a kétszintű bankrendszer, és akkor – úgy mondanám – aranyévei voltak a magyar bankrendszernek. Hatalmas extenzív fejlődés történt egészen 1992-ig, amikor egy megtorpanás következett be. Akkor realizálódott gyakorlatilag a politikai és gazdasági rendszerváltás, amelynek eredményeképpen Magyarország a térségben elsőként egy nagyon gyors ütemű, teljes mértékű liberalizációt hajtott végre, és bevezetett egy nagyon szigorú csődtörvényt, amelynek eredményeképpen körülbelül a magyar gazdaság egyharmada csődbe került. Ebben az esetben az állam, mint tulajdonos, nem vállalta a hitelek visszafizetését, és nem maradt más hátra; a bankokat konszolidálni kellett. Ez 1992–1994 között meg is történt. Minden rosszban van valami jó, az akkori döntéshozók realizálták, hogy a bankok nem csak profitot tudnak termelni, hanem veszteséget is, komoly pénzeket kellett betenni a bankokba. Ekkor született meg az a politikai döntés, hogy szükség van a magyar bankrendszer privatizációjára. 1994-ben, a térségben szintén elsőként, elindul a privatizáció. Gyakorlatilag a magyar bankok többsége értékesítésre került, néhány kivételtől eltekintve, alapvetően stratégiai befektetőknek. Hosszútávú pénzügyi befektetők érkeztek a piacra és 1994–1996-tól kezdődően átalakult a magyar bankrendszer. Nemzetközi megítélés szerint is az egész térség legerősebb, legszabályozottabb pénzügyi rendszere Magyarországnak van. 1995-től kezdődően ez a rendszer hibátlanul működik, és elmondható, hogy az Európai Unióhoz – már csak a tulajdonosi struktúra miatt is – a magyar bankrendszer tudott a leghamarabb illeszkedni, hiszen a tulajdonosok megkövetelték, hogy a bankok az európai sztenderdeket használják...

...A magyar bankrendszer a gazdasági növekedés egyik motorja volt, és motorja ma is. A bankok nagyon jó adófizetők, s néhány esetben úgy érezzük, hogy ezt a politika is kibaszálja és még külön adót is a nyakunkba varr – de gondoljuk, hogy ez csak egy átmeneti időszakra áll fenn.”¹³⁶

Húsz év távlatában Erdei Tamás nem csak a múltat, a bankrendszer születése utáni eseményeket és gondokat értékelte, hanem kicsit a jövőbe is tekintett. Ezzel mintegy keretet adott most következő elemzésünknek.

Számos tanulmány és könyv írt a bankszektor fejlődéséről. Ezeket szeretnénk árnyaltabbá tenni és gazdagítani azzal, hogy a ma már hőskornak tekinthető időszak banki vezetőivel, az induló bankok vezérigazgatóival felidézzük a történeteket. Több egykori bankár sokszínű emlékével, többféle megközelítésével találkozhatunk az alábbiakban. Szóképpel élve, 1987-ben

¹³⁶ Erdei Tamás, a Magyar Bankszövetség elnöke: *Feladatok és kihívások – a magyar bankrendszer hazai és külföldi szemmel* (Konferencia a kétszintű bankrendszer 20 éves évfordulóján), 2007. 05. 31.

a bankok hajóhídján találjuk Demján Sándort, Lenk Gézát, dr. Kis Pált, Erdély Zsigmond Gábort, Hegedűs Oszkárt, Beszédes Antalt, és mint láttuk, Zdeborsky Györgyöt.

Kezdjük Demján Sándorral, aki 1987-ben a legnagyobb új bank, a Magyar Hitelbank vezérigazgatója, a létező szocializmus reformer „fenegyereke” volt. Nevéhez fűződött többek között a Skála Áruház megalapítása, az első magyar reklámstúdió, a Skála Reklám Stúdió létrehozása (az amerikai Young and Rubicam céggel), az első igazi üzleti reklám, a Skála Kópé emlékezetes figurájával, vagy az úgynevezett zöldséges maffia megtörésére tett kísérlet.

Müller János: Demján Sándorral beszélgetünk a kétszintű bankrendszer indulásáról, ami életre keltette a Magyar Bankszövetség megalapításának gondolatát.

Demján Sándor: A kétszintű bankrendszer Magyarországon azért jött létre, hogy a Nemzeti Bank könyveit megtisztítsák, tehát hogy a Nemzeti Bank hitelképes legyen a nemzetközi pénzpiacra. Mivel a kormányprogramok és a megvalósított gazdaságfejlesztések hibásak voltak, a vállalkozások eladósodtak, így ha egy nemzetközi hitelminősítő megvizsgálta volna a Nemzeti Bank által folyósított hiteleket, akkor látta volna, hogy a Nemzeti Bank portfóliójával bízhatatlan nagy probléma van. Ezért úgy gondolták, hogy csinálnak egy mai szóval élve, technikailag jó bankot, tehát a Nemzeti Bankról leveszik a mezőgazdaság és a gazdaság hiteleit. Ebben volt egy fontos elem, a katonai fejlesztések, amelyek teljesen titkosak voltak, ezt is leválasztották róla. Deviza forgalmazáshoz vagy gazdálkodáshoz a kereskedelmi bankokat nem engedték hozzáférni, az változatlanul az MNB monopóliuma maradt. S akkor létrejött egy hitelképesebb bank, amely képes volt hitelt felvenni. A kétszintű bankrendszer létrejöttét az IMF, de a világon mindenki támogatta, mert előrelépés volt. A szocializmusban monopol helyzeteket teremtettek, és a monopólium az mindig hozzá nem értést és korrupciót szül.

M. J.: A politika, vagyis akkor a Magyar Szocialista Munkáspárt, mikortól kezdte támogatni ezt a gondolatot? A politikai háttérnek valamikor meg kellett születnie.

D. S.: Ez az igény '85 körül merült fel, amikor nem tudtak igazából véne hitelt felvenni és nem tudtak jóléti dolgokra költeni. Nagyon sokan ezt úgy fogták fel, hogy ez egy oldás volt a merev sztálini rendszerrel szemben, ugye ami a monopóliumot létrehozta. Sztálin meghalt, de a sztálinizmus az a szocializmus utolsó évéig érvényes volt Kelet-Európában. Mi a sztálinizmus lényege? Az, hogy a szocializmusban minden jó, a kapitalizmusban minden rossz, s a párt nem tévedhet. Na, ez a nem tévedhet, ez hozta létre a monopóliumot. Mert ha, mondjuk, egy kenyérgyár van, akkor nem lehet összehasonlítani másikkal, ha kettő van, akkor össze lehet. Az egyik helyen jobb a vezető, a másik helyen rosszabb, és akkor kiderül, hogy a rosszat is a párt akarta és hozta pozícióba, és ezt azt jelenti, hogy hibáztak.

A kétszintű bankrendszer előnyeit látva, két személy volt nagyon értékes, akik ezt a rendszert támogatták, Hetényi István és Ballai László. Ők akarták. A Nemzeti Bank egy másik monopóliumot szeretett volna, de a Nemzeti Banknak problémái voltak és 1985-ben a párt úgy döntött, hogy lazít, tehát föl fog venni újabb hiteleket, az újabb hitelek felvételéhez, és így a Nemzeti Bank

szalonképességéhez kellett ez. Különben pedig magát a Nemzeti Bankot egy csődnek minősíthették volna, ami megdrágította volna a felvett hiteleket.

Ezért egy torzszülött rendszer koraszülött gyerekei voltunk.

A kereskedelmi bankok fél-monopólium jellegűek voltak, például nem képezhettek a kockázatos hitlere céltartalékot. Átvettük a rendszert, és az tele volt rossz hitelekkel. De nem képezhattünk rá céltartalékot, mert akkor kiderült volna, hogy csőd az egész. Helyette, volt egy szabály, hogy egy kereskedelmi bank esetében, ha 75%-nál nagyobb volt az állami tulajdoni hányad egy hitelezett vállalat esetében, tehát a vállalatoknak az állam volt a tulajdonosa, elméletileg az állam meg kellett volna, hogy térítse a bankok veszteségét. Ezt később egy olcsó trükkel törölték, amikor még az állami garancia fennállt, a '90-es évek elején. Akkor behívták sorban a bankelnököket és aláírták velük, hogy erről lemondanak. Utána, amikor lemondtak, konszolidálni kellett a bankokat. A bankok ebben vétlenek voltak. Az állam volt a vétkes. Még egyszer mondom, olcsó trükk volt. Nem képezhettek céltartalékot, úgy gondolták, hogy rövid pórázon tartják jogosítványok tekintetében a bankokat, tehát nem végezhettek deviza műveletet, a kereskedelmi bankok nem gyűjthettek betétet, tehát ez tényleg egy torzszülött bankrendszer volt, de akkor is előrelépést jelentett. A motívum politikai volt, hitelt akartak újból felvenni, és ehhez meg kellett tisztítani a Nemzeti Bank mérlegét.

M. J.: 1985-ben megvolt a döntés és 1987. január 1-től a legnagyobb, új kereskedelmi banknak, a Magyar Hitelbanknak elnök-vezérigazgatója lettél. Te már sokkal korábban, és remélem, hogy ezt a jelzőt pozitívan fogadod, a gazdasági élet „fenegyereke”, más szóval úttörője voltál. Mikor merült fel, hogy a legnagyobb magyar bank vezérigazgatója legyél, hogyan történt a bank átvétele?

D. S.: Tüntetőleg vallottam – megjelent interjúban, tehát meg lehet nézni –, hogy tíz évnél tovább senki ne legyen ugyanabban a vezető beosztásban.

Na, ez kiverte a biztosítékot nagyon sok helyen, mivel ez egy sarkos megfogalmazás volt, de ha ez a szabály érvényes lett volna, akkor nem lett volna – mondjuk – brezsnyevizmus. A teljes rendszer elöregedett és ez Magyarországra is jellemző volt. Úgy gondoltam 1986 végével befejezem, tehát tíz évig volt a Skála, ami egyébként rendkívül sikeres volt.

M. J.: És innovatív.

D. S.: Igen, de mindig elmondom, hogy a vakok közt a félszemű a császár, nem mi voltunk jók, a többiek voltak rosszak. Tehát úgy megint a monopolhelyzet.

Na, most, akik rám gondoltak – elsősorban Hetényi, meg Faluvégi és Ballai –, úgy gondolták, hogy ha már csinálunk egy új rendszert, akkor az működjön. A Nemzeti Bank egy látszat dolgot akart, ők meg azt mondták, hogy annak azért legyen haszna. Hetényi azt mondta, hogy kell a sok bízott ponty közé egy csuka. Tehát úgy gondolták, hogy ez egy valóban versenyző bankrendszer lesz.

Amikor ez felmerült, én előtte már rengeteget bíráltam a Nemzeti Bankot, mert a maga hamburger agyával úgy gondolkodott, hogy ha betervezte a Belkereskedelmi Minisztérium, hogy

2% lesz a kereskedelem növekedése (a Skála rendszeresen 25–30%-ot fejlődött), akkor 2%-nál nem adható nagyobb hitelnövekedési lehetőség.

Állandó konfliktusban voltam a növekedéshez szükséges hitelek miatt, ami a vállalatokra is igaz volt. Ott is mindenki 2%-ot kaphatott, és aki növekedni tudott volna, az nem tudott növekedni. Aki meg nem, mert gyenge volt, annak minek a két százalék hitel? Ezért mindig alulteljesített a gazdaság. Én egészen mást akartam, megcsináltam a Skála menedzser iskolát, és a menedzserképzőt, bár nem akartam igazából véve oktatni. Akkor behívtak, először Hetényi beszélt velem, utána a pártközpont, és én kérdeztem, hogy valóban igazi mozgásszabadság lesz-e? Megmondták előre, hogy konfliktusaink a Nemzeti Bankkal lesznek. Magyarországon minden bankár elvileg a Nemzeti Bank égisze alatt működött, abból a csapatból kellett átalakítani és létrehozni egy olyan csapatot, amelyik valóban komolyan veszi a versenyt. Ezt nagyon sikeresen elértem, az első dolog az állami iga lerázása volt. Tehát amikor azt mondták, hogy a bank jegyzettheti a vállalatokkal a bank tőkéjét, hogy a vállalatok jegyezzék le a bankok induló tőkéjét, de az állam is ad egy nagyságrendet, akkor nekem már jó csapatom volt, a Nemzeti Bankból is átvéve, és volt félév felkészülési időm. Akkor a mi embereink végig mentek egész Magyarországon, minden vállalattal leültek, mondták, hogy többé nem hatóság a bank, ami korábban hatósági funkcióban tetszelgett.

Úgyhogy a létrejövő bankok közül a Magyar Hitelbankban az állam elvesztette a többségi tulajdoni hányadát, a többenél megtartotta, ami aztán egy kisebb pánikot keltett, ezt hozzá kell tenni.

M. J.: Tehát az OKHB-ban és a Budapest Bankban is megtartotta többségi tulajdonát?

D. S.: Igen. Az volt a lényeges elem, hogy az állam nem tudott úgy szavazni, mint más bankokban. Például, amikor az első csődeljárásokat csináltuk és a szocializmusban ilyen nem volt, ez egy úttörő tett volt. Ha az államnak többsége lett volna, akkor leszavazott volna bennünket, mert a szocializmusnak volt egy alaptörvénye: ez a tervszerű, arányos fejlődés. Ez azt jelenti, hogy központilag mindent meg lehet tervezni jól, s akkor ott nem lehet csőd.

M. J.: Amikor létrejöttek ezek az új bankok, akkor a bankokhoz került vállalatok fél évig nem válthattak bankot, ha jól emlékszem?

D. S.: Az MHB-ban nem így volt. Válthattak, ha hozzájárultam. Én rögtön hozzájárultam, jó néhány bányászati vállalat menekült el, mert közöltem, hogy csődbe viszem őket; de mondhatom volna példát a kohászatból vagy más helyekről is példát.

M. J.: Tehát már volt – bizonyos korlátok között – lehetőséged, tisztítani a portfóliót?

D. S.: El lehetett engedni vállalatokat.

M. J.: A lényeg az, hogy átvetted a Magyar Hitelbank vezetését.

D. S.: Nem vettem át, hanem megalapítottam, egyedül egy szobában...

Én már a Skálát is egyedül alapítottam. Volt egy jó elődöm, aki a koncepciót támogatta, a Soltész a Nemzeti Bankból. Ő lett volna eredetileg a Hitelbank vezetője. Azt hiszem, hogy Ő volt ebben a legpozitívabb, és meg akarta csinálni, de megfűrták pszichikailag, azt mondták, hogy cukorbeteg, dührohamot kap stb. Az egyeztetéseknél persze ki is lehetett borulni.

M. J.: Csak egy személyes emlék: három héttel azután, hogy az új bankba költöztek, a Svéd Nemzeti Bank első elnök-helyettesével meglátogattunk. Számára nagyon izgalmas volt a beszélgetés. Akkor is nagyon dühös voltál a Nemzeti Bankra, és azt mondtad, hogy „Elnök Úr! Nézzen ki az ablakon. Itt van ez a tér, ide fogom építtetni a bankunk új székházát az MNB orra elé, csak azért, hogy bosszantsam őket”. Témánkhoz visszatérve, nekem hárman is azt mondták, hogy a Bankszövetség alapítása a Demján Sándor ötlete volt. Hogyan merült föl a gondolat, hogy legyen Bankszövetség?

D. S.: *Dicsérő, amit mondasz, boldog lennék, ha így lenne, de nem szoktam soha mások ötletét kisajátítani. Radnóty János ötlete volt, aki az első Bankfelügyeletet csinálta.*

M. J.: Igen, Ő sajnos meghalt.

D. S.: *Igen, tudom. De mivel a háború olyan fokú volt, és elnézést nem akarom bántani a többi bankot, de ők nem mertek annyit ütközni a Nemzeti Bankkal vagy Pénzügyminisztériummal, mint én. Akkor a Radnóty János mondta, hogy – Te, hát azért mindig te ütközöl! Miért nem csináltok egy Bankszövetséget? S akkor a Bankszövetség az összes bank nevében ütközik, azt pedig a többi bank is jól veszi, mert nem ők jelennek meg ebben az ütközetben. – Tehát ő volt az ötletgazda. A Markó utcában, a Szinbád Étterem alagsorában én szerveztem meg, mi hívtuk össze az összes bankot, és Lenk Gézá-t javasoltuk a Bankszövetség első elnökének.*

M. J.: És ő is lett.

D. S.: Géza nagyon jól működött, összeraktuk a Bankszövetséget.

Létrejött a kétszintű bankrendszer január elsején, s áprilisban, a Nemzeti Bank a refinanszírozási hitelt ötven százalékkal csökkentette. Volt egy iparvállalatoknak tartott megbeszélés és a Fekete János jelent meg, amikor még alig működtiünk. Előadta, hogy vegyük észre – a bankrendszer, a kereskedelmi bankok, meg a magyar vállalatok –, hogy neki szülői felelőssége arra ügyelni, hogy ha a gyerekek sokat esznek a csokoládéból, meg fognak betegedni. Szerinte túl sok a hitel a gazdaságban, és hát hogy jó-e ez így? Én azt válaszoltam neki, hogy: „Na de mit kell tenni azazal a szülővel, aki szándékosan beetette a gyereket csokoládéval, azért, hogy utána gyógyíthassa.”

Kitört a nevetés. De ez valójában így volt, mint a szocializmusban az a vicc, hogy leváltják a belkereskedelmi minisztert, aki mondja a feleségének: mától én vásárolok be és elmegyek reggel, este nyolckor jön haza, feldúlva, semmi nincs a kezében. Annyit álltam sorba, de mire a sor végére értem elfogyott minden, a másikinál is elfogyott mire sorra kerültem. Látod, leváltottak, és tönkrement a kereskedelem. Na, hát ez körülbelül így volt a bankrendszerrel is.

M. J.: Radnóty János volt az első főtitkár rövid ideig, őt Pulai Miklós követte, az első elnök pedig Lenk Géza volt, majd őt Erdélyi Zsigmond Gábor váltotta. Meddig voltál a Magyar Hitelbank élén?

D. S.: 1990. március 1-ig.

M. J.: Akkor jelentős mértékben hozzád köthető a Bankszövetség alapításának és első időszakának támogatása a háttérben.

*D. S.: Igen. Ugyanakkor a Hitelbank addigra már nyereséges volt, nyeresége az többszöröse volt – meg lehet nézni a mérlegét 1992-ben –, mint a Nemzeti Banké. Tehát a Hitelbank olyan súlyt képviselt, hogy messze mindenkit leelőzött, a mérlegfőösszegben és hatásában is. Vegyünk egy példát, a Tungsramot. Hetényiék azt kérték tőlem, hogy legalább kétszáz millió dollár külföldi tőkét hozzak be. Az akkor óriási összeg volt. Mondok egy példát: tíz-húsz milliárdos költségvetési plusz-mínuszon vitatkoztak a Valutaalaphan. Tehát kétszáz millió dollár nagy pénz volt, én ennél jóval többet hoztam be. Az egyik ilyen példa a Tungsram. A Tungsram, mint minden magyar vállalat, ha nyeresége volt, a 80%-át befizette adóban, maradt nála 20%. Nyilvánvalóan ez egy versenyképtelen helyzet, de ez a rendszer így azt eredményezte, hogy utána neki kellett könnyö-
rögni a minisztériumnak vagy másnak, ha fejlesztést akart, hogy országos pénzből és alapokból kapjon fejlesztési pénzt. Akkor érkezett oda, hogy mondjuk tevékenységének 90%-a az hitel volt, a hitelkamat az felment 20% és 30% fölé és a tőkehiánya miatt életképtelen volt. Akkor megvettem a Tungsram egy részvényét – a Külker Banknál volt különben –, és utána tőkésítettem a hitelt, mert nem tudta volna visszafizetni. Abban a pillanatban, hogy eltűnt a hitele, másfél milliárd nyeresége lett. Tehát alultőkésített volt a magyar vállalati kör. Nem kellett volna hagyni, hogy tönkremenjen a magyar ipar. Ennek egyik megoldása lehetett volna az állam részéről 1990-ben is, tőkésíteni kellett volna a hitelek egy hányadát. És abban a pillanatban versenyképes vállalatok lettek volna. Na így volt a Tungsram, és így sikerült eladni a Tungsramot, de az már nem az én dolgom volt, az az akkori pénzügyminiszter hibája volt. 49%-ban eladtam a Tungsramot, és a Hitelbank ezen az üzleten tizenvalahány milliárd forint eredményt realizált, tehát egy jó példa lett volna, ha vállalatokat eladnak, előtte ki kellett volna takarítani gondosan, mint egy autót, amikor el akarják adni, akkor azt kitisztítják, nem belerondítanak.*

Tehát ez volt az egyik eset, amikor konszolidáltam. És volt olyan, mondjuk a Veszprémi Állami Építő Vállalat, amelyik a szocializmus első csődjé volt, ahol megnéztem, és láttam, hogy ez a vállalat a protekciós káderek – ugye a politika akkor is korrupt volt, bár nem annyira, mint most – házait építi, elmegy rá a jövedelme, finanszírozhatatlan és teljesen felesleges. Én felszámoltam, szándékosan. Hát mondanom sem kell, hogy az összes káder, akinek addig épített, pártközpontos, meg minisztériumi vezető rohant a Hitelbankhoz. „Mi az, hogy csődbe viszünk egy vállalatot?”

De ezek példa statuálások voltak.

M. J.: *Ha már konszolidációról beszélünk – ami később bankkonszolidáció lett – annak szükségessége már a te idődben is fölmerült? Politikai szinten, kormányzati szinten gondolom 1989–1990-ben.*

D. S.: Nem-nem. A politikai vezetés annyira távol volt a gazdaságtól, nem értette a gazdasági folyamatokat. Egy elefántcsonttoronyban ültek. Például nem volt stratégia a privatizációra sem. A külföldi tőke behívása nagyon fontos elem volt Magyarországon. Magyarország 1997–1998-ig azzal büszkélkedhetett, hogy itt egyedül több volt a külföldi tőke, mint az összes többi volt szocialista országban, beleértve Oroszországot is. Amit megtett a politika, hogy módosította a szabályokat, ami egy fontos elem volt. Így a magyarok előbb felkészültek és be tudták fogadni a külföldi

tőkét. De a nagy privatizációk elhibáztak voltak. Én soha, egyetlen bejövő külföldinek sem adtam többséget. Tehát a Hitelbank több száz vállalatban vállalt külföldiek mellett részesedést, ezek néhány százalékot tettek ki, amikor bejött a külföldi, de a többséget sehol nemadtuk át. Utána jött az a hibás nagy hullám, amikor az infrastruktúrát, és ez a lényeg, amelyik a tőkefelhalmozásnak nagyon jelentős eszköze lett volna, külföldi kézbeadták garanciával. Mondjuk az energia szektort, 8% garantált jövedelemmel. Az utcasarkon beforduló embereket, ha kisorsolták volna, azok is meg tudtak volna ebből élni, s ehhez nem kellett saját erő. Tehát egy állami garancia mellett bemehetett egy bankhoz, és megkapta a hitelt. Ezt ki lehetett volna osztani Magyarországon. Az óriási hibát akkor követték el, amikor a Tungsram példája alapján nem azt mondták, hogy ez nem egy veszteséges vállalat, tőkésíttem a hitelt benne, és a vállalatok sora lett volna jövedelmező. És akkor nem veszteséges vállalatot adtak volna el, magasabb árat kaptak volna érte.

M. J.: Ugyanakkor egy sor vállalatot be kellett zárni, a GDP 20%-kal csökkent 1990–1991-ben.

D. S.: De ez egy hibás döntés következménye volt. Kollégáimmal a Hitelbankban arra gondoltunk, hogy kell csinálni három holding vállalatot Magyarországon. Szét kell osztani a gazdaságot, ezek részvénytársaságok lennének, a hiteleiket tőkésíteni kell, és abban a pillanatban egészen más rendszer alakult volna ki. Abban az időben még a csődbe ment vállalatért is ügye az állam felelt a bankok felé, mert különben nem lettek volna hitelképesek. Amikor idejöttek először a bankprivatizáció miatt a külföldi bankok, ez az ő szabályaikba persze nem fért bele. Megnézték a mérlegeket, de minden bank elméletileg nyugodtan ültetett, mert 75% feletti tulajdonos az állam volt, ő felelt érte. Csak utána csináltak egy törvénymódosítást. S így az állam mérlege jó lett, mert eltűnt a kötelezettség és utána azt mondták, na, milyen felelőtlenek ezek a bankok.

Ezek örökölt hitelek voltak. Tehát, hogy félreértés ne essen, én voltam a Hitelbank elnöke, és nálunk volt az úgynevezett katonai titkos hitelezés. Na, hát én, mint a bank elnöke, nem mehettem be abba a szobába, vagy területre, amit a Farkas Pista vezetett. Csak mondom. Egyébként kitűnő kollégáim voltak, a Mohácsi Laci, Novák Aranka és még sokan. Akkor ott volt a még Nyers Rezső, Bartha Árpád, tehát sorolhatnám, nagyon jó kollégák, és mi versenyre készültünk, komolyan vettük a versenyt.

M. J.: Amikor az MHB privatizációs folyamata elkezdődött, ha jól emlékszem, akkor az ABN AMRO Bank volt a vevő.

D. S.: Nem, a WestLB. A WestLB meg is vette volna a Hitelbankot. Elmondom, hogyan történt a nem. Az volt a feltétel, hogy 49%-os részesedést szerezzenek. Nekik nagyon tetszett az a modell, amit mi csináltunk a Tungsramnál. Rögtön megéreztek ennek a tőkésítésnek a jelentőségét. Bár az angol típusú rendszer a klasszikus, a német bankrendszer meg befektetésen keresztül hozta fel Németországot. Tehát ott sok tízezer vállalatban volt tulajdonrészük. Amikor megegyeztünk, hogy bejönnek, hogy megvesznek és tőkét emelnek, tehát a Hitelbankban 49%-os részesedéshez jutnak, volt egy feltétel, hogy 80%-ban megmarad a menedzsment. Ezt ők kötötték ki, ebben elvileg megegyeztünk. Őket nem érdekelt az a szabály, hogy az nem konform az ő rendszerükkel.

A Tungsram példája alapján úgy gondolták, hogy tíz ilyen üzletet tudtunk volna csinálni, megadták volna azt a hitelt, amivel tőkésítünk. A WestLB elnöke elment a Pénzügyminisztériumba, visszaött és a következőt közölte: megállapodott a pénzüggel, hogy nem 49, hanem 51% lesz tulajdoni hányaduk. Ezt a hátunk mögött bonyolította. Mivel én 49%-ot kötöttem ki, mondtam, hogy akkor gratulálok hozzá. A Pénzügyminisztérium nem volt többségi tulajdonos, tehát ki lettem játszva. Mondtam, hogy Elnök úr, mindenki a helyén marad a menedzsmentben, azaz a 80%, de én nem veszek részt benne. Nagyon meglepődött, kérdezte, hogy miért? Mert, mondom, ez az együttműködésben egy torzító dolog. A hátam mögött megállapodott. Maradhattam volna a WestLB mellett, de mondtam, hogy köszönöm szépen, én akkor ebből kiszállok. Ekkor Ők is kiszálltak.

Ez egy példa volt. A bankrendszerrel, ha hagyták volna, akkor többet tehetett volna elérni, de nem volt koncepció, a rendszerváltó elit hibásan nem azt mondta, hogy a nagy mezőgazdasági szövetkezetek potenciális lehetőséget jelentenek és az ipar kulcs pozícióit meg kell tartani. Nem ezt mondta, hanem azt mondta, hogy minden rossz. Kiirtották Magyarország textiliparát, továbbá a gépiparától kezdve mindent, a járműipart is. Ami ma mind-mind jó és működő ágazat lenne. A veszteségük abból keletkezett, hogy nem bírtak el 30%-os hitelkamatot.

Ha elmész a Csillik Péterhez, nála megvan az a tétel, amikor egy három holdingos rendszert javasoltunk, de nagyon egyedül maradtunk. Én Antall Józseffel személy szerint nagyon jóban voltam, tegező viszonyban voltam vele, és nagyszerű, korrekt úriembernek tartottam, de hogy a gazdaságtól annyira távol volt és hát a tanácsadóiban meg nem volt más szándék, mint azt bizonyítani, a korábbi egy majdnem sztálini rendszer volt, vagyis minden, ami korábban volt, az rossz volt. Ez így nem volt igaz.

M. J.: Amikor a Bankszövetség megalapításáról beszéltünk, említetted, hogy az alapötlet úgy merült fel, hogy nagyon sok ütközés, konfliktus, megbeszélnivaló volt a bankok és a kormányzat között, ezért kellett egy civil szervezet.

D. S.: *Igen és azt is mondtam, hogy mindig is lesz nézetkülönbség és konfliktus.*

M. J.: Ha visszaemlékszel a kezdetekre, a Bankszövetség ezeket a feladatokat ellátta?

D. S.: *Igen, nagyon kulturáltan és jól, de rengeteg konfliktusunk volt. Elsősorban a Nemzeti Bank refinanszírozási problémái miatt. A kereskedelmi bankok nem gyűjthettek betétet így aztán mindenféle trükköt kitaláltunk, kötvényt, pénztárjegyet, és egyebeket, amin keresztül volt mozgás, de az nem fedezte azt a hitelszükségletet, amivel a gazdaságot finanszírozni kellett volna. Minél több hitelt vontál ki, annál jobban esett vissza a gazdaság. És akkor a Nemzeti Bank előkelően félbrevonult, nem tudott mást csinálni, mivel ő felelt a külföld felé.*

M. J.: Az úgynevezett egzisztencia hitel sem segített?

D. S.: *Akkor én már nem voltam ott. Az az egzisztencia hitel a privatizációt szolgálta. Nekem választani kellett, hogy maradok-e a Hitelbankban, vagy jön-e más lehetőség. Én piacszerető ember voltam, hiszen a piacgazdaságot hirdette már a Skála is és akkor el kellett döntenem, hogy maradok-e. Maradhattam volna, ha akartam volna, de én azt mondtam, hogy belevágok.*

Fiatalember voltam a rendszerváltás idején, és elmentem külföldre. Elmentem, mert hívtak, 1986-ban készült velem egy nagy interjú a Time magazinban, nem értettem akkor, hogy az mekkora érték. A vasfüggöny mögött sem politikussal, sem más személlyel, senkivel nem csináltak ilyet, én voltam az első, így ez nekem nemzetközi hírnevet hozott. Számtalan helyre hívtak dolgozni, a Sorostól kezdve, különböző helyekre. Mark Palmerrel tárgyaltam, az Egyesült Államok akkori budapesti nagykövetével.

Aztán volt az atyai barátom, Sarlós Bandi, aki azt kérdezte – soha nem felejttem el, ott ültünk egy szállodában többen –, hogy na, jön a piacgazdaság? Ti eddig ugye szocialista vállalatokat vezettetek. Miniszter voltál, mondta például „x”-nek. Bele mertek vágni abba, hogy önállóan vállalkozzatok? Mondtam, hogy én igen. Azt hiszem, hogy én voltam az, aki ezt bátran felvállaltam, de nem akartam Magyarországon maradni, ahogy egy futballista meg akarja magát mérteni külföldön, hogy mit ér, úgy mentem el.

M. J.: *Úgy emlékszem, hogy egy egzotikus, szovjet köztársaság elnökének voltál a tanácsadója.*

D. S.: *Tatársztán, az volt a fő és Baskíria. Én csináltam meg ennek a két területnek a berkein belül a Szovjetunió első részvénytársaságát. A szovjet miniszterelnöknek egy rubelért voltam a tanácsadója, és mi magyarok csináltuk meg az első részvénytársaságot a Szovjetunióban, ami a Kamaz volt.*

Elmentem Magyarországról. Annyi vállalati, meg egyéb titok tudója voltam, hogy nem is éreztem volna fairnek a maradást, nem vettem részt a privatizációban.

M. J.: *Ki volt a Nemzeti Bank elnöke a sok konfliktusod idején?*

D. S.: *Tímár Mátyás, de a Fekete vitte a bankot, nem a Tímár. Fekete János, aki ezt a deviza monopóliumot őrizte és azt mondta, hogy majd akkor lesz a kereskedelmi bankoknak deviza jogositványa, ha a Hadik szobor lejön a Nemzeti Bank elé.*

M. J.: *Miután a legnagyobb banknak voltál a vezetője, amikor a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank delegációi jöttek, megkerestek téged?*

D. S.: *A Világbankkal meg a Valutaalappal különlegesen jó kapcsolatom volt, mert ők érezték, hogy valódi versenyt akarok. Megtörtént, hogy megkért a miniszterelnök, Németh Miklós, hogy járjak el, hajlítsam meg a hölgy szívét, aki itt volt a Valutaalaptól.*

M. J.: *Helen Junz.*

D. S.: *Igen. Azt kellett elérni, hogy 13 milliárddal magasabb lehessen a költségvetési hiány. Bartha Ferenc tolmácsolt, aki akkor már a Nemzeti Bank elnöke volt, hármasan beszélünk a Szecsuan Étteremben. A következőt mondta, soha nem felejttem el: Sándor, én nagyon kedvelem magát, de azt higgye el, hogy a Valutaalap az nem tud programot adni. A Valutaalap egyet tud csinálni, hogy megbuktatja a kormányt és abban reménykedik, hogy hátha jobb jön. – Ez egy ilyen helyzet volt, miközben 13 milliárd forintról volt szó. A Valutaalap meg a Világbank rendkívül tudatosan hozta nehéz helyzetbe a kormányt, hogy legyen rendszerváltás. Soros Györgytől tanultam én is, sokáig hittem abban, hogy a magyar reformokkal meg lehet ezt újítani. Soros Györggyel*

való beszélgetésem rávilágított, mi az, ami a mi fejünkben nem jelent meg, azaz a kis- és középvállalkozások. A szocializmus a nagyvállalatokról szólt.

Ameddig én gondolkodásomban eljutottam 1987-ben vagy 1988-ban, az a reform javítása volt. Aztán láttuk, hogy ezen a rendszeren nincs mit javítani. Ez a rendszer megbukott. Nagyon sokan voltak így, magától Németh Miklóstól Medgyessyig, de hát a Barthát és a Kemenest is tudom említeni, akik tudták, hogy ez a rendszer nem életképes.

M. J.: Összefoglalva, ugye mondhatjuk azt, hogy szakmai pályád egyik fontos állomása volt a Magyar Hitelbank.

D. S.: Amint említettem, nekünk egy súlyos örökséget kellett kezelniünk, de ezzel együtt is, a bankreform során kinőtt egy olyan magyar bankos generáció, amelyik azt mutatta, hogy a jól működő bankok már a magyar bankszakemberek irányítása alatt működtek, most a Surányi Györgytől kezdve sorolhatnám azokat is, akik külföldön ténylegesen nevet szereztek maguknak, például a Reiniger Péter. Ő sem politikai, hanem szakmai munkával jutott csúcsra. Ő is benne volt a Hitelbank igazgatóságában, a Surányi Gyuri is, tehát nagyon sokan. A Csányi Sanyi is a Hitelbanknál volt. Ez gyakorlatilag egy jó iskola volt, amin keresztül rengeteg kitűnő ember ért be, és ez előny volt a magyar gazdaságnak. A magyar gazdaságot nem a bankok, a politika tette tönkre. A bankok hozzájárulásával megalapozhattak volna egy dinamikusabb, kiemelkedő fejlődést, de ezt a politikai populizmus tönkretette. Tehát legyenek büszkéek, akik ebben a bankrendszerben dolgoztak. Tényleg úttörő feladatot láttak el.

Sok érdekes gondolat. Egy történelmi visszatekintés olyan, mint egy pillanatkép, sem retusálni, sem megmásítani nem szabad. Az egykori események átélője is a jelenből emlékezik vissza a múltra. Gondolataiban már benne található a múlt értékelése, következtetéseinek egy része pedig már a jelennek szól. Emlékeiben felmenti a negyedszázad előtti bankok hibáit, jórészt jogosan, de tudjuk, hogy hibáztak is. És a Magyar Nemzeti Bank óvatossága: igen, védte monopóliumainak egy részét, de lássuk be, az óvatosság egy része nem volt alaptalan. Néhány következtetése pedig a mának szól.

A bankreform történetnek egy más szempontú megközelítéséről olvashatunk az alábbiakban.

1987. január 1-én a második legnagyobb új kereskedelmi bank, az Országos Kereskedelmi és Hitelbank volt. Működését dr. Kis Pál vezetésével kezdte meg. Az új bankrendszer indulásakor az ő szerepe azért is volt egyedi, mert bankjának működési területe szinte teljesen ugyanaz volt, mint amelyet a Magyar Nemzeti Bankban az egész mezőgazdaság és élelmiszeripar finanszírozójaként vezetett.

Müller János: 1987. január elsején az Országos Kereskedelmi és Hitelbank vezérigazgatója voltál. Előtte mennyi ideig voltál a Magyar Nemzeti Bankban, mely területeken dolgoztál?

Kis Pál: 1948-ban végeztem el az egyetemet, akkor doktoráltam, és az volt szokás, hogy kitétek, hol van állás. Én ceglédi születésű vagyok és onnan kerültem ide Pestre, az egyetemre. Volt egy nagyon jó, agrárpolitikával foglalkozó ceglédi gyerek, aki a ceglédi gimnáziumba járt, de

4–5 évvel idősebb volt, Márton Jánosnak hívták, és kérlek szépen, az egyetemre be szokott járni. Mondta nekem, hogy az Országos Szövetkezeti Hitelintézetnek keres most végzett embereket. OSZH, röviden. Itt volt az Október 6. utcában és rábeszélte, hogy menjek oda. Akkor nagyon érdekelt az agrárgazdaság, élelmiszergazdaság, ők meg ezzel foglalkoztak. Olyan emberek voltak ott, képzeld el, mint a Schiffer János, nem ez a János, ennek az apja (Schiffer János MSZP-s parlamenti képviselő, korábbi főpolgármester helyettes édesapja – M. J.). Ő volt a vezérigazgató, szociáldemokrata volt. Én is szociáldemokrata nevelésű voltam, mert a nagyapám az Óbudai Hajógyárban dolgozott és az anyám azt mondta, hogy szociáldemokrata volt. Így aztán én abhoz kapcsolódtam. Tehát a Schiffer és még egy nagyon nagy ember volt, a nevét talán nem ismered, de megmondom, Farkas Ferenc. Azt hiszem, hogy Paraszt Párti politikus volt. Képzeld el, ő volt az elnök ebben a bankban és a Schiffer volt a vezérigazgató. Nem tudom, az én nevemet ki mondta meg neki, meg az önéletrajzomat, ki adta oda, a lényeg az, hogy amikor ott a személyzetin vallattak engem, hogy ki vagyok, mi vagyok, bejött, leült oda úgy, mint te is itt ülsz, és ő is vallatott engem, és eldöntötte, hogy én odamegyek, őneki leszek a titkára. Akkor oda elmentem, és két, három évig voltam a személyi titkára.

M. J.: Ezt a Szövetkezeti Hitelintézetet nem államosították?

K. P.: Dehogynem. Két-három évig voltunk ott és akkor valaki kitalálta, hogy államosítani kell, nem csak ezt, hanem a többi is. Ez volt valamikor, 1952–1953-ban és akkor valaki kitalálta, hogy csinálna egy Mezőgazdasági és Szövetkezeti Bankot. Én ott dolgoztam vagy három évig. Ez a bank a TSZ-ek, állami gazdaságok és az élelmiszeripar finanszírozója volt. Nem főnök, de elég magas beosztású voltam. Finanszíroztuk a TSZ-eket, az állami gazdaságokat, az élelmiszeripart, és hát vidékre is el-el járogattunk. Hát ezt az MSZB-t (Mezőgazdasági és Szövetkezeti Bankot), hogy miért, miért-nem, azt nem tudom, de egyszer azt mondták, hogy ezt meg kell szüntetni, és vigyük be a Magyar Nemzeti Bankba. Valószínűleg akkor lehetett, amikor egyszintű bankrendszerrel csináltak.

M. J.: Azt hittem, hogy az államosítás után egyszerre jött létre az egyszintű bankrendszer...

K. P.: Nem. Mondom, induláskor, már 1949-ben volt ez az OSZH (Országos Szövetkezeti Hitelbank) és előre megmondom, később én csináltam meg a Kereskedelmi és Hitelbankot. Annak én lettem a vezérigazgatója. Azt én neveztam el, mert az OSZH a szívemben volt. Én adtam neki ezt a nevet, hogy Országos Kereskedelmi és Hitelbank.

Tehát odakerültem, beolvadtunk a Nemzeti Bankba, és ott kérlek szépen volt egy részleg, amelyik a mezőgazdasággal foglalkozott. Nagyon jó barátaim voltak, nagy emberek, például a Keserű János.

Én úgy is kötődtem a vidékhez, hogy népi kollégista voltam. Az egyetemet nem tudtam másképp végezni, mert az édesapám meghalt, és nem volt miből éljünk. Voltak barátaim, akik népi kollégisták voltak, például Keserű János és a felesége, Bérci Etelka. Ők szerveztek be engem, még egyetemista koromban a NÉKOSZ-ba (Népi Kollégisták Országos Szövetsége – M. J.). Aztán

onnan átkerültem az OSZH-ba, meg a kereskedelem és az élelmiszergazdaság finanszírozásába, szinte életem végéig. Akiiket finanszíroztam, azokkal nagyon jóban voltam, Burgerttel, Szabó Istvánnal. Szabó Istvánnal még mind a mai napig gyakran találkozom. Nem akarom húzni az időt, de képzeld el, azért végigmondom. Mikor beléptünk a Világbankba, ötször is kiutaztam. Ki Amerikába. És az első hitelek feltételeit, például a mezőgazdaság részére a Burger Róbert dolgozta ki, én segítettem neki, a banki részt én csináltam. Mind a mai napig van eredménye. Például a Kukorica és Ipari Növény Termesztő Egyesület.

M. J.: Ezt a rendszert több országba exportáltuk.

K. P.: Nézd, ennek az ötletei mind a Burgerstől származtak, a Szabó Pista meg átvette. Ő megcsinálta ezt a KITE-t (Kukorica és Iparnövény Termelési Együttműködés – M. J.), és ugyanazokat a gépeket vette meg, mint a Burger Róbert, gáz dominátort, kombájnokat, mindenfélét. Nádudvaron és környékén, meg a Tiszántúlon. Szabó Pista is rengeteg ilyet csinált, és óriási növekedés történt az élelmiszergazdaságban. Nagyon nagy exportunk volt a Szovjetunióba is. Sajnos ez most már mind megszűnt, a fene vigye el! Na, szóval ez volt ennek a története. Egyszer László Andor, a Nemzeti Bank akkori elnöke, lejött velem Agárdra, és tátott szájjal nézte, ahogy ott a traktorok, kombájnokok dolgoznak, meg a kukoricát vágják ki. Aztán hazamentünk és megbeszéltük. Pár nap múlva az Ede (Horváth Ede – M. J.) küldött egy javaslatot, hogy ötven millió dollár értékű gépet hozzunk be. A Lászlónak persze, először nem tetszett, behívott. Azért nem tetszett neki, mert Feketével se értett egyet, hogy még jobban eladósodunk nyugat felé. Ott nagyon mérgesen rám szólt, ez vicces volt – Te, Pali! Mit akartok már megint itten? Ötven millió dollár! Tudod te, hogy mennyi az ország államadósága? Mondom, László elvtárs, tudom, de azt akarjuk, amit te énvelem Agárdon láttál, hogy olyan kombájnokok, traktorok, baromfi telepek legyenek. – Na, jól van – azt mondja – ott egye meg a fene, aláírom ezt a hitelkérelmet.

Az is megtörtént, hogy Hruscsov volt Bábolnán és sok külföldit vittem Nádudvarra, a Szabó Pistához (Szabó István, a Nádudvari Vörös Csillag Termelőségvetkezet elnöke – M. J.).

M. J.: A Magyar Nemzeti Bankban a Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Főosztály vezetője voltál?

K. P.: Igen. Akkor annak én voltam a vezetője, de fokozatosan léptem fölfelé, és ott is eljutottam egy darabig, a vége felé elnök-helyettesig. És aztán abból csináltuk az Országos Kereskedelmi és Hitelbankot, amikor a kétszintű bankrendszert kitalálták. A Tímár behívott bennünket, hogy – hát gyerekek, most ezt akarjuk csinálni, csináljatok egy ilyen bankot! Öt bankot csináljunk, de legyen benne az élelmiszergazdaság is. Hát így lett ez a bank. A Nemzeti Bankból vált ki, nem csak Pesten, hanem vidéken is.

M. J.: Ugye 1987. január 1. volt az indulás napja, de a döntés az sokkal korábban megszületett...

K. P.: Valószínű igen.

M. J.: Gondolom, te sem 1987-ben tudtad meg, hogy elnök-vezérigazgató leszel?

K. P.: Persze, hogy nem. Már sokkal korábban beszélgettünk erről.

M. J.: 1986-ban döntés született arról, hogy a Nemzeti Bankból kiváló területből bank lesz, és te leszel a vezérigazgató?

K. P.: *Úgy van.*

M. J.: Nagy volt a változás a Nemzeti Bankon belüli működéshez képest?

K. P.: *Hát persze. Elmondták nekünk, hogy önálló bank leszünk. Akkor külön volt a kereskedelem, külön volt a külkereskedelem, ami a Fekete Jánoshoz tartozott. Akkor jött létre a Budapest Bank Hegedűs Oszkár vezérletével, és Demján Sándor csinálta a Hitelbankot. A Magyar Hitelbank ott volt, ahol én lakom, a Pozsonyi úton, a volt KISZ épületbe költöztek. Természetesen működött még az OTP, a Magyar Fejlesztési Bank...*

M. J.: Ott alakult meg a Magyar Bankszövetség is, a Kun Béla utcában, akkor úgy hívták és a KISZ Központi Bizottságnak volt az épülete.

K. P.: *Közreműködtem az akkori Bankszövetség létrehozatalában. Valaki ott előadott és én jónak találtam, hogy legyen ilyen szervezet Magyarországon, mert nem elég csak banknak lenni, hanem kellett, hogy legyen érdekképviseleti szervünk is.*

Ez a Bank, amelyet én vezettem, ez az Október 6. utcában volt, most is van a banknak ott egy fiókja, ott volt a központ. Én voltam egy pár évig a vezérigazgató. Szépen fejlődött és igyekeztünk minél több fiókot megszerezni. Képzeld el, én ceglédi vagyok és mikor a Nemzeti Bank volt fiókjaiból át-át vettünk mi is, meg más bank is, egyszer lementem Ceglédre és megkérdeztem a ceglédi bankos fiú barátaimtól, hogy melyik bank jött ide az öt bank közül. Mondták nekem, hogy melyik, és kérdeztem, hogy a Kereskedelmi és Hitelbank, nem? Nem! Na, mondom, ez nem lehet. És az OKHB-ban mondtam, hogy én ceglédi születésű vagyok, csináljatok ott egy bankot. Megcsinálták, és mind a mai napig megvan.

M. J.: Meddig voltál az OKHB vezérigazgatója?

K. P.: *Sajnos nem sokáig, mert akkoriban kaptam egy infarktot, és utánam jött a Lenk Géza. Jó darabig még bejártam, meg az igazgatóságban is részt vettem, Lenk Géza vezérletével.*

M. J.: A rendszerváltozás után a mezőgazdaságban, élelmiszeriparban is nagy változások voltak, a termelőszövetkezetek nagy része megszűnt. Ugyanakkor volt egy önálló bank, amelyik finanszírozta az élelmiszeripari ágazatokat. Hogyan lehetett egy ilyen új, önálló bankban úgy működni, hogy devizajogosítványa nem volt, az alaptőke szerény volt. A te idődben már eljutott oda a bank, hogy az adókonszolidációban vagy a hitelkonszolidációban részt kellett venni?

K. P.: *Igen. Akkoriban már elkezdődött. Persze, áthívogattak a Nemzeti Bankba, és ott volt az az ülés, ahol ezeket a dolgokat elmondták a Fekete János vezérletével.*

Ugye az 1968-as új gazdasági mechanizmust mi szívvel-lélekkel támogattuk. Tudod miért, döntően? Azért, mert azelőtt mindenbe az állam elvtárs belepofázott. Hogy a vállalat mit termeljen, a TSZ mit termeljen. És akkor kiderült, hogy az új gazdasági mechanizmus lényege az, hogy ezek önállóak lesznek, és megszűnik a tervutasítási rendszer. Már akkor hívei lettünk ennek a gondolatnak. Tehát mondjuk úgy, hogy a piacgazdaságnak.

Emlékszem arra is, hogy a Kolossváry Ádám meggyőződött, hogy hozzunk létre egy önálló bankot, és adjunk neki pénzt. Akkor ő megcsinálta a Merkantil Bankot. Én rábólintottam és volt még egy érdekesség benne, hogy gépkocsit hitelezett.

M. J.: Említetted beszélgetésünk során, hogy a Világbanktól kaptunk hiteleket.

K. P.: Sokat.

Idáig jutottunk dr. Kis Pállal első beszélgetésünk során. A bankreform idején ő is a Magyar Nemzeti Bankból jött, mint több más akkori bankvezető. Korosztályának jeles képviselőihez hasonlóan elkötelezett híve volt a reformoknak, de elbeszélésében föltárul egy teljesen más, új világ. Nemzeti bankos munkássága és bankjának kezdeti működése kapcsán bepillantást nyerünk a mezőgazdaság és az élelmiszeripar korabeli helyzetébe is. Régmúlt és valós, azóta eltűnt nagy sikerekről hallunk, amelyek elkötelezett bankárok nélkül nem jöhettek volna létre. Talán Kis Pál szerencséje is volt bizonyos értelemben, hogy a sikeres mezőgazdasági termelő egységek, élelmiszeripari gyárak szétesésekor már nem volt az OKHB vezérigazgatója. A vezetői székben Lenk Géza váltotta, folytassuk vele a múlt felidőzését.

Az 1987-es bankreform idején már egy működő banknak, az Általános Vállalkozási Banknak vezérigazgatója volt Lenk Géza, akinek visszaemlékezése különös jelentőségű, mert tevékenyen részt vett a Bankszövetség megalakításának előkészítésében és annak első elnöke volt. Lenk Géza a Magyar Nemzeti Bankban dolgozott Mészáros Kálmán, Soltész László és Fekete János mellett és onnan került az Általános Vállalkozási bank élére. Az MNB-ben már volt egy Vállalkozási Alap, amelyből azután létrejött ez a bank 1985-ben.

A bank alapítására, bankká válásról beszélgetésünk elején így emlékezett:

Lenk Géza: *Kérlek szépen, a gyönyörűsége a dolognak, hogy az alapító okiratunkat senki nem merte aláírni, két ember volt, akiben volt bátorság, Soltész László a Magyar Nemzeti Bank és Medgyessy Péter, a Pénzügyminisztérium részéről, ők írták alá.*

Akkor még úgy működtünk, mint Általános Vállalkozási Bank Rt., de nem volt igazi Rt. És akkor szeptemberig szedtük össze a részvényeseket, és szeptember 5-én alakult meg az Általános Vállalkozási Bank Rt. Ez már valódi részvénytársaság volt. Ebben mindenki benne volt, a Rába és még jó néhányan.

Lenk Géza 1988 szeptemberéig volt az ÁVB vezérigazgatója, azt követően pedig az Országos Kereskedelmi és Hitelbank elnök-vezérigazgatója, ahova Villányi Miklós és Medgyessy Péter hívta.

Itt meg kell állnunk, mert beszélgetésünk során Lenk Géza egy nagyon érdekes dolgot említett. Nem kevesebbet, mint azt, hogy abban az időszakban már volt egy bankszövetség-szerű képződmény, amelyet résztvevői úgy hívtak, hogy a „Törpék”. Hogyan is volt ez?

L. G.: *Korábban már volt egy bankszövetségi előzmény, egy kisbanki szövetség. Nem tudom, hogy te tudod-e?*

Müller János: *Erről nem tudtam.*

L. G.: *Úgy hívtuk, hogy a „Törpék”.*

M. J.: Tényleg? Erről nem tudtam, mesélj róla valamit.

L. G.: *Ebben 11-en voltunk, ha jól emlékszem. A Mezőbank, az Iparbank, az Interinvest, az Általános Vállalkozási Bank, az Innovációs Bank stb. Ez volt a „Törpék Társasága” és ugye annak is én voltam az elnöke, a „Törpe Társaságnak”, amely elindította az egészszet. Akkor kerültem át az OKHB-ba, ami egészen más volt, mint az én kis vállalkozási bankom, ahol jól lehetett kísérletezni, jó üzleteket csinálni. Olyan üzleteink voltak, hogy behívtak a Nemzeti Bank elnökségébe és át akarták venni a döntési jogosítványainkat. Mondtam, hogy olyan nincs. Tessék mutatni egy paragrafust, hogy milyen alapon.*

M. J.: No, de a tulajdonos ki volt?

L. G.: *Hát akkor még benne lehetett a Nemzeti Bank, alapvetően a Nemzeti Bank volt az állami tulajdonos. És a többi tulajdonos is mind állami cég volt, vagy a Vasas Szakszervezet például. És tudod milyen alapon döntöttünk? Nem volt törvény, hanem a régi kúriai döntéseket vettük alapul, ami 1870 után keletkezett. Földolgoztattam egy öreg jogásszal, Réczei Laci bácsival (Réczei László jogász-professzor – M. J.). Ő mindent kibányászott nekem.*

M. J.: Ha ezek a „Törpék” már léteztek 1985-ben, '87 előtt, akkor tulajdonképpen a kétszintű bankrendszernek a gyökerei már léteztek.

L. G.: *Így van, mondjuk úgy, hogy volt előzmény, olyan kezdeményezések már voltak, amelyek imitálták ezt a magyar rendszert.*

M. J.: Végül mégis politikai döntés kellett ahhoz, hogy 1987. január elsején kiválassanak ezek az egységek a Nemzeti Bankból.

L. G.: *Persze, az volt az úgynevezett bankreform, de mi már dolgoztunk az Általános Vállalkozási Bankban. Volt egyszer egy olyan üzletünk, hogy berendeltek, mert sokallták a nyereséget, képzeld el. Én még ilyen hülyéket nem láttam. És volt egy nagybatalmú úr, a Rudi, Palkovics Rudi, ő volt a párttitkár a Nemzeti Bankban és neki nagyon nem tetszett ez a dolog.*

A Commodore 64-csek miatt rendelték be. Aminek az volt a története, hogy a Köveskúti-dollárokból hoztuk be, az a SZÖVOSZ-é volt, amely kapott a kormánytól, vagy hát a politikai vezéstől egy lehetőséget, hogy az exportnak egy részét levásárolhatja, amit dollár importra lehetett költeni. Ezeket a dollárokat eladta a Demjánnak. Demján (a Skála áruház vezérigazgatója – M. J.) meg behozta szettben, zacskóban ezeket a számítógépeket, amit aztán a Rényiék (Novotrade – M. J.) vettek át és mi finanszíroztuk. Így kerültek ki a TSZ elnökökhöz, vállalatokhoz. Ez volt a számítástechnikai kultúra első igazi elterjesztése. Na, most a köveskúti dollárok az akkori árfolyam mondjuk háromszorosába kerültek, erre rátett a Demján még kétszerest, és ezen még mi is kerestünk, mint bank. Nagyon sokat. És ezért voltam berendelve. Akkor megkérdeztem, hogy tessék megmondani, mi a baj? Hát hogy így, hát úgy. Akkor a Fekete azt mondta – Rudikám, nem maradnál csöndben egy kicsit? Az elnökségi ülésen volt ez, Tímár Mátyás szívta a kanadai cigarettáját, bűdös volt bent és akkor a Fekete meg a Soltész hülyét csinálták a Palkovicsból. Azt mondták, hogy – Csináld nyugodtan, ne foglalkozz a Palkovicssal!

M. J.: Térjünk vissza a bankreformhoz.

L. G.: Az igazság az, hogy ez a bankreform lezajlott, de nekünk már nem kellett benne részt venni. Már megvoltunk.

Megtudhattuk, hogy jóval a Bankszövetség hivatalos megalakulása előtt létezett a „Törpék Társasága”, amire ma már alig emlékszik valaki, de ami időben jelzést adott arról, hogy ösztönösen megjelent az akkori pénzintézetek igénye egy közös szervezet létrehozása iránt.

Folytassuk Lenk Géza gondolataival a banktörténeti visszaemlékezést.

M. J.: 1989-ben létrejött a Bankszövetség. Kérem, beszéljünk erről.

L. G.: Úgy történt a dolog, hogy egy kora novemberi napon fölhívott a Demján és kérdezte, hogy nem akarsz átjönni, kávézni? Átmentem hozzá és érdekes módon ki volt a titkárságának a vezetője? Na, mondd meg? A Csányi Sándor. Úgyhogy átmentem hozzá és azt mondja a Demján – Te, kéne valami érdekvédelmi, szakmai dolog! Csináljunk valami klubot vagy valami szövetséget. Így merült fel a Magyar Bankszövetség ötlete, amit el akartunk fogadtatni a bankokkal. Ezért a Szinbád nevű étterembe – ami már nem létezik a Markó utcában – hívtuk össze az első megbeszélést. Akkor még nem voltunk megalakulva, tudniillik semmilyen jogi, egyesületi törvény még nem volt.

A Bankszövetség történetét kutató szerencséje, hogy Lenk Géza korai emlékeit dokumentálni lehet. A Budapest Bank egykori vezérigazgatója, Hegedűs Oszkár saját, máig megőrzött iratai között rendelkezésünkre bocsájtotta azt a meghívót, amely 1988. november 25-re azért hívta össze a bankvezetőket, hogy egy közös érdekvédelmi szervezet létrehozásáról döntsenek.

Budapest Bank Rt.
 Hegedüs Oszkár elvtársnak
 elnök-vezérigazgató

B u d a p e s t

Korábbi e témában folytatott személyes megbeszélések és elvi szintű egyetértés alapján javaslom, hogy a bankok és pénzügyintézetek szakmai szövetsége létrehozásának megbeszélésére

1988. november 25-én 13.00 órakor

a Szindbád Étterem különtermében /Budapest, V., Bajcsy Zsilinszky u. 74. - Markó utca sarok/ összejövetelt tartunk.

Személyes megjelenésére feltétlenül számítok.

B u d a p e s t, 1988. november 22.

Elyeszi üdvözetettel

M. J.: Egyesületként került bejegyzésre, mert olvastam a Fővárosi Bíróság Határozatát.

L. G.: *Lehet, hogy egyesületként. Igen. De mondom, ez úgy kezdődött, hogy a Demján azt mondta, keres nekiünk valami helyet, csak álljunk össze. Szóval az ő ötlete volt. Én nagyon örültem neki. S erre azt a disznóságot elkövette velem, hogy ezen a Szinbád megbeszélésen engem javasolt első elnöknek. Lehet, hogy később megbánta, nem tudom, de akkor engem javasolt, bár nem mindenki szeretett engem annyira, de azért megválasztottak.*

M. J.: Olvastam, hogy az első elnökségben tag volt Birman Erzsébet és a Pázmándy.

L. G.: *Bizony. Ők mind kisbankosok voltak.*

M. J.: Radnóty János volt az első főtitkár?

L. G.: *Igen, a főtitkár, aki akkor a PM titkárságán dolgozott. Az volt a Bankfelügyeletnek a történelmi vagy jogi elődje – inkább történelmi –, s onnan hoztam el a Radnótyt.*

M. J.: Nagyon rövid ideig volt főtitkár.

L. G.: *Hát azért, mert a Radnóty, hát hogy is fejezzem ki magam, túlságosan is bürokratikus volt. Hivatalnok típusú. Nagyon jó ember volt. Amikor elhívták, akkor én javasoltam a Pulait, aki nekem főnököm volt a Nemzeti Bankban. És tudod, hogy mi volt? Óriási ellenállás. Tudod, hogy ki nem akarta? Például Iványi György (Iványi György az Interinvest, majd később az InterEurópa Bank vezérigazgatója – M. J.), mondta, hogy ki ez a Pulai?*

És volt egy szűk körű elnökség, ami aztán kibővült. Tehát a Pázmándy, Birman, csak az elején volt. De később többen voltunk, összesen öten.

M. J.: A megalakulást követően az alapszabályt meg kellett alkotni, a szervezetet létre kellett hozni.

L. G.: *Igen. Ott barkácsolni kellett, mert semmi nem volt.*

M. J.: De gyorsan jöttek a nagy feladatok, például a hitelkonszolidáció.

L. G.: *Még nem volt, akkor még nem volt hitelkonszolidáció. Később, 1992 végén kezdődött, és 1993–1994-ben zajlott le.*

A legnagyobb probléma nem ez volt. A legnagyobb probléma az volt, hogy a bankreform létrehozta a kétszintű bankrendszert, úgy, hogy háromfelé vágta a Nemzeti Bank hitelezési és úgy mond, időzjelbe téve, kereskedelmi banki részét. Ebből lett a Budapest Bank, az OKHB és a Magyar Hitelbank. És önállósították a Külkereskedelmi Bankot, meg az ÁÉB-t. Plusz volt még a Pénzügyi Központ (PK). Így állt föl a magyar bankrendszer és ezt úgy csinálták, hogy abba nem gondolt senki bele, hogy a legfontosabb probléma nem ez volt. A legfontosabb probléma az volt, hogy átvették a Nemzeti Bank hitelfortfőlióit is, azok a bankok, amelyek a Nemzeti Bankból alakultak. A többieknek meg szerezniük kellett a kuncsaftokat, az ügyfélkört. S úgy kapták meg a hitelfortfőliót, hogy semmilyen tartaléktőkét ezek a bankok, ehhez a portfőlióhoz nem kaptak. Semmit, nullát. Magyarul ott álltak egy gyönyörű hitelfortfőlióval, miután sorra hozták meg a csődtörvényt, a számviteli törvényt, a pénzügyi törvényt, amit már a piaci szabályok szerint készítettek el. Na, most egy bankrendszert létrehozta teljesen önkényesen, a piaci szabályok negligálásával, vagy ismerete nélkül, mellé tettek egy olyan jogszabályi környezetet, amelyik tel-

jesen egyértelművé tette, hogy a kettő nem, hogy nem beszél egymással, hanem hogy ha ilyen a jogszabályi környezet, akkor ezek a bankok már tönkre is mentek. Így alakult ez ki. Plusz zajlott ez az óriási transzformáció, főleg a tulajdonosi transzformáció. Volt olyan ügyfelünk, hogy nem hogy a TSZ nem maradt meg, a bergmanncsöveket is kihúzták a falból, azt is elvitték, mindent. Nem maradt semmi, a hitel kinn volt, az ügyfél eltűnt.

M. J.: Mint bankszövetségi elnök, ezekben a kérdésekben hogyan tudtatok kommunikálni a politikával? Hogyan tudtatok részt venni ezeknek a kardinális törvényeknek a kialakításában (csődtörvény, számviteli törvény)?

L. G.: Banktörvény, csődtörvény, számviteli törvény. Ezek voltak a döntő fontosságúak. Aztán később, az tette lehetővé a devizatörvényt, hogy ugye ne legyen monopolizálva, hanem a bankok is foglalkozhassanak vele. Feloldották a lakossági kereskedelmi banki cezúrát. Hogy hogyan kommunikáltunk a politikával? Hát azt meg kell, hogy mondjam: a maihoz képest volt kommunikáció. Tehát nem úgy volt, hogy csinálnak egy törvényt és utána, amikor már jóváhagyták és kibírdették, akkor ismertették meg a bankokkal. Bevontak bennünket mindenbe, kérdezd meg a Pulait. Ő rengeteget dolgozott ezzel. Bevontak a törvényi előkészítésbe. A Bankszövetség delegált tagokat a bankoktól, meg szakértőket a bankokon kívülről. Tehát döntő szerepet játszottunk. És hát ugye a politika annyira komolyan vett bennünket, hogy minket időről időre behívott Antall József, később pedig a Boross konzultációra. Jól leszúrtak bennünket, hogy az ilyen kalmárszellemű bankok tönkreteszik a nemzeti gazdaságot.

M. J.: De ez már a politikai kommunikáció része volt.

L. G.: De visszatérve, volt kapcsolatunk, benne voltunk a törvények előkészítésében, és ez is okozta, ez is hozzájárult, hogy az ezt követő konszolidáció normálisan zajlott le. Tehát azt a hibát, amit elkövettek, hogy nem egy piaci rendszerre szabták meg a második szint bankjainak a mérlegét, tőkeerejét, tartalékait, azt korrigálni kellett valahol. Egyrészt az ügyfeleket konszolidálták, másrészt a bankokat. Mert nem csak a bankok loptak. Akkor is volt már piszkos tizenkettő. Emlékezz vissza.

M. J.: Meddig voltál elnök?

L. G.: Két terminuson át, 1994-ig. Akkor lemondtam, mert akkor ugye kormányváltás volt és erős támadásokat kaptam, többek között azért, mert kirúgtam a bankból a Dunai Imrét (1994–1996 között kereskedelmi miniszter, korábban a Lenk Géza által vezetett OKHB egyik vezérigazgató-helyettese – M. J.) Mert az mondta a Dunai Imre 1993-ban, hogy – itt nem kell semmit csinálni, úgyis mi kerülünk hatalomra, fejezzük be a működést, nem kell stratégia, majd megmondja a kormány. Hát ilyet nem engedhettem meg (miközben én vettem oda, mert bajban volt).

M. J.: Ha 1995-ig voltál ott, akkor viszont a hitelkonszolidáció, bankkonszolidáció már zajlott.

L. G.: Én vezényeltem, mint Bankszövetség. Kaptam is a fejemre miatta. Hát akkor sokféle dolog volt. Tudod, volt egy Bankprivatizációs Bizottság, Pongrácz Tibor vezette, de volt egy másik

is, a Bankkonszolidációs Bizottság. Tehát ez sok gondot jelentett, az itteni bankok állandó nyomás alatt voltak. Egyfelől őket hibáztatták azért, hogy ilyen a helyzet, másfelől mindenütt mutogattak a külföldi bankokra, hogy azok viszont mennyivel jobban csinálják. Hát persze, mert nem volt ennyi ügyfelük se, rendes tőkével jöttek létre és hogy finoman fogalmazzak, profibb volt a személyzet, mint nálunk. Sokkal. Nem minket, a főnököket illetően, mert mondjuk a Demjánt, aki inkább volt vállalkozó, mint bankár, nehezen lehetett überelni, ami a gógyit illeti. Tehát őt nehezen lehetett átverni. Ahogy engem meg nehezen lehetett, mint bankárt. Nyilvánvalóvá vált, hogy amikor ezeket a törvényeket mind meghozták, és hogy a bankrendszer ezeknek a fényében megrendült, azaz a transzformáció miatt. Tehát a gazdaságnak a tervgazdaságból piacgazdasággá való transzformációja miatt közvetlenül, ezeknek a törvények hatására és a saját, örökölt mérlegszerkezet miatt keletkezett problémákat már nem lehetett feloldani. Akkor kellett elkezdeni vizsgálni, hogy mit csináljunk? Hogyan konszolidáljunk? Tehát elkezdődött a felelősségkutatás. Ilyenkor mindig ez az első, pláne a politika oldaláról.

M. J.: Banktörténeti érdekesség, hogy a bankkonszolidáció befejezését követően volt egy parlamenti vizsgálóbizottság, vezetője Varga Mihály volt.

L. G.: Így van. És csupa pozitívumot állapítottak meg. Pontosabban semmi negatívumot.

M. J.: Tehát működött egy Bankkonszolidációs Bizottság.

L. G.: Különbőféle vélemények voltak. Nem akarok nagyképpü lenni, de behívtak minket a Lendvai utcába (a FIDESZ székháza – M. J.), jó kapcsolataim voltak ott is. Ott voltak még a régi PM-esek, OT-sek, MNB-sek, az egyik oldalról és ott volt a FIDESZ. Ugye a FIDESZ-nek akkor volt egy tanácsadója, a Járai Zsigmond. Aki megjárt egy pár helyet korábban és azt mondta, hogy ezt a bankrendszert le kell rombolni, teljesen újra kell építeni. Mondtam neki – ember, tudod, mit beszélsz? Ott ült a Rogán, a Kövér, a Kósa, és ott volt az Áder és az Urbán Laci. – Tudod, hogy mit javasolsz? Hát abban tönkremegy az ország! Csődbe megy az ország! Hát hogy gondolod, hogy nincsenek bankok? És majd fölépítjük? Hogyan? Egyáltalán miből? Csak a külföldiek által?

M. J.: De akkor még nem is volt bankprivatizáció.

L. G.: Még nem volt privatizáció, akkor kezdődött. Akkor még nem volt. Az első fecske a Külkereskedelmi Bank volt.

Az 1987. január 1-től működő bankoknak, az úgynevezett „ötös fogatnak” sajátos szereplője volt az Általános Értékforgalmi Bank, vezérigazgatója pedig Beszédes Antal volt. Vele folytatjuk interjú sorozatunkat.

Müller János: Hol dolgoztál az 1987-es bankreform idején, hogyan emlékszel vissza a bankreform előkészítésére, az új bankrendszer elindulására?

Beszédes Antal: 1960-ban kerültem a bankrendszerbe. A Nemzeti Bankban kezdtem el dolgozni érettségi után. Később, miután estin elvégeztem az egyetemet, kiküldtek Moszkvába, és a Nemzetközi Gazdasági Együttműködési Banknak – ami egy clearing bank volt, a KGST országok közötti elszámolást végezte –, annak igazgatósági tagja lettem. Szóval minden ország küldött

az igazgatóságba egy tagot. Mikor ott befejeződött a munkám, ami öt évre szólt, vagyis 1976-tól '81-ig, akkor úgy volt, hogy a Nemzeti Bankba megyek vissza, de aztán lebeszéltek róla. Így kerültem én az OTP-be. Az OTP-nél deviza főnök lettem. Hát valamit értettem is hozzá, meg ismerettségem is volt például Németországban, Angliában. Moszkvából jött ez az egész ismeretség és akkor ott beindult a tevékenység. Közben egy nagyon érdekes momentumra emlékszem. Amikor nagyon nagy dreckben volt az ország, én mentem el a Marjaihoz, és azt mondtam, hogy csináljunk anonim számlákat, legyen lehetőség elhelyezni a devizákat anonim számlákon. Na, most rengeteg pénz folyt be, hála Istennek, ami kicsit segítette az országot kikerülni abból a bajból, amiben volt. Utána, 1986-ban azt mondták, hogy a Pénzügyi Központ keres egy igazgatóhelyettest. Tehát följánlották, hogy legyek én a pénzügyi központ vezér helyettese. És akkor az Általános Értékforgalmi Bank a Pénzügyi Központnak volt egy nem működő, illetve csak a külföld felé működő része. Az ÁÉB nevében járt el a Pénzügyi Központ és gyakorlatilag abban az időben a külföldön élő magyaroknak a pénze itt landolt, az ÁÉB-nél nyitott számlákon.

M. J.: Ez már 1987 vagy még 1986?

B. A.: Inkább 1986. Amikor én odakerültem nemsokára jött az 1987-es reform, amikor azt mondták, csináljunk kereskedelmi bankokat. Vagyis álljon át az egész rendszer, európai módon közelítsük meg a banki működéseket. Nem a Nemzeti Bank az, amelyik ellátja a külkereskedelmi elszámolásokat, az export-import finanszírozást, mert a Nemzeti Bank az egy jegybank. Amikor elkezdődött a reform, négy bank alakult, mint kereskedelmi bank. Az első három a Magyar Hitelbank, a K&H, vagyis az OKHB, a Magyar Hitelbank és a Budapest Bank. Ők kapták meg az összes nemzeti bankos ügyfelet. Tehát az ÁÉB csak úgy szerepelt, hogy legyen még ott valaki. Többen mondták, hogy egy év múlva be is lehet zárni. Akkor ment a Pénzügyi Központban a játék, hogy ki is legyen ennek a vezére. És akkor azt mondták – Na, legyél Te. Így lettem én az Általános Értékforgalmi Banknak a vezérigazgatója.

M. J.: Ha jól értem, 1986-ban már létezett az ÁÉB, a Pénzügyi Központ részeként.

B. A.: Persze, 1924-ben alapított bank volt. De utána nem működött, hanem az államosítás után bekerült a P.K.-ba, mivel valahogy meg kellett jelennie külföldön a Pénzügyi Központnak. Megjelent tehát az Általános Értékforgalmi Bankon keresztül. Angolul nagyon szépen hangzik: General Banking Trust Co. Limited.

M. J.: Tehát működött 1986 előtt, de 1987 január 1-től univerzális felhatalmazást kapott?

B. A.: Nem mint bank működött, csak, mint a PK-nak a külső keze, nevezzük inkább így. De 1987. január 1-től már bank lett. Mint tudjuk, a bankok ügyfeleiből élnek. És az ÁÉB-nek csak magán ügyfelei voltak. Senki más. Tehát lakossági ügyfelek, ráadásul külföldiek. A külföldiek számláit vezette az ÁÉB. Likvid volt, csak tevékenysége nem volt.

Rengeteg munkát kellett befektetni ahhoz, hogy legyenek ipari ügyfelei, kereskedelmi ügyfelei. Végigjártam az egész országot, ahol valaki megjelent, új termelést kezdett. Megállás nélkül kerestem az embereket, vezetőket, nagyon sok cégvezetővel találkoztam, és ajánlgattam, hogy mit

tudunk csinálni, hogy nekünk vannak külföldi kapcsolataink. És a bank kezdett növekedni. Egészen odáig növekedett, hogy 1991-ben jött ez a külföldi magyar származású milliárdos.

És az Erős Jánosnak meg akarta venni, és meg is vette az ÁÉB-t. Akkor az állam adta el neki, mert akkor még 100%-os állami tulajdonban volt. Akkor eladták és Erős János lett a vezérigazgató.

Na, most csak egy érdekesség: én úgy adtam át a bankot, hogy megvolt a tőkéje, és még volt egy milliárd forint és azt hiszem volt egy 40 milliárdos tartaléka. Ez azért érdekes momentum, mert 1996 környékén kínai tanácsadó voltam és az összehozott Rahimkulov elvtárrsal.

M. J.: Medget Rahimkulovval?

B. A.: Igen, a Misa. Ő akkor a Gazpromnak volt az itteni képviselője és a Gazprom azt mondta, hogy megveszi a bankot, az ÁÉB-t. Tehát ez már '96-ban volt. És akkor még egyszer vezérigazgatója lettem – rövid időre – az Általános Értékforgalmi Banknak, de úgy vettem át, hogy körülbelül 140 millió volt az összvagyon. Tehát már nem volt tőkéje. Úgyhogy a Rahimkulov aprópénzért vehette meg ezt a bankot.

M. J.: Ugye az ÁÉB sem a hitel konszolidációban, sem a bank konszolidációban nem kellett, hogy részt vegyen?

B. A.: Pontosan, így van. Ez előny volt akkor, de hátrány volt, hogy nem voltak fejlődő ügyfeleink.

M. J.: Hogyan lehet az, hogy a bankprivatizációról a politikai döntés csak valamikor 1993-ban született meg, de az ÁÉB-t előbb lehetett privatizálni?

B. A.: Nem tudom. A Kunos Péter, akkor vezényelte le, mint pénzügyminiszter helyettes az ÁÉB eladását. Neki föl kellett tőkésítenie, az teljesen egyértelmű volt, hogy egyáltalán működhesen, mert bezárás előtt állt a bank. Volt akkor egy másik érdekes dolog, mert egy szentpétervári banknak, a Baltijszkij Banknak a képviseletét vezettem. Ez a bank meg akarta venni a Magyar Hitelbankot. Sokat tárgyaltak a Magyar Hitelbankkal, amelyik rettenetesen veszteséges volt.

M. J.: Akkor még Demján Sándor vezette?

B. A.: Nem, már nem.

M. J.: Beszéltünk arról is, hogy a Nemzeti Bankban indult a szakmai pályád, hogy voltál Moszkvában. Aztán jött az Általános Értékforgalmi Bank. Kik voltak akkor a meghatározó személyiségek a bankszektorban vagy a pénzügyi kormányzatban? Tudjuk, hogy ki volt a Nemzeti Bank elnöke, tudjuk, hogy Pulai Miklós első elnökhelyettes volt és Fekete János is elnökhelyettes volt.

B. A.: Többek között volt még a Csernok Attila, aki sokat és nagyon jó dolgokat ír. Demján Sándor meghatározó személyiség volt, amikor elindult a Magyar Hitelbank, és négy bank volt. Volt még a Kis Pali. A Hegedűs Oszti még nem volt.

A Kis Pali, a Demján és jómagam együtt mentünk ki, és voltunk Dél-Koreában, meg Vlagyivosztokban és Kínában is. Dél-Korea volt a célpont, szóval onnan próbáltunk pénzt szerezni Magyarországnak.

M. J.: Hogyan emlékszel vissza a Bankszövetségre, hogy hogyan kerültél kapcsolatba a Bankszövetséggel?

B. A.: Valahonnan föntről jött, hogy nekiünk is meg kell csinálnunk a Bankszövetséget, miután már kétszintű bankrendszerünk volt. Akkor valahonnan föntről jött, hogy meg kell csinálni, és akik akkor a bankfőnökök voltak összeültek, és megkezdődött a Bankszövetség létrehozása.

M. J.: 1986–1987-ben az általad vezetett bank kereskedelmi banki jogosítványokat kapott, nagyon likvid volt, mert csak magánszemélyek voltak az ügyfelei, ezek többségükben külföldi állampolgárok voltak, 1987-ben pedig az egyik fő feladatod az volt, hogy szerezzél vállalati ügyfeleket. Rólad azonban nem beszéltünk.

B. A.: Lehet, hogy azzal kellett volna kezdeni, egy kis életrajzi képpel. Én nem Magyarországon születtem, hanem egy Przsevalszkij nevű városkában, amely Kirgíziában van, most ezt az országot Kirgizisztánnak hívják. Kirgizisztán különálló ország lett. A város nevét megváltoztatták és most Iszikurnak hívják.

M. J.: A születési anyakönyvi kivonatodban mi szerepel?

B. A.: Nekem Przsevalszkij van benne.

M. J.: Hogy kerülhettek oda a szüleid?

B. A.: Anyukám került oda. Úgy kezdeném, hogy a nagyapám, anyai nagyapám Újpesten volt műbútor-asztalos, Stodler Mátyás, tehát echte sváb. Az I. világháborúban katona volt és a háború következtében annyira elszegényedett, hogy semmije sem maradt. Akkor kezdődött a Tanácsköztársaság és ő beállt oda katonának. Utána vége lett a Tanácsköztársaságnak, kapott tíz évet. A lényeg az, hogy a Szovjetunió, azt mondja: rengeteg hadifogoly tiszt van nálunk. A politikai okokból bezártak esetében, minden évért adunk egy tisztet, egy hadifogoly tisztet. Nagyapám így került ki 1922-ben Moszkvába, hadifogoly csereként. 1924-ben a Vörös kereszt ki vitte a családot Moszkvába.

M. J.: Tehát ma úgy mondanánk, hogy családegyesítés történt.

B. A.: Pontosan, családegyesítés történt. Apám, ha igaz a történet, mert igazából soha nem beszéltünk vele erről, 1919-ben ifjú kommunista volt. Ő magától szökött ki a Horthy-rendszer elől a Szovjetunióba. Ott ismerkedtek meg. Anyukám első férjét elvitték, mert akkor voltak ilyen kvázi bűnösök, akiket ki kellett végezni. Végül ki is végezték.

Édesanyám utána apámmal került össze és kezdődött a második világháború. Apám, mint a szovjet hadsereg tisztje, részt vett Magyarország felszabadításában. Aztán rögtön itt is maradt, mi meg ott voltunk Przsevalszkijban. Amikor a németek megközelítették Moszkvát, gyakorlatilag Moszkvát teljesen kiürítették, tehát a civil lakosságot evakuálták. Így kerültünk Przsevalszkijba.

M. J.: Voltál ott azóta?

B. A.: Soha nem voltam. Úgyhogy én ott születtem. Lényeg az, hogy 1952-ben jöttünk haza. Most már azt mondom, hogy hazajöttünk. Nekem a magyar nyelv a második anyanyelvem, mert tíz éves koromban kezdtem el magyarul tanulni. No, utána elvégeztem a gimnáziumot, a Radnóti Miklós Gimnáziumot, ez egy orosz nyelvű osztály volt, mert utána a Gorkij iskolát

felszámolták. Leérettségiztem, és azt követően a Nemzeti Bankba kerültem 1960-ban azért, hogy a nagynénémnek volt valakije, aki ott a személyzeti osztályon volt, és mondták, hogy tudok oroszul. Én a külkereskedelmi elszámolások területére kerültem, abhoz tényleg kellett az orosz nyelvtudás, mert hát a Szovjetunióval a kereskedelem akkor nagyon nagy volt, meg annak az elszámolása, a bankfizetésekben. A Nemzeti Bankban kezdtem lépegetni és a mi osztályunk a devizagazdálkodás volt. Mészáros Kálmán volt ott a főnök. Ott volt a még a Gáspár Gáspár (a Magyar Külkereskedelmi Bank későbbi vezérigazgató-helyettese – MJ). Lépegettem előre, és estén elvégeztem a Közgázt, a külker. szakot végeztem.

M. J.: Meddig voltál a Nemzeti Bankban?

B. A.: A Nemzeti Bankból küldtek ki Moszkvába, ahol 1976 és 1981 között öt évet töltöttem a Nemzetközi Gazdasági Együttműködési Bankban, amely elszámoló bankja volt a KGST-nek. Először a revíziós főosztályon voltam, mint ügyvezető. Tehát második emberként. De sokan voltak, nyolcvanan. Végül én a nemzetközi pénzügyekért voltam a felelős. Akkor Afrikában volt a Világbanknak valamilyen gyűlése, oda is elküldtek. Amikor hazajöttem, úgy volt, hogy a Nemzeti Bankba kerülök vissza és én leszek, a szocialista országok főosztályának a vezetője. De Berei Vera elvtársnő azt mondta, ő még marad, mert ő volt a vezető. Amikor a Verát megismertem, a főnökömet, akkor a Berei Andor a Közgazdaságtudományi Egyetemnek volt a tanszékvezetője. Anyukája meg az Andics Erzsébet volt.

M. J.: Tehát nem tudtál visszakerülni a Nemzeti Bankba.

B. A.: Nem. Azt mondták, hogy menjek az OTP-be. Az OTP-nek volt egy nemzetközi főosztálya, és az IKA is oda tartozott. Na, ennek lettem én a főosztályvezetője.

M. J.: Ez már nyolcvanegy után volt?

B. A.: Igen, 1981 után jött az ÁÉB.

M. J.: Említetted, hogy az ÁÉB-t elég gyorsan privatizálták. Hogyan volt ez lehetséges?

B. A.: Mert volt egy Erős János, az apukája volt az Erős Gyula (a Magyar Nemzeti Bank egykori londoni képviselőjének a vezetője – M. J.). Na, most az Erős János a Lauderen keresztül át akarta venni, át is vette a bankot. Így került ő oda.

M. J.: Meg is vette, vagy előbb odavette, tetette az Erős Jánost?

B. A.: Nem, először megvette. És utána mondták nekem, hogy szevasz. Így kerültem az Ukrán Bank magyarországi képviselőjéhez, mint tanácsadó. Már bankba sehol nem tudtam bekerülni, kivéve azt az időszakot, amikor másodszor voltam az ÁÉB-nek a főnöke, amikor a Laudertől a Rehimkulov megvette.

M. J.: Amikor a Magyar Bankszövetség az 1989-ben létrejött, ÁÉB-s vezérigazgatói pozícióban milyen kapcsolatban voltál a Bankszövetséggel?

B. A.: Hát, amikor a Bankszövetség megalakult, akkor minden főnököt megkérdeztek, hogy kell-e. Persze, hogy kell egy ilyen, mondtuk. Hiszen mindenütt, az egész világon mindenhol van Bankszövetség, ami védi a bankok érdekeit. És képviseli a bankokat a társadalomban, meg az állammal szemben. Én az egyik alapítója voltam a Bankszövetségnek.

M. J.: Kik voltak a meghatározó személyiségek?

B. A.: *A Pulai Miklós. Igen, nálam a Miklós jelenik meg, mivel őt nagyon szerettem. A Nemzeti Bankban, mint első helyettest is.*

M. J.: Milyen volt abban az időben az állami ráhatás, mert az Általános Értékforgalmi Bank, az ÁÉB is állami tulajdonú bank volt? Milyen volt a felügyeleti tevékenység?

B. A.: *Az igazgatóság elnöke a Patai Misi volt. Bizony. A főtulajdonos pedig a Pénzügyminisztérium. Úgyhogy amikor engem a PK főnöke ki akart rúgani, mert a Gázsit (Gáspár Gáspár) akarta odatenni, vitt a Pénzügyminisztériumba. Leültünk, azt mondta, hogy is van? Ki kell őt rúgni? Miért kell kirúgni? Mik az eredmények? Ezek jó eredmények. Na, jó, egy fél évig maradsz, mint vezér, és utána meglátjuk. Na és utána én maradtam, mint vezér.*

Ismét feltárult előttünk egy emberi sors, egy bankár szakmai pályája és egy speciális tevékenységet folytató bank múltja. Az elmondottak meg-megjelenítik a XX. századi magyar történelem szomorú és tragikus epizódjait. Pár szó esik róla, de mégis figyelemre méltó, hogy az ÁÉB privatizációja során megjelent az első orosz tulajdonos a magyar bankpiacon.

Az egykori bankvezetők eddig megismert visszaemlékezései a bankszektor fejlődésének a bankreformot követő első időszakát elevenítik fel és elérkezünk 1997-hez, a tíz éves évfordulóhoz.

A Magyar Bankszövetség 10 éves évfordulójának alkalmából rendezett konferencián Erdei Tamás értékelte az elmúlt évek eseményeit:

„Ha visszagondolunk, arra kell rájönnünk, hogy igen viharos időszak van mögöttünk és környezetünk sem bánt kesztyűs kézzel velünk. Hiszen ez a tíz év állandó kritikai környezetben, viták, ellentmondás-ok és sok esetben a bankrendszernek, képviselőinek, a banki tisztviselőknak, a bankároknak néha igaztalan vádolásával telt el. [...] Ahhoz, hogy megértsük a mai helyzetet, elkerülhetetlen, hogy az 1987-es bankreformmal kezdjük a visszatekintést, amely történelmi változást hozott. [...] Nagyon ellentmondásos politikai, gazdasági környezetben jött létre (a kétszintű bankrendszer), s azok a problémák, amelyeket ebben az időszakban hordoztunk, valójában itt kezdődtek. Hiszen sokat szokás beszélni ennek a bank reformnak arról a mesterséges, felülről irányított voltáról, amelynek eredményeképp három bank jött létre. Ezt a három bankot – jobb megoldás híján – ágazati alapon hozták létre, de sokkal kevesebb visszaemlékezés hangzik el arról, hogy ezek a bankok milyen technikai körülmények között, milyen tőkésítettséggel és milyen megörökölt portfólióval kezdtek működni.”¹³⁷

Az előzőekben szándékunk szerint azoknak a banki vezetőknek az emlékezetét hívtuk segítségül, akik az 1987. január elsejével működő, az új kétszintű bankrendszer életét elindító bankok vezetői voltak. A kereskedelmi banki vezetők visszaemlékezései mellett, azokat jól kiegészíti a Csernok Attilával folytatott beszélgetés, aki szakmai pályájának jelentős részét a Magyar Nemzeti Bankban töltötte, a bank egyik elnökhelyetteseként. Az általa elmondottak

¹³⁷ Erdei Tamás előadása a Magyar Bankszövetség 10 éves fennállásának alkalmából, 1999.

jellemzik azt a társadalmi, gazdasági folyamatot, vagy legalábbis annak egy részét, amely előkészítette és lehetővé tette az 1987. évi bankreform bevezetését. Látásmódja és gondolatai azért is jelentenek hozzáadott értéket, mert egy kicsit a történész szemével tudja láttatni az eseményeket, mivel több értékes, a magyar történelmi szembenézés szempontjából lényeges művet publikált, mindenekelőtt a „Komáromi pontonhíd” című könyvét.

Müller János: Tudom, hogy a pályád kezdetén a Statisztikai Hivatalban dolgoztál. Mikor kerültél a Nemzeti Bankba és közvetlen kapcsolatba a magyar bankrendszerrel?

Csernok Attila: Életem kalandos részét most nem mondom el, elég annyi, hogy a származással elég nehéz volt talajt fogni, de azt azért csak elmondom, hogy Péter György Statisztikai Hivatala oázis volt ebben az egész magyar katyvaszban. Bárki, bármit mondott, ott nem hamisították, nem hamisítottuk meg az adatokat. A mérlegosztályon osztályvezető lettem, azzal a nacionáléval, amim volt. A KSH nagyon jó iskola volt. Olyan elképzelhetetlen volt, hogy valaki leszól főnről, hogy ezt azért javítsuk ki, mert azt mondta a Gerő elvtárs. Péter György megvédte a Hivaltal Gerővel szemben is. Például hogy igenis, 20%-kal csökkent a reálbér. Hát ez volt a célja az 1951-es ár- és bérrendezésnek, hogy csökkenjen a reálbér. De Gerő nem úgy viselkedett, mint ezek. Sok mindent lehet rá mondani, hogy milyen ember volt, de a fele sem igaz. Ez hülyén hangzik, de ő úriember volt. Fölhívta a Péter Györgyöt, hogy nem jó ez a szám. Akkor számokról beszéltek és Péter György azt mondta, jó, megnézzük. Szóltak nekem, nézzük meg újra.

M. J.: A konok számok.

Cs. A.: Abban nőttem fel, 16 évig dolgoztam a Statisztikai Hivatalban. Nagyon hasznos, gyümölcsöző időszak volt. Megtanultam, hogy ha van két szám, és elosztjuk a harmadikkal, akkor az ennyi. Mi soha nem irkáltunk párt szövegeket, mi azt mondtuk, hogy a nemzeti jövedelem a lényeg, és számokat írtunk. Péter Györgynek volt egy mondása, hogy „meg kell zenésíteni az adatokat”. A Statisztikai Hivatalban kétféle vonal volt. Az egyik az, hogy a könyvbe be kell tenni a táblázatokat, aztán egye meg mindenki. Ám Péter György nagyon okos ember volt. Akkor volt tag a Kommunista Párt Központi Bizottságában, mikor az veszélyes volt, nem úgy, mint a felszabadulás után. Azt csináltuk, hogy kis tábla, kis szöveg. Nagyon sokat tanultam ott. Főleg azt, hogy felesesen mik a tények.

M. J.: A modern nemzeti jövedelemszámítás abban az időben alakult ki, amikor még ott voltál?

Cs. A.: A modern alatt azt érted, hogy az SNA rendszer (System of National Accounts)? Persze, nekem adták oda, hogy ez még érdekes lehet. A Statisztikai Hivatalban mi tudtuk, hogy az a legfontosabb osztály, ahol a gazdasági mérlegeket csináltuk. Ez úgy kezdődött, hogy mindig nagyon jó viszonyt ápoltunk az ENSZ különböző európai szervezetével, meg a New York-ival. És egyszer csak a külügy átküldött egy levelet Péter Györgynek, hogy fölemelték az ENSZ tagdíjunkt 20%-kal, azon a címen, hogy mi nem számoljuk el a nemzeti jövedelemben a szolgáltatásokat. Akkor Péter György odaadta ezt Módnénak, Mód Aladárnénak. Ő meg odaadta nekem, hogy csináljak valamit, mert itt nem csak pénzről van szó, hanem presztízsről is. Nézzem már meg, hogy

ez igaz-e, amit az ENSZ irkál. Akkor én nekiestem, betettük a szolgáltatásokat a nemzeti jövedelembe. Hát persze ettől 25%-kal több lett. Csakhogy az ENSZ-ben azt nem tudták, hogy ők ezt „at factor cost” alapon, „a termelési tényezők költségén” számolják. Tehát a nemzeti jövedelmet nem „at market prices” (piaci áron) számolják, ahogy mi, hanem a termelési tényezők költségén. A végén – a forgalmi adókat levonva – nem 25%-kal több, hanem 10%-kal kevesebb lett az SNA rendszerben számított nemzeti jövedelmünk.

M. J.: És a tagdíjunk?

Cs. A.: Igen, a tagdíjunk is. A kibővített nemzeti jövedelemszámítás így kezdődött. Erről írtam egy cikket a Közgazdasági Szemlébe, 1965-ben jelent meg. Nálunk Marxra hivatkozva azt mondták, hogy csak az anyagi javak termelése tekinthető nemzeti jövedelemnek. Én meg szépen levezettem, hogy ez azért nem egészen így van. Mert Marx nem ezt írta. Elolvastam „A tőke” három kötetét, plusz az „Értéktöbblet elméleteket”. Marx le sem írta azt a szót, hogy nemzeti jövedelem, úgyhogy hagyjuk, hogy Marx mit mondott, mert Marx semmit nem mondott a nemzeti jövedelemről. Elküldtem a cikket a Közgazdasági Szemlének, és egy darabig csönd volt. Haverok mindig voltak, akik súgtak, mondták, hogy elküldték a Pártközpontba, azt hiszem akkor a Molnár Endre volt valamelyik osztály vezetője, ott elmélkedtek egy hónapig, hogy most ez megjelenjen, vagy ne jelenjen meg. Később elmondták nekem, hogy azért engedélyezték, hogy megjelenjen, mert arra számítottak, hogy ez most megjelenik, aztán szétvágják ezt a revizionista mindenféle népséget, azzal az ürüggyel, hogy a Csernok cikket majd ízekre szedik. Megjelent a cikkem, és négy évig egy sor sem jelent meg ellene. Végül 1969-ben fölkértek egy adjunktust a Közgazdasági Egyetem polgázd. tanszékről és ő írt egy cikket. A tudomány magaslatairól lehordott, hogy miket hordok össze. Mert Marx olyat sehol se írt, hogy ha nincs anyagi termék, az is termelő munka. Muszáj volt elküldeni a Pártközpontba a cikket, mert ez a Csernok a marxizmus alapjai alól húzza ki a talajt. Most olyanokat írnak, hogy az a kor sötét porfelhő volt, nem lehetett megszólalni, meg elnyomás volt, meg diktatúra. Megírtam, hogy persze aki buta volt, meg gyáva, az most ezt mondja.

M. J.: Most már térjünk rá a Nemzeti Bankra...

Cs. A.: Személyes konfliktusaim után 1967-ben elkerültem a kormány Gazdasági Bizottsága titkárságára. Amikor elkezdődött a reform, írtam egy cikket a reform mellett. Akkor még nem tudtam a jövőt, hogy megyek, két hét múlva már ott dolgoztam a GB-ben. A kettőnek egyébként nem volt semmi köze egymáshoz. Valaki fölfedezett. Faluvégi Lajos kétszer is el akart vinni a Pénzügyminisztériumba. Egyszer el akart vinni, már összecsomagoltam, vártam, hogy másnap megyek. Egyszer csak hívatnak a Módnéhoz. Mintha a fogát húzták volna, ahogy mondta, hogy Péter elvtárs nem járult hozzá, hogy elmenjen. Kinevezzük osztályvezetőnek és marad. A Gazdasági Bizottságnak akkor a Timár volt az elnöke miniszterelnök-helyettesként, én végül a KSH-ból oda kerültem. Három év múlva én lettem a Gazdasági Bizottság titkára, a titkárság vezetője. Két év múlva megszűnt az egész, mert olyan erős volt a reform ellen a szovjet nyomás. Akkor ez volt a történelem. Aki azt gondolta, hogy valami mást lehet csinálni, az – már elnézést – nem

volt normális. Mint ahogy azt sem szeretik – ez csak egy mondat lesz –, hogy én 1956-ról is nagyon elítélően írtam, nyilatkoztam. Én csak néztem a KSH-ban, hogy itt mindenki megbolondult? Amikor megszűnt a Gazdasági Bizottság, Tímár megbízott, hogy helyezzem el a munkatársakat, akik ott dolgoztak. Engem meg ő helyezett el. Több helyre hívtak, de hívott a Pulai is. Levitt Őszödre, ott nyaralt a László Andor, az MNB elnöke. László okos, szakmailag is nyitott ember volt. Ő volt az, aki elment a Nyershez, akkor már a reform korszak volt és kritikákat mondott a Nyersnek arról, ami reform címén folyt. Ő mesélte el, azt mondta a Nyers neki, hogy „Tudod, meg vagyok döbbenve, hogy miket mondasz, akkor mivel vagyunk mi különbe?” És azt mondja a László neki, hogy „azzal, hogy én ezt ma el mertem neked mondani.”

Tehát a Pulai elvitt Őszödre, és a Lászlónak bemutatott. Én ismertem a Lászlót, mellette ültem minden GB ülésen, mert a bankelnök volt a legutolsó, én meg a titkárság vezetője voltam. Ők akkor nem voltak megelégedve a Tallós Gyurival. El akarták adni külker. miniszterhelyettesnek, ahogy elmesélte nekem valaki ott, de a Külkereskedelmi Minisztérium nem kapott az alkalmon, így Tallós maradt. Leválasztották az építőanyag ipart, mivel régen ő az ipari hitel főigazgatóságát vezette, azt felügyelte. És csináltak neki egy új területet, nem tudom még miket raktak hozzá a régi területéből. Megkaptam az iparfinanszírozás felügyeletét, öt főosztályt, négy volt szakmai főosztály, mint a nehézipar, könnyűipar, gépipar és volt egy ötödik főosztály, amelyik a szovjet és a magyar hadsereget és a magyar hadiipart finanszírozta. Ott is csináltam egy buszárvágást, mert miután megismerkedtem nagyjából a dolgokkal láttam, hogy a fél ipar, mint hadiipar ott volt náluk. A Rába és hasonló nagy vállalatok. Megnéztem, hogy a termelési értéknek mekkora százaléka titkos, és hát a 30 vállalatból maradt három, a többit meg átraktuk a szakmai főosztályokhoz. A főosztály valószínűleg panaszkodott, mert föl hívtak a belügyből, meg a Honvédelmi Minisztériumból, hogy ezt komolyan gondolom-e? Mondtam a legkomolyabban.

M. J.: A bankreformhoz szeretnék visszatérni. A kétszintű bankrendszer létrehozása már évekkel korábban felmerült. Azt mondták beszélgető társaim, hogy „mindig beszélünk róla, de nem írtuk le”. Hogyan emlékszel, a hetvenes évekre? Ez már fölmerült? A Nemzeti Bank hogyan viszonyult ehhez?

Cs. A.: Igen. Szeretném azzal kezdeni, hogy én távol voltam ezektől az ügyektől, én az ipart finanszíroztam. Ezekben a dolgokban, a mechanizmus vitákban a Fekete, Pulai, a hitelpolitikai főosztály vettek részt. Én csak ilyen másodkézből való híreket hallottam. De azt tudom, mert a Lászlóval beszélünk erről, hogy ő nagyon ellenezte a kétszintű bankrendszert. Bár ő reformgondolkodású, meg abszolút nyitott ember volt, de nem értett egyet a kétszintű bankrendszerrel.

M. J.: Fekete János is ellenezte, úgy tudom, hogy korainak tartotta.

Cs. A.: Ezt nem tudom, látod, mert a Jánossal erről nem beszélünk. Jó viszonyban voltunk. Visszatérve én csak ennyit tudtam erről. Én híve voltam a kétszintű bankrendszernek, ennek hangot is adtam, ha kérdeztek, vagy ha hivatalosan kérdeztek. Informális körökben fölmerült, hogy mi köze van ehhez akár a kommunizmusnak, akár a szocializmusnak, akárminek, hogy csak két bank van. Ami volt, nem volt igazán jó. Mert szükségképpen háttérbe szorultak

a jegybanki funkciók. Nem tudom, hogy jó-e erről többet mondani, mert László Andor nagyon tehetséges, okos ember volt, ő ezt mégsem látta jól. Volt erről egyszer az elnökségben egy vita. Ki-fejtettem, hogy persze, úgy nincs értelme kétszintű bankrendszert csinálni, ha az egész minisztériumi rendszer marad a régiben. Itt egy alapvető átrendeződésnek kell végbemennie, csak akkor van értelme, hogy legyenek kereskedelmi bankok. Magukban talán azt gondolták, hogy iparosként foglalkozzam azzal, hogy a Rábának mennyi a hitele, és ne szóljak bele a mechanizmusba.

M. J.: Mikor álltál föl? Mikor jöttél el a Nemzeti Bankból?

Cs. A.: 1981 októberében. Október a nagy elhatározások hónapja. Október végén álltam föl, egy tulajdonképpen technikai vita miatt. Én szerettem a Tímárt, neki nagyon sokat köszönhetek. Ez egy elnökségi ülésen történt 1981. október végén. A '82-es hitelpolitikai irányelvek voltak az elnökség napirendjén. Megkaptuk előre az anyagot, az iparfinanszírozásra 4 milliárdnyi keret volt. Szóltam a főosztályoknak, nézzék meg, hogy mennyi az elkötelezettségünk aznap, vagy év végén. Összejött hét milliárdnyi szerződéssel lefedett elkötelezettség. Napirend előtt szót kértem, hogy mondom, mielőtt belemennénk a hitelpolitika vitatásába, van egy gond, hogy nekünk ez az anyag négy milliárdot ír elő, de nekem már van 7 milliárdnyi elkötelezettségem a jövő évre. Nem fogod elhinni, az lett a vége, hogy a Bácskai meg én ilyen ellenzéki pasik voltunk, Tímár nem tudott indulatos lenni, de az látszott rajta, hogy mérges volt. – Most mit akarsz ezzel? – kérdezte. Mondom, csak annyit akarok, hogy ez egy egyszerű számtan, ez nem hitelpolitika. Amikor azt mondtam, hogy számtan, akkor begurult. Mondtam, négyből én nem tudok hetet kiadni. Úgy éreztem, hogy akkor már elkezdődött, hogy a Tímár nyugdíjba megy és a Fekete akart lenni a bankelnök. Ez a levegőben, meg a folyosón keringett. Engem nem nagyon érdekelt, de őket zavarta, hogy én ipari vonalon nagyon népszerű voltam. Nem azért, mintha mi két fillért is adtunk volna a szabályokon kívül, hanem mert én objektíven tárgyaltam. Ha igazuk volt, elismertem, ha nem volt igazuk, akkor mondtam, hogy elmelehtek a francba.

Ezzel azt akartam mondani, hogy – ezt persze bizonyítani nem lehet – de volt egy olyan érzésem, hogy zavarta őket, hogy én politikailag, meg a pártközponthban, például Borbély Sándorral jó kapcsolatban voltam. Később ő lett a Munkásárség Főparancsnoka, csepei párttitkár volt.

M. J.: 1980-81-ben már a kellős közepén voltunk a magyar adósságválságnak. Csatlakoztunk a Nemzetközi Valutaalaphoz. Drasztikus intézkedéseket kellett hozni az államcsőd elkerülése érdekében. Nem gondolod, hogy a hitelpolitikai irányelvek kapcsán az iparnak szánt hitelek megkurtítása ezzel volt kapcsolatban?

Cs. A.: Ez ott az elnökségben föl sem merült. Mert ha érvel valaki, az érveket én el tudom fogadni. Azon lehet vitatkozni. De egy számot nem lehet vitatni, mert akkor mi van a szerződések biztonságával? Ezek elindított fejlesztések voltak, ha én most fölbontom a kétharmadát a szerződéseknek, akkor egy csomó építkezés leáll, a gépet már megrendelték, azt nem is lehet sztorizni.

Erre én nem tudok válaszolni, mert ez ott nem merült fel. Mondok neked valamit. A beruházásoknál az összes hitel, amit a Magyar Nemzeti Bank kioszthatott, az egésznek mintegy öt százaléka volt. Ezért nem nagyon hiszem, hogy ennek valami köze lett volna a válsághoz. Nem

ezen az öt százalékon kellett spórolni, hanem a kilencvenötön, ahol a hülyébbnél hülyébb beruházásokat, tanácsbázát, meg kulturális központot finanszíroztak milliárdokért.

M. J.: Mondtad, hogy október a nagy döntések hónapja.

Cs. A.: Igen. Akkor én azt mondtam kedvesen, hogy azért vettem elő a kérdést napirend előtt, mert négyből nem tudok hetet kiosztani, és akkor föl kell bontani a szerződéseket. Erre a Tímár nem arra válaszolt, amit fölvetettem, hanem jól lecseszett, hogy hagyjuk ezeket az ellenzéki szövegeket. Én ott ültem és hallgattam. És ha hiszed, ha nem, egyszer csak az merült föl bennem, hogy mi a fenét keresek én itt? Hát kell ez nekem? Utána én nem szólaltam meg, az elnökségi után bementen Tímárhoz, hogy ne haragudj, de vedd úgy, hogy beadtam a lemondásomat.

M. J.: Térjünk át egy másik kérdésre. Egyrészt volt a kötött devizagazdálkodás, ugyanakkor pedig állandóan az export fejlesztés, export növekedés volt a központi feladat.

Cs. A.: Volt a 45 milliárd forintos export fejlesztő hitelprogram...

M. J.: Éppen erre szerettem volna kitérni. Lehetett ennek olyan hozadéka, amit akkor vártak tőle? Azért is kérdezem, mert a KKM-ben a hitelprogramra beadott pályázatok előkészítő bizottságát vezettem.

Cs. A.: Az ipar, a TSZ-ek, mindenki kapott ebből, akinek volt épkezsláb terve. Azt én mindig megköveteltem, hogy a külker vállalat is üljön ott. Mondja meg el lehet-e ezt adni, mik a kilátások, mert ugye ezek azért néha álmok voltak, de hát a jövőt nagyon nehéz volt megjósolni. Nem ilyen hasra ütés alapon, meg Hűbele Balázsként adtuk oda a pénzt. Kívülről nem is avatkoztak be. Az egy zárt keret volt, abba nem szólt bele senki.

M. J.: Banktörténeti szempontból ez azért érdekes, mert néhány évvel később tulajdonképpen ez motiválta azt, hogy létrejöjjön az Interinvest, ami a külkereskedelmi vállalatok által befizetett tőkével működő, bankszerű intézmény volt, ebből lett az InterEurópa Bank később, majd létrejött az Innofinance meg az Iparbankház.

Cs. A.: Jó volt, ez egy jó akció volt. Bevezettem újításokat is, például azt, hogy a hitelkérelmek tárgyalását a hitelkérő vállalatoknál kell lefolytatni.

M. J.: Az a terület, aminek a vezetője voltál elnökhelyettesként, majd nem egy az egyben ugyanaz a terület, amelyik később Magyar Hitelbankká alakult.

Cs. A.: Igen. Okos lépés volt, amikor ezeket kiemelték a Nemzeti Bank kereteiből és külön hitelbankok jöttek létre. A hitelbank az hitelbank, a jegybank meg jegybank. És elég nehezen, tudtunk, tudtak megszabadulni a régi béklyóktól. Ez talán hatalmi dolog is volt, nem tudom pontosan, de tudod ez a négy milliárd meg hét milliárd ez csak egy példa, azt lehet mondani, hogy a szikra volt, ami kilökött engem onnan, aki már nagyon rosszul éreztem magamat ott. Mondjuk ez volt a reform reformja és én nem szerettem, ha hülyének néznek. A reformot lefűkezték, és akkor a Csikósék csináltak valamit. Jött ez a kompetitív árrendszer, ami ellen kétségbeesetten hadakoztam, de hát nem lehetett a Csikóst leállítani. Ezt én már utáltam, csak azért nem mondtam fel korábban, mert a Tímár miatt nem akartam, hogy én látványosan szakítok vele. De mikor

hallottam, hogy a Bácskai meg mi vagyunk az ellenzék, akkor azt mondtam, hogy most már innen nem tovább.

Reméljük, hogy az olvasóban az előbbieket alapján nem az a kérdés merült fel, hogy mi köze ennek a visszaemlékezésnek a bankreform előkészítéséhez. Bizony sok. Szembesülünk azokkal a mai szemmel talán aprónak tűnő lépésekkel, amelyek egyre jobban feszítették szét a meglévő politikai, dogmatikus kereteket. Hogy milyen nagy szó volt, hogy a nemzeti jövedelem számításakor a szolgáltatásokat figyelembe lehetett venni, vagy hogyan működött a valóságban, a hitelpolitikai irányelvek keretében az ipar finanszírozása, mit jelentett egy 45 milliárd forintos exportfejlesztő hitelkeret. Tulajdonképpen, hogy milyen volt a társadalmi és politikai környezet

Még mindig a bankreformnál maradva, következzen egy olyan bankár, akinek szakmai pályafutása a bankszektorhoz kötődik, személyisége megkerülhetetlen a modern banktörténet, a jelenkori Bankszövetség történetének elemzésekor. Erdei Tamás már egészen fiatalon kapcsolatba került a bankreform kérdéseivel, banki vezérigazgató a bankreform után mintegy tíz évvel lett, 1997 és 2008 között pedig a Magyar Bankszövetség elnöke volt. Ő tehát a bankreform előkészítésének ugyanúgy autentikus tanúja, mint a Bankszövetség sokéves fejlődésének.

Lássuk, hogyan gondol vissza Erdei Tamás az 1987-es bankreformra:

Erdei Tamás: *Az 1987-es bankreform idején már az MKB-ban dolgoztam és nagyon komoly szakmai feladatot kaptam: az 1987-es bankreform technikai kérdéseinek a PM-mel való egyeztetésében való részvételt. De részt vettem például az első Hitelgarancia Rt. megalapításában, tudva, hogy erre a hitelezés élénkítése érdekében feltétlenül szükség van.*

Müller János: *Ez 1986–1987-ben volt, vagy később?*

E. T.: *Ez 1986–1988 időszaka. Nagy kérdés volt a GIRO létrehozatala is, hogy függetlenül működjön-e, kinek a tulajdonában álljon, ki felügyelje? Nagy vita volt 1987-ben, amikor már megvolt a kétszintű bankrendszer, hogy a számlavezetés az maradjon-e az MNB-nél, vagy minden bank saját maga építse ki és ezzel egyidejűleg hozzuk létre az MNB-től független GIRO Rt.-t.*

M. J.: *Nekem Pulai Miklós említette, hogy sokat segítettél abban, hogy a magyar bankrendszernek a háttérintézményei létrejöjjenek, ő említette például a Hitelgaranciát.*

E. T.: *Hitelgarancia, GIRO, igen. Én is egyik barcosa voltam annak, hogy létre kell hozni a GIRO – t független szervezetheként és nem maradhat a Nemzeti Banknál a számlavezetés, mert olyan nincs, hogy számlavezetés nélkül működik egy bank. Ezzel egyidejűleg meg kell szüntetni az MNB által bankonként leosztott hitelkereteket és létre kell hozni a bankközi pénzpiacot. A rendszer úgy működött, hogy az MKB-nak sok hitelkerete volt és nem tudta kihelyezni, de ha az MHB-nak kevés, ahhoz, hogy ezt kölcsön tudjuk adni, az MHB-nak először engedélyt kellett kérni az MNB-től. Tehát ilyen kezdetleges módszerekkel jött létre a bankközi pénzpiac. Gigászi kihívást jelentett például a Nemzeti Bank és az MKB mérlegének szétválasztása is. Hihetetlen nagy feladat volt. A Nemzeti Bank külföldi deviza adósságának egy része az MKB publikus mérlegében volt. Ezeket transzparenssé kellett tenni, az összes klíring számlával együtt. A két-*

szintű bankrendszer kialakítása együtt járt a transzparencia megjelenésével és ettől az időponttól kezdve nemzetközi auditorok vizsgálták felül a mérlegeket.

M. J.: Jó néhány clearing megállapodásunk volt Egyiptomtól Argentínáig.

E. T.: Több év munkájába került, mire a múltat elszámoltuk. Az 1986–1987–1988-as évek gyakorlatilag egy új működőképes bankrendszer alapvető szakmai, jogi alap pilléreinek lerakásával teltek el. Nehezítette a munkát, hogy ehhez értő, tapasztalatokkal rendelkező szakember alig volt a bankrendszerben és még kevésbé a szabályozó hatóságoknál.

M. J.: A kétszintű bankrendszer létrehozásához a politikai döntés már megtörtént, de milyen volt akkor a politika viszonya a bankokkal? Hagyott benneteket dolgozni?

E. T.: Nagyon-nagyon komoly viták voltak mielőtt elindult volna a kétszintű bankrendszer. 1984–1985-ben a szakmai viták folytak, de politikai döntés nem született. Kezdetben az MNB nagyon ellenezte, de később ez megváltozott és a kétszintű bankrendszer kialakításának élharcosává vált.

M. J.: Akkor már Tímár Mátyás volt a Nemzeti Bank elnöke?

E. T.: Úgy emlékszem, hogy ekkor Tímár volt a Nemzeti Bank elnöke, ő támogatta a reformot. A Fekete azért nagyon megfontoltan, magunk között mondván nem igazán támogatta, de hát a nagy gazdasági nyomás hatására ő is belátta, hogy meg kell csinálni és a végén az élére állt. Akkor elindult a szakmai kérdéseknek a rendezése, s ezzel párhuzamosan, pont azért, mert nem volt elegendő hitel a gazdaság számára és nem volt egy üzleti alapon gondolkodó pénzügyi rendszer a vállalatok kiszolgálására, a Nemzeti Bank inkább hitelező szerepet töltött be több-kevesebb sikerrel. A tervgazdaság keretein belül a politika is fölismerte a változtatás szükségességét a gazdaság fejlődése érdekében.

A politika is belátta, hogy egy nyereség érdekeltégi alapon működő, versenyképes gazdaságot nem lehet kialakítani üzleti alapon működő, egymással versengő kereskedelmi bankok nélkül.

A vállalatok akkor még állami vállalatok voltak, de egyre inkább nyomták a bankrendszert, hogy igenis üzleti kiszolgálási modellt kérnek, nem egy központilag elosztott hitelezési rendszert.

M. J.: A reform előtt valós versenyhelyzet a bankpiacon nem volt, mert valós külföldi bankkapcsolatai vagy pénzpiaci kapcsolatai, csak az MNB-nek és a Külkereskedelmi Banknak voltak?

E. T.: Senki másnak nem voltak.

M. J.: Mondhatjuk azt, hogy a Külkereskedelmi Banknak a levelező kapcsolatok alapján az egész világra kiterjedő kapcsolatrendszere volt?

E. T.: Így van. Nekünk több ezer bankkal volt levelezési kapcsolatunk és ezen keresztül számlavezetési kapcsolatunk is. A világnak tehát gyakorlatilag két ablaka volt a magyar pénzügyi rendszerben; az egyik a Nemzeti Bank, a másik az MKB. Világos, hogy a Nemzeti Banké volt a főszerep, az MKB a konstrukciós műveleteken kívül teljes egészében a Nemzeti Banknak alárendelt volt, tehát minden olyan külföldi lépést, amit mi megtettünk, azt előzetesen egyeztetni kellett az MNB-nek a devizagazdálkodási területével.

M. J.: Végül elérkezett 1987.

E. T.: A politika belátja azt, hogy a gazdaság bajban van, hitelezési problémák, gazdasági nehézségek vannak, amit nem lehet a továbbiakban a növekvő államadóssággal kezelni. Ugyanúgy, mint a megelőző években, egyensúlyi problémái vannak a magyar gazdaságnak, végül meghajol a politika a reformok engedélyezésével. Beadta a derekát – nagyon nehezen – a Központi Bizottság, hogy rendben van, hozzájárul, akkor induljon a kétszintű bankrendszer. Ezt követően gyakorlatilag a semmiből kellett gőzerővel kiépíteni egy üzleti alapon működő, egymással versengő többszereplős kereskedelmi bankrendszert.

Számtalan nyitott szakmai és jogi kérdés merült fel, melyre a helyes választ jószerivel senki nem tudta. Az ismeret és tapasztalat hiánya megmutatkozott és sok esetben a gyakorlat megelőzte a szabályozást.

El kellett osztani a vállalatokat, hogy ki hova kerüljön. Ebben az MKB összesen tíz vállalatot kapott, tíz külkereskedelmi vállalatot. A kereskedőházakat egyébként három bank kapta: a Budapest Bank, a K&H (akkor OKHB) és az MHB. A legnagyobb volt az MHB, kicsivel kisebb a K&H és a legkisebb volt a Budapest Bank, az újonnan létrejövő bankok között.

M. J.: A Külkereskedelmi Banknak viszont ez előnyére vált, mert ugye a profil szerint leosztott vállalatok nem változtathattak bankot 1987. január 1-től fél évig.

E. T.: Igen, egy ideig nem lehetett bankot változtatni.

M. J.: Amikor ez a korlátozás fölszabadult, kialakult-e egy olyan helyzet, hogy valóban bankot csak a jó vállalatok tudtak változtatni?

E. T.: Akkor még mindenki jó vállalatnak minősült, mert állami tulajdonban volt a cégek jelentős része. Az volt a probléma, hogy központi hitelgazdálkodás volt. Azt, hogy kinek adják a hitelt, azt már a bankok önállón határozták meg. A gyakorlatban a vállalatok oda mentek, ahol volt hitel lehetőség. Ebben az időben a kockázatkezelés még gyerek cipőben járt. A vállalatok minősítése igen egyszerűen történt és végül is az állami tulajdon jegyében a rossz hiteladós szinte ismeretlen kategória volt. Óriási probléma volt a szakember hiány, az igazi kereskedelmi bankos szinte nem létezett. Ez párosult a kezdetleges banktechnikával.

M. J.: Aki bankot látott már belülről, az vagy a Külkereskedelmi Bankból volt vagy a Nemzeti Bankból jött.

E. T.: Ez így igaz.

M. J.: Visszatérve 1987-hez, annak óriási politikai, gazdaságpolitikai jelentősége volt. Talán az volt az a pont, amikor a szovjet típusú gazdaságirányítás ténylegesen megszűnt.

E. T.: Így van. Ezért is adta be tulajdonképpen nagyon nehezen a derekát a politika, legalábbis azt gondolom. Erről nem tudok, de gondolom, hogy ezt azért le kellett egyeztetni a legfelsőbb vezetésnek, hogy mi elindítunk valami egészen más típusú pénzgazdálkodást, amit úgy hívunk, hogy kétszintű bankrendszer és versenyt próbálunk kialakítani. Először nagyon szűk és korlátozott keretek között, még elosztva a hitelkereteket, elosztva a vállalatokat, ebből aztán kialakul egy

teljesen természetes verseny, majd amikor felszabadultak ezek a korlátok, akkor indul el az ügyfelek vándorlása a bankok között.

Alapvetően négy nagybank volt az induláskor. Ekkor még az OTP csak a lakossággal foglalkozott, és az első időszakra abszolút nem volt jellemző a verseny a lakossági banki tevékenységben. Senki nem akart lakossági tevékenységet végezni, azt csinálta az OTP. A négy nagybank a vállalati piacon kezdett el versenyezni az ügyfelek a kegyeiért.

Következzen most az a beszélgetés, amelyet Bokros Lajossal folytattam, aki a nyolcvanas években a fiatal reform-generáció tagja volt, de volt banki vezérigazgató és pénzügyminiszter is. Pontos, árnyalt képet ad a bankreformról, a gazdaságpolitika és a monetáris politika egykori kapcsolatáról, a privatizációról, a tőkepiac megteremtéséről. Visszaemlékezéseivel zárjuk le ezt a fejezetet.

Müller János: Beszélgetőtársam Bokros Lajos. Mint mindig, azt kérem tőled, hogy sorold fel szakmai pályád fő mérföldköveit. Tudom, hogy voltál kutató, részt vettél a reform előkészítésében, majd bankár és pénzügyminiszter lettél, kikerültél Amerikába.

Bokros Lajos: *Annak ellenére, hogy ezeknek a nagy része nem kapcsolódik a Bankszövetség történetéhez...*

M. J.: Nem, de beszélgetésünk fonala, és az olvasó szempontjából ez fontos.

B. L.: *Jó, akkor megemlítem a főbb mérföldköveket. A Pénzügykutatói Intézetben dolgoztam, egészen annak az 1987-es felszámolásáig, 1986-tól az Állampénzügyi Osztály vezetője voltam. Ez azért érdekes, mert akkor megújult a kutatóintézet vezetése és már nagyon fiatal közgazdász-ként belekerültünk a reform előkészítő munkálataiba. Nagyon sok ága volt ennek a munkának, az egyik volt csak a kétszintű bankrendszer létrehozása, bár az volt az egyik legsürgetőbb. Aztán 1988-ban bevezetésre került az adóreform, mind a személyi jövedelemadó, mind az általános forgalmi adó, ahogy mi hívjuk Magyarországon. A bankszektor reformján Surányi Györggyel és Asztalos Lászlóval dolgoztam leginkább és legsűrűbben.*

M. J.: Mindenképpen említsük meg Hetényi Istvánt is.

B. L.: *Most csak a saját szintemet mondtam, nem mertem odáig fölmenni. De lényeges, amit mondasz, mert nyilvánvalóan Hetényi István és Hagelmayer István támogatása nélkül mi nem, hogy közelébe nem jutottunk volna ezeknek a munkálatoknak, hanem eleve nem is lehetett volna erről gondolkodni. Mindig elmondom, hogy Hetényi hihetetlen nagy személyisége volt a reformnak, ami annál is inkább fontos, mert nagyon sokan voltak ellenzői. Tehát ez nem volt sima átmenet, erre jól visszaemlékszem. Fekete Jánostól kezdve Riesz Miklóson át rengetegen ellene voltak a kétszintű bankrendszernek azon az alapon, hogy az sokkal drágább. Ellenzői azt mondták – marxista kategóriát használva –, hogy sokkal több tiszta forgalmi költséggel működik és a végeredmény ugyanaz. Akkor a kétszintű bankrendszer új gondolat volt Magyarországon, aminek én már akkor híve lettem, mondván hogy a verseny számít, és azért kell kétszintű bankrendszer, mert egyrészt akkor a hitelpolitika elválik a monetáris politikától, másrészt a hitelpolitika üzleti tevékenységgé válik. A pénzintézetek saját, jól felfogott érdekükben kell, hogy megkeressék a*

kockázatkezelési szempontokat, azokat az ügyfeleket, akiket érdemes hitelezni, és ezt nem valamiféle központi tervutasítás alapján mondják meg. Ugyanakkor szükség van a külön jegybankra, amelyik a bankrendszer egésze szempontjából semleges, tehát az egyes bankokra nem külön vonatkozó, hanem általában a tőkepiacra és a bankrendszerre vonatkozóan tudja a monetáris politikáját kifejezni.

M. J.: Formálisan 1987-től, a bankreformtól számítjuk a kétszintű bankrendszert. De a gazdasági mechanizmus reformról 1966-ban már megszületett a politikai döntés, amit 1968-ban vezettek be. Ennek ellenére hivatalosan sokáig nem merült fel a kétszintű bankrendszer szükségessége.

B. L.: Nem.

M. J.: Ugyanakkor talán 1984 körül volt, amikor komolyan előkerült a bankreform; hogyan emlékszel vissza erre a folyamatra? A gazdasági kényszerűség és a politikai felismerés kéz a kézben volt?

B. L.: A szakmai közvélemény gondolkodása mindig előtte járt a politikának. Tehát kéz a kézben volt is, meg nem is. Nagyon fontos az, amiről az előbb beszélünk, hogy 1982-ben Magyarország belépett a Nemzetközi Valutaalapba és a Világbankba, és még fontosabb, hogy miért kellett belépni. Az ország külső adóssága mérhetetlenül fölszaporodott anélkül, hogy ebből komolyabb gazdasági növekedés kijött volna. Az föltűnt mindenkinek, hogy rengeteget költünk, és még sincs növekedés. Most számítsuk le, hogy a költekezés egy része a Kornai János által jól leírt koraszülött jóléti államnak a politikai kompromisszumokat megalapozó terméke volt. Természetesen voltak beruházások is, de a beruházások egyfajta torz tőkeallokációt képviseltek. Fölmerült a kérdés, hogy miért nem lehet a beruházási döntéseket és a beruházásokhoz tartozó forrásallokációt hatékonyabbá tenni. Így merült föl a kétszintű bankrendszer. Olyan intézményeket akartunk létrehozni, amelyeknek az az érdeke – nem utasításra, hanem természetéből fakadóan –, hogy csak annak ad hitelt, aki hitelképes. Ez, ha úgy tetszik forradalmi gondolat volt. Mert Gorbacsov előtt járunk. Tehát nem volt remény rendszerváltásra.

M. J.: A kezdet-kezdetén Brezsnyev is határozottan ellenezte, sőt, meg akarta akadályozni...

B. L.: Persze, hát Brezsnyev mindent ellenzett, de az nem volt érdekes...

M. J.: Most elsősorban Magyarország IMF csatlakozására gondolok.

B. L.: 1982-ben Brezsnyev már nem volt abban a helyzetben, hogy különösebben ellenezzen bármit. Nagyon beteg volt és nem értette a világot. Ezt konkrétan tudom. Azóta nagyon sokat foglalkoztam a szovjet világ széthullásának a történetével. Magyarországra visszatérve lényeges az, hogy a növekedési nyereség elmaradása az előbb-utóbb a döntéshozókban, az MSZMP vezetőiben is kételyeket ébresztett a fennálló rendszer működőképessége iránt.

M. J.: Mondhatjuk azt, hogy ez a folyamat már 1982-től elindult?

B. L.: Én azt gondolom, hogy igen. Szerintem ez az 1984 körüli gondolat szervesen és természetesen nőtt ki abból, hogy először is kapcsolatba kerültünk ezekkel a nemzetközi pénzügyi

szervezetekkel, a Világbankkal és a Nemzetközi Valutaalappal. Ezek képviselték a kapitalizmus szellemét. Egyrészt ez termékenyítőleg hatott a magyarországi közgazdasági gondolkodásra, másrészt pedig a döntéshozók szemléletére is hatással volt, mert sokan váltak a reform hívévé. Marjaitól kezdve rengeteg nevet felsoroltál. Azok előbb-utóbb, nehezen, visszalépésekkel tarkítva, de hívei lettek ennek a változásnak, aminek aztán szerves része volt a kétszintű bankrendszer.

M. J.: Az életutadról kezdtünk el beszélni és majd folytassuk is, csak még egy kérdés kikívánczik belőlem. Részt vettél a bankreform előkészítésében azokkal, akiket említettél, például Surányi Györggyel. A rendszerváltozás visszamenőleges minősítése során nagyon sokan mondják azt, hogy végül az nem olyan lett, mint amire számítottunk. Tehát ezen a primitív alapon kérdezném, hogy az a bankreform, ami bevezetésre került, az olyan lett, mint amit ti megálmodtatok a Pénzügykutató Intézetben?

B. L.: Kicsit megfordítanám a kérdést, mert inkább azt mondanám szerényen, hogy senkinek nem volt fogalma arról, hogy ettől mit kell várni.

M. J.: Azért örülök, ennek a válasznak, mert több akkori bankár mondta ugyanezt. Szerényen megjegyzem, én is így gondoltam.

B. L.: Fogalma nincs az embernek, hogy egy ilyen nagy lélegzetű reformnak, pláne, hogy ha a kapitalista gazdaság más alapintézményeiről még nem is esik szó, mi lesz a végeredménye. Én tavaly éppen írtam egy könyvet erről az egész rendszerváltásról, talán láttad.

M. J.: Olvastam.

B. L.: Abban leírtam, amit mai napig is tanítok a diákjaimnak, hogy nagyon fontos ugrópont volt, hogy az úgynevezett nem sztálini mintájú, tehát nem parancsgazdasági alapú, szocialista rendszerekben, például a jugoszláv, a magyar, picit a lengyel rendszerekben, satöbbi, mindenhol próbálkoztak a piaci elemek átvételével, és bevezetésével, de volt egy pont, ahol ezek a kísérletek mindig megálltak, mert azt mindenki fölismerte, hogy az már átvezetne a kapitalizmusba. Ez a pont a tőkepiac volt.

M. J.: Erről később szeretném, ha beszélénk.

B. L.: Lehet csinálni munkaerőpiacot, árupiacot, mindenféle piacot egészen szabad piacot is, meg bizonyos mértékben hitelpiacot is, de tőkepiacot már nem. S tőkepiacon azt értem, hogy a magántulajdon uralkodóvá válhat. Mert emlékszünk rá, hogy a magyar mechanizmus még alkotmányosan is nagy jelentőségű volt abból a szempontból, hogy a magántulajdonnak a stabil és fontos rendszeralkotó szerepét elismerte, természetesen az állami tulajdon primátusa mellett. Ez 1968-ban nagy fordulat volt – de megmaradt a szocializmuson belül.

Magántulajdon a klasszikus sztálinista parancsgazdaságban a feketegazdaságban volt, vagy az ideiglenesen megtúrt kategóriába tartozott. Magyarországon emelték be először az alkotmányba úgy, mint a szocialista gazdaság tartós alkotóelemét. Igen ám, de ez soha nem jutott uralkodó szerephez. Ha a tőkepiacot megnyitod, akkor az előbb-utóbb uralkodó szerephez jut. Tehát ez volt az ugrópont. Ha ebből a perspektívából nézzük, akkor a kétszintű bankrendszer kialakítása azért érdekes, mert anélkül, hogy megnevezte volna ezt az ugrópontot, elkezdte

bontogatni a falat. Mert amikor már a hitelpiac megnyílik és a hitel már nem attól függ, hogy az egyetlen egy központi bankban az ötéves terv, éves terv lebontása kapcsán mennyi hitelt adhat a vállalatoknak. Most már arról van szó, hogy az egyedi hiteldöntések többé nem részei a kormányzati tevékenységnek. Az a magánpiaci szféra intézményeinek autonóm döntése, amit lehet befolyásolni, szabályozni, sok mindent lehet csinálni, de mégis, már elválnak a kormányzattól. Ezt tartom az ugrópontnak.

Áért mondom ezt ilyen erötéljesen, mert szerintem ebből lehet igazán megérteni, hogy fogalmunk nem volt, hogy mit várunk tőle (a bankreformtól – M. J.). Most kitalálhatnék nagyon szép gondolatokat arról, hogy mi volt.

M. J.: Akkor térjünk vissza az életutadhoz.

B. L.: *Hogy velem mi történt? 1987-ben megírtuk a „Fordulat és reform” című, ma már különben nevetségesen langyosnak tűnő, akkor politikai szempontból fontosnak tekintett dokumentumot. Rá egy hónapra Medgyessy Péter felszámolta a Pénzügykutató Intézetet. Akkor én elmentem a Magyar Nemzeti Bankba, és a Közgazdasági Főosztály helyettes vezetője lettem.*

M. J.: Bácskai Tamás ott volt még?

B. L.: *Bakó Ede felesége, Bakó Kati volt a Közgazdasági Főosztály vezetője. Ő hívott oda 1987-ben. Én a Nemzeti Bankban éltem meg a rendszerváltást. Akkor már nem a Közgazdasági Főosztály helyettes vezetőjeként, hanem amikor Timár Mátyás helyett Bartha Ferenc lett a jegybank elnöke, akkor ügyvezető igazgatóként az újonnan létrehozott Tőkepiaci Főosztály vezetője lettem, amelyik már foglalkozott a tőzsde és a tőkepiac fejlesztésével. Így lettem én a Budapesti Értéktőzsde első elnöke 1991–1995 között.*

M. J.: Tényleg te lettél az elnöke? Azt gondoltam, hogy a Járai Zsigmond.

B. L.: *Járai vezetése alatt még nem volt tőzsde. Azt úgy hívtuk, hogy Értékpapír Kereskedelmi Megállapodás. Az értéktőzsde Magyarországon 1990. június 21-én alakult meg, egy hónappal az első, demokratikus Kormány hivatalba lépése után. Annak én lettem az elnöke. Az voltam egészen addig, amíg pénzügyminiszter nem lettem. De ez nem főállás volt, hanem egy sokat követelő funkció. Aztán a Nemzeti Bankból 1991-ben eljöttem és 1995-ig, az Értéktőzsde elnökségével párhuzamosan, a Budapest Bank elnök-vezérigazgatója voltam. Aztán voltam egy évig pénzügyminiszter, majd 1996 szeptemberében elmentem a Világbankba. Ott nyolc évig dolgoztam. Az fantasztikus időszak volt, mert Közép- és Kelet-Európában akkor történt a szerkezeti reformok zöme. Olyan fontos eseményekkel, mint az 1998-as oroszországi államcsőd. Rengeteg helyre jártam, az összes volt szocialista országban, és részt vettem gazdaságpolitikai tanácsadóként, reformok előkészítőjeként, mindenféle módon ezekben a munkálatokban. 2004-ben úgy döntöttünk a feleségemmel, hogy hazajövünk, és akkor kaptam egy visszautasíthatatlan ajánlatot a Közép-Európai Egyetem akkori rektorától, Yehuda Elkanától. A tanárság mellett még én lettem a gazdasági főigazgató is. Egy év alatt rendbe raktuk az egyetem pénzügyeit és aztán 2009-ig még betöltöttem a gazdasági vezetői funkciót. Abban az évben Dávid Ibolya kérésére elvállaltam a Magyar Demokrata Fórum európai parlamenti képviselőjelölti lista első helyét. 2009 májusában*

kapott annyi szavazatot az MDF, hogy bejutottunk az Európai Parlamentbe. Mandátumom most fog lejárni, 2014 májusában, amikor új választások lesznek. Tehát a legutóbbi öt évet az egyetem mellett az Európai Parlamentben is eltöltöttem. Emellett tíz éve tanár vagyok a kolozsvári Babes-Bolyai egyetemen is.

M. J.: Örülök, hogy ezt elmondtad, mert néhány kérdésemet életutad is indokolja. Térjünk vissza 1990–1991-hez. A kétszintű bankrendszer létrehozását, elindulását követően hamar jelentkeztek a gyerekbetegségek. A működési feltételek is felemásak voltak, nem voltak devizajogosítványok, satöbbi. A lényeg az, hogy nagyon rövid időn belül szükségessé vált a hitelkonszolidáció, adóskonszolidáció, bankkonszolidáció. Amikor pedig ez lezajlott, következhetett a bankprivatizáció.

B. L.: Igen.

M. J.: Ezzel a háttérrel kérdezem, hogy 1991-ben, amikor a Budapest Bankot átvetted, milyen mozgástered volt, mint elnök-vezérigazgatónak? Részt kellett vennetek a konszolidációban? Hogyan jutott el a Budapest Bank vezetéssel, abba az állapotba, amiről majd később beszélünk, hogy privatizálni lehessen.

B. L.: Ennek rengeteg ága-boga van, de fontosnak tartom.

M. J.: Ugye Hegedűs Oszkártól vetted át a bankot?

B. L.: Úgy van. Fontosnak tartom elmondani, hogy én ezt megelőzően még tagja voltam az Állami Vagyonügynökség Igazgatóságának is, és mint olyan, ...

M. J.: Martonyi János volt a vezetője akkor?

B. L.: Nem, hanem Mádl Ferenc. Ő volt az igazgatóság elnöke, Martonyi pedig az alelnöke. De ez még a hamvas, üde korszaka az MDF koalíciónak, az Antall-korszaknak. Én Antall Józsefet jól ismertem és azt hiszem, hogy kölcsönösen tiszteltük egymást. Fontos megjegyezni, hogy ő, annak ellenére, hogy én korábban a Szocialista Párt színeiben voltam egy hónapig parlamenti képviselő, teljesen megbízott bennem és teljes támogatását adta ahhoz, hogy én legyek a Budapest Bank új vezetője. Ezt azért is meg kell jegyezni, mert ez a támogatás a kormány nagyon sok tagja részéről nem volt meg. Iszonyatos viharok és veszekedések voltak ennek következtében. Főleg a bankkonszolidáció miatt.

Nevezzük így, mert végül is mindegyik, a hitelkonszolidáció, bankkonszolidáció, adóskonszolidáció lényegében ugyanaz. Különböző módszerekkel lehet a pénzüintézetek tőke megfelelését helyreállítani, ezek most itt nem érdekesek. Fontos viszont, hogy a kormány fontos tagjai nem értették, hogyan működik a bankrendszer. Ebből volt a legtöbb konfliktus. Egyfelől kárboztatták a bankrendszert a sok felhalmozott rossz hitel miatt, másrészt naponta kaptam azokat a telefonokat, hogy adjak hitelt hitelképtelen vállalatoknak, csak azért, mert az Gipsz Jakab parlamenti képviselő választókerületében sok embert foglalkoztatott. Nagyon nehéz volt elmagyarázni ezeknek az embereknek, hogy én az állami tulajdon gondos gazdaként való megőrzésére szerződtem, és ha olyan vállalatnak adok hitelt, amelyik hitelképtelen, akkor ez az állam vagyonát, az állam tőkéjét, az állam pénzüintézetében lévő tőkét fogja fölszámolni, következésképpen én ezt nem csinálom.

Megvesztegetési kísérletek is voltak miniszterektől, akik azt mondták, hogy ha adok hitelt, akkor abból nem tudom mennyit, visszakapok zsebbe.

M. J.: Bravó.

B. L.: *Mondtam a miniszter úrnak, hogy most állj föl, és menj el, vegyük úgy, hogy ezt nem mondtad. Nagyon nehéz időszak volt, mert mondom, nem értették, hogy miről van szó. Kupa Mihály pénzügyminiszter sem pontosan értette. Én voltam ugyanis az egyetlen bankár akkor, talán ez ismert, aki a bank teljes nyereségét tartalékképzésre fordította és ezáltal nem fizettünk adót az államnak. 10 milliárd forintot tettünk félre, ami akkor nagyon sok pénz volt. Amikor átvettem a bankot 1991-ben azt mondtam, hogy bebombázzuk az egész nyereséget tartalékképzésre. Akkor még volt erre lehetőség, a jogszabályt nem tudták módosítani időben, Kupa öröngött, hogy én ellopom az állam vagyonát. Mondtam: „Nem, Mihály, fordítva van. Neked sokkal többet kell majd költeni a bank feltőkésítésére, ha mi most adót fizetünk, és utána széttárjuk a kezünket, és azt mondjuk, hogy nem tíz milliárdot, hanem ötven milliárdot kérünk arra, hogy az állam méltóztasson feltőkésíteni”.*

A bank belső irányítása tekintetében szabad keze volt az elnök-vezérigazgatónak. Két intézmény szabott korlátot, az elnökség és a...

M. J.: Felügyelő Bizottság.

B. L.: *Felügyelő Bizottság, igen. A Felügyelő Bizottságot már akkor igyekezett az állam politikussal teletölteni. Az volt a szerencsém, hogy nálunk jóindulatú emberek voltak, akiket szakmailag meg lehetett győzni. Gyorstalpaló szemináriumok révén sok időt kellett erre fordítani. Annak eredményeképpen ők megértették, hogy ez a politika helyes. Ráadásul azért is fogadták el, mert én voltam az egyetlen bankár, aki megvétózta saját fizetésének a fölemelését. Ezt azóta sem tette meg soha senki Magyarországon. Én tudtam, hogy mi a trükk. A trükk az, hogy ha az enyémet fölemelik, akkor én nem állhatok ellen a többiek fizetése fölemelésének és akkor a bank költségei még jobban megnőnek, aminek következtében még kevesebb a nyereség, aminek következtében még nehezebb leírni azt a veszteséget, ami a nem működő bitelekből fakad. Úgyhogy azt mondtam: „Gyerekek! Ezt nem csináljuk, mert így is elég szép fizetést kap mindenki.” Akkor még a bankrendszer felszálló ágban volt, tehát egyszerűen hibetetlen mértékben nőttek a fizetések, új bankokat alapítottak, ha valaki havonta elment máshova, öt perc alatt ügyvezető igazgató lett, kocsival meg szép fizetéssel. Úgyhogy ezt nem csináltuk, hanem igyekeztünk a bankot olyan helyzetbe hozni, hogy minél hamarabb privatizálható legyen, mert tudtam, hogy az állami tulajdon fából vaskarika. Ma is a piacgazdaság abszolút elkötelezett híve vagyok és elborzadva nézem azokat a kísérleteket, amelyek a bankrendszer részleges vagy teljes államosítására irányulnak. Ez szerintem ordítóan pusztító, káros hatású, de most nem erről akarok beszélni. Akkor szerencsére olyan volt a közhangulat, ami elképzelésem megvalósítását lehetővé tette. Nem lebecsülhető az a támogatás, amit a miniszterelnöktől kaptam.*

M. J.: *Ezzel a módszerrel sikerült a Budapest Banknak az akkor célként kitűzött 4%-os tőke megfelelési mutatót elérnie?*

B. L.: Fokozatosan tudtuk elérni, hogy egyáltalán pozitív tőkéje legyen a banknak. Hiszen a hitelek minősége folyamatosan romlott. A gazdaság állapotát büen tükrözte a bankmérlegek állapota.

M. J.: 21%-kal csökkent a GDP.

B. L.: Az, hogy akkor mi történt, nagyon súlyosan befolyásolta a bankok helyzetét. Ráadásul, azt is el kell mondani, nem haragszom senkire, de Hegedűs Oszkár több szöveget belevert a Budapest Bank koporsójába, többek között azzal, hogy koncentrált a hiteleket. Közismert, hogy a Budapest Bank úgy jött létre, mint a harmadik legnagyobb állami kereskedelmi bank. Az első volt az ipari, a második a mezőgazdasági, mi voltunk az úgynevezett szolgáltató szektor meg energetika. Így például, az összes szénbányászati hitel a Budapest Banknál koncentrált és Hegedűs ahelyett, hogy ezt leépítette volna, még rátett két lapáttal. Tehát az összes működésképtelen bányai hitelei nálunk voltak és ezek nem hogy nem működő, hanem teljesen döglött hitelek voltak, amik 100%-ig leírandó veszteségnek számítottak. Azt sem értették sokan, hogy miért kell egy banknak száz lábon állni. Hogy a gazdaságban a hitelek diverzifikálása, sokrétűvé tétele az a kockázatkezelés alfája és omegája.

M. J.: Különösen nem értették, ha egy bank a rossz hitelek miatt bedöntött egy vállalatot.

B. L.: Igen! Ez nagyon kemény időszak volt, de azt kell, hogy mondjam neked, hogy nagyjából Antall József haláláig a dolog rendben volt, mert a politikai támogatás az megkérdőjelezhetetlennek bizonyult és a bank javult, a költséggazdálkodás hatékonysága is javult. Persze mi is rászorultunk bankkonszolidációra, de messze nem olyan mértékben, mint a másik két bank. Ennek az egész bankkonszolidációnak az alapvető erkölcsi kockázatát nagyon szépen kifejezte az, hogy amikor egy állami bank veszteséges volt, akkor nagyon nehéz volt megkülönböztetni, hogy az kinek a felelőssége. Öröklött rossz hitelek, vagy magad által gyártott rossz hitelek voltak-e. És mivel nagyon sok volt az öröklött rossz hitel, sok pénzügyi vezető szívesen lefeküdt a politikai nyomásnak, amelynek eredményeképpen ő maga is hozzájárult a rossz hitelek fölszaporításához. Mi ezt nem csináltuk. Ez volt a Budapest Bank újdonsága.

M. J.: Mikor jött el az az időszak, amikor stabilizálni tudta a bankot? Tehát tőke helyzetét is, és fölmerült a privatizáció lehetősége?

B. L.: Ez már 1994 végén eljött, igen.

M. J.: Ugye volt egy privatizációs jelölt és mégsem az lett végül a befutó?

B. L.: Volt több jelölt is.

M. J.: Visszatekintve pozitív politikai döntésnek tartom, hogy stratégiai befektetőknek tették lehetővé a privatizációt.

B. L.: Én is, abszolút. Ezt képviseltem folyamatosan.

M. J.: A Budapest Banknál ez hogyan történt?

B. L.: Tudni kell, hogy közben az állam privatizációs politikája, vagyongazdálkodási politikája különböző változásokon ment keresztül. Az ÁVÜ átalakult ÁPV Rt.-vé, és akkor már jóval nagyobb kételyek

merültek fel a tekintetben, hogy vajon a privatizáció mindenekelőtt a helyes út-e. Tehát ha úgy tetszik, a saját tulajdonosodat kellett győzködni arról, hogy engedje el a kezdet és legyen meg a privatizáció.

Az államnak nem volt ereje arra, hogy akárcsak a saját érdekeit jól megfogalmazza, és jól képviselje. Nincs olyan, hogy állam, hanem vannak minisztériumok, azon belül is főosztályok. Liska Tibor mondta, hogy a kapitalizmus az osztályharcok története, a szocializmus pedig a főosztályharcok története. Lényeg az, hogy az állam sok tekintetben tovább gyengült a rendszerváltás után. A zavarosban sokan halásztak, sokan süttögették saját pecsenyéjüket különböző tüzeknél. Én mindig híve voltam a stratégiai partnerrel történő privatizációnak. Mert mindenki látta azt – van, aki elfogadta, van, aki nem, de legalább mindenki látta –, hogy akármennyi pénzt belerak az állam a bankkonszolidáció révén a bankokba, az nem lesz elég a hitelezés növekedéséhez. Márpedig gazdaságnövekedés akkor van, ha a bankoknak van elég tőkéje ahhoz, hogy hitelexpanziót tudjanak megvalósítani.

M. J.: Azért a tőke mellett még szükség volt néhány más dologra is, tudásra, technológiára...

B. L.: Persze, nyilván. De mondhatjuk azt – ezt hallottam akkor is, rengeteget –, hogy az megvehető. A tudást és a technológiát meg lehet szerezni. Talán igen, de a magyar társadalom a rendszerváltás után azonnal várta, hogy nyugati színvonalú bankszolgáltatások legyenek. Miközben erre a bankokban nem voltak meg a feltételek. Úgyhogy ahhoz, hogy ezt a tanulási folyamatot felgyorsítsuk, ehhez szükség volt a stratégiai befektetővel történő privatizációra. Az, hogy kivel és hogyan lehetett tárgyalni, az két dologtól függött: egyrészt attól, hogy az államtól hogyan tudtunk magunknak valamiféle kis szabadságot szerezni a tárgyalásra, hiszen én az államnak nem vagyok képviselője, az állam képviselője az ÁVÜ meg az ÁPV Rt volt. Tehát én akkor tárgyalhatok, ha mandátumot kapok az államtól erre, mert én az állam által kinevezett vezető vagyok, aki az állami tulajdon érdekeit kell, hogy képviseljem. De miután az állam nem képviselte a saját érdekeit jól, ezért mindig azon múltott a dolog, hogy kivel tudtál megállapodni arról, és kit tudtál meggyőzni arról, hogy te szívesen átveszed ezt a feladatot azzal, hogy természetesen ellenőrizték alaposan és folyamatosan, hogy mit csinálsz. Nekem nagy szerencsém volt, mert jóban voltam Csepri Lajossal, aki az ÁVÜ-nek az első vezetője volt. Mádl Ferenc is megbízott bennem. Őt nem érdekelték a részletek, ő mindig mondta, hogy „Lajoskám! Csináljátok úgy, ahogy a legjobb!”. Azután az ÁPV Rt. vezetői közül Teleki Pállal, utána pedig Szekeres Szabolccsal is kiváló volt a viszony. Akivel már egyébként 1985-ben Washingtonban barátságot kötöttünk. Ezek az emberek értették, hogy miről van szó. Ezért nem volt probléma. Nem mindenki értette, de azok, akik a közvetlen döntéseket hozták, azok megértették. De ez csak az egyik feltétel volt. A másik feltétel az volt, hogy volt-e egyáltalán olyan külföldi stratégiai befektető, akinek volt érdeklődése Magyarország iránt. Ez nagyon sok mindentől függött ám és nem volt olyan könnyű megszerezni az érdeklődést. Egyrészt azért, mert Magyarország hírneve akkor nem volt valami fényes annak ellenére, hogy mostantól visszanevezve az első demokratikus kormány páratlanul

pozitív teljesítményt nyújtott a jogállam kiépítésében és védelmében. De az ország államháztartási, költségvetési helyzete szörnyű volt...

M. J.: Enyhén szólva törekeny és sebezhető volt.

B. L.: 1994 decemberében, amikor már a Horn-kormány volt hatalmon és Békési László volt a pénzügyminiszter, akkor Mexikó éppen csődbe ment és különböző alig titkos listák keringtek az IMF-Világbank köreiből, hogy „Who comes next?”. És azon Magyarország prominens helyen szerepelt. A külföldi bankok úgy gondolták, hogy jó-jó, egy bankot meg lehet venni, ha az belefejt abba a szuverén kockázatba, amit egy ország képvisel. Tehát hiába volt egy bank relatíve jó helyzetben, mégis ezer szállal függött a gazdaságtól meg az államháztartástól. Ez volt az oka annak, hogy a francia Crédit Agricole, ami az első fontos partnerünk volt, végül elállt attól, hogy a Budapest Bankot megvegye. A másik fontos partnerünk, akivel majdnem a végéig jutottunk, az a Credit Suisse volt. Most biztosan nagyképűen hangzik, de a Credit Suisse azért mondott végül nemet, mert  n elmentem a bankból. Ezt megmondták nekem Zürichben. Ha  n ott maradok, akkor megy a dolog, mondták. Mondtam nekik, hogy „Uraim, ettől még nem kéne elmenni, egyrészét mert  n nem leszek száz évig pénzügyminiszter, m sr sz t pedig most pont azt csinálom a pénzügyminiszteri sz kb l, hogy érdemesebb legyen a privatizáció.” Szóval  k is elmentek, és aztán  gy maradt a General Electric Capital, mint amerikai befektető. Annak különben nagyon örültem, hogy amerikai is van, mert egyébként az amerikai bankok nem forgolódtak itt.

M. J.: Igen, a Citin kívül nem volt más.

B. L.: A Citi nem privatizáció eredményeképpen jött be, hanem zöldmezős beruházásként. A többi amerikai pénzintézetet egyáltalán nem érdekelte Magyarország. Ez nem baj, de nekem pénzügyminiszterként is, ha egy picit előre sz l dhatok, az volt a célom, hogy igen, legyen külföldi tulajdon, de sokféle. A diverzifikálás mindenben fontos. Ne csak osztrák bank legyen, ne csak olasz, hanem mindenféle, és hogy lett egy amerikai is, ez jó volt.

M. J.: Kérem, most már szóljunk a Banksz vets gr l, mivel 1991 után részese voltál a folyamatoknak.

B. L.: Igen, én is része voltam a Bankszövetségnek.

M. J.: Akkor a Bankszövetséget Pulai Miklós neve fémjelezte.

B. L.: Az   tevékenységére nagyon pozitívan emlékszem vissza. Sokat segített abban, hogy amennyire akkor, az úgynevezett h skorszakban, a bankok képesek voltak valamennyire is közös érdeket megfogalmazni és annak érdekében fellépni, azt Pulai Miklós tevékenysége nagymértékben meghatározta. Ezen kívül nem sok emlékem van, mert a Bankszövetség az  n szemszögemből nézve akkor mellékszereplője volt a történetnek.

M. J.: De azért akik meghatározók voltak, például Erdély Zsigmond Gábor...

B. L.:  n mindenk vel j ban voltam.  s napi kapcsolatban is voltunk. Azért volt egyf jta verseny is, hogy ki tudja előbb, jobban privatizálni a saját pénzint zet t. A Budapest Bank ebben, hogy  gy mondjam, hátrányos helyzetben volt a Külkereskedelmi Bankhoz képest, mert h t az MKB-ban nem volt sok rossz hitel, tehát ők nem sz rultak r  a bankkonszolid ci ra. Minálunk

egyértelműen az volt a feladat, hogy olyan tulajdonost találjunk, amelyik újabb tőkeemelést hajt végre, ami megint nehéz kérdés volt, mert a tőkeemelés azt jelenti, hogy nem az állam kapja a pénzt, hanem a bank. És minden pénzügyminiszter azonnal akarja a pénzt, nem pedig holnapután. Nem volt könnyű megmagyarázni, hogy igen, de ezzel az állam meglévő vagyona is értékesebbé válik, amit majd mondjuk egy következő, második fordulóban magasabb áron el lehet adni. Végül pozitív volt a folyamat olyan szempontból, hogy aztán mindenki meg tudta csinálni a maga privatizációját. 1995 március 1-től a másik oldalon, az állam képviselőjeként tudtam tovább segíteni ezt a dolgot. Kizárólag az OTP-vel volt konfliktusom, mert én az OTP-be is szakmai befektetőt szerettem volna, és a nagyhatalmú vezérigazgató ezt nem akarta. Neki jobb kapcsolatai voltak a politikával, mint nekem, de ez egy másik történet.

M. J.: Máris átléptünk a pénzügyminiszteri korszakodba. A híres Bokros-csomagról nem kérdezlek, mert azt ezerszer megírták.

B. L.: De az nem is tartozik ide, azt hiszem...

M. J.: Természetesen nem. Néhány szempontból mégis szeretném érinteni. Az általad végrehajtott pénzügyi stabilizációban különadók nem szerepeltek, ilyeneket nem vezettél be.

B. L.: Egy volt, az import vámpótlék.

M. J.: De szektorális adók nem voltak.

B. L.: Nem. Isten őrizz! Az a piacgazdaságot szétveri.

M. J.: Pontosan erre szerettem volna rákérdezni, hogy ugye nyilvánvaló...

B. L.: Jó, de ezt most azért kérdezted, mert most vannak.

M. J.: Természetesen, ha visszatekintünk egy korábbi fejlődési folyamatra, legtöbbször a jelenből nézünk vissza. Mint pénzügyminisztert, a bevételi oldal nyilván érdekelt, kérdés, hogy tudatos volt-e, hogy nem vezettél be szektorális különadót?

B. L.: A bevételi oldal persze, hogy érdekelt. Szektorális különadók ötlete fel sem merült. Felelősségem teljes tudatában ki merem jelenteni, hogy föl sem merült bennünk, hogy ilyenek legyenek, mert a szocializmusból, ha mást nem, azt megtanultuk, hogy az adó rendszernek egységesnek és versenysemlegesnek, nem pedig versenytorzítónak kell lennie. Tehát ez az én világnézetembe nem fér bele. Az volt a szerencse, hogy ez akkor másban sem merült föl. Mert akkor még a piacgazdaság törvényeit komolyan vettük. És a piacgazdaság egyik legfontosabb előnye, megkülönböztető jellegzetessége a parancsgazdasággal szemben éppen a verseny. A versenyt az állami szabályozásnak erősíteni kell. Nem gyengíteni, nem monopóliumokat építeni. Ha ez igaz, akkor ebből következik, hogy sok választásunk nem maradt. Az import vámpótlék volt az egyetlen olyan masszív bevétel termelő eszköz, amiből már a következő hónapban befolytak összegek. Ennek kétféle nagyon fontos jellegzetessége domborodik ki és mondandó el. Az egyik az, hogy ezt úgy vezettük be, hogy a bevezetés pillanatában megmondtuk, mikor fog megszűnni. Emlékszel?

M. J.: Hogyne.

B. L.: Kimondtuk tehát, hogy a 8%-os import vámpótlék félévenként két ponttal csökken. Lehetett tudni, hogy ez mikor fut ki. Amire azért volt szükség, mert a vállalati beruházások egyik alapvető feltétele a kiszámíthatóság, a tervezhetőség.

M. J.: A piacelvű gazdaság alapfeltételei.

B. L.: És egy vállalatnak tudnia kell, hogy a költséggazdálkodás szempontjából az egyik legfontosabb költség elem, az import hogyan alakul. A másik, ami fontos volt, hogy a beruházási javakon nem volt import vámpótlék. Azok kivételek voltak. Úgyhogy ezzel direkt nem akartuk a beruházási költségeket növelni. Az import vámpótlék bevezetését lehetővé tette az, hogy akkor még nem voltunk tagok az Európai Unióban, és az akkori GATT és WTO szabályok pont ezt a játékot engedték meg, hogy vámpótlék ideiglenesen bevezethető azzal, hogy meg kell mondani, hogy mi lesz a kivezetés mechanizmusa. Nem is volt vita vagy felháborodás. Mindenki tudta, hogy Magyarország e nélkül csődbe ment volna. De tényleg fontos, amit mondasz. A mai történések szempontjából még inkább, hogy a dolognak nem volt szektorális torzító jellege.

M. J.: Mondtad, hogy pénzügyminiszterként is segítetted a privatizációt. Ennek milyen lehetőségei voltak?

B. L.: Korlátozott lehetőségei. Volt külön privatizációs miniszterünk, Suchman Tamás. Amikor én pénzügyminiszter lettem, akkor Horn Gyula úgy döntött, hogy létrehozza a privatizációért felelős tárca nélküli miniszter hivatalát. Ez kompromisszum volt az MSZP és az SZDSZ között. Ezt nem baj, ha tudod, mert azt megelőzőleg Horn Gyula Suchmant pénzügyminiszternek akarta. Szóval Suchman Tamás lett a privatizációs miniszter, ami azért fontos, mert korábban ilyen tárca nem volt, hanem Békesi László pénzügyminiszter alá tartozott a privatizáció és volt egy külön miniszteri biztos, Bartha Ferenc, aki a privatizációt felügyelte. De nem miniszteri rangban. Suchman Tamás pedig tősgyökeres szocialistaként nem volt híve a privatizációnak! Sikerült tehát kinevezni egy olyan privatizációs minisztert, aki nem akart privatizálni, mert az volt a meggyőződése, hogy az állami tulajdon jobb.

M. J.: Volt nekünk már olyan hadügyminiszterünk is, aki azt mondta, hogy nem akar katonát látni.

B. L.: Igen. Ezt azért mondom, hogy elképzelheted, hogy ezek után a pénzügyminiszternek, akitől elvették a privatizáció felügyeletének a jogát, milyen hatáskörrel rendelkezett. Azt azért el tudtam érni Horn Gyulánál, hogy a bankrendszer privatizációja hozzám tartozzon.

M. J.: Ezt viszont nem tudtam.

B. L.: Suchman Tamás kezelte a közüzemi vállalatokat. Ez azért is fontos, mert most keresik, hogy ki volt a bűnös abban, hogy az energiaszolgáltató vállalatok privatizálásra kerültek. Ebben én közvetlenül nem vettem részt, noha büszkén vállalom, hogy ha én nem erőltetem, az sem történik meg. Mert lehetett tudni, hogy ez az a két terület, a bankrendszer és a közüzemi vállalatok, ahol a külföldi tőke leginkább érdekelt lehet. Nem azért, mert olyan értékes vagyonhalmazunk volt ebben a két szektorban, hanem azért, mert a bankrendszer és a közüzem az a két terület, amelyik együtt nő a gazdasággal. Ott nem úgy van, mint a feldolgozó iparban, hogy egyesek

nőnek, mások nem, hanem az energetika, a közlekedés, a bankrendszer az együtt sír, együtt nevet az egész gazdasággal.

M. J.: A bankrendszer privatizációja a külföldi működő tőke bejövele szempontjából is fontos volt, mert az bizalmi kérdés is volt egyben.

B. L.: Így van. Abszolút. És a kettő összefüggött. A német iparvállalatok szívesebben jöttek Magyarországra, ha az ő németországi házi bankjuknak volt már itt egy leányvállalata. Ez az egyik nagyon fontos összefüggés. A másik az, hogy a pénzügyi rendszernek a fejlődése érdekes dinamikát bordozott, mert akkor sorra alakultak az új bankok. Most már nyugodtan elmondhatom: Horn Gyula sem mindig akart privatizálni, mert ő is egy zsigeri szocialista beállítottságú ember volt, akinek csak azzal a szöveggel tudtam eladni a bankprivatizáció fontosságát, hogy „Figyelj ide Gyula! Ha Neked tetszik az állami bank, akkor nem lett volna szabad megengedni, hogy ennyi külföldi pénzügyi intézet új leánybankot alapítson zöldmezős beruházásként. Mert ezek olyan erős versenyt támasztanak a nagy állami dögöknek, amelyek ezer sebből véreznek, hogy ha most nem privatizáljuk az állami pénzügyi intézeteket, akkor 10 év múlva már nem lesz mit privatizálni, mert ezek eltűnnek. Meghalnak a versenyben.” Mondtam neki, hogy addig adjuk el az állami bankokat, amíg van bennük valamennyi érték.

M. J.: És ez hatott?

B. L.: Ez fontos volt. Horn Gyula ezt megértette. Horn Gyulában azt tiszteltem nagyon, hogy noha neki nem volt alapos műveltsége a pénzügyi világ összefüggéseit illetően, de volt józan paraszti esze. És hogyha kellően logikusan tudtál érvelni, ami megragadta a figyelmét, akkor mondta, hogy na, jó, akkor csináljuk, mert tényleg, ha a verseny a saját logikája szerint halad, akkor lekaszálja az állami pénzügyi intézeteket, és akkor tényleg jobb eladni, mielőtt még megdöglenek. Úgyhogy ez volt a legfőbb érv a bankprivatizáció mellett.

M. J.: Pénzügyminiszterként gondolom, hogy közvetlen kapcsolatod nem nagyon volt a Bankszövetséggel.

B. L.: Hogyne lett volna. De a stabilizációs csomagról előzetesen senkivel sem egyeztettem. Annyira titkosan kellett csinálni, hogy a kormány nagy részének fogalma sem volt róla az utolsó percig.

M. J.: A végrehajtási folyamatban csak volt kapcsolat, nem?

B. L.: Volt kapcsolat annál is inkább, mert szerintem Magyarországon azóta se volt olyan helyzet, hogy a pénzügyminiszternek és a jegybank elnökének jobb kapcsolata lett volna, mint nekem és Surányinak. Mi minden szempontból egy húron pendültünk. Elmondhatom most már neked, hogy 11 hónapig egymás mellett fekvődtünk a katonaságnál, ami negyven évvel ezelőtt ért véget, 1973-ban. Ott születtek életre szóló barátságok meg gyűlöletek.

M. J.: Így van.

B. L.: Mi pontosan ismertük egymás gondolatait is. Úgyhogy ezzel nem volt semmi probléma. Én most csak azt az elemét akarom hangsúlyozni a dolognak, hogy Surányi Györgynek, mint jegybankelnöknek, nyilván sokkal intenzívebb kapcsolata volt a Bankszövetséggel, de azt bízást

elmondhatom, hogy amit ő képviselt a Bankszövetségnél, vagy amit én képviseltem, az 100%-ig egyeztetett vélemény volt. Tehát akkor volt ilyen tömbösített irányítás, amire szükség volt, mert akkor az tényleg nagyon nehéz korszak volt.

M. J.: Nem tudom jól gondolom-e, de talán a rendszerváltozás utáni gazdaságpolitikának ez volt az a rövid szakasza, amikor a fiskális politika és a monetáris politika összhangban volt. Vagy legalábbis egyeztetett volt.

B. L.: *Igen, akkor hézagmentesen összeilleszkedett a kettő. Nem lehet semmilyen kifogást találni ebben. Akkor volt először Magyarországon komolyan restriktív költségvetési politika. Ugyan az Antall-kormány idején időlegesen próbáltak mindenféle megszorítást, például volt benzinár-emelés, ami kiváltotta a taxisok blokádját, szóval ismerősek ezek a kísérletek.*

De ezek mind hamvukba hulltak. 1995 februárjában, ezt most már kevesen vitatják, tényleg államcsőd előtt állt Magyarország. Amikor bementem március 1-én a Pénzügyminisztériumba, és meg akartam nézni, hogy a kasszában mi van, mert a Budapest Bankban az ember megszokta, hogy minden nap van likviditási jelentés, akkor láttam, hogy a kassa üres. Nem tudtuk, hogy áprilisban miből fizetjük a közalkalmazottak, köztisztviselők, pedagógusok, orvosok bérét. Egy hónap alatt kellett intézkedni. És ezért volt március 12-én a stabilizáció, ami után már áprilisban az import vámpótlékkal jött a pénz.

M. J.: A Bankszövetséggel tehát volt kapcsolatod.

B. L.: *Volt kapcsolat, persze, már csak azért is, mert közben folyt a bankprivatizáció, a bank-szerkezet átalakítása, a bankkonszolidáció maradéka, és voltak olyan bankok, amiket be kellett zárni. Voltak érdekes döntések, egy-két vezetőt leváltottunk. Volt rengeteg feszültség, meg vita, de ha a stabilizáció szempontjából nézzük, akkor azt mondhatom, hogy a bankvilág, a bankvezetők alapvetően megértették, hogy miért volt erre szükség és támogatták.*

M. J.: Még visszatérnék a tőkepiachoz. Úgy tűnik, hogy ennek semmi köze a banktörténethez, mégis hiszem, hogy fontos lépés volt a magyar tőkepiac megteremtése.

B. L.: *Igen.*

M. J.: Annak jelentős tényezője voltál. Hogyan alakult ki ez a folyamat, a tőkepiac és aztán végül a tőzsde?

B. L.: *Ez is érdekes történet. Mert ha visszanyúlunk az 1982-es IMF, Világbank belépéshez, akkor nemcsak a kétszintű bankrendszer igénye nőtt ki belőle, hanem az is, hogy a vállalatok hogyan tudnak lakossági forrásokat közvetlenül bevonni. Mert kétféle közvetítő rendszer van. Az egyik a bankrendszer, a másik a tőkepiac, a közvetlen tőkebevonás. Ennek első lépése a vállalati kötvénykibocsátás. Emlékszel, ez volt az első.*

M. J.: **Hogyne.**

B. L.: *Igen ám, de ezek mind állami vállalatok voltak, tehát az állami kötvénykibocsátás és a vállalati kötvénykibocsátás nagyon nem különbözött egymástól. Akkor az állami vállalatok nem voltak részvénytársasági formában, nem korlátolt, hanem korlátlan felelősséget testesítettek meg, még hozzá korlátlan állami felelősséget. Ennek ellenére emlékezzél vissza, hogy amikor indult a*

vállalati kötvénykibocsátás, akkor ezekre az állam külön garanciát vállalt. Ami nevetséges. Mert tulajdonképpen állam volt ez is, meg az is. De miután ez annyira új eszköz volt a hazai megtakarítások gyűjtése tekintetében, ezért a lakosság sem értette, hogy miről van szó és csak akkor volt hajlandó ezeket megvásárolni, hogyha explicit állami garancia volt mindegyiken. Igen ám, de ez rögtön eltorzította a piacot. Mert ha mindenben állami garancia van, akkor nem érdemes megnézni, hogy melyik jó, melyik rossz kötvény. Akkor mindegy, akkor ez ugyanolyan, mint az államnak nyújtott hitel, a kincstárjegy.

M. J.: Majdnem békekölcsön.

B. L.: Egy szempontból mégis fontos volt, nevezetesen hogy a bankoknak versenyt támasztott a lakossági megtakarítások gyűjtéséért folytatott küzdelemben.

M. J.: Mint hogyha ez most is így lenne...

B. L.: Akkor igen magas kamatok voltak. Még nem volt se forrás adó, sem személyi jövedelemadó. A tőzsde kialakításához a fő lökést nem ez adta, ez csak az első lépés volt. A második lépés az volt, hogy a kötvénnyel lehet kereskedni, van másodlagos piaca. Ha megveszek egy kötvényt, nem feltétlenül kell nekem azt lejáratig megtartani. Azonnal fölmerült a másodpiaci forgalmazás igénye. Ez akkor merült föl, amikor már a kétszintű bankrendszer szárba szökken. Az újonnan létrehozott kereskedelmi bankok maguk is beszálltak a kötvények forgalmazásába, meg önálló brókercégek is születtek. A legfontosabb feladat az volt, hogy kialakítsuk, hogy kell kinéznie egy értékpapír kereskedelemmel megbízott cégnek. Az legyen különálló vagy legyen része a normális kereskedelmi banki tevékenységnek? Akkor mi azt a döntést hoztuk, ami szerintem jó döntés volt, hogy a két tevékenység legyen külön vállalatban. Magyarországon tehát az elválasztásnak lettünk a hívei, amely alapján önálló tökémegefeleléssel bíró értékpapír piaci szereplők tömkelege jött létre. Ez jó volt, mert a bankok igazából nem alkalmas szereplői a tőkepiacnak. A bankok általában utálják a tőkepiacot, mert a tőkepiac versenyre készíti őket.

M. J.: De a bankok is létrehoztak aztán értékpapír-kereskedő leányvállalatokat, nem?

B. L.: Éppen az volt a cél, hogy ne házon belül legyen az értékpapír üzletág, hanem az értékpapír forgalmazásra alakuljon egy leányvállalat, aminek saját tőkéje van. És mint ilyen, önálló jogi személyként közvetlen szereplője az értékpapír piacnak. Ezek lettek aztán a tőzsde tagjai. A Budapesti Értéktőzsde tagi alapon jött létre. Akkor nem részvénytársasági tőzsde volt, hanem ha úgy tetszik szövetkezet, egy vállalat-egy szavazat alapon. A Magyar Nemzeti Bank is tagja volt ennek és az MNB óriási szerepet játszott tőzsde létrehozásában. Amikor az értékpapír forgalmazás másodpiaca megerősödött, akkor merült fel a következő lépésként az, hogy legyen újra értéktőzsde.

M. J.: Ugye a régióban az első tőzsde Magyarországon nyílt?

B. L.: Formálisan igen, tartalmilag nem. Szlovéniában hamarabb volt, de az nem volt önálló intézményként megnevezve, tehát tényleg a miénk volt az első ilyen szempontból. A másik ugrópont, amire muszáj egy-két szót pazarolni, az a részvényforgalmazás megjelenése. Mert azért azt látni kell, hogy 1982-ben, 1984-ben, de még 1986-ban is, világosan emlékszem, hogy a részvény

az még tabu volt. Mi egyszer írtunk egy cikket Surányival meg Asztalossal és abban már szerepelt a részvény szó. Soba nem fogom elfelejteni, Hetényi elolvasta azt a cikket, mielőtt megjelent volna a Pénzügyi Szemlében. Az öreg ilyenekkel is foglalkozott, három nyikbaj, senkiházi, fiatal kutató ír egy cikket, azt ő elolvassa. Lehívott bennünket, és a következőt mondta: „Fiúk! A részvényt idén még nem tudom elképzelni. Majd jövőre.” Tehát nem jött olyan dumával, hogy „a szocializmus védelme”. Megmondta világosan, hogy van egy dinamikája a rendszerváltásnak, amiben ez még korai, de jövőre már ez rendben lesz. Ez nagyon érdekes abból a szempontból, hogy szépen-lassan, ahogy a kötvénnyforgalmazás beindult és polgárjogot nyert és megszokták az emberek. Az állam is rájött, hogy ez egy fontos alternatív eszköze a megtakarítások befektetésé konvertálásának, természetes módon a következő lépésben megjelent a részvény. Amikor a részvény megjelenik, az pedig már kapitalizmus.

Bokros Lajossal még sokáig beszélgettünk, a közreadásnak azonban határt szabnak e könyv keretei. Remélem az olvasó számára is olyan érdekesek a fent leírtak, mint amilyen élmény számomra volt. Amint íróasztalomhoz visszatértem, e-mail üzenet várt: „*Kedves János! Öröm volt veled találkozni és beszélgetni. Fehérek között egy európai. Lajos*”.

Politika, gazdaság, lehetőségek, kényszer, liberalizáció, központi szabályozás, reformok, reformerek és ellenzők, gyorsítók és lassítók, életek, bankárok, sorsok, szakmai pályafutások. Szocializmus és kapitalizmus, tervgazdaság és piaczgazdaság. Nyitás, nyitottság a világ felé. Mindez feltárult előttünk az előző oldalakon a bankreform és a kétszintű bankrendszer megteremtése kapcsán.

A fejlődés megállíthatatlan volt. A gyökerek erősek voltak, az események rohanó tempóban bővítették a pénzügyi közvetítő rendszert. Elérkezett 1989.

A Fővárosi Bíróság
7.Fk. 21 470/1989/1 szám.

V é g z é s

A Fővárosi Bíróság a Magyar Bankszövetséget /székhelye:
Budapest XIII., Kun B. rkp. 37-38. szám/ az 1989. évi
II. törvény 15. §-ának /1/ bekezdése alapján 36. sorszám
alatt a társadalmi szervezetek nyilvántartásába veszi.

E végzés ellen a kézbesítéstől számított 15 nap alatt fel-
lebbezésnek van helye, melyet ennél a bíróságnál kell be-
nyújtani.

Budapest, 1989. február 28.

Dr. Perge Lajos s.k.,
tanácselnök

A kiadvány hitelesítő:

Magj.
e16836

A MAGYAR BANKSZÖVETSÉG TÖRTÉNETE

A MAGYAR BANKSZÖVETSÉG MEGALAKULÁSA

A Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének (TÉBE) megalakulásáról, annak időpontjáról a Nagy Magyar Compassst idéztük. Legyen most segítségünkre a Pénzügyi és Tőzsdei Almanach 1990. évi kötete: *„A Magyar Bankszövetség, mint egyesület 1989. február 17-én alakult meg, és 1989 február 28-án történt meg egyesületi bejegyzése.”*

Ahogy a történelmet, úgy a bankokat és a bankszektor is az emberek alakítják. Örök probléma, hogy az utókor jó esetben a fellelhető dokumentumokra, jobb esetben még személyes emlékekre is támaszkodik. A Bankszövetség történetének írásakor két módszert választottunk. Egyrészt felkutattuk az elérhető dokumentumokat, másrészt felidézünk azoknak a banki szakembereknek az emlékeit, akik tevéleges résztvevői voltak az 1987-es bankreform utáni időszaknak, mindenekelőtt a Magyar Bankszövetség alapításának, fejlődésének.

A Fővárosi Bíróság, Dr. Perge Lajos tanácselnök aláírásával 1989. február 28-án bocsátotta ki a következő végzést:

*„A Fővárosi Bíróság a Magyar Bankszövetséget (székhelye: Budapest XIII., Kun B. rkp. 37–38. szám) az 1989. évi II. törvény 25. §-ának (1) bekezdése alapján 36. sorszáma alatt a társadalmi szervezetek nyilvántartásába veszi.”*¹³⁸

A bejegyzést és a nyilvántartásba vételt megelőzte az alakuló ülés, amelyen 22 pénzintézet és a SZÖVOSZ képviselői vettek részt. Ezen a Magyar Bankszövetség Egyesületének megalakulása mellett döntöttek és elfogadták a szövetség Alapszabályát. Az Alapszabály szerint a Bankszövetségnek tagja lehetett minden, a versenyszférában működő bank, szakosított pénzintézet, takarékpénztár, amely legalább 500 millió forint alaptőkével rendelkezett. A bírósági nyilvántartásba vételkor a szövetségnek 24 tagja volt. Az alakuló ülésről készült jegyzőkönyv szerint az alapítók egyhangú szavazással döntöttek a Magyar Bankszövetség Egyesületének megalakulása mellett.

¹³⁸ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1989 – A Magyar Bankszövetség dokumentumai a Magyar Országos Levéltárnak való átadás időpontjában rendezés alatt állnak.

„Jegyzőkönyv

A Magyar Bankszövetség

1989. február 17-én tartott,

alakuló üléséről

Jelen vannak:

Agrobank

Általános Értékforgalmi Bank Rt.

Általános Vállalkozási Bank Rt.

Befektetési és Forgalmi Leánybank

Budapest Bank Rt.

CIB

Építőipari Innovációs Bank Rt.

Innofinance Rt.

Interbank Rt.

Invest Bank Rt.

Iparbank Rt.

Ipari Szövetkezeti Fejlesztési Bank Rt.

Kisvállalkozási Bank

Magyar Hitelbank Rt.

Magyar Külkereskedelmi Bank Rt.

Merkantil Bank Rt.

Mezőbank Rt.

Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt.

Postabank Rt.

Unic Bank Rt.

OTP

Közép-Európai Hitelbank

SZÖVOSZ

Gehl Gusztáv vezérigazgató-h.

Beszédes Antal vezérigazgató

Németh Mihály mb. vezérigazgató

Debreczeni Kálmán igazgató

Hegedűs Oszkár elnök-vezérigazgató

dr. Matthias Kunsch vezérigazgató-h.

Varga Tamás vezérigazgató

Birmann Erzsébet vezérigazgató

Iványi György vezérigazgató

dr. Temesi Sándorné vezérigazgató

Seydl Béla vezérigazgató

dr. Pázmándi Gyula vezérigazgató

Katona István mb. igazgató

Demján Sándor elnök-vezérigazgató

Erdély Zsigmond Gábor elnök-vezérigazgató

Kolossváy Ádám igazgató

dr. Kabai Gyula vezérigazgató

Lenk Géza elnök-vezérigazgató

Princz Gábor elnök-vezérigazgató

dr. Varga Imre vezető-jogtanácsos

dr. Szentiványi Iván ügyvezető igazgató

Gellért Andor ügyvezető igazgató

Major Anna főosztályvezető

Az alakuló ülés (1989. február 17.) résztvevői egyhangú szavazással megválasztották Németh Mihály mb. vezérigazgatót az ülés levezető elnökéül.

Az alakuló ülés résztvevői ugyancsak egyhangú szavazással megválasztották a jegyzőkönyv hitelesítőjének Hegedűs Oszkárt, a Budapest Bank Rt. elnök-vezérigazgatóját és dr. Pázmándi Gyulát, az Ipari Szövetkezeti Fejlesztési Bank Rt. vezérigazgatóját, továbbá a jegyzőkönyv vezetőjének Almási Józsefnét.

Az alakuló ülés résztvevői egyhangú szavazással a Magyar Bankszövetség Egyesületének megalkulása mellett döntöttek...

...A Magyar Bankszövetség – részleteiben elfogadott és az elhangzott vita alapján módosított – Alapszabályát a testület egyhangú szavazással elfogadta és magára nézve kötelezőnek tekinti.

Az alakuló ülés az alábbiak szerint egyhangú szavazással megválasztotta a Magyar Bankszövetség elnökségét: elnök – Lenk Géza, az Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt. elnök-vezérigazgatója, alelnök – Birmann Erzsébet, az Innofinance Rt. vezérigazgatója, főtitkár – dr. Radnóti János, a Magyar Bankszövetség alkalmazottja, az elnökség tagjai – Erdély Zsigmond Gábor, a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. elnök-vezérigazgatója, dr. Pázmándi Gyula, az Ipari Szövetkezeti Bank Rt. vezérigazgatója.

A testület az alakuló ülést lezárva a következő kérdésekben döntött:

Székhelyéül átmeneti megoldásként a Magyar Hitel Bank Rt. által felajánlott helyiségeket (a KISZ KB épületében) jelölte ki, egyben felkérte a főtitkárt, gondoskodjék a végleges elhelyezésről. A végleges elhelyezés finanszírozására célszerű alapítvány létrehozása. A működéshez szükséges költségek megelőlegezését az Országos Kereskedelmi és Hitelbank Rt. vállalta magára.

A testület PR-tevékenységének beindításához a Befektetési és Forgalmi Leánybank 2 M Ft előleget biztosít.

Budapest, 1989. február 20.

Almási Józsefné, jegyzőkönyv-vezető,

Birmann Erzsébet, a Magyar Bankszövetség alelnöke

Hitelesítők:

Hegedűs Oszkár, a Budapest Bank elnök-vezérigazgatója; dr. Pázmándi Gyula, az Ipari Szövetkezeti Bank Rt. vezérigazgatója”¹³⁹

Az Alapszabály arról is rendelkezett, hogy a szövetség legfelső döntéshozó szerve a Testületi Ülés, képviseleti szerve pedig az Elnökség. A Magyar Bankszövetség célja:

„...az Alapszabály megfogalmazása szerint az egyesület tagjait érintő szakmai kérdések közös megvitatása, a szervezeti rendnek megfelelően kialakult állásfoglalások, nézetek képviselte harmadik személlyel szemben. A Bankszövetség állásfoglalásait a konszenzus elvének megfelelően alakítja ki és képviseli a magyar törvényhozás, a kormány különböző fórumain és a Banktanácsban.”¹⁴⁰

Az Alapszabály további fontos pontjai: a tagság önkéntes, a tagság feltétele a versenyhelyzetben történő működés, a törvényben előírt minimális jegyzett tőke elérése; az alapszabály elfogadása; a Magyar Bankszövetség legfőbb fóruma a valamennyi tagot magában foglaló Testületi Ülés, az operatív szerv a kétévente választott elnökség, melyben az elnök és az alelnök külön-külön kerül megválasztásra; létrehozza a Magyar Bankszövetség munkaszervezetét, amelyet a testületi ülésen megválasztott főtitkár vezet.

A mai olvasónak talán fel sem tűnt, hogy a fővárosi bíróság nyilvántartásba vételi dokumentuma a Bankszövetség telephelyeként a XIII. kerületben található Kun Béla rakpart 37–38-at

¹³⁹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1989.

¹⁴⁰ Kerekes György szerkesztésében: *Magyar pénzügyi és tőzsdei almanach 1990*.

jelöli meg (ma XIII. kerület, Pozsonyi út 56. – M. J.), de történelmi görbe tükrünk kedvéért érdemes megjegyezni, hogy ez korábban a KISZ Központi Bizottság épülete volt, ami később a Magyar Hitelbank tulajdonába került. Átmenetileg ez a bank „adta kölcsön” az iroda helységet, a működéshez szükséges költségeket pedig az Országos Kereskedelmi és Hitelbank előlegezte meg.

Az első főtitkár, dr. Radnóti János a megalakulást követően rövid ideig vezette a szövetség apparátusát, ugyanazon év december 13-tól Pulai Miklós vette át a főtitkári posztot. Róla még sok szót ejtünk, hiszen az alatt a tíz év alatt, amíg ő volt a Szövetség főtitkára, vált igazán európaivá és felnőtté a magyar bankrendszer, a Magyar Bankszövetség pedig a folyamatos fejlődés eredményeképpen, vált a bankszektor érdekeinek valós képviselőjévé.

Főtitkárrá való megválasztását követően nem sokkal 1990 elején a Pénzügyi és Tőzsdei Almanach a következőket írta: *„A magyar gazdaság reformjával foglalkozó nem nagy, de elszánt csapat világosan felismerte, hogy nincs más esély a magyar gazdaság modernizálására, a növekedés feltételeinek megteremtésére, mint a gazdasági rendszer átalakítása. Ennek az átalakításnak a célja pedig a piacgazdaság kiépítése. Kiemelkedő jelentősége volt azoknak az intézkedéseknek, amelyeknek célja a pénz szerepének növelése és egy piacgazdaságnak megfelelő pénzügyi rendszer megteremtése. ...Majd 1987. január 1. után, amikor ténylegesen létrejött a kétszintű bankrendszer felélénkült az egész bankszektor és az új feltételek között további új bankok, pénzügyi intézetek, takarékbankok, pénzügyi közvetítő cégek alakultak. A pénznek, a tőkének szabadabb mozgása, szerepének növekedése e tevékenységekkel szakszerűen foglalkozó szervezeteket igényelt és azok létre is jöttek.”*¹⁴¹

Létrejöttek a szakmai feltételek, megjelentek az igények: megalakult a Magyar Bankszövetség. Az első év a szervezet formális bírósági bejegyzésével, működési feltételeinek megteremtésével telt el. Az érdemi szakmai munka megindulása inkább 1990 elejétől számítható. 1990. február 27-én már bejegyzésre került a szövetség új székhelye, az V. kerület, Roosevelt tér 7–8. szám alatt (ma V. kerület, Széchenyi tér 7. – M. J.) – az egykori Országos Tervhivatal épületében (korabeli pesti nevén a Spenót Házban) –, ahol egészen 2001 elejéig működött.

A Magyar Bankszövetség megbízásából a Politika Tudományi Intézet 1994-ben elemezte a magyar bankrendszer fejlődésének 1987–1993 közötti első 5 éves fejlődését, amelyben a bankok érdekképviselői rendszeréről a következőket írja:

„A Bankszövetség képviseli a pénzintézeteket a kormány különböző fórumain, a Banktanácsban stb. Fontos feladatának tekinti, hogy együttműködjön más érdekképviselői szervekkel, kifejtve a kereskedelmi bankok véleményét az aktuális gazdasági, pénzügyi politikai stb. kérdésekben. A Bankszövetség kapcsolatokat épít ki más országok bankszövetségeivel, az Európai Közösség Bankföderációjával. A Bankszövetség tevékenységének eredményeként a bankok együttműködése „kifelé”: az MNB, az ÁBF stb. felé jónak, sikeresnek mondható a bankok szempontjából. Nem

¹⁴¹ Kerekes György i.m.

*igaz ez azonban a bankok egymás közötti együttműködésére, amely a bankok vezetőinek személyes kapcsolataitól erősen függött (és függ).*¹⁴²

Pulai Miklós 1989 decemberétől volt főtitkára a Magyar Bankszövetségnek, az egész magyar bankszakmának, a gazdaság- és banktörténetnek emblemikus személyisége, aki rangot és elismerést vívott ki a Bankszövetségnek.

Müller János: Kérlek Miklós, kezdjük beszélgetésünket az 1987-es bankreformmal. Nem merülhetett volna föl a Magyar Bankszövetség megalapításának a gondolata, ha nincs reform. Hogyan is volt ez 1987-ben majd azt követően, hogyan jutottunk 1989-ben a Bankszövetség megalakulásáig?

Pulai Miklós: Ugye az 1987-es bankreform előtt is olyan volt már a hangulat, hogy lesz bankreform, megszűnik az egyszintű bankrendszer, és lesz kétszintű bankrendszer. Az 1970-es évek végén már megalakult a CIB.

Az már egy nagy lépés volt és akkor a nyolcvanas évek elején ebben az egész hangulatban alakultak meg kis bankok különböző alapokból. Például létezett az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, és annak volt egy alapja, abból lett egy bank...

Szóval a nyolcvanas években, mire eljutottunk 1987-ig és hivatalosan a Magyar Nemzeti Bank jeggybank lett és abból kivált a kereskedelmi banki rész, tehát három nagy kereskedelmi bank jött létre a Nemzeti Bank kereskedelmi banki területéből, addigra már több kis bank működött. Így például működött a CIB Bank is. A folyamat úgy zajlott, hogy amikor 1989 februárjában elhatározták, hogy létrehozzák a Bankszövetséget, akkor 23 bank hozta létre. Valamivel több bank volt már akkor, de itt most a bankok alatt a részvénytársasági formában működő bankokról beszélünk.

Úgyhogy ez a 23 bank hozta létre a Szövetséget 1989 februárjában, és ahogy így utólag az ember belegondol, egy nagyon korszerű, jó szervezetet hoztak létre. Tudniillik akkorra ugye, 1989 az már előszele volt az egész rendszerváltozásnak, amikor a Bankszövetség megalakult. Utána elsősorban saját magával foglalkozott a Szövetség, hogy fölálljon a szervezet. Jövőhagyták az alapszabályt, amelyik egy jó alapszabály volt, létrehozták az úgynevezett Testületi Ülést, amelyben az alapszabály szerint a tagbankok elsőszámú vezetője lehetett a tag, tehát nem az elnök, ha az elnök egyben vezérigazgatója volt, akkor lehetett, de általában a vezérigazgatók voltak a tagok. Megválasztottak egy elnökséget, egy elnököt és egy főtitkárt. A főtitkárt megbízták, hogy hozza létre a munkaszervezetet. Elég egyértelműen az alapszabályzatban az van, hogy a munkaszervezetet a főtitkár vezeti, szóval ő ott a főnök. Ezután elkezdődött a szervezés, helyileg akkor a Magyar Hitelbank épületében voltunk a Pozsonyi úton. Túl sok gazdasági törvénykezés ebben az időszakban nem volt, tehát főként a szervezet kialakításával foglalkoztak ebben a félévben, és azzal, hogy a kapcsolatokat kiépítsék. Most (az alapítást követően – M. J.) egy fél év múlva, a főtitkár egy ajánlatot kapott és elment, és akkor elég hamar főtitkár váltás következett.

¹⁴² MTA PTI: A kétszintű magyar bankrendszer fejlődése 1987–1993, Budapest, 1994. június, 51.

A Bankszövetség története nem csupán egy szervezet, hanem egyben emberek, banki vezetők, alkalmazottak története. Ők alakították és határozták meg a bankok életét, működését. Munkásságuk része a modern magyar banktörténetnek. Milyen is volt ez a korai bankvilág?

„A nyolcvanas-kilencvenes évek fordulóján lezajlott vezetőváltások nemcsak generációs frissítést hoztak, hanem olyan szemléletváltást is, amely elvileg elősegíthette volna a bankok minőségi javulását. A Németh-kormány által kinevezett bankvezetők merítési köre elsősorban az akkor negyvenes évei elején járó generáció volt, amelyik a '68-as reform idején vagy utána kezdte meg szakmai pályafutását, ezért nemcsak korszerűbb ismeretekkel rendelkezett elődeinél, de szemlélete is jobban illeszkedett a piacgazdasági átalakulás követelményéhez...

...A kereskedelmi bankok felső vezetésében is váltások mentek végbe. Az Országos Kereskedelmi és Hitelbank élére Lenk Gézát, az Általános Vállalkozói Bank egykori nemzeti bankos „alapítóját” nevezték ki. Helyét a harmincas Terták Elemér foglalta el, aki a nyolcvanas években Pulai Miklós „reformcsapatában” dolgozott a Tervhivatalban, majd a Magyar Hitel Bankban szerzett némi banki gyakorlatot. A Magyar Külkereskedelmi Bank élére az MNB londoni kereskedőcégének vezetőjét, Erdély Zsigmond Gábort nevezték ki. A vegyes bankok vezetői körében is fiatalítás történt: a CIB új vezetője Zdeborsky György, az Unic Banké Felcsuti Péter lett; mindketten az MNB devizagazdálkodási részlegében nőttek fel és tanulták meg – elsők között a háború utáni Magyarországon – a bankszakmát.

A rendszerváltozás előszelében megindult a kiáramlás az apparátusból: az Agrobank élére helyezték át a Miniszterelnöki Hivatal titkárságának vezetőjét, a pénzügyes múltú Kunos Pétert, a pénzügyminiszter-helyettes Kollarik István pedig az Iparbankház vezetője lett. A választások idején állt fel – önként – székéből Demján Sándor, az MHB elnök-vezérigazgatója, átadva helyét egy, az új kormány számára elfogadhatóbb személynek.

A legnagyobb lakossági bank, az OTP élén azért hamar, még 1990-ben megtörtént a vezetőváltás: a „politikai megbízottnak” számító elnök-vezérigazgatót leváltották, és helyébe a bankvezetői gyakorlattal már rendelkező Terták Elemért nevezték ki, aki azonban csak 1992-ig maradhatott posztján, amikor Csányi Sándor, az Országos Kereskedelmi és Hitelbank vezérigazgató-helyettese vehette át az igen rossz állapotban lévő bankot. Hogy a kormányfő kezdetben nem tekintette politikai szintérnek a kereskedelmi bankrendszert, jelzi, hogy a Budapest Bankba a frissen lemondott MSZP-képviselő Bokros Lajost nevezték ki elnök-vezérigazgatónak, az Országos Kereskedelmi és Hitelbankban pedig megőrizhette székét a „régí rendszer” által felemelt Lenk Géza.

1992-ben aktívabbá vált a kormány. A második legnagyobb pénzügyintézet, a Magyar Hitelbank élére saját káderüket, a bank nemzetközi igazgatósága éléről korábban eltávozott Töröcskei Istvánt ültették, aki ugyan élvezte Antall József bizalmát, a szakmában azonban már elvesztette jó hírnevét. Pedig itt már a kormányalakítás előtt megtörtént a vezetőváltás: a politikailag „sáros” Demján Sándor önként átadta helyét a fiatalabb és „érintetlenebb” helyettesének, az MNB-ben évtizedes gyakorlatot szerzett Bartha Árpádnak. A Magyar Külkereskedelmi Bankban is politikai színezetű vezetőcserére került sor ekkor: megfosztották vezérigazgatói székétől az

előző rendszerben felemelkedett Erdély Zsigmond Gábort, aki pedig már mindent megtett bankja privatizációjáért, és akinek szakmai megbecsülését a Bankszövetség elnökeként betöltött posztja is tükrözte. Székét az MHB éléről éppen menesztett Barthának kínálták föl.”¹⁴³

A Bankszövetség megalakulásakor Erdély Zsigmond Gábor, az egyik legnagyobb hazai bank, a Magyar Külkereskedelmi Bank elnök-vezérigazgatója volt, Lenk Géza után pedig a Magyar Bankszövetség második elnöke. Amikor a kezdetekről beszélgettünk, elmondta, hogy emlékei szerint a szövetség alapítása Demján Sándor ötlete volt, aki akkor a Magyar Hitelbank vezérigazgatója volt. Ezt Demján Sándor pontosította ugyan, de következze a visszaemlékezés.

Erdély Zsigmond Gábor: Az érdekes az, hogy ő, Demján Sanyi mire emlékszik, de én tudom, ő akarta, hogy legyen a bankoknak nagyobb befolyása. Először azt mondta, hogy ő nem akar lenni az elnök, de eljött hozzám, hogy mit gondolok.

Én mondtam, hogy legyél Te az elnök, mért ne a legnagyobb bank vezérigazgatója legyen, tele vagy invencióval, fontos akarsz lenni, ugye mindenben. De azt mondta nem, ő hátul akar maradni. S akkor legyen a Lenk. Én pedig segítsek a Lenknek és legyek nem tudom mi, de azt hiszem akart egy kereskedelmi banki részleget. Mondtam neki, hogy nézd, én nagyon el vagyok foglaltva, de hát tudod, ha kell, akkor besegítek. Nem tudom mibe, de akkor besegítek. S akkor talán félév után, nem kellett már a Lenk, és akkor jöttek, hogy legyek én az elnök.

Nem tudom, mennyi ideig volt (elnök a Lenk – M. J.), csak úgy emlékszem, hogy akarták, és azt mondták, hogy mégis jobb lenne, ha én lennék az elnök. De magának a Bankszövetségnek óriási lehetőségei lettek volna. De mint minden más, ez is ugye elveszett, mert a háttérben mindig voltak ilyen egyezségek vagy tárgyalások...

Különalkuk, igen. Hát igen, én tudtam, én mondtam, hogy gyerekek, nekem ugyanúgy 24 óráam van, mint nektek, még ha egy fillért sem kapok. Ha mindenki megcsinálja maga, akkor az lesz az eredmény. Csak nem lett eredménye a Bankszövetségben. A nagy ember ebben a Pulai volt, akiben tényleg volt elhivatottság, tudta mit akar. A Pulai Miki nagyon jelentős ember volt, és azt hiszem, hogy a Pulait a Lenk tudta rábeszélni, hogy legyen főtitkár, mintha erre emlékeznék.

Müller János: Nehéz és mozgalmas időszak volt, amikor a Bankszövetség elnöke voltál. Hogyan zajlott a hitelkonszolidáció, adóskonszolidáció és a bankkonszolidáció?

E. Zs. G.: Hát az is buli alapon ment. Fogalmuk nem volt, hogy mit csinálnak. A legnagyobb baj az, hogy sajnos a politika vezérelte, az illetékes államtitkár állítom, hogy nem tudta, hogy miről beszél. Ezért is volt ez az eredmény. De tulajdonképpen analfabéták beszéltek analfabétákkal, mert a bankok sem voltak tudatában az ő rossz követeléseiknek, hanem mindig volt az egésznek egy ilyen stitchje, hogy valami vélt eredményt, hasznót el kell elérni, egy ilyen leírási kampányban. Hát nem véletlen, hogy a Külkereskedelmi Bank azt mondta, hogy nem szeretne részt venni benne. Én meg voltam róla győződve, hogy ez egy stigma, mint ahogy szerintem az is volt.

¹⁴³ Várhegyi Éva: *Bankvilág Magyarországon*, 2002, 213.

M. J.: Ebben a helyzetben tekintünk vissza a huszonöt évvel ezelőtti időre. Lehet, hogy szükséghelyzetben, de az egyik értelmes felismerés az volt, hogy engedjék a bankprivatizációt, nem?

E. Zs. G.: Ez egy politikai döntés volt, nem külön a bankprivatizációról, hanem a privatizációról általában volt szó. Mert az Antall-kormány egy másfajta politikai kurzust képviselt, és így aztán jött a bankprivatizáció, és hát érthető volt, hogy a Külkereskedelmi Bank a szervezetsége miatt is, meg hát talán a vezetőség többet tudott a bankokról, a bank világról, mint mondjuk a többi – úgy működött, mint egy nyugati bank –, így alkalmas volt arra, hogy szakmai befektetőket keressünk. Akkor ezt elnevezték bankprivatizációnak. Ez különben az akkori világnak a jellemzője volt, mindig elneveztek valamit valaminek, és aztán nem volt semmi. Olyannyira, hát én emlékszem rá, hogy az ÁPV Rt., inkább negatív volt, mint pozitív a Külkereskedelmi Bank privatizációját illetően, hogy miért, azt én nem tudom, hiszen nem voltak ott rossz képességű emberek, és semmi hasznuk nem származott belőle.

M. J.: Aki a bankprivatizációban sokat segített, az Szabó Iván¹⁴⁴ volt?

E. Zs. G.: Szabó Iván volt az egyetlen, aki a bankoknak, a bankvilágnak segített a bankprivatizációban. Ő nagyon pozitív, nagyon rendes ember volt. Ő tudta is, hogy mit akar. A Kupa is pozitív volt, de a Szabó Iván súlyosabb egyéniség volt politikailag. Neki kellett megküzdeni a saját embereivel, akiknek az lett volna a dolguk, hogy a privatizációt elősegítsék, végignyomják.

M. J.: Ha nehezen is, de 1995 és 2000 között a privatizáció nagyobbik hányada megtörtént.

E. Zs. G.: Hát a Külkereskedelmi Bank privatizációja megtörtént, mert Bajorországban egy-értelmű politikai döntés született, mely a Bayerische Landesbank addig is pozitív hozzáállását a privatizációt végrehajtani akaró döntéssé változtatta. A hivatalos magyar fél pedig, ismételten Szabó Iván hathatós segítségével, leginkább a privatizáció engedélyezését javasolta a kormánynak, amely ezt elfogadta. De hogy mennyire hozzá nem értő, és ostoba volt az egész politikai háttér: például a bajorok közölték a Külkereskedelmi Bankkal, hogy ők lebonyolítanának a Külkereskedelmi Bank által egy száz millió márkás, nyolc éves kötvényüzletet, minden fajta MNB és állami garancia nélkül. Én érthető módon azt mondtam, hogy a tulajdonosokhoz kell fordulnom. Akkor Magyarország nem kapott két millió hitelt sem. Fölhívtam, és mondtam a Csepi Lajosnak (Csepi Lajos akkor az ÁPV Rt. vezetője volt – M. J.) képzeld el, ezt akarják adni, és ezzel is csak azt akarják mutatni, hogy ők milyen pozitívak és tényleg meg akarják csinálni ezt az üzletet. Két nap múlva visszahív, és azt mondja nekem: „Te idefigyelj, mi tudjuk, hogy te milyen ravasz vagy. Te így akarod eladni a bankot.” Mondom neki, „Te Lajos, a vonalnak két vége van. Nem én vagyok a tulajdonos és te a beosztott, hanem fordítva. Mondom „mi az, hogy én”. Hát „Te akarod eladni a bankot, te vagy a tulajdonos. Örülj, hogy kapsz száz millió márkát”.

¹⁴⁴ Szabó Iván az Antall-kormányban 1991 és 1993 között ipari és kereskedelmi miniszter, majd 1994-ig pénzügyminiszter volt.

Mondom, „tessék még egyszer megnézni”. Hát ez még ilyen világ volt. De a Bankszövetségnek például a privatizációhoz semmi köze nem volt. Sajnos.

M. J.: Végül, ha a számokat nézzük a bankszektor többségében külföldi tulajdonba került.

E. Zs. G.: Először a Külkereskedelmi Bank került külföldi tulajdonba.

M. J.: Később jött az ABM AMRO Bank?

E. Zs. G.: Hát az már 1998-ban volt, amikor a Járai Zsiga nagy harc után tulajdonképpen eladta a Hitel Bankot. A CIB egy másik üzlet volt, a CIB-et a Nemzeti Bank 1985-ben megalapította. Ma már azt mondom, hogy egy kicsit arisztokratikusan volt menedzselve, sokkal több haszon lett volna, ha nem lett volna annyira külön, de mindegy, így is nagyon jó bank volt, mert rendezett volt, és igazi banktisztviselők dolgoztak benne.

M. J.: A lényeg az, hogy amikor te a Bankszövetség elnöke lettél, addigra létrejött egy bankcsoport Magyarországon.

E. Zs. G.: Ez így igaz.

M. J.: Amelyiknek volt súlya. A korabeli dokumentumokban olvastam, hogy minden miniszterelnök meglátogatta a Bankszövetséget, hogy a köztársasági elnökkel, Göncz Árpáddal minden évben találkozotok. Ugye a pénzügyi tárgyú törvények kialakításában is tevőlegesen részt vett a Bankszövetség?

E. Zs. G.: Hát az természetes. Kellott szakértő az világos. A Pulai meg én is, emlékszem, hogy egyszer részt vettünk egy hosszú szeánszon a Surányival együtt. De ebből a szempontból a Bankszövetségnek más, nagyobb súlya volt, de más emberek is voltak akkor. Nem akartak frakciózni.

Tehát abhoz képest, amit most látunk, én mindig csak ezzel tudom szembeállítani. Hát itt ugye bizonyos emberek, ember csoportok intézik az ügyeket, valószínűleg a saját maguk javára. A Bankszövetség az nem egy ilyen ügyintéző hely volt. Valóban részt kellett venni a pénzintézeti törvény, és más törvények előkészítésében, sőt, azt lehet mondani, hogy a Bankszövetség egyetértése nélkül törvény nem született volna meg.

M. J.: Volt, amiben vétőjoga volt?

E. Zs. G.: Igen.

M. J.: Milyen volt a Bankszövetség kapcsolata akkor a Magyar Nemzeti Bankkal?

E. Zs. G.: A Magyar Nemzeti Bankkal kiváló volt. A Nemzeti Bankban szakemberek voltak. Ez nagyon fontos szempont volt, az egész akkori időszakban a legfontosabb az volt, hogy hol lehet két embert találni, aki ugyanazt a nyelvet beszéli. Persze arra is emlékszem, hogy a Bod Péter (Bod Péter Ákos 1990 és 1991 között ipari és kereskedelmi miniszter, 1991 és 1994 között MNB elnök – M. J.) engem egyszer meghívott magához, oda a Nemzeti Bankba, és azt mondta, hogy ő nagyon szereti a Szövetséget, meg szereti a Külkereskedelmi Bankot, velem az a problémája, hogy túl közel vagyok a Nemzeti Bankhoz.

M. J.: Földrajzilag vagy szakmailag?

E. Zs. G.: Hát szakmailag. Hát erre mondtam, hogy tudod, a legjobb válasz az, hogy nem tudom értelmezni, amit mondtál.

M. J.: Idéztem a kétszintű bankrendszer tíz éves évfordulóján elmondott beszédedből, azt mondtad, hogy a „pénzügyi válságot elhárító konszolidációs folyamat lezárásával a magyar bankrendszer nagykorú lett. A bankok pénzügyi helyzete stabilizálódik, ami mind jövedelmezőségi pozícióban, mind tőke megfelelési mutatók alakulásában egyértelműen tükröződik”. Úgy tűnt, hogy egy aranykor küszöbére értünk?

E. Zs. G.: Hát aranykor azért sosem volt. Egy biztos, hogy a megkérdőjelezhető módon elkövetett konszolidáció után valóban egy nyugodtabb helyzet alakult ki, mert a konszolidáció előtti viszonyok az állam tulajdonosi szerepéből egyértelműen következően egy kereskedelmi banki szektor kialakulását nem tették lehetővé.

M. J.: 1994–1995-ben megkezdődött a privatizáció. A külföldi tulajdonú bankokra is az volt jellemző, hogy a politika, a napi politika befolyása alatt működtek?

E. Zs. G.: Nem, de a külföldi bankok nem voltak nagyon befolyásosak. A külföldi bankok kicsik voltak, kivéve a CIB-et. De a CIB a Nemzeti Banki befolyás révén, közvetve vagy közvetlenül vagy közvetetten végül is a politika által meghatározott úton kellett, hogy fejlődjön. A lényeges az lett volna, hogy amikor a konszolidáció befejeződött, akkor hosszú távon, ami hosszú táv öt-tíz év, meg lett volna a sansz arra, hogy ezek a bankok a maguk útján az üzleti lehetőség által determinált utat válasszák. Ez mondjuk egy optimista hozzáállás, de ez a lehetőség megvolt. Természetesen Magyarországon ez nem történt meg. Nagyon sajnálatos, és ugye mégis mindezért csak a politika és csakis a politika a felelős.

M. J.: A privatizáció kapcsán megjelent egy nyugati típusú kereskedelmi banki és később beruházási banki kultúra. Hogyan lehetett ezt befogadni?

E. Zs. G.: Hát azért ezek annyira nem voltak nemzethez kapcsolhatók, de biztos, hogy bizonyos mértékig volt egy holland banking, osztrák banking, de a bankingnek a jellemzője az, hogy az általánosan európai, amerikai, és főleg az a regulációtól függ. Rettentő fontos lett volna, hogy tisztességes és hozzáértő regulátorok kellett volna, hogy legyenek, hogy dolgozzanak a rendszerben. Továbbá semmiféleképpen nem volt helyes gyakorlat az, hogy egyes, akár nyugati, vagy hazai bankoknak olyan nagy befolyásuk legyen egyes üzletek megszerzésében, mert ez még a gyerekbetegség stádiuma volt. A konszolidáció után ugye a cél az lett volna, hogy versenyhelyzet alakuljon ki a bankszektorban, és ha szükség lett volna rá, ezen az alapon történjenek meg a döntések. De összességében véve ez egy jobb, fejlettebb bankrendszer lett. Ami a regulátorokat, meg ami talán a Szövetséget illeti, hát ott nem mindig az történt, amit én szeretek, de ez egy másik kérdés.

M. J.: Lehet, hogy az idő mindig megszépíti a múltat, de visszanezve úgy tűnik, hogy hosszabb időn keresztül a Bankszövetségben lehetséges volt a konszenzusteremtés. Ezt hogy látod?

E. Zs. G.: Hát ezek az akkori szép idők voltak. Nézd, a bankok igyekeztek a Bankszövetség szakmai munkájához hasznosan hozzájárulni, nagymértékben köszönhetően Pulai Mikinek, aki ezt

nagyon rendszeressé tette, szinte kikényszerítette belőlük és fölfogták, hogy az az érdekük. Hát ez azért nem az egyik napról a másikra valósult meg, egy folyamat végeredménye volt. Értelemszerűen volt egy másik kérdés is, nevezetesen hogy az OTP-nek, mint a legnagyobb banknak, voltak olyan érdekei, amelyeket nem lehetett a többi bankéval összehasonlítani. Na, most ezt helyretenni, és azért mégis együtt gondolkodni, a banki érdekeket konszenzus alapján képviselni, nem volt egyszerű, de azért az esetek többségében sikerült. Ez a helyzet persze jó volt, mert ha valaki azt mondta, hogy megyek a bankba, akkor az azt jelentette, hogy vitte a megtakarítását az OTP-be. Sebova másbova. Nem a Külkereskedelmi Bankba, nem ide, nem oda, hanem az OTP-be. És ezért az OTP-nek a különleges súlya nagyon is megvolt. Sőt így is maradt.

M. J.: Ebben az is szerepet játszott, hogy abban az időben a bankok jelentős hányada a lakossági üzletággal nem nagyon akart foglalkozni.

E. Zs. G.: Rosszul mérték föl a helyzetet. Ideértve a Külkereskedelmi Bankot is, de mi is rájöttünk arra, amikor láttuk azt, hogy egy-két hitelkártya, amit kibocsátunk, milyen nagy siker, akkor elég sok pénzt kellett költeni arra az általunk nem igazán jól ismert lakossági üzletágra. Ettől függetlenül azért nem azt mondom, hogy az OTP a világ legkiválóbban szervezett bankja volt, de ragyogóan lefedte a magyar igényeket. És az OTP-nek óriási versenyelőnye volt, amit nehezen tudtak az egyes bankok behozni.

M. J.: Mondhatjuk azt, hogy amikor a kétszintű bankrendszer létrejött és a privatizáció lezárult, akkor az európai bankszolgáltatások szintjét kezdtük utolérni?

E. Zs. G.: Kezdtünk hasonlítani hozzá...

M. J.: Elmondható, hogy kialakult egy versenypiac a bankszektorban?

E. Zs. G.: Mindenképpen. Mindenképpen, és ez nagyon pozitív volt. Mondhatni, hogy a konszolidáció után, amikor az állam már nem tudta befolyásolni a piacot, mármint a bankokat, akkor ott folyamatosan egy neutrális alapú versenyhelyzet kezdett kialakulni.

M. J.: Matthias Kunsch-on kívül volt a Bankszövetség elnökségében külföldi állampolgárságú tag emlékeid szerint?

E. Zs. G.: Azt hiszem nem, de erre nem is volt igazán igény, már a külföldiek részéről sem. Egyrészt ugye a nyelvtudás hiánya, a magyar nyelvtudás hiánya, másrészt a hazai bankárok idegen nyelv tudásának hiánya miatt sem. Ők általában – ez az én emlékem –, hogy örültek, ha ők kvázi képviselve voltak, megbíztak a Bankszövetség Elnöksége által történő képviseletben.

M. J.: Engem meglepett az is, hogy a rendszerváltás után négy évvel, a Bankszövetség 1994. májusi ülésén volt egy téma: a Bankszövetség szigorúan pártsemleges formában fejt ki érdekképviselési tevékenységét.

E. Zs. G.: Ez az én mániám volt. De hiába, én teljes mértékben kisebbségbe szorultam. A politikával semmi, de semmi kapcsolatban nem szabadna lenni, mármint befolyásoltság alapján.

M. J.: Így van. Na, jó, de gondolom nem a Bankszövetségen belül maradtál kisebbségben, hanem az egyes tagbankok vezetőinek körében.

E. Zs. G.: Mindeniütt.

M. J.: Ami ugyancsak fontos és gondolom, hogy Neked ebben jelentős szereped volt, hogy már 1994-ben felmerült és végigvonult 1995–1996-ban, az Etikai Bizottság felállításának az igénye. Miért tartott ilyen sokáig?

E. Zs. G.: Ennek az egész banki fejlődésnek volt egy vezérfonala. Egyrészt különböző politikusokkal, politikai szervezetekkel való szorosabb kapcsolat a kollégák részéről. És ugye az nem etikus viselkedés. Tehát a nem etikus viselkedés az egyáltalán nem volt, ha jól emlékszem, egy banki credoban megnevezve. Azt hiszem, hogy ennek a bizottságnak a felállítása a Pulai Miki ötlete volt, de nagyon támogattam.

M. J.: Van még egy dolog, ami rányomta a bélyegét erre az időszakra. Az Elnökség egyik ülésének témája az „Agrobanknál folyó rendőrségi vizsgálatokkal és eljárások módszereivel kapcsolatban levél írása Kuncze Gábor belügyminiszternek”, továbbá később „Tájékoztató Kuncze Gábor belügyminiszterrel folytatott megbeszélésről”.

E. Zs. G.: Ebben részt vettem. Ebben részt kellett vennem. Nagyon szörnyű dolog volt. Mert, a rendőrségtől kezdve senki nem tudta, hogy mi az ügy, és így a Bankszövetség, én sem tudtam olyan erővel föllépni az ügy ellen, mint ahogy kellett volna. Úgyhogy emlékszem, valahogy a Surányinál landolt, hogy végül is mivel támadják ezeket a szerencsétleneket, és akkor én felhívtam a Kunczét, elmentem hozzá és elmondtam neki, hogy itt egy non issue van ezzel az üzlettel kapcsolatban, ami nem szép dolog, de a bankok foglalkoznak ilyennel, és abszolút nem üldözendő, mert nincs megírva, hogy ez üldözendő. Disznó módon jártak el, maga a technika is disznó volt, bár nekik, a banknak vagy talán a Kovács úrnak vagy talán a Kunosnak (Kovács Mihály az egykori Agrobank elnöke, Kunos Péter a vezérigazgatója – M. J.) haszna is volt belőle, de semmiféleképpen nem üldözendő. Ahhoz kellett egy hülye ügyfél is, ugye? Sehol nem volt megírva, hogy az ügyfélnek ezeket el kell fogadnia. Megjegyzem, ilyet a Külker Bank sosem csinált. De ez semmiféleképpen nem volt egy ügy és hát főleg a körülmények. Ma már, most már azt tudom mondani, hogy ezek ilyen magyaros dolgok, mert az ember sok mindent lát. Úgy volt, hogy volt egy bankszövetségi ülés, és mi akartunk a rendőrséggel egy jobb kapcsolatot tartani, mert hiszen voltak ugye biztonsági problémák, és meghívtunk a bankszövetségi elnökségi ülésre egy rendőrt. Nem tudom már a nevét. Ott volt a Kunos is. És lehetett látni, hogy a Kunos akar vele beszélni, a pasas meg így sasszézik el előtte. Két nappal később letartóztatták. Szóval ilyen országban, ahol ilyesmi előfordulhat, vagy rendőrség nem kell vagy bankrendszer nem kell.

M. J.: Az 1990-es évek közepén úgy tűnik, hogy a Bankszövetség aktívan részt vett a jogszabály előkészítési folyamatban.

E. Zs. G.: Jó, hát ez se volt automatikus. Volt egy nagyon aktív főtitkár, aki végigtelefonálta azokat a helyeket, ahol egyeztetés kellett, és volt. De az én egyik kedvenc pénzügyminiszterem a Kupa Mihály mellett Szabó Iván volt. És a Szabó Iván is csinált olyat, hogy nekem csak úgy elállt a szemem, fülem. Pedig hát tudtam, hogy miről beszéltünk ketten, s erre én felhívtam, és azt mondta, hogy elnőzést kérek, most éppen politikus vagyok. Nem pénzügyminiszter.

M. J.: Abban az időben, valamikor a kilencvenes évek közepén, vagy második felében a Magyar Bankszövetségnek kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszere alakult ki.

E. Zs. G.: *E mögött, ha jól emlékszem az volt, hogy minket az Unió megkeresett, és nagyon örült, hogy van Bankszövetség, vannak bankok, vannak statisztikák, és mi nagyon pozitívan válaszoltunk, és itt a Fodor (Fodor György a Bankszövetség főtitkár helyettese – M. J.) volt a fő kapcsolattartó. A másik része pedig az volt, hogy engem meg egy ilyen think tank-be beválasztottak. Mondtam, hogy nekem azért van egy főállásom, úgyhogy én igénybe vettem a Bankszövetség titkárságát, akik csomó szempontból ebben részt vettek, és beleépültek ebbe a think tank-be.*

Folytassuk beszélgetés sorozatunkat a Bankszövetség alapítóival, akik az 1987. január 1. után működő bankok irányítói voltak. Emlékeik a korabeli dokumentumokat kiegészítve, számos kérdést új megvilágításba helyeznek. Következzen a Hegedűs Oszkárral folytatott beszélgetés:

Müller János: Hegedűs Oszkár a Budapest Bank vezérigazgatója volt 1987. január 1-én. Mikor, milyen körülmények között merült föl, hogy legyen egy Budapest Bank? Hogyan került rád a választás, hogyan alakult ki a Budapest Bank profilja?

Hegedűs Oszkár: *Már a nyolcvanas évek elején megfogalmazódott a kétszintű bankrendszer létrehozásának szükségessége. 1984-ben az agrárterületek és a kereskedelem, valamint az ipar, a közlekedési ágazat összevonásával két kvázi bankot hozott létre dr. Bódy László (dr. Bódy László az MNB egykori elnökhelyettese – M. J.) irányításával egy reformbizottság, amely a Nemzeti Bank keretein belül kipróbálhatta az új kétszintű bankrendszer működési mechanizmusát. Az új rendszer bevezetését több egyéb ok mellett az indokolta, hogy a Nemzeti Bank hitelbanki feladatait jövedelemorientált, versenyhelyzetben működő kereskedelmi bankok folytassák, amelyek nem léphetik túl a rendelkezésre álló lehetőségeket, nem folyósíthatnak a vállalkozó szférának és magánszemélyeknek korlátlanul hiteleket. 1986 közepére, már kialakult, hogy három új kereskedelmi bank jöjjön létre, tehát a Magyar Hitelbank, az Országos Kereskedelmi és Hitelbank mellett főként az infrastruktúra területén működő harmadik bank a Budapest Bank is. Ez a bank azonban nem csak a Magyar Nemzeti Bank egyes területeinek átvétele alapján jött létre. A Nemzeti Bank hat vidéki fiókját, ezen túlmenően a teljes Pest megyei Igazgatóságát is megkapta. Döntés született arról is, hogy az Állami Fejlesztési Bank egyes feladatai és vidéki fiókjai is a Budapest Bankhoz kerülnek.*

M. J.: Létezett akkor egy Budapesti Hitelbank? Erre én már nem emlékszem.

H. O.: *Igen. Ugyancsak a Budapest Bank részévé vált egy korábban a Nemzeti Bank Budapesti Intézetéből kereskedelmi bankká átalakult kis bank a Budapesti Hitelbank is. Korábban ennek a főosztálynak egy ideig a vezetője voltam. Így harmadik bankként egy színes, az infrastruktúrát, mezőgazdasági szövetkezeteket és vállalatokat, építőipart, ipari szövetkezeteket is magába foglaló, a magyarországi kötvénypiacot létrehozó és működtető, induló mérlegfőösszegét tekintve nagyságrendben a harmadik kereskedelmi bank jöhetett létre, amelynek már az induláskor, országsszerte tizennyolc fiókja volt.*

Az előkészítő munkák úgy indultak el, hogy akkor még az MNB pest megyei igazgatójaként felkérést kaptam Hetényi István pénzügyminisztertől, hogy készítsünk egy tanulmányt arról, milyennek képzeljük el az új kereskedelmi bankot, milyen szervezeti egységeket kell létrehozunk, hogyan fogjuk a számviteli, számítástechnikai feladatokat a kezdetben ellátni.

A pest megyei vezetőkkel összefogtunk és akkor még szerény ismeretekkel rendelkezve elkészítettük a tanulmányt. Sokat segítettek a megyei igazgatóságon szerzett tapasztalataink, hiszen ezek az akkori intézmények valójában kis kereskedelmi bankok voltak. Itt meg kellett tanulni a számviteltől a hitelezésig, a készpénz kezelésével, szállításával kapcsolatos feladatokat, a munkaügyi tennivalókat, a számítástechnikai feladatokat, a fiókhálózat irányítási feladatait, amelyek később az új banknál is megjelentek.

Minden kollégám nevét nem tudom most felsorolni, de szinte mindenki részt vett ebben a munkában. Azért mégis megemlítem Endrődy György és Pomozi Árpád nevét, akiknek sokat köszönhettem a munka elvégzése során.

M. J.: Ez már jóval 1987 előtt volt?

H. O.: Igen ezt a munkát jó egy évvel az új bank elindulása előtt végeztük el. Valóban nagy probléma volt, hogy hogyan fognak megalakulni az új bankok. Nem tudtuk felmérni milyen nagyságú induló tőkére lehet számítanunk. Még nem tudtam kik lesznek a munkatársaim, sőt azt sem, hogy egyáltalán én leszek-e a bank első vezetője.

Tanulmányaink és banki tapasztalataink alapján mégis sikerült beindítanunk az új kereskedelmi bankot. Természetesen nem olyan precizitással, ahogy ma működik 25 év után. Személyesen engem nagyon megfogott a kihívás, mert az előzményekből lehetett érezni, hogy közgazdászként várhatóan hatalmas feladatot kaphatok. Másik két kollégám kissé nehezebb helyzetben volt, mert a bank technikai feladatait talán kevésbé ismerték. De Kis Pál és Demján Sándor kollégáim tehetséges, sokat megtapasztalt szakemberek voltak, jó munkatársakkal az oldalukon.

M. J.: Említetted, hogy amikor a Patai Mihály a Nemzeti Bankba került, akkor az általad vezetett főosztályra munkatársa lett.

H. O.: Nem, ez sokkal korábban volt. Amikor Patai Mihály hozzám került a Nemzeti Bankban pályakezdőként, akkor még a Kohó és Gépipari Hitelfőosztály főosztályvezető helyettese voltam. Itt a járműipari nagyvállalatok hitelügyeivel foglalkoztam.

Visszatérve a kérdésre, a Patai Misit erre a főosztályra vettem fel. Rajta kívül még egy fiatal közgazdász került hozzám, Mándokyné Buzogány Edit, akik mindketten komoly sikereket értek el banki pályafutásuk során.

No de később készült el az a dolgozat a Budapest Bank létrehozásával kapcsolatban, amelyet Hetényi István pénzügyminiszter és Tímár Mátyás MNB elnök kérésére készítettünk el.

Patai Mihály közben az MNB kiküldötteként hosszú éveket töltött el az Egyesült Államokban. Abban az időben még Perlaki Gyula volt a személyzeti főnök, és úgy emlékszem, hogy közületek többen is tanulmányokat folytathattak az Egyesült Államokban.

M. J.: Igen, én is hosszabb időt töltöttem ott egy egyetemen. Említetted Tímár Mátyást. A bankreformot Hetényi támogatta, de Tímár nevét nem említetted.

H. O.: Igen. Tímár Mátyás, mint közgazdász nyilvánvalóan támogatta a reformot. Ehhez nem férhet kétség, hiszen írásai, betöltött tisztségei is ezt támasztják alá. Viszont az kétségtelen, hogy az akkori gazdasági felsővezetők körében a bankreform elindításában és végrehajtásában MNB elnökként őt terhelte a legnagyobb felelősség. Én jó viszonyban voltam az elnökkel, mert mindig éreztem, hogy érdekli, amit mondok és bízik bennem.

Induláskor nem állt a rendelkezésünkre egy, a kereskedelmi banki munkát támogató számítástechnikai rendszer, egy jól működő zsrórendszer. Hónapok teltek el addig, amikor már nem közelítő számításokkal tudtuk megállapítani a bank napi likviditását. Rám is nagy felelősség hárult ezekben a kérdésekben, mert mindig azt mondtam az elnöknek: „Tímár Elvtárs, ezt meg fogjuk csinálni.”

M. J.: Tehát elkészült az a bizonyos anyag.

H. O.: Miután ezeket az anyagokat átadtuk megkezdődött a vita az ügyfélkör felosztásáról. Az élelmiszergazdaság, a belkereskedelem és a szállodaipar az Országos Kereskedelmi és Hitelbankhoz, a nehézs- és gépipart, valamint a közlekedési szektort a Magyar Hitelbank kapta, a Budapest Bank kapta a teljesen tönkrement építőipart és a hasonló helyzetben lévő szénbányákat. A vita során a felsorolt tönkrement vállalatok ellensúlyozásaként megörököltük a kőolajipart és a villamos energia szektort. A Budapest Bank neve körüli vita során Hetényi István javaslatát fogadtuk el. Ő tanácsolta nekünk, hogy ez legyen a bank neve. Az idő őt igazolta. Ő rendszeresen eljött a közgyűléseinkre és egy alkalommal meg is jegyezte: „Ide szívesen jövök, mert itt komoly munka folyik.” Később három szénbányavállalatot az általam vezetett bank számolt fel úgy, hogy mintegy két milliárd forintnyi tartozásukat a bank szerény mértékű tartalékaiból fizettük ki. Most képzeld el, hogy ha ez ma lenne, hogyan oldanád meg ezt a feladatot!

M. J.: Ma sem lenne könnyű. Volt politikai támadás?

H. O.: Volt nagyon visszafogott észrevétel egyes állami vezetők részéről, de igazán mindenki beletörődött. Nem szeretek visszafelé mutogatni, de ezeket a hiteleket nem mi helyeztük ki a becsődölt vállalatokhoz.

M. J.: Végül hogyan alakult meg a Bank?

H. O.: Ezzel az ügyfélkörrel jött létre. Volt a pártközpontban egy beszélgetés külön-külön mindegyikünkkel, ahol Németh Miklós, Tímár Mátyás és Hetényi István vettek részt. Azt a kérdést kaptam, hogy mit tennék, ha a Budapest Bank vezérigazgatójának neveznének ki. Közben tájékoztattak, hogy elolvasták a dolgozatunkat és arról nem kell beszélnem, mert azt kielégítőnek tartják. A célok kitűzése is megfelelő. Inkább arra térjek ki, hogy miután három pénzintézetből alakulunk át új bankká, hogyan fogom a vezetőket kiválasztani, fogunk-e elbocsátani embereket, hogyan oldjuk meg az ilyen kényes feladatokat. Miután válaszoltam a kérdésekre, kaptam még egy kérdést. Az úgy szólt, ha engem jelölnének a vezetői feladatra, van-e valami kívánságom, amit most elmondanék. Az volt a kérésem, hogy amennyiben az teljesíthető, az MNB teljes Pest

megyei Igazgatósága és 8 fiókja ne kerüljön felosztásra a három bank között, hanem teljes egészében kerüljön át a Budapest Bankhoz, mert öt évig én voltam itt a megyei igazgató és a jelenlegi munkatársakból szeretném a bank egyes fontos középvezetőit kinevezni. Ezen kívül az ittlévő ügyfelekkel már öt éve foglalkozom, a 72 megyei termelőszövetkezetből mindössze 3–4 küzd még nehézségekkel, továbbá az ipari szövetkezetek és önkormányzati vállalatok, állami gazdaságok körében is sikereket értünk el. Akceptálták a kérésemet és teljesítették is. A magyar agrárium gyöngyszemei voltak jelen ebben a megyében. Ennek alapján logikus döntés volt. Nem lehetett ellene mondani semmit.

A bankreform legsúlyosabb problémája nem a szakemberhiány miatt keletkezett. A legnagyobb problémát az okozta, ahogyan a pénzügyi kormányzat a megszülető bankok tartalékképzési lehetőségeit kezelte. Először a profit 20 százalékát, majd csak a 10 százalékát, majd semmit sem tehettünk tartalékba. Később az osztogatás kezdődött, úgy, mint korábban volt. Ki lehetett kunyerálni pénzt különböző célokra, a helyett, hogy a tartalékok szigorú felhasználási lehetőségét szabályozták volna. Jó lett volna, ha a Bankszövetség hamarabb megalakult volna, talán ki tudtunk volna kényszeríteni egy ésszerűbb tartalékképzési rendszert.

A Budapest Bank 3,2 milliárd forint alaptőkével indult, amit vállalatok szövetkezetek és persze magas hányadban az állam vásárolt meg. Többen szerettek volna részvényeket vásárolni, de a Pénzügyminisztérium nem engedte meg, amit egy ottani kollégánk mindig megmagyarázott. Mintha a bankszövetség szerepét vállalta volna át. Már a nevére sem emlékszem.

M. J.: A Radnóti János volt. (Róla az előző fejezetben írtunk – M. J.)

H. O.: Igen, a Radnóti János. Ő mindig úgy ítélte meg, hogy a Budapest Bank indulótőkéje elegendő, miközben a részvények kétszeresét is el tudtuk volna adni. Ez a kérdés persze nem függ össze a tartalékképzés témakörével.

M. J.: A nagy szénbánya vállalatok felszámolása már belefutott a bank és adós konszolidációba?

H. O.: Az általunk felszámolt szénbányák és építőipari vállalatok ügyei bőven megelőzték a bank- és adóskonszolidációt. Erre a bank megalakulásának első két évében keletkezett tőketartalékokat használtuk fel. Az indulótőkének egy jelentős részét az országos fiókhálózat gyors kiépítésére fordítottuk. Nem csináltunk márvány bankfiókokat, de az országos hálózatunk 54-re növekedett. A versenyhelyzet várható kiéleződése miatt szükség volt a gyorsaságra. A fiókhálózat bővítése akkor még lényegesen olcsóbb volt, mint a későbbi években.

M. J.: A Bank székháza az Alkotmány utcában volt?

H. O.: A Budapest Bank székháza a Vörösmarty tér sarkán lévő volt Első Hazai Takarékpénztár Egyesület egykori palotájában volt, ahol egy ideig a tőzsde is működött, a bank egykori pénztártermében. A bank központjában dolgoztam egészen az 1991 júniusában bekövetkezett felmentésemig.

M. J.: Az utódod Bokros Lajos lett?

H. O.: Az utódom Bokros Lajos lett. A bankot az akkori időben a legjobb kondíciók mellett adhattam át utódomnak. Az elmúlt négy és fél év alatt a nemzetközi normák alapján elvégzett

számítások szerint az induláskori mintegy 36 milliárd forintot kitevő kétes hitelállományt mindössze 7 milliárd forintra csökkentettük. A média nem is sokat beszélt rólunk. Ha igen, akkor nem a rossz teljesítményeink miatt.

Ha a pénzügyi kormányzat, tisztességes tartalékképzési normákat alakított volna ki, amit nyilvánvalóan nem Radnóti kollegánk egyedül döntött el, még jobb eredményt mutathattunk volna fel. Ebben a kérdésben dr. Kis Pállal és Demján Sándorral teljesen egyetértettünk.

M. J.: Amikor eljöttél, melyik szakaszában volt az adós- és bankkonszolidáció?

H. O.: A vállalati és bankkonszolidáció azután kezdődött el. Ehhez a bekövetkezett bankprivatizáció is jelentősen hozzájárult.

M. J.: Megalakult a Bankszövetség 1989-ben. Hogyan emlékszel vissza arra a pár évre? Mint bankvezetőnek, milyenek voltak a bankszövetségi kapcsolataid?

H. O.: 1988-ban már megfogalmaztuk egy ilyen szövetségnek a szükségességét. Lehet, hogy már korábban is szóba került. Az biztos, hogy 1988 novemberében kaptam egy meghívólevelet Lenk Gézától, aki akkor az OKHB vezérigazgatója volt, amelyben javasolta, hogy a korábbi megbeszélések és elvi szintű egyetértés alapján, a pénzintézetek szakmai szövetségének létrehozása céljából 1988 november 25-én tartsunk egy összejövetelt a Szindbád Étterem különtermében. Ezen a megbeszélésen szinte valamennyien ott voltunk és elhatároztuk a szövetség megalapítását. Nem lehetett nagy reményeket fűzni gyors sikerek eléréséhez, hiszen csaknem állami többségi tulajdonú bankok és pénzintézetek egyesülete jött létre. Véleményem szerint a közelő privatizáció megvalósulása adott új, megfelelő értelmet a szövetség munkájának. Ezt bizonyítja az is, hogy ettől kezdve már nem hivatalnokok, hanem kiváló bankszakemberek kerültek a szövetség élére.

Nekem nem volt elég időm arra, hogy a számomra nagyon fontosnak tűnő szövetség munkájában komoly szerepet vállaljak, hiszen a megalakulást követő évben leváltottak, de addig a megbeszéléseken rendszeresen részt vettem.

M. J.: Említetted Lenk Gézát.

H. O.: Igen. A Kis Pál távozásakor ő lett a Kereskedelmi Bank új vezérigazgatója.

Villányi Miklós (Villányi Miklós korábban pénzügyminisztériumi miniszterhelyettes, majd földművelésügyi miniszter volt, és az OKHB finanszírozta a mezőgazdaság és élelmiszeripar többségét – M. J.) engem is megkérdezett, hogy elvállalnám-e ezt a feladatot, de bármennyire is megtisztelő volt a felkérés, nemet mondtam. Nem akartam a Budapest Bankot elhagyni, mert szerettem volna a megkezdett munkát befejezni. Később megértettem, hogy ez csak egy illúzió volt. Miklós arra hivatkozott, hogy amerre jár mindenhol csak jót hall rólunk. Az igaz, hogy akkor már országszerte sok mezőgazdasági partnerünk volt és az ügyfelek a több pénzintézet megjelenése okán válogatóságok lettek. Azt mondtam Villányi Miklósnak, hogy ne nehezítsen rám a döntésem miatt, mert biztosan talál majd megfelelő embert, és hamarosan meg is találta Lenk Gézát.

A helyzet végül másképpen alakult. Mádl Ferenc volt tárca nélküli miniszter vezetett egy bizottságot, amely ha jól tudom, a privatizáció kérdéseivel foglalkozott és ennek a bizottságnak tagja volt Bokros Lajos. Egyszer csak az ő neve hangzott el és ki is nevezték a Budapest Bank élére.

Azt mondták nekem sokan, hogy politikai okok miatt nekem ugrottak. Lehetséges, de azt nekem is tudomásul kellett vennem, hogy a részvényesek, a tulajdonosok döntenek el, hogy ki legyen a vezető a bankjukban. Nehéz volt persze ezt elfogadni, de nem volt más választás.

M. J.: A részvényesek akkor még állami tulajdonú vállalatok voltak.

H. O.: A részvényesek állami nagyvállalatok, tanácsi vállalatok és szövetkezetek voltak. És természetesen jelentős arányban maga az állam. Nem volt nehéz elgondolkodni azon, hogy kire fognak szavazni. Furcsa ellentmondás, hogy azok a nagyvállalatok, amelyek meg voltak elégedve a bankunk működésével új vezetőket választottak a bank élére. Csak egy példa. A kőolajipar akkori vezetője, aki akkor velünk és a Nemzetközi Pénzügyi Társasággal írt alá egy 6 milliárd forintból szóló hitelszerződést egy új kőolaj-reformáló üzem építésére Százhalombattán, másnap leváltja a bankja vezetőit.

M. J.: És mi lett később?

H. O.: Én később a Magyar Külkereskedelmi Bankban dolgoztam.

M. J.: Erre nem is emlékeztem. Mikor kerültél a Magyar Külkereskedelmi Bankba?

H. O.: A leváltásom után két hónapig nem dolgoztam, majd még 1991-ben Erdély Zsigmond Gábor ajánlatát elfogadtam. Így kerültem egy olyan pénzügyi intézetbe, ahol régi, ismert munkatársak társaságában a fiókhálózat további bővítésével és a kisvállalkozói ügyfelek hiteligyeivel foglalkoztam. Ő volt az egyetlen, aki leváltásom másnapján elsőként hívott fel, és azt javasolta, hogy menjek át hozzájuk, a Külkereskedelmi bankba. Öt évig dolgoztam ott.

M. J.: Amikor még a Budapesti Intézet vezetője voltál, nyomokban felmerült már a bankreform kérdése? Akkor még nem volt szó a kétszintű bankrendszeréről?

H. O.: Felmerült, de nem volt szó róla.

M. J.: Annak ellenére, hogy már a hetvenes évek elején politikai fórumokon beszéltek arról, hogy szükség lenne a pénzügyi transzfereknek egy oldottabb, liberálisabb formájára.

H. O.: Ebben az időben még Moszkvában a KGST statisztikai osztályán, a KSH kiküldötteként dolgoztam, ez a kérdés még akkor eretnokségnek minősült volna. Hallottam erről, de lehet, hogy csak később, amikor már a Magyar Nemzeti Bankban dolgoztam, valószínűleg akkor hallottam erről.

M. J.: Azért kérdezem, mert Csapó László (a Magyar Nemzeti Bank Hitelpolitikai főosztályának vezetője volt – M. J.) végül azért ment el a Nemzeti Bankból, mert ő túl korán állt elő ezzel az ötlettel...

H. O.: Valószínűleg így volt.

M. J.: És akkor őt onnan nagyon gyorsan...

H. O.: Eltávolították.

M. J.: Már 1966-ban megszületett a politikai döntés a '68-as gazdasági reformról. Ott sem volt szó a kétszintű bankrendszer bevezetéséről?

H. O.: Szakmai körökben igen, de kizárt volt a megvalósítása. Én három érdekes munkában vettem részt. Az egyik a GDP statisztikai rendszerének, a mutatószámoknak, a hozzá kapcsolódó

statisztikai mérlegrendszernek a kidolgozása, a magyar statisztikai rendszerbe való beépítése, a másik pedig az 1938 évi nemzeti jövedelemszámítások rekonstrukciója volt. Mind a kettő a KSH-ban töltött években történt

A Nemzeti Bankban a '70-es évek vége felé elkészítettünk egy számítást arról, hogy a 200 millió Ft árbevételt meghaladó iparvállalatok egészénél a rubelben elszámolt exportjuk jövedelmezőbb volt, mint a dollár relációjú export. Ez utóbbi akkor nagyon fontos kérdés volt, mert mindig a dollár exportot erőltettük, holott a rubelben elszámolt export volt a jövedelmezőbb. Nagy port vert fel ez a számítás az MNB-ben. Sokan azt mondták, hogy a számítás prekoncepción alapul és hamis képet fest.

A másik érdekes feladat a GDP-nek a statisztikai rendszerbe való beillesztése volt. A '68-as reform elindítása előtt két évvel úgy emlékszem, Nyers Rezső kérte fel a KSH elnökét, hogy készítse el a számítások módszertanát és a számításokat is. A mutató kiszámítása azért volt fontos akkor, mert az ENSZ tagországok a tagdíjat ennek a mutatónak az arányában fizették. Nálunk a nemzeti jövedelem mutatót használtuk, ami tartalmában eltér sok tekintetben GDP-től. Az ENSZ statisztikai hivatala ezért becslésekkel korrigálta a magyar mutatószámot, amivel Magyarország rosszabbul járt. Jelentős nagyságú költségmegtakarítást értünk el. A nemzetközi összehasonlításoknál is nélkülözhetetlen volt.

A harmadik érdekes munka volt az 1938. évi nemzeti jövedelemszámítások rekonstruálása volt. Ennek a mutatónak a pontosítása azért volt fontos, mert minden változást ehhez, az utolsó békeévi mutatóhoz, viszonyítunk ma is. A GDP mutatószámának kiszámítása részben dr. Csernok Attila nevéhez kapcsolódik, aki abban az időben az illetékes osztály vezetője volt a KSH-ban. Én a Nemzeti Jövedelem Mérlegosztályon dolgoztam, ahol ő volt az osztályvezető. Ő vett fel engem 1960-ban pályakezdőként. Egy olyan pénzügyi mérlegrendszert kellett kidolgoznunk, amely a népgazdasági tervek elkészítéséhez is használható volt. A pénzügyi egyensúlyhiány éppen amiatt alakult ki, mert a vállalatok a terveket túllibegték, rendre túlteljesítették, aminek nem volt meg a pénzügyi fedezete.

M. J.: És nem volt pénzügyi forrás.

H. O.: Ehhez pótlólagos pénzügyi források kellenek. És hol volt a kassza? A vállalatokat hitelező Nemzeti Bankban. A hiteleket pedig csak külföldi pénzintézeteknél lehetett felvenni, ami az ország súlyos eladósodásához vezetett. Ezt tovább növelte persze a lakossági fogyasztás erőn felüli növelése is.

A vállalati vezetők, a különböző párt és állami szervek pedig jöttek a Nemzeti Bankba előterjeszteni újabb kívánságaikat, aminek nem tudott az ország akkori vezetése ellenállni.

Na, ezek az okok vezettek oda, hogy meg kellett változtatni a bankrendszert. Jövedelemorientált, a betételhelyezők pénzére vigyázó, csak a gazdaságos célokat támogató, párt és állam által nem utasítható kereskedelmi bankokra volt szükség.

M. J.: Ez mikor merült föl? Nyilván nem '68-ban, ezek már a hetvenes évek voltak.

H. O.: Erről állandóan beszéltünk, de a korábbi években a fokozatos eladósodás ténye, talán a nagyságrendje sem jelentett feszítő erőt. Pedig már látszott, hogy ebből komoly bajok is lehetnek.

Egy ilyen reform megvalósítását a politika mégsem támogatta. A hetvenes évek második felében azonban egyre erősebben hallatszott a bankreformot sürgető közgazdászok és pénzügyi szakemberek szava. Főleg szakmai műhelyekben, így az MNB-ben is, már születtek tanulmányok a kétszintű bankrendszer megvalósíthatóságáról. Ilyen tudós közgazdász volt Bácskai Tamás (A Magyar Nemzeti Bank Közgazdasági Főosztályának akkori vezetője – M. J.), aki ebben az időszakban már írt tanulmányokat a kétszintű bankrendszer megvalósításának fontosságáról. Valójában a kétszintű bankrendszer megvalósításával szűnt meg a szocializmus Magyarországon. Nem első sorban a határok jóval későbbi megnyitása hozta meg a változást.

Közben a bankok újraélesztették a Budapesti Tőzsdét, létrehozták a Bankszövetséget, zökkenőmentesen átvették az MNB-től a devizákban folytatott banktevékenységet, és még sok mindent megcsináltak. Mindazok az egykori vezetők, akik útnak indították a reformfolyamatokat, és nem kis kockázatot vállaltak, nem csalódhattak azokban a bankszakemberekben, akik a gyakorlatban is a helyükre tették a dolgokat.

A Budapest Bank egykori alapító elnök-vezérigazgatójaként állítom, hogy 1987. januártól kezdve sem egy minisztérium, sem a hatalmon lévő párt nem halmozott el minket kérésekkel, nem utasított bennünket arra, hogy kinek adjunk hitelt és kinek ne. Vége lett az osztogatásoknak. Hát mi volt akkor ez, ha nem a szocializmus és a tervgazdaság megszűnése?

Csak csodálni lehet, milyen pontossággal emlékezik vissza az egykori bankvezető a kétszintű bankrendszer indulására. Elbeszéléséből egy mondatot szinte kötelező kiemelni: „Valójában a kétszintű bankrendszer megvalósításával szűnt meg a szocializmus Magyarországon.”

Ezek a visszaemlékezések külön-külön és együtt is bemutatják, igazolják azt a politikai és gazdasági helyzetet, amely kikényszerítette a kétszintű bankrendszer létrejöttét, amely nélkül nem jöhetett volna létre a Magyar Bankszövetség.

A Bankszövetség megalakulását követő első időszakban kialakították a szervezeti és működési feltételeket, azt követően pedig a bankok működését szabályozó kérdések voltak az elsődleges feladatok.

„1991. év végén a bankok 726 fiókkal, a takarékszövetkezetek pedig további 1800 kirendeltséggel és fiókkal rendelkeztek. Részben pénzügyi szolgáltatásokat is nyújtott (és nyújt) a Posta-bank számára 3200 postahivatalnál működő postabanki kirendeltség is. A pénzügyi intézetek tehát több, mint két és félszer, a postai kirendeltségekkel együtt mintegy 5700 fiókkal rendelkeztek.

Magyarországon 1500–2000 lakosra jutott egy banki kiszolgáló egység. A magyar bankrendszer mintegy 30–35 ezer dolgozót foglalkoztatott, 1000 lakosra tehát mindössze 3–3,5 alkalmazott jutott. Ez a mutató jóval elmarad a nyugat-európai átlagtól. (A helyzet 1991 vége óta a számszerű mutatókat tekintve alapvetően nem változott.)”¹⁴⁵

A bankszektor fejlődése a kezdeti problémák ellenére gyors volt, 1992-re három, egymástól egyre inkább elkülönülő banki csoport jött létre:

¹⁴⁵ MTA PTI: *A kétszintű magyar bankrendszer fejlődése 1987–1993*, Budapest, 1994. június, 29.

- „1. A válogatott ügyfélkörrel rendelkező, döntően vegyes bankokból álló pénzüintézetek csoportja. Ezeket a bankokat jellemezte (és jellemzi), hogy csak a kifejezetten fizetőképes vállalati körrel tartottak fent üzleti kapcsolatokat, portfóliójukban alacsony a minősített hitelek aránya, igen magas tőke megfelelési mutatóval rendelkeztek és rendelkeznek.
2. A nagybankok csoportja, amely egyre inkább állami segítségnyújtásra szorult. A pénzüintézetek e csoportjának kellett elsősorban viselni a gazdaságban keletkező feszültségek terheit, aminek következtében portfóliójuk minősége gyenge volt...
3. A kis- és középbanki kör, amely döntően magyar tulajdonú pénzüintézetekből állt. Ezeknek a bankoknak egy része a korábbi években nem kellő óvatosság mellett folytatott terjeszkedő, piaci részarányt növelő üzletpolitikát, ennek következményeként portfóliójuk erőteljesen leromlott. Kihelyezéseiket jelentős mértékben rövid lejáratú (ezen belül bankközi) forrásokból finanszírozták, így az 1992-ben kialakuló bizalmi válság súlyos likviditási problémákat okozott ennél a bankcsoportnál.”¹⁴⁶

A személyes emlékek is azt támasztották alá, hogy a szektor fejlődése jól behatárolható szakaszokra osztható. Hetényi István egykori pénzügyminiszter, a bankreform egyik fő támogatója, 1997. évi jubileumi előadásában ezt így összegezte:

„Vállalva a pontatlanság jogos vádját, azt mondhatjuk: 1988–1989 fő kérdése az volt, hogy szervezett üzemmé váljanak a bankok. 1990–1991 a pozitív reménykedés kora, a – virtuálisnak bizonyuló – jövedelmezőség és a privatizálhatóság szémszögéből nézve. Erre az időre esik a Bankfelügyelet, a Bankszövetség érdemi munkájának megkezdése. 1992–1994 a tornyosodó gondok időszaka, a gazdasági teljesítmény nagyarányú csökkenésének, a piacvesztésnek, a vállalkozások tízezrei tönkremenetelének a bankokra való áthatása, a konszolidációk, „a kicsi a szép” illúzió vége. 1995–1997 a privatizáció érdemi periódusa, a banküzem korszerűsödésével és a szolgáltatások érzékelhető kiszélesedésével, valamint egy tartósan ítéltető jegybanktörvény és egy európai szintű hitelintézeti törvény megszületésével.”¹⁴⁷

Amint Hetényi István utalt rá, már 1992-ben szembesülni kellett azzal, hogy gondok és egyre növekvő problémák voltak a bankok hitelportfóliójában. Mivel akkor – az 1991–1993 közötti időszakban – a bankok szinte kizárólag állami tulajdonban voltak, a politikai vezetés és a kormányzat elindította a kezdetben hitelkonszolidációnak majd később bank konszolidációnak nevezett folyamatot.

„Kedvezőtlen, a döntéskor feltételezettnél lényegesen kedvezőtlenebb gazdasági környezetben került sor a bankrendszer átalakítására. A vártnál nehezebb gazdasági szituáció már az előkészítés időszakában azt követelte volna meg, hogy mind a költségvetési támogatások kiáramlása, mind a hitelkibocsátás szigorú pénzpólitikát közvetítsenek. Ezzel szemben éppen az ellenkezője valósult meg. Ami a hitelezési magatartást illeti, az új bankrendszer működésére való

¹⁴⁶ MTA PTI: *A kétszintű magyar bankrendszer fejlődése 1987–1993*, Budapest, 1994. június, 53.

¹⁴⁷ Hetényi István: *„Majd a történelem”* című előadása 1997. február 7-én.

„felkészülés” ebből a szempontból nem járt pozitív hatással, és terheit 1987-ben viseli a bank-szféra...

*A bankok nagy nyomattékkal hangsúlyozzák mozgásterük szükségességét, indokolatlanul szigorúnak tekintik a jegybank likviditást szabályozó lépéseit, merevnek minősítik módszereit, kifogásolják, hogy ilyen körülmények között nem képesek ügyfeleik rendelkezésére állni. A bankok induló pozícióiban a bankfelügyeleti előírásoknak meg nem felelő méretű kihelyezések is vannak, ezekre nézve a bankok felmentési igényeket vetettek fel” – írja az MSZMP V. kerületi bizottságának tájékoztatója.*¹⁴⁸

Ahogy Hetényi István fogalmazott az új bankrendszer működésének korai időszakát a pozitív reménykedés jellemezte, de röviddel utána véget ért a szép illúzió, és a tornyosuló problémák időszaka következett. Erről kérdezzük Pulai Miklóst.

Müller János: Mikor vált nyilvánvalóvá, hogy elkerülhetetlen a hitel-, majd bank-konszolidáció?

Pulai Miklós: Ez már 1991 nyarán világos volt. Emlékszem, a Kupának mondom, hogy Te, itt kell csinálni valamit, mert jó, hogy mi megcsináljuk a mérlegeket a magyar játékszabályok szerint, de hát a külföldiek is meg tudják csinálni azt, amit mi, vagyis megcsinálják a magyar bankok nemzetközi szabályok szerinti mérlegét, a nagyobb bankokét...

Itt a nagyobb bankokról volt szó. Valahogy az ügy nagyon húzódott és valamikor nagyon későn, talán szeptember-októberben tudtuk elérni azt a Kupánál, hogy azonnal kell lépni, különben a '91-es mérlegek óriási deficitet mutatnak. És ekkor indult el ez az egész bankkonszolidáció. Szerencsére a Kupa értette, meg tudta beszélni az Antallal, Ő egyetértett, hogy mindenféle törvény, meg egyéb feltétel nélkül, csináljuk. Most hogy mit csináljunk, azt sem tudtuk, mert hát azért ilyen méretekben más sem csinált még ilyet, mert két-három bankot szanaláltak már a világban, de hogy egy egész bankrendszert, az összes banki mérlegnek egy jelentős részét, ilyet nem nagyon...

M. J.: Volt tehát egy hitelkonszolidációs kísérlet, és arról kiderült, hogy nem oldja meg a problémát, és akkor jött a bankkonszolidáció, nem?

P. M.: Októberben világos volt, hogy itt valamit csinálni kell. Mi segít? Százmilliárd forint rossz hitelt ki kell venni ezekből a bankokból. S akkor valahova, már nem emlékszem hova, összelapátoltuk ezeket, és akkor valahogy elfogadhatóvá váltak a bankok a megkövetelt tőke megfelelési szinten. De tudtuk, hogy azért nem voltunk túl szigorúak a kockázati minősítéssel. Tehát az első lépés százmilliárd forint volt, már nem tudom, hova gyűjtöttük, lehet, hogy egy céget erre létrehoztak, ahova a rossz hiteleket bepakolták. Tulajdonképpen mai értelemben egy rossz bankot csináltunk...

Úgyhogy ez volt az első lépés, de világos volt rögtön, hogy ez nem elegendő, és akkor 1992 és '94 között folyamatosan ment a bankkonszolidáció, mert ez ugye eszköz oldalról volt nézve, hogy ha elromlott az eszköz, a mellé kellett céltartalék, és ugye ez a százmilliárd volt...

¹⁴⁸ Hegedűs Oszkár iratai alapján.

De világos volt, hogy a forrásoldalt is rendezni kell és ugye a minimum nyolc százalék tőke megfelelési mutató erejéig fel kell tőkésíteni a bankokat. Akkor azt, amelyik olyan helyzetben volt, nyolc vagy kilenc ilyen bank volt, azt hiszem nyolc bank került végül a rendszerbe...

De azt tudom mondani, hogy a bankkonszolidáció megtörtént, de utána mindig jön a kérdés, elég volt-e, mert mindig mondtam, hogy nem volt törvény. De a törvénybe csak azt tudtuk volna írni, hogy csinálni kell.

M. J.: Ami mai szemmel hihetetlen szakmai elismertsége volt a Bankszövetségnek. Egyenrangú partnernek tekintett a Pénzügyminisztérium, a pénzügyminiszter is, meg a Nemzeti Bank is?

P. M.: Persze. Annál is inkább, mert ugye azok a kollégák, mondjuk a Pénzügyminisztériumból egy főosztályvezető, a Nemzeti Bankból szintén az a hölgy, egy főosztályvezető, ugye én, mint a főtitkár, tehát, hogy úgy mondjam rangban körülbelül egyformák voltunk és mindnyájan azt kerestük, hogyan fogjunk hozzá. Lenk Géza kezdeményezésére elmentünk Svédországba, és Finnországba, mert ott is volt akkor bankkonszolidáció. Svédországban három bankhoz pillanatok alatt huszonöt milliárdot hozzáváltak. Itten ilyenről nem lehetett szó. Finnországban egy kicsit mérsékeltebben csinálták, de hát ott sem úgy volt, hogy egy viszonylag új bank szervezet egy óriási léket kapott, mert ugye ez volt nálunk. De azért hasznosak voltak ezek a találkozások. A Kupa ebből a szempontból azt mondom majdnem mindent vállalt, elvállalta annak a felelősségét, hogy most ennyi pénz vagy annyi pénz kell. Az nyilván azért volt, mert szakmailag pontosan tudta, hogy ha ez nem történik meg, akkor a gazdaság gyakorlatilag összeomlik. Végül, ahogy én emlékszem, a Varga Misi, a mostani Varga Mihály – ő akkor az Országgyűlés Költségvetési Bizottságában volt képviselő, FIDESZ-es képviselő – vezetésével egy albizottságot hoztak létre, amikor befejeztük ezt a bankkonszolidációt, hogy végezzen egy vizsgálatot és tegyen jelentést a parlamentnek. Hát ugye lett két oldal, ahol le van írva, hogy ezt kellett csinálni és jó, hogy megcsináltuk, és akkor volt hetven oldal, ahol az szerepel, hogy hát három millió még ide kellett volna, meg fölösleges volt, de a dolog lényege, hogy Ő is nagyon elismerte a dolgot. Végül mintegy háromszáz, háromszázötven milliárd forintba került ez összesen.

E sorok írásakor e ponton felmerült bennem a kérdés, megszakítsam-e a Pulai Miklóssal folytatott beszélgetést. Végül – mivel Miklós is hivatkozott rá – úgy döntöttem, hogy Kupa Mihály szavaival folytatom, mivel visszaemlékezése olyan, mintha folytatna egy Pulai Miklóssal megkezdett beszélgetést.

Müller János: Kupa Mihállyal beszélgettünk, és idéztem, mit mondott Pulai Miklós az adóskonszolidációról és a bankkonszolidációról.

Kupa Mihály: Én 1995 óta nem foglalkoztam ezzel, bár van egy csomó anyagom természetesen, a Varga Mihály vezette bizottságról is. Ugye a Hornnak (Horn Gyula miniszterelnök – M. J.) az volt a szokása, és én azzal egyetértettem, hogy mondjuk bármilyen vizsgálóbizottságot javasolt az ellenzék, azt szó nélkül engedélyezte. Szemben a következő kormánnyal, amelyik ezt nem csinálta, és így jött létre ez. Na, de közben az Állami Számvevőszék is vizsgálta a konszolidációt 1995-ben. Lehet, hogy a bizottság kérte, nem tudom.

M. J.: Vagyis vizsgálták a bankkonszolidációt és az adóskonszolidációt.

K. M.: Hitelkonszolidációt, bankkonszolidációt, adóskonszolidációt, mindet. Három lépcsős rakéta volt. Az első, amit a Pulaival csináltunk, az a hitel volt. Mert utána én már nem voltam pénzügyminiszter. De mondjuk a bankit azt elindítottam, mert azt elfogadták. És hát jókat derültem, mert a Balassa Ákos meg a Botos Kati és én voltam egy műsorban a Varga Misinél, és hát nekem sokat nem kellett beszélnem. Ugye az Ákos szórta a szöveget, Kati dettó, de a lényeg az volt, hogy nem állapítottak meg semmit. Azt, hogy korai volt, vagy késői volt, tehát, hogy korábban kellett volna csinálni, meg, ha jól emlékszem, oda-vissza 2 milliárd forint volt a veszteség, ennyit állapított meg a bizottság. Nincs is meg nekem az anyaga, nem küldte meg nekem a Varga.

M. J.: Ha visszamegyünk a folyamat elejére, amikor kilencvenben pénzügyminiszter lettél, lehetett már látni, hogy az új bankokban gondok vannak.

K. M.: Hát az első lépcsőben volt mintegy 25 milliárd forint, ami akkor nagyon nagy pénz volt, amivel ezek az újonnan létrejött bankok tartoztak a Nemzeti Banknak. Ugye a leosztás miatt. A számviteli törvényünk megvolt, ráadásul nemzetközi volt. És akkor kezdték Magyarországon az IFRS-t (International Financial Reporting Standards, azaz Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standard – M. J.) is lassan alkalmazni, tehát a jegybanknak a mérlegét mindenképpen rendbe kellett hozni. Úgyhogy ezt a 25 milliárdot én már nem tudom, milyen formában, de a három banknak odaadtuk. Tehát ezzel kezdődött. És az egésznek az eleje ugye az volt, hogy létrejött a jegybank-törvény, a pénzügyi törvény, a felszámolási és a csődeljárási, valamint a privatizációs törvény. Tehát zárt volt a gazdasági rendszer abból a szempontból, ahogyan ezt nekem vállalkozók mondták, hogy na, mikor megjöttek ezek a törvények, főleg a felszámolási, csőd, satöbbi, akkor látták, hogy itt már nem játékról van szó, hanem komolyan kell csinálni a vállalkozást. Ez a bankokra nem feltétlenül vonatkozott, minden él nélkül mondom. Úgyhogy egy ideig azért is húztuk-balasztottuk az apparátussal a kérdést, mert gondoltuk, hogy megvárjuk az év végét, hogy legyen meg a december 31-i mérleg. De hát látszott, hogy a helyzet lépcsőről lépcsőre romlik. A Bankfelügyeletnek meg, tudod, megvoltak az információi. Azért is húztuk, mert nagyon dühösek voltunk, mert volt egy nagy bankelnök, vagy vezér, aki állandóan azt hangoztatta, egyébként ez volt a legeladósodottabb bank, hogy a bank arra való, hogy finanszírozzon. Egyébként nem kell név, de ez a Demján volt. Töröcskeivel a hóna alatt. Amit aztán nagy nehezen eladtunk az ABN AMRO Banknak, emlékszel.

M. J.: Igen.

K. M.: És azok is becsődöltek ettől, mert olyan volt a helyzet. Na és akkor, amikor láttuk, hogy ez véresen komoly, hát az Antallt meg kellett és lehetett győzni, mert egyből látta vagy értette, mi a helyzet. Mondtam neki, hogy ha ez bekövetkezik, leáll a gazdaság és végünk van. Ugye a privatizációs miniszterrel, aki a Szabó Tamás volt, meg a Botos Katalinnal, aki Bankfelügyeletnél volt, kellett egyeztetni, és hát akkor már volt az ÁVÜ, ÁPV Rt., de az egy külön szervezet volt. És sikerült – ha jól emlékszem – december 12-én elfogadtatni a kormánnyal, hogy ezt megcsinál-

juk. Én 29-én írtam alá a szerződéseket. Te voltál a pénzügyminiszter szobájában, ugye az egy 15 méteres asztal, és a 15 méteres asztalon halomban álltak az anyagok. Ez 1992. december 29-én volt. Akkor lettek aláírva ezek a dokumentumok, és megvolt az összes melléklet, vagyis az adásvételi szerződések, mert ugye az úgy volt, hogy a magyar állam a hitelkonszolidáció során változó kamatozású államkötvényért vásárolta meg az ócska papírokat, amik ott voltak az asztalomon, és azokat a Magyar Fejlesztési Bank kezelte. Az MFB volt megbízva, de hát a tulajdonos az tulajdonképpen az állam volt. És aki lemaradt az egészből – ritka volt –, azoknak január 13-án, a következő évben volt egy lehetőségük. Amit a Pulai említ, volt egy konstrukció, hogy beadunk a parlamentnek egy törvényt a Hitelkonszolidációs Alapról, amelyik ezt az egészet kezeli, ezt a Parlament felügyelte és a Költségvetési Bizottság alatt működött volna és akkor ugye meg lett volna a teljes ellenőrzés. Tehát, hogy ne az ÁSZ meg nem tudom ki, hanem a Parlament felügyelje. Na, ezt elsinkófálták. Ez kiment a mosásba, mint annyi minden, és tulajdonképpen egy időre, júniusig-júliusig ez megoldotta a problémát, de ettől függetlenül a bankok változatlanul morzsolódtak le. És ez 120 milliárd forint volt Utána a legnagyobb adós mindig a Magyar Hitelbank volt, tehát a legnagyobb gáz ott volt. Ugye benne volt a négy nagy: a Hitelbank, a K&H, még az OTP és az MKB is, valamint a Konzumbank, tehát az is el volt szállva, meg egy csomó más. Gávavencsellő, meg mit tudom én, csodálatos helyek, ahol egyszerűen elment a pénz. Na, mindegy. De ezt már nem én csináltam, csak a kollégák készítették elő, hogy utána lesz egy bankkonszolidáció, azért, hogy a tőke megfelelési mutatójuk menjen fel.

M. J.: A minimum követelmény az volt, hogy 4% legyen a tőke megfelelési mutató?

K. M.: Igen.

M. J.: És a Világbank is ezt javasolta.

K. M.: Na, a Világbankról majd külön. 4,25-re mentek fel a mutatók ezzel az alárendelt kölcsöntőkével és utána jött az örület. Ami teljesen ellenőrizetlen volt, ez az úgynevezett adó-konszolidáció. De ugye én már abban rég nem vehettem részt, csak láttam a hatását, amikor kibontakozási programot kellett csinálni, azt elfogadták és Jézusom, elengedték az egészet. És az mentette meg az egész szisztémát a végén, hogy az állam állta a számlát. 70 valahány milliárd forint kamatot fizetett ki a papírokra 1995-ig. Úgyhogy privatizálva lettek a bankok és akkor már rendes menedzsment volt, rendes mérleg, tőkefeltöltés volt, de azzal, hogy konszolidáltuk őket, lehetett privatizálni. Na, hát erre mondták azt, hogy az 500 milliárdot miért nem az egészségügyre költöttünk. A Világbank az nagyon érdekes volt. A Világbankhoz fordultunk. Szerintem egyrészt a Patai kint volt még, talán a Szabó Iván rúgta ki, vagy hívta baba, mindegy, hogy miért, azt máig nem értem, de hát mindegy. Tehát részben a Pataival, majd a Pulai-val. Ugye a Világbankhoz fordultunk, de mondták, hogy ilyen volumenű pénz nincs, ilyen kevésbé átgondolt kérésre, hogy fogalmazunk ilyen elegánsan. Tehát nem – mondták. Hát ők ebben nem hajlandóak részt venni. Például az Ybl Banknak az egyik nagyon jó szakembere megírta, hogy mi van az Ybl Bankban. Mert az Ybl Bank kétszer lett konszolidálva. Hát ezt most név nélkül mondom, de hát ugye a Lajos volt (Bokros Lajos – M. J.), aki csinálta, és a Mádl volt, aki aláírta.

Akkor ő tárca nélküli privatizációs miniszter volt. A Világbank meg nem akarta észrevenni. Mert gondoltuk, hogy akkor onnan hosszú lejáratú pénzt kapunk, de nem voltak hajlandóak. Többszöri megkeresés ellenére sem. Pedig a Pulai is megkereste őket, mint a Világbank kormányzója. A Patai meg kint volt. És jött egy harmadik gyerek, tudod, az MNB-ből, aki a Péterfalvi.

M. J.: Péterfalvi Pál az MNB-ből.

K. M.: A Fekete már akkor nem vett részt, mert új vezetés volt a bankban. De hát az tulajdonképpen nagy merészség volt, hogy ebbe mi így belevágtunk, de muszáj volt, mert különben meghalunk. Hát megbukott volna a nemzet, a kormány, az egy dolog, de az ország is.

M. J.: Visszatekintve úgy látom, hogy a Bankszövetség és a kormány, a szövetség és a Pénzügyminisztérium között nagyon jó együttműködés volt.

K. M.: Az biztos. Jó, hát az Antallnak voltak, nagy mondásai, amikor erről ott beszélgettünk, és mondtam, hogy most mi a helyzet, azt mondja, a régi szép időkben – a bankügyeket – a pissoirban beszéltek meg a politikusok.

M. J.: A bankkonszolidációról már beszéltünk, de egészen más volt az Egzisztencia-hitel¹⁴⁹ 1990–1993-ban. Az a feltételrendszer is rendben működött?

K. M.: Nem. Nagyon érdekes volt az egész magyar privatizáció Egyrészt ugye nem volt tőkeemelés, már a bankokat leszámítva. De az összes többinél az egzisztencia hitel nagyon korlátozottan működött. Ez az MRP, ez a munkavállalói-résztulajdonosi program, ez úgy, ahogy működött, bizonyos jó cégeknél. Még ma is van egy csomó ilyen szervezettel működő cég, ahol az alkalmazottak a tulajdonosok. Az egzisztencia hitel nem működött jól. Hát ott is egy csomó veszteséget szenvedtünk. Tehát beszálltak, megbuktak, nem fizettek, a feltételrendszert nem nagyon teljesítették. Nagyon érdekes volt, hogy az OTP hogy került ide, mert ugye a lakossági meg a fogyasztási hitelek ki volt vágva a rendszerből, tehát azokat nem kellett konszolidálni. Hát az OTP azonnal kereskedelmi bank akart lenni.

M. J.: Univerzális felhatalmazást akart?

K. M.: Igen, univerzalist akart mindenki. Miután elszállt a gazdaság, nem tudtak fizetni, de nem is voltak olyan szigorúak a bírálatok. Konszolidálni kellett, hogy ne dőljön be a bankrendszer, mert akkor bedől a teljes gazdaság, szóval akkor kész vagyunk. Ráadásul ugye még 1993-ban volt a német válság, talán emlékszel, hogy a német piac is bedőlt nekünk.

M. J.: Igen.

K. M.: A jegybank akkor, szigorú felértékelési politikát folytatott.

M. J.: Abban az időben a törvényalkotás folyamatos volt. A számviteli törvény, csőd-törvény, hitelintézeti törvény, mind akkor alakult ki.

¹⁴⁹ Az Egzisztencia-hitel egyike a magyarországi gazdasági átalakulás különös pénzügyi konstrukcióinak. Megalkotása nem gazdasági, hanem elsősorban politikai okoknak tulajdonítható. A törvényhozók akkor magyar, nemzeti tulajdonosréteg birtokába kívánták adni a közvagyon egy részét, az E-hitel ennek a pénzügyi feltételeit volt hivatott megadni. *Forrás: <http://cegvezetes.hu/1998/03/hitel-az-egzisztenciahoz/>*

K. M.: Muszáj volt a keretet megcsinálni. És amiket nem engedtek át politikai okokból, végül azt is megcsináltuk: a biztosítási rendszert, az állami biztosítási rendszert, most fogalmazunk úgy, ahol öt csoport volt, a közalkalmazottak, a köztisztviselők, a fegyveresek, mert ugye mindegyik, egy külön típus. A vállalkozók, tehát az önállóak, az alkalmazottak bárhol, és egy fekete ló volt akkor is a mezőgazdaság, azt tudod, hogy az. Antall még hajlott is volna rá, de a keresztények (KDNP – M. J.), nevezetesen a Surján azt kérdezte, hogy akkor mi lesz a szövönőkkel. Mert ugye ez már nem szolidaritási alapon működött, hanem klaszterek voltak, és csak akkor avatkozol be, ha kell, állami pénzzel, ahol kell. Mert például a közalkalmazottak esetében, elég egyszerű lett volna, leszeded a pénzt, és ott van az alapban. Vagy a fegyvereseknél. Úgyhogy ez megbukott. Ezért nagyon dühös voltam, meg kell neked mondanom.

M. J.: Pedig milyen fontos lett volna egyébként.

K. M.: Hát abszolúte. Több ilyen kérdés is volt a társadalomban. A felsőoktatás, azt ugye 1993-ban a Mádl fogadtatta el – akkor már sajnos nem voltam miniszter – az új felsőoktatási törvényt, és abhoz én már két év alatt a Világbankból szereztem 150 milliárd forintot. Ezt úgy hívták, hogy Felsőoktatás Fejlesztési Program. Tudniillik rájöttem, hogy a közoktatáshoz nem tudsz hozzányúlni, azért nem tudsz hozzányúlni, mert azonnal pedagógust kell elbocsátani. Már akkor az volt a probléma, hogy túl sok tanár volt a fogó számú gyerekekhez.

És képzeld. megvolt a pénz, és megvolt az előterjesztés, minden, beadták a törvényt és nem csinálták meg. Pedig ez nem a Magyar Bálint-féle, hogy összetolom stb., hanem egy hab lett volna a tortán, most meg púp. Négy évvel később voltam Lillafüreden egy felsőoktatási konferencián és ott bevallották a minisztériumi emberek, hogy ők szabotálták el, mert tulajdonképpen a hatalmukat féltették.

M. J.: Amikor miniszter voltál, a politikai vezetéssel rendszeres kapcsolata volt a Bankszövetségnek, még miniszterelnöki, államelnöki szinten is. A Pénzügyminisztériummal kifejezetten jó volt a kapcsolat, viszont a monetáris politikát erősen kritizálta a Bankszövetség – ez 1992–1993-ban volt. A fiskális és a monetáris politika között volt ellentét abban az időben?

K. M.: Nem, olyan nagy ellentét nem volt. Egyszerűen az embert a guta ütötte meg, most ezt nem szakmailag mondom, hogy nem lehet azt a nyomorult inflációt lejjebb nyomni, és hogy hihetetlen ócska a forint vásárló értéke.

Emlékszem, hogy szegény Szabó Iván örjöngött, mert felrakott a 25-be egy csomó mindent, hogy aztán elköltsenek a következő évben rengeteg pénzt, mert ugye a választások közeledtek.

M. J.: De mi volt az a 25?

K. M.: Hát a 25%-os ÁFA-ba rakták. A felemelt, felpumpált ÁFA-ba. És amikor nagy nehezen látta, hogy van pénze, akkor már Bod Péter volt a jegybank elnök, és felnyomta a kamatot, keletkezett egy óriási lyuk a költségvetésben. A Surányi Gyurival például teljesen együtt dolgoztunk, nem volt semmi gond. A Gyuri mindig ott volt a gazdasági kabinetben, az Antallnak azért az egy bölcs döntése volt annak idején, hogy csinál egy gazdasági kabinetet, és abban, nem

felelősség nélkül, a tárgyalásban részt lehetett venni. És bárkit meg lehetett hívni. Hát ugye az Antall mindig morgott, mert a Kádár Béla helyből mindenről véleményt mondott. Hát ismered a Kádár Bélát (Kereskedelmi miniszter az Antall-kormányban – M. J.)!

M. J.: Hogyne, harminc éve.

K. M.: Én, a gazdasági kabinet elnöke voltam és az Antall mindig küldött valakit, például a Bogárt (Bogár László politikai államtitkár volt a Kereskedelmi Minisztériumban – M. J.), de egyébként nem volt baj. A nem pénzügyes miniszterek, azok viszont ott voltak mindig, mert pénzről volt szó.

Úgyhogy a Miklóssal is (Pulai Miklós – M. J.), mindig jó kapcsolat volt. Az, ahogy össze tudott rendezni egy szétvert vitaforumot, amikor már mindenki megőrült, hogy semmi nem jó. És akkor mondta, hogy ez is egy nagyon jó gondolat és erre is oda kell figyelni, majd utána csinált egy olyan összefoglalót, hogy mindenki azt hitte, hogy neki van igaza. És tudtunk továbbmenni, mert a végén mindig láttuk, hogy mi a következő lépés. Mester volt ebben. Másrészt, nem csinált ilyen nagy, szellemi, elméleti felhajtást, hanem azt mondta, hogy fiúk, ezt akkor nézzük meg, meg lehet-e oldani, ha nem, hát akkor menjünk tovább. Szóval fantasztikus volt. Nem vette véresen komolyan se önmagát, se azt, hogy most ez a halál csatája, hanem menjünk szépen tovább szakmailag.

M. J.: Engem a Miklósnak ez a tárgyalásvezetési gyakorlata a Csikós-Nagy Bélára emlékeztet.

K. M.: Ő egy nagyon okos ember volt.

M. J.: Csikós-Nagy Béla volt olyan, hogy az úgynevezett manrézákon mindenkit meghallgatott, mondta, hogy ez is fontos, az is fontos, majd csinált egy összefoglalást és egyértelműen az volt a végeredmény, amit szeretett volna. Bár figyelembe vette a legfontosabb észrevételeket. Említettük a bankprivatizációt, mert talán a kilencvenes években az egyik legfontosabb pozitív politikai döntés volt az, hogy a bankokat privatizálni kell, méghozzá külföldi szakmai befektetők behívásával.

K. M.: Hát nem volt belföldi tőke...

M. J.: A politikai döntés már a te idődben megszületett?

K. M.: Nem szeretnék. Hogy mondjam. Elvileg el volt fogadva. De úgy gondolták, hogy most még nem. Például a Botos Kati a múltkor azt nyilatkozta, hogy a liberális Kupa eladta a bankokat. Egyetlen egy bankot nem adtam el, amíg miniszter voltam. Az igazi bankprivatizáció az pontosan 1995–1996 környékén történt.

M. J.: Én már a Külkereskedelmi Bankban dolgoztam és a vezetőségi döntés a bankban az volt, hogy ha lesz bankprivatizáció, akkor ez a bank lesz az utolsó, amelyik szeretné, ha privatizálnák. Történelmileg úgy alakult, hogy ez a bank lett az első.

K. M.: Ez a bank volt az első. A Szabó Iván volt már a pénzügyminiszter. Ez nagy áttörés volt. Egyébként, ha nincs az Iván, akkor nincs egy rendes jegybank törvény sem, nincs rendes pénzintézeti törvény.

M. J.: Említetted Bakó Edét (Bakó Ede a Nemzeti Bank főosztályvezetője volt). Az ő nagy történelmi érdeme volt az IMF-hez való csatlakozás dokumentumainak előkészítése.

K. M.: *Például azt tudom, hogy az Ede volt az egyetlen, akivel a Kádár szoba állt.*

A beszélgetések során visszatérően megjelent három fogalom: hitel-, bank- és adókonszolidáció. A mai olvasók közül ezeknek a fogalmaknak a tartalmára többnyire csak azok emlékeznek, akik részesei voltak a bankszektor akkori életének. A konszolidációs folyamatot szükségessé tevő gazdasági környezetről, annak okairól, valamint a három különböző konszolidációs rendszerről adunk egy rövid áttekintést. Kupa Mihály beszélt róla, a szakirodalomban olvasható az alábbi összefoglaló:

„Konszolidáción a továbbiakban azt a gazdaságpolitikai intézkedés sorozatot és a hozzá kapcsolódó döntéseket, feltételeket stb. értjük, amelyek során az állami költségvetés terhére a gazdaság bizonyos szereplői (bankok és vállalkozások) az elmúlt években könnyítésekből és nem normatív támogatásban részesültek különféle technikák (kötvénycsere, garanciavállalás, tőkeemelés) alkalmazásával. A konszolidációs folyamat során igen kevés olyan lépés történt, amely a gazdálkodó szervezetek hatékonyságának javulását is elősegítette. Ezeket röviden tárgyaljuk, értékeljük, de nem értjük bele a konszolidációs folyamatba a bankok és vállalatok privatizálását és reorganizációját, bár ezek a lépések a gazdaság, az érintett gazdálkodó szervezetek teljes értékű és teljes értelmű konszolidálásához legalább olyan mértékben hozzátartoztak volna, hozzátartoznak, mint a tőke és pénzügyi problémák rendezése. Ezek azonban gyakorlatilag elmaradtak, mert a konszolidációs folyamat lényegében csak a gazdasági átalakulás során az egyes gazdasági szereplőknél felhalmozódó veszteségeknek az egész nemzetgazdaságra történő ráterhelésévé és szétterítésévé vált.

A gazdasági átalakulással együtt járó problémák, a problémák nyílttá válása, a recesszió következményeként a vállalati-vállalkozói szektorban komoly mértékű adósság halmozódott fel, részben a szektoron belül, részben a hitelező kereskedelmi bankokkal szemben. A piacváltás és piacvesztés, a privatizáció, a gazdálkodási feltételek gyors és nagymértékű változása, az átalakulással járó pénzügyi bizonytalanságok, a magas infláció és a magas kamatterhek, a csődök és felszámolások miatt befagyó követelések a vállalatok egy jelentős részénél olyan hitelállományok felhalmozódásához vezettek, amelyeket a vállalatok nem voltak képesek kigazdálkodni. Ezek a magas adósságállományok részben tartós gazdálkodási problémákból eredtek, részben a kölcsönös nemfizetések, a sorban állás következményei voltak, részben néhány piacképes vállalatnál egy-egy korábbi rossz döntés pénzügyi következményei voltak. A szabályozási környezet megváltozásával ezek a pénzügyi gondok, csőd és felszámolási eljárások „lavínájába” és a bankoknál igen nagy befagyott aktíva állományhoz vezettek. Annak érdekében, hogy a bankok működőképessége fennmaradjon, tőkéjüket ne veszítsék el, a pénzügyi rendszerbe vetett bizalom fennmaradjon és a vállalkozói szférában mutatkozó recesszió, a munkahelyek megszűnése ne legyen nagyobb az elkerülhetetlennél, a kormány olyan gazdasági beavatkozást hajtott végre, amely az államadósság

további növekedése árán a gazdasági szféra szereplőinek pénzügyi terheit csökkentette, lehetővé téve a fennmaradást és bizonyos esetekben a további jövedelmező működést.”¹⁵⁰

„A bankok portfóliójának megtisztítása, tőke megfelelési mutatóik javítása, privatizációjuk előkészítése érdekében 1992-ben a kormány egy átfogó konszolidációs akció első lépéseként lehetőséget teremtett a pénzintézetek egy része számára rossz minőségű kinnlevőségeik eladására. Az akció keretében az állam a rossz követeléseket megvásárolta. Az érintett bankok a hitelek meghatározott értékéig 20 év futamidejű, változó kamatozású, szabadon forgatható államkötvényeket kaptak cserébe. Ez a megoldás azt eredményezte, hogy az államkötvény-kibocsátás növelte az államadósságot, de a folyó költségvetést csak a kamatok terhelik...

...A hitelkonszolidáció során 150 milliárd forint névértékű A sorozatú és 75 milliárd forint névértékű B sorozatú hitelkonszolidációs államkötvény kibocsátására került sor. Ebből az 1992-es konszolidáció során normatív feltételek mellett konszolidált bankok mintegy 102,5 milliárd forint névértékű rossz hitelükért cserébe 52,2 milliárd forint névértékű A sorozatú, és 27,2 milliárd forint névértékű B sorozatú államkötvényt kaptak cserébe, vagyis összesen 79,4 milliárd forint névértékű kötvényt... (A jelentős összegű erőfeszítések nem hozták meg a várt eredményt. – M. J.)

...A bankok ügyfélkörének helyzetében nem sikerült érdemi javulást elérni, emiatt a hitelkonszolidációnak a bankok helyzetére gyakorolt kedvező hatása sem lehetett tartós. Az ügyfélkör helyzetének javulását részben a reorganizáció megvalósulása segítette volna elő, ez azonban eddig gyakorlatilag teljesen elmaradt, illetve nagyon hosszan elhúzódott, elbúzódik. A reorganizáció elindítását, a hitelkonszolidáció működési mechanizmusa nem segítette elő... (Kényszerű szükségesség volt az adóskonszolidáció folyamatának megkezdése. – M. J.)

...A hitelkonszolidáció végrehajtásának módja, technikája lehetőséget adott arra, hogy a bankrendszer konszolidációja „átmenjen” a vállalati szféra konszolidációjába. Így olyan öszvér megoldások születtek, amelyek részben egymáshoz hasonlóak, részben egymástól eltérőek...

...A hitel- és adóskonszolidáció tapasztalatai, a megoldatlan problémák ahhoz vezettek, hogy 1993 közepére a bankrendszer további stabilizálása érdekében már nem a portfólió tisztítás, hanem a „rekapitalizáció” végrehajtásában gondolkodott a kormányzat. A saját tapasztalatok mellett ehhez a váltáshoz hozzájárult az is, hogy az IMF és a Világbank 1993 májusában Magyarországon járt küldöttsége közös ajánlásaként ekkor már az újratőkésítés módszerét javasolta...

(Az egykori bankvezetők megerősítették, hogy a bankkonszolidáció előkészítése a Bankprivatizációs Bizottság koordinálásával indult el, a bankkonszolidáció tényleges irányítója a PM volt. – M. J.)

1993 júliusában még 23 pénzintézet jelezte részvételi szándékát a bankkonszolidációban. Augusztus végén 16 bank jelezte hivatalosan, hogy részt kíván venni a bank konszolidációban.

¹⁵⁰ MTA PTI: A hitel-, bank- és adóskonszolidációs folyamat hatásai a bankrendszerre, Budapest, 1994, 3–4.

*A viszonylag jó helyzetben lévő bankok végül is nem vehettek részt, csak a negatív tőke megfelelési mutatóval rendelkező pénzintézetek. Így a bankkonsolidáció első szakaszában 1993 decemberében 8 pénzintézet vett részt...*¹⁵¹

Nézzünk meg most egy másik banktörténeti értékű dokumentumot, azt az átiratot, amelyet Pulai Miklós, a Bankszövetség főtitkára kapott a Pénzügyminisztérium Pénz- és Tőkepiaci Főosztályától, Náray László főosztályvezető aláírásával, felsorolva a konsolidációs folyamatban részt venni kívánó pénzintézeteket:

„Tájékoztatásul megküldöm azon bankok listáját, amelyek részt kívánnak venni az 1993. évi bankkonsolidációban:

Agrobank, West LB, Budapest Bank, Kereskedelmi Bank, OTP, Innofinance, Mezőbank, Duna Bank, Takarékbank, Magyar Hitel Bank, Corvinbank, Iparbankház, Konzumbank, Invest Bank, Leumi és Hitelbank, Reálbank.

Budapest, 1993. szeptember 1.”

Az előbbiekben újból és újból fölmerült a bankok működését korlátozó feltételek negatív hatása, illetve bizonyos jogszabályok létének a hiánya. A bankreform kezdetén ezek a nem piac konform feltételek nagymértékben hozzájárultak az előbbiekben bemutatott problémák kialakulásához, elmélyüléséhez. Ezt a helyzetet Ursprung János így foglalja össze:

„A kétszintű bankrendszer kialakításakor három komoly versenykorlátozó tényező érvényesült. A vállalati és a lakossági banktevékenység elválasztása, a bankválasztási és számlavezetési korlátozások, valamint a kezdeti igen erőteljes banki specializáció a vállalati tevékenységet folytató bankok körében...

1987 elején a vállalatokat, szövetkezeteket megosztották a bankok között, hozzákapcsolták egy-egy bankhoz (számlavezetés stb. szempontjából). Ez az adminisztratív korlátozás 1987 közepétől megszűnt, a vállalatok megkapták a szabad bankválasztás jogát...

...A devizaterületeken a kétszintű bankrendszer kialakítására 1990-ben került sor. Abban, hogy erre 1987-ben még nem került sor, két ok játszott közre. A nyolcvanas évek végén komoly fellelmelek éltek azzal kapcsolatban, hogy egy devizadecentralizálás esetén nem biztosítható a devizabefolyás központosítása, és ez komolyan megrendítheti az ország fizetőképességét...

1992-ben – részben az új banki minősítési szabályok, részben a kötelező öncsöd eredményeként elinduló csőd eljárások igen magas számának köszönhetően – fokozatosan nyilvánvalóvá vált, hogy a gazdaságban felhalmozódó pénzügyi problémák rendezése, amelyek a bankok mérlegeiben is megjelentek és biztonságos működésüket is veszélyeztették, átfogó intézkedést igényelnek. Átfogó intézkedést abban az értelemben is, hogy ne csupán a megörökölt hitelekre és ne csupán az MNB-ből kivált bankokra vonatkozzon. 1992-ben gyakorlatilag folyamatosan zajlottak szakmai

¹⁵¹ MTA PTI: *A hitel-, bank- és adókonsolidációs folyamat hatásai a bankrendszerre*, Budapest, 1994, szemelvények 7–21.

viták és egyeztetések az állami beavatkozás mértékéről, módszeréről, ütemezéséről és technikai részleteiről. A kialakított megoldás hitelkonszolidáció néven vonult be a szakmai köztudatba.¹⁵²

Folytassuk a Pulai Miklóssal a korábban megkezdett beszélgetést.

Müller János: Volt egy kis ügyeskedés akkor, esetleg többet kértek a bankok, mint amennyi kellett volna?

Pulai Miklós: *Hát annyi volt, hogy az a bankvezér vérmérsékletén múlt. Hogy ugye egy minősítésben mire mondja azt, hogy rossz, vagy erősen kockázatos, vagy kevésbé. Ebből mindig lehetett egy olyan tíz-húsz – még hogy úgy mondjam a szakmai tisztességen belül is –, egy tíz-húsz százalékot játszani. Volt, aki erre igenis rájátszott, és tulajdonképpen két-három évig aztán ebből élt, hogy elég nagy lett a céltartalék, és akkor a minősége javult. Azért ide tartozik, hogy 1990–1994 között több, mint húsz százalékkal csökkent a GDP. Ami tulajdonképpen a hátttere az egész bankkonszolidációnak, meg a hitelkonszolidációnak. Úgy hogy jött a Bokros-csomag, amikor megindult a dolog fölfele. De ugye a bankoknál nagyon nehezen indult meg ez a növekedés, és akkor egy ideig elég jelentős haszna volt valakinek abban, hogy mondjuk eddig a nyolcszáz milliárdból azt mondta, hogy hatszáz milliárd a kockázatos, most már csak ötszáz, és akkor ugye a céltartalék átment nyereségbe, a fölösleges céltartalék. De hát nem volt ez azért sehol sem eltűlő, azt mondom vérmérsékleten múlt, de azért ez nagyon komoly munka volt.*

Az 1993. évnek fontos eseménye volt az Egzisztencia Hitel folyósításának új rendje, amiről már Kupa Mihály is említést tett. A kormány 1993 februárjában módosította az egzisztencia hitelről és a részletfizetési kedvezményről szóló kormányrendeletet. A módosítással bővült az az állami vagyoni kör, amelynek megvásárlásához egzisztencia hitelt lehetett felvenni, és bővült azoknak a vagyongazdálkodó szervezeteknek a köre, amelyek értékesíthetik az általuk kezelt állami vagyont. Ez, és az ezzel egyidejűleg belépő privatizációs konstrukciók miatt, szükségessé vált az eljárási rend korszerűsítése és a privatizációs módszerekhez kapcsolódó eljárások egyértelmű meghatározása. Erre az összes érdekelt, így a Bankszövetség bevonásával került sor. Pulai Miklós így emlékezik erre:

„A másik nagyon komoly ügy volt, hogy 1991-ben jött a privatizáció. Felmerült, hogy ehhez csináljunk egy egzisztencia hitelkonstrukciót, aminek az volt a lényege, hogy az állami tulajdont árverezték. Aki jelentkezett, annak pénze kellett, hogy legyen, vagy egy hitelígérete. Szóval ez egy nagyon bonyolult folyamat volt. És akkor volt ugye az ÁVÜ, az Állami Vagyonügynökség, mi – a Bankszövetség – meg a pénzügy. A Hegedűs Éva volt akkor éppen a pénzügyminiszter helyettes.

És megint nem volt se törvény, se semmi, csináltunk egy ilyen együttműködési megállapodást. Mi, az ÁVÜ meg valami hat-hét szervezet, amit a miniszterekkel aláírtunk, én a Bankszövetség nevében. És ez volt a Biblia, ami úgy kezdődött, hogy például kijelölnek egy a gumi-gyárat és el akarjuk adni. Kérdés, hogy ez hogyan jelenik meg árverésen, a vevő hogyan jöhet

¹⁵⁰ Ursprung János: *A kétszintű bankrendszer fejlődése Magyarországon 1987–1995*, 1996. október 30., 57., 63., 75.

a hitelért, mi milyen igazolást adunk arról, ha megnyeri, akkor mi adjuk a hitelt, vagy mi a garancia.”

Felidéztek a Bankszövetség megalakulásakor hivatalban lévő bankvezetők emlékeit, láthatuk, hogyan értékelte a bankok és a Bankszövetség működésének korai szakaszát az egykori pénzügyminiszter. Ugyanakkor nem sok olyan visszaemlékező van, aki – ahogyan mondani szokás – az asztal mindkét oldalán ült, vagyis látta a Bankszövetség munkáját az államigazgatás oldaláról, majd bankvezetőként tevőlegesen részt vett a banki közösség életében és a Bankszövetség munkájában. Hegedűs Éva ilyen személyiség, aki a Bankszövetség megalakulását követően került a Pénzügyminisztériumba, ahol különböző vezető beosztásánál fogva szoros munkakapcsolatban volt a Bankszövetséggel, majd átkerült a bankszektorba, e sorok írásakor pedig a Gránit Bank alelnök-vezérigazgatója. Amit elmond, az összecseng Pulai Miklós értékelésével, helyenként azt még érthetőbbé teszi.

Müller János: Hegedűs Éva olyan bankvezető, aki az államigazgatásban betöltött vezetői feladatai kapcsán már a kilencvenes években is dolgozott a Bankszövetséggel, így nem csak belülről (jelenleg elnökségi tagként is) ismeri a szövetség tevékenységét. **Hogyan emlékszik a húsz évvel ezelőtti időszakra?**

Hegedűs Éva: 1990 őszén kezdtem a Pénzügyminisztériumban dolgozni, akkor a pénzügyi szabályozási osztályt – később főosztályt – vezettem, majd helyettes államtitkárként kerültem kapcsolatba a Bankszövetséggel. A kilencvenes évek elején történt a pénzügyi törvény módosítása, a bank és adókonszolidáció előkészítése és lebonyolítása, illetve napirenden volt néhány olyan hitelkonstrukció kidolgozása, amelyek véglegesítésében, az eljárási szabályok kialakításában aktívan vettek részt a Bankszövetség munkatársai, vezetői. Akkor a Bankszövetség főtitkára Pulai Miklós volt, aki nagyon felkészült, strukturáltan gondolkodó, a makrogazdaság, a bankszektor folyamatait jól ismerő szakember. Sohasem éreztem úgy, amikor a Bankszövetség nevében szolt, hogy partikuláris banki érdekeket képviselne. Sokkal inkább a szektor egészét érintő kérdésekre koncentrált. Szívesen emlékszem az állami vagyon privatizációjához kapcsolódó speciális konstrukciók – az egyszisztencia hitel, a munkavállalói rész tulajdonosi program (MRP) – megvalósítása érdekében kidolgozott végrehajtási rendeletek egyeztetéseire. Amikor e hitelkonstrukció részletein, eljárási szabályain dolgoztunk, akkor Pulai Miklós volt azt hiszem mindannyiunk között a legfelkészültebb szakember abból a szempontból is, hogy nem csak elvileg próbálta a feladatot értelmezni, hanem azt helyezte a fókuszba: hogyan lehet ezt a pénzügyi megoldást a legegyszerűbben megvalósítani úgy, hogy mindenki, aki ebben közreműködött, pontosan értse a feladatát, átlássa az egészet. És amikor már azt gondoltam, hogy minden kérdést végig gondoltunk, szabályoztunk, akkor Pulai Miklós még mindig föl tudott tenni két-három olyan gyakorlati kérdést, amelyek megoldása még valóban tisztázásra szorult. Nagyon sokat tanultam tőle, banküzem gazdaságtant, problémamegoldást, érdekegyeztetést és azt, hogy nem elég jó célokat kitűzni, fontos az átgondolt végrehajtás megtervezése, az érintettekkel történő folyamatos egyeztetés és természetesen a monitoring is. Pulai Miklós szenvedélyes emberként, időnként vehemensen képviselte a szektor

egészenek az érdekeit, ami mögött azonban sohasem egyéni érdekek, hanem mindig szakmai szempontok, értékek, érvek voltak.

M. J.: Ehhez az is kellett, hogy az akkori banki közösség vezetői Pulai Miklós mögé álljanak, mert elismerték szakmai tudását és megbíztak abban, hogy képes az egész szektort képviselni. Ez a kérdés egyik oldala, a másik pedig, kellett legyen bizonyos fogadókészség az akkori Pénzügyminisztérium részéről a szektor képviselőivel történő egyeztetésekre. Jól látom ezt?

H. É.: Pulai Miklós szakmai tudását, felkészültségét sokra tartottuk a Pénzügyminisztériumban, ő azok közé tartozott, aki mindent elolvasott, minden megbeszélésre felkészülten érkezett. Egyetlen téma sem volt tabu, minden kérdést lehetett tisztázni, esetleg azt mondani, hogy – De, Miklós, ebben önnek nincs igaza! –, vagy éppenséggel, hogy – Ezt nem tudom elfogadni. Soha nem sértődött meg, persze ő is mondott hasonlókat és akkor érvekkel próbáltuk meggyőzni egymást. Talán sokan tudják, de fontos hangsúlyozni, hogy mögötte egy nagyon hosszú vezetői tapasztalat, nagyon mély makrogazdasági ismeret van, véleményem szerint nagyon kevesen dicsekedhetnek azokkal a képességekkel, amelyekkel Miklós rendelkezik. Mert miközben Pulai Miklós egy nagyon logikusan gondolkodó és nagy munkabírási ember, emellett egy nagyon kellemes lény is, aki persze föl tudta emelni a hangját, és föl tudta tolni a szemüvegét, és föl tudott tenni kellemetlen kérdéseket is, de közben a vitát mindvégig a szakmaiság és nem a személyes indulatok vezérelték.

Ezért – is – szolgált nagy örömömre, hogy a rendszerváltás első éveit a Pénzügyminisztériumban töltöttem, mert a kilencvenes éveket egy sok szempontból megismételhetetlen periódusnak tartom. Akkor alakítottuk ki a piacgazdaság szervezeti és intézményi rendszerét.

M. J.: Mint említette, abban az időben indult az egzisztencia hitel.

H. É.: Igen, kialakítottuk az egzisztencia hitelt, valamint a munkavállalói résztulajdonosi program szabályozási kérdésein is dolgoztunk, majd később a bankszektor átfogó jogszabályai is napirendre kerültek. Erre az időszakra esik a bank- és adószolidaritási törvény, a pénzügyi törvény, csődtörvény, és sok egyéb jogszabály változtatása.

Szerencsésnek mondhatom magam, hogy ezeknek az előkészítésében, koordinálásában, írásában részt vehettem. Rengeteg egyeztetés volt a kodifikátor Igazságügy Minisztériummal, a szakma képviselőivel, bankárokkal, a Bankszövetséggel és a Bankfelügyelettel. Az utóbbinál Botos Katalinnal és Rusznák Tamással. Voltak szenvedélyes viták, de minden résztvevő arra törekedett, hogy megértse az eltérő vélemények képviselői érdekeit, szempontjait. Így azért sokkal egyszerűbb volt konszenzusra jutni. Ebben az időszakban, a kilencvenes évek elején, jött létre a Hitelgarancia Részvénytársaság. Ez megint egy olyan témakör volt, amelyet az akkori kormány a bankokkal együttműködve szeretett volna megoldani. A Pénzügyminisztériumban azt láttuk – az élharcos Székács Anna főosztályvezető vezetésével –, hogy a bankok nem nagyon vesznek részt – a nagyobb kockázat miatt – a kis- és középvállalkozások hitelezésében.

Tudtuk, hogy az érdekeinknek van közös balmaza, hiszen a bankok hitelezni akartak a kockázataik mérséklése mellett, a gazdaságnak pedig sok növekvő és hitellel rendelkező kkv-re volt

szükségük. A nemzetközi tapasztalatok is igazolták, hogy van értelme egy, az állam és a bankok kockázatközösségén alapuló garanciaszervezet létrehozásának, így hát elkezdődött egy közös munka, sok-sok egyeztetéssel.

A kormány ajánlata az volt a bankok részére, hogy közösen hozzunk létre egy garanciaszervezet, amelyhez a szükséges tőkét fele-fele arányban viseljék a bankok és a magyar állam. A mai napig is emlékszem a vitákra, néhány bank vonakodására (nem akartak tőkével hozzájárulni a garancia szervezet létrehozásához), a nézeteltérésekre. A sok egyeztetés, a felismert érdekegyeztetés végül is eredményes volt, hiszen a garanciaszervezet létrejött, az ma is (Garantiqa néven) működik.

M. J.: Említette, hogy ebben az időszakban történt a bankkonszolidáció. Sürgősen kellett intézkedni úgy, hogy erre nem volt szabályzat, nem volt törvény. Pulai Miklós mondta el, hogy elment a Pénzügyminisztériumba, ahol nagyon gyorsan belátták, hogy dönteni kell.

H. É.: A bankkonszolidációval Náray László (akkor pénzügyminisztériumi főosztályvezető) foglalkozott, míg magam az adóskonszolidáció részletszabályaiért voltam felelős. A kilencvenes évek elején a számviteli törvény, a hitelintézeti törvény és a csődtörvény hatályba lépése felszínre hozta a veszteségeket. A hitelintézeti törvény előírta, hogy minősíteni kell az ügyleteket, és meg kell képezni az értékvesztést. A csődtörvény a nem fizető adósokat csőd és felszámolási eljárás hatálya alá terelte, a számviteli törvény pedig előírta, hogy ki kell mutatni a valóságos veszteséget, és nem lehet azt eltitkolni vagy a szőnyeg alá söpörni. Mindent összevetve, ha a bankok tőkehelyzete nem stabilizálódott volna, ha nem lett volna bank- és adóskonszolidáció, akkor a bankokat be kellett volna zárnia a felügyeletnek, ez a dolog lényege. Ezért született meg az a döntés, hogy nemzetgazdasági szinten kisebb kockázattal jár, ha ezeket a bankokat a bankkonszolidáció keretében föltőkésíti a kormányzat.

A bankkonszolidáció keretében a bajban lévő nagybankok minimum tőkekövetelménye a konszolidációs kötvényekkel biztosítottá vált, a nagyon kicsi szereplőket pedig különböző módszerekkel kivettük a piacról, mint történt a Duna Bank esetében is.

M. J.: Arra az időszakra esett az adóskonszolidáció is.

H. É.: Igen, a Pénzügyminisztériumban azt gondoltuk, hogy vannak olyan cégek, amelyeket érdemes megmenteni, és az adóskonszolidációs láb tulajdonképpen ezt szolgálta. A kilencvenes évek elején nagy sokkot kapott a magyar gazdaság, összeomlottak a keleti piacok, a GDP jelentős mértékben zsugorodott, magas adósságállomány, infláció és munkanélküliség jellemezte hazánkat. Azokkal a jogszabályokkal, amelyekkel az Európai Unióhoz történő csatlakozás feltételei megteremtődtek, illetőleg amelyek a piacgazdaságra való áttérés érdekében születtek, azok a felszín alatt lévő veszteségeket nyilvánvalóvá tették. Mindezek összevetéséből számomra egyértelmű, hogy a bank- és adóskonszolidációra fordított pénz megtérült.

M. J.: Talán ma már lehet másodlagos a megtérülésről beszélni, bár az államadósság megemelkedett...

H. É.: A megtérülés fontos pénzügyi indikátor, de azt ebben az esetben komplex módon kell értelmezni, mert az állami beavatkozás elmaradása estén a közvetlen kár sokkal jelentősebb lett volna. Emlékszem rá, Botos Katalin a Pénzügyminisztérium nagy tárgyalójában valami olyasmit mondott, hogy „Uraim, ha a bankkonszolidáció nem történik meg és törvény szerint járok el, akkor föl kell szólítanom a tulajdonosokat, aki a magyar állam, hogy biztosítsák a hiányzó tőkét, és ha ez nem történik meg, akkor be kell zárnom a bankokat, mert elvesztették a tőkéjüket”.

M. J.: Hogyan értékeli a kilencvenes évek nagy átalakulásait?

H. É.: Utólag már nagyon nehéz objektív értékitéletet mondani. Mert egyfelől, hajlamosak vagyunk megfelekedezni arról, hogy nagyon gyenge gazdasági fundamentumokkal rendelkezőt a magyar gazdaság és ilyen körülmények között kellett létrehozni a piacgazdaságra való áttérés szabályozási, intézményi garanciáit. A kilencvenes évek első felében jelentős visszaesés, GDP zsugorodás, munkanélküliség, piacvesztés jellemezte Magyarországot és általános volt az a vélekedés is, hogy a piac majd mindent megold. Nos, ma azt látjuk, hogy a piac nem old meg mindent, tehát szükség van a transzparens, kiszámítható állami szerepvállalásra, de az is egyértelmű, hogy verseny piac van, amely az emberektől, a cégektől komoly teljesítményt követel. Visszatérve erre az időszakra és a Bankszövetséggel történő együttműködésre, kifejezetten gyümölcsözőnek tartom ma is az akkori együttműködést. Sohasem söpörtük a szőnyeg alá a problémákat, mindig képesek voltunk az eltérő érdekek artikulálására, az érvek-ellenérvek figyelembevételére. Bonyolult, nagyon összetett ügyeket tárgyaltunk, számba vettük az egyes döntéseink következményeit, szcenárió-elemzést készítettünk az egyes intézkedések szektorra és a magyar gazdaságra gyakorolt hatásairól. A hosszas egyeztetéseknek többnyire mindig az lett a végeredménye, hogy nagyon kevés kérdésben, vagy talán végül nem is maradt a kormány és a bankszövetség között véleménykülönbség a kormány végleges döntését megelőzően.

M. J.: Meddig volt a Pénzügyminisztériumban, Éva?

H. É.: 1990-től 1996-ig dolgoztam a Pénzügyminisztériumban, és számomra ez nagyon termékeny, hasznos időszak volt, ami alatt – ha jól emlékszem – végig Pulai Miklós volt a Bankszövetség főtitkára.

A Pénzügyminisztérium után nagyon rövid ideig voltam a Magyar Fejlesztési Bank elnöke, majd a kockázatkezelésért és értékpapír üzletágért felelős vezérigazgató-helyettesnek hívtak az alakuló Földhitel és Jelzálog Bankba.

M. J.: A kétezres évek elején beindult lakástámogatási rendszer alakításában is fontos szerep hárult Önre.

H. É.: 2000 elejétől dolgoztam a Gazdasági Minisztériumban, és többek között a lakástámogatási rendszer szakmai irányításáért is felelős voltam. Többször változott a jogszabály, és minden egyes szabályozási módosítás előtt egyeztetettünk a bankokkal, mélyreható vitákat folytattunk a Bankszövetséggel, és többnyire egyetértésre is jutottunk.

M. J.: Később az OTP Bank lakossági üzletág vezetőjeként is kapcsolatban maradt a lakáshitelezéssel.

H. É.: 2002 és 2006 között az OTP Bank lakossági üzletágát vezettem, és ezzel párhuzamosan az OTP Lakásakarékpénztár elnöke voltam.

Az állami kamattámogatás visszaszorulását követően a külföldi tulajdonban lévő bankok elkezdtek a lakáshitelek deviza alapon történő folyósítását. Az OTP volt talán a legutolsó bank, amely a devizahitelezést bevezette. Egész egyszerűen többen azt gondoltuk, hogy tömegesen a lakosságot csak olyan devizában szabad hitelezni, amilyen devizában a jövedelme keletkezik, hiszen a futamidő végéig az árfolyam kockázatot nem lehetett fedezni. A verseny azonban az OTP-t is rákényszerítette a devizahitelek bevezetésére, de mi a devizahitelezés bevezetésével párhuzamosan két kockázatmentes termék is bevezettünk.

M. J.: Hogyan értékeli a Bankszövetség mai munkáját?

H. É.: Erre nagyon nehéz válaszolni objektíven, hiszen az elnökség munkájában néhány hónapja én is részt veszek.

Mindent összevetve úgy látom, hogy a Bankszövetség jelenlegi vezetése, élükön Patai Mihállyal, nagyon felelősségteljesen, higgadtan, okosan képviseli a szektor egészének szempontjait.

A Magyar Bankszövetség megalakulását követő mozgalmas időszakot a szövetség iratanyagai alapján is igyekeztünk feldolgozni. A dokumentumok megőrizték, hogy a szövetség első éveiben melyek voltak a kiemelt feladatok, a tárgyalt és döntést igénylő legfontosabb témák. Mint említettük, az 1989 és 1992 közötti első időszak feladatainak középpontjában az alapítás, a működési feltételek megteremtése, a szervezet létrehozása és a törvényi-jogszabályi keretek megalkotása állottak.

Az 1993. évi tevékenységről szóló beszámoló olyan feladatok elvégzéséről ad számot, amelyek olyan fontosak voltak, hogy hosszabb időre meghatározták a banki tevékenység feltételrendszerét.

A szövetség véleményezte az 1993. évi pénz- és hitelpolitikai irányelveket, valamint a monetáris szabályozást. Többek között jelezték, hogy a monetáris politika kialakításánál az MNB által alapul vett gazdasági prognózis túlzottan optimista, mind a gazdasági növekedés beindítása, mind az inflációs ráta és a megtakarítások várható alakulása, illetve az államháztartás várható hiányának nagysága tekintetében. Kiemelte a Bankszövetség az irányelveknek azt a nagy hiányosságát, hogy a monetáris politika egyáltalán nem tárta fel a bankszektorban már kialakult kritikus helyzetet és ennek megfelelően nem is foglalkozott az 1993. évi bankszektoron belüli folyamatokkal, nem vette számításba a kritikus helyzetből adódóan a bankszektor problémáinak monetáris eszközökkel történő tompítását. A pénzügyi szakértők már az 1993-as év elején is kritikusan ítélték meg, hogy a monetáris politika egyoldalúan és irreálisan a bankszektortól várta a kamatszintek csökkentését, illetve túlerőltette a bankok kamatcsökkentését.

Ennek az évnek további fontos feladata volt az 1992. évi hitelkonszolidációval kapcsolatos 1993. évi feladatok meghatározása, valamint az 1993. évi bankkonszolidáció és adó-reorganizáció előkészítése. Annak ellenére, hogy ezek az intézkedések tagbankoknak csak egy részét érintették, a Bankszövetség számára komoly feladatot jelentettek. Az érintett bankok

ugyan aláírták a hitelkonszolidációs szerződéseket, de a PM 1993. január végén kedvezőtlenül módosította a hitelkonszolidáció feltételeit. Az egyik ilyen kedvezőtlen döntés az volt, hogy a kamatkövetelések után fizetett állami kötvények kamatát felére csökkentették, bevezették a hitelkonszolidációs díjat, és összességében a Pénzügyminisztérium 16 féle, az eredeti szerződésben nem szereplő feltétel módosítással állt elő. A Bankszövetség kezdeményezésére az érintettek együttesen léptek fel. A koordinált fellépés keretében a Bankszövetség a pénzügyminiszterhez fordult és tárgyalásokat kezdeményezett. Hosszas tárgyalások után sikerült pozitív eredményeket elérni.

Az 1993. évi bankkonszolidációval kapcsolatos munkálatok 1993 áprilisában indultak el és áthúzódtak a következő év elejére is. E feladat koordinálásával a kormány a Bankprivatizációs Bizottságot bízta meg, amelynek munkáját Teleki Pál, majd dr. Pongrácz Tibor államtitkár irányította. A Bankszövetség képviselője folyamatosan részt vett a konszolidációs folyamatban. Ennek a folyamatnak a fontosabb állomásai a következők voltak:

- a Világbank március és április folyamán javaslatot készített a bankkonszolidáció konstrukciójáról, illetve az állami feltőkésítés módszeréről;
- májusban a PM a Gazdasági Kabinet, illetve a kormány elé terjesztette a bankkonszolidációt és a reorganizációt szolgáló intézkedési tervet;
- ugyancsak májusban a Bankprivatizációs Bizottság elkezdte érdemi munkáját, ennek keretében az ÁV Rt. tanácsadója, a Credit Suisse First Boston bankkonszolidációs jelentést készített;
- június végéig a PM elkészítette *„A hitelkonszolidáció 1992. évi szakaszának módosítása és az 1993. évi szakasz elvei”* című előterjesztést.

A Bankszövetség álláspontja ezekben a kérdésekben az alábbi volt:

- az újratőkésítés során a bankok tőke megfelelési mutatója el kell, hogy érje a 4% feletti szintet, lehetőleg 4–8% között legyen;
- a tőke megfelelési mutatón belül a legalább 4%-os TMM-et (Tőke Megfelelési Mutató) részvénytőke formájában szükséges biztosítani, az e feletti szintet kombinált módszerrel, pl.: további részvénytőke emeléssel vagy alárendelt kölcsöntőkével;
- az egyes bankok pozíciójában meglévő különbségeket a konszolidáció során nem szabad teljesen közömbösíteni, ezeknek fenn kell maradni;
- a bankkonszolidáció még az 1993-as évben bonyolódjon le;
- a konszolidáció lebonyolításához szükséges törvénymódosításokat végre kell hajtani;
- a Bankszövetség határozottan ellenezte a külföldi tanácsadó cégek javaslatát, miszerint az állam a konszolidáció feltételeinek ellenében meghatározott részvénycsomagot szerezzen a konszolidált bankokban. A Bankszövetségi álláspontot sikerült elfogadtatni.¹⁵³

¹⁵³ A Magyar Bankszövetség Elnökségi tájékoztatási anyagában található a konszolidációs folyamat, illetve menetrend leírása.

Az előkészítő munka lezárásaképpen a Bankszövetség 1993. augusztus 26-án kelt levelében részletes tájékoztatást adott a bankok vezérigazgatóinak a bank- és adókonszolidáció előkészítő munkálatairól, a kormány az év júniusi határozatában rögzített általános alapelvekről, valamint arról, hogy a folyamatban részt venni kívánó bankokkal a Pénzügyminisztérium Részvételi Megállapodást köt. Az anyag ismerteti a részvétel előzetes feltételeit, ugyanakkor tájékoztatja a bankvezetőket arról, hogy még nincs végleges kormányhatározat a tőkeemelés mértékéről. Augusztus végén még csak abban volt egyetértés, hogy a résztvevő bankok tőke megfelelési mutatójának el kell érni egy minimális szintet, ami nem lehet kisebb 3%-nál. A Pénzügyminisztérium által kiküldött dokumentum azt is tartalmazta, hogy a Részvételi Megállapodást aláíró bankokat külföldi tanácsadó cégek világítják át. A Világbank szakértői azt is javasolták, hogy a bankok újratőkésítésére vonatkozó állami döntéshez készüljön egy, a bankrendszer továbbfejlesztésére vonatkozó stratégiai tanulmány. A Bankszövetség bankvezetőknek küldött tájékoztatója kitért az adókonszolidáció és a vállalati reorganizáció kérdésére is, bemutatva, hogy a bankkonszolidációval szorosan összefüggő adókonszolidációnak elvi és gyakorlati kérdései jórészt még kidolgozatlanok, a témát átfogóan kezelő anyag még nem született. A Bankszövetség pedig azt az álláspontot képviselte, hogy az adókonszolidáció feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az akkor hitelképtelen vállalati kör hitelképessé váljon, az is segítse elő a pénzintézetek normális működésének megvalósítását.

A Bankkonszolidációs Bizottság munkájával párhuzamosan működött az ún. Reorganizációs Bizottság, amelyben a munka szervezését és koordinálását Pongrácz Tibor államtitkár vezette. Ennek munkáját nagymértékben hátráltatta, hogy az ÁVÜ egészen az év végéig azon az állásponton volt, hogy az adós reorganizációnak meg kell előznie a bankkonszolidációt, olyan módon, hogy a bank újratőkésítésére szánt forrásokat az ÁVÜ kapja meg és ezek segítségével vásárolja ki a bankoktól az összes adós cég minősített követelés tömegét azzal a céllal, hogy erről egyedül, szabadon döntsön. A Bankszövetség végig azt az álláspontot képviselte, hogy az adós reorganizációt nem szabad tömeges méretekben végrehajtani, ez igen korlátozott körben, csak életképes és legalább néhány évre pénzügyileg stabil vállalkozásokra terjeszthető ki, amelyek száma nem haladhatja meg az 50–60 céget.

A bankkonszolidáció és emiatt a bankok körül kialakult helyzet kihatással volt az egész gazdasági életre. Jól szemlélteti ezt az Ipartestületek Országos Szövetsége (IPOSZ) alelnökének a bankszövetség főtitkárának 1993. szeptember 13-án írott levele:

„Igen Tisztelt Főtitkár Úr!

A bankok kibehelyezett hitelállományával kapcsolatos, újabban, részben ellentmondó hírek komoly nyugtalanságot keltettek a vállalkozók körében. A nyugtalanság oka, hogy részben a betett pénzeiket féltik, részben pedig a hitelek odaítélésében megrendült bizalmuk az ügyintézőkkel kapcsolatban.

Adjon segítséget abhoz, hogy legalább a formanyomtatványok az egyes hitelkérelmekhez könnyen hozzáférhetőek legyenek...

Biztosítani szeretném, hogy szövetségünk megérti a magyar pénzügyi szféra, a bankok problémáját, és biztos abban, hogy közös gondolkodással azokon enyhíteni tudnánk.

Tisztelettel:

*Kassai Róbert*¹⁵⁴

A mozgalmas 1993-as év többi eseményéről csak felsorolásszerűen említjük meg a pénzügyi törvény módosítását, a bankközi adósnilyintartás rendszerének előkészítését, a csődtörvény és a jegybank törvény módosítását, továbbá az új deviza kódex előkészítését. Banktörténeti szempontból érdekes, hogy már 1993-ban napirendre került a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvényjavaslat előkészítése. 1993-ban az egész bankrendszer működésének további mérföldköve volt a GIRO rendszer elindulása. Ennek aktuális kérdéseit a Bankszövetség elnöksége 1993. november 1-én tárgyalta. *„A Magyar Bankszövetségnek aktív szerepe volt a bankszektor fontos háttérintézményeinek a létrehozásában. Részt vettünk az Országos Betétbiztosítási Alap, a Hitelgarancia Rt., az adósnilyintartással foglalkozó Bankközi Informatika Szolgáltató Rt., a hitelminősítő FOCUS Rt. megalapításának előkészítésében. Fontosnak tartjuk szoros kapcsolatunkat a banki alkalmazottak továbbképzése szempontjából a Nemzetközi Bankárképző Központtal.”*¹⁵⁵

A GIRO rendszer indításával összefüggő kérdéseket tárgyaló elnökségi ülés meghívott vendégei a következő vezetők voltak: Braun Péter, a GIRO Rt. elnöke, Szamosi László, a GIRO Rt. vezérigazgatója, Bódy László, az MNB alelnöke, Csányi Sándor, az OTP elnök-vezérigazgatója, Töröcskei István, az MHB vezérigazgatója, Bartha Árpád, a Külkereskedelmi Bank vezérigazgatója és Bokros Lajos, a Budapest Bank elnök-vezérigazgatója.

Mint láttuk, annak ellenére, hogy a kilencvenes évek elején a bankszektor életének meghatározó tényezője volt az adóskonszolidáció és a bankkonszolidáció, számos olyan problémát kellett megoldani, amelyeket a rendszerváltozás utáni gazdasági helyzet vetett fel. Ezek közé tartozott a mezőgazdaság és azon belül a szövetkezeti rendszer teljes átalakulása. Ezt a kérdést érintettük már a dr. Kis Pállal folytatott beszélgetés során, de a helyzet még annál is rosszabb volt, mint amiről ő beszélt.

A kialakult helyzetben levélben kereste meg a Bankszövetséget a Földművelésügyi Minisztérium Közigazgatási államtitkára, Raskó György, azt javasolva, hogy létre kell hozni egy vidéki, úgynevezett falusi bankhálózatot. Idézzük az 1992. április 9-én kelt levél első bekezdését:

¹⁵⁴ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1993.

¹⁵⁵ Pulai Miklós és társai: Erdei Tamás előadása: *Tízéves a Magyar Bankszövetség*, TAS-11 Kft., 1999, 58.

„A mezőgazdaságban folyamatban lévő szervezeti átalakulás bizonyosan megsokszorozza a gazdálkodó egységek számát. Különösen a kis- és közepes vállalkozók tábora fog megnőni. Talpra állásukhoz hitelre lesz szükségünk. Ezt az igényt csak megnövekedett pénzügyi hálózattal lehet kielégíteni. Mivel falun egyéb célokra is újszerű és könnyen elérhető pénzügyi szolgáltatásra lesz szükség (turizmus, kisipar, önkormányzat stb.), reális igény egy ún. vidéki bankhálózat megvalósítására való törekvés.”¹⁵⁶

Leveleiben az államtitkár azt is felvetette, hogy az Országos Takarékszövetkezeti Szövetség elnöksége javasolta és vállalta, hogy a takarékszövetkezetek alkossák a hálózat gerincét. Ezzel egy hosszú egyeztetési folyamat vette kezdetét, mivel a bankszektor érthető módon nem értett egyet azzal, hogy a takarékszövetkezetek lássák el a vidéki bankfejlesztést, nem is tartották arra alkalmasnak őket.

Nézzük meg a Bankszövetség érvanyagának legfontosabb pontjait:

„A Magyar Bankszövetség álláspontja szerint:

- *alapvetően hibás az a koncepció, amely csak egy bankra bízna a vidék ellátását,*
- *hibás az a szemlélet is, amely szervezeti kérdésként kezeli az agrárszféra finanszírozását,*
- *nem helyes, hogy a takarékszövetkezetek a valóban súlyos válsághelyzetükből ilyen irányba próbálnak kitörni, kvázi államosítják magukat,*
- *hangsúlyozta a szövetség az állami szerepjátás és támogatás szükségességét, de azt a preferálandó ágazat vagy ügyfél, s ne a bank kapja,*
- *hangsúlyozták továbbá, hogy az FM koncepciója megfojtaná sok bank hálózatfejlesztését.”¹⁵⁷*

A Bankszövetség végül el tudta fogadtatni azt az álláspontot, hogy a már meglévő és működő bankok alkalmasak a vidék finanszírozásának fokozatos megoldására. Ezzel elhárult egy veszély és folytatódott a bankszektor organikus fejlődése.

A Magyar Bankszövetség már 1991-ben levelező, majd társult tagként csatlakozott az Európai Közösség Bankföderációjához, 1993-ban pedig együttműködési megállapodást kezdeményezett az Európai Közösség Jelzálog Szövetségével. Ekkor alakult ki rendszeres szakmai együttműködés – levelezői státuszunkat felhasználva – az Európai Közösség Bankföderációjával, valamint az egyes európai nemzeti bankszövetségekkel. Sor került a hat levelező tag-szervezet (Andorra, Ciprus, Magyarország, Lengyelország, Románia, Szlovénia) bankszövetségeinek első brüsszeli találkozására.

Annak ellenére, hogy a külföldi tulajdonú bankok súlya, részesedése a magyar bankszektorban csak a bankprivatizáció során ért el számottevő mértéket, már 1993 végén felmerült a külföldi és vegyes tulajdonú bankok tagozatának létrehozása a Bankszövetség keretében. Az Elnökség 1993. december 12-én tárgyalta a kérdést.

„Pulai Miklós tájékoztatta az Elnökséget, hogy Matthias Kunsch, a Creditanstalt Bank Rt. vezérigazgatója és Christopher Johnson, a Banque Indosuez vezérigazgatója azzal kereste meg,

^{156, 157} A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1992.

*hogy 17–18 magyarországi működő külföldi vagy vegyes tulajdonú bank, az őket érintő, sajátos kérdéseikkel való foglalkozás céljából a Bankszövetségben belül külön tagozatot szeretne létrehozni.*¹⁵⁸

Mivel a szövetség alapszabálya ezt lehetővé tette, az Elnökség a javaslatot jóváhagyólag tudomásul vette, azzal a kikötéssel, hogy a tagozat nem lehet kirekesztő jellegű, csak a Bankszövetség keretében működhet.

E kitérő után folytassuk beszélgetésünket Pulai Miklóssal.

Müller János: Mondhatjuk-e, hogy a Bankszövetség hős-kora a megalakulástól mondjuk 1994-ig tartott? Abban az időben, mint említetted, mintegy minisztériumként, vagy közgazgatási szervként működött.

Pulai Miklós: *Hát azután is. Ez a szerep aztán sem szűnt meg. Sokáig. Amíg elfogadták. Mert ugye ezt el kellett, hogy fogadják.*

M. J.: Ha 1994-től haladunk az időben előre, melyek voltak azok a nagyobb ügyek, amelyek a Bankszövetségben is napirendre kerültek? Bár nem a bankokat érintette első sorban, de ott volt például a híres, de sokak által kárhoztatott Bokros-csomag.

P. M.: *Hát abban nekünk döntő szerepünk volt. Azért gondold el, hogy egy olyan Bankszövetség van, ahol a CIB-ben van a Surányi, a Budapest Bankban van a Bokros. Tehát vagyunk mi, meg mindenki más. És jön a kormányváltás (1994-ben – M. J.). Ugye azért többségében azok voltak a bankok érdemi emberei, akik a reformokban voltak érdekeltek. Na, de nem történt sok minden, és jött a 1995-ös költségvetés. Ugye roppant nehéz helyzet volt, mondom, húsz vagy huszonkét százalékkal csökkent a GDP 1994-re, a fogyasztás meg csak tizenegy százalékkal. Tehát egy óriási úr keletkezett. Hogy úgy mondjam, még bennünk volt a Tervhivatali (Országos Tervhivatal) megközelítés, még a gazdaság egészét néztük. Tehát voltak adataink és akkor jött a '95-ös költségvetési javaslat. Hát az tele volt óriási elvonásokkal, szóval nagy költségvetési hiánnyal. És mi írtunk egy állásfoglalást. A Bellocska (Rónaszéki Bella, a Bankszövetség vezető közgazdásza, Balassa Ákos felesége – M. J.) meg én voltunk, akik egyeztetettünk sok szakértővel – most már nem emlékszem, hogy az egész testület összegyűlt-e, vagy pedig csak a nagyobb bankok –, de a döntés az volt, hogy azt küldjük el a Hornnak, mint véleményt. Amiben azt mondtuk, hogy rossz az elosztás, így nem jut a gazdaságra semmi, mert mindent a költségvetés emészt föl. Szóval egy tíz–tizenkét oldalas anyag készült el, és rettentően nekimentünk a költségvetésnek. Az 1995-ösnek. És akkor a Horn 1995 elején, valamikor januárban, összehívott egy tíz–tizenkét fős csapatot, amibe meghívott engem is, mint a Bankszövetséget, mert ugye küldtük az anyagot. Ott volt a Hetényi, meg még néhányan, a Bokros meg a Surányi nem voltak ott. Akkor mondtuk, hogy így nem jó, csökkenteni kell a költségvetési kiadásokat, és megszorító intézkedések kellenek. A Nagy Sanyi (MSZOSZ elnök, szocialista képviselő – M. J.), aki akkor még szakszervezeti vezető volt, nagyon ellene volt. Ott mindenki elmondta a magáét. S rá egy olyan nyolc–tíz napra*

¹⁵⁸ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1993.

újra összehívta körülbelül ugyanezt a társaságot a Horn és én is, a Hetényi is nagyon amellelt voltunk, hogy csinálni kell egy nagyon erős költségvetési kiadáscsökkentést. Emlékszem, a Nagy Sanyi nagyon ellene volt (Nagy Sándor egykori szakszervezeti vezetőre utal – M. J.).

Mondtam a Hornnak, hogy – Gyula! Ez teljesen rendben van így, mármint ez a szereposztás. Egy ilyen költségvetés ellen a szakszervezeti főtitkárnak üvölni kell, hogy ez nincs rendben. Ő csak egy szereplő. Az lényeges, hogy a miniszterelnök, a pénzügyminiszter, meg a Nemzeti Bank elnöke beszéljen egy hangon. Mindenki más beszélhet, ahogy akar.” – Emlékszem, a Sanyi odajött utána hozzám: – Ha nem tisztelném a korodat, tudod, mit mondanék Neked? – Na, Öreg, azt mondja, a második körben egyezünk meg. S azután jött a Surányi meg a Bokros, mi meghívtuk a Hornt, közvetlenül a választás után 1994-ben. Ez mindig szokás volt, hogy az új miniszterelnököt üdvözljük, jó munkát kívánunk és mondjuk, hogy örömmel látnánk egy testületi ülésen, hogy megismerkedjünk. S a Horn akkor – azt hiszem februárban –, amikor ez lezajlott, mondta, hogy akkor most eljön. Akkor már azt hiszem kinevezte a Surányit meg a Bokrost. A Surányi meg a Bokros ott volt, de ők benne voltak annak az anyagnak a készítésében, amit küldtünk a Hornnak. És ez volt az első nyilvános ülés, ahol ez a bizonyos új rezsim meg lett hirdetve.

Egy ilyen történelmi sorsfordulón a Bankszövetségben volt a miniszterelnök, ahol először nyilvánosan elmondta a programot. A Horn, szerintem ő nőtt fel legjobban a feladathoz, az összes többi, az lehet, hogy tehetségesebb volt, meg minden, vagy túlnőtt rajtuk a feladat, vagy nem nőttek fel eléggé. A Gyula, soha nem hittem volna, ő csak megnyitotta az ülést, szólt egy pár szót, de a fiúk azok mondták a magukét. Az nekünk tetszett, mivel ugye körülbelül azt írtuk le. Úgyhogy, mindjárt 1995 tavaszán ez történt. Tehát én nem tudom még honnan jöttek papírok, meg honnan érte még támadás a kormányt amiatt a költségvetés miatt, amit ilyen tervezetként csinált, de mi azok közé tartoztunk, akik nagyon nekimentünk, és akiknek valószínűleg a befolyására megtörtént a változás. Akkor aztán a Bokros pénzügyminiszter lett, a Bankfelügyeleti Bizottságnak az elnöke. S ebben a Bankfelügyeleti Bizottságban a Bankszövetség benne volt, persze a Takarékszövetkezet is. Ennek köszönhetően a leglényegesebb konstrukciós döntéseket nem úgy tudtuk meg, hogy elolvastuk valahol, hanem folyamatában. Ismertük az anyagokat, és tudtunk hozzászólni. Szóval azt mondom, hogy az együttműködés a maihoz képest valami eszméletlenül ideális volt.

M. J.: Az első MDF kormány idején Antall József miniszterelnök többször beszélt veled, vagy az akkori pénzügyminiszterek, például Rabár, Kupa vagy utána a Horn, Bokros. A Bankszövetségnek akkor olyan súlya és rangja volt, hogy természetes partnerként kezelték, sőt igényelték véleményét.

P. M.: Hogyne. Hát megmondom, hogy a Zsigának (Erdély Zsigmond Gábor – M. J.) volt az érdeme az, hogy kapcsolatot teremtettünk Göncz-cel, és többször vacsoráztunk együtt. Ugye az elnökség, meg néhány nagyobb bank vezére. Ezek jó hangulatú találkozások voltak, mert szakmáztunk is, már ugye informáltuk bizonyos dolgokról; ez vagy az érdekelte őt, vagy nem, de nagyon figyelmesen hallgatott. Nem árasztottuk el, meg nem kértünk tőle semmit, természetesen,

de aztán szóba jött az irodalom, kultúra, a világ, meg minden más. Nagyon hangulatos volt, de azért annak igenis volt jelentősége, hogy az SZDSZ tudta, hogy mi rendszeresen találkozunk az Öreggel. Arra is emlékszem, hogy még egész az elején – az SzaDeSZ ott volt a Mérleg utcában – és a Kiss volt az elnök. Ugye tudod, az a filozófus?

M. J.: Igen, Kiss János.

P. M.: Kiss János. Ugye én ott többeket nagyon jól ismertem, például a Tardos Marcit.

M. J.: Tardos Márton, Soós Károly Attila.

P. M.: Mindenkit ismertem. Közel voltunk, ugye a Spenót Házhoz (Spenótház, a Magyar Bankszövetség székhelye, az akkori Roosevelten téren – M. J.). Mondják egyszer, hogy menjünk át, szeretnének konzultálni a gazdaságról, a Kiss János volt még akkor az elnök.

Ez még az elején volt a dolognak. Akkor ismertem meg azt, aki későbbi elnök volt, az nekem nagyon szimpatikus fiú volt. Most elfelejtettem a nevét, de régen volt elnök, szimpatikus és igazán megnyerő és mindig olyan őszintének tűnt nekem. Szóval nem volt született politikus, szerintem. Egy őszinte ember volt.

A Kiss János nekem azért imponált, mert ugye ő ott abszolút tekintély volt. De ebben a szakmában tényleg csak érdeklődött, meg inkább figyelt arra, hogy a Tardos Marci meg más, miket mond. Semmi olyan, hogy itt vagyok én, a legokosabb, és a ti szakmátokban is én vagyok a legokosabb, és figyeljetelek rám. Nekem ez nagyon tetszett, nagyon aktív életünk volt. Meg kell még említeni, hogy kilencven után megkezdjük a külföldi kapcsolatok kiépítését. Elsőként az osztrákokkal, szóval először a szomszédokkal, később Svájjal.

A Bankszövetség működésének első éveiről szóló visszaemlékezések egybehangzóan megerősítik, hogy az akkori kormányzati és politikai vezetéssel a szövetségnek folyamatos szakmai kapcsolata volt, fontos partnernek tekintették. Ennek egyik példája, hogy Takácsy Gyula (MDF-es politikus – M. J.), a Magyar Országgyűlés Gazdasági Bizottságának elnöke 1993 szeptemberében véleményezésre megküldte a Kormányzat által 1993 II. félévére és az 1994 első hónapjaira javasolt törvényalkotási programot. A Bankszövetség aktív részese volt a jogalkotási folyamatnak, így például ezt a programot is véleményezte. Felvetették, hogy a programból hiányzik a devizakódex, javasolták, hogy hozzák előre a pénzintézetekről, pénzintézeti tevékenységről, valamint a számvitelről szóló törvénymódosítást.

Hasonlóan jó példa, hogy egy 1993. októberi ülésen Felcsuti Péter és Iványi György felvetette, hogy a helyi iparüzési adóknak a bankokra való kivetési módja – véleményük szerint – alkotmányellenes. Pulai Miklós főtitkár később tájékoztatta az Elnökséget, hogy a Bankszövetség a kérdéssel kapcsolatban megkereste Szabó Iván pénzügyminisztert, aki megígérte, hogy módosító javaslatot küld az országgyűlésnek, aminek alapján 1994-től megváltoztatják a helyi iparüzési adónak a bankokra vonatkozó számítási módját. Ez milliárdos nagyságrendű megtakarítást jelentett a bankok számára.

Még mindig az 1992–1994 közötti időszak fontosabb fejleményeit vizsgálva, szólnunk kell arról az 1994-es évről, amely az utolsó éve annak a korszaknak, amelyet Hetényi István a

tornyosuló gondok időszakának nevezett. A gondok mellett nevezetes ez az év arról is, hogy a Bankszövetség megemlékezett megalakulásának öt éves évfordulójáról.

Különleges volt 1994 abból a szempontból is, hogy a parlamenti választások éve volt, az első választás a rendszerváltást követően. A Bankszövetség Elnöksége időben foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy a választások lényeges befolyást gyakorolhatnak a bankszektor működési körülményeire. Már az 1994. márciusi Testületi Ülésnek az az évi programmal foglalkozó napirendje tárgyalta a gazdaságpolitika esetleges változásait egy olyan környezetben, amikor a bankok jelentős változásokon, alkalmazkodási folyamaton mennek keresztül, amikor a bank- és adószolidaritás jelentős részét még végre kellett hajtani, miközben megtörténtek a banki privatizáció első, kezdeti lépései. Ebben a helyzetben az Elnökség és a Testületi Ülés egyértelműen úgy foglalt állást, hogy a szövetség céljainak csak úgy tud megfelelni, ha úgy, mint korábban is, szigorúan szakmai szervezetként, politikamentesen képviseli a bankok érdekeit.

1994-ben a bankrendszer fejlődése elérte azt a szintet, hogy általános igényként jelentkezhetett a banki alkalmazottak továbbképzésének segítése. A Szövetség külföldi szakértők bevonásával, térítésmentes szakmai szemináriumokat szervezett, továbbá a bankok oktatási szakértőivel való egyeztetés alapján összegyűjtötte a javaslatokat és igényeket, majd azokat továbbította a Bankárképző Központhoz. Mindezt figyelembe véve a Bankszövetség együttműködési megállapodást kötött a Nemzetközi Bankárképző Központtal, bankszakmai képesítési rendszer kialakítására és működtetésére. Ennek keretében a felek felkészült szakértőket delegáltak a Bankoktatási Szakértői Tanácsba, vállalták a posztgraduális bankdiploma program (BADI), valamint a felsőfokú bankügyintézői program (FEBI) követelményrendszerének kidolgozását. A Bankszövetség képviselői lehetőséget kaptak, hogy részt vegyenek a vizsgakövetelmények kidolgozásában és a vizsgáztatásban. Ez az együttműködés közel húsz éven át kiválóan működött.

A szakember képzés és utánpótlás szempontjából fontos szerepe volt még a Bankszövetség szervezésében megvalósult térítésmentes ösztöndíjaknak. Csupán felsorolásszerűen érdemes megemlíteni, hogy milyen képzésekben vettek részt abban az időben banki szakemberek: Japan Center for International Finance – Tokiói Banki Szakoktatási és gazdasági Elemző Intézet, az Olasz Külügyminisztérium és a Cariplo Pénzintézet ösztöndíja, az olasz Giordano dell Amore Alapítvány, a Luxemburgi Pénzügyminisztérium ösztöndíja. Emellett folytatódott az Európai Unió PHARE¹⁵⁹ segélyprogramja keretében a kis- és középbankok vezetői részére tartott bankstratégiai oktatási programok.

Ugyanebben az évben lépett hatályba a gazdasági kamarákról szóló törvény. A Magyar Bankszövetség a főváros főjegyzőjét az alábbiak szerint tájékoztatta állásfoglalásáról:

¹⁵⁹ Poland and Hungary: Assistance for Restructuring their economies – 1989-ben hozta létre az Európai Közösség e két ország számára, az előcsatlakozás segítése érdekében.

„A gazdasági kamaráról szóló 1994. XVI. tv. 66. § (3) bekezdésében foglaltakra hivatkozva tisztelettel közlöm, hogy a Magyar Bankszövetség, mint a kereskedelmi bankok országos szakmai érdekképviselői szervezete érdekelt a Fővárosi Kereskedelmi és Iparkamara megalakításában és ezért részt kíván venni e területi kamara megalakításának előkészítésére létrehozandó ideiglenes kamarai szervező bizottság munkájában.

Szövetségünk tagjai kizárólag kereskedelmi bankok. Negyvenegy tagbankunk közül negyvennek a székhelye Budapesten van. A kamarai törvény 7. §-a értelmében mind a negyven budapesti székhelyű tagbankunk a Fővárosi Kereskedelmi és Iparkamara tagja lesz.”¹⁶⁰

A Bankszövetség szakmai munkájának fontos része volt 1994-ben a pénzintézeti törvény, a Ptk., a csődtörvény, a számviteli törvény módosításában és előkészítésében való részvétel, továbbá a pénzmossárról szóló törvény végrehajtásának előkészítése.

A szövetség markáns véleményét alakította ki az 1994. évi monetáris politikával kapcsolatban is. Néhány kérdésben sikerült a központi bankkal megállapodni, így az MNB ígéretet tett arra, hogy a forint források utáni kötelező tartalékráta szintjét csökkenti, hogy a kötelező tartalék után az MNB magasabb kamatot fizet, továbbá hogy a devizaforrások után bevezetett kötelező tartalékolás során a devizaforrásokból kiemeli azokat, amelyek nincsenek hatással a belföldi pénz kiáramlására. Ezek az intézkedések az akkori helyzetben fontosak voltak, segítették a bankok likviditását, erősítették stabilitásukat.

1994-ben a kétszintű bankrendszer már hetedik, a Szövetség pedig öt éve működött. Az Elnökség indokoltan látta egy átfogó, kutatásra alapozott tanulmány megrendelését. Szerződést kötöttek a Politika Tudományi Intézettel *„Az átalakuló magyar bankrendszer”* című tanulmány sorozat kidolgozására. Ezek a tanulmányok elkészültek, felölelték a bankok kezdeti működési feltételeitől kezdve a bankprivatizációig a bankrendszer legfontosabb történéseit. A tanulmányok megtalálhatók a Bankszövetség iratanyagában, és ma is érdekes forrásmunkái a kor banktörténetének.

A kilencvenes évek közepén működő bankszektor helyzetének kitűnő összefoglalását adja a PTI (Politika Tudományi Intézet – M. J.) tanulmánya, amelynek egyik idézetével zárjuk a '90-es évek első felének fejlődési folyamatát:

„1994–1995-öt már egyre inkább a stabilizálódás, a konszolidációs folyamat során kapott források segítségével a bankok mérlegeinek kitisztítása, a rossz és behajthatatlanná vált követelések eladása, illetve leírása jellemezte. A konszolidációra nem szoruló bankok pedig többségükben jelentős piaci térnyerésre voltak képesek ebben az időszakban, és ekkor is meg tudták őrizni nyereségességüket.

A pénzintézeti rendszer helyzetének legfontosabb jellemzője, hogy 1995-ben már érzékelhetővé váltak a javulás jelei. E javulás azonban nem volt teljes és maradéktalan. Míg a korábbi évekre az átfogó jellegű állami válságkezelő akciók voltak jellemzőek, addig 1995-ben már egyedi, testre szabott, a korábbi intézkedéseket kiegészítő akciók elegendőnek bizonyultak.

¹⁶⁰ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1994.

A korábbi évek tendenciájával ellentétben 1995 és 1996 fordulójára jelentős mértékben csökkent a piaci szereplők száma, megkezdődött a bankpiac koncentrációja, tisztulása bár ez a folyamat eddig alapvetően nem üzleti indíttatású, hanem állami tulajdonosi döntések következménye volt. Az állami tulajdonosi szerepből történő visszavonulás nagy ütemben halad, két nagybank privatizációjára is sor kerül 1995-ben. Ezekkel a lépésekkel az év végére 40% alá csökkent a közvetlen állami tulajdon részaránya a bankrendszer összesített jegyzett tőkéjéből. A vállalati piacon a bankok között – alapvetően néhány száz jó hitelképességű nagyvállalat finanszírozásában és kiszolgáltatásában – 1995 végére igen éles verseny alakult ki. A korábbi évekhez képest jelentős mértékben nőtt a bankrendszer, az egyes bankok nyeresége, jövedelmezősége.”¹⁶¹

A 1990-ES ÉVEK MÁSODIK FELE ÉS AZ EZREDFORDULÓ UTÁNI IDŐSZAK 2007-IG

Hetényi István a bankszektor fejlődésének 1995 utáni szakaszát úgy jellemezte, hogy az a privatizáció érdemi megvalósulásának, a banküzem korszerűsödésének és a szolgáltatások kiszélesedésének időszaka. A 2000 és 2007 közötti éveket pedig méltán nevezhetjük a bankok aranykorának.

Az 1990-es évtized közepén, második felében már egy olyan bankrendszer és olyan Bankszövetség működik, amely európai szinten is mérhető és értékelhető.

Az 1990 és 1995 közötti évek számos változást hoztak a bankok és a banki vezetők körében. A Bankszövetség 1995. június 12-i Testületi Ülésének egyetlen napirendje a Magyar Bankszövetség új Elnökségének megválasztása volt. A megválasztott Elnökség tagjai: Erdély Zsigmond Gábor – elnök, Felcsuti Péter – alelnök, a tagok pedig Erős János, Hernádi Zsolt, Medgyessy Péter és Pulai Miklós, az utóbbi, mint főtitkár:

A bankszektor napi működésének újabb állomása volt a pénzügyi szolgáltatásokról szóló törvény előkészítése és a Bankfelügyelet helyének, kompetenciájának meghatározása. A Bankszövetség, mindkét kérdésben számos érdemi javaslatot tett. A Bankfelügyelettel kapcsolatban az Elnökség álláspontja az volt, hogy nem lenne célszerű, ha az közvetlenül a kormány alá tartozna, az MNB-nek kellene biztosítani a bankfelügyeleti munka ellenőrzését. Az egységes felügyelet kérdéséről folytatott megbeszélést a Pénzügyminisztériumban június 18-án Draskovics Tibor pénzügyminiszter vezette. A megbeszélés végkövetkeztetése az volt, hogy az egységes, azaz a bankfelügyeletet és az értékpapír felügyeletet magába foglaló felügyelet létrehozásának előfeltétele olyan értékpapír és hitelintézeti törvény kidolgozása, amely lehetővé teszi a bankok teljes értékpapír forgalmazásban való részvételét 1997. január 1-től, és

¹⁶¹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1995.

ezzel az időponttal kerüljön összevonásra a bank és értékpapír felügyelet. Ebben a kérdésben sikerült elfogadtatni a Bankszövetség szakmai javaslatait. A tárgyalásról készített emlékeztetőben Pulai Miklós ezt írta: *„Én úgy értékelem a helyzetet, hogy a labdát már berúgtuk a kapuba, de a bíró még nem adta meg a gólt. Nem attól tartok, hogy a kormány nem fogadja el a pénzügyminiszter javaslatát, hanem attól, hogy az univerzális bankrendszer ellenzői nyilván erős nyomást fognak kifejteni a miniszter álláspontjának megváltoztatására.”*¹⁶²

A magyar banki közösség történetének érdekes epizódja, hogy 1996 második felében az USAID amerikai kormány szerv képviselője azzal a javaslattal kereste meg a Bankszövetséget, hogy mintegy 1 millió USA dollár segílyt nyújtanának egy budapesti hitelminősítő cég (Credit Rating Agency) létrehozásához. A Bankszövetség Elnöksége a javaslat elfogadása mellett döntött, mondván, hogy a magyar pénzügyi szektor már nem működhet egy megfelelően bevezetett, pénzügyi termékeket minősítő cég szolgáltatásai nélkül. Az Együttműködési Megállapodás 1996 őszén létrejött, a szövetségi iratanyagokban arra vonatkozóan már nem volt információ, hogy ez az intézmény meddig és hogyan működött.

Hosszabb előkészítő munka és a bankok többségének egyetértése alapján az Elnökség elhatározta a Magyar Bankszövetség Etikai Bizottságának létrehozását, amit az 1996. március 29-i Testületi Ülés jóváhagyott. (Egy későbbi beszélgetésből derül ki, hogy az Etikai Bizottság létrehozását Felcsuti Péter javasolta, aki akkor tagja volt az Elnökségnek.) A Testületi Ülés az Etikai Bizottság tagjává választotta Czirják Gyulát, dr. Szentiványi Ivánt (elnökként) és dr. Várhegyi Évát. Az elfogadott Alapszabály szerint az Etikai Bizottság célja volt, hogy erősítse az ügyfelek bankok iránti bizalmát, segítse elő a bankok egymás közötti kapcsolataiban és üzletvitelében a korrekt és tisztességes versenytársi magatartás folytatását, az ezzel kapcsolatban felmerült vitás kérdések rendezését. Szigorú szabályként fogalmazódott meg, hogy az Etikai Bizottság csak olyan egyedi, egyes ügyfél és egyes bank közötti ügyekkel foglalkozhat, amelyeknek tapasztalatai a bankrendszer egészénél vagy jelentős részénél eredményezhetik az ügyfél bizalmának erősítését. Az Etikai Bizottság Alapszabálya és működési rendje időtállóan bizonyult, csak tizenhét évvel később, 2012-ben került módosításra. A korabeli feljegyzésekben olvasható, hogy az Etikai Bizottság első ülésén megtárgyalták a Budapest Bank és a Reálbank között felmerült nézeteltérést – ennek tárgya ma már nem ismert –, amely *„a két fél problémarendezési készsége alapján nyert megoldást”*.

Az 1989. évi alapítás óta először 1996 decemberében került módosításra a Bankszövetség Alapszabálya. Az új szabály előírta, hogy tag olyan, a versenyszférában működő pénzintézet lehet, amelynek alaptőkéje legalább 1 milliárd forint, szemben a korábbi 500 millió forinttal. Bekerült az Alapszabályba az Etikai Bizottság és tagjainak megválasztása, továbbá az, hogy az Elnökség tagjait a Testületi Ülés ne két, hanem három évre válassza. Ez utóbbi szabály a mai napig érvényben van.

¹⁶² A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1997.

Mai szemmel ugyancsak érdekes, a Bankszövetség elismertségét jelzi, hogy Elnökségétől a pénzügyminiszter javaslatot kért a Heller Farkas Díj kitüntetettjeire, az MNB elnöke pedig lehetővé tette, hogy a rangos bankszakmai elismerésre, a Popovics-díjra tegyenek javaslatot.¹⁶³

Már akkor, 1996 decemberében, a Bankszövetség elnöksége úgy döntött, hogy az Euro tervezett bevezetésével kapcsolatban a szövetség szakmai munkacsoportot hoz létre. A bankokon kívül be kellett vonni a Magyar Nemzeti Bank (a Szövetség hívja meg az MNB-ét!), a Bankfelügyelet és a kormány Integrációs Munkacsoportjának (Inotai András munkacsoportja) szakértőit.

„Kíváncsossá lennék, hogy a kereskedelmi bankok, az MNB, a PM 1997-ben hozzákezdjen egy koordinált terv kialakításához az Euro jól időzített bevezetése érdekében. Ehhez folyamatos információcsere szükséges Budapest és Brüsszel, valamint Frankfurt között. A magyar pénzügyi szektornak képesnek kell lennie az Európában történő tranzakciók hatékony kezelésére, amikor az európai transznacionális vállalatok áttérnek az Euro használatára, különben ezeket a tranzakciókat más csatornába fogják terelni. Az Euro bevezetésének költsége a magyar gazdaságban várhatóan meghaladja a 100 milliárd forintot.” – írta a bankszövetségi javaslat.

Az Elnökség ugyancsak 1996 végén jóváhagyólag tudomásul vette a Magyarországon 1987. január 1. óta működő bankok és vezető tisztségviselőik listáját. A történelmi visszatekintés miatt itt csak a megszűnt vagy kivonult bankok nevét soroljuk fel: Iparbankház, Leumi Hitelbank, Innofinance Általános Innovációs Pénzintézet, Ybl Bank.

Végül az 1996. decemberi utolsó ülésén az Elnökség döntött arról, hogy a bankreform 10 éves évfordulóját 1997. február 7-én kell megünnepelni. Megerősítette, hogy a főtitkár kezdeményezzen állami kitüntetést Hetényi Istvánnak és Erdély Zsigmond Gábornak, a Heller Farkas Díjat Várhegyi Évának és Rusznák Tamásnak, a Popovics Sándor Díjat pedig Száz Jánosnak és Antal Lászlónak javasolták odaítélni.

Ezzel elérkeztünk egy újabb mérföldkőhöz, a kétszintű bankrendszer 10 éves évfordulójához, az 1987 és 1989 közötti időszak összefoglaló áttekintéséhez.

A 10 éves jubileumi konferenciát Göncz Árpád, köztársasági elnök nyitotta meg:

*„Nem biztos, hogy éppen én vagyok hivatott méltatni bankrendszerünk 10 éves fejlődését, hiszen a szakmának Magyarországon és világszerte megbecsült tagjai vannak jelen hallgatóként és előadóként. De annyit nyugodt lélekkel állíthatok: a bankszektor valósággal motorja a fejlődő magyar gazdaságnak, amelyről végre elmondhatjuk, hogy kedvező fordulatot vett és nem kell reménytelenül tekinteniünk a jövőbe. [...] A nemzetközi elismerésnek mindig része volt a magyar bankrendszer elismerése. Ami személy szerint önöket illeti, önök azok, akik – általánosságban talán azt mondhatnám – a legtovább jutottak, a legmesszebb a régió országai közül.”*¹⁶⁴

¹⁶³ Heller Farkas Díj: a díjat a Pénzügyminisztérium alapította; Popovics Sándor Díj: a Magyar Nemzeti Bank első elnökéről elnevezett díj.

¹⁶⁴ Pulai Miklós és társai: *Tíz éves a magyar bankreform – Göncz Árpád: Megnyitó*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 1997, 5.

Ezek akkor nem csak udvarias szavak, szólamok voltak. Tíz év alatt a magyar bankrendszer valóban megközelítette, vagy elérte az európai színvonalat.

Erdei Tamás, a Szövetség akkori elnöke, ezen az évfordulón így értékelte a helyzetet:

*„Az 1987. évet követően létrejött kétszintű bankrendszerünk, amely – mindenki által elismerten – nagyon fontos szerepet játszott a gazdasági átalakulásban, mivel ez a bankrendszer végigkísérte és finanszírozta a privatizációt, a nem kis rizikót jelentő kis-, majd középvállalkozások kialakulását, és eljutott egy olyan szintre tízéves fejlődése közben, amelynek alapján nem is olyan régen az EBRD-től nemzetközi összehasonlításban a legjobb osztályzatot kapta a térségben. Azt hiszem, erre méltán büszkék lehetünk.”*¹⁶⁵

Az akkor igaz, pozitív kicsengésű gondolatok sajnos nem bizonyultak időtállóknak, bankrendszerünk a 2008-as válságot követően önhibáján kívül elvesztette régiós versenyképességét, remélhetően csak átmenetileg, de e sorok írásakor nincs az élvonalban.

Lámfalussy Sándor, a tíz éves évforduló idején az Európai Monetáris Intézet elnöke volt. Jubileumi előadásában a következőket mondta:

„Szilárd meggyőződésem, hogy a hatékonyan működő pénzügyi rendszer általában véve, a bankrendszer pedig különösen, elengedhetetlen előfeltételét képezi egy piacgazdaság kiegyensúlyozott működésének, kiváltképpen a gazdasági növekedésnek. Nem elégséges, de szükséges feltételét [...]”

*Egészen más területre áttérve, hadd hívjam fel figyelmüket arra, hogy mind a szűkebb értelemben vett lakossági banktevékenységet, mind a dinamikusan fejlődő kis- és középvállalkozói szférának nyújtott szolgáltatásokat magasabb színvonalra kell emelni. Ezeken a területeken a magyar banktevékenység rendkívül visszamaradott, mind az ügyfelekhez közel lévő helyi irodák, mind az említett ügyfélcsoportoknak nyújtott szolgáltatások körét illetően – s ez utóbbi, talán még fontosabb. Mindez rendkívül sajnálatos és a bankok hosszú távú érdekei ellen hat, hogy az ország érdekeit ne is említsem.”*¹⁶⁶

A bankszektor helyzetét, fejlődését nem csak, mint az akkor második legnagyobb bank elnök-vezérigazgatója, hanem mint a Bankszövetség elnöke is kitűnően ismerte Erdély Zsigmond Gábor. Így jellemezte a szektor helyzetét:

„Összegezve megállapítható, hogy tíz év alatt a hazai kereskedelmi bankok helyzete lényegében megszilárdult, a tőkepiaci intézményrendszer a legutóbbi esztendőben fejlődésnek indult, s a privatizáció ezen a területen is felgyorsult. [...] ezzel párhuzamosan tovább bővül a külföldi pénzintézetek magyarországi jelenléte. 1995-ben a bankok jegyzett tőkéjének már 36%-a volt külföldi tulajdonban és reális az a feltételezés, hogy 1997 végére – a tervezett eladásokat is figyelembe véve – már a bankpiac 60%-át, avagy 2/3-át a külföldi tulajdoni többségű bankok fogják uralni.”

¹⁶⁵ Pulai Miklós és társai: *Tízéves a Magyar Bankszövetség – Erdei Tamás előadása*, TAS-11 Kft., 1999, 50.

¹⁶⁶ Pulai Miklós és társai: *Tízéves a magyar bankreform – Lámfalussy Sándor: Túlértékelés nélkül*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 1997, 26.

Ez a változás összességében előnyökkel jár a hazai bankrendszer fejlődésére, tőkeerőssé válására, technológiájának korszerűsödésére és a pénzügyi innovációk terjedésére nézve. [...]

*A bankkonszolidációt nagyon sokan joggal megkérdőjelezték. Elévülhetetlen érdeme az, hogy a változó és javuló makrogazdasági körülmények között egészséges, fejlődni és növekedni képes bankrendszer jöhetett létre Magyarországon. Ily módon érthető, hogy a bankprivatizációs folyamat a konszolidáció után vált lehetővé.*¹⁶⁷

Az 1997-es év nem csak arról volt nevezetes, hogy a banki közösség megünnepelte fennállásának 10 éves jubileumát. Számos nagy horderejű kérdéssel kellett a szövetségnek foglalkoznia és megújult az Elnökség is. Májusig volt hivatalban a korábbi Elnökség, ahol az elnök Erdély Zsigmond Gábor, az alelnök Felcsuti Péter volt, tagok pedig Erős János, Hernádi Zsolt, Madarász László és Pulai Miklós, mint főtitkár (a főtitkár akkor még szavazati joggal az elnökség tagja volt). A Testületi Ülés május 9-én új Elnökséget választott:

Elnök: Erdei Tamás, a Magyar Külkereskedelmi bank elnök-vezérigazgatója

Alelnök: dr. Felcsuti Péter, a Raiffeisen Unic Bank vezérigazgatója

Tagok: dr. Csányi Sándor, az OTP Bank elnök-vezérigazgatója, Hernádi Zsolt, a Magyar Takarékszövetkezeti Bank vezérigazgatója, Madarász László, a BNP-Dresdner Bank vezérigazgatója, Morgós Katalin, a West LB vezérigazgatója.

Az 1997-es évben volt egy kedvezőtlen esemény is a Szövetség történetében. Akkor kezdődött az úgynevezett „Postabank-ügy”, ami azt követően hosszú ideig foglalkoztatta a politikát, a közvéleményt és a médiát. Mint emlékeztet, 1997. február 28. és március 3. között a Postabank ügyfelei rendkívül nagy összegű betéteket vettek ki a bankból. A Postabank-ügy a modern banktörténet olyan horderejű negatív eseménye volt, ami miatt a késői olvasó számára röviden megjelenítjük annak hátterét és méreteit.

„A Postabankot 1988-ban alapították azzal a céllal, hogy a Postai hálózaton keresztül kínáljon lakossági bankszolgáltatásokat. A bank mérlegfőösszege a hatékony reklámbadjárat, a mindenki számára könnyű elérhetőség, és a vonzó kamatfeltételek miatt rendkívül dinamikusán, a bankrendszer átlagát messze meghaladva növekedett. Ezt a növekedést a menedzsment erősen ambicionálta. Végig problémát jelentett azonban, hogy a bank tőke megfelelése igen alacsony volt, állandó tőkehiánnyal küzdött. Ezért már igen hamar szükségessé vált, hogy a bank, tőkét vonjon be – a bankok közül először – a piacról. A külső tőkebevonás azzal a kényszerrel járt, hogy a Postabanknak vonzó eredményt és osztalékfizetést kellett biztosítania a már meglévő és a reménybeli tulajdonosainak. Ezen kívül a felügyelet banktól való távoltartását is szolgálta a „kozmetikázott” adatok közlése.

E kényszer miatt igyekezett a céltartalékolást elkerülni, hiszen az közvetlenül az eredményt rontotta volna. A céltartalékok képzése pedig igencsak szükséges lett volna, hiszen a Postabank hitelei egyre rosszabbá váltak, a beáramló lakossági betétek egyre nagyobb kockázatú hitelekbe áramlottak...

¹⁶⁷ Erdély Zsigmond Gábor: „Új kibívás: a nemzetközi integráció” című előadása 1997. február 7-én

...Az 1998. december 30-i közgyűlésen a Postabank új vezetése önrevízióval módosította a bank 1997. évi mérlegét, és az eredetileg 12 milliárd forintos negatív, adózás előtti eredményét 30,2 milliárd forintra növelte, ezáltal a bank saját tőkéje eltűnt, mivel 15,73 milliárd forintos pozitív értékből 2,42 milliárd forintos tőkehiánnyá változott...

...Az állam képviselői sokáig maguk sem tudták mekkora baj tornyosul a Postabank felett. Az első jel a bank betéteseinek 1997. februári rohama volt, amikor néhány nap leforgása alatt 70–80 milliárd forintot vontak ki a pénzügyintézetből. Ezután a bank kényszerpályára került, csak állami segítséggel lehetett megmenteni a teljes csódtól.¹⁶⁸

A Bankszövetség elnöksége több alkalommal tárgyalta a kérdést, és április 7-i ülésére meghívta Princz Gábort is, a Postabank vezérigazgatóját. Az események kapcsán elkészült egy munkaanyag, amely ismerteti a Bankszövetség álláspontját. Az elnökség elfogadta azt a javaslatot, miszerint a Postabanknak, az ügyfelek kiszolgálása érdekében végzett tevékenységét el kell ismerni, tudomásul vette a vezérigazgatónak azon tájékoztatását, hogy a kifizetéseket a bank saját forrásból tudta teljesíteni, fontosnak tartotta, hogy a bankok hitelképesnek tekintették a Postabankot, és a korábbi bankközi limiteket fenntartották. Elhatározták, hogy nem élnek vissza a kialakult helyzettel és nem folytatnak tisztességtelen versenyt az ügyfelek megszerzése érdekében. Az elnökség hangsúlyosan leszögezte, hogy nem volt, és nem is lehetett hivatalos álláspontja egy-egy bank helyzetéről, mivel nem rendelkezett olyan adatokkal, amelyek egy ilyen állásfoglaláshoz szükségesek lettek volna, továbbá a szövetség alapszabálya sem tette ezt lehetővé. Természetesen – folytatódik az elnökség értékelése – egyes bankoknak lehet és van is értékelésük a partner bankokról, mivel üzleti viszonyban állnak egymással. Saját intézkedéseiket ennek alapján, a váratlan helyzetet is figyelembe véve, hozzák meg. Alapállásként elfogadható, hogy a bankok együttműködnek a likviditás fenntartásában, de egyik bank sem teheti meg, hogy előrelátható veszteséget finanszírozzon. Felvetődött továbbá az, hogy etikátlan intézkedésnek lehet-e tekinteni azt, ha tömeges betétkivonás idején a többi bank nyitva tartással lehetőséget ad az ügyfeleknek a kivett pénz náluk való elhelyezésére. Az elnökség álláspontja az volt, hogy ha ez nem aktív ügyfélszerzési akcióval van egybekötve, akkor az ügyfelek kiszolgálása a bankrendszer egészének érdekében nem tekinthető etikátlan lépésnek.

Az elnökség 1997. decemberi ülésén Singlovics Bélának, a Budapest Bank elnök-vezérigazgatójának részvételével értékelte a szövetség által Nyikos Lászlónak, az Állami Számvevőszék alelnökének írott levelét, a Budapest Bank és a Polgári Bank vezetői ellen tett rendőrségi feljelentésről. Singlovics Béla megköszönte az elnökségnek az ügygel kapcsolatos állásfoglalását, és annak nyilvánosságra hozatalát. Mivel az ügy és annak a szövetség elnöksége által való körültekintő kezelése tanulságos banktörténeti szempontból is, idézünk néhány bekezdést a levélből:

¹⁶⁸ Butt László: *A Postabank „story”* – kézirat 32., 71., 72.

„Tisztelt Alelnök Úr!

A Magyar Bankszövetség Elnöksége a sajtóban megjelent hírek és nyilatkozatok ismeretében foglalkozott az Állami Számvevőszék alelnökének a Budapest Bank és a Polgári Bank vezetői ellentett rendőrségi feljelentésével...

Az Állami Számvevőszéknek a kiemelkedő szerepe megköveteli, hogy megállapításai és intézkedései megalapozottak legyenek. Ennek a követelménynek – különösen bonyolult szakmai ügyekben – úgy tud eleget tenni, ha meghallgatja és mérlegeli az érintettek véleményét az adott ügyről, ha kikéri és mérlegeli azon hatóságok véleményét, amelyek az adott szakma legjobb ismerői...

Rendelkezésre álló információink szerint a Polgári Bank ügyében folytatott vizsgálat során végső megállapításuk és tervezett intézkedésük előtt nem csak az érintettek, hanem az Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet és a Magyar Nemzeti Bank véleményét sem kérték ki...

A Magyar Bankszövetség elnöksége nem tartja elfogadhatónak az Állami Számvevőszék alelnökének azt az eljárását sem, hogy a rendőrségi feljelentésről az érintetteket nem értesítették, azok az újságokból értesültek a feljelentésről. Kifogásoljuk, hogy az Állami Számvevőszék alelnöke nem gondoskodott intézkedése megfelelő kezeléséről, és így az olyan időben került a nyilvánosság elé, amikor még nem történt döntés a rendőrségi eljárás megindításáról.”¹⁶⁹

Ha ismét Hetényi István szavait hívjuk segítségül, azt mondhatjuk, hogy a tornyosuló gazdasági problémák múltóban voltak, de gyülekezni kezdtek a politikai feszültség felhői a bank-szektor felett.

A bankprivatizációt lehetővé tevő politikai döntések háttéréről már többször tettünk említést. Most jelzésszerűen felsoroljuk, hogy a bankok oldaláról melyek voltak a privatizáció megvalósításának indokai: a bankok portfóliójának minősége, alultőkésítettség, a pénzügyi közvetítés magas költségei, a hitelkonszolidáció részleges eredménye (segítette a bankokat, de nem volt elégséges), a későbbi eszközcsere és tőkefeltöltés további folytatás nélküli átmeneti pozitív hatása.

Folytassuk Erdei Tamás gondolataival az 1998. év végi helyzet értékelését:

„A Bankszövetség megalakulása utáni években Magyarországon tovább gyarapodott a bankok száma: a 90-es évek közepére már elérte a 40-et, és 1997-ben – számos bank megszűnése, újak belépése után – már 43 bank működött. Jelenleg a magyarországi bankok száma 40 és valamennyi Magyarországon működési engedélyt kapott bank belépett a Magyar Bankszövetségbe.

A magyarországi bankszektor igen sajátos képet mutat, ha a bankok tulajdonosainak összetételét nézzük. Az 1998. év végi adatok lapján a magyarországi bankokban a külföldi tulajdon

¹⁶⁹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1997. december.

meghaladja a 60%-ot. Ez ismereteim szerint igen ritka Európában, de a világban is. Még nagyobb az arány, ha azt nézzük, hogy a működő 40 hitelintézetből több, mint 30-ban teljes vagy többségi a külföldi tulajdon, illetve ha azt is figyelembe vesszük, hogy a mintegy 250 takarékszövetkezetet integráló ernyőbank is külföldi irányítással működik...

*Ez a magyaránú külföldi tulajdon sokban hozzájárult ahhoz, hogy felgyorsult Magyarországon a bankrendszer korszerűsödése és bekapcsolódása a nemzetközi bankvilág életébe.*¹⁷⁰

Erdei Tamás utalt arra az Európában is ritka, sajátos helyzetre, hogy magas volt, és ma is magas a külföldi tulajdoni hányad a magyar bankrendszerben. Ez az arány a bankprivatizáció eredményeképpen alakult ki. A privatizációs folyamat a kilencvenes évek második felének meghatározó tényezője volt. A Bankszövetség történetének ez fejlődési forma meghatározó eleme, mert a külföldi tulajdonosok, a külföldi szakmai befektetők megjelenése hatással volt az egész banki kultúra fejlődésére, így a Bankszövetség döntéshozatali rendjének, magatartásformáinak alakulására.

„...A magyar bankrendszer privatizációja nemzetközi összehasonlításban példátlan gyorsasággal ment végbe. A kilencvenes évek elején még döntően az állam közvetlen és – az állami vállalatokon keresztül gyakorolt – közvetett tulajdonosi ellenőrzése alatt álló bankrendszerben alig tíz év alatt egyötödére csökkent az állami és a kvázi-állami társadalombiztosítási, önkormányzati tulajdon együttes aránya.”¹⁷¹

Nemzetközi összehasonlításban és történelmi távlatokban valóban példátlan gyorsaságú volt a magyarországi bankprivatizáció. Ugyanakkor természetes, hogy a hitelkonszolidáción és bankkonszolidáción túljutott akkori bankvezetők lassúnak és olykor nehézkesnek találták ezt a folyamatot. Nem véletlen ez, hiszen a politikai döntés gyakorlati megvalósítása nem volt zökkenőmentes. Egy sokszereplős folyamat eredménye kellett, hogy legyen egy-egy bank privatizálása. A helyzet érzékeltetése végett, különösebb magyarázat nélkül, felsoroljuk a döntési folyamat akkori szereplőit:

- A privatizációt felügyelő tárca nélküli miniszter
- Pénzügyminisztérium
- Állami Vagyongynökség
- Állami Vagyonkezelő Rt.
- Magyar Nemzeti Bank
- Állami Bankfelügyelet
- Bankszövetség
- Banki menedzsment

Várhegyi Éva *„Kis Magyar Bankprivatizáció”* című cikkében találóan jellemzi a bankprivatizáció meghatározó vonásait:

¹⁷⁰ Pulai Miklós és társai: *Tízéves a Magyar Bankszövetség – Erdei Tamás előadása*, TAS-11 Kft., 1999, 50–58.

¹⁷¹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1997. december.

„A bankprivatizáció sajátos magyar útjának a szektor hatékonyságára és a nemzetközi versenyképességére gyakorolt hatását nehéz egzaktan mérni, hiszen annak működését számos más, a tulajdonosi struktúrán kívül álló tényező is befolyásolja, ráadásul az eddig eltelt idő rövidsége is nehezíti a mérést...

A magyarországi bankprivatizáció nyomán kialakult tulajdonosi struktúra két jellegzetes vonást mutat: (1) a koncentrált szakmai-stratégiai tulajdonosok túlsúlyát a pénzügyi-portfólió befektetők szórt tulajdonosi struktúrájával szemben és (2) a külföldi tulajdon dominanciáját. A sajátos tulajdonosi szerkezet létrejöttében a privatizációt sürgető kiterjedt bankválságok mellett a magyar gazdaságpolitikának a „nemzeti” ideológiák visszaszorulását eredményező pragmatizmusa is szerepet játszott, és lehetőséget teremtett a bankprivatizációs folyamat gyors lezárulásához.”¹⁷²

A fenti meghatározás valójában a végeredményt is tükrözi, maga a folyamat ennél sokrétűbb és bonyolultabb volt. Megemlíthetjük például, hogy a kezdet-kezdetén, azaz a kilencvenes évek elején, a nagybankok esetében a kormány a külföldiek részére történő eladás vonatkozásában moratóriumot hirdetett meg. 1989–1990-ben az MHB, illetve az OKHB 25–25%-os részvénycsomagjának értékesítése merült fel a West Deutsche Landesbank, illetve a BNP Dresdner Bank részére, amelyek azonban nem kapták meg a szükséges kormány-jóváhagyást. A következő egy-két évben csak a kis alaptőkéjű pénzintézetek privatizációs akcióira került sor, így például 1991-ben az Innofinance Rt. került a Kontrax Vállalatcsoport birtokába, az eladók az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, a Budapest Bank, a Kereskedelmi Bank és a Dunaholding voltak. Hasonlóan egy másik kis bank, az Ybl Bank részvényeit egy több mint 40 gazdasági vállalkozást tömörítő konzorcium vásárolta meg. Egy harmadik kis bank, az Általános Vállalkozási Bank esetében a kormányzat jóváhagyta a West Deutsche Landesbank tulajdonosi részesedés szerzését. 1992 áprilisában jött létre egy újabb privatizációs szerződés, amikor az IBUSZ Bankban 49%-os részesedést szerzett az OKHB, a Társadalombiztosítási Főigazgatóság pedig 7%-ot. Ebben az időszakban megfigyelhetők voltak úgynevezett spontán privatizációs folyamatok is, amikor tőkeemelést jelentő részvénykibocsátás révén történt meg a tulajdonosi részesedés szerzése, mint például a Postabank és a Reálbank esetében¹⁷³.

Az első valós bankprivatizáció azonban a Magyar Külkereskedelmi Bank esetében jött létre. Az államnak, mint meghatározó tulajdonosnak, már a Külkereskedelmi Bank 1992. április 23-i közgyűlésén bejelentésre került a bank privatizálására vonatkozó szándéka. Ez a folyamat azonban különböző okokból jelentősen elhúzódott és magára a privatizációs előszerződésre csak 1994-ben került sor.

¹⁷² Várhegyi Éva: *Bankról, pénzről, tőzsdéről – Válogatott előadások a Bankárképzőben 1988–1998*: „Kis magyar bankprivatizáció”, Haxel kiadó és nyomda, 1998, 129–132.

¹⁷³ A Magyar Bankszövetség dokumentumai – Az átalakuló magyar bankrendszer kutatási program: MTA PTI „A bankprivatizáció, mint a bankrendszer fejlesztésének eszköze” című tanulmány alapján, Budapest, 1994.

„A privatizációs előszerződés alapján első lépcsőben a BLB (Bayerische Landesbank) az ÁV Rt.-től az MKB törzsrésztvényeinek 12,23%-át, az MKB-tól pedig 2,77%-át vette meg, az EBRD pedig az MKB-tól a törzsrésztvényeinek 10%-át, mindkét esetben a névérték 125%-án. Ezután került sor a BLB és az EBRD által az alaptőke felemelésére, szintén 125%-os áron. Az új résztvényekből szerződés szerint a BLB 116.240 darabot, az EBRD 77.495 darabot jegyzett. A vételár első felének befizetése 1994. július közepéig, második részlete pedig év végéig volt esedékes. Az összesen immár 870.433 db szavazati jogú résztvényből a tranzakció második lépcsőjének lebonyolítása után a 10% feletti résztvényesek aránya az alábbi lett: ÁV Rt. (25,01%, közvetlenül), BLB (25,01%) és EBRD (16,68%).”¹⁷⁴

Ez az esemény úttörő jelentőségű volt, ennek megfelelően tájékoztatta az ÁV Rt. vezérigazgatója Szabó Iván pénzügyminisztert, aki sokat segített abban, hogy a privatizációs tárgyalások sikerrel záruljanak.

„Dr. Szabó Iván úr
Miniszter
Pénzügyminisztérium
Budapest

Tisztelt Miniszter Úr!

Kérésednek megfelelően az alábbiakban foglalom össze megállapításaimat a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. privatizációjával kapcsolatban, a társaság kívánatos tulajdonosi struktúrájáról, valamint az MKB vagyonértékeléséről. A bank kiegyensúlyozott fejlődése szempontjából kulcskérdés egy stabil résztvényesi csoport kialakítása, amelynek tagjai együttesen elegendő súllyal rendelkeznek ahhoz, hogy konszenzus alapján a társaság működésének stratégiai irányvonalát meghatározzák és az alapvető tulajdonosi döntéseket – a kisértvényesek érdekeit is figyelembe véve – meghozzák.

A privatizációs törvényi szabályozás értelmében a Magyar Állam részesedése nem csökkenhet 25% alá. Az ÁV Rt. (Állami Vagyonügynökség – M. J.) Igazgató Tanácsa döntése szerint a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt.-ben egy stratégiai és pénzügyi befektető alaptőke emeléssel együttesen 35%-os részesedést szerezhet. Fentieket figyelembe véve tehát az említett stratégiai tulajdonosi csoport gerincét 3 fő tulajdonos, a Magyar Állam, a Bayerische Landesbank és az EBRD alkotná...

A bank és a kormányzat a kisértvényesek csoportjának tartós jelenlétét és érdekeinek védelmét stratégiai fontosságú kérdésként kezeli. Ez a struktúra egyben biztosítja az MKB résztvények nyilvános forgalmát, későbbi tőzsdei bevezetését, amely alapvető fontosságú a résztvények

¹⁷⁴ Kövér György írása és összeállítása nyomán: *A Magyar Külkereskedelmi Bank története Dokumentumokban és Emlékeésekben*, Müller János – Magyar Külkereskedelmi Bank, 2000, 305–306.

likviditása és az intézet teljesítményének piaci megmérése szempontjából, ami a tulajdonosi magot alkotó részvényesek eminens érdeke...

Üdvözlettel

Dr. Csepi Lajos¹⁷⁵

A politikai jóváhagyás – az állami szándék – ellenére, a privatizáció további folyamata is lassú volt. A következő tájékoztatót már Békési László pénzügyminiszter kapta.

„Tisztelt Békési úr!

Mint az Ön előtt ismeretes, a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. két és fél éve napirenden lévő privatizációjának első szakasza befejezéséhez közeledik, amelyről ezúton szeretném részletesebben is tájékoztatni.

Az MKB 1994. május 3-i éves rendes közgyűlése jóváhagyta azt a zártkörű tőkeemelést, melynek keretében a bank alaptőkéje 9 milliárd Ft-ra emelkedik. A kibocsátott új részvények lejegyzése, valamint az ÁV Rt. és a bank saját portfóliójából történő részvényvásárlás révén a Bayerische Landesbank Girozentrale (BLB) mint stratégiai befektető 25%-os, az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) mint pénzügyi befektető 16,7%-os részesedést szerez az MKB tőkéjében. A magyar államot tulajdonosként képviselő ÁV Rt. 25%-os tulajdonrészrel rendelkezik majd a tranzakció lezárását követően.

A két, nemzetközi piacokon legmagasabb minősítéssel rendelkező pénzintézet kinyilvánította szilárd elkötelezettségét és hosszú távú érdekeltiségét a Külkereskedelmi Bank stratégiai fejlesztésében. A privatizáció nemcsak az MKB stabil tulajdonosi hátterének kialakítását szolgálja, hanem erősíti a magyar bankrendszer egésze iránti bizalmat is. A tőkeemelés az MKB nemzetközi súlyának számottevő növelését, az üzleti bővülés és nagy üzletek finanszírozási lehetőségének kitágítását jelenti...

A megállapodást egy szándéknyilatkozat aláírása követte. Így kerülhetett sor a már említett, 1994. május 3-i közgyűlésen a zártkörű tőkeemelésre, illetve a tranzakció 1994. július 15-i lezárásának előkészítésére, amely egyben új fejezet nyitását jelenti az MKB történetében.

*Megítélésem szerint a két befektető részvétele a jelenlegi részvényesek számára is megtisztelő és biztosítja olyan partnerek közreműködését, akiknek hozzájárulása a bank értékének hosszú távú növekedéséhez nem kétséges. Jelenlétük a bank iránti bizalom és nemzetközi pozíciójának további megerősítésével megfelelő hátteret biztosít az MKB stratégiai céljának teljesüléséhez, a közép-kelet-európai régió egyik vezető pénzintézetévé válásához.*¹⁷⁶

¹⁷⁵ Kövér György írása és összeállítása nyomán: *A Magyar Külkereskedelmi Bank története Dokumentumokban és Emlékezésekben*, Müller János – Magyar Külkereskedelmi Bank, 2000, 304–305.

¹⁷⁶ Kövér György írása és összeállítása nyomán: *A Magyar Külkereskedelmi Bank története Dokumentumokban és Emlékezésekben*, Müller János – Magyar Külkereskedelmi Bank, 2000, 311–313.

A banktörténeti szempontból kivétel nélkül érdekes interjúk elhelyezése esetenként nem könnyű feladat. Figyelembe kell venni a témát, az időpontokat, továbbá azt is, hogy ne szakítsunk meg egy – az interjú alany szempontjából – összefüggő gondolatsort. Singlovics Béla visszaemlékezései szorosan kapcsolódnak a bankprivatizációhoz, mivel három magyar bank privatizációjának is részese volt. Következzen tehát a vele folytatott beszélgetés.

Müller János: Beszélgető társam Singlovics Béla, akitől kérem, hogy röviden mondja el, mikor, melyik bankban dolgozott: Magyar Külkereskedelmi Bank, Citibank, Budapest Bank, Postabank.

Singlovics Béla: 1966 és 1988 között voltam a Külkereskedelmi Bankban, mint ügyviteli alkalmazott kezdtem. Kezdként indultam és főosztályvezető-helyettesként igazoltam át 1988-ban a Citibankhoz, Fáy Gyula kérésére, aki szintén a magyar banktörténetnek egy jeles, érdemes személyisége.

A Citibank akkor tulajdonképpen majdhogynem az egyetlen volt Magyarországon a ténylegesen működő kisszámú külföldi bankok között. Az Unic Bank létezett még, de akkoriban már azért a CIB is bontogatta a szárnyait. Ezek hősi idők voltak, nem akarom itt ezt részletezni. 1988-tól 1993-ig voltam a Citibankban, ahol a hitelezést vezettem vezérigazgató-helyettesként. 1993-ban visszaigazoltam a korábbi bankhoz, a Külkereskedelmi Bankhoz azzal a felkiáltással, hogy a Citibankos, általam is nagyon jónak vélt hitelezési gyakorlatot meghonosítom a Külkereskedelmi Bankban. Ez lényegében sikerült is. 1995 elején jött Bokros Lajos felkérése, hogy a Budapest Bankban a vezérigazgató-helyettesi posztot foglaltam el.

Bokros Lajos akkor vezérigazgató volt, én 1995. január 1-gyel kerültem a Budapest Bankhoz, és márciusban, mikor Bokros Lajos pénzügyminiszterként távozott a bankból, engem jelölt utódjának. Így 1995 és 1998 között a Budapest Bank vezérigazgatójaként működtem. Erre az időre esett a banknak a privatizációja. 1998-ig voltam a Budapest Bankban és 1998-tól az Eximbank általános vezérigazgató-helyetteseként dolgoztam, akkor már, mint állami alkalmazott. 2002-ben, a Pénzügyminisztérium felkérésére elvállaltam a Postabank vezérigazgatói posztját azzal a céllal, hogy felkészítsem a bankot a privatizációra. Talán azt mondhatom, hogy én vagyok a magyar bankszférában a legtöbbet bankprivatizáló dolgozó vagy vezető, ami, hogy érdem, vagy sem, majd eldönti az utókor. A Postabank privatizációja, mint ismeretes, nagyon jól sikerült, közel 102 milliárd forintért adtuk el a bankot az Erste Banknak, bár a Postabank előélete egyáltalán nem mutatott arra, hogy ilyen sikerrel fogjuk venni az akadályt.

M. J.: A Postabank-ügy már lezárt volt, amikor odakerültél?

S. B.: Persze. A Postabank-ügy akkor már lezárt volt, az elődöm volt Auth Henrik, aki alatt folyt a rendteremtés és a konszolidáció.

Mikor a szocialisták győztek 2002-ben, akkor került napirendre a banknak az eladása, ami a magyar privatizáció történetében is szerintem, a banktörténetben mindenképpen, az egyik a legsikeresebb privatizáció volt. 2003 decemberéig voltam a Postabankban, akkor adtuk el a bankot az Erste Banknak, 2004-től pedig a Kereskedelmi és Hitelbankban folytattam pályafutásom.

mat, egy évig, mint a vezérigazgató tanácsadója, és utána, 2005-től pedig, mint az Igazgatóság elnöke.

M. J.: Ez gazdag és hosszú bankszakmai pálya. Ha visszakanyarodunk a banktörténethez, szeretném megkérdezni, hogy a szovjet típusú tervgazdaságnak megfelelő, egy-szintű bankrendszer felváltása mikor került napirendre?

S. B.: Nekem csak közvetett ismereteim vannak erről. Nevezetesen, a nyolcvanas években sorra alakultak azok a pénzügyi jellegű intézmények, amelyek majdan, később, esetlegesen különféle bankoknak a csírái lehettek. Itt az Innofinance-től kezdve az Interinvestre vagy a különböző ügynöki vállalatokból alakult lízing cégekre gondolok. Ezek előre vetítették azt, hogy ez a monolit rendszer, ami Magyarországon gyakorlatilag az OTP-t, a Külker Bankot, a Nemzeti Bankot és a Fejlesztési Bankot jelentette, már töredezik. A magyar bankárok, és én ezt elsősorban a Nemzeti Bank nyitott politikájának tudom be, már korábban is igen intenzív kapcsolatot ápoltak nyugati bankárokkal.

Fekete János vezetésével, vezényletével kialakult egy olyan kapcsolatrendszer, és ennek megfelelően tudásrendszer is, ami lehetővé tette később, amikor ténylegesen bekövetkezett 1987-ben az átalakulás, hogy az tulajdonképpen zökkenőmentesen menjen végbe. Nem volt könnyű, de igazán a gazdaság nem érezte meg ezt úgy, mint ahogyan sokan jósolták.

M. J.: Később, amikor már vezető pozícióban voltál, mikor kerültél kapcsolatba a Magyar Bankszövetséggel? Hogyan emlékszel egyeztetésre, érdekvédelemre?

S. B.: Beosztásaimnál fogva a Bankszövetségnek az életében rendszeresen részt vettem, de azért ez az élet, így visszagondolva, nem volt akkoriban még túlságosan izgalmas és túlságosan élénk. Megvolt az a lehetőségünk, hogy hozzászóljunk bizonyos gazdasági, politikai, pénzügyi, a bankokat érintő szabályozáshoz, de igazából akkoriban inkább egyfajta klubként működött, semmint egy érdekképviseleti szervként. Szeretném hozzátenni, hogy ma sem működik igazán érdekképviseleti szervként.

Voltak bizonyos szekciói a Bankszövetségnek, ahol különböző ügyeket lehetett terítékre hoznunk. Emlékszem, hogy én is kezdeményeztem az etikai bizottságban egy konkurens bankkal kapcsolatban etikai vizsgálatot is, de ezek nagyon sporadikus, nagyon ritka alkalmak voltak, én formálisnak láttam a Bankszövetség életét. A nagy ügyeknek mondjuk ez a természete is, azok nem a Bankszövetségben, vagy a Bankszövetség közreműködésével dőltek el, hanem azokat minden kormány megtartotta magának.

M. J.: Milyen volt a politika, a mindenkori politika és a bankszektor viszonya? A korai időszakban, bármelyik kormányról beszélünk, úgy tűnik rendszeres kapcsolata volt a Bankszövetségnek a kormányzati szervekkel. Egyeztetették a Bankszövetséggel a monetáris politikát vagy a fiskális politikát? Figyelembe vették a banki közösség véleményét, vagy legalábbis meghallgatták?

S. B.: Én ezt valahol egy kicsit másképp látom. Azt hiszem, hogy a fentiek nem a Bankszövetség és a mindenkori hatalom viszonyát jellemzik, hanem a mindenkori hatalom képviselőinek és a Bankszövetség egyes képviselőinek a kapcsolatrendszerét.

Tehát ha itt nem lettek volna azok a nevek, akikről beszéltünk, mondjuk a Pulai Miklós vagy Csányi Sándor, vagy egy-két prominens képviselő, akkor a Bankszövetség önmagában nem lett volna elegendő, tehát a súlyát inkább ezek az egyes képviselők, személyiségek adták, és nem pedig az a tény, hogy a mintegy 40 bankot képviselő Bankszövetség fontos tényező volt a magyar gazdaságban. Itt emberekről van szó, és nem szervezetről, és azt hiszem ez a mai napig is így van.

Emlékszem, többször összehívtak minket a Pénzügyminisztériumba – a Bankszövetség vezetését – meg a nagy bankoknak a vezérigazgatóit. Elmondta a miniszter, hogy így szeretne, úgy szeretne, a bankok hozzászóltak, de igazából én nem emlékszem, hogy ennek túlságosan nagy hatása lett volna. De nem zárom ki ugyanakkor azt, hogy a színpalak mögött folytak egyeztetések különböző érdekek mentén. A magyar bankrendszernek egy döntő része külföldi kézbe került, és ennek a külföldi kéznek hosszú ideig praktikusán semmilyen beleszólása nem volt a Magyar Bankszövetség életébe, se abba, hogy a Magyar Bankszövetség milyen politikát képviseljen a mindenkori kormánnyal szemben.

M. J.: Szavadat ne felejtse, de érdekes, amit mondasz, mert már 1993-ban fölmerült, ha jól emlékszem Matthias Kunsch vetette fel, hogy a magyar Bankszövetségnek a külföldi tagozata alakuljon meg. Pedig akkor még az igazi privatizációnak híre-hamva nem volt. Nagy szünet következett, és 2007-ben én javasoltam, majd az elnökség megbízása alapján létrehoztam az úgynevezett Külföldi Bankár Klubot. Akkor tapasztaltam, hogy a külföldi állampolgárságú bankvezetők mennyire igénylik, hogy részesei lehessenek ezeknek az ügyeknek. Ma pedig a Bankszövetség elnökségében külföldi állampolgárként jelen van Hendrik Scheerlinck, a K&H vezérigazgatója, Heinz Wiedner, a Raiffeisen Bank vezérigazgatója, félig külföldi állampolgár, Radovan Jelasity, az Erste Bank vezérigazgatója. Az élet kikényszerítette azt, hogy legyen beleszólásuk. Az egy más kérdés, hogy a meghatározott ideig szóló megbízásuk nekik más szemléletet tükröz, másrészt ők a külföldi tulajdonosok érdekeit markánsabban szólaltatják meg.

S. B.: Ez abszolút így van és az egy nagyon jó fejlemény a Bankszövetség életében, hogy a külföldieknek a beleszólása, hangja is érvényesül. Persze ehhez az kellett, hogy a kormány részéről a bankokra nehezedő nyomás miatt a külföldi bankok igényeljék, hogy most azért ők is beleszólhassanak. Ettől függetlenül tartom azt a véleményemet, hogy a mai napig is legalább két úton folyik a kommunikáció, egyrészt ugye a hivatalos, másrészt a félhivatalos, nem hivatalos kommunikáció, ami egyáltalán nem értéktétel, hanem csak a helyzetnek a fölvezetése. A külföldi bankok alapvetően azt akarják, amit én annak idején a Citibankban tanultam, hogy legyen „level playing field”, azaz hogy mindenkinek egyformán lejtjen a pálya, vagy hogy ne lejtjen a pálya. Ez sajnos nem egészen így van. Nem így volt, és nem így van.

Lényeges, hogy legyenek időtálló szabályok, elvek és ezek ne változzanak állandóan, tehát a bankok kiszámítható környezetben tudják végezni a munkájukat. Itt én nem a profitabilitásra gondolok elsősorban, hanem a biztonságra, hogy külön hatósági vagy törvényi eszközökkel a ban-

kokat ne lehessen, mondjuk ellehetetleníteni, mert az senkinek nem jó, ennek a rossz példáját most látjuk elég világosan.

M. J.: Térjünk vissza a privatizációhoz, ami izgalmas része a történetnek. A bankkonszolidáció lezárásakor az egyik legjózanabb politikai döntés talán az volt, hogy a bankprivatizációt lehetővé kell tenni. Ebből a szempontból lenne érdekes, hogyan láttad a folyamatot?

S. B.: *A bankprivatizáció az egy politikai döntés. Tehát a bankok ennek a döntésnek a tárgyai voltak. Amikor én 1995-ben a Budapest Bankba kerültem, akkor már folyt a privatizációs előkészület, húszegynéhány bank vette meg a prospektusát a banknak és abból a végén maradt pár komoly bank. Leginkább két bank volt, amelyik szóba jöhetett, az egyik volt a legnagyobb svájci, a másik pedig az egyik legnagyobb holland. Először a svájciakkal tárgyaltunk, az egy nagyon ígéretes tárgyalás volt, sajnos már olyan stádiumban szakadt meg, amikor már arról volt szó, hogy milyen struktúrában alkalmazkodjon a bank a svájcihoz. Tehát egész konkrét, részletekbe menő tárgyalások folytak. De az a tárgyalás sajnos megghiúsult. Utána egy belső építkezés folyt a bankban, behoztam a McKinsey-t (A McKinsey and Company globális vezetői tanácsadó cég, több magyar bank átvilágításában vett részt, 2007-ben tanulmányt írt a Magyar Bankszövetség részére – M. J.) Magyarországon először tanácsadóként és nem csak tanácsadóként, tevőleges közreműködőként is, hogy a bank átszervezését segítse. Tulajdonképpen az üzleti folyamatoknak az újratervezéséről volt szó, nagyon hasznosan és azt hiszem, hogy a Budapest Bank még akár a mai napig is élvezi ennek előnyeit. Később a holland bankkal kezdtük el a tárgyalásokat. A tárgyalás leginkább árkérdésen bukott meg és utána, szinte a semmiből tűnt elő a GE Capital, a General Electricnek a pénzügyi keze, amelynek megtetszett a bank. Amúgy is terjeszkedett Magyarországon a Tungsram, és több más befektetés révén. Magyarország egyik legnagyobb külföldi foglalkoztatójává lépett elő, azt hiszem talán most is az első ötben benne van. Úgy döntött, hogy jó lenne egy bank is, és az EBRD-vel közösen megvette a bankot. Akkor elég sok támadás érte ezt a privatizációt, különböző, elsősorban politikai okoknál fogva. Akkor már Bokros Lajos pénzügyminiszter volt, és nem mindenki nézte ezt jó szemmel. Úgy gondolták, hogy a Budapest Bankon keresztül őt is lehet támadni a privatizáció miatt. De aztán ez elhalkult, és a bank a portfólióját megtisztítva, tőkehelyzetét rendezve a magyar bankszektornak egy nagyon pozitív szereplője lett. Talán az első volt a bankok között, amely komolyan és érdemben a kis- és középvállalati szektorra fókuszált és ez a mai napig is így van. Tehát több pozitív hozadéka volt ennek a privatizációnak. Akkoriban ez azért is volt nagyon pozitív dolog, mert utána rögtön egymás után az OKHB-nek és a Magyar Hitelbanknak a privatizációja is megtörtént.*

M. J.: A bankprivatizáció során befektetett külföldi tőke megtérülése több év után, 2000-ben kezdődött el. Rengeteg beruházást, számítástechnikai fejlesztés hajtottak végre, így 2000 és 2006 között volt az az időszak, amikor a bankok az európai átlagnál magasabb nyereség rátával dolgoztak, de ha a reál ROE-t nézzük, hosszú évekre visszamenően egyáltalán nem volt itt olyan extra profit, amiről manapság beszélnek.

S. B.: Egyáltalán nem. Az európai átlagnál magasabb nyereség ráta azért volt, mert a kockázat is az európai átlagnál magasabb volt Magyarországon. De azért a privatizáció azt is jelentette, hogy a magyar banki vezető generációnak a nagy része ekkor szocializálódott, tanult és nőtt fel.

M. J.: A Postabank bukásával kapcsolatban folyamatosan különböző összegek jöttek elő, hogy 100 milliárd, 150 milliárd forint kellett. Lehet azt tudni, hogy ténylegesen mennyi pénz kellett ahhoz, hogy konszolidálják a Postabankot?

S. B.: A pontos összeget nem ismerem, de több mint 200 Mrd forint felett van. Amiről azt kell tudni, hogy ez 1997 és 2000 között történt, vagyis ez az összeg a mai árakon, mondjuk, olyan 350 milliárd körül lehet. A banküzemnek és a könyveknek a rendbehozatala megtörtént, ettől még sajnós a bank nem lett nyereséges, mivel folyamatosan estek ki a csontvázak.

A banküzem szerencsére működött, és így visszatekintve, szerintem érdekes módon az egyik legjobban működő banküzem volt Magyarországon. De nem tudták a veszteséget megszüntetni, állandóan újabb és újabb veszteségforrás jött elő és ezért kellett mindig valamifajta módon tőkeemeléssel, vagy más megoldással az államnak a bank segítségére sietni. Ez volt az indítéka annak, hogy a privatizációt a 2002-ben a hatalomra kerülő kormány elhatározta.

Ekkor hívtak meg a banknak a privatizációra való fölkészítésére. Azt tapasztaltam a korábbi két privatizációnál, hogy ha a menedzsment nagyon a privatizáció irányába mozdul el, szinte csak azzal foglalkozik, akkor azt a banküzem és a bank működése sínyleti meg. Ezért kellett egy különálló, csak a privatizációval foglalkozó belső szervezetet létrehoznom. Tanácsadóként alkalmaztam a McKinsey-t, akivel én korábban a Budapest Bankban dolgoztam. Azt a feladatot tűztém ki nekik és a bank vezetésének, hogy 2003 közepére nyereségesse kell tenni a bankot. És ez sikerült, egyrészt a költségoldali megoldásokkal, egy 20%-os létszámleépítéssel. Másrészt a lakossági hitelezésnek a fölfutása akkor erőteljesen megindult az egész országban és erre mi is tudtunk energiát fordítani, elég sikeresen. Így 2003 harmadik negyedévére a bank nyereséges lett. Akkor, már 2003-ban elkezdődtek a privatizációs tárgyalások a bankokkal, sikeres volt a meghirdetés, megint csak 6-8 nagybank jelentkezett, Magyarországon jelenlevő bankok is, többek között az MKB, az OTP és a Budapest Bank. De a nyertes a végén a 100 milliárdot meghaladó árral az Erste lett.

M. J.: Mivel három bank privatizációja kapcsán szereztél tapasztalatot, ha mérleget vonnánk, mondhatjuk-e azt, hogy a magyarországi bankszektor jelentős hányadának a privatizációja szükséges, pozitív ügy volt? Jó volt-e, hogy külföldi, stratégiai tulajdonosok jöttek Magyarországra és a magyar bankszektor jelentős részének a tulajdonosaivá váltak? Manapság nagyon sokszor fölmerül, hogy nem jó az, ha egy stratégiai ágazatban ilyen nagy a külföldi tulajdonosi hányad.

S. B.: Én mindenképpen jó dolognak tartom. E nélkül a magyar gazdaságnak az a fejlődése, amit meglehetősen hosszú időn keresztül felmutatott, nem lett volna lehetséges. Én soha nem tapasztaltam azt, egyik ilyen privatizált bankban sem, hogy a bank a gazdaságpolitika ellenében

tevékenykedett volna. Mikor arról volt szó például, hogy oldjuk meg a lakásbitelezést, akkor remekül megoldotta a külföldi, magántulajdonban levő bankszektor. Amikor a bankszektorra észérvekkel rá lehetett arra vezetni, hogy érdemes a magyar lakosságnak a lakhatását valamilyen módon elősegíteni, akkor ezt a bankszektor saját kockázatára megtette. Tehát én soha nem láttam olyat, hogy a gazdaságpolitikával ellentétes módon mozgott volna a szektor.

M. J.: Még egy dolgot szoktam fölhozni pozitívumként. Azt tapasztaltam, miután sokáig külföldön dolgoztam Magyarországot képviselve, hogy a nagyarányú külföldi működő tőke bejövételének egyik fontos tényezője volt, hogy nálunk jelen voltak a nemzetközi bankok.

S. B.: Ez előfeltétel volt. Ez már az MKB-nál is látszott, de a Budapest Bank privatizációja mindenképpen ezt igazolta, nem beszélve arról a tényről, hogy a Budapest Bankot egy iparvállalat vette meg. Nemzetközi nagyvállalatok szemében a GE név az egy húzónév. Ha a GE valahol megtelepszik, akkor az azt jelenti, hogy ott van bizalom, kiszámíthatóság, jogrendszer és megfelelő gazdaságpolitika. Arra, hogy a magyar bankszektorban nagy része külföldi kézben van, csak azt tudom mondani, hogy a magyar exportnak a 80%-át szintén külföldi vállalatok adják. Ha ez nem baj, akkor az, miért baj. Azt mérlegelni, hogy mi, kinek a tulajdonában van, az nem egy jó dolog. Hadd utaljak arra, hogy nem is olyan nagyon régen, ha egy orosz cég be akart jönni Magyarországra, akkor húztuk az orrunkat. Most pedig szeretjük az orosz cégeket. Tehát egy naiv dolog, rossz megközelítés, hogy nemzetiség szempontjából próbálunk szelektálni és kedvezményeket adni, vagy elvonni. Csak utalnék arra, ha megnéznénk azt, hogy az elmúlt 15 évben, mondjuk 2000-től folyamatosan, a külföldi bankok milyen szerepet játszottak Magyarországon, akkor bizony a számok azért egész mást mutatnak, mint ami az általánosan elterjedt nézet.

Magyarország gazdasága önmagában még sokáig nem tudja előállítani azt a tőkemenynységet, ami a fenntartható fejlődéséhez szükséges. Ezért szükség van arra, hogy a külföldi tőke megjelenjen, itt fejtse ki gazdaságélénkítő hatását és így végső soron elősegítse a folyamatos fejlődést. A külföldi tőke egy része banktőke formájában jelenik meg, más része beruházások, megint más része szellemi tőkeként érkezik hozzánk. Minden formára szükségünk van, ha nem akarunk véglegesen lemaradni a globális gazdasági versenyfutásban. Ez a verseny már régóta folyik, akár tetszik nekünk, akár nem.

Singlovics Béla számos megállapítását, mondatát összefoglaló értékelésként meg kellene ismételni, ki kellene emelni. Nem tesszük. Teljes visszaemlékezése banktörténeti értékű.

Az előbbiekben mindvégig igyekeztünk figyelemmel lenni az időrendiségre. Ezt az elvet követtük, ettől csak azokban az esetekben tértünk el, amikor egy-egy interjúalany több évre, akár hosszabb időszakra vonatkozóan mondta el visszaemlékezéseit. Ilyenkor kellett kivételt tennünk, mert kár lett volna a visszaemlékezők gondolatmenetének megszakítása vagy tördelése.

Így érkeztünk el a Bankszövetség működése első évtizedének végéhez. Az 1999-es, tizedik év az egész időszak szempontjából is banktörténeti fejleményeket tartogat számunkra.

Az első mindjárt az ezredváltásra való felkészülés volt, amire talán már sokan nem is emlékeznek, pedig a lehetséges kockázatok nagyok voltak, a felkészülés pedig az egész bankrendszerből nagy erőket és együttműködést igényelt. A visszaemlékezés kedvéért lássuk itt a Bankszövetség 1999. november 1-i keltezésű dokumentumát az évváltással kapcsolatos kommunikációs program végrehajtásáról és az elvégzendő feladatokról:

„A 2000. év közeledtével az évezredváltás már nem csak a szakemberek figyelmének áll közép-pontjában, hanem a médián keresztül eljuttatott információk hatására egyre inkább a szélesebb közvélemény is felfigyel és érdeklődéssel, esetleg aggodalommal követi a Y2K problémakört. (Az ezredforduló világszerte problémát okozott, mivel a számítástechnikai rendszerek csak az 1999-es kezdetű évszámot tudták értelmezni, az új évezred viszont 2-sel kezdődött. A szakértők körében is kérdéses volt, hogy globálisan, és minden felhasználói területen sikerül-e egyszerre, egyidejűleg a rendszerek számára ezt az átállást probléma nélkül megoldani. – M. J.)

A bankszektor több éve készül az átállásra és a munka minden érintett területen a végső stádiumában tart. Arról azonban, hogy egy-egy ügyfél és a széles közvélemény számára mit is jelent a 2000. évre való átállás, miből áll a felkészülés, és hol tart, csak kevés és nagyon hiányos kommunikáció született. Az előtünk álló hónapokban az aggodalmak erősödésére, az aggodók körének szélesedésére kell számítani. Kiemelt szerepet játszik majd a tömegpszichózis alakulása: a válsággerjesztő elemek többsége várhatóan nem objektív, hanem irracionális forrásokból ered majd.

...A Y2K kommunikációs stratégia válságmegelőző („proaktív”) és válságkezelő („reaktív”) megközelítésre osztható. A proaktív megközelítés célja a Y2K problémából adódó esetleges pánikjelenségek megelőzése, a magyar bankrendszer 2000. év kompatibilitásába vetett hit megerősítése. Egyensúlyt kell teremteni a két véglet, a Y2K problémakör túlhangsúlyozott kommunikációja és elhallgatása között. Nem lenne célszerű a Y2K átállásból adódó lehetséges problémákat feltűnően túlkommunikálni, mivel ezzel felhívnanánk a figyelmet a problémákra, és esetleg magunk gerjesztenénk pánikot. A reaktív feladatokra felvázolt stratégia célja egy esetlegesen bekövetkező válság során fellépő lakossági pánik okozta károk minimalizálása, a magyar bankrendszerbe vetett bizalom erősítése és a bankok hírnevének megőrzése.”¹⁷⁷

Ma már ismert történelmi tény, hogy az évváltással kapcsolatos feladatokat a banki közösség eredményesen oldotta meg, abból származóan sem a bankok, sem az ügyfelek számára probléma nem keletkezett.

Az 1999-es évben kellett a szövetségnek két évre új elnökséget választania, a jelölő bizottság javaslata alapján abszolút többséggel a tagok az alábbi összetételű elnökséget választották meg. Idézzük a jegyzőkönyvet:

„A Testületi Ülés a következő évre a Bankszövetség

Elnökének: Erdei Tamást, a Magyar Külkereskedelmi Bank elnök-vezérigazgatóját

Alelnökének: Felcsuti Pétert, a Raiffeisen Bank vezérigazgatóját

¹⁷⁷ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1999.

*Tagoknak: Csányi Sándort, az OTP Bank elnök-vezérigazgatóját, Hernádi Zsoltot, a Magyar Takarékszövetkezeti Bank vezérigazgatóját, Zdeborsky Györgyöt, a CIB Közép-Európai Nemzetközi Bank elnök-vezérigazgatóját, Terták Elemért, a Daewoo Bank (Magyarország) Rt. vezérigazgatóját választotta meg.*¹⁷⁸

Ez az Elnökség képviselte a bankszektor érdekeit a 2000-es évek elején, amikor a szektor már túljutott a konszolidáción, a privatizáción és életében megkezdődött egy új időszak. Ezt neveztük korábban az aranykor kezdetének, bár azok az évek is hoztak nehéz, időnként súlyos problémákat.

Az Agrobank, úgynevezett „E” hitel nyújtásával összefüggő büntetőjogi bírósági eljárásáról már esett szó, ami „Agrobank-ügy” vagy „Kunos-ügy” néven lett híres, amiről a visszaemlékező bankvezetők többször indulatosan és elítélően tettek említést. Erre a kérdésre két okból térünk vissza, bár semmi esetre sem azért, mert a korabeli sajtóban az egész szomorú folyamatnak volt bulvár ízü leágazása. Visszatekintve az elmúlt huszonöt év banktörténetére jól láthatóan voltak olyan időszakok, amikor a politika különböző indokokkal a bankszektor megrendszabályozására törekedett. Ilyen volt korábban a bank konszolidáció több ügye, az úgynevezett Agrobank, vagy részben a Postabank ügy is.

Az első ok tehát, amiért ezzel a kérdéssel ismét foglalkozunk az eljárás politikai, koncepció jellege, a másik pedig az, hogy a Bankszövetség az ítélet után 1999 elején szakértői bizottságot hozott létre.

A Legfelsőbb Bíróság az Agrobank E-hitel nyújtásával összefüggő, Kunos Péter és társa elleni büntető ügyben Bf. III. 170/1998/5. számon hozott ítéletet. E könyv keretei nem teszik lehetővé a szövevényes ügy részletes ismertetését, de álljon itt a Bankszövetség szakértői bizottságának, 1999. február 1-én kelt, több mint 200 oldalas szakértői véleményéből az első, bevezető bekezdés:

„A Magyar Bankszövetség, a Legfelsőbb Bíróság e vélemény tárgyát képező ítéletét, különösen annak indoklásában szereplő, a bankgyakorlatot közvetlenül érintő, pénzügyi-polgári jogi vonatkozású megállapításait problematikusnak tartván, kíváncsún tartotta, hogy mind az ítéletet, mind annak indoklási megállapításait – a hivatalosan eljáró szerveken, személyeken kívül – tárgyilagos, az ügyben érintetlen szakértői grémium is vizsgálja meg, és foglaljon állást az ítélet és indoklásbeli megállapításai helytállóságát, elfogadhatóságát illetően. A Magyar Bankszövetség főként azért tartotta ezt szükségesnek, mivel az ítélet, bűncselekményt megalapozni kinyilvánított megállapításai alkalmasak lehetnek olyan következtetések levonására, miszerint a bankokra vonatkozó, főként pénzügyi jogi, de még egyes polgári jogi normák megsértése is maga után vonhat büntető jogi következményeket, büntető jogi felelősségre vonást. Annak következtében pedig, hogy az ítélet meghozatalával összefüggően, a büntető ügyben eljáró bíróság pénzügyi és polgári jogi szempontból, büntetőjogi következményt maga után vonó módon értékelt

¹⁷⁸ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1999.

jogellenesnek több olyan pénzügyi-polgári jogi normát, ami a mindennapos bankgyakorlattal nincs összhangban, a Magyar Bankszövetség a bankgyakorlat elbizonytalanodásának elkerülése, megakadályozása érdekében is szükségesnek tartotta az ítélet egyfajta „szakértői kontrollját.”¹⁷⁹

Az Agrobank ügynek a szakértői vélemények kidolgozásán túl is, volt talán a jövő számára irányt mutató folytatása. A Bankszövetség elnöke, Erdei Tamás levélben fordult dr. Solt Pálhoz, a Legfelsőbb Bíróság akkori elnökéhez. Leszögezte, hogy a Bankszövetség érdeke elősegíteni a minél egységesebb és egyértelmű – a hitelintézeti tevékenységre hatással bíró – jogalkotást és jogértelmezést. A levél két bekezdését idézzük:

„A Magyar Bankszövetség elnöksége ezt azért tartja indokoltnak, mert az ítéletben és az indoklásban több olyan megközelítés, megállapítás szerepel, amelyek bizonytalanságokat eredményeznek a hazai bankgyakorlat egyes területein. Szükségesnek tartjuk azért is, mert a Legfelsőbb Bíróság ítélete feltehetően precedensül szolgál más bíróságok részére hasonló ügyekben. Ebből a szempontból különösen fontosak a következők:

- a bankok lehetőségei a kihelyezések kockázatának mérséklésére,
- a bankok által többségi tulajdonban lévő cégek alapítása olyan tevékenységek végzésére, amelyeket a bankok a törvényi előírások szerint közvetlenül nem végezhetnek,
- az így létrehozott cégek közvetlen, vagy közvetett irányítási lehetősége az alapító részéről,
- az adott hitelkonstrukciók esetén olyan, a hitelezés kockázatát mérséklő módszerek, biztosítékok alkalmazása, melyek egyaránt szolgálják az ügyfél és a bank érdekeit,
- a bank döntési szabadsága abban, hogy a kedvezményes forrást nyújtó pénztulajdonos által meghatározott mértéken túl szükséges pénzforráshoz (az ún. saját erőhöz, önerőhöz) piaci kamatozású hitelt nyújtson.”¹⁸⁰

Ezt követően került sor – a Bankszövetség kérésére – azokra a konzultációkra, amelyek hosszú ideig – ebből a szempontból – megfelelő mederbe terelték a bírósági gyakorlatot.

1999-ben a Magyar Nemzeti Bank azzal a javaslattal kereste meg a Bankszövetséget, hogy a bankközi piacon jelentős szerepet betöltő hitelintézetek körében szervezze meg a Pénzpiaci Konzultatív Fórumot. Fontos esemény volt ez abból a szempontból is, mert a jegybank a bankszektor több, mint tíz éves fejlődése után szerette volna megteremteni a jegybank és a hitelintézetek közötti rendszeres kapcsolattartás lehetőségét. A konzultatív fórum előkészítése az alábbi elvek mentén történt meg:

„A Magyar Nemzeti Bank és a kereskedelmi bankok képviselői között gyakran kerül sor egyeztetésre a pénzügyi szektor működését érintő kérdésekben.

...Az eddigi együttműködés tapasztalatai szerint a Bankszövetség a kereskedelmi banki vélemények összefogásával hatékonyan közvetít az egyesület tagjai és a jegybank között. Ezért az MNB kezdeményezi, hogy a Bankszövetség koordinációjával létesüljön egy olyan Pénzpiaci Konzultatív Fórum, amely a monetáris transzmisszió, illetve a pénzpiac működésének monetáris

^{179, 180} A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1999.

politika által leginkább érintett kérdéseit vitatja meg. E kérdések köre felöleli a kereskedelmi bankok likviditás-menedzsmentjét, annak esetleges problémáit, a bankközi piac működési feltételeit stb. Egy ilyen Pénzpiaci Konzultatív Fórum megteremtése a Bankszövetség céljaival is egybeesik, hiszen azok között szerepel a gazdaságpolitika, ezen belül is a monetáris politika folyamatos figyelemmel kísérése, különös tekintettel azokra a kérdésekre, amelyek a bankszektor működését befolyásolják. Az MNB pedig reméli, hogy egy ilyen formában rendszeresített konzultatív fórum segítené a monetáris politika vitelét.

*A jegybank elképzelései szerint a konzultatív fórum évente négy alkalommal ülésezne.*¹⁸¹

A Bankszövetség koordinálásában működő Pénzpiaci Konzultatív Fórum működésének rendjére és a tervezett témakörökre a Bankszövetség az alábbi javaslatot küldte ki tagbankjainak:

„A Pénzpiaci Konzultatív Fórum feladata, hogy a megjelölt témák, illetve témakörök figyelemmel kíséréseivel és megvitatásával elősegítse a monetáris transzmisszió hatékonyságának javulását, az MNB intézkedéseinek előkészítését.

A konzultációs fórum feladatköre különösen az alábbi témák, illetve témakörök megvitatására terjed ki:

- (1) A pénz- és tőkepiacok olyan intézményi, jogi, strukturális, szervezeti, szabályozási elemei, illetve azokban bekövetkezett változások, amelyek hatással lehetnek a piac hatékonyságára, a nyújtott szolgáltatások költségeire, és ezen keresztül a kamat transzmissziós mechanizmus hatékonyságára. A kereskedelmi bankok likviditásmenedzsmentjének kérdései, esetleges problémái.*
- (2) A jegybanki eszköztár működésének tapasztalatai. Az eszköztár egyes fejlesztéseivel kapcsolatos előzetes konzultációk.*
- (3) A hitelintézeti körön kívüli szereplők működését is befolyásoló strukturális akadályok feltárása, esetenként meghívottak bevonásával.*¹⁸²

A Bankszövetség által megkeresett minden hitelintézet csatlakozott a Fórumhoz, és a kétezres évek elején biztosította a jegybank és a kereskedelmi bankok rendszeres vélemény cseréjét.

Az előbbiekben vázolt, a Magyar Nemzeti Bank, valamint a Bankszövetség között meglévő jó együttműködés nem jelentette azt, hogy ne lettek volna szakmai viták a Jegybank és a szövetség között. Az egyik ilyen, abban az időben fontos téma az MNB-nek a kötelező jegybanki tartalékról szóló, 1/1996. (PK. 1.) MNB rendelkezés módosítására vonatkozó javaslata volt. A bankok elfogadták ugyan a kötelező tartalékrendszer átalakításának irányát és a mértéket, az ütemezést azonban kifogásolták. A bankszövetségi javaslatokat a Jegybanktanács elfogadta és végül a jegybanki tartalékráta két ütemben került módosításra.

1999 abból a szempontból is figyelemre méltó állomás volt, hogy a Bankszövetség megünnepelhette fennállásának tíz éves évfordulóját. A jubileumi konferencián Szalkai István az ÁPTF (Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet) akkori elnöke a következőket mondta:

^{181, 182} A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1999.

„Magyarországon már a nyolcvanas évek közepén felismerték, hogy mennyire alapvető és sürgős a pénzügyi piacok reformja és ez a felismerés a pénzügyi szektorban számos intézményi és politikai reformhoz vezetett. Ilyen volt például a kétszintű bankrendszer bevezetése, a kamatlábak liberalizálása, a pénz- és tőkepiac alapvető pilléreinek felállítása.

...1998 végén 44 bank és 244 takarékszövetkezet működött Magyarországon. A bankrendszer általi közvetítés a GDP 69%-ának felelt meg, aránya az előző évhez képest csekély mértékben csökkent. A bankrendszer összes jegyzett tőkéjében 68%, a hitelek összes állományában 72% volt a külföldi többségi tulajdonban lévő bankok részesedése. A magyar bankrendszer átlagos tőke megfelelési mutatója 16% körül volt.

...A bankrendszer jövedelmezősége mindazonáltal jelentős mértékben csökkent 1998-ban. Ez részben az említett problémás bankok napfényre került veszteségeivel magyarázható. De a jövedelmezőség tőlük függetlenül is jelentősen csökkent: a ROA (Return on Assets – Eszközarányos nyereség – M. J.) az előző évi 1,6%-ról 1%-ra csökkent, a ROE (Return on Equity – Sajáttőke-arányos nyereség – M. J.) 19%-ról 12%-ra esett vissza...

...A szilárd anyagi helyzetű bankok jövedelmezőségében mutatkozó hanyatlás okai között említhető például az, hogy az orosz válságot követően rendkívül változékonnyá váltak az árak a pénzügyi piacokon, s ezáltal csökkent az árfolyamnyereség lehetősége...

...Az 1996-os banktörvény a bankfelügyeletre vonatkozó szabályozásokat konszolidált alapon vezette be banki csoportokra és a banki szabályozás feltételeit erősen közelítette az európai szabályozáshoz. A magyar szabályozás azonban mégsem egyezik meg teljes mértékig az Európai Unió konszolidált felügyeleti irányelveiben (92/30/EEC) foglaltakkal...

...A konszolidált felügyelet elvét támogatja az összevont mérlegek irányelveihez (86/635/EEC) való alkalmazkodás.

Ugyanakkor a konszolidált felügyelet követelményét tartalmazó 1996-os banktörvény életbelépésekor Magyarországon összevonták a korábbi Állami Bankfelügyeletet az Állampapír- és Tőzsd felügyelettel. Ekkor Állami Pénz- és Tőkepiaci Felügyelet néven új intézmény alakult.

1998-tól kezdve a banktörvény lehetővé tette, hogy külföldi bankok Magyarországon fiókjaikon keresztül folytassák tevékenységüket.¹⁸³

Ezzel a felügyeleti és szakértői helyzetértékeléssel elérkeztünk a következő évtized első évéhez, 2000-hez. A 2000 és a 2005, vagy talán a 2006 közötti időszak, a bankszektor addigi fejlődésének legsikeresebb szakasza volt.

Ennek megfelelően a banki közösség életében egy nyugalmasabb korszakról beszélhetünk. Természetesen az az időszak sem volt esemény mentes, voltak kihívások és fontos fejlemények.

Mindjárt 2000-ben került napirendre a mezőgazdasági szövetkezeti külső üzlet rész tulajdonról szóló törvénytervezet, amelyet a Bankszövetség erőteljesen vitatott és az eredménytelen

¹⁸³ Pulai Miklós és társai: *Tízéves a Magyar Bankszövetség – Szalkai István előadása*, TAS-11 Kft., 1999.

viták után 2001 elején az Alkotmánybírósághoz fordult, kérve a 2000. évi CXLV. számú törvény alkotmányellenességének megállapítását.

A visszaemlékezés kedvéért felsoroljuk, hogy szakmai állásfoglalását a Magyar Bankszövetség megküldte az akkori kormány illetékeseinek; Járai Zsigmond pénzügyminiszternek, Torgyán József Földművelésügyi és Vidékfejlesztési miniszternek, Tamás Károly közigazgatási államtitkárnak (Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium), Farkas Sándornak, az Országgyűlés Mezőgazdasági Bizottsága elnökének, valamint a parlamenti párok frakcióvezetőinek, így a következőknek: FIDESZ: Dr. Szájer József; Független Kisgazda Párt: Dr. Bánk Attila; MDF: Dr. Balsai István; MIÉP: Csurka István; MSZP: Kovács László; SZDSZ: Kuncze Gábor).

Ennek az ügynek a felelevenítése lényeges annak súlya miatt, valamint azért is, mert a Bankszövetség történetében ez volt az első olyan eset, amikor a szövetség Alkotmánybírósági beadványa sikerrel járt. Az Alkotmánybíróság a Bankszövetség kérelmének befogadását – amelyben kérte a hivatkozott törvény alkotmányellenességének kimondását és annak teljes egészében való megsemmisítését – az alábbi végzéssel nyugtázta:

„Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága

Ügyszám: 18/B/2001/18.

Végzés

Az Alkotmánybíróság eljárást folytat a mezőgazdasági szövetkezeti üzletrésztől szóló 2000. évi CXLV. törvény alkotmányellenességének vizsgálata tárgyában. Tekintettel arra, hogy a Magyar Bankszövetség (képviseli: Dr. Nyers Rezső és Erdei Tamás) által benyújtott és 25/B/2001/1. számon nyilvántartásba vett indítvány tartalmában azonos a 115/B/2001. számon lajstromozott ügy tárgyával, az Alkotmánybíróság a jelen indítványt abhoz egyesíti.

Esetleges további beadványaiban a 18/B/2001. számra szíveskedjék hivatkozni.

Budapest, 2001. február 5.

Dr. Kukorelli István

előadó alkotmánybíró¹⁸⁴

Az ügy lényege az volt, hogy elkészült egy törvénytervezet, amely azt tartalmazta, hogy a mezőgazdasági termelő szövetkezetek a nem szövetkezeti tagok, de úgynevezett külső üzletrész tulajdonosok tulajdoni hányadát pénzben váltsák meg, azaz fizessék ki. A törvényjavaslat elfogadása esetén a szövetkezetek pénzügyi helyzete megroppant volna, a bankoknak kényszerűen azonnal lejártnak kellett volna tenni a fennálló szövetkezeti hiteleket.

Idézzünk a Bankszövetség anyagából egy rövid részt:

„A tömeges felszámolás nyomán azzal kell számolni: a bankok is jelentős, akár 100 Mrd Ft-ot is elérő veszteséget szenvedhetnek el, s a bankrendszer nyereségadó befizetései is akár sokmilliárd

¹⁸⁴ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2001.

Ft-tal csökkenhetnek. (A likvidációs értéken számított fedezet és a fennálló hitelállomány közötti különbség a bankok vesztesége. 2000-ben a bankrendszer adózás előtti nyeresége elérheti, esetleg meg is haladja a 100 Mrd Ft-ot.). Ezen túlmenően számolni kell azzal is: veszteségek érik a fel-számolásra ítélt szervezetekkel gazdasági (szállító-vevői) kapcsolatban álló gazdasági szereplőket is, végső soron a javaslatban szereplő intézkedés az agrárágazat egészének az egyébként sem nagy hitelképességét gyengíti, illetve az agrárágazat finanszírozásának kockázatát növeli.

A kényszerűen elinduló felszámolási eljárások miatt bekövetkező termelés-csökkenés mértékét alapos felmérés hiányában jelenleg még becsülni sem tudjuk, ám e lehetőség bekövetkezésének nemzetgazdasági következményeivel is mindenképpen számolni szükséges.

Rá kell mutatnunk továbbá arra a körülményre is, hogy a törvényjavaslat által érintett mező-gazdasági szervezetek többsége nem rendelkezik olyan likviditással, hogy készpénzben tudja tel-jesíteni a külső üzletrészek megváltását, erre a célra pedig aligha számíthatnak hitelfelvétel le-hetőségével. Emiatt a szervezetek többsége – kötelezettségük teljesítése végett – arra kényszerül majd, hogy nélkülözhető, esetenként pedig akár a folyamatos gazdálkodásához nélkülözhetetlen (s értelemszerűen mindenképpen csakis a zálogteherből mentes) eszközeit értékesítse.”¹⁸⁵

A Magyar Bankszövetség ezúttal sikerrel járt, a javaslat nem emelkedett törvényerőre, sikerült elkerülni a szervezetek tömeges csődjét és a bankszektor akár száz milliárd forintos veszteségét.

A 2000-es év más szempontból is emlékezetes lesz a magyar banktörténetben. 2000 máju-sában indult el ugyanis a deviza alapú, jelzálog fedezetű lakáshitelezés, ami a 2008. évi válság beköszöntése után a politikai és társadalmi közbeszéd egyik központi témájává vált és sok gondot, problémát okozott a banki közösségnek.

A deviza alapú hitelezésről később még sok szó esik, most előljáróban csak annyit, hogy a '90-es évek végére egy jelentős, ki nem elégített lakásigény és ennek megfelelően robbanásig feszült lakáshitel igény halmozódott fel. Miután sok éve az országban sem állami, sem önkormányzati bérlakás építési program nem volt, sőt a '90-s években még a műszakilag nagyon rossz állapotú bérlakásokat is magántulajdonba adták, ahonnan a lakók nagy része menekülni próbált – így tovább növelve a lakáskeresletet – az egyetlen megoldás a saját erőből történő otthonterem-tés volt. Ehhez pedig hitel kellett. A nagyon drága, forintban felvehető bankhitelek (akkor a fo-rintban felvett lakáshitelek kamata 22–23% volt) költséghatását az akkori kormányzat igyekezett állami támogatással ellensúlyozni, ami jelentősen felpörgette a lakáspiacot, de magát a lakáshite-lezést is. Olyan dinamikus volt az államilag támogatott hitelek felfutása, hogy viszonylag hamar szembe kellett nézni a költségvetési korlátokkal. Emiatt a kormány 2000-ben bejelentette a lakás-finanszírozást segítő intézkedések módosítását, az állami támogatások számottevő csökkentését.

A tervezett intézkedéseket a Bankszövetség tiltakozással fogadta, felhívta a figyelmet arra, hogy a támogatások mérséklése túlzott és hirtelen, aminek következtében először szerződés-kötési hullám, majd erős visszaesés következik be. Mindez nehéz helyzetbe hozza a finan-

¹⁸⁵ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2000.

szírozó pénzintézeteket, mindenek előtt a lakástakarék-pénztárakat. A szakmai konzultációk sikertelensége után a Magyar Bankszövetség Orbán Viktor miniszterelnöktől kért segítséget.

„Tisztelt Miniszterelnök Úr!

A hazai bankok örömmel fogadták, hogy az év elején a Kormány számos, a lakásfinanszírozást segítő intézkedést hozott. Az intézkedések nyomán dinamikusan nő a bankok lakáshitel állománya. Az év eleji intézkedésekhez kapcsolódik, hogy a legutóbbi napokban a Kormány elfogadta és az Országgyűlés részére benyújtotta a lakástakarék-pénztárakról szóló 1996. évi CXIII. tv. (Ltp. tv.) módosítására vonatkozó javaslatát...

...A benyújtott törvényjavaslat leglényegesebb, a lakástakarék-pénztárak jövőbeni fejlődését veszélyeztető elemei a következők:

- a) az állami támogatás mértéke az egyeztetésre megküldött anyagban szereplő 20% és 24.000 Ft helyett 15% és 18.000 Ft lenne,*
- b) az állami támogatás mértéke a lakás elő-takarékossági szerződés megkötésével nem rögzülne, hanem évente változtathatóvá válna, és az állami támogatás nem képezné a lakás elő-takarékossági szerződés „értékét” jelentő ún. szerződéses összeg részét.*

A lakástakarék-pénztári működés legjellemzőbb sajátossága az, hogy a kollektív finanszírozás elvén alapulva az elő-takarékosságot vállaló ügyfelektől tartós betétet gyűjt, és részükre lakáskölcsönt nyújt. Annak érdekében, hogy a lakáskölcsön kamata a mindenkor piaci viszonyoktól függetleníthető, vagyis az ügyfél számára előre tervezhető legyen, a pénztár a lakás elő-takarékossági szerződés fennállása alatt fix és alacsony betéti és kölcsönkamatozatokat alkalmaz. A konstrukció vonzereje éppen abban rejlik, hogy a kollektivitás révén olyan, kisjövödelmű emberek is képesek egymás pénzének felhasználásával lakáscéljaik megvalósítására, akik az egyéb finanszírozási formákhoz és támogatásokhoz nem, vagy csak e megtakarítás segítségével férhetnek hozzá...

...Az 1997-ben kötött szerződéseik után 2001–2002-ben várhatóan 150–200000 ügyfél igényli majd a szerződéses összeg rendelkezésre bocsátását a hazai lakástakarék-pénztáraktól. Ez a finanszírozási eszköz a családtagjaikkal együtt 500–600.000 lakosnak segíthet lakásproblémájának megoldásában.

A fenti szempontokat figyelembe véve úgy ítéljük meg: a benyújtott törvényjavaslat szóban forgó rendelkezése, az állami támogatás 15%-ra csökkentése eltúlzott mértékű, súlyos és nehezen indokolható változásokat hozna, amely nagyon megnehezíti a lakástakarék-pénztári rendszerbe, amint a pénzügyi szektor egyik szegmensébe vetett bizalom fenntartását. Ha azonban az ügyfelek a jövőben nem tartanák érdemesnek a pénztárakat arra, hogy a pénzüket náluk helyezték el, vagyis nem kötnének új szerződéseket, a pénztárak a korábban vállalt szerződéses kötelezettségeiket sem tudnák maradéktalanul teljesíteni... ¹⁸⁶

¹⁸⁶ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2000.

A Bankszövetség tiltakozása az állami lakáshitel támogatások csökkentése ügyében nem járt eredménnyel.

2001-ben a Kormány további jelentős lakástámogatási programot hirdetett meg, amelynek aktív közreműködője volt a bankrendszer. Mind a gyermekvállaláshoz kötött egyösszegű támogatás, mind a többféle állami kamattámogatás újabb, jelentős ösztönzést adott a lakáshitelezésnek, amelynek lendülete – nem függetlenül további állami támogatás módozatoktól – még több évig kitartott és nem melleleg többletbevételt biztosított a hitelintézeteknek. Ebben az időszakban erősödtek meg a jelzálogbankok is. Mindezek a folyamatok aktívan hozzájárultak a devizaalapú hitelezés felfutásához.

2001-ben a diákhitel konstrukcióra vonatkozó szabályok módosítása sértette a banki közösség érdekeit. 2001 szeptemberében a Bankszövetség elnöksége Varga Mihály pénzügyminiszterhez fordult, a következőket javasolva:

„Észrevételeinket összegezve kétségesnek tartjuk, hogy az állami diákhitel rendszer jelenleg ismert formájában a legolcsóbb és leghatékonyabb formában tud működni, összhangban a költségvetési források hatékony felhasználására irányuló kormányzati törekvésekkel. A kialakult helyzetben olyan következményekkel kell számolni, amelyek miatt mind a költségvetés (indokolatlan, felesleges többletkiadások), a lebonnyolító Postabank (egy feltehetőleg veszteséges konstrukció lebonnyolítójaként bizonytalan költségvetési támogatási háttérrel), a banki közösség (a piaci verseny felrúgása következtében), s esetleg a hitelt igénybe vevő diákság is (a termék drágasága miatt) hátrányokat szenvedhet el.

Valamennyi szereplő érdekében figyelemmel ezért a következő megoldások mérlegelését javasoljuk:

- *a DHK Rt. eredeti tulajdonviszonyainak visszaállítása mellett a diákhitel igénybevevője szabadon választhassa meg, hogy melyik kereskedelmi banknál vezetett bankszámlájára kívánja a hitel folyósítását;*
- *a bankok – a versenyjogi szabályok megtartásával – köthessenek a DHK Rt.-vel megállapodást arra, hogy a hitelnyújtást és a kapcsolódó szolgáltatásokat a DHK Rt. ügynökeiként végzik;*
- *a kereskedelmi bankok normatív állami támogatás mellett saját forrásaik terhére nyújthassanak diákhitelt, ezzel is csökkentve az államra terhelődő költségeket.”*¹⁸⁷

A Magyar Bankszövetség 2002. áprilisi Testületi Ülésén határozott arról, hogy a Szövetség részt vesz a Pénz- és Tőkepiaci Választott Bíróság létrehozásában. A 2002 elejétől hatályos tőkepiaci törvény kibővítette a Budapesti Értéktőzsde és Árutőzsde Állandó Választott Bírósága tevékenységi körét, és 2002. július 1-től lehetővé tette a Pénz- és Tőkepiaci Választott Bíróság létrehozását.

2002-ben a parlamenti választásokat követően új kormány került hatalomra. A Kormány hivatalba lépését követően, a Bankszövetség már május 30-án meghívta dr. Medgyessy Péter miniszterelnököt egy szeptemberi megbeszélésre. Felkérő levelében a Szövetség ezt írta:

¹⁸⁷ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2001.

„Tisztában vagyunk azzal, hogy a közös, nagy társadalmi céljaink elérése érdekében a magyar gazdaság fejlődését gyorsítani kell, ami az utóbbi időszakban felgyülemlett gazdasági feszültségeket figyelembe véve rendkívül összetett feladat lesz. Az új Kormány hivatali ideje alatt várható csatlakozásunk az Európai Unióhoz pedig olyan történelmi kihívás, ami még jó néhány nehéz feladat elvégzését igényli. A pénzintézetek úgy ítélik meg azonban a magyar gazdaság lehetőségeit, hogy valóban fejlesztés- és befektetőbarát, a piacgazdasági normákat magáénak valló és maradéktalanul érvényesítő gazdaságpolitikával a teljesítmények lényegesen növelhetők.”¹⁸⁸

A találkozóra végül 2002. november 27-én, még a választások évében került sor. A miniszterelnöki meghívó tartalmazta a meghívottak névsorát, valamint a megbeszélésre javasolt témákat.

„Tisztelt Miniszterelnök Úr!

A Magyar Bankszövetség elnöksége nevében szeretnénk meghívni Önt László Csaba pénzügyminiszter úrral és Draskovics Tibor államtitkár úrral együtt egy kötetlen eszmecserére 2002. november 27-én (szerda) 19 órakor.

A beszélgetésen a Bankszövetség elnökségi tagjain kívül a legnagyobb hazai bankok vezetői: Surányi György, a CIB Rt. elnöke; Felcsuti Péter, a Raiffeisen Rt. vezérigazgatója, Erős János, az MFB vezérigazgatója, valamint Rejtő E. Tibor, a KH vezérigazgatója vennének részt.

...A kereskedelmi bankok tevékenységükkel támogatni kívánják a kormányzatot, s ezért is különösen a következő kérdések foglalkoztatják jelenleg a bankárokat:

A fiskális, a jövedelempolitika és a monetáris politika összehangolása. Úgy ítéljük meg: jelenleg a szükséges összhang nincs meg, viszont a jövő évi költségvetés tervezete, legalábbis a fiskális politika oldaláról az összehangolást megalapozhatja;

A versenyképesség javításának lehetőségei, figyelemmel az Európai Unióhoz való csatlakozásunkra. Az elmúlt egy-két évben relatív versenyképességünk sokat romlott, még a térség országai-val összehasonlítva is; véleményünk szerint ez a folyamat nem tartható fenn;

Az egyébként sem túl magas felhalmozási hányad is csökkent az elmúlt években. Az üzleti szféra hitelkereslete lanya, illetőleg a kis- és középvállalati körben a hitelezési kockázat változatlanul magas. Ezzel szemben a háztartások nettó megtakarításai csökkennek, mindenekelőtt az utóbbi években a lakossági hitelezésben tapasztalt rendkívül dinamikus – néha túlzottan gyors – növekedés miatt. Jóllehet a háztartások eladósodottsága nemzetközi összehasonlításban alacsony, véleményünk szerint ez az ellentmondás – ami egyébként, pl. a lakáshitelezésen keresztül a költségvetési politikában is komoly feszültségek forrása lehet – huzamosabb ideig nem tartható fenn;

Véleményünk szerint a versenyképesség javítása a bankszektorban is sürgető kérdés. Elismerjük és értékeljük az utóbbi évek ilyen irányú intézkedéseit (pl. a kötelező tartalékolás költségeinek

¹⁸⁸ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2002.

*csökkentése), de véleményünk szerint további intézkedésekre van szükség – és lehetőség! – már rövidtávon is, a következő területeken: a kötelező tartalékolás költségeinek további mérséklése; OBA díjak, felügyeleti díjak.*¹⁸⁹

Visszatekintve azt kell mondani, hogy ezek a felvetések, javaslatok szakmai szempontból nem csak a bankszektor, hanem az egész gazdaság és társadalom érdekét szolgálták. A fiskális és a monetáris politika összehangolása, a bankrendszer versenyképességének javítása hosszú távon is megoldandó feladatokat jelölt meg a mindenkori gazdaságpolitika számára. Azt a mondatot az elmúlt néhány év vonatkozásában ki kell emelni, hogy „Az elmúlt egy-két évben relatív versenyképességünk sokat romlott, még a térség országaival összehasonlítva is...”.

A mai olvasó számára azonban talán az a legfigyelemreméltóbb, amikor arra figyelmeztet a Bankszövetség, hogy a lakossági hitelezés rendkívül dinamikusán bővül, miközben a háztartások nettó megtakarításai csökkennek, ami egy olyan ellentmondás, ami a lakáshitelezésen keresztül a költségvetésben is komolya feszültségek forrása lehet. Mint láttuk, a figyelemfelhívás azzal zárult, hogy ez a helyzet huzamosabb ideig nem tartható fenn. Ismerve a későbbi fejleményeket, rá kell mutatni, hogy maga a banki közösség milyen korán, és szakmailag milyen pontossággal hívta fel a figyelmet egy hosszabb távon nem tartható tendenciára, milyen korán megállítható vagy lassítható lett volna egy folyamat, amely 2008 után komoly problémákat okozott.

A Magyar Bankszövetség szakmai álláspontjának helyességét nem csak a 2008. évi válság utáni fejlemények igazolták, hanem az is, hogy a lakáshitelek állománya a 2000. januári 125 milliárd forintról 2004 januárjában 1548 milliárd forintra emelkedett. A háztartási hitelekben belül a lakáshitelek aránya már ebben az időszakban 1/3-ról 2/3-ra nőtt.

A miniszterelnökkel és a pénzügyminiszterrel folytatott bankvezetői megbeszélésre egy részletes előkészítő anyag készült, amely összefoglalta a banki közösség véleményét a legfontosabb gazdaságpolitikai és pénzügyi szabályozási kérdésekről. Ez a 2002 októberében leírt dokumentum tartalmazta a felvetésre szánt témákat. Azok többsége végigkísérte a kétezres évek első felét.

A bankok megerősítették, hogy az új kormánynak az októberig megismert fő gazdaságpolitikai céljait, azaz a gazdasági növekedés magas ütemének fenntartását, a fenntartható költségvetési és jövedelempolitika folytatását, a fiskális és monetáris politika összehangolását, a külső pénzügyi egyensúlytalanság mérséklését és a régóta esedékes strukturális reformok elindítását támogatják. Ebben a keretrendszerben az alábbi konkrét kérdéseket tervezték felvetni:

- Az állami vállalatok finanszírozása áttekintésre szorul, mivel több esetben előfordult, hogy a kormányzat több ügyletből visszavonult és még a vállalt bankgarancia, vagy készfizetői kezesség teljesítésétől is elzárkózott (például autópálya építés, MALÉV, Dunaferr). A bankok javasolták, hogy a kormányzat folytassa a termelő szférában meglévő állami tulajdon

¹⁸⁹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2002.

privatizálását, és tegye egyértelművé, hogy milyen esetekben kívánja folytatni az állami tulajdonú vállalatok finanszírozását/garantálását.

- Komplex áttekintést és elemzést igényelt az agrárszféra finanszírozása, mivel az agrárgazdaság finanszírozási problémái a korábbi években nem csökkentek, nem volt elfogadható és megvalósítható agrárstratégia.
- A bankok támogatták a lakáshitelezés rendszerének fejlesztését és a lakás takarékpénztárak támogatásának tervezett nominális növelését.
- A diákhitelezés rendszerének komplex felülvizsgálatát javasolták.
- A bankok támogatták a nagy szerkezeti átalakítások közül mindenekelőtt az egészségbiztosítás, valamint a nyugdíjrendszer átalakításának megkezdését.
- Pozitívan értékelték, hogy megkezdődött a Postabank, Konzumbank és az FHB privatizációjának előkészítése.
- A bankrendszer egészét érintő, kiemelkedő jelentőségű ügynek tekintették a teljes körű (ún. pozitív listás) adós nyilvántartási rendszer létrehozását.
- A bankok külön kiemelték Magyarország várható, két éven belüli csatlakozását az Európai Unióhoz, felhívva a figyelmet arra, hogy a csatlakozással a pénzügyi szektorban a már meglévő rendkívül éles verseny még élesebbé válik. Ezzel összefüggésben meg kell vizsgálni a banküzemet terhelő „elvonások” magas szintjét, ami miatt a hazai bankok több vonatkozásban is hátrányos helyzetben voltak.

Medgyessy Péter 2002 májusától 2004 októberéig volt miniszterelnök. A vele folytatott beszélgetés különösen figyelemre méltó, mivel a magyar gazdaság fejlődését a gazdasági mechanizmus reform kezdeti időszakától, a gazdasági élet aktív szereplőjeként végig követte pénzügyminiszterként, miniszterelnökként és később bankvezetőként is. Visszaemlékezéseit miniszterelnöki pályájának fent említett időszaka miatt jelenítjük meg a fejezetnek ebben a részében. Természetesen beszélgetésünk felölelt – ha másként nem, utalásszerűen – egy több évtizedes időszakot, mondanivalójának legfontosabb része mégis ide illeszkedik.

Müller János: Kérlek, foglald össze pályád fontosabb mérföldköveit: mikor kerültél a Pénzügyminisztériumba, mikor lettél miniszter-helyettes, miniszter, miniszterelnök, végül, de nem utolsó sorban bankár, a Bankszövetség elnökségi tagja? Tudom, hogy szakmai pályádat 1966-ban kezdted, mert évfolyamtársak voltunk.

Medgyessy Péter: 1966-ban kerültem a Pénzügyminisztériumba, és ezért az 1968-as reformok előkészítésében, miután a Pénzügyminisztérium volt annak az egyik központja, már mint fiatal szakember részt vehettem. Aztán a pályám a Pénzügyminisztériumban eljuttatott egészen a költségvetési főosztályvezető posztig, annak vezetője lettem. Miniszter-helyettesnek pedig 1982-ben neveztek ki. 1982-től '86-ig miniszter-helyettes voltam, majd '86 decemberében lettem pénzügyminiszter. Egy évig voltam pénzügyminiszter, 1987 decemberétől pedig gazdasági ügyekkel foglalkozó miniszterelnök-helyettes. Ezt a pozíciót egészen a rendszerváltásig, tehát a szabad választásig megőriztem. Utána a francia Paribas nevezetű bank keresett meg, hogy létre akarnak

hozni Magyarországon egy intézményt, nem klasszikusan kereskedelmi bankot, hanem egy investment banking tevékenységgel foglalkozó tanácsadó és investment banking tevékenységgel foglalkozó szervezetet, és hogy ezt vezessem. Ezt csináltam 1994-ig. 1994-ben a Fejlesztési Bank elnök-vezérigazgatója lettem a miniszterelnök felkérésére, aztán 1996 tavaszától pénzügyminiszter egészen 1998 nyaráig. 1998-tól az InterEurópa Bank elnöke és egyúttal egy biztosító társaságnak, az Atlasz Biztosító Társaságnak az alelnöke. 2002-től 2004 szeptemberéig voltam az ország miniszterelnöke.

M. J.: Említetted, hogy 1966-ban kerültél a Pénzügyminisztériumba, akkor, amikor a politikai döntés megszületett a '68-as reform bevezetéséről. Mikor merült föl a reform keretében, vagy a gazdasági fejlődés kényszerűsége miatt, hogy legyen több bank, legyen kétszintű bankrendszer?¹⁹⁰

M. P.: Ez valójában az 1968-as gazdasági reform előkészítésénél már téma volt. Lehet, hogy nem kétszintű bankrendszernek nevezték abban az időben, de az, hogy a bankrendszernek is igazodnia kell a pénzügyi viszonyokhoz és nem lehet egyetlen központi jegybankon keresztül egy piacgazdaságban működtetni a pénzügyi rendszert, az már akkor kialakult. Tehát valójában a gondolat az a '68-as gazdasági reform előkészítése kapcsán vetődött föl. Aztán újra előkerült a hetvenes évek közepe táján, és valójában 1983–1984-ben született meg az a döntés, hogy egy komoly előkészítése induljon meg a gazdasági rendszer átalakításának, és ezen belül a bankrendszer átalakításának. Tulajdonképpen két nagy, meghatározó alakja volt a kormányzatban a gazdasági reformoknak, Faluvégi Lajos és Hetényi István. Ők egymás helyét is váltogatták az Országos Tervhivatalban és a Pénzügyminisztériumban. Hetényi meghatározó személyiség volt abban, hogy a kétszintű bankrendszer Magyarországon létre jöhetett, minden tévhittel szemben és a Nemzeti Bank ellenállásával szemben is. Hetényi István volt az, aki egy darabig személyesen vitte ezt az ügyet, majd amikor bizottságok és albizottságok alakultak, akkor engem bízott meg, mint pénzügyminiszter-helyettest, hogy képviseljem a Pénzügyminisztériumot a kétszintű bankrendszer kialakításában.

M. J.: A Csikós-Nagy Béla által vezetett „manrézák” érdekes, izgalmas szakmai események voltak, de emlékeim szerint ezeken a bankrendszer kérdése soha nem szerepelt.

M. P.: Ez így van. Ugye ott dominált az árrendszer átalakítása, egyfajta szabad árrendszeré vagy egy limitek között szabad árrendszer kialakítása, továbbá egy működőképes jövedelempolitika és adórendszer kialakítása, de a bankrendszerről ott nem esett szó.

M. J.: Visszatekintve elmondhatjuk-e, hogy a Magyar Nemzeti Bank monopóliumának megszüntetését a Nemzeti Bank akadályozta és ellenezte a legjobban? Olvastam, hogy a Pénzügyminisztérium Miniszteri Értekezlete elé került egy előterjesztés 1984-ben, ami arról szólt, hogy az akkori Magyar Külkereskedelmi Banknak adjanak olyan

¹⁹⁰ Varga István a Gazdasági Reformbizottság elnöke a *Közgazdasági Szemlében* két cikkben elemezte a reform és a bankrendszer kapcsolatát.

jogosítványokat, amelyek egy kicsit elvitték volna a bankot a kereskedelmi banki felhatalmazás irányába. Nem sikerült ezt jóváhagyatni, a Nemzeti Bank ellenállásán bukott meg. Talán a politika még korainak érezte ezt a lépést, annak ellenére, hogy 1984-ben született meg a politikai döntés a kétszintű bankrendszerrel?

M. P.: Igen. A politikai döntés nem úgy születik, hogy megérik valakinek a fejében egy gondolat és akkor az, holnaptól kezdve megvalósul. Ez sokkal bonyolultabb folyamat, mert emberek csinálják a politikát is meg a gazdaságot is és ebből következően az, hogy volt egy politikai döntés, az egyáltalán nem volt garancia arra nézve, hogy az úgy valósul meg, mint ahogyan azt egyébként a politika elképzelte. Bármennyire is diktatúrának nevezzük ma azt az időszakot, azt a világot, azért az nem klasszikus diktatúra volt, és nem olyan egyszerűen működött a dolog. Tehát nem lehetett olyan egyszerűen átvinni egy döntési javaslatot. Ebből következően tényleg volt egy sor olyan kísérlet, ami hát hamvába hullt. Egyebek között az, hogy a Külkereskedelmi Bank egy nagyobb kereskedelmi banki tevékenységi jogkörhöz jusson. Ezzel együtt végül is a Külkereskedelmi Bank volt az, amely először ezt a korlátot áttörte egy későbbi időpontban. De ennek az volt a magyarázata, hogy a Külkereskedelmi Bank mindig rugalmasabb volt, miután a kereskedelemmel közvetlenül kapcsolatban állt, mindig rugalmasabb eszközöket alkalmazott a gazdaság finanszírozásában. Meg hát azért volt ott egy-két olyan vezető is, az Arató, és mások, például a Salusinszky, akik valójában nagyon értették a gazdaságot. Nem állítom azt, hogy reformerek voltak, mert ez valószínűleg nem igaz, de nagyon értették, minden zsigerükben ott volt a gazdaság működése.

M. J.: Mondhatjuk azt, hogy a bankreform előkészítése, majd a kétszintű bankrendszer bevezetése 1987-ben volt az egyik legfontosabb előzménye annak, hogy Magyarország fokozatosan áttérhetett a piacgazdaságra?

M. P.: Én nagyon nehezen tudnám azt mondani, hogy ez volt a meghatározó elem, ezt én nem állítanám, de azt gondolom, hogy egy nagyon fontos elem volt. Legalább ennyire fontos eleme volt a reformnak az adórendszer átalakítása. Az adórendszer, amelyik mentalitásban sokkal mélyebbre hat, mint a bankrendszer. Mert azt az emberek döntő többsége elfogadta, hogy pénzre szükség van, pláne, hogy neki saját magának nagy szüksége van a pénzre. De ugye az, hogy adóra szükség van, és hogy az adót valamiért fizetni kell, és ha valamiért fizetni kell, akkor valamit követelhetnek érte, ez már egy olyan logika, ami tényleg a piacgazdaság logikája és kívülről esik a hétköznapi szocializmus gyakorlatán. Na, de ezzel együtt azt kell, hogy mondjam, hogy az egyik meghatározó tényezője volt a piacgazdaságra való áttérésnek. Hetényinek volt egy nagyon bölcs mondása, hogy miután a rendszert nem lehet egyik pillanatról a másikra megváltoztatni, mert emberek csinálják, mert ott van a Szovjetunió, mert itt van a szovjet hadsereg Magyarországon, satöbbi, ezért azt mondta, hogy ékeket kell verni a rendszerbe, és ezek az ékek szétfeszítik a rendszert. Na, most ilyen ék volt egyebek között a bankrendszer átalakítása.

M. J.: Létrejött a kétszintű bankrendszer a maga gyermekbetegségeivel, majd 1989-ben megalakult a Magyar Bankszövetség. Mikor kerültél kapcsolatba a Bankszövetséggel, Pulai Miklóssal?

M. P.: 1989-ben én már nem voltam a Pénzügyminisztériumban, hanem miniszterelnök-helyettes voltam, és ebből következően természetesen köztünk volt egy pénzügyminiszter, aki ezeket a kérdéseket konkrétan kezelte, a kapcsolatokat fenntartotta, partnere volt a Bankszövetségnek. Valójában én ennek inkább a gazdaságpolitikai részét kezeltem és nem a kapcsolattartás volt a feladatom. Abban az időben a pénzügyminiszter Békési (Békési László – M. J.) volt. Inkább ő volt az, aki a Bankszövetséggel a napi kapcsolatokat tartotta, meg azok a miniszter helyettesek, akik ezzel meg voltak bízva. A dolog lényege végül az volt, hogy a Bankszövetség ugyanúgy partner volt a kormány számára abban az időszakban, mint ahogy partnerek voltak a vállalkozásokat tömörítő különböző szervezetek, vagy a kamarának a vezetése, vagy ahogyan partnerek voltak a különböző szakszervezetek is. Tehát egyfajta érdekegyeztetési tényező volt a Bankszövetség, mert hiszen ez része és tényezője a gazdaságnak.

M. J.: A bankkonszolidációt követően megkezdődött a bankprivatizáció. Gazdaságpolitikusként, miniszterelnök-helyettesként, bármelyik pozíciódat nézzük, hogyan ítél meg azt a típusú privatizációt, hogy stratégiai befektetők számára tette lehetővé a privatizációt az akkori kormányzat? Ideértve azt is, hogy külföldi tulajdonosok bejöhessenek.

M. P.: Abszolút helyesnek tartottam, én magam is ezt képviseltem, tehát nem egyszerűen helyesnek tartottam, hanem szükségszerűnek. Képviseltem is ezt a vonalat. Ennek nagyon egyszerű magyarázata volt; egyrészt a bankrendszer kialakításához szükség van legalább két dologra: tőkére és ismeretekre. Csak ezzel a kettővel nem rendelkezett a magyar gazdaság abban az időben, ebből következően törvényszerű volt az, hogy ebbe az irányba menjen el a dolog. Ráadásul ez pont arra az időszakra esett, amikor egy hallatlan koncentrációja ment végbe a bankrendszernek. Ha megnézed azt, hogy milyen a nemzetközi bankrendszer története a nyolcvanas évek végén, kilencvenes évek első felében – akkor gyorsultak föl a különböző fúziók, felvásárlások, egy nagyon komoly átalakulás ment végbe a bankrendszerben –, nyilvánvaló, hogy a magyar bankrendszer nem tudott volna megállni a lábán egy ilyen világban, ahol egyébként a folyamat ebbe az irányba mutat.

M. J.: Ez volt az az időszak, amikor megindult a külföldi működő tőke bejövetele és dinamikus volt a külföldi beruházások növekedése, amihez kellett egy banki háttér is. A nagy, multinacionális vállalatok nem csak azt nézték, hogy milyen a beruházási környezet, hanem hogy milyen az a banki, finanszírozási lehetőség, amire számíthatnak.

M. P.: Abszolút így van, ez bizalmi tényező is volt egyúttal. Gondolom erre akartál utalni a beszélgetésben. Ha például a Coca-Cola mondjuk, úgy dönt, hogy Magyarországra jön, akkor körbenéz, hogy milyen infrastruktúrát kap. Az infrastruktúrának az első számú kérdése, az a bankrendszer volt.

M. J.: Ha a Coca-Cola példájánál maradunk, akkor a Citibank már itt volt, akkor már megvolt a bizalom.

M. P.: Így van. Ez egy bizalmi ügy is volt, az előző tényezőkön túlmenően. Nekem meggyőződése, hogy az a választott út, amit a kilencvenes évek, vagy nyolcvanas évek végétől a kilencvenes

évek elejétől a magyar politika választott annak idején, hogy tudniillik a privatizációt azon az úton folytatja, amelyik úton végbement, vagyis hogy nem az úgynevezett voucheres privatizációt csinálta, hanem valódi, létező tulajdonosokat akart bevonni, valódi tőkét, és valódi ismeretet, valódi piackapcsolatokat akart, az volt az egyedüli helyes és választható út. Én nem mondom, hogy kalandorok ezekkel együtt nem jöttek be. Akik egyszerűen fölvásároltak egy céget, megszerezték a piacot és utána tönkretették a céget. Na, de bocsnatot kérek, ilyen magyar tőkés is volt. Olyan személyről is szólhatok, aki ma még elég jól prosperál a magyar gazdaságban. Tehát azt kell, hogy mondjam, hogy ez velejárója ennek az egész folyamatnak, ha magyarok lettek volna, akkor azok ugyanúgy lehet, hogy megcsinálták volna, amit megcsináltak sokan mások is. Igazából a kérdés alapvetően az volt, hogy bejön-e valódi ismeret és technológiai tudás, bejön-e tőke, és bejön-e piaci háttér azzal, hogy privatizálunk, mert ezzel időt nyerünk. Nézzük meg, hogy mi történt mondjuk Csehországban, vagy az akkori Csehszlovákiában. Katastrofálisan sok időt veszítettek el azzal, hogy elindítottak egy sajátos utat. Ezt az úgynevezett voucheres privatizációt próbálták megvalósítani. Egyébként a közép-kelet-európai országok többsége azt az utat választotta, és ezért volt az, hogy Magyarország éveken keresztül a példa gyerek volt, és a vezető országa volt ennek a térségnek, mert mi megnyertük ezt az időt. Aztán később elvesztettük.

M. J.: Azok az új tulajdonosok, akik bejöttek, szinte kizárólag regionálisan gondolkodtak, regionális jelenlétet valósítottak meg, ami a bejövő működő tőke, a külföldi termelő beruházások számára is lehetővé tett egyfajta regionális finanszírozást.

M. P.: Igen. Így van. Ez már hasonló gondolat abhoz, amit az előbb említettem, hogy tudniillik megindult egy erős koncentrációja a bankrendszernek, mint ahogy az egész piacnak a koncentrációja is megindult és ennek az előnyeit élveztük azáltal, hogy Magyarország egy kvázi első, ha nem is központja volt ezeknek a bankoknak, de egy első fecske volt, ahonnan elindultak a régióban ezek a bankok.

M. J.: A bankprivatizáció, ha kerek számot mondunk 2000-ben zárult le. Ebben az első időszakban a bankok új tulajdonosainak nem volt valós tőkemegtérülése. Beruháztak, sok pénzt fektettek be, de csak 2000 és 2006 között jött el az az időszak, amikor tisztességes nyereséget realizáltak. A tőkemegtérülést is figyelembe véve hogyan látod ezt a mintegy tíz éves időszakot a bankrendszer fejlődésében?

M. P.: Én azt mondom, hogy mind a két állítás túl van dimenzionálva. Az első állítás, hogy nem realizáltak profitot az első szakaszban, ez azért nem ilyen egyszerű, mert valójában egy bank számára az is óriási érték, ha azokat a hagyományos klienseit, akik egyébként Amerikában vagy Nyugat-Európában jelen vannak, azokat Magyarországon is ki tudja szolgálni. Tehát ez egy olyan pótlólagos haszon, amely haszon nem feltétlenül a profitban mutatkozik, hanem abban, hogy a bank elismertsége, növekedési képessége nagy, mert bármikor, nem csak Franciaországban tudja kiszolgálni a francia klienseket, hanem itt van Magyarországon, és ide lehet jönni, itt is ki tudja szolgálni, helyben van, helyismerete van, tudja azt, hogy mit, hogyan kell csinálni, hogyan kell megoldani. Tehát ilyen értelemben van pótlólagos előnye jelenlétüknek, még akkor is, hogy ha

az nem is jelentkezett extra profit formájában. Tehát ők biztos, hogy több lehetőséghez jutottak mondjuk, mint adott esetben Franciaországban, ha azt mondhatták, hogy én nem akármilyen bank vagyok, hogy én Magyarországon vagy Csehországban vagy „x” országban is jelen vagyok. A másik dolog is túl van dimenzionálva, amelyik meg azt mondja, hogy milyen nagyon nagy profitot realizáltak a későbbi években, mondjuk 2000 után, vagy 2000-től. Én azt gondolom, hogy annyi profitot realizáltak, amennyi profitot egyébként a piac lehetővé tett, figyelembe véve, hogy ez egy, abban az időben, és még ma is korlátosabb piac, mint a nyugat-európai versenypiacok, ráadásul ezek voltak azok a realizálható profitok, melyek egyébként a bankrendszerben mindenütt létrejöttek. Tehát nincs magyar specifikus oldala a dolognak. Ez egy olyan jelenség volt, ami abból adódott, hogy voltak bizonyos térségbeli piacok, amelyekben a verseny még nem volt olyan fokon, mint amilyen fokon mondjuk Németországban vagy Olaszországban, vagy más országokban. A másik részről pedig az is igaz, hogy ezek a pénzek, amelyeket így, profit formájában a bankok realizáltak, ezek a pénzek tükrözték azokat a nemzetközi viszonyokat, amelyek mellett a bankrendszer működött. Most lehet azt mondani, hogy nem biztos, hogy a legjobb dolog, ha a bankrendszer realizálja a profitnak a nagyobbik részét, bár úgy gondolom, hogy a bankrendszer önmagában, attól a néhány kirívó esettől eltekintve, amikor jelentős prémiumokat fizettek ki személyeknek, attól eltekintve ezeket a profitokat visszaforgatta a gazdaságba. Akár olyan formában, hogy újabb fejlesztésekbe kezdtek, újabb beruházásokhoz kezdtek, korszerűsítették az informatikai rendszerüket. Ugyanakkor nem vitatom el, hogy lehet rajta gondolkodni, hogy a legjobb helye-e a profit realizálásának az összes profit realizálásán belül a bank vagy sem. De azon nagyon nehéz vitatkozni, hogy a bankok mindezeket a forrásokat visszaforgatták a gazdaságba, fejlesztési célokra használták, működtették ezt a pénzt, és valójában hasznot hajtottak a nemzetgazdaságoknak.

M. J.: Több olyan szektor létezik, amelyeket a társadalom számára soha nem mutatnak be olyan negatívan és olyan felhanggal, mint a bankrendszert.

M. P.: Igen, a legegyszerűbb a demagógia. Az szükségképpen megtalálja magának azokat a terepeket, ahol a legjobban tud érvényesülni. Nyilvánvaló, hogy évtizedek óta, ha nem egy-két évszázad óta a bankárnak a gúnyrajza a kövér, szivarozó ember, zsebében a rengeteg dollár. Na, most az embereknek a fejében kialakul egy ilyen kép. Egy gyógyszergyárnak a vezetőjéről vagy pláne tulajdonosáról, tulajdonos-vezetőjéről azt gondolják, hogy ő az emberek jótévője, aki gyógyítja az embereket és gyógyszereket állít elő, holott egyébként igen könnyen lehet, hogy azért akadályozza meg bizonyos gyógymódok elterjedését, mert ez ellentétes érdeke a gyógyszergyáraknak.

M. J.: Elmondható-e, hogy a kétszintű bankrendszer elindulását követően a modern és jól működő bankrendszer társadalmi elfogadottsága az első évtizedben nem volt negatív? Aztán jött egy változás, például miniszterelnökséged idején, jött a bankárkormányozás, és egy negatív hangulatkeltés a bankok ellen.

M. P.: Ez így igaz. Ugyanis ez az az időszak, amikor tényleg megnöttek a nemzetközi világban a profitok, a banki profitok is, és ezáltal a közgyűlölet tárgyává vált a bankrendszer, ezen

belül leginkább a bankárok. Visszatérve egy régi mondásra, ugye Magyarországon előszeretettel mondták azt, amikor a lángos sütőket engedélyezték, hogy nálunk egy nagyon sajátos gondolkodás van; mert a lángost szeretjük, de utáljuk a lángos sütőket. Na, most a pénzzel is így vagyunk, hogy mi szeretjük, hogy legyen pénz, hogy ez rendelkezésünkre álljon, hogy legyen hitel, de nagyon utáljuk azokat, akik ezzel foglalkoznak. Márpedig önmagától nem lesz hitel, önmagától nem alakulnak ki a rendszerek, hanem ezeket személyek működtetik, személyek, akik jól, vagy rosszul döntenek, mint ahogyan egyébként a politikában is jól, vagy rosszul döntenek, vagy a vállalati irányításban is. Ebből adódóan is ez egy nemzetközi trendként kezdett kialakulni a kétezres évek elejétől kezdve. És hát véletlenül úgy adódott, hogy egy olyan miniszterelnöke lett Magyarországnak 2002-ben, akinek voltak banki tapasztalatai. Fejlesztési bank elnök volt, a Paribas Banknak a magyarországi vezetője volt, az InterEurópa Banknak volt az elnöke. Tehát könnyen lehetett személyre szólóan karaktergyilkosság céljából ezt a címet odavetni. Én azt gondolom, hogy akik ezt mondták, azoknak a többsége sem gondolta komolyan, hogy ez valami lesújtó vélemény, de jól jött, hogy a demagógiában ez egy olyan terep, ahol ezt el lehet mesélni.

M. J.: Több bankban voltál elnök vagy vezérigazgató. E tisztségedben már volt rálátásod a Bankszövetség tevékenységére. Részt is vettél a szövetség munkájában. Hogyan láttad a Bankszövetség munkáját, érdekérvényesítő képességét?

M. P.: Ugye én valójában a bankrendszerrel intenzív kapcsolatba a Fejlesztési Bankon keresztül kerültem először, mert ahogyan említettem, a Paribas nem folytatott klasszikus banki tevékenységet, nem kereskedelmi bank, nem projekt finanszírozó bank volt, hanem specializálódott pénzügyintézet. Tehát igazán akkor kerültem először intenzív kapcsolatba a Bankszövetséggel, és egy sajátos helyzetben is voltam, mert ugye én egyszerre voltam állam és bankár, mert a Fejlesztési Bank 100%-ig állami tulajdonú bank volt. A Bankszövetség elnökségébe is beválasztottak abban az időben, tehát egy darabig – nem túl hosszú ideig, körülbelül 1–1,5 évig – azért közelről láttam azt, hogyan működik a Bankszövetség. Én azt tudom mondani, hogy nagyon komolyan vette a kormány, az akkori kormány azt, hogy partnernek kell tekinteni a Bankszövetséget. Tehát a mindenkori pénzügyminiszter az a Bankszövetség üléseire örömmel elment, ha meghívták, elmondta a véleményét, és nagyon sokszor figyelembe vették és meg is hallgatták a bankárok véleményét arról, hogy merre megy a gazdaság, milyen konjunkturális folyamatok alakultak ki, milyen kockázatai vannak az egyes kormányzati döntéseknek, vagy mit kell csinálni. Olyan soha nem volt abban az időben, ameddig én a Bankszövetség elnökségének a tagja voltam, amikor a Bankszövetség működését közelebbről láttam, hogy valamilyen diktátummal akarták volna rákényszeríteni az akaratukat a Bankszövetségre. Természetesen voltak viták, mert ugye akár a monetáris, akár a fiskális politika önmagában is módot adhat szakmai vitákra. Úgy volt megkonstruálva az egész folyamat, hogy ez az ellentmondás teremtsen meg az ellenőrzését az egész gazdaságpolitikának. Tulajdonképpen a gazdaságpolitika azon alapszik, hogy a monetáris és a fiskális politika egymást kellőképpen tudja-e egyensúlyban tartani, ellenőrizni, ellentételezni, hogy ha kell. És harmonizálni, természetesen. Nem azt akarom mondani, hogy teljesen békés volt

a viszony, hogy soha nem volt semmifajta vita, de ezek a viták kulturált módon és konszenzusos alapon folytak, tiszteletben tartva egymásnak az autoritását. Tehát, hogy a bankoknak az a dolga, hogy képviseljék a pénz mozgásának, a fejlesztéseknek, a finanszírozhatóságnak a szempontjait, tiszteletben tartva azt, hogy a Pénzügyminisztériumnak vagy a pénzügyminiszternek meg az a dolga, hogy fiskális oldalról garantálja azt, hogy a gazdaság működőképes, finanszírozható legyen.

M. J.: 2004-ben merült föl, hogy 2005–2006-ban egy banki különadót kell bevezetni, de ugye az már nem a miniszterelnökség idején volt?

M. P.: Ez az én miniszterelnökségem alatt nem vetődött fel.

M. J.: Az évi 30–30 milliárd forintot jelentett.

M. P.: Így van, ez a Gyurcsány-kormány volt az egyik döntése. Én októberig voltam miniszterelnök, 2004 októberéig. Ez nem csak, hogy nem vetődött fel, de fel sem merete volna senki vetni, mert tudták azt, hogy nekem erről más véleményem van. Ugyanis azt gondolom, hogy ezek még időlegesen is nagyon rossz eszközök. Pláne, ha az egy rendszerben bennragad. Márpedig ugye az a kockázata minden ilyen különadónak, és ha valaki a pénzügyekből valamit is tanult, annak tudnia kell, hogy egy bevétel az beépül a rendszerbe, ugyanis a bevételekre kiadások épülnek. Tehát ebből következően, ha én ezt a bevételt beviszem a rendszerbe, akkor vér-verejtékkel sem tudom kivenni belőle, mert a kiadást a politika sosem engedi úgy kivenni, mint ahogy a bevételről le lehetne mondani. Ebből következően ésszerűtlen és értelmetlen dolgokat én biztos, hogy nem tudtam volna támogatni, a sok éves pénzügyminisztériumi tapasztalatom alapján.

M. J.: Annyira igazad van, hogy ez a kétszer 30 milliárd ebben a formában megszűnt, de amikor megszűnt, átalakult, és megjelent járadékként. A járadékot pedig a bankoknak a mai napig fizetni kell.

M. P.: Persze.

M. J.: Nagyon sok vita volt arról, hogy volt-e létező, működő verseny a bankszektorban. Utódod 2006 őszén kért egy tanulmányt a Várhegyi Éva vezette Bizottságtól, ahol az egyik megállapítás az volt, hogy a bankrendszerben nincs megfelelően működő verseny, és ennek olyan következtetései is voltak, hogy a versenyt mesterségesen is élénkíteni kell. Végül eljutottunk oda, hogy szabályozás helyett, egy sor kérdésben, önszabályozást kellett megvalósítani. Hogyan ítéled meg ezt a helyzetet?

M. P.: Induljunk ki abból, hogy a kliens nagyon nagy érték a bankvilágban. Tehát, azért, hogy valaki megtartsa vagy megszerezzen egy ügyfelet, áldozatokra kényszerül. Vagy áldozatokat vállal. Ebből következően ez önmagában a versenyt jelenti, hiszen nagyon sokszor fenyegetőzött egy-egy ügyfél, hogy bankot vált, pláne, amikor még a konjunktúra jó állapotban volt. Például amikor a miniszterelnökségről lemondtam 2004-ben, akkor 4,5% volt a GDP növekedése. De az előző évben is 3–4% között volt. Az Orbán-kormány időszakának végén is 3–4% körül volt a növekedés. Tehát valójában ez a gazdasági növekedésnek egy olyan szakasza volt, amikor a fejlődést kereste mindenki, amikor beruházásokra gondolt, amikor forgóeszköz finanszírozást akart, és ilyen

helyzetben szükségképpen harcoltak a kliensekért, tehát volt valódi verseny. Aztán természetesen volt egy koordináció is a bankok között, ami például annyit jelentett, hogy a rossz ügyfelekkel kapcsolatban volt egy információ csere, hogy a bankok egy-egy konkrét esetben nem szívesen vállalták, hogy összeütközzenek egy másik bankkal, csak azért, hogy megszerezzenek egy ügyfelet. Tehát én nem mondom, hogy ilyen esetek nincsenek, de ez az egész piacgazdaságra jellemző, ez nem a bankrendszer sajátossága. Természetesen ugyanígy igaz bármilyen termékre, nem erre a specifikus termékre, a pénzre, hanem minden más termékre igaz az, hogy egy kliens megszerzése az mérlegelés tárgya, és adott esetben lehet, hogy nem éri meg azt a klienst megszerezni. És talán ilyen esetben lehet azt mondani, hogy nem érvényesült a verseny. Én mégis azt gondolom, hogy ettől még a verseny alapvetően érvényesült.

M. J.: Ha elfogadjuk, hogy Magyarországon piacgazdaság van, és kell a bankrendszer, akkor véleményed szerint eljutott-e a bankrendszer olyan pontig, amikor nyugat-európai mércével is tudja biztosítani azokat a szolgáltatásokat, amelyek a magyar gazdaság növekedését biztosítani tudnák?

M. P.: Ha nem akadályozzák külső tényezők, akkor igen. Egyrészt Magyarországon nem igaz az, hogy minden bank a külföldiek kezében van, mert ugye van egy valódi magyar bank, az OTP (mivel az OTP tőzsdén jegyzett pénzintézet, természetesen vannak külföldi részvényesei – M. J.), amelyik a legerősebb és a legnagyobb bank ma a piacon, sokkal erősebbé vált a válság időszakában, mint a válság időszaka előtt volt, érdekes módon. Ugye a külföldiek által birtokolt és tulajdonolt bankok pedig minden olyan feltételt megadtak, ami ahhoz kellett és kell, hogy valóban nemzetközi szinten is értékelhető bankrendszer működjön. Az egy más kérdés, hogy abban az esetben, ha egy bank nem tud profitot realizálni éveken keresztül, akkor két lehetősége van; vagy kivonul a piacról, ezt nem nagyon szívesen csinálják meg a bankok, mert nagyon nehéz ma piacot szerezni, és azt pontosan tudják, ha ők kivonulnak, valaki más be fog vonulni, tehát hajlandók áldozatokra is. De ugyanakkor van egy eszköz a kezükben, ami a legveszélyesebb a gazdaság fejlődése szempontjából, hogy tudniillik nem adnak finanszírozást a bankoknak, nem adnak jogkört arra, hogy finanszírozzanak, és ezáltal valójában bennmaradnak ugyan a piacon, de hibernált állapotba kerülnek.

M. J.: Véleményed szerint a külföldi tulajdonosok ezekben a nehéz időszakokban is felelősen viselkedtek?

M. P.: Én azt látom, hogy abszolút úgy vélekedtek, ahogyan egyébként egy tulajdonosnak ezekben a kérdésekben vélekednie kell, természetesen abból kiindulva, hogy ők a saját tulajdonosaik felé felelősséggel tartoznak a pénzért, amit kihelyeztek Magyarországra. De a szempontjaik mindig távlatosabbak voltak, tehát nem egyszerűen arról volt szó, hogy most a mai nap realizálnak-e profitot.

Medgyessy Péter a mai olvasó számára is világosan, szakmai alapon foglalt állást a bankszektort érintő, az elmúlt tíz évben felmerült kérdésekkel kapcsolatban. Gondolunk itt a bankok, mindenek előtt a külföldi tulajdonú bankok által realizált profitokra, a bankszektorért

demagógiától sem mentes kritikai támadásokra, vagy a banki különadókra. Ez utóbbiakkal kapcsolatban leszögezi, hogy miniszterelnöksége alatt ez a kérdés fel sem merülhetett volna, mivel nem vitatható szakmai tény, hogy ezek a különadók beépülnek a rendszerbe és hosszabb távon károsak az egész gazdaság számára.

Korábban a 2000 és 2006 közötti időszakot a bankszektor történetében békés, sikeres aranykornak minősítettük. Ez a bankszektor fejlődésére, szolgáltatásainak minőségére és a bankok jövedelmezőségére vonatkozóan mindenképpen igaz volt. Nézzük meg közelebbről ezt az időszakot, sikereivel és gondjaival együtt.

Ebben az összefüggésben meg kell említeni azt a törvényjavaslatot, amelyet a kormány nevében Draskovics Tibor pénzügyminiszter 2004 szeptemberében nyújtott be a parlamenthez (a T/11622. számú törvényjavaslat), amelynek tárgya a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadója volt. Ennek lényege, hogy a költségvetés a pénzügyi intézetektől a 2005-ös és 2006-os évben évente 30 milliárd forintot akart különadó formájában elvonni (viszonyításképpen: a hitelintézetek adózás utáni eredménye a PSZÁF adatai szerint 2005-ben 314, 2006-ban 336 milliárd forint volt – M. J.). A törvényjavaslat indoklására azért érdemes kitérni, mert ekkor jelent meg először a bankok megsarcolásának indokaként a társadalmi igazságtosság és a bankok jövedelmezősége között mesterségesen felállított követelmény. Az indoklás első fele így szólt:

„A 2003. és a 2004. évben a pénzügyi intézményeken kívülálló, és a költségvetést hátrányosan érintő okok miatt a szektor kamatkülönbözete (kamat marzsa) megnőtt, és meghaladja az Európai Unióban működő intézmények által elért kamatkülönbözetet. Amíg az említett körülmények fennállnak – az igazságosabb köztelherviselés érdekében – indokolt az érintett intézmények többlet eredményének egy részét visszaforgatni a költségvetésbe. Ezt szolgálja a törvényjavaslat, amely a különadó alapjaként egy olyan speciális jövedelmet – a kapott kamatok és kamatjellegű bevételek, illetve a fizetett kamatok és kamatjellegű ráfordítások különbözetét – határoz meg, amely más társasági adóalanynál üzletszerű tevékenységből nem keletkezik.”

A törvényjavaslat indoklása ma, évekkel később sem állná meg helyét egy objektív szakmai vitában.

A helyzet megértését segíti és bizonyos mértékben magyarázat is az első ízben bevezetésre kerülő banki különadókra és terhekre, ha visszatekintünk arra, hogy a magyar gazdaság 2005. évi helyzetét hogyan értékelte a Bankszövetség a 2006. áprilisi Testületi Ülésen:

„A kormányzat tudomásul véve (nem kis mértékben az EU nyomására) a korrekció elkerülhetetlenségét, az óvatos, kis lépésekben történő egyensúlyhiány-csökkentés mellett döntött. Ennek megfelelően az euró-zónához való csatlakozás határidejét 2008-ról 2010-re halasztotta, a GDP 0,5%-ában (utóbb már 0,7%-ában) jelölte meg az éves deficitcsökkentési követelményt. A program egyben az állami újraelosztás szerény szűkítését is megcélozta.

Az egyre duzzadó adósságteher mellett a leginkább nyugtalanító jelenség a hitelesség meggyengülése mind a fiskális, mind pedig a monetáris politikában. A hitelesség gyengülésében szerepet

játszottak az évről-évre ismétlődő, év végi deficit korrekciók, a bevételi előirányzatok felülbecsülése, a többször korrigált konvergencia program, az árfolyamsáv eltolása, a forint elleni spekulációk (valutatámadás).

*A költségvetési politika 2005-ben összefoglalóan úgy jellemezhető, hogy nagy erőfeszítésekkel sikerült megfékezni a többletkereslet növekedését és visszaállítani a beruházások és az export hajtóerején alapuló fejlődést. A gazdaság stabilizálásában, a hitelesség helyreállításában azonban nem következett be fordulat.*¹⁹¹

A bankok élesen tiltakoztak a törvényjavaslat ellen, és felvetettek azzal kapcsolatban alkotmányossági aggályokat is. A vita során felmerültek alternatív javaslatok, például hogy a pénzintézetek kamatjövedelmük alapján fizessenek 6%-os különadót, amely csökkentené az általuk fizetendő társasági adó alapját, de volt olyan javaslat is, hogy a hitelintézetek a többi vállalkozástól eltérően 16% helyett 24%-ot fizessenek. Felmerült, hogy a pénzintézetek önkéntes kötelezettségvállalás alapján 30 milliárd forintértékben jegyezzenek államkötvényt úgy, hogy az a költségvetési hiányt csökkentse. A Magyar Bankszövetség egy szakértői csoportot alakított azt követően, hogy az akkor miniszterelnök jelölt Gyurcsány Ferencsel és a pénzügyminiszterrel tárgyaljanak, akik nyitottnak mutatkoztak a tekintetben, hogy amennyiben a pénzintézetek a kamatkülönbözeti adó helyett más, de kihatásában azonos módszert javasolnak, azt a kormány mérlegeli, illetve elfogadja.

A kirótt adóteher optimalizálása érdekében a Bankszövetség banki szakértőkkel, valamint a takarékszövetkezetek és a pénzügyi vállalkozások érdekképviselői szakértőivel együttműködve – élve a miniszterelnöktől és a pénzügyminisztertől kapott lehetőséggel – olyan technikai megoldást dolgozott ki, amely az adóalap tekintetében választási lehetőséget adott a nettó kamateredmény, illetve az adózás előtti eredmény adóztatása között. Eszerint az adóalanyok 2005. és 2006. évben vagy 8% pontos társasági többletadót fizetnek, vagy a kamatkülönbözet 6%-át. A pénzintézeteknek a kormányhoz eljuttatott javaslata megfelelt a költségvetés bevételi igényeinek, így 2005-ben és 2006-ban összesen mintegy 60 milliárd forint bevételt biztosított.

Végül a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások különadójáról szóló 2004. évi CII. törvény hatálya alá tartozó adóalanyoknak lehetősége volt arra, hogy az adó alapjaként vagy a kamatkülönbözetet vagy az adózás előtti eredményt válassza. A törvény főszabályként a kamatkülönbözet szerinti adózást fogalmazta meg, amelytől akkor térhetett el az adóalany, ha választását bejelentette az adóhatóságnak.

Ezzel a kérdéssel azért foglalkoztunk részletesen, mert akár az 1987-es bankreform, akár az 1990. évi rendszerváltozás utáni időszakot tekintjük, ez volt az első olyan alkalom, amikor a politika és a kormány a piacgazdaság alapvető szabályait figyelmen kívül hagyva egy ágazatra jelentős különadót vetett ki, bevezetve egy olyan új adótípust, amely komoly alkotmányossági

¹⁹⁰ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2006.

aggályokat vetett föl, közgazdaságilag tartalma nem volt megalapozott, diszkriminatívan kezelt egy fontos gazdasági ágazatot. Ezt a 2005–2006-ban 60 milliárd forintos adóterhet jelentő adónemet is átmeneti jellegűnek tekintették, de mint később kiderült, ennek is lett egy úgynevezett járadék formája, amelyet a bankok még e sorok írásakor, azaz 2013-ban is fizetnek. Ideológiai szempontból pedig ez az intézkedés volt az úttörője a később hasonló indoklással és politikai megközelítéssel bevezetett különadóknak.

Alig csitultak el a banki különadó bevezetésével kapcsolatos viták, 2005-ben már megjelent a kamatadó bevezetésének gondolata is. A kamatadó és a tőzsdei ügyletekből származó jövedelemadó már 2006. szeptember elsején bevezetésre került, ami a bankok számára ismét negatív kihatású döntés volt, legalábbis a betétgyűjtés és a hazai megtakarítási hajlandóság vonatkozásában.

A hitelintézeti szektor érdekképviselői szervezetei, a Magyar Bankszövetség, az Országos Takarékszövetkezeti Szövetség és a Takarékszövetkezetek Országos Érdekképviselői Szövetsége 2005 augusztusában beadvánnyal fordult az Alkotmánybírósághoz a banki járadékadó és a kamatadó tárgyában. A beadványban az államháztartás egyensúlyát javító különadókról és járadékról szóló 2006. évi LIX. törvény (Áhej tv.) több paragrafusát, valamint az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2006. évi LXI. törvény (Eptm.) kamatadó hatálybalépésével kapcsolatos rendelkezését kérték megsemmisíteni. Az érdekképviselői szervezeteknek ez az Alkotmánybírósági kérése sem járt sikerrel.

A bankokat érintő sorozatos negatív kormányzati döntések tették szükségessé, hogy a magyar Bankszövetség aktívabb és proaktív külső kommunikációt folytasson. Ennek a szükségszerűségnek és felismerésnek az eredményeképpen született meg az az Elnökségi döntés, hogy 2005 őszén megalakult a Bankszövetség Kommunikációs Bizottsága. Feladata a bankok tevékenységéről szóló, a közvélemény érdeklődésére számot tartó vélemények megvitatása és kibocsátása, illetve a bankok tevékenységét befolyásoló állami szabályozásokra történő, közös érdekeket kifejező vélemények, állásfoglalások közvetítése. A Munkabizottság elkészítette *„A gazdaságpolitika 2005-ben: Helyzetértékelés és javaslatok”* című anyagát, amelyet eljuttattak a Pénzügyminisztériumnak, a Jegybanknak, a PSZÁF-nak, továbbá a parlamenti pártoknak.

2005 elejére ismét normalizálódott a Bankszövetség és a kormány kapcsolata, olyan mértékben, hogy a szövetség 2005. április 12-i Testületi Ülésén részt vett Gyurcsány Ferenc miniszterelnök. A Bankszövetség elnöke, Erdei Tamás köszöntő beszédében többek között a következőket mondta:

„Nagy öröömre szolgál, hogy miniszterelnök úr elfogadta meghívásunkat a Testületi Ülésre. Utoljára 10 éve vett részt az akkori miniszterelnök (Horn Gyula) a Bankszövetség Testületi Ülésén. Miniszterelnök úr mai látogatását úgy értékeljük: a kormány igényt tart a bankszektor véleményére, s elismeri a bankszektor teljesítményét, tevékenységét. Ezt azért is szükséges előrebocsátani, mert az utóbbi években sajnos egyre többször találkozunk populistákkal, a bankokat és a bankárokat érdemtelenül és igaztalanul elmarasztaló véleményekkel, s néha olyan kormányzati

döntésekkel is, amelyek egyoldalúan, és közgazdaságilag megalapozatlanul a bankokat sújtják. A bankrendszer arra törekszik, hogy a pénzügyi közvetítést minél eredményesebben, hatékonyabban végezze el, s ezzel segítse a gazdasági fejlődést.”¹⁹²

Gyurcsány Ferenc válaszában elmondta, hogy a kormány és ő maga is folyamatos konzultációra és partneri viszonyra törekszik a bankszektorral. Kifejtette, hogy kettős szorításban van a kormány, a jelen és a múlt, illetve a jelen és a jövő ellentmondásai által behatárolt térben kell cselekednie. Majd így folytatta:

„A manapság tapasztalható antikapitalista és populistá demagógiával szemben nagyon magányosnak érzi a kormányt: a kormány egyedül nem tudja megvédeni a piacgazdaságot. A bankoknak is bátrabban fel kellene lépniük a piacellenes, vállalkozásellenes, vagy éppen bankellenes nézetekkel szemben, mert ezek a demagóg, a szocializmust visszasíró hangok nem csak szélsőséges minoritásokat, hanem sajnos jelentős rétegeket jellemeznek. E téren sokat segíthetnének gesztusértékű fogyasztóbarát intézkedések, például az, ha nem számítanának fel külön díjat akkor, ha az ügyfél egy másik bank automatájából vesz fel készpénzt. 2006 végére a korábbi vállalkozásnak megfelelően megszűnik a banki különadó.”¹⁹³

A Testületi Ülésen elhangzott hozzászólásokból még kettőre térünk ki. A jegyzőkönyv szerint Csányi Sándor elmondta, egyetért azzal, hogy az előző kormányzati ciklusban elindított lakásprogram, illetve a közszféra béreinek rendezése máig óriási terhet jelent a költségvetésnek. Ha a hátralévő 10 hónap alatt lesz bátorsága a kormánynak alapvető változásokat elindítani az egyensúly javítása érdekében, akkor joggal elvárható, hogy ezeket a bankok nyilvánosan támogassák. Az EU-s támogatások elnyeréséért többet kellene tenni. Elsősorban azokat a problémákat kellene megvizsgálni, amelyek a kisvállalkozásokat érintik.

Felcsuti Péter – a Bankszövetség későbbi elnöke – szerint 10 hónap valóban kevés átfogó reformokra, de bizalom visszaszerző intézkedésekre lenne mód: méltánytalan és fölösleges költségeket rónak a pénzügyi szektorra, amelyek néhány milliárdos bevételt jelentenek ugyan az államnak, de nagymértékben rontják a piacok hangulatát. Ide sorolja az APEH intézkedését, amikor nyilvánvalóan alap nélkül tartja vissza az ÁFA-t. Ugyancsak rossz közérzetet kelt, hogy az állam nem képes elvégezni a földalapú támogatások folyósításával kapcsolatos adminisztratív feladatokat.

„Válaszában Gyurcsány Ferenc az állam működését ért kritikákkal egyetértve kifejtette, hogy az államszervezet egésze és szinte valamennyi szegmense kevésbé alkalmas feladatai ellátására. Az üzleti szférából bekerülni a közigazgatásba felér egy kulturális sokkal. A hagyományos köztisztviselői jogvédelem nem párosul a versenyszférára jellemző adaptív munkakultúrával. 2006-ban el kell indítani egy másfél évig tartó államszervezeti reformot, aminek ki kell terjednie az intézményi-, irányítási-, szervezeti átalakításra – és be kell bizonyítani, hogy kevesebb létszámmal többet lehet teljesíteni.”¹⁹⁴

¹⁹², ¹⁹³, ¹⁹⁴ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2005.

A 2005. évi testületi ülés feladata egyben a tisztújítás is volt. Abszolút többséggel újabb 3 éves időtartamra meghosszabbították Erdei Tamás elnöki mandátumát és alelnökké választották dr. Matthias Kunschot, a HVB Bank Hungary elnök-vezérigazgatóját, elnökségi tagnak pedig dr. Csányi Sándort, az OTP Bank elnök-vezérigazgatóját, dr. Gergely Károlyt, a Fundamenta Rt. vezérigazgatóját, Czirják Sándort, a Magyar Fejlesztési Bank vezérigazgatóját és Gyuris Dánielt, az FHB Földhitel- és Jelzálogbank vezérigazgatóját. 2005-ben a Bankszövetség főtitkárának munkáltatója még a Testületi Ülés volt, újabb 5 éves időtartamra a Magyar Bankszövetség főtitkárává választották dr. Nyers Rezsőt.

Nem csak banktörténeti, hanem gazdaságtörténeti szempontból is jelentős volt az a nyílt levél, amelyet az SZDSZ akkori elnöke, Kuncze Gábor írt Erdei Tamásnak, a Bankszövetség elnökének. Ebben leszögezi, hogy a liberálisok következetesen azt képviselik, hogy Magyarország mielőbb csatlakozzon az Euró-övezethez.

„Az elmúlt napokban azonban világossá vált: a liberálisok javaslatát sem konzervatív, sem szocialista oldalon nem támogatják. A kormányfő nyilatkozatai alapján úgy tűnik, mintha elbizonytalanodott volna az Euró 2010-es bevezetésével kapcsolatban. Tudjuk, az Euró bevezetése áldozatokkal jár. szigorúbb költségvetést, felelősebb gazdálkodást, komoly reformokat igényel... Nem csak azért kellene átalakítani az egészségügyet, csökkenteni a hiányt, mert az Euróhoz ez kell – hanem mert egyébként is ez Magyarország érdeke... Mi, liberálisok, mindent meg fogunk tenni, hogy a kormányt meggyőzzük: térjen vissza eredeti álláspontjához, az Euró 2010-es bevezetéséhez. Szeretnénk azonban, ha ebben a folyamatban szakmai partnereink is lennének.”

A Bankszövetség elnöksége nevében Erdei Tamás 2005. október 6-i keltezéssel válaszában a következőket írta:

„Úgy ítéljük meg, az Euró bevezetése hazánkban nem egyszerűen formális jogi kötelezettség, hanem elemi érdek, a többi között az Ön levelében is érintett szempontok miatt. A bankrendszer számára fokozott kockázatot rejt az esetleges halasztás miatti árfolyamgyengülés lehetősége, ami az egyre növekvő arányú devizahitelek körében veszélyeztetheti a hitelek visszafizetését...

...A 2010-es céldátum újabb halasztása alapjaiban valószínűleg nem rengetné meg a befektetői bizalmat, de mindenképpen gyengítené a magyar gazdaságpolitika hitelességét, s ronthatná a magyar gazdaság külföldi megítélését, különösen akkor, ha a halasztásra politikai célú ígéretetés, a fogyasztási kereslet élénkítése miatt kerülne sor.

...S még valamire szeretnénk ráirányítani a figyelmet: az állambáztartás jelenlegi szerkezetében megítélésünk szerint gyakorlatilag kimerültek a takarékoskodás, a költségvetési hiány érdemleges és tartós csökkentésének a lehetőségei.

Fenntartható módon csak akkor lehetséges a hiány csökkentése, ha sok év mulasztása után végre érdemi szerkezeti átalakulás történik az egészségügyben, az önkormányzati rendszerben, a közigazgatásban, illetőleg folytatódik a nyugdíj reform is. Ezen jelentős – az egész társadalmat érintő – reform jellegű lépések csak egy részleteiben is kidolgozott és a társadalommal megismertetett elképzelés alapján történhetnek meg; ezek a koncepciók azonban – ismereteink szerint – egyelőre

hiányoznak. Ezeknek a kérdéseknek a kidolgozásában a Magyar Bankszövetség szakértői szívesen vállalnak szerepet.”¹⁹⁵

Az Euró bevezetésének lehetőségéről, a halasztás várható problémáiról a Bankszövetség elnöksége november 10-én a pénzügyminiszterrel is tárgyalt, de amint a későbbi fejlemények igazolták: sikertelenül.

Az előbbiekben a korábbi éles nézetkülönbségek elsimítása után egy harmonikus együttműködési képet kaptunk a kormányzat, valamint a politikai vezetés és a Bankszövetség viszonyáról. Ez a helyzet rövidesen, már 2006 első felében ismét megváltozott. 2006. június 15-én ugyanis az elnökségi tagokat a titkárság már arról tájékoztatta, hogy a Bankszövetségnek a korábbiakkal ellentétben nem volt lehetősége a parlament elé kerülő adótörvények előkészítésében, véleményezésében való részvételtre. *„Az országgyűlés honlapjáról június 13-án értesültünk a kormány által meghirdetett adóváltoztatások szövegszerű törvényjavaslatairól. Felháborodva vettük tudomásul, hogy a kormány a törvényalkotásról szóló törvényt semmibe véve, az érdekképviselési egyeztetést kikerülve nyújtotta be adóváltoztatási javaslatait a Parlamentbe.*

A tagbankjainkat kiemelten érintő új különadóról sem kaptunk előzetesen semmiféle információt. A kormány által bejelentett és a biztosítókra is kiterjeszteni kívánt különadót 2 napon belül újabb, kizárólag a hitelintézeteket érintő adónem váltotta fel, amely – sajtóértesülés szerint – a lakáshitelek kamattámogatásán alapult volna. Végül a korábbiakkal ellentétben, a megjelent törvényszöveg szerint már minden költségvetési kamattámogatásban részesülő hitelintézet érintve lenne, s 2007. január 1-től a kamattámogatás összege után 20% járadékot (adót) vetnének ki.”¹⁹⁶

Mint az előbbiekben már utaltunk rá, bekövetkezett a bankszektornak egy újabb terhelése, a 2005–2006-os évekre bevezetett banki különadót 2007-től egy járadéknak nevezett újabb adó váltotta fel, amiről a szövetség summás véleménye: *„A Bankszövetség a javaslatot az aránytalan teherviselés, és alapvető jogi, közgazdasági alapelvek megsértése miatt elfogadhatatlannak tartja. Azon felül, hogy a szektor szelektív kezelésének fenntartását továbbra is alkotmányellenesnek tartjuk és elutasítjuk, a járadék típusú adó kivetése megalapozatlan és visszautasítjuk.*”¹⁹⁷

A tiltakozás, elutasítás és visszautasítás természetesen hiábavaló volt, a járadék bevezetésre került és tartósan beépült a rendszerbe.

Ezek után a banktörténet ironikus pillanatképe volt, amikor Gyurcsány Ferenc, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke, pár nappal később, június 21-én, levélben köszönte meg a Bankszövetség miniszterelnökké történő választása alkalmából küldött jókívánságait:

„Ebben a történelmi pillanatban a reformkormánynak – és személyesen nekem is – különösen fontos azoknak a támogatása, akik életpályájukkal, hivatásukkal méltán vívták ki maguknak a köz tiszteletét. Önök kétségkívül ilyen emberek.

¹⁹⁵ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2005.

^{196, 197} A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2006.

Így talán nem udvariatlanság, ha ezt a levelet nem pusztán arra használom fel, hogy megköszönjem a gratuláló szavakat, hanem egyúttal kérjem az Önök további támogatását, segítő szándékú kritikáját is, az előttiünk álló, létfontosságú reformok véghezvitele során.

*Az Önök szava ugyanis fontos nekem, és fontos Magyarországnak is.”*¹⁹⁸

A bankszektorra érő számos változás, előre nem tervezhető kormányzati intézkedések ellenére a bankok 2005-ben és 2006-ban eredményesen működtek. A Bankszövetség elnöksége úgy döntött, hogy készíteni kell egy középtávú stratégiai tervet, amely 2006 szeptemberében készült el, *„Versenyképesség és stabilitás, a Magyar Bankszövetség középtávú stratégiai terve (2007–2012)”* címmel. A stratégia kidolgozásakor még nem lehetett gondolni arra, hogy a terv első évét követően, már 2008-ban hazánkat is eléri a nemzetközi pénzügyi és gazdasági válság. Ennek ellenére érdemes a középtávú stratégia néhány gondolatát felidézni:

„A Magyar Bankszövetség alapfeladata, szakmai tevékenységének középpontjában a hitelintézetek versenyképességének növelése, a működési biztonság erősítése és a pénzügyi szolgáltatások színvonalának javítása áll... A bankrendszer viszonylagos gyengeségei a következőkben foglalhatók össze:

- a magas szintű jövedelmezőség fenntartásának lehetőségét a makrogazdasági és a szabályozói környezet változékonysága folyamatosan és nem jelentéktelen mértékben veszélyezteti. Bár az utóbbi években a szektor erőteljesebben hallatja a hangját a makrogazdasági és általános szabályozási kérdésekben, e vélemények érvényre juttatása a kívánatosnál kevésbé sikeres;*
- a hazai bankpiac alapvetően lokális jellegű: a bankok nagyobb része külföldi pénzintézetek hazai leányvállalata; az eszközök nagyobb részét pedig a kkv szektor és a háztartások hitelei teszik ki. A lokális jellegből következik a nagyobb fokú sérülékenység, akár a nemzetközi piaci hatások, akár a háztartások és a kkv szektor jövedelmeit érintő változások nyomán.*
- egyes termékcsoportokban a piaci koncentráció magas, ami szintén a sérülékenységet növeli.*
- a pénzügyi szolgáltatási szektor tevékenységének társadalmi elfogadottsága alacsony, a szektort időnként erre alapozó populista töltetű intézkedések sújtják.*

A Magyar Bankszövetség hosszú távú céljai című fejezetben pedig a következőket olvashatjuk:

A szövetségnek ezért hosszú távú célja az, hogy a szabályozói túlbiztosítással szemben határozottan képviselje a piaci szereplők érdekeit, a jövedelmezőségi szempontot addig a határig, amíg a versenyképességet támogató banki szabályozás a minden kockázatot kiszűrni kívánó banki szabályozástól elválik.

*Az elkövetkező években a Magyar Bankszövetség kiemelt feladatának tekinti a hitelintézeteket sújtó közgazdaságilag és jogilag egyaránt támadható nem normatív adók megszüntetését, illetve a pénzügyi közvetítő rendszer költségeit növelő speciális díjak (felügyeleti díj, biztosítási díj) fajlagos mérséklését.”*¹⁹⁹

Megállapíthatjuk, hogy ezek a stratégiai célkitűzések ma is időszerűek lehetnének, valamint azt is, hogy a középtávon kijelölt célok között megjelölt feladatok, illetve azok megoldásának

^{198, 199} A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2006.

ellehetetlenülése, milyen mértékben vetítették előre a 2009 utáni, a bankrendszer életét nehezítő problémákat.

Néhány bekezdéssel korábban írtunk arról, hogy 2006 elején, illetve közepén úgy tűnt, hogy normalizálódott a kormány és a Bankszövetség viszonya annak ellenére, hogy bevezetésre kerültek ugyan a különadók, döntés született a járadék és a kamatadó bevezetéséről, de a kormány és a miniszterelnök békülésre utaló gesztusokat tett. Ebben a helyzetben a banki közösséget ismét meglepte, hogy a miniszterelnök döntése alapján létrehozták a *„Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottságot”*, amelyet a pénzügyi köznyelv a későbbiekben vezetőjéről, Várhegyi Éváról elnevezve *„Várhegyi Bizottság”*-ként ismert.

Ezzel a Bankszövetség történetének olyan eseményéhez érkeztünk 2006–2007 fordulóján, amely hosszú időn át kísérte, befolyásolta a szektor életét.

Elindítója és kiváltó oka ennek a folyamatnak tehát az úgynevezett Várhegyi Bizottság jelentése volt. Még ma is, több év távlatából úgy érezzük, hogy nem telt el elég idő a jelentés letisztult megítéléséhez. Le kell szögezni, hogy a Bizottság szakértőinek szakmai tisztességéhez, jó szándékához, nem fér kétség. Nem lehetett előre látni, hogy az időzítés nem szerencsés, hogy hamarosan beköszönt a gazdasági válság, hogy több javaslat esetleg korai, túldimenzionált kormányzati intézkedéseket vált ki. Tény, hogy a Bizottság jelentése körüli vita megosztotta a banki vezetőket és az önszabályozás mértékében való egyet nem értés 2009 őszén a Bankszövetség történetében először, akkori elnökének lemondásához vezetett.

A Bizottság jelentésében a javaslatok, a bankrendszer tevékenységének sajátos megközelítése elindított egy olyan folyamatot, amely hosszú évekre kihatóan negatívan befolyásolta a bankszektor működési környezetét, a szektornak reputációs kockázatokat, a közvéleményben pedig bizalmavesztést eredményezett. Ez az értékelés természetesen a bankszektor akkori véleményét tükrözi, de a Bankszövetség történetének összefoglalásakor ezt kell alapul vennünk. Később ez a kép is árnyaltabbá válik, amit látni fogunk a banki vezetők később következő visszaemlékezése alapján.

Az 1987-es bankreformot követő húsz évben a bankok életében voltak nehéz időszakok, de a Várhegyi Bizottság anyagával elindult egy folyamat, amelynek – nem egyszer negatív – hatásai napjainkban is érezhetők.

A miniszterelnök a 1097/2006 (X. 5.) számú kormányhatározattal hozta létre a Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottságot, elnökévé Várhegyi Évát, tagjaivá Dietz Gusztávnét, Király Júliát, Kováts Surdot és Németh Györgyöt nevezte ki. A kormányhatározat szerint a bizottság feladata az volt, hogy *„a hazai helyzet és a nemzetközi tapasztalatok áttekintése alapján a fogyasztóvédelem szempontjából tegyen javaslatokat a hitelintézetek lakossági szolgáltatásával kapcsolatos kormányzati lépésekre, a vonatkozó jogi szabályozás felülvizsgálatára, és a pénzügyi intézmények tevékenységének fejlesztésére.”*²⁰⁰

²⁰⁰ Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság: *Javaslatok a lakossági bankszolgáltatások problémáinak kezelésére*, 2006. december, Előszó.

Miután a Bizottság írásos javaslatát 2006 decemberében terjesztette elő, az azzal kapcsolatos bankszövetségi állásfoglalás kidolgozása már a következő év feladata volt, ami átvezet bennünket a 2007 utáni banktörténet elemzéséhez.

A 2007 ÉS 2010 KÖZÖTTI IDŐSZAK

A Bizottság tehát az idézett kormányhatározatnak megfelelően végezte munkáját, a jelentés készítői eleget tettek a felkérésnek, de természetesen nem gondolhattak arra, hogy bő egy évvel később a pénzügyi és gazdasági válság elérje hazánkat. A jelentés közzétételének időzítése emiatt sem volt szerencsés. A kormány a bankszektorral érdemi szakmai konzultációkat nem folytatott, hatástanulmányok nem készültek és részben ennek köszönhetően is, a jelentés készítőinek szándéka ellenére, a javaslatok teret nyitottak a bankellenes populizmus, politikai demagógia számára.

A Várhegyi Bizottság tényfeltáró anyagának vezetői összefoglalójában 17 pontban foglalta össze a bankok működésével kapcsolatos problémákat. A leírtak súlya és a későbbi következmények miatt idézzük a vezetői összefoglalót:

- „1. *A lakossági pénzügyi szolgáltatásokat vizsgáló szakértői Bizottság véleménye szerint a hazai lakossági bankpiacon több probléma is gátolja a működőképes verseny (Működőképes verseny, ha szabályozói beavatkozás már nem javíthatja szignifikáns mértékben a piac működését. – M. J.) fokának növelését. Ezek a problémák a piaci szerkezettel, a piac transzparen-ciájával, a fogyasztóvédelemmel, illetve a pénzügyi szektor közvetítő szerepének korlátozott voltával kapcsolatosak.*
2. *A verseny erősítése és az ügyfelek költségének mérséklése céljából a Bizottság fontosnak tartja, hogy könnyebbé váljon a szolgáltatók közötti váltás. A Bizottság javasolja, hogy a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások érdekvédelmi szövetségei kezdeményezzék tagszervezeteiknél a folyószámla-váltás megkönnyítését, valamint a hiteltermékek közötti váltás menetének egyszerűsítését, azaz a hitelek előtörlesztésének és új hitelekkel való kiváltásának könnyítését.*
3. *A Bizottság megítélése szerint a bankváltás megkönnyítésére megfelelő lehetőséget nyújthat a számlaszám-átírányítás feltételének megteremtése, amely törvényi kötelezés útján jöhet létre. A Bizottság azt javasolja, hogy a PM a hitelintézetek szövetségeivel, a Giro-val, az MNB-vel, a PSZÁF-fal együttműködve vizsgálja meg a megvalósítás lehetséges módjait.*
4. *A bankváltás könnyítése és a pénzügyi kultúra terjesztése érdekében a Bizottság javasolja annak megvizsgálását, hogy miként működhetne a csoportos beszédési megbízások központi felhatalmazási rendszere, amely lerövidítheti a megbízások bankok közötti átírányításának idejét.*
5. *A felelős hitelezői magatartás kialakulása és a fogyasztói biztonság növelése érdekében a Bizottság támogatja a minden pénzügyi szolgáltatóra és minden hitelfelvevőre kötelező jellegű*

pozitív adóslista²⁰¹ létrehozását. A pozitív adóslista mellett és ellen szóló érvek megismerése után, valamint a nemzetközi tapasztalatok áttekintése alapján a Bizottság úgy ítéli meg, hogy van olyan közérdekű alkotmányos érdek (a lakossági hitelcsődök bekövetkeztének csökkentése), amely indokolhatja az alapjogi korlátozást.

6. A Bizottság a pénzügyi szolgáltatások területén különösen fontosnak tartja a fogyasztók megfelelő tájékoztatását és a termékek, kamatok, díjak összehasonlíthatóságát. Az előírt hozam- és hiteldíj mutatók alkalmazásának problémái miatt szükségesnek tartja, hogy a vonatkozó kormányrendelet módosítása és/vagy az érintett szolgáltatások önszabályozása egyértelművé tegye a mutatók számításának és közzétételének módját.
7. A Bizottság azt is fontosnak tartja, hogy a hitelintézetek termékeinek, szolgáltatásainak árazása kellően átlátható legyen az ügyfelek számára.
8. A Bizottság úgy látja, hogy a hiteldíj mutató számításáról és közzétételéről szóló kormányrendelet nem biztosítja minden esetben az ügyfelek egyénre szabott tájékoztatását (például a lakáshitelek esetében), ezért ebben a vonatkozásban is indokolt lehet a szabályozás fejlesztése. Az ügyfélre szabott tájékoztatás elterjedéséhez az állami szabályozás mellett a szolgáltatók önszabályozása is szükséges.
9. Az általános szerződési feltételekkel kapcsolatos problémák miatt a Bizottság támogatja a PSZÁF hitelezési ajánlásában a konkrét kamat, illetve díjelemhez kapcsolódó egyoldalú szerződésmódosítási feltételek meghatározására vonatkozó transzparens, követhető igény megfogalmazását. Mivel az egyoldalú szerződésmódosítás lehetősége jelentős piaci hatalmat teremt a pénzügyi szolgáltatók oldalán, a Bizottság álláspontja szerint érdemes a kérdés jogi szabályozását újragondolni.
10. A fogyasztók megfelelő tájékoztatása érdekében a Bizottság hasznosnak tartja, hogy a PSZÁF rendszeresen termék-összehasonlítást segítő információkat közöl a honlapján. Úgy ítéli meg azonban, hogy a közzétételek hatásságát megfelelő kommunikációval is növelni szükséges.
11. A pénzügyi kultúra terjesztése érdekében a Bizottság támogatja a pénzügyi ismeretek középiskolai oktatását, illetve az alaptantervbe történő felvételét.
12. A Bizottság célszerűnek látja újragondolni a fogyasztói panaszok kezelésének intézményrendszerét és gyakorlatát azzal a céllal, hogy – összhangban az EU vonatkozó vitarendezési direktívaival – alkalmazása hatékonyabbá váljon, és megszűnjenek az intézményi párhuzamosságok.
13. A Bizottság megítélése szerint növelni kell az egyéni jogviták során alkalmazott békéltetés eredményességét. Ennek – a PSZÁF szakértői támogatása mellett – célszerű eszköze lenne, ha

²⁰¹ Magyar Bankszövetség: *Hitelintézeti fogalomtár*, 39. Pozitív adóslista: Pozitív adóslisták azok a nyilvántartások, amelyek minden hitel- és hitel jellegű szerződéssel rendelkező adós adatát és a szerződéseik adatait tartalmazzák. Egy adott szerződéshez egy adott adós részéről pozitív adóslisták egyszerre kezelik a pozitív és negatív hitel- és mulasztás-adatokat, ezért teljes listás nyilvántartásoknak is szokás ezeket nevezni.

a hitelintézetek szakmai szervezetei arra ösztöklélnék tagszervezeteiket, hogy komolyan vegyék a békéltető testületek eljárását és döntéseit.

14. *A Bizottság a pénzügyi kultúra fejlesztése, a készpénzkímélő fizetési módszerek elterjesztése érdekében kívánatosnak tartaná, hogy a hitelintézetek önkéntes megállapodással létrehozzák az olcsó alap-bankszámla konstrukciót a számlával nem rendelkező állampolgárok számára. Megfelelő batástanulmányok, az előnyök és a hátrányok mérlegelése után a kormány döntést hozhat arról, hogy az állami juttatások kifizetését csak a bankszámlára történő utalással lehessen a jövőben teljesíteni.*
15. *A Bizottság úgy ítéli meg, hogy a bankok önszabályozó módon kialakított magatartási formái és eljárásai sok problémára hatásosabb megoldást adhatnak, mint a jogszabályi kötelezések. A Bizottság arra tesz ajánlást, hogy a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások szakmai szövetségei alakítsanak ki minden tagszervezetükre kiterjedő magatartási kódexet, amely megoldásokat kínál a fogyasztói problémák kezelésére.*
16. *A Bizottság javasolja, hogy a magyar pénzügyi hatóságok a fontosabb hiteltermékek és a pénzforgalom esetében dolgozzanak ki a lakosság eligazodását, választását megkönnyítő szabványokat, amelyeket a hitelintézetek önkéntesen – mintegy „minőségbiztosításként” – alkalmazhatnak.*
17. *A Bizottság javasolja, hogy amennyiben a fentiekben ajánlott önszabályozó eszközök egy éven belül nem jönnek létre, a pénzügyi kormányzat teremtsen meg azokat a jogszabályi megoldásokat, amelyek alkalmasak az adott problémák kezelésére.”²⁰²*

Ennek az írásnak a keretei nem teszik lehetővé, hogy egy több mint 20 oldalas dokumentum megállapításait külön-külön értékeljük. Minden bizonnyal megteszi azt egy későbbi gazdaságtörténeti elemzés. A fenti vezetői összefoglalót évekkel később újraolvasva meg kell állapítani, hogy tartalmazott előreutató, szakmailag vitathatatlan és helyes javaslatokat. Ebben az írásban mégis az a feladatunk, hogy bemutassuk a Bankszövetség által megélt vitákat és a következményeket. A szakértői bizottság első megállapítása, hogy a hazai (lakossági) bankpiacon nem elégséges a működőképes verseny, ami azt jelenti, hogy „*a szabályozói beavatkozás már nem javíthatja szignifikáns mértékben a piac működését*”. Ez a megállapítás mintegy elvi alapvetésként végigvonul az egész anyagon és ez motiválja a bankváltás, számlaszám-átírányítás, pozitív adólista, átlátható árazás, egyoldalú szerződés módosítás, fogyasztóvédelem, vagy a banki önszabályozás kapcsán megfogalmazott téziseket, javaslatokat.

Várhegyi Éva a bankszektoron belüli versennyel korábban is foglalkozott. 2002-ben kiadott könyvében írta:

„Az éleződő versenyben 1993 és 2000 között komoly piacvesztést szenvedett néhány, addig jelentős súlyú bank. A legnagyobb „vesztes” az OTP volt: a hat év alatt 32-ről 23 százalékra csökkent

²⁰² Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság: *Javaslatok a lakossági bankszolgáltatások problémáinak kezelésére*, 2006. december, Vezetői összefoglaló.

a piaci részesedése. Csaknem ilyen mértékben, 14-ről 6 százalékra apadt az ABN Amro Bank (egykori MHB) súlya a magyar bankpiacon. Ha kisebb mértékben is, de a verseny „áldozatai” közé tartozik a Budapest Bank és a K&H, amelyek csaknem két százalékpontot veszítettek piacukból, valamint – kicsit más okok miatt – a Postabank.

...Paradox módon, ugyanez elmondható az egyik nagy piacvesztőről, az OTP-ről is. Piaci súlyának látványos csökkenése ellenére megőrizte kimagasló pozícióját a lakossági ügyfélkörben és üzletágakban, jóllehet, néhány éve már igen kiélezett verseny folyik ezeken a piacokon is...

...Bár korábban megállapítottuk, hogy ma, amikor a banki ügyfeleknek már valóban van választási lehetőségük, a fő problémát nem a verseny hiánya okozza, azért nem szabad lesöpörni a verseny kérdését az asztalról. És nemcsak azért, mert a bankváltás kényelmetlenségekkel és költségekkel jár, miközben a korábban kiválasztott bank abban a kellemes pozícióban lehet, hogy az ügyfél csak akkor hagyja ott, ha komoly veszteségek és/vagy kényelmetlenségek érik. Hanem azért, mert a bankpiac fogyasztóit éppúgy meg kell védeni a tisztességtelen piaci magatartásra lehetőséget adó erőfölény kialakulásától és a bankok összejátszó politikájától, mint más áru vagy szolgáltatás fogyasztóját.”²⁰³

Röviden a szerző véleménye: a 2000-ig terjedő időszakban mindvégig éles volt a bankpiaci verseny.

A Magyar Bankszövetségnek rendkívül rövid időn belül kellett felkészülnie a Várhegyi Jelentésben foglaltak szakmai kezelésére.

Már 2007. február 6-án sor került az első egyeztető megbeszélésre, amelyet a miniszterelnök vezetett. A találkozóról készült emlékeztető szerint a résztvevők a következők voltak: Gyurcsány Ferenc miniszterelnök, Várhegyi Éva, a Bizottság elnöke, Erdei Tamás, a Bankszövetség elnöke, Nagy Zoltán (GVH – Gazdasági Verseny Hivatal), Farkas István (PSZÁF – Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete), Petrétei József (IRM – Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium), Gadó Gábor (IRM), Veres János (PM – Pénzügyminisztérium), Kiss Péter (SZMM – Szociális és Munkaügyi Minisztérium), Kóka János (GKM – Gazdasági és Közlekedési Minisztérium), Gál J. Zoltán (MEH – Miniszterelnöki Hivatal), Keszthelyi András (MEH), Végh Szabolcs (MEH), Váradi Balázs (MEH).

Ezen a megbeszélésen tartalmi kérdésekről érdemben nem esett szó. A Bankszövetség annak a véleményének adott hangot, hogy „a szektorban nincs szükség komoly kormányzati beavatkozásra” vagy, hogy „fontos a pénzügyi kultúra fejlesztése”. A PM véleménye szerint „fontos ezeket a kérdéseket a nyilvánosság előtt napirenden tartani”, a GKM szerint „fontosak az új fizetési módszerek” vagy „meg kellene fontolnia a sárga csekk monopólium elvételét a Postától”. Ez a kevés konkrétumot tartalmazó tárgyalási mód érthető volt, mivel döntés született arról, hogy a miniszterelnök kijelöl egy témavezetőt a kormány részéről, továbbá, hogy külön szakmai egyeztetéseket kell folytatni, a hazai és nemzetközi szakértők bevonásával kialakított

²⁰³ Várhegyi Éva: *Bankvilág Magyarországon*, 2002, 124., 140.

elképzeléseket május 15-ig meg kell tárgyalni és június 30-ig „a kormány, illetve az érintett hatóságok határozzák meg a folyamatból fakadó konkrét intézkedési terveiket és a Bankszövetség írásban fogalmazza meg vállalásait”.

A szóban forgó kérdések súlyához és az elvégzendő feladatokhoz képest nagyon rövid határidőt kapott a Bankszövetség és a szakértők. A „Figyelő” 2007 júniusában így kommentálta a fejleményeket:

„A Várhegyi Éva vezette testület az idén február elején publikálta jelentését, amelyben elégtelennek találta a verseny fokát a bankpiacon – a verseny hátráltatójaként az OTP-t még nevesítette is –, és helyenként igen kemény szavakkal illette a hazai bankrendszert. Egyebek mellett megállapította, hogy a domináns bankok hajlamosak visszaélni az erejükkel, szolgáltatásaikat indokolatlanul drágán kínálják, nem segítik elő a bankváltást, és egyoldalú szerződésmódosítással vegzálják a kiszolgáltatott ügyfeleket.

A Magyar Bankszövetség és a hazai pénzintézetek prominens vezetői, nem meglepő módon, a főbb állításokkal ellentétes álláspontra helyezkedtek, majd miután Veres János pénzügyminiszter is együttműködést kért és ajánlott, június végére javaslatcsomagot ígértek a kormánynak.”²⁰⁴

A feladat elvégzésére való felkészülést a Bankszövetség így dokumentálta:

„A miniszterelnöki megbízott Gaál Gyula lett, a Magyar Bankszövetség pedig az alábbi nyolc szakértői munkacsoportot hozta létre:

1. Számla-átírási és csoportos beszédési Munkacsoport
2. Hitelkiváltás és egyoldalú szerződésmódosítás Munkacsoport
3. Ügyfélkapcsolatok
4. Alapszámla
5. E-szerződés, E-számla, E-számlakivonat
6. Pénzügyi kultúra, ismeretek terjesztése
7. Bankok közötti etikai kódex
8. Pozitív adóslista (Ezen a területen már hosszabb idő óta folytak a munkálatok az IRM koordinálásával.)”²⁰⁵

A munkacsoportokban részt vettek a hazai bankok által delegált szakértők, továbbá a Pénzügyminisztérium, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, az MNB, a PSZÁF, a Gazdasági Versenyhivatal képviselői, valamint a Várhegyi Éva vezette Bizottság tagjai.

Ezzel párhuzamosan előkészítésre került az a bankvezetői értekezlet, amelyet 2007. február 26-án a Pénzügyminisztériumban Veres János vezetett. Ezen a megbeszélésen már meghatározták a jelentésből fakadó feladatok munkamódszereit, a megvalósításra javasolt munkatervet, továbbá a már működő vagy alakulás alatt lévő munkacsoportok vezetőire és tagjaira tett javaslatokat is elfogadták.

²⁰⁴ Fekete Emese: *Marzsmérséklet*, Figyelő, 2007. június 28.

²⁰⁵ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2007.

A Bankszövetség a szakértői elemzéseket összefoglaló észrevételeit megküldte a Miniszterelnöki Kabinetiroda Stratégiai Irányításért felelős államtitkárának. Ebből idézzük a jelentés szempontjából fontosabb megállapításokat:

„A hazai bankrendszer az elmúlt 10 év alatt radikálisan átalakította a lakossági bankszolgáltatásokat. Elsősorban a sokszereplős piaci verseny, másodsorban a hatósági-szabályozás következtében kialakultak a hatékony fogyasztóvédelem keretei.

A piac fejlődése során a fogyasztóvédelmi megfontolások nem mindig álltak a banki munka fókuszában, de a sokirányú hatósági szabályozás során nem egyszer szembesült a szakma a fogyasztóvédelmi előírások alacsony hatékonyságával. (Ezek a rendkívül költséges fejlesztések az esetek nagy részében a célközönség töredékéhez jutnak el, míg az ügyfelek egy meghatározó hányada számára inkább zavaró, semmint segítő jellegűek.) Meg kell találni a helyes arányokat...

A Javaslát kimondottan az ügyfelek pozícióját szeretné a bankokkal szemben erősíteni. Önmagában ez a szándék nincs ellenünk, hiszen a tájékozott, jogaival, lehetőségeivel tisztában levő ügyfél kiszámíthatóságot visz az ügymenetbe. Ennek megfelelően az ügyfél-tájékoztatás minőségi (tehát nem mennyiségi!) javításával, a termék összehasonlíthatóság növelésével, a pénzügyi képzés iskolai egyeztetésével természetesen egyetértünk. Fel kell ugyanakkor hívni a figyelmet arra is, hogy az ún. „információs aszimmetria”, a banktermékek növekvő bonyolultsága nem ad esélyt arra, hogy az átlagos ügyfél teljes biztonsággal, megfelelő ismeretekkel válasszon a banktermékek közül. Erre a problémára a banki verseny, a garanciális szabályok, termékszabványosítás, a hatékony panaszkezelési mechanizmusok adhatnak választ...

A Bizottsági anyagban megfogalmazott javaslatok alapvetően a jelenlegi versenyhelyzet elégtelen szintjére alapoznak. A kiindulópont nem teljesen megalapozott. Tagbankjaink megítélése szerint a lakossági piacon éles verseny uralkodik, ahol évről-évre keményedik az ügyfelekért a küzdelem...

Érdemben módosítandónak tartjuk a speciális (egy bank dominálta) piacszerkezetből fakadó árkövető modell leírását. Tényként rögzíthetjük, hogy az OTP kiemelkedő szereplője a lakossági piacnak, ahogy e mellett azt is hangsúlyozni kell, hogy a sorrendben e bank után következő 7–8 hitelintézet nagyjából egyforma súlyú, s a piaci feltételek alakításában nincsenek kiszolgáltatott helyzetben...

Különösen hangsúlyos javaslatként fogalmazódik meg az anyagban a bankváltás, mint az egyik leghatékonyabb fogyasztóvédelmi eszköz gondolata. Nem szakemberek számára valóban ez tűnik a leghatékonyabb fogyasztóvédelmi eszköznek. Valójában a pénzügyi szolgáltatások fejlődése világszerte azt az irányt követi, hogy egyre inkább nem intézmények, hanem termékek versenyezzenek; az ügyfél egyre több szolgáltatótól vesz igénybe szolgáltatást. A különböző banki szolgáltatások kondícióit (az üzleti élet más területeihez hasonlóan) nagymértékben meghatározza az ügyfél ismerete. Az adott bank régebbi ügyfele – aki már számos banki szolgáltatást problémamentesen igénybe vett – újabb tranzakciójánál számíthat olcsóbb kamatokra, gyorsabb ügyintézésre, kisebb fedezetigényre. Azon ügyfél, amely pár % előnyért bankot vált, hosszabb távon

nem biztos, hogy jól jár. Az ügyfél és a bank kapcsolata bizalmi viszonyon alapul, hiszen az ügyfél bizalmas pénzügyeiben választja társnak a hitelintézetet. (Egyébként az EU-ban is zajlik ez a vita, s az uniós bankszövetségek is hangsúlyozzák az EU Bizottsága részére, hogy a banki szolgáltatást nem lehet a mindennapi szolgáltatásokhoz hasonlítani.)...

A Szakértői Bizottság számos kérdésben önszabályozás keretében kívánja megoldani a felmerült problémákat. Mint érdekképviselői szervezet, értékeljük e bizalmat, ugyanakkor rá kell mutatnunk arra, hogy az egyes kérdések kapcsán komoly érdekellentétek feszülhetnek a résztvevő tagintézmények között, másrészt szegényes eszközökkel rendelkezünk a reménybeli megállapodás betartására...

Megelégedésünkre szolgál, hogy a Szakértői Bizottság is fontos célként jelöli meg az ún. „pozitív” listás adószilyvántartás mielőbbi megteremtését. Magunk is úgy ítéljük meg, hogy ez az a terület, ahol mindkét félnek (az ügyfél és a bank) kölcsönösen jelentős előnye származhat.”²⁰⁶

A Bankszövetségi szakmai álláspont szemlélteti a Bizottsági jelentéssel kapcsolatos fenn tartásokat. Egyik megállapítása pedig markáns vélemény: *„Tagbankjaink megítélése szerint a lakossági piacon éles verseny uralkodik, ahol évről-évre keményedik az ügyfelekért a küzdelem.”*

A szakértői munkacsoportok folyamatos munkája mellett, állásfoglalásának és érvanyagának alátámasztására a Magyar Bankszövetség felkérte a McKinsey tanácsadó céget, hogy *„egy átfogó, független, tényeken alapuló elemzést készítsen a magyar lakossági bankszektorban tapasztalható verseny intenzitásáról, nagy hangsúlyt helyezve a verseny elmúlt időszakban jellemző dinamikájára és a magyar bankszektornak az európai országokhoz viszonyított relatív teljesítményére”.*

A McKinsey 2007 májusára készítette el tanulmányát: *„A verseny intenzitása a magyar lakossági bankpiacon és az ügyfélhaszon növelésének lehetséges irányai”* címmel. A cím második része arra utal, hogy a tanácsadó megbízása arra is kiterjedt, hogy készítsen értékelést azokról a területekről, ahol a bankok és a szabályozó hatóságok összefogásával jobban figyelembe lehet venni a banki ügyfelek érdekeit.

Ennek az írásnak terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, hogy egy ötven oldalas átfogó tanulmányt ismertessen. A vezetői összefoglalóból emelünk ki néhány megállapítást, minden külön kommentár nélkül, természetesen azért, mert ezek markáns válaszokat adnak a Jelentés egyes javaslataira:

„A magyarországi lakossági bankpiac részletes elemzése rávilágít, hogy a magyar bankok között erős és fokozódó verseny tapasztalható...

...A bankpiac szerkezete erős versenyt tesz lehetővé...

...A magyar bankok magatartása a magasabb piaci részesedésért folytatott versenyt tükrözi az ügyfél választását befolyásoló minden fontos dimenzióban...

...A bankszektor teljesítménye összhangban áll a hasonló országokéval, tükrözve a piac méretét, a növekedés dinamikáját, a kamatkörnyezetet és az egységköltségek szintjét.

²⁰⁶ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2007.

...Bár a bankok közötti verseny banki vagy szabályozói intézkedésekkel néhány területen tovább javítható, ezek önmagukban nem elegendőek az ügyfélhaszon maximalizálására. Az ügyfeleknek is kompetensebbé kell válniuk, ami a folyamat kritikus eleme, ugyanakkor Magyarország ezen a területen jelentős elmaradást mutat a nyugat-európai szinthez képest...

...Mindemellett fontos rámutatni arra, hogy a magyar bankszektor csak egészséges jövedelmezőségi szint mellett képes a szükséges kockázatvállalási hajlandóságát megőrizni, a pénzügyi közvetítés növekedését és innovatív jellegét fenntartani (melyek mind a gazdasági növekedés hajtóerejét jelentik).²⁰⁷

A szakértői munkacsoportok és a McKinsey tanulmány megállapításainak figyelembevételével a Magyar Bankszövetség június közepén véglegesítette a lakossági bankszolgáltatások fejlesztésére vonatkozó javaslatait. Ennek alapján – a kormányzati szervekkel folytatott egyeztetések mentén – megkezdődött egy hosszú ideig tartó jogszabály alkotási, módosítási és önszabályozási folyamat. Ezekről a későbbiekben még szólnunk.

A helyzetet az év végén az is „színesítette”, hogy a Gazdasági Versenyhivatal a KOPINT Konjunktúra Kutatási Alapítványtól egy újabb tanulmányt rendelt azzal a céllal, hogy egy hiteles és független módszertant dolgozzon ki a lakossági bankpiacon folyó verseny mérésére, és ennek alapján az első felmérést 2008 nyaráig elvégezze. El is készült egy kutatási vázlat, majd később egy elemzés, de ezeknek a dokumentumoknak már nem volt érdemi hatása a folyamatokra.

2007 abból a szempontból is jelentős évszám a magyar banktörténetben, mert májusban ünnepelték a modern, kétszintű bankrendszer 20. évfordulóját. Ebből az alkalomból a Magyar Bankszövetség nemzetközi konferenciát szervezett. A konferencián elhangzott beszédek-ből válogatunk néhány olyan idézetet, amelyek húsz év távlatában méltatják a '87-es bankreform történetét, de kitérnek az aktuális, a bankok életét érintő aktuális kérdésekre is. Erre a jubileumi összejövetelre a Bankszövetség akkor még meg tudta hívni a korábbi nagynevű pénzügyi szakértők és bankárok közül Hetényi Istvánt, Tímár Mátyást és Fekete Jánost is.

Erdei Tamás, a Magyar Bankszövetség elnöke megnyitó beszédében a következőket emelte ki:

„Nagy tisztelettel és szeretettel köszöntjük azokat a volt döntéshozókat és kollégákat, akik húsz évvel ezelőtt lehetővé tették, hogy ezt a mai napot megünnepeljük, akikben megvolt a bátorság 1987-ben ahhoz, hogy egy új pályára állítsák a magyar bankrendszert.

Amikor elhatároztuk, hogy ezt a mai konferenciát megszervezzük, az alapvető gondolatunk az volt, hogy 1987-ben az akkori szocialista országok közül Magyarország volt az az ország, amelyik elsőként meg merte tenni ezt a lépést, és létrehozta az úgynevezett kétszintű bankrendszert. Természetesen akkor még állami tulajdonosi alapon. Az akkori döntéshozók felismerték, hogy

²⁰⁷ McKinsey&Company (A tanulmány a Magyar Bankszövetség felkérésére készült): *A verseny intenzitása a magyar lakossági bankpiacon, és az ügyfélhaszon növelésének lehetséges irányai*, 2007. május.

ahhoz, hogy a gazdaság növekedni tudjon, feltétlenül szükséges egy versenyző, versengő bankrendszer; s hogy erős gazdaság, erős pénzügyi rendszer, ezen belül erős bankok nélkül elképzelhetetlen. Akkor is voltak éppenséggel gazdasági nehézségeink, s most sem a legrózsásabb a magyar gazdaság helyzete. Mindez megfelelő alapot ad a mai alkalomhoz, nem a konferenciánkhoz, hiszen a megemlékezés mellett alapvetően a jelen és a jövő kihívásaival szeretnénk foglalkozni. Azon kívül tehát, hogy egy ünnepi konferenciát rendezünk, egy asztalhoz próbáljuk ültetni a magyar kormány képviselőit, a magyarországi bankok vezetőit, és természetesen a tulajdonosaink képviselőit, akik európai pénzügyi döntéshozók, annak érdekében, hogy közösen tekintsük át: mi is történt, illetve merre megyünk, ők hogyan is látják magyarországi befektetésüket; milyen gazdasági klímát, környezetet várnak el Magyarországtól, hogy továbbra is erős képviselői legyenek a bankrendszernek.

...A magyar bankrendszer óriási kihívások előtt áll: egyrészt – minden ellenkező állítással szemben – nagyon-nagyon éles verseny van a magyar piacon. A magyar bankrendszernek egyidejűleg két EU direktívát (CRD – Capital Requirement Directive, MiFiD – Markets in Financial Instruments Directive) kell implementálnia, csatlakoznia kell a SEPA-hoz (Single Euro Payment Area), az Európai Unió egységes fizetési övezetéhez. Természetesen szeretnénk segíteni – és az a tőkeerő, ami ebben a teremben ma összegyűjt, képes is segíteni – abban, hogy azt a konvergencia-programot, amit a parlament és a kormány elfogadott, következetesen, nagyon keményen végrehajtsa a magyar kormány, és ehhez egy stabil, kiszámítható monetáris politika társuljon. Ez az, amit a bankrendszer kér. Mi semmifajta támogatást soha nem kértünk, de diszkriminációban sem szeretnénk részesedni. Azt gondolom, hogy mindenben tudjuk támogatni a konvergencia program következetes végrehajtását, hiszen e nélkül nem tudunk egy stabil gazdasági fejlődési pályára visszaállni, és elkerülhetetlenül el fog veszni az az esély, hogy az Európai Monetáris Unióhoz megfelelő időpontban csatlakozni tudjunk.

...Szeretném felkérni Miniszterelnök Urat bevezető előadásának megtartására. Nevében előzetesen is elnézést szeretnék kérni, hogy előadása után el kell mennie, egy kormányátalakítással kapcsolatos megbízásnak kell eleget tennie, és délben pedig külföldre kell utaznia...²⁰⁸

Három gondolatot szeretnék kiemelni a fenti előadásból a könyv későbbi, egész mondani-valója szempontjából:

- A döntéshozók felismerték, hogy ahhoz, hogy a gazdaság növekedni tudjon, feltétlenül szükséges egy versenyző, versengő bankrendszer; s hogy erős gazdaság, erős pénzügyi rendszer, ezen belül erős bankok nélkül ez elképzelhetetlen.
- A magyar bankrendszer óriási kihívások előtt áll: egyrészt – minden ellenkező állítással szemben – nagyon-nagyon éles verseny van a magyar piacon.
- Mi semmifajta támogatást soha nem kértünk, de diszkriminációban sem szeretnénk részesedni.

²⁰⁸ Erdei Tamás, a Magyar Bankszövetség elnöke: *Feladatok és kihívások – a magyar bankrendszer hazai és külföldi szemmel* (Konferencia a kétszintű bankrendszer 20 éves évfordulóján), 2007. 05. 31.

A magyar bankszektornak a kormánnyal fennálló, kiéleződött problémái ellenére Gyurcsány Ferenc miniszterelnök elfogadta a meghívást, ő volt a jubileumi konferencia első előadója. Idézzük köszöntő mondatait:

„Köszönöm szépen a meghívást és a lehetőséget, hogy pár bevezető gondolattal hozzájárulhatok a mai konferencia és a közös ünnepség sikeréhez. Hadd tegyek előjáróban gyorsan egy megjegyzést, pusztán a jelenlévő magyar sajtó miatt, hiszen az Elnök Úr – nagyon udvariasan – a távozásomat azzal indokolta, hogy a kormányátalakítás teendői hívnak engem. Nem tudom, hogy ebben valami fajta szándékot vagy javaslatot fogalmazott-e meg Elnök Úr, kétségtelen, hogy ahonnan jövök, ott egy új miniszter kinevezési okiratát adta át a Köztársasági Elnök Úr, és az is kétségtelen, hogy e területen van még mit tenni, de nyugodtan mondhatom, hogy a mai nap már nem kívánok több kormányátalakítást végrehajtani, sőt, ha jól gondolom, holnap sem.

...Sokszor elmondtam itthon és nemzetközi konferenciákon, hogy egész Európa, vagy Európa nagyobbik része küzd azzal a mentalitással, hogy úgy szeretnének győzni, hogy közben nem nagyon szeretünk versenyezni. És ez ebben a világban nem nagyon megy. Verseny nélkül nyilvánvalóan nincs tartós győzelem. Mi itt most Magyarországon azt az időszakot éljük, amikor újra megpróbáljuk kimozdítani a strukturális változatlanság állapotából az országot, természetesen nagyon sok vita közepette.

Én azt vetem fel, hogy nem az a kérdés, hogy vannak-e reformok vagy nincsenek reformok. Magyarországon sokan azt hiszik, hogy jön egy reformkorszak, és akkor most egy pár évig reform van, aztán majd megint nem lesz reform. Azt gondolom, hogy ez nem így van, folyamatos szerkezeti átalakulást és kulturális igazodást kell tenni. A kérdés az, hogy jó vagy rossz reformokat hajtottunk-e végre?

...Én mindig csínján bánok azzal a kifejezéssel, hogy „magyar modell”. Ennek van egy olyan konnotációja, amely óvatosságra kell, hogy intse az embert. De abban egészen biztos vagyok, hogy szükség van nemzeti modellekre, és a nemzeti modellek között magyar modellre, hogy létezik egy-fajta sajátos nemzeti hagyomány és kultúra, amelyhez illeszteni kell a megoldásokat.

Azt nem tartom jó reformnak, ami nem vesz tudomást arról, hogy a nemzeti közösségnek van egy közös kulturális társadalmi meggyőződése, igénye. És azt sem tekintem jó reformnak, amely nem akarja ezt a meggyőződést, ezt a közös kultúrát folyamatosan progresszív irányban mozdítani. A reform mindig az, hogy kimozdítjuk az állapotot, egy picikét a status quo-ból. Hogy mennyit lehet mozdítani, és milyen irányban, az nagyon nagymértékben függ attól, hogy milyen az adott nemzeti közösségnek az állapota. Ebben az értelemben azt hiszem, hogy Magyarországon jók a feltételek a reformokra, de a kormányzás első évének lezárását követően, amikor nagyon radikális és erőteljes reformok indultak el, az az időszak fog következni, amikor elsősorban már nem a mozdulatlanságból való elindulás gyötrelmes kényszerei azok, amelyek igazítják a kormány politikáját, hanem sokkal inkább lehet finoman hangolni, de megtartva az első időszak dinamizmusát.

...Miután bankrendszer konferenciára hívtak, hadd mondjak erről is pár mondatot. Az egyik: azt gondolom, hogy a magyar bankrendszer egésze jelentős mértékben hozzájárult ahhoz, hogy a

magyar gazdaság sikeresen alakult át. Jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a magyar gazdaság üzleti kultúrája alapvetően nem tér el a világ üzleti kulturális main streamjétől, és ebben a tekintetben a magyar bankrendszer kezdeményező, önálló szerepet vállalt, ezért mindenképpen köszönet illeti.

Köszönet illeti természetesen azokat is, akik – ahogy az Elnök Úr is említette – a '80-as években egyedülálló bátorsággal, szakmai, politikai tehetséggel indították el ezt a folyamatot.

Másodsor: teljesen világos számunkra, hogy a bankrendszernek is folyamatosan változnia kell. Azért is világos, mert azt jól látjuk, hogy alapvetően azok a szolgáltatások és igények, amelyek korábban elkülönült szolgáltatásként és termékként jelentek meg, azok mára egy sokkal integráltabb, komplexebb szolgáltatást jelentenek. A nagyon szimpla kereskedelmi és befektetési banki tevékenység szétválasztás mára bonyolódott, a bankvilág összeér a biztosítás világgal – csak hogy mást ne mondjak – bonyolult, komplex termékek, új kihívások vannak ezen a területen.

A magyar kormány tiszteletben fogja tartani, és erősíteni fogja a jegybank függetlenségét. Nem kétséges. Nem kétséges, hogy ez az ország érdeke.

Azt gondolom, hogy az országnak teszünk ugyanakkor azzal jót, hogy a függetlenséget nem keverjük össze szembenállással. A függetlenség azt jelenti, hogy mindegyikünk saját, jól meghatározott szempontjainak követésében nagyfokú önállósággal rendelkezik, de együttműködésre kötelezett a gazdaságpolitika irányításában résztvevő, egyéb partnerekkel...

...Befejezésül hadd tegyek egy megjegyzést az Elnök Úr bevezetőjének egyetlen mondatára, ami a bankok közötti versenyt illeti.

Ebben árnyalati különbség azért van a kormány, és a pénzügyi szféra szereplőinek megítélése között. Mi úgy látjuk, hogy érdeke Magyarországnak, érdeke a pénzpiac valamennyi szereplőjének, és különösen érdeke azoknak, akik egy szolgáltatást igénybe vesznek, hogy növekedjék a verseny, hogy nagyobb legyen az átláthatóság, hogy csökkenjenek a költségek, és különösen igaz ez Magyarországon a lakossági piac területén.

Ma úgy látjuk európai összehasonlításban, hogy a költségérzékenység, a költségekre ható verseny bizonyos momentumai nem eléggé erősek. Természetesen a kormánynak mindig óvakodnia kell, hogy szabályozóként belépjen egy piacra. Mi egyébként azt a megoldást tartjuk jónak, amelyben az elmúlt hónapokban – bizalomra okot adó – együttműködés alakult ki, ahol a pénzpiaci szereplők – benne elsősorban a bankok – önszabályozással, új szttenderdek megfogalmazásával, erre vonatkozó együttműködéssel, keresik az utat annak érdekében, hogy több, és elégedettebb fogyasztó, vásárló, kliens legyen.

Mi mindig abban leszünk partnerek, hogy jobban felvilágosított ügyfelek legyenek, hogy sokkal világosabb, bennünket védő szabályok legyenek, hogy elkülönült, az ügyfeleket védő szabályok és intézmények legyenek.

Én mindig azokat fogom támogatni, akik azt mondják, hogy növeljük a felügyeleti jogköröket, szélesítsük ezeket, tegyük pontosabbá, tegyük prudenssé, átláthatóvá. Azért, mert azt gondolom, hogy jelentős súlybeli különbség van egy bank, és egy ügyfél között. Minden tekintetben. A bank

nagy tőkéjével, hatalmas emberi tudás-állományával többszörös kapacitást képes megmozgatni, mint az oda betérő ügyfél. Ez egy egyenlőtlen szituáció. Ezt az egyenlőtlen szituációt azzal lehet csökkenteni, ha

1. Nagy verseny van az ügyfélért, ez a verseny korlátozza a bankot, hogy a természetesen meglévő többleterejét ne az ügyféllel szemben használja fel, azt szeretnénk, hogy azt az ügyfélért használja fel.
2. Nagyon erős felügyeleti jogok vannak, ha mindenki azt tudja, hogy ezen a piacon erős a szabályozottság, erős az átláthatóság, és prudencia van.

De ezek a különbségek, őszintén mondom, hogy hangsúlybeli különbségek. Magyarországon jó minőségű az együttműködés a bankok vezetése, a Bankszövetség és a Kormány között.

Természetesen azt is értem, hogy azt szeretnék a pénzintézetek, hogy azok a terhek, amelyeket a bankokra tettünk az elmúlt években, ezek csökkennének. Az igazság az Elnök Úr, hogy így vagyunk ezzel mi is, a pénzügyminiszter úr is, én is, akik a költségvetés öreiként azt szeretnénk, hogy a költségvetésre nehezedő terhek csökkenjenek. Ennek átmeneti időszakban az az egyik módja, hogy a bankokra tettünk több terhet.

Az ország érdekében köszönöm, hogy ezt legalábbis tűrik, még ha nem is szeretik.”²⁰⁹

A miniszterelnök természetesen kitért a bankpiaci verseny kérdésére, de árnyaltan fogalmazott, ahogyan fogalmazott: árnyalatnyi különbség van a kormány és a banki szereplők között. „De ezek a különbségek, őszintén mondom, hogy hangsúlybeli különbségek. Magyarországon jó minőségű az együttműködés a bankok vezetése, a Bankszövetség és a Kormány között.” – mondta.

Visszatekintve, a Bankszövetség 2008. áprilisi Testületi Ülése – a szokásos napi gondok napi gondok mellett – még a békeidők hangulatát idézte. Igaz volt ez a 2007. évi eredményekről szóló beszámolóra éppúgy, mint a 2008. évi fő feladatok meghatározására.

A 2007-es év legfontosabb fejleményeiről az előbbiekben már szóltunk. Nézzük most meg, hogyan foglalta és értékelte ezeket az eseményeket néhány hónap távlatában a Testületi Ülés.

A Várhegyi Bizottság jelentésével kapcsolatos eredményekről ezt írta a beszámoló:

„A Bizottságnak a bankszektor helyzetét elemző, nem mindig az aktuális helyzetet pontosan és elfogulatlanul bemutató állításaival szemben, a kormányzati szerveknek és a közvéleménynek egyaránt sikerült egy szakmailag korrekt, árnyalt és valós helyzetképet bemutatni...”

A Bizottság eredeti javaslatai számos, a bankok számára kedvezőtlen, direkt kormányzati beavatkozást is sürgető intézkedést tartalmaztak.

Szövetségünknek hathatós érvelés után sikerült a lakossági pénzügyi szolgáltatások javítását célzó munka koordinálását jórészt átvennie és az egész folyamatot úgy alakítani, hogy a legfontosabb feladatokat a bankrendszer önszabályozás keretében oldja meg.”²¹⁰

²⁰⁹ Gyurcsány Ferenc miniszterelnök: *Feladatok és kihívások – a magyar bankrendszer hazai és külföldi szemmel* (Konferencia a kétszintű bankrendszer 20 éves évfordulóján): *Magyarország a reformok és a fenntartható növekedés útján*, 2007. 05. 31.

²¹⁰ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2008.

Több év eltelte után, a fenti összefoglalót olvasva két következtetés is adódik. Egyrészt határozó volt (a kormányzati szerveknél elsősorban) a bankszövetség érvelése, másrészt a banki közösség arra a következtetésre jutott, hogy jobb a szektor számára legfájóbbnak tűnő ügyeket önszabályozás keretében, így a Bankszövetség kezeiben tartani. Lényegében ekkor indult el egy éveken át tartó önszabályozási, a feladatokat önként vállaló folyamat. Az „önként” vállalt önszabályozási feladatok keretében készült el az egységes bankváltási útmutató, a Hitelkiváltási Kódex, amely tartalmazta a hitelkiváltás és egyoldalú szerződésmódosítás kondícióit, az Alapszámle és megkezdődött a Magyar Bankszövetség módosított Etikai Kódexének kidolgozása.

A Bankszövetség folyamatosan napirenden tartotta a bankokat sújtó különadók és járadékok megszüntetésére irányuló törekvéseket, de amint az már utólag ismert, sajnos eredmény nélkül, úgy is mondhatjuk, hogy azok beépültek a rendszerbe.

Az önszabályozási feladatok sora, valamint a pénzintézetek versenyképességét gyengítő adóztatási gyakorlat elleni küzdelem végigkísérte a 2008-as évet.

Volt még egy olyan ügy, amely az előző évben indult, de kedvezőtlen hatása 2008-ban és azt követően volt érezhető, a hitelintézetek körében pedig komoly feszültségeket okozott. A Gazdasági Versenyhivatal ugyanis céljellegű és átfogó banki témavizsgálatokat indított. A vizsgálatok és a GVH bírságolási gyakorlata pedig alapvető véleményeltérést hozott felszínre a banki és versenyhivatali szakemberek között.

„A legnagyobb gond a fogyasztók megtévesztésének fogalmával, illetőleg ezzel összefüggésben a reklám értelmezésével, szerepével kapcsolatban van.

A jelenleg érvényes jogszabályok a fogyasztók megtévesztésének eseteit tételesen nem fogalmazták meg (csak utalásszerűen), s míg a Hitelintézeti törvény egyértelműen különválasztja az ügyfélkörű tájékoztatást, amire különféle szabályokat állapít meg, amelyeket a pénzintézetek be is tartanak – a GVH vizsgálati gyakorlatában a reklámtól követeli meg a szinte teljes körű ügyfél-tájékoztatást, megfosztva ezzel a reklámtól éppen legfontosabb funkciójától, a figyelem felhívásától”²¹¹ – írja a 2008. évi bankszövetségi beszámoló. Ebben az esetben sem talált érdemi meghallgatásra a bankok szakmai érvelése. Sőt, rövid időn belül – a banki vezetőkkel folytatott találkozó másnapján – a GVH átfogó témavizsgálatot indított a bankközi kártyadíjak tárgyában, majd elindította azt a törekvését, hogy módosuljanak és kerüljenek korlátozásra a bankok és ügyfelek közötti szerződéses kondíciók, különös tekintettel az egyoldalú kikötésekre. A GVH fő érve az volt, hogy a bankok visszaélnek erőfölényükkel.

A bankokat ért sok támadás váltotta ki azt az igényt, hogy javítani kell a bankrendszer társadalmi elfogadottságán és törekedni kell a banki szolgáltatások színvonalának bemutatására. Ma már ugyancsak érdekes banktörténeti tény, hogy ez a felismerés és igény a banki közösségben nem sokkal az előtt merült fel, hogy a 2008-as nemzetközi pénzügyi válság hazánkat még elérte volna.

²¹¹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2008.

A 2008. áprilisi Testületi Ülés egyben tisztújító esemény volt, mivel Erdei Tamás második elnöki mandátuma is lejárt, dr. Csányi Sándor és Gergely Károly pedig nem kívánta elnökségi tagságát meghosszabbítani. A Testületi Ülés

dr. Felcsuti Pétert elnökké,

dr. Török Lászlót alelnökké,

Czirják Sándort, Gyuris Dánielt és Kolossváry Ádámot elnökségi taggá választotta.

A jegyzőkönyv szerint: *„A megválasztott elnök, dr. Felcsuti Péter megköszöni a bizalmat és örömet fejezi ki afelett, hogy kollégái és versenytársai megbíznak benne... Méltatja elődje, Erdei Tamás munkásságát, aki a kétszintű bankrendszer húsz évéből tizenkét éven keresztül vállalta ezt a sok munkával, és kevés elismeréssel, ám nem kevés eredménnyel járó feladatot, amivel erős alapot teremtett a folytatáshoz. Dr. Csányi Sándornak és dr. Gergely Károlynak is köszöni az eddigieket, és tudja, hogy a jövőben is számíthatunk rájuk. Húsz év után tehát a kooperáció kerül egyre inkább előtérbe: önszabályozásokba foglalt önkorlátozással kell a közös érdekeket képviselnünk. Ebben is számít a tagság támogatására, amellyel interaktív kapcsolatot tervez, az első eredményekről pedig majd fél év múlva ad számot.”*²¹²

Ismét szakaszhatárhoz érkezett a Bankszövetség fejlődése: új elnökség, új kihívások, új típusú érdekképviselőre való felkészülés, amint Felcsuti Péter fogalmazott, *„önszabályozásokba foglalt önkorlátozással kell a közös érdekeket képviselni”*.

E könyv írásakor célkitűzésünk volt, hogy lehetőség szerint a Szövetség minden korábbi elnökével és főtítkárával beszélgessünk, hiszen ők a Bankszövetség történetének leghitelesebb tanúi. Amint láttuk, 2008 tavaszán a Testületi Ülés Felcsuti Péter választotta elnökké, vele folytatjuk az emlékezést.

Müller János.: Mikor és hogyan kerültél a bankszektorba? Kollégák voltunk, ezért tudom, hogy a Magyar Nemzeti Bankban kezdted pályafutásodat.

Felcsuti Péter: Így van. 1973-ban kerültem a Nemzeti Bankba, azután, hogy öt éven keresztül úgynevezett ösztöndíjasa voltam a Nemzeti Banknak, azért úgynevezett, mert tulajdonképpen a külföldön tanulókat szétosztották a főhatóságok a különböző kormányzatszervek között. Vagyis nem a Nemzeti Bank folyósította az ösztöndíjamat, de a Nemzeti Bankhoz voltam „allokálva”. 1973-ban kerültem oda, és rögtön a devizaterületre, a devizaterületen belül pedig a KGST, a szocialista területre.

M. J.: Ez a devizaforgalmi terület volt?

F. P.: Nem. A devizagazdálkodási főosztály. A szocialista terület akkor még része volt a devizagazdálkodási főosztálynak. Később önálló főosztályként kiváltunk, ez a Berei Vera²¹³ főle főosztály volt. Én ott voltam, ha emlékeim nem csalnak, ’79-ig vagy ’80-ig, tehát körülbelül 6 vagy 7 éven

²¹² A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2008.

²¹³ Abban az időben az ország külkereskedelmének meghatározó hányada a KGST országokkal folyt, emiatt az azt finanszírozó terület is kiemelt fontosságú volt a Nemzeti Bankban.

keresztül és ott végigmentem az összes lehetséges területen, országról-országra, területről-területre. Bilaterális kapcsolatok, KGST kapcsolatok, és ez így folyt mintegy 7 éven keresztül. Egy idő után úgy gondoltam, hogy most már kéne tovább lépni. Akkor kedves közös ismerősiünk, a Zdeborsky Gyuri, aki akkor már középvezető volt a devizagazdálkodási területen, azaz a tőkés országokkal, vagy a kapitalista országokkal folytatott együttműködéssel foglalkozó területen. Áthívott, mert ő akkor már a fejlődő országoknak volt a vezetője. Tehát önála folytattam a kis karrieremet, és akkor fejlődő országról, fejlődő országra vándoroltam, Dél-Amerikáról Afrikára, Afrikáról arab országokra, arab országokból aztán Japánba. Az volt a nagy váltás, mert az már egy fejlett ország volt. Akkor lényegében ezen a területen is lépkedtem előre és dolgoztam 1989-ig, ameddig a Zdeborsky Gyuri helyettese nem lettem, aki akkor főosztályvezető lett. De az már egybeesett a bankszektor reformjával és akkor ez már politikailag is egy izgalmas területté vált: mi megy el, mi marad, már úgy érte, hogy mivel fognak a kereskedelmi bankok foglalkozni, mivel nem fognak foglalkozni, mi marad a Nemzeti Banknál üzleti értelemben. Melyek a klasszikus jegybanki funkciók, és hogy ezt a kettőt hogyan kell szétválasztani, és mivel lehet foglalkozni, mivel nem, mert az a bizonyos devizagazdálkodási terület még kétségkívül ilyen profil gondokkal küzdött. Ugyanis egyszerre bizonyos üzleti funkciói is voltak: tartalékok kezelése, hitelek felvétele, hitelek nyújtása, már a fejlődő országoknak, de másfelől voltak szabályozói, tehát klasszikus jegybanki funkciói, és ez most így utólag nézve tényleg lehet, hogy profil tisztításra szorult. Ez egybeesett az-
 zal az időszakkal, mikor a Gyuri elment, ő lett a CIB vezérigazgatója.

Az MNB-nek új elnöke lett, Bartha Ferenc személyében, aki többek között ennek a területnek is, ha úgy tetszik, a profil tisztítását fontosnak tartotta. Ekkor került sor a devizagazdálkodási főosztály két részre vágására, jelesül egy kvázi üzleti – tehát akkor még a hitelfelvétel és egyéb kérdések intézése –, illetve egy szabályozói területre, melynek feladata a devizamonopóliumból fakadó devizahatósági ügyek ellátása volt. Ebben az új helyzetben nem voltam boldog. Ugye egy nagyon nagy területnek lehettem volna a vezetője, és ehelyett egy feleakkora területnek a vezetését ajánlották föl nekem, és azt gondoltam, hogy érdemes lenne váltani. Akkor kaptam egy ajánlatot a Citibankból, és 1989 tavaszán elmentem a Nemzeti Bankból, tehát eddig tartott a jegybanki karrierem. A Citibankban kaptam egy akkortájt igen vonzó, anyagi értelemben is nagyon vonzó ajánlatot, és ráadásul azt mondtam, hogy egy új szakmát is meg lehet tanulni, mármint ezt a kereskedelmi banki szakmát. Tehát elmentem a Citibankba, ahol azonban a dolgok nem pont az én várakozásaim szerint alakultak. Egyfelől ugyan sokat tanultam, mindössze csak hat hónapot voltam ott, de ez alatt a hat hónap alatt egy egészen új világ nyílt ki előttem. Szakmai értelemben, a Citibank egy kiváló iskola volt. De másfelől bennem voltak akkor illúziók, illúzióknak bizonyuló elképzelések arról, hogy mi helyes, és mi méltányos egy kereskedelmi bank és az állam viszonyában, ezeket az ember idővel aztán felszámolta, de akkor én még úgy gondoltam, hogy azokat a piaci lukakat, azt a nagyon sok szabályozói lukat, ami akkor Magyarországon volt, hát nem ildomos annyira gorombán kibasználni, mint ahogyan a Citibank azt akkor Magyarországon tette. Ezt most már, így utólag visszagondolva mondom, nem biztos, hogy pont ezt gondolnám, de akkor ez

nem tetszett. Szóval én nem voltam olyan nagyon boldog ennek következtében a Citibankban. És mit ad Isten, volt olyan szerencsém, hogy akkor megürült az akkor még Unic Banknak nevezett kis kereskedelmi bankocska élén a vezetői pozíció és azt nekem följánlották. Így kerültem én oda 1989 őszén. Akkor ez még egy konzorciális alapon működő bank volt, sok részvényessel, néhány úgynevezett szakmai befektetővel. Ennek lettem én a vezetője és lényegében a kereskedelmi banki pályafutásom akkor kezdődött és egyébként ott is végződött. Már úgy értem, 21 évvel később ott is fejeződött be. Nyilván akkor már ez nem ugyanaz a bank volt, sem szakmai, sem tulajdonosi összetétel tekintetében, de lényegében ott dolgoztam végig ezt a 21 évet.

M. J.: Ugye a kétszintű bankrendszer létrehozása utáni a bankok életében az első időszak nehéz volt: a hitelválság, hitelkonszolidáció, adóskonszolidáció és a bankkonszolidáció.

F. P.: Szeretném hozzátenni a jegybanki politikát és a jegybank monetáris politikáját is.

M. J.: A jegybank monetáris politikája is fontos tényező volt. Az általa vezetett banknak nem kellett részt vennie az előbb említett folyamatban, amit aztán követett a bankprivatizáció időszaka. Nektek ebben sem kellett részt venni, hiszen az Unic Bank 100%-ban külföldi tulajdonos volt.

F. P.: Lett addigra. Valójában 55%-ban magyar tulajdonban volt, beleértve a jegybank tulajdonát is. De ez a konzorciális struktúra felbomlott, soha nem gondolta senki, hogy ez tartós tudna maradni, mindig van egy szakmai befektető, akit jobban érdekel az adott bank, mint az összes többi, és akkor az elkezd kivásárolni a többieket. És az az egy a mi esetünkben a Raiffeisen, azaz a Raiffeisen csoport volt. A Raiffeisen csoport először a Nemzeti Bankot vásárolta ki, ahol értelemszerűen a jegybanki profil már nem tette lehetővé, hogy kereskedelmi banki részesedései legyenek, de fokozatosan haladt végig az összes részvényesen, beleértve az IFC-t amelyik részvényes volt, meg azt a német bankot, amelyik még részvényes volt. Az egy szövetkezeti holding volt, nem olyan szövetkezet, mint a magyarországi SZÖVOSZ, OKISZ (Szövetkezetek Országos Szövetsége; Magyar Iparszövetség). Ezek mind részvényesek voltak. És a végén egy szem kis részvényesecske maradt, aki valamiért azt nem akarta eladni. Ez épp az OKISZ volt, amelynek 4,5% tulajdona volt hosszú-hosszú időn keresztül. Lényegében a Raiffeisen csoport tulajdonolta akkor már a bankot, és valóban ennek köszönhetően a hitelkonszolidáció és a privatizáció elkerülte ennek a banknak a tájékát is. Tettünk egy bágyadt kísérletet később, hogy részt vegyünk a privatizációban, hogy esetleg valamelyik bankot megvegyük. A Mezőbank volt akkor egy célpont, de az Erste sokkal, de sokkal érdekeltőbb volt egy magyarországi, hogy úgy mondjam bídőállás megteremtésében. Ezért sokkal több pénzt volt hajlandó adni a Mezőbankért, mint amennyi nekünk akkor ésszerűnek tűnt, így aztán ez a bank tökéletesen belső akkumulációból növekedett. Tehát soha, semmilyen akvizícióban nem vett részt. Most utólag nem tudom, hogy áldás-e vagy átok, mert gondolom ez lényeges szerepet játszott a bank életében. A méreteket, nyereséget, a fejlődést tekintve versenytársa tudott maradni azoknak a bankoknak, amelyeknél több szerepet játszott a felvásárlás vagy a harcokban való részvétel.

M. J.: Az újonnan alakult bankok devizajogosítvánnyal nem rendelkeztek. A CIB, ahogy a Zdeborsky Gyuri is elmondta, off-shore bankként viszont csak devizajogosítványokkal rendelkezett induláskor. Ez az Unic Bank esetében hogyan volt?

F. P.: Ugye voltak bizonyos ésszerűnek tűnő óvatossági megfontolások, már tudniillik, hogy ez a védelme a belföldi forint piacnak. Úgy tűnt, hogy ez átmenetileg hasznos dolog, de azért világos volt, hogy előbb, vagy utóbb a forint piacot meg a deviza piacot, különösen a bankok szintjén nem lehet szétválasztani. Mire az Unic Bank megalakult, addigra már ez a korlátozás, ami a CIB esetében 1979-ben még ésszerűnek és racionálisnak tűnt, ez már nem működött. Mi tökéletes szabadsággal működtünk a forint és devizapiacra is, tehát volt egy teljesen szabad átjárás mind a két piacon. A későbbiek folyamán ez a dolog amúgy is megszűnt, hiszen a CIB is kapott egy belföldi bank alapítására jogosítványt. Tehát lényegében a következő két-három évben az összes magyar kereskedelmi bank, amelyik eleget tett a feltételeknek (a nagy bankok minden esetben) megkapta ezt a jogosítványt. Körülbelül a kilencvenes évek közepére ez a fajta megkülönböztetés elvesztette a létjogosultságát.

M. J.: Ha figyelembe vesszük az OKISZ 4%-os tulajdoni hányadát, akkor végül a Raiffeisen mikor lett 96%-os tulajdonos?

F. P.: 1997–1998 volt mire ez a folyamat befejeződött. Az OKISZ egy darabig még kitartott, valószínűleg nem volt szüksége a pénzre. A Raiffeisen csoport megvette volna már a tulajdoni hányadukat korábban, de valamilyen oknál fogva ezt akkor nem tartották szükségesnek.

M. J.: Térjünk át a Magyar Bankszövetségre. A Magyar Bankszövetség 1989 tavaszán alakult. Az alapítókat és az első tisztségviselőket mind ismered, mert a kollégák többsége a Magyar Nemzeti Bankból rajzott ki abban az időben. Hogyan emlékszel, mikor kerültél kapcsolatba a Magyar Bankszövetséggel?

F. P.: Értelmeszerűen 1989-ben. Aki bankvezető lett akkor, ha úgy tetszik születésénél fogva, vagy a helyzeténél fogva járt neki, dukált neki egy hely a Bankszövetségben, és én 1989 végén lettem a bank vezetője. Tehát a következő pár héten belül nekem már jogom volt megjelenni a Bankszövetség Testületi Ülésén.

M. J.: Ez volt az indulás éve, az érdemi munkát, a főtitkári teendőket 1989 végétől Pulai Miklós vette át. Miklós vezetésével jött létre az alapszabály, a működési keretek, az etikai kódex...

F. P.: Etikai kódex akkor még nem volt, Jancsi. Azt én akartam, hogy legyen etikai kódex. De magának a működésnek a kialakítása, az infrastruktúra, a szervezet létrehozása megtörtént. Miklós nagyon erős nyomokat hagyott a Bankszövetség egész működésében.

M. J.: A banki közösségnek nagy szerencséje volt, hogy a Miklós egy abszolút elfogadott szakember volt.

F. P.: Abszolút. Ez így van.

M. J.: A különböző kormányok, pártok és a társadalom számára is.

F. P.: Ez így van, egyébként is kiváló szakember. Tehát megítélésem szerint azt az időszakot bátran nevezhetjük Miklós korszakának. Mert mondjuk voltak elnökök, meg volt elnökség, és nyilván

csinálták a dolgukat, ahogy tudták, de azért azt gondolom, hogy a Bankszövetség úgy működött és azért működött jól, ahogy a Miklós azt kialakította és a napi működés menete a Bankszövetségben jelentős mértékben a Miklós munkája volt. Erre a bankvezetőknek viszonylag kevés volt a ráhatása. Nyilván voltak a Testületi Ülések, és ott a tagok hozzászóltak, vitatkoztak különböző ügyekről. Valóban észrevehető volt, hogy volt intenzív párbeszéd egészen 2010-ig, ahogy te mondtad. Nagyon intenzív párbeszéd a különböző kormányzati szervekkel és a személyekkel is. Ebből nem következik, hogy olyan nagyfokú lett volna az egyetértés, és az sem következik, hogy ne nyomtak volna le minket időről időre, de alapvetően volt kommunikáció. Alapvetően volt mód az álláspontok ismertetésére, meg az ütköztetésére. Szóval 2010-ig, bármit lehet mondani, de azt, hogy a Bankszövetség ne lett volna képes, hogy artikulálja a saját elképzeléseit, és hogy ne lett volna módja arra, hogy az illetékes kormány és egyéb hatóságoknál módot kapjon ezeknek a kifejtésére, azt nem lehet mondani. Ez biztosan így volt. Voltak jelentős konfliktusok, a jegybankkal kiváltképp, a jegybank is kereste a maga helyét, tehát azt az új jegybanki feladatkört, ami a jegybank számára is új volt. Ebben természetesen voltak villongások, és konfliktusok, de összességében azt kell mondanom, hogy működőképes struktúra volt, ahol a Bankszövetség a maga szerepkörét játszotta, nyilván a bankszektor érdekeit igyekezett védeni. Ebben, akik a Bankszövetség nevében eljárta és elsősorban Miklós, de én azt gondolom, nyilván az elnökség különböző tagjai is, ez volt a feladatuk, ezt végezték.

M. J.: Olvasva a korabeli dokumentumokat, azt látom, hogy igen, folyamatos párbeszéd volt a politikai vezetéssel, a kormányzattal, a pénzügyi kormányzattal. Milyen volt a banki vezetők között az összetartás? A közös érdekek, a közös álláspont kialakítása úgy tűnik, hogy végül többnyire sikerült.

F. P.: Az igazság az, hogy ezt most már utólag nem könnyű megítélni. Az látható volt, hogy a nagy bankoknak és a kis bankoknak az érdekei néha ütköztek, néha egész egyszerűen csak mások voltak. A nagybankoknak nyilván rendkívül fontos volt a jegybanki refinanszírozás kérdése, a kisebb bankokat ez kevésbé érdekelte. Én azt gondolom, hogy azért voltak villongások is. Így kérdés lehet, hogy a Bankszövetség milyen mértékben fedte le az egész tagságnak az érdekeit, hogy vajon minden egészen transzparens volt-e. Azt azért el kell fogadni, hogy itt Góliátok és Dávidok szaladgáltak, tehát nagy bankok, nagyon nagy ráhatással az egész gazdaság működésére, és viszonylag kicsi, marginális szerepet játszó bankok, például a miénk is marginális szerepet játszó bankocská volt. Azt azért mondjuk meg, ha nem is emésztette meg könnyen az ember, de azért lehet, hogy azoknak a nagyon nagy Góliátoknak valóban más érdekeik voltak, és más típusú kapcsolattartás is az érdekükben állt, és nem kizárólag a Testületi Ülések. Így utólag visszatekintve ezen már nagyon nem lehet csodálkozni.

M. J.: Megjelent még egy tényező a Góliátokkal együtt, a külföldi állampolgárságú bankárok. Meglepetéssel olvastam, hogy már 1991–1992-ben fölvetették a külföldi bankárok tagozatának létrehozását az akkori vezetők. Tehát korán megjelentek a külföldi bankvezetők érdekei. De váltunk témát: említetted, hogy az Etikai Bizottság létrehozása a te javaslatod volt. Mi vezetett erre, milyen tapasztalat és megfontolás?

F. P.: Azt gondolom, ha van valami, ami kifejezetten talán az én nevemhez fűződik, akkor az, hogy általában bennem elég nagyfokú nyitottság, vagy, hogy úgy fogalmazzak érzékenység volt az iránt a tény iránt, hogy a bankok és az ügyfelek viszonyában szükségképpen nagyfokú aszimmetria, nagyfokú erőfölény, információs aszimmetria áll fenn. Az a tény, hogy a bankok ennnyivel erősebbek az ügyfeleiknél, hát hogy is mondjam, ez nem feltétlenül méltányos helyzet. Ez engem már annak idején is erősen motivált, amikor azt gondoltam, hogy ezt valamilyen etikai kódexszel, valamilyen önkorlátozással kéne megoldani. 2009-ben is úgy gondoltam, hogy valamilyen etikai kódexet, vagy magatartási kódexet kéne csinálni. Az egy izgalmas kérdés, hogy mennyi volt ebből a naivitás, és mennyi volt ebből a valóság, tehát hogy meg lehet-e ezt egyáltalán csinálni, vagy majd más eszközökkel kell megoldani. De magának a problémának az érzékelése, annak a problémának az érzékelése, hogy azért nem minden magától értetődő a bankok és az ügyfelek viszonyában, sőt a bankok közötti együttműködés viszonyában sem minden magától értetődik. Ez iránt én eléggé fogékony voltam, ezt eléggé érzékelttem. Ezért valóban javasoltam egy ilyen etikai kódexnek, meg etikai bizottságnak a megteremtését, annál is inkább, mert akkor én már a bankban ilyet csináltam. Úgy is mondhatnám, úttörő voltam a Raiffeisen csoporton belül is, meg szerintem Magyarországon a bankok között is. A Raiffeisen banknak már a kilencvenes évek közepén a munkatársakra nézve volt egy etikai kódexe. És ezt aztán még évente meg kétfévente felülvizsgáltuk, és az az etikai kódex lényeges eleme volt a Raiffeisen bank kultúrájának. A tulajdonos mindig üveges tekintettel nézte, mert nem is értette, mi szükség van erre, de most már nekik is van. Szóval engem ez foglalkoztatott, és én ezt nagyon szorgalmaztam. Aztán valahogy átment, bár egy kicsit lepattant először, hogy hát minek, nincs erre semmi szükség, satöbbi, de addigra én már elnökségi tag voltam, és én azt újra meg újra visszahoztam. Meg látható is volt, hogy a bankoknak addigra már egyre fontosabb lett a saját reputációjuk, tehát a bankoknak a társadalmi megítélése. Akkor már a többi bankvezető is érzékelte, hogy ez nem automatikus dolog. Vagyis az, hogy a bankokat automatikusan mindenki elfogadja, pláne, hogy jó véleménnyel is lenne róluk. Sőt, épp ellenkezőleg. Ha nem csinálnak semmit, akkor biztos, hogy romlani fog a helyzet. A banki vezetők addigra már nagyjából egyetértettek velem, és valóban létre is hozták ezt az Etikai Bizottságot. De ez az Etikai Bizottság lényegében a bankok közötti konfliktusokról szólt.

M. J.: Így van, legalábbis sokáig nem az ügyfelek és a bankok, hanem a bankok között problémákról szólt. Ma már egy módosított kódex van érvényben.

F. P.: Ami nem egy olyan rettenetesen nagy szám, mert olyan sok konfliktus nem volt. Néha volt, de sok nem volt. Az ügyfelek vonatkozásában nem sok minden történt, pedig ha meggondolom, történhetett volna. Tehát ha időben elkezd a bankszektor ezzel a dologgal foglalkozni, és megtalálja a módját annak, hogy ilyen kódexek, vagy más intézmények létrejöjjenek, talán ma egy picivel jobb helyzetben lenne a szektor, úgy értem a társadalmi elfogadottságát tekintve. De erre olyan nagyon nagy kereslet nem volt. Hát lényegében ez történt. Akik részt vettek benne, azok kiváló emberek voltak. Azt hiszem Várhegyi Éva részt vett benne, vagy ha ő nem, akkor Szentiványi Iván. Ő igen kiváló bankjogász volt. Aztán később a Miklós is beszállt ebbe a dologba.

M. J.: 2008 áprilisában a Testületi Ülés téged választott elnökké. Akkor az egyik legnagyobb gondját a banki közösségnek a külön terhek jelentették.

A Várhegyi Bizottság, 2006 decemberében publikálta jelentését, ami a banki vezetőket irritálta, nagy vitákat váltott ki. 2008 áprilisában ezek a kérdések még napirenden voltak, mivel az önszabályozás kidolgozása még folyamatban volt. Akkor már elkészült a Magyar Bankszövetség középtávú stratégiai terve. Ebben szerepelt a magyar bank-szektor versenyképességének a megőrzése és a bankszektor társadalmi elfogadottságának a javítása. Úgyis mondhatnám, 2008-ban te a bankok boldog békeidőszakának az utolsó hónapjaiban lettél elnök, és aztán jött ez a cunami erejű válság.

F. P.: Szóval én ugye nem véletlenül lettem elnök, ilyen „jobb híján lett” elnök voltam. A Tamás (Erdei Tamás) nagyon hosszú ideig csinálta, és akkor azt mondta, köszöni elég. Ez egyébként érthető és én akkor már nagyon hosszú ideje nem vettem különösebben aktívan részt a Bankszövetség életében. Az elnökségben eltöltött hat évből legalább hármat én alelnök voltam. 1997 tájékán, Erdély Zsiga elment. Akkor volt bennem egy olyan érzés, volt bennem egy olyan várakozás, hogy akkor most nekem kéne jönnöm. Hogy most akkor én lehetnék a Bankszövetség elnöke. Nem ez történt, hanem a Zsiga helyébe lépő Tamás bekatapultált ebbe a székbe, amit én nem éreztem különösebben méltányosnak, de természetesen elfogadtam, hogy igen, a jelentős szereplők egymással megállapodtak, és akkor ez legyen így. Ugyanakkor meg azt mondtam, hogy most már köszönöm, 6 év után, ahogy mondani szokás, jöjjenek a fiatalok. És én gyakorlatilag 2001-et követően részt vettem különböző dolgokban, de nem voltam különösebben aktív. 2008-ban, amikor a Tamás azt mondta, hogy befejezte, akkor olyan nagyon sok jelölt nem tolongott, hogy ők legyenek a Bankszövetség elnökei. Akkor kerestek meg engem, hogy vállalnám-e és erre mondtam, hogy tulajdonképpen vállalnám. Azt is elmondtam, hogy nekem vannak elképzeléseim, amikről már lehetett tudni, például véleményemet a bankok társadalmi elfogadottságáról, amit én akkor sem tartottam valami jónak. Én történetesen a Várhegyi Bizottság jelentését sem tartottam annyira elfogultnak, mint sok más kollegám a bankszektorban. Én történetesen inkább azzal értettem egyet, hogy a bankoknak van javítanivalója. Részben azt gondoltam, hogy lehet javítani a versenyképességen, vagy javítani a versenyt, elsősorban a lakossági területen.

M. J.: De te is úgy gondoltad, hogy ehhez állami beavatkozás kell?

F. P.: Hát, ha nem megy másképp. Vagy a bankok csinálhatták volna azt, hogy ők maguk elvállalják a verseny fokozását, vagy például a bankváltást megkönnyítik, mint ahogy a mobiltelefonálásban is a számot lehesen hordozni. Ha a bankok maguk nem hajlandóak lépni ennek a lebontása, az ilyen korlátok lebontása terén, hát akkor bizony az államnak be kell avatkoznia. Szóval én ebben a kérdésben azért a banki közfelfogástól, vagy ha úgy tetszik a main streamtől, némiképpen külön álltam. Ez egyébként látszott a magatartási kódexszel kapcsolatban kibontakozó konfliktusban is, ami miatt lényegében az összes kollégával, tehát nem csak az elnökség tagjaival, de lényegében az összes érintettel, nagy szereplővel konfliktusaim voltak a magatartási kódex mibenléte miatt. Tehát hogy mennyiben legyen megengedő a magatartási kódex ebben a

tekintetben. *Úgyhogy így lettem én ilyen bocsinálta bankszövetségi elnök. Az, hogy középtávú tervre szükség volt, őszintén, szívesen elvállalnám a szerzőséget, de nem én voltam a szerző, hanem a Török Laci. Ő tartotta ezt fontosnak, hogy ha van egy új elnökség, akkor ez az új elnökség szíveskedjen valamilyen irányt szabni és azt gondolom ebben igaza volt. Sőt, ő vállalta a munka dandárját, már ennek a tervnek a kidolgozását. Ebben az elnökség, hogy úgy mondjam, őt követte. Nekem ennél sokkal napibb ügyekkel kellett foglalkoznom, a magatartási kódexszel általában, a konfliktus maga az csak egy volt, arra biztos emlékszel.*

M. J.: Természetesen. A magatartási kódexet azonban megelőzte, hogy 2008 október végén már egy banki megállapodás tervezetet kellett a pénzügyminiszterrel tárgyalni, hogy hogyan segítsünk a devizahiteleseken.

F. P.: *Így van. A devizahitelezés problémája az onnantól kezdve állandó problémává vált. Folyamatosan kellett a Pénzügyminisztériummal egyeztetni. Nyilván a Pénzügyminisztériumnak voltak politikai természetű igényei is, de egyébként voltak valós gazdasági, társadalmi problémák. Nem csak arról volt szó, hogy a kormány kommunikálni akarta, hogy ő segít, hanem arról is volt szó, hogy tényleg emberek nehézségek közé kerültek. Én egyébként azt gondoltam, hogy a bankok nagyon sok mindent megtettek saját hatáskörükben, a saját érdekeikkel összhangban. Ugyanakkor azt sem tartottam bajnak, hogy voltak publikus aktusok.*

M. J.: Ne felejtjük el, hogy 327 forintra gyengült a forint 2009 elején.

F. P.: *Ezzel foglalkozni kellett. De én azért odatennék egy másik ügyet is. Ha emlékszel, bár az lehet, hogy a következő évre húzódott, ugye a Gazdasági Versenyhivatalnak a vizsgálata a kártyaügyben.*²¹⁴

M. J.: Az már 2007-ben elkezdődött, igen.

F. P.: *Ez a dolog beélesedett. Ott azért magán a szektoron belül is nagy viták voltak, hogy meddig lehet elmenni és meddig nem lehet elmenni. A GVH-val is folyamatosan tárgyaltunk. És akkor a jegybankba is be kellett menni, ott is folytak tárgyalások, hogy ad-e a jegybank swapokat, nem ad-e, tehát hogy mit tehet a jegybank annak érdekében, hogy a kereskedelmi bankok helyzetét, likviditását és egyéb szempontból javítsa. Ez valóban nagyon turbulens időszak volt, de én erre nem gondolok negatívan vissza. Összességében azt gondolom, hogy itt a szereplők végezték a dolgukat, tehát hogy egy csomó jó dolog született. A jegybankkal való együttműködés korrekt volt, a GVH-val végül is, azt gondolom, hogy kooperatív irányba ment el a dolog. Ez a magatartási kódex izgalmas kérdés, ez a magatartási kódex végül is túlélte a válságot. Lehetett volna jobb, lehetett volna transzparenssebb, kaphatott volna nagyobb elismerést, már úgy értem a hatóságok részéről, az állami hatóságok részéről, kiváltképp a mostani kormányra gondolok, amelyik ezt egy az egyben félresöpöpte.*

M. J.: Ha sarkosan fogalmazok, akkor abban a helyzetben két lehetőség látszott; az egyik az önszabályozás irányába elmenni, a másik pedig az, hogy rendeletekkel, jog-

²¹⁴ A GVH eljárást indított azzal a váddal, hogy a bankok versenykorlátozó megállapodást kötöttek a bankkártyadíjak vonatkozásában.

szabályokkal tenni valamit. Úgy érzem, hogy a banki közösség kényszerűen azt mondta, hogy inkább az önszabályozás.

F. P.: Abszolút, így van. Feltétlenül. A banki közösség azt nagyon helyesen fölismerte, hogy sokkal jobb egy önszabályozás, mint egy lényegében nem ellenőrizhető törvényhozási folyamat, amibe bármi az ég adta világon bekerülhet, jó is, meg rossz is. Ebből a szempontból, a saját szögéből nézve a bankszektor nagyon jól tette, hogy felajánlotta egy ilyen önszabályozó aktusnak a megalkotását és valóban tárgyaltunk is itt a PSZÁF-fal, Pénzügyminisztériummal. Ez a dolog mendegélt a maga útján, de természetesen nagyon konfliktusos folyamat volt, mert az nem kérdés utólag visszatekintve, hogy a bankszektor jelentős és meghatározó szereplői a minimálisan szükségessé akarták ezt a dolgot megúszni, nem a maximálisan lehetségesse. Én közelebb álltam a maximálisan lehetségeshez, mint a minimálisan szükségeshez. Tehát kialakult egy nagyon durva társadalmi-gazdasági válság Magyarországon a devizahitelezés kapcsán, és azt mondani, hogy a bankoknak semmilyen szerepe nem volt, vagy nincs ebben a válságban, ez szerintem nem fedi a valóságot.

M. J.: Biztos, hogy nem, de nem is mondták. Nekem ennyi év után is az a fő problémám, hogy nem vagyunk képesek, nincs rá akaratum, erőnk, hogy a történetekkel társadalmi szinten, őszintén szembenézzünk, és a devizahitelezéssel kapcsolatban is ez a problémám.

F. P.: Az a véleményem, hogy most már 5 év elteltével, van egy többé-kevésbé kialakult szakmai konszenzus ebben a kérdésben. Az, hogy a bankok öt percenként nem ostorozzák magukat ebben az ügyben, az rendben van. Ezen ma már túl vagyunk. Részben az a parlamenti vizsgáló bizottság többé-kevésbé jó összefoglalást adott, és készültek azóta tudományos igényű írások. Például Király Juliéknak volt egy Nemzeti Bankos kiadványa, ami kifejezetten devizahitelezéssel foglalkozott. Egy 10 oldalas tanulmány, tökéletesen korrekt módon leírja azokat az összetett okokat, amik a devizahitelezés kialakulásához vezettek és az összetett okok között egyikként természetesen ott vannak a kereskedelmi bankok, hát nem tudnak nem ott lenni. Na de erre mondtam azt, hogy mostanra már ennek a szakmai feldolgozása megtörtént az én véleményem szerint.

M. J.: Csak a társadalmi tudatban nem jelent meg.

F. P.: Hát igen. Meg a politikai tudatban sem. (Az interjú 2013 júliusában készült. – M. J.)

M. J.: A politika a maga céljaira használta, kontra produktív módon, mert ugye a politika is a fogságába esett ennek a problémakörnek. De az nem kérdés, hogy a szakmán belül ez ma már többé-kevésbé feldolgozott kérdés. Beszéljessünk a közel két éves elnöki periódusod legfontosabb eseményeiről.

F. P.: Még egy kicsit térjünk vissza a Várhegyi Bizottságra, vagyis Várhegyi Jelentésre. A világon bárhol felkérnek szakértőket, és ha az érintett szakemberek egyébként jók és függetlenek, akkor a véleményük vagy alátámasztja a politika vélekedését, vagy nem támasztja alá. Ha alátámasztja, akkor nem azért támasztja alá, mert a politika igényelte, hanem azért, mert ezeknek az embereknek ez a véleménye.

Én azt gondolom, hogy Várhegyi Éva szakemberi, emberi tisztességéhez semmifajta kétség nem fér, ő a valódi véleményét mondta, amikor azt mondta, hogy szerintem nem elégséges a lakossági bankszolgáltatások körében a verseny, az ügyfelek nem kapnak olyan jó szolgáltatást és nem kapnak olyan áron szolgáltatást, amilyen áron kaphatnának. Lényegében ez volt az ő véleménye és a bankszektor, a maga szempontjából érthető módon defenzív volt ebben az ügyben, tehát cáfolni igyekezett a Várhegyi Bizottságnak a megállapításait. Erre mondtam azt, hogy szerintem a Várhegyi Bizottságnak sok szempontból igaza volt. Tehát, hogy jó megállapításokat, helyes megállapításokat tett. Egyébként simán levezethető, ha csak a piaci részesedéseket nézzük, tehát ha a lakossági bankszektorban a piaci részesedéseket nézzük, és mondjuk két alapvető nagy blokkot nézünk, a hiteleket és a betéteket, de ha a számlavezetést odaérténénk, akkor még inkább, akkor azt látjuk, hogy szemben a vállalati üzletággal, az OTP-nek olyan nyomasztóan nagy volt a piaci részesedése – gyakorlatilag duplája, vagy háromszorosa volt az utána következő második legnagyobb banknak –, ami önmagában véve valószínűsíthette, hogy az OTP gyakorlatilag egy szuverén árazó volt. Ő elég szuverén módon képes volt a saját érdekeit beárazni, és a bankszektor többi része ezt követte. Ugyanez a vállalati szférában nem így volt, mert ha megnézed a vállalati szférában a piaci részesedéseket, akkor még az OTP-nek is, amelyik természetesen a legnagyobb bank, az OTP-nek sem volt nagyobb a piaci részesedése a vállalati hitelek, vállalati betétek területén, mint körülbelül 13–14%. De valójában a vállalati hitelek területén nem is az OTP volt a legnagyobb piaci szereplő, hanem egy időben a CIB. Tehát a vállalati bankszolgáltatások területén sokkal egyenletesebben oszlottak el a piaci részesedések minden területen (hitel, betét, számlavezetés, satöbbi), s mert a verseny olyan volt, amilyen, ennek következtében a szolgáltatások ára is többé-kevésbé volt piacos. De ugyanez a lakossági bankszolgáltatásokra nem volt igaz. Ezért azt gondolom, hogy a Várhegyi Bizottságnak a megállapításai azok a lakossági bankszolgáltatás terén többé-kevésbé helytállóak voltak.

M. J.: Én sem vitatom, hogy a jelentésnek voltak helyes megállapításai és ezek többsége később meg is valósult. A problémám inkább az volt, hogy piacgazdasági viszonyok között a Várhegyi Jelentés, ha sarkítom, akkor elsősorban állami beavatkozással látta lehetségesnek a nem elégségesnek minősített „működőképes verseny” élenkülését. A második problémám az időzítés volt, amikor elindult egy kinkeserves folyamat, aminek már te is aktív, cselekvő részese voltál, és ez a folyamat beletorkollott a válságba. Az akkor kialakult helyzet pedig megerősített egy erős bankellenes hangulatot.

F. P.: Már előtte is volt bankellenesség. Tehát nem ettől lettek a bankok népszerűtlenekek, már előtte is népszerűtlenekek voltak, sőt soha nem voltak népszerűek. De ez hozzatett bizonyosan.

Itt van egy filozófiai kérdés, és akkor azt gondolom, hogy rögzíthetjük, hogy ebben a kérdésben filozófiaiilag eltérő az álláspontunk, amit te mondasz, hogy a piacra kell bízni azt, hogy létrehozzon.

M. J.: Nem teljesen.

F. P.: Én meg azt gondolom, és a tapasztalat azt mutatja, hogy vannak olyan helyzetek, és ezek nagyon hosszú ideig fönntudnak maradni, akár évtizedeken keresztül, anélkül, hogy a

piac korrigálna. Például azt gondolom, hogy ha vesszük a lakossági bankszolgáltatásokat; ha egy banknak két és félszer nagyobb a piaci részesedése, mint az utána következő banknak, és egyébként az egy jó bank, tehát az OTP egy jó bank, akkor lehetséges, hogy a piaci részesedések miatt a verseny nem nagyon fog tudni erősödni. Ebből pedig a fogyasztónak kára származik, mert a fogyasztó többet fizet a bankszolgáltatásért, mint amennyit fizetnie kéne. Az, hogy a kormány a fogyasztó szempontjait fontosnak tartja, az a kormánynak a dolga. Ezért én ezt nem vettem rossz néven.

M. J.: Az akkori bankvezetők, az elnökség, hogyan viszonyult ehhez az egész kérdéshez? Defenzív volt, azt mondtad.

F. P.: *Hát defenzív volt, igen. Én inkább megállapítanám, mint tény, de nem minősíteném. Az én álláspontom az volt, hogy a bankok felelősségét nem lehet vitatni abban a kialakult társadalmi válságban, ami a devizahitelezés kapcsán létrejött.*

M. J.: Na de ez már 2008 vége volt.

F. P.: *Most én 2008-ról beszélek, mert a Magatartási Kódexet ez indította el. Először úgy nézett ki, hogy ezt a dolgot el lehet intézni úgy, hogy a bankok kötelezik magukat például az átiutemezésre. Az egymást követő „Veres Jánosos” megállapodásokra gondolok, amik mindig arról szóltak, hogy aki munkanélküli, az egy kicsivel több kedvezményt kap, vagy aki elvesztette a munkáját. Mindig ilyen részletekre fókuszáltak ezek a „Veres Jánosos” megállapodások. Nem voltak soha átfogóak, nem a devizahitelezés problematikájával foglalkoztak. Maga a Magatartási Kódex akkor jött elő, amikor egy törvényjavaslat került a parlament elé valamikor tavasszal, ami láthatóan nem átgondolt, rossz törvényjavaslat volt. Az a veszély fenyegetett, hogy ha azt a törvényjavaslatot elfogadják, akkor a bankok rosszabb állapotban lesznek anélkül, hogy a dolgot megjavítaná. Akkor merült fel ez a lehetőség. Úgy emlékszem, hogy akkor én a Bajnaival beszéltem, talán.*

A lényeg az volt, hogy a bankok megpróbálhatnának valamilyen önkorlátozó, önszabályozó kódexet alkotni. Bajnai akkor utasította a Pénzügyminisztériumot, meg a PSZÁF-ot, hogy szíveskedjenek tárgyalni. Innen indult el, hogy készüljön egy átfogó dokumentum, amelyik az ügyfelek meg a bank kapcsolatát szabályozza.

M. J.: A megállapodásoknál maradv, szerintem van az éremnek egy másik oldala. 2008. november 6-án hoztuk létre az első 4 fő pontból álló dokumentumot a devizahitelek segítése érdekében. Pár héttel azt követően, hogy a válság elérte Magyarországot Akkor ez működött, amit aztán 2009 elején az ügyfelek javára tovább módosítottunk. Meglátásom szerint az érem másik oldala az, hogy 2009-ben, 2010-ben, 2011-ben érdemi segítséget a megszorult devizahitelek csak a bankoktól kaptak. Lehet, hogy ezek részecskék voltak, de végül is semmiféle érdemleges kormányzati segítség nem született.

F. P.: *Hát erre azt kell neked mondanom, hogy született, mert a végtörlesztés nem akármekkora kormányzati döntés volt.*

M. J.: Igen, de ugye az nem elsősorban a megszorultakon segített és az is csak 2011 végén.

F. P.: *Ebben igazad van. Azt gondolom, hogy a bankok, a saját jól felfogott érdekeikben, ha azt látják, hogy egyébként az ügyfél fizetőképes, de átmenetileg nem tud fizetni, akkor az az érdekük, hogy átütemezzenek. Hogy mindenfajta ilyen típusú segítséget nyújtsanak. Ez nem erény, ez a bankoknak a dolga. Mert a bankok így működnek. Nem érdekük az, hogy az ügyfelet bedöntsék, az érdekük az, hogy ha lehet, az ügyfél fizetőképességét fenntartsák.*

M. J.: Egyetértettünk abban, hogy a devizahitelezés problémáját már számos elemzés taglalta. Elkészült a Magatartási Kódex, ezen felül 2008 és 2010 között számos jogszabály szigorította a bankok tevékenységét.

F. P.: *Én még azt is hajlandó vagyok elfogadni, ha valaki azt mondja nekem, hogy tulajdonképpen mindegy, hogy mit csináltak a bankok, tehát hogy milyen Magatartási Kódexet írtak, vagy nem írtak, ennek az ügynek nulla jelentősége volt a 2010 után hatalomra került kormány politikája szempontjából. A 2010-ben hatalomra került kormány nem akart a bankokkal tárgyalni, nem akart velük megállapodni. Függetlenül attól, hogy a bankok milyen Magatartási Kódexet dolgoztak ki a maguk számára, és milyen nem. Ebben az értelemben lehet azt mondani, hogy az a vita, ami 2008–2009 táján zajlott, a korlátozzunk, ne korlátozzunk című kérdés, utólag már tökéletesen érdektelen volt.*

M. J.: Részese voltál az ún. „Bécsi kezdeményezésnek”²¹⁵. Véleményem szerint a bankszektor számára is pozitív döntés volt, hogy Magyarország elsőként fordult a Nemzetközi Valutaalaphoz, annak a bankok szempontjából is fontos szerepe volt. Amit Bécsi kezdeményezésnek hívnak, abban gondolom a Raiffeisen is részt vett. Mi a véleményed erről?

F. P.: *Ez valóban így van. Ugye az IMF nyilván abból indult ki, ami egy tökéletesen plauzibilis forgatókönyv lett volna, hogy ő beönt egy csomó pénzt hitel formájában, hogy stabilizálja a jegybank devizatartalékát, és általában segítse az országot átvészelni ezt a válságot, a külföldi bankok meg a saját kintlévőségeik leépítésével de facto szívják ezt a pénzt a jegybankból. Az IMF tehát nagyon pontosan érzékeltte azt, hogy garanciákat kell kapnia a külföldi kereskedelmi bankoktól arra nézve, hogy ők is fönntartják a maguk kintlévőségeit.*

M. J.: És a tulajdonosi felelősségüknek eleget tesznek.

F. P.: *Azt gondolom, hogy ők ezt pontosan érzékelték. A másik oldala a történetnek, és én úgy látom, hogy a tulajdonosokban egyetlen percig sem, a Raiffeisen szempontjából legalább is bátran állíthatom, hogy egyetlen percig nem merült fel az a kérdés, hogy a magyarországi leánynak el lehet-e engedni a kezét, vagy nem. Tehát magyarul nyögve-nyelve, elkérve ennek az árát, mert*

²¹⁵ A „Bécsi kezdeményezés” – Vienna Initiative, az a megbeszélés (sorozat) volt, amelyet az IMF kezdeményezett 2009 tavaszán, melynek keretében hat magyar nagybank külföldi tulajdonosai Bécsben az IMF felé deklarálták, hogy a magyar piacon tartósan jelen akarnak maradni, tulajdonosi kötelezettségeiknek eleget tesznek.

egyébként elkérték az árat, de mindvégig fönntartották azokat a hitelfinanszírozási swap és egyéb kereteket, amelyeket a magyarországi Raiffeisen immáron a piacon nem tudott megszerezni, és ezért kénytelen volt az anyjától megkapni.

M. J.: Még azok a tulajdonosok is fenntartották ezt, akik egyébként a saját kormányuktól segítséget, mentőövet kaptak.

F. P.: Abszolút.

M. J.: Például a Bayerische Landesbank (amely bank a német kormánytól támogatást kapott).

F. P.: Hogyne. Meg hát a Raiffeisen is kapott. Meg az Erste is kapott. Ott mindegyik kapott. De azt nagyon jól érzékelték ezeknek az országoknak a kormányai is, miközben nem szerették ezt a helyzetet, hogy ezek a bankok elég jelentős szerepet játszanak a kelet-európai országoknak a bankrendszerében, onnan nem lehet kivonulni, az felelősséggel jár. És nyögve-nyelve, nem szeretve, az árat elkérve, és minden, ami ezzel jár, de ezek a bankok, és ezek a kormányok azt kell mondanom, egyetlen percig sem inogtak meg. Ezek a bankok Magyarországon mindvégig működőképesek maradtak, mindvégig megkapták azt a likviditást, amire szükségük volt. Ebben az értelemben fogalmaztam én meg, hogy lehet azt mondani, hogy a külföldi bank az egy átok a magyar gazdaság számára, mert külföldi, meg ide viszi a profitot, oda viszi, ezt csinál, meg azt csinál, de az, hogy 2008-ban a külföldi bankrendszer, a külföldi tulajdon az áldás volt a magyar gazdaság számára, az nem kérdés. Mert ez így működik. Áldás és átok egyszerre. Van, amikor nem szeretjük, van, amikor megköszönjük, vagy meg kéne, hogy köszönjük. És ez az, amit a magyar kormánynak látnia kellett volna, de soha nem értette meg, hogy bizony, a külföldi tőke az egy ilyen dolog. Az egy rettenetesen jó dolog, hogy van, de speciel el szokta kérni az árat. A magyarországi bankok is azt gondolom, hogy nagyon fontos szerepet játszottak a magyar gazdaság fejlődésében, a magyar gazdaság tőkeellátásában, a magyar gazdaság hitelezésében, mert végül is Magyarország egy erőforrás hiányos ország. Persze azt mondták, hogy üzleti alapon csináljuk, ennek szeretnénk elkérni az árat. És amikor baj volt, akkor itt voltak. Akkor nem menekültek el, nem futottak el, fenntartották a leányaiknak a működőképességét. Ez volt lényegében a Bécsi kezdeményezés, és én azt gondolom, hogy ez jó dolog volt.

Megint csak azt kell mondanom, hogy a lényeg számít, ezek a bankok, nem írhatták volna alá a Bécsi kezdeményezést, a bécsi pénzügyminiszter, meg a bécsi jegybank engedélye vagy hozzájárulása nélkül. Ezek a bankok is, meg a mögöttük álló kormányok is, azt gondolom, hogy ezekben a nehéz időszakokban nem inogtak meg.

M. J.: Sőt, ha visszagondolunk a '80-as évek végére és a '90-es évekre, a működő tőke bevonás is azért volt olyan sikeres, mert itt voltak már a külföldi bankok. De ezeknek a bankoknak volt türelme is, mert a privatizáció 1995 és 2000 közötti időszakában a befektetésük után nem realizáltak hozamot. Nem volt megtérülésük.

F. P.: Ez így van. Sőt, azt kell mondanom, hogy ha még tovább mész, és 2000-en is túlmész, én csináltam ilyen próbaszámításokat a magyar számviteli szabályok szerinti mérlegek alap-

ján, szóval azt kell mondanom, hogy mondjuk a Külkereskedelmi Bank, amelyik ugye mégis a Bayerische Landesbank tulajdona 1995 óta, 2000 után sem keresett különösen nagy pénzt a befektetett tőke után. A Budapest Bank nagyon hosszú időn keresztül nem keresett komoly pénzt a befektetése után. Az Erste Bank, ha figyelembe vesszük azt a durván 60 milliárdnyi auftot, prémiumot, amit meg kellett fizetni a Postabank részvények után, 30 valahány milliárd volt a Postabank könyv szerinti értéke, és 104 milliárd volt a privatizációnak az értéke. Tehát 60 milliárdot kellett „csak” visszakeresnie az általa fizetett prémium után. Ha így veszem, akkor az Erste bank sem keresett semmilyen komoly pénzt Magyarországon. Tehát azt gondolom, hogy az egy mítosz, hogy Magyarországon a külföldi bankok rettenetesen sok pénzt kerestek volna. Nem kerestek, sőt, 1990 előtt az OTP sem keresett, az OTP csak 2000 után kezdett sok pénzt keresni. Ezért azt gondolom, hogy vannak mítoszok, az is például egy mítosz, hogy a külföldi bankok olyan rettenetesen sok pénzt lapátoltak volna ki Magyarországról.

Ha a teljes működési időszakukat megnézzük, kinek '89-től kezdve, kinek '95-től kezdve, kinek 2000-től kezdve, egyáltalán nem olyan nagyon sok az a pénz, amit kerestek, azt mondanám, hogy jó esetben 2008 végéig egy normatív tőkearányos nyereséget kerestek, ha a teljes időszakra vetítem, 2008 óta meg egyértelműen veszteségesek. És most már a bankadóval, meg a végtörlesztéssel, meg az egyéb ötletekkel ma már egészen biztosan az időszak teljességére nézve veszteségesek ezek a bankok.

M. J.: Ha visszaemlékezünk, hogy 2004-ben mekkora vita volt arról, hogy 2005–2006-ban banki különadót, a kétszer 30 milliárd forintot kellett fizetni. Pedig az a kétszer 30 milliárd mai léptékkal mérve nem sok. Az a baj ezekkel a külön terhekkel, hogy sajnos beépülnek a költségvetési rendszerbe.

F. P.: Én szerintem elég rosszul is tették. Szerintem a Gyurcsány-kormány ezzel komoly hibát követett el, mert az egész adórendszernek a normativitását, meg a transzparenciáját megbontotta, és bevitt egy politikai elemet ebbe a dologba. Szóval az indoklás az volt, hogy azért van ez, mert a bankok nagyon sok pénzt keresnek. Ez komoly hiba volt.

M. J.: Az elnökké választásod után nem sokkal fölvetted, hogy a bankok társadalmi elfogadottságát javítani kellene. Azt mondtad, hogy ez nem lehet egy egyszeri akció, hanem egy minimum három éves folyamat legyen, és ehhez kellene 150 millió forint, hogy ezt megcsináljuk. Sajnos akkor tagbankjaink ezt a 150 millió forintot – ugye az évi 50 millió forint – nem voltak hajlandóak összeadni, a banki szakértőkkel nem tudtunk egy képviselhető programot kidolgozni.

F. P.: Ez ugyanarról a töről fakad, mint amit mondtam neked, hogy énnekem azért eltért a nézetem a bankszektor sok más szereplőjének a nézetétől. Tudtam, hogy nyilván az egyes bankok maguk is foglalkoztak ilyen különböző társadalmi felelősségvállalási projektumokkal, de itt most nem erről beszélünk, nem arról beszélünk, hogy a Raiffeisennek milyen a társadalmi elfogadottsága, hanem arról beszélünk, hogy a bankszektórén milyen. Annak lett volna értelme, ha találunk olyan közös projektet, és lehetett volna ilyen találni, ahol a bankszektor testületileg lép

fel. Szerintem ennek jó üzenete lett volna. De olyan drámai módon nem lepődtem meg, amikor ez nem volt sikeres. Úgy éreztem, hogy a bankok mindig képesek voltak a saját érdekeiket artikulálni, de soha nem voltak képesek az egész szektor érdekeit artikulálni. És még csak azt se mondanám, hogy ez magyar sajátosság.

M. J.: A Bankszövetség közel 25 éves eddigi történetében összesen két olyan elnök volt, aki elnöki mandátumának a közepén, vagy lejárta előtt lemondott, az egyik, az első, te voltál, a másik pedig Patai Mihály. Tehát a kérdés banktörténeti szempontból érdekes.

F. P.: Hát ezt elmondtam már, de neked is szívesen elmondom. Nézd, én mindig úgy gondoltam, hogy egy ilyen érdekvédelmi szervezet elnökének egyetlen egy tőkéje van, és az csak a bizalom. Nincs más tőkéje. Semmilyen.

M. J.: És a hitelessége...

F. P.: Igen. Semmilyen más eszközöm nekem nincs arra elnöki mivoltomban, hogy bármit elérjek, bármit megcsináljak, csak az, ha a tagok bíznak bennem. Amikor a dolog elkezdődött, akkor egyértelművé tettem, hogy nekem vannak nézeteim, én ezt a Tamásnak (Erdei Tamás, korábbi bankszövetségi elnök – M. J.) is elmondtam, elmentem a Csányihoz, tehát azért annyira naiv nem voltam, hogy úgy képzeljem, hogy ez egy ilyen kakaó és kuglóf típusú együttműködés lesz. Elmentem a jelentős szereplőkhöz, de legfőképpen a Csányihoz, és azt mondtam, hogy hát azért nekem vannak nézeteim, én tudom, hogy ezek nem pontosan esnek egybe azzal, amit main streamnek neveznek. Én örülök, ha időről időre egyeztethetünk, nem kell, hogy ezek a dolgok nyilvánosan, nagy konfliktusok keretében jöjjenek napvilágra, hanem szívesen elmegyek időről időre, és beszéljünk róla. Így esetleg majd ez a dolog működni fog. És akkor azt mondták, hogy jó, hát így ez működhet. És nem is volt olyan rettenetesen nagy nézeteltérés mindaddig, amíg bele nem futottunk ebbe a Magatartási Kódex cirkuszba. Az összes többi nem volt olyan nagy probléma. De ez a kódex ez fáj. Ez a Magatartási Kódex láthatóan komoly érdekeket sértett. Vagy az én felfogásom, hogy itt megengedőbbnek kéne lenni, ez komoly érdekeket sértett. Különösen Csányi Sanyi érezte úgy, hogy én nem képviselem a Bankszövetségnek az érdekeit. És eljött az a pillanat, és az ember nem buta, tehát tudja, hogy mikor fog el körülötte a levegő, és eljött az a pillanat, amikor már nem tudom hányadik vita után voltunk, ahol én lényegében magamra maradtam. És az vicces volt, legutoljára, mikor ez már számomra egyértelmű volt, az már egy-két nappal a Magatartási Kódex aláírása előtt volt.

Az egy vicces dolog volt, de addigra már, azt gondolom a legutolsó vita alkalmával, ott ez már el is hangzott. Azt hiszem a Sanyi (Csányi Sándor, az OTP Bank elnök-vezérigazgatója – M. J.) is ezt mondta, meg talán még más is. Ahogy mondtam neked; ha az ember egy ilyen feladatot elvállal, csak addig csinálja, ameddig bírja a tagtársaság bizalmát. Ha már nem bírja a tagok bizalmát, gyorsan le kell mondani. Én úgy emlékszem, hogy pénteken volt, egy bizonyos pénteki napon volt az aláírása ennek a Magatartási Kódexnek, és én csütörtök délután írtam levelet a Rudinak (Nyers Rezső, a Bankszövetség akkori főtitkára – M. J.), azzal, hogy tájékoztassa a banki vezetőket a lemondásomról, de nyilván embargó volt péntek délutánig. Tehát addig, amíg

ez a dolog nem történik meg, mármint az aláírás, addig nem lenne okos dolog, ezt nyilvánosságra hozni, de péntek délután már hozzák nyilvánosságra. S valójában ez történt. Ezt nyilván nem éltem meg nagy sikerként, tehát nem arról szól ez a történet, hogy gondoltam volna, hogy ez egy nagyon sikeres akció volt az én részemről, de kudarcként sem. Elfogadtam azt, hogy volt egy konfliktus, és ebben a konfliktusban végül ők a tagok, én csak egy megbízott vagyok.

M. J.: Tehát a konfliktus lényege az volt, hogy a banki vezető társaid szerint te túlságosan megengedő voltál?

F. P.: Hogy én túl messzire megyek el. Nagyon egyszerűen modellezve ezt a dolgot, a minimálisan szükséges vagy a maximálisan lehetséges közötti skálán mozogtunk. A bankszektor tagjai úgy gondolták, hogy a minimálisan szükségeset kell kialakítani. Én meg azt mondtam, hogy sokkal közelebb kell lenni a maximálisan lehetségeshez, mint a minimálisan szükségeshez, mert a bankszektornak sara van. Annak a nagy társadalmi problémának a kialakulásában, amit devizahitelezésnek nevezünk, ott a bankszektornak felelőssége van, az nem kérdés. És azt, hogy mennyiben álljon helyt, hát erről beszélünk itt. Ez egy erkölcsi természetű dilemma. Én hajlandó lettem volna ennél messzebb menni, de újra meg kell mondanom, hogy 2010 után ez a dolog elvesztette a jelentőségét.

A Bankszövetség negyedik elnökének tapasztalatai, emlékei elnöki időszakáról nem csak a fontosabb eseményekről adnak képet, hanem feltárják a működés hátterét, a döntések előkészítésének nehézségeit. Megismerjük egy több évtizede gyakorló bankár szakmai-etikai, szakma-filozófiai nézeteit. Ez utóbbit mi sem jellemzi jobban, mint a „minimálisan szükséges vagy a maximálisan lehetséges” döntési alternatíva súlyos vezetői dilemmája.

2008 áprilisában még nem lehetett tudni, hogy viharos gyorsasággal közeledik a válság, ami az év végén, már szinte mindent felülírt a tavaszi elképzelésekből.

Azt, hogy a nemzetközi pénzügyi válság viharos sebessége és az egész világgazdaságot átfogó mérete mennyire nem volt előrelátható, két példával érzékeltetjük. Annak ellenére, hogy bizonyos pénzpiaci zavarok már 2007 második felében érezhetőek voltak, az Európai Unió Bizottsága 2008 októberéig hivatalos anyagokban nem engedélyezte a válság szó használatát, helyette turbulenciáról és zavarokról írtak. A Magyar Nemzeti Bank egyik elismert szaktekintélyű alelnöke 2008 kora őszén még azt mondta: ha lesz is válság, viharos erejű szelének csak a széle éri el hazánkat. Októbertől aztán minden megváltozott: a válság megérkezett és elérte a sérülékeny magyar gazdaságot.

A válság sokkszerűen érte az országot, és az egyik sérülékeny pont a deviza kitettség és a külső adósságfinanszírozás volt. A 2000 és 2008 közötti időszakban sok tényező hatására a vállalati és a lakossági szférában egyaránt megnőtt a deviza- és a deviza alapú hitelek állománya. A válság hatására a bankközi piacok befagytak, a forint árfolyama drámaian gyengült. Az EURO forint árfolyama a 2008 tavaszi 235–240 forintos szintről 300 forint közelébe került, 2009 elején pedig átmenetileg elérte a 327 forintos szintet. Gyors, azonnali intézkedésre volt szükség.

2008. október 27-én már rendkívüli Elnökségi ülés tárgyalta a kormányzattal a deviza alapú lakossági hitelek kezeléséről kötendő megállapodás tervezetét.²¹⁶

Október 22-én készült el az a bankszövetségi anyag, amelynek címe: *„Megállapodás, a devizaalapú hitellel rendelkező hitelintézeti lakossági ügyfelek részére rendelkezésre álló, a törlesztési összegek emelkedéséből adódó terhek mérséklését célzó pénzügyintézeti eszközökről.”* Ennek előzménye az volt, hogy a Pénzügyminisztérium megküldött egy tervezetet, amit *„az elnökség úgy ítélte meg, hogy a Pénzügyminisztérium által javasolt megállapodás szövegtervezete nem fogadható el a bankok számára. (Egyrészt mert a tervezetben leírt eljárások ma is ismertek és indokolt esetekben alkalmazottak a bankok gyakorlatában, másrészt egyes eszközök kívül esnek az itthoni bankok hatáskörén – az anyabankok döntési kompetenciájába tartoznak –, végül pedig a javaslat szakmailag sem megfelelő.) A szöveget át kell dolgozni és két változatban kell a Pénzügyminisztérium elé tární...*

*Az Elnökség úgy foglalt állást, hogy a jelenlegi helyzetben nem indokolt, hogy a bankok állami segítséget kérjenek a devizahiteleken várható esetleges veszteségek kompenzálására. Egy ilyen felvetés esetleg akkor támogatandó, ha ez az igény tömeges fizetési nehézségek következtében az ügyfelek részéről vetődik fel.”*²¹⁷

A Magyar Bankszövetség mindennek ellenére közreműködött a forint hirtelen árfolyamromlása miatt megemelkedett törlesztőrészletű adóssokat támogató lépések, intézkedések kidolgozásában.

A Megállapodás végül létrejött. Az eredeti elképzelés az volt, hogy a dokumentumot Veres János pénzügyminiszter és Felcsuti Péter, a Magyar Bankszövetség elnöke írja alá, végül november 9-én a Pénzügyminisztérium és kilenc pénzintézet írta alá a Megállapodást. Azt követően a devizaalapú hitelezésben meghatározó súlyt képviselő 11 bank Nyilatkozatot írt alá, amelyben vállalták, hogy meghatározott pénzügyintézeti eszközökkel mérsékelni próbálják a deviza alapú hitellel rendelkezők megnövekedett terheit. Ez tartalmazta a törlesztési időszak meghosszabbítását, az adós kérésére a törlesztőrészletek havi összegének mérséklését, a deviza alapú kölcsönök forint alapú kölcsönre alakítását külön költségek nélkül 2008. december 31-ig, az önhibáján kívül nehéz helyzetbe került adós esetében a törlesztés átmeneti felfüggesztését, valamint a kölcsönök előtörlesztését ugyancsak december végéig.

²¹⁶ Mivel a devizaalapú hitelezés és annak kapcsán az árfolyamkockázat hosszú időn át volt a Bankszövetség életének központi témája, bemutatjuk ezeknek a folyamatoknak a definícióját.

Magyar Bankszövetség: *Hitelintézeti fogalomtár*, 2012, 11., 13.

Devizahitel/kölcsön: A hitelező által devizában nyilvántartott hitel/kölcsön, amelynek összegét, valamint a törlesztőrészlet összegét a hitelező devizában (pl. EUR, CHF, USD stb.) határozza meg, és az adós a fizetési kötelezettségét minden esetben ebben a devizanemben teljesíti.

Árfolyamkockázat: A különböző devizák átváltási árfolyamának ingadozása miatt keletkezett kockázat. Az a fél viseli, akinek az ellenszolgáltatása a szolgáltatás devizaneme és az ellenszolgáltatás ettől eltérő másik devizanemének aktuális viszonyától, e két deviza egymásban kifejezett teljesítéskori értékétől függ.

²¹⁷ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2008.

2009 elejétől egymást követték a bankszektor számára is nehezen követhető események. A válság hatására befagyott, gyakorlatilag megszűnt működni a bankközi devizapiac. Az EUR forint árfolyama, mint említettük, a 327 forint drámai szintre gyengült. Történt ez annak ellenére, hogy a magyar kormány az előző év végén rendkívül gyors döntéssel, elsőként kezdeményezett tárgyalást a Nemzetközi Valutaalappal, ami segítette az ország védhetőségét esetleges spekulációs támadások ellen, de ettől még megmaradt a magyar gazdaság sebezhetősége.

Tehát 2008 októberében a magyar kormány érzékelve az államadósság finanszírozása téren tapasztalható súlyos nehézségeket, a Nemzetközi Valutaalaphoz, illetve az Európai Unióhoz fordult az ország finanszírozhatóságának biztosítása érdekében. A kérést méltányolva az IMF 12.5, a Világbank 1.0, míg az Európai Unió 6.5 milliárd euró (összesen 20 milliárd euró) készenléti hitelkeretet bocsájtott Magyarországnak rendelkezésére 2010. márciusi lejárat-tal. E hitelhez kapcsolódó programban a magyar kormány vállalta a kormányzati kiadásoknak a GDP 2 százalékpontjával való csökkentését, a bankok stabilitását erősítő csomag elfogadását, a devizahitelek terheinek enyhítését, pozitív adólista létrehozását, illetve a pénzügyi szektor szabályozásának és felügyeletének megerősítését.

Az Európai Központi Bank pedig egyidejűleg egy 5 milliárd eurós swap keret megnyitásával bővítette a Magyar Nemzeti Bank mozgásterét.

Az Országgyűlés 2008. december 15-én elfogadta a stabilizációs törvényt, amely szerint az állam a pénzügyi közvetítő rendszer stabilitásának megőrzése és biztosítása érdekében garanciát vállalhat a hitelintézeteknek a hitelezővel szemben fennálló tartozásaira, illetőleg tőkét emelhet a hitelintézetben. A külső forrásbevonás nehézségeit és a piaci likviditáshiányt tapasztalva, novemberben a Magyar Bankszövetség Elnöksége levélben fordult az MNB elnökéhez, kérve, hogy tegyen intézkedéseket a bankok hitelezési képességének javítására. Mindez érzékelteti a helyzet drámai romlását és kiszámíthatatlanságát, jellemzi a bankok működési környezetét. Ma már történelmi tény, hogy a magyar bankrendszer a válság kitörését követően mindvégig megőrizte stabilitását, állami segítségre nem szorult. Visszatekintve az is szembetűnő, hogy a nemzetközi szervezetek is, a válság első időszakában a pénzügyi válságra és emiatt a pénzügyi szektorra összpontosították a válság hatásainak mérséklését célzó erőfeszítéseiket.

A helyzet 2009 első hónapjaiban tovább romlott. Májusban és júniusban már érződött a bankrendszerre nehezedő egyre nagyobb politikai és társadalmi nyomás, elsősorban a bankok lakossági ügyfélkörében, a lakossági hitelezés terén mélyülő problémák miatt. Március végén már a Magyarok Világszövetsége is petíciót küldött a Bankszövetség elnökének és megjelent a színen egy addig ismeretlen egyesület, a Devizahitel-különbözet Károsultjainak Egyesülete. Mindkettő azt kérte, hogy a bankok vállalják át megnövekedett törlesztőrészek felét.

A későbbi fejlemények miatt idézzük a petíciót:

„Petíció Felcsuti Péter Úrhoz,
A Magyar Bankszövetség Elnökéhez,
A devizahitel károsultak jövőjével kapcsolatban

Tisztelt Elnök Úr!

Alulírott társadalmi szervezetek, egyesületek az alábbi petíciót nyújtjuk be a Devizahitel különbözet Károsultjainak ügyében a Magyar Bankszövetség Elnökéhez, Természetesen minden hitelfelvevő tisztában volt a szerződés aláírásakor azzal, hogy a deviza árfolyamának változása miatt megemelkedhet hitelének havi törlesztőrésze. Azonban arra a magyar emberek nem számítottak, hogy ilyen drámai mértékben emelkednek meg a devizahitelek törlesztései a – Magyarország felerősödött kiszolgáltatottsága és védtelen devizahelyzet miatt – kialakult forint-euró árfolyam ingadozás következtében. Ha ugyanis az emberek ezt látták volna, nem vettek volna fel annyi hitelt, amelynek törlesztőrésze akár az adós havi jövedelmét is meghaladja.

A bankok mellett felelősség terheli a bankrendszer felügyeletére jogosult állami szervezeteket és az egész magyar politikai osztályt is, mert 20 év alatt a magyar bankrendszer külföldi kézre juttatásával, a devizaszabályok számunkra előnytelen megváltoztatásával teljesen kiszolgáltatottá tették Magyarországot a külföldi pénztulajdonosok felé. Felelősség terheli továbbá azokat az európai uniós szervezeteket, amelyek – a versenyszabályok betartására való hivatkozással, valójában persze az Európa erős gazdasági rendszerrel bíró országaiban székelő anyabankok érdekeinek védelmében – gyakorlatilag utasítottak bennünket az önvédelem feladására.

A kialakult helyzetről nem a hitelt felvevők tehetnek. Ezért kérjük az Elnök Urat, hogy kezdeményezzen megállapodást a Magyarországon működő, külföldi tulajdonban lévő bankokkal, miszerint ezek a pénzintézetek vállalják át a megnövekedett törlesztőrészekben megmutatkozó többletköltségek felét! Állítsák vissza az eredeti kamatot!

Senkinek sem lehet ugyanis az az érdeke, hogy a családok az utcára kerüljenek fizetéseképtelenségük miatt, hiszen ez magával ránthatja a teljes magyarországi bankrendszert is.

Hétszázezer ember – közvetve közel három millió – került így kiszolgáltatott helyzetbe, ám azt látjuk, hogy a külföldi tulajdonú bankok óriási profitot termelnek Magyarországon, de nem kívánják kivenni részüket ennek a problémának a megoldásában. Hiszen az egyoldalú szerződés-módosításokkal megint csak a saját és nem az ügyfelek érdekeit nézik.

Mi, károsultak, nem vagyunk hajlandóak – mások elhibázott döntései miatt – hajléktalanná válni.

Budapest, 2009. 03. 25.

A Petíciót támogatják:

Szabóné Papp Klára, főttnkár

Magyarok Világszövetsége

Devizahitel-különbözet Károsultjainak Egyesülete”²¹⁸

²¹⁸ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2009.

Az idő előrehaladtával sok száz hasonló beadvány, felhívás, tiltakozó jegyzék készült. A fent idézett minden bizonnyal az egyik első. Tanulságos, hogy a petíció első mondata még azt erősíti meg, hogy természetesen minden hitelfelvevő tisztában volt a szerződés aláírásakor az árfolyamkockázattal, továbbá a felelősség a bankokat, a hitelfelvevőket és az államot egyaránt terheli. Az már elgondolkodtató, hogy csak a külföldi tulajdonú bankoktól várják, hogy a megnövekedett törlesztőrészeket felét átvállalják.

Ugyanabban a hónapban, 2009 márciusában, az MNB elnöke négy pontban foglalta össze, hogy a Magyar Nemzeti Bank miért nem fékezte le a korábbi években gyorsuló ütemben bővülő devizahitelezést:

„...meglátása szerint nem lett volna hatékony a devizahitelek adminisztratív korlátozása (miközben nem is neki, hanem a PSZÁF-nak lett volna arra lehetősége), másrészt nem lett volna EU konform, harmadrészt a külföldi tapasztalatok alapján, hosszú távon egyik országban sem vezetett érdemi eredményre. Negyedszer egy másfél-két évvel korábbi európai központi banki tanácskozáson is az volt a konszenzus, hogy banki eszközökkel nem lehet a deviza alapú hitelezést korlátozni.” – idézte a Portfólió 2009. március 11-én a jegybank elnök előadását az Ybl Klubban. Hozzátette még, hogy a felelőtlen költségvetési politika miatti magas hiány elszívta a forrásokat, így értelemszerűen külföldről kellett forrást szereznie a magyar bankrendszernek. Ugyanakkor a lakosságnak a középtávú euró bevezetéssel kapcsolatos bizalma is táplálta a devizában való eladósodást, miközben a fiskális politika miatt elvettük az euróhoz való közeledést.

2009 júniusában a Bankszövetség Elnöksége még arról tárgyalt, hogy a bajba került lakáshitel adósokon a már bevezetett intézkedések mellett úgy is lehetne segíteni, hogy a törlesztésre nem képes ügyfelek ingatlanából egy állami bérlet állományt hozzanak létre, amihez a finanszírozás egy részét a bankok a felszabaduló céltartalékokból biztosíthatnák. Ez lényegében a nemzeti eszközkezelő társaság alapításának alapgondolata volt. Ezt az elgondolást a szövetség továbbította a kormányzati szerveknek, de az érdemi fogadtatásra nem talált. Ugyanazon az ülésen megjelent egy másik eldöntendő kérdés is, nevezetesen, hogy az egyre komolyabbá váló problémák megoldására a banki közösség önszabályozás útján keressen megoldást, vagy bízta azt a nehezen előre látható jogszabály változásokra. Akkor már a nemzetközi példák is azt mutatták, hogy a jogalkotók és a politika is hajlamos a túlreagálásra, a rövid időn belüli azonnali döntéshozatalra. Így a banki vezetők inkább az önszabályozást részesítették előnyben. A döntéshozatalra nem maradt sok idő, mert már júliusban a PSZÁF elkészített egy anyagot *„A pénzügyi intézményekkel hitelszerződést kötő ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartás kódexe”* címmel.

Azt megelőzően a bankvezetőket egyeztetésre hívta a Miniszterelnök, aminek alapján a Bankszövetség az alábbi meghívót küldte ki a bankvezetőknek:

„Ezúton tájékoztatom a Bajnai miniszterelnök úrral történt megegyezésben vállalt banki magatartási kódex előkészületeiről és a várható munkafolyamatról. A múlt pénteken, július

31-én hívta össze az első, szűk körű egyeztetést Farkas Ádám, a Felügyeleti Tanács új elnöke az általuk összeállított első tervezetről. A Felügyelet szándékai szerint az ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartás normáit rögzítő kódex elsősorban a hitelezési tevékenységre koncentrál és a bankokon kívül minden hitelnyújtással foglalkozó szolgáltatóra kiterjed. Az önkéntes vállalatok számon kérhetőségét illetően felmerült, hogy az önszabályozásban foglaltakat megsértőkkel szemben induljon etikai eljárás, de ez csak a Bankszövetség tagjai tekintetében járható út. Ezért valószínűleg olyan javaslat készül, ami szerint az aláírók vállalják: a kódexben foglaltakat az üzletszabályzatuk, általános szerződési feltételeik részévé teszik.²¹⁹

Ez az anyag nagy vitát váltott ki banki vezetők körében, egyrészt annak szakmai tartalma, másrészt kihatásának várható mértéke miatt. Vitatták azt, hogy mi legyen a kódex hatálya, milyen típusú banki ügyletekre és milyen mértékben hasson ki. Miután eldöntötték, hogy az önszabályozás megvalósításában közreműködnek, az alapvető kérdés az volt – ahogyan azt a Bankszövetség akkori elnöke Felcsuti Péter fogalmazta meg – hogy a minimálisan szükséges vagy a maximálisan elégséges megoldást válasszák. Ez a kérdés a banki vezetőket megosztotta, jelentős részük az előbbi módszert tartotta volna képviselhetőnek és elfogadhatónak.

Miközben a magatartási kódexről folyt a vita, tovább folytatódtak a devizahitel adósok megmentésére irányuló, egyre erőteljesebb, erőszakosabb törekvések. Ez a helyzet késztette a Bankszövetség elnökét arra, hogy 2009. augusztus 10-én levelet írjon Bajnai Gordon miniszterelnöknek.

„Tisztelt Miniszterelnök úr, kedves Gordon!

A mai sajtó (Napi Gazdaság) közlése, hogy az Országgyűlés Elnöke országgyűlési aktust sürget, amely a törvény erejével függesztené fel a lakossági (deviza) hitelek törlesztését, az Elnök Asszony (Szili Katalin – M. J.) kérése indoklásul társadalmi katasztrófát vizionál.

Túl azon, hogy önjelölt civil szervezetek állításain kívül semmilyen, megbízható információ, statisztika nem támasztja alá az Elnök Asszony álláspontját, újólal fel kell hívnom a figyelmet arra – ami számotokra épp oly nyilvánvaló –, hogy az adósságkönnyítést célzó, egymást követő, kormányzati intézkedések pusztán kommunikációja is jelentős erkölcsi kockázattal jár; az ügyfelek egyáltalán nem elhanyagolható része azért nem reagál a bankok megkereséseire, nem fogadja el a bankok átütemezési, restruktúrázási javaslatait, mert arra számít, hogy a kormány „elintézi”, hogy ne kelljen fizetniük.

Két-három havi törlesztés felfüggesztése önmagában is problematikus. A bankok veszteségein túlmenően meggyőződésem, hogy súlyosan rontaná az ország külső megítélését is, mert a világ annak tartaná, ami, ti. egy választásra készülő kormány populistá intézkedésének (tudomásom szerint talán Ukrajnában hoztak ilyen intézkedést, egyetlen más régiós országban sem.) Ennél

²¹⁹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2009.

sokkal nagyobb gond az, hogy a törlesztések újraindítása egyáltalán nem magától értetődő, azaz a portfóliók további romlása biztosra vehető.

Hosszabb távon pedig meggyőződésem, hogy az erkölcsi kockázat és az ebből fakadó társadalmi kár még ennél is nagyobb.

Szeretném remélni, hogy egy mégoly nehéz helyzetben lévő kormánypárt képviselői is képesek felismerni, hogy az ilyen és ehhez hasonló ötletekkel rossz szolgálatot tesznek az országnak és végső soron saját maguknak is.

Baráti üdvözléssel

Felcsuti Péter²²⁰

A máig érvényes Magatartási Kódex olyan fontos szerepet játszott a banki közösség életében, hogy szükségesnek tartjuk Preambulumát idézni.

„Jelen Magatartási Kódex célja, hogy megerősítse a lakossági hitelfelvevők és a hitelezők közötti kapcsolatban nélkülözhetetlen bizalmat. Jelen Kódexben rögzített szabályok maradéktalan betartásával a hitelezők azt vállalják, hogy a lakosság körében átlátható és felelős magatartást tanúsítanak ügyfelekkel szemben mind a hitelnyújtást megelőző időszakban, mind a felvett hitelek teljes futamideje alatt, továbbá a fizetési nehézségek felmerülése esetén követendő eljárásaikban is.

A Kódexet aláíró hitelezők kötelezettséget vállalnak arra, hogy a Kódex előírásait, az ügyfelekkel szembeni magatartásukban, továbbá belső üzletmenetükben a Kódex és a hatályos jogszabályi rendelkezések szerint önkéntesen érvényesítik az alábbi alapelvek szem előtt tartásával:

- transzparencia elve, amely alapján a lakossági hitelnyújtás körében fokozottan érvényesítik a közérthetőséget és átláthatóságot, a szükséges információk hozzáférhetőségét,
- szabályelvűség elve, amely alapján az aláíró hitelezők gyakorlatukat a jogszabályoknak és a jó gyakorlatot elősegítő elvárásoknak megfelelő tartalommal, szabályzatokban rögzítik,
- szimmetria elve, amely alapján, ha a feltételek, illetve körülmények kedvezőtlen megváltozására hivatkozással a hitelező az ügyfél által fizetendő kamatot, díjat, vagy költséget egyoldalúan emeli, akkor, ha a körülmények kedvező irányba változnak, e változásokat is érvényesítik ügyfelek javára.

A Kódexben foglalt magatartási szabályok alkalmazásának erősítése érdekében az aláíró hitelezők tudomásul veszik és támogatják, hogy a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete (továbbiakban: PSZÁF vagy Felügyelet)

- a Kódexhez nem csatlakozó intézmények listáját nyilvánosan közzé tegye, valamint
- a Kódexhez csatlakozó intézmények körében a Kódex valamennyi rendelkezésének betartását folyamatosan ellenőrizze és megállapításait, illetőleg ennek alapján kialakított minősítését
 - mind az intézmények, mind pedig az ügynökök vonatkozásában – honlapján folyamatosan közzé tegye.

²²⁰ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2009.

A Kódexet aláíró hitelezők kijelentik, hogy a Kódexben vállalt szabályok megállapítása és azok végrehajtása során a már eddig is kialakult legjobb piaci gyakorlatot vették figyelembe és azok alkalmazása során az intézmények közötti tisztességes piaci versenyt nem kívánják korlátozni, hanem kizárólag abban érdekeltek, hogy a tisztességes verseny és a korrekt üzletmenet eszközeivel támogassák a lakossági ügyfélkörük és ezen keresztül a magyar gazdaság fejlődését. Meggyőződésük, hogy jelen önszabályozásuk – a hatályos magyar jogszabályok rendelkezéseit nem helyettesítve, hanem azokat erkölcsi normák figyelembe vételével kiegészítve – tovább erősítik az elégedett fogyasztókért folytatott piaci versenyt, a hitelezési szolgáltatások minőségét és eredményességét a lakosság körében.

A Kódex aláírói „A tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvénnyel” összhangban kötelezettséget vállalnak arra, hogy a fogyasztó ügyleti döntését befolyásoló kereskedelmi gyakorlatuk keretében utalnak arra, hogy a Kódexnek alávetették magukat. A Kódex aláírói továbbá kötelezettséget vállalnak arra, hogy általános szerződési feltételeiket magába foglaló üzletszabályzataikban megjelenítik, hogy jelen Magatartási Kódexnek kötelező érvénnyel alávetették magukat.

A Kódex hatálya kiterjed a Kódexet aláíró összes lakossági hitelezéssel foglalkozó pénzügyi intézményre, így kereskedelmi bankra, jelzálog-hitelintézetre, lakás-takarékpénztárra, takaré- és hitelszövetkezetre, fióktelepre és pénzügyi vállalkozásra, ideértve a lízing- és faktorcégeket is, valamint a hiteltermékeket kínáló biztosítókra és nyugdíjpénztárakra is. A továbbiakban „hitelező”, illetve „hitelezői gyakorlat” alatt a fenti intézmények teljes köre, illetve azok gyakorlata értendő.

A Kódexet aláírók vállalják, hogy az általuk irányított, lakossági hitelezéssel foglalkozó hazai leányvállalataikra nézve is érvényt szereznek a Kódex előírásainak.

A jelen Kódexet aláíró pénzügyi intézmények a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (Hpt.) szerint fogyasztónak minősülő személyek részére végzett hitelezési tevékenységük teljes körében alkalmazzák a rendelkezéseket, továbbá a szolgáltatásnyújtásban részt vevő ügynökeikkel és megbízottaikkal kötött szerződésben előírják az e Kódexben foglaltak betartását.

A Kódex szabályozza a lakossági hitelezéssel összefüggésben

- 1. A felelős hitelezés általános normáit*
- 2. A szerződéskötés előtti hitelezői magatartás általános elveit*
- 3. A szerződési feltételek futamidő alatti egyoldalú módosításához kapcsolódó szabályokat*
- 4. Az ügyfelek fizetési nehézségének kezelése körében alkalmazandó eljárásokat*
- 5. Végrehajtási eljárások előtt és alatt alkalmazandó felelős hitelezői magatartás elveit”²²¹*

*A Magatartási Kódexet végül a bankvezetők 2009 szeptemberében fogadták el, egy viták-
kal terhes út végén.*

²²¹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2009.

A fentiek alapján a kódexnek két jellemző vonását emeljük ki. Egyrészt rögzített három fontos elvet a lakosság részére hitelt nyújtó pénzintézetek ügyfelekkel szembeni tisztességes magatartásával kapcsolatban, ezek a transzparencia elve, a szabályszerűség elve és a szimmetria elve. Másrészt a kódex aláírói a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. tv. alapján vállaltak kötelezettséget, ami azért fontos, mert ennek alapján a Kódex jogérvényű kötelezettséget jelentett az aláírók számára.

A Magtartási Kódex elfogadásával azonban nem értek véget a bankokat érintő, többségükben negatív intézkedések. Októberben a Bankszövetség kibővített elnökségi ülésén a banki vezetők a következő tájékoztatást kapták:

„A bankokkal szembeni negatív attitűd által táplált, minden oldalon tapasztalható politikai igény, az IMF szerződés, illetve az EU kötelezettségek teljesítése szükségessé teszik bizonyos új jogszabályok megalkotását. Ezzel kapcsolatos kötelezettségeinek a kormányzat rendkívüli sietséggel próbál eleget tenni, amiből adódóan az érintettek számára véleményezésre adott idő betarthatatlanul rövid, vagy nincs is mód a tervezetek benyújtás előtti tényleges véleményezésére. A sietség oka, hogy a jövő évi választások miatt várhatóan lerövidülő parlamenti ülésszakban csak azokat a törvényjavaslatokat tudják elfogadni, amelyeket legkésőbb e hónapban benyújtanak.”

Ezt követően a tájékoztató felsorolja, a folyamatban lévő jogszabályokat: az egyoldalú szerződésmódosítás; a fogyasztási kölcsön; a pénzügyi közvetítő rendszer felügyeletének hatékonyabbá tételéről szóló törvénytervezet; a PSZÁF-ról szóló törvény módosítása; a fogyasztóvédelmi szabályozás változása; egyes pénzügyi tárgyú törvények módosítása; a felelős hitelezés szabályozása; a hitelközvetítők (ügynökök) szabályozása; hosszú távú megtakarítási számla.

Ez a túlfűtött jogalkotási folyamat, valamint a már korábban, az önszabályozás kapcsán kialakult belső viták oda vezettek, hogy 2009 októberében lemondott a Magyar Bankszövetség akkori elnöke, Felcsui Péter. Ő a Magatartási Kódex megalkotásakor a maximálisan lehetséges határig szerette volna bővíteni az önszabályozás kereteit, míg a bankvezetők többsége a minimálisan szükséges megoldás mellett foglalt állást. A Magyar Bankszövetség 20 éves történetében ez volt az első eset, hogy egy elnök lemondott mandátumának lejártá előtt.

A Bankszövetség rendkívüli Testületi ülést hívott össze, amelynek indoka az Elnök és két elnökségi tag (Czirják Sándor és Kolossváry Ádám) lemondása volt. Az ülést levezető alelnök méltatta Felcsuti Péter érdemeit és elmondta, hogy Felcsuti Péter *„Mintegy másfél éves nehéz időszakban vezette a Bankszövetséget, amikor erős indulatok forrongtak a bankok körül. Biztosak vagyunk abban, hogy amit most eseménydúsnak látunk, azt hamarosan sikeresnek is mondhatjuk – a Magatartási Kódex elfogadását mi mindenképpen annak tekintjük – és reméljük, hogy ez a vélekedés válik majd a szélesebb nyilvánosság előtt is általánossá”*.²²²

A rendkívüli Testületi ülés ismét elnökké választotta Erdei Tamást, az elnökség tagjává pedig Csányi Sándort és Papp Editet választotta meg a 2011. évi rendes Testületi ülésig terjedő

²²² A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2009.

időszakra. Erdei Tamás megköszönte a bizalmat és a következőket mondta a jegyzőkönyv szerint: *„Tizenkét évi elnökség után, tavaly komolyan gondolta itt az ideje, hogy átadja valaki másnak ezt a posztot ezért nem vállalta az újabb jelölést sem elnökként, sem elnökségi tagként. Mivel nem törekedett erre a posztra nagy megtiszteltetésnek tartja, hogy a tagság döntő többsége ismét őt tartotta alkalmasnak és hosszas gondolkodás után ezért is vállalta végül a megbízatást. Nem vagyunk könnyű helyzetben: a populizmus és a demagógia aláássa az ügyfelek bizalmát, ezt mindenképp helyre kell állítani, mert a miénk bizalmi szakma. A lakosság a bankokat okolja a válságért, pedig a 317 forintos euró árfolyamról nem a bankok tehetnek. Most kifelé igazán egységesnek kell lenni, belül persze vitatkozhatunk, mert viták során kristályosodik ki a legjobb megoldás. Mindenki szabályozni akar, árszabályozást vezetnének be, mintha elfelejtenék, hogy piacgazdaság van.”*

A Magyar Bankszövetség egyesületi bejegyzését követő működésének kezdeti időszakáról Pulai Miklóssal beszélgettünk, aki tíz éven át volt a Bankszövetség főtitkára. Méltó, hogy a Szövetség előbbiekben bemutatott történetének első húsz évét – annak mintegy keretét adva – a dr. Nyers Rezsővel készített interjúval folytassuk, aki 11 éven át volt a Magyar Bankszövetség főtitkára.

Müller János: Bevezetésképpen kérlek, mondj néhány mondatot szakmai pályádról, hogyan kerültél a bankszektorba, majd a Bankszövetségbe.

Nyers Rezső: 1969–1974-ig a Közgazdaságtudományi Egyetemen voltam tanársegéd, ezt követően bekerültem a Minisztertanács Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Titkárságára főelőadónak, ahol kezdetben KGST kérdésekkel foglalkoztam. 1979-től azonban a titkárságnak, amely egy 60–70 fős szervezeti egység volt, és az egyik miniszterelnök-helyetteshez kapcsolódott, kibővült a feladatköre.

M. J.: Ez a miniszterelnök-helyettes a Marjai József volt?

Ny. R.: 1979-től, előtte mások voltak; amikor odakerültem Huszár István, utána pedig a Székér Gyula.

1979-től ez a szervezeti egység már nem csak a szorosan vett KGST, EGB (Európai Gazdasági Bizottság) és UNCTAD ügyekkel foglalkozott, hanem belgazdasági ügyekkel is, azzal összefüggésben, ahogy Marjai József feladatköre is jelentősen bővült. Ez egészen odáig elment, hogy átalakult a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Kormánybizottsága a nevében is – ennek elnöke volt Marjai József –, és a Tervbizottság mellett, amelynek a Tervhivatal elnöke, szintén miniszterelnök-helyettes volt, az elnöke, létrejött egy operatív gazdaságirányítási, gazdaságszervezési feladatokkal foglalkozó kormánybizottság, a Gazdasági Bizottság.

Akkor az én feladatom is megváltozott, gyakorlatilag a KGST feladatok megszűntek és a szorosan vett belgazdasági feladatok maradtak. 1986-ig voltam ott, akkor már főosztályvezető-helyettesként. A '80-as évek közepén indult el a kétszintű bankrendszer létrehozása. Ennek az egyik első lépése volt két új vegyes banknak a létrehozása, ezeket még a jegybank, az MNB kezdeményezte, de itt már kormányzati szintig is eljutott a dolog, és a Citibanknak a létrehozásában

minimális szerepem nekem is volt az MNB egyik kitűnő munkatársával együtt, aki aztán később a Citibank egyik első vezetője lett.

M. J.: Kiről beszélünk?

Ny. R.: Aki egyébként egy kitűnő zenekritikusnak (Fáy Miklós – M. J.) az édesapja, Fáy Gyuláról.

M. J.: 1986-ban volt már politikai döntés arról, hogy a kétszintű bankrendszert létre kell hozni?

Ny. R.: Volt már politikai döntés, illetőleg már megtörtént ezeknek a bankoknak (Citi, Unic Bank) a létrehozása. Hogy ez mennyire volt rövid szempontokat előtérbe helyező döntés, vagy mennyire néztek előre a döntéshozók akkor, hogy ennek következményei is vannak, ezt ma már nem tudnám megítélni. Valószínűnek tartom, hogy talán inkább a rövid távú megfontolások voltak a meghatározók, hogy ez is egy csatornája a külföldi forrásszerzésnek, nem nagy, de egy kicsi kis csatornája. Na és akkor, 1986-ban, én már kapcsolatba kerültem különféle kereskedelmi ügyek kapcsán Demján Sándorral. Ő 1986-ban megbízást kapott az egyik újonnan létrehozandó kereskedelmi bank vezetésére, s már a leendő stábjba kialakításával foglalkozott, amikor találkoztunk a tenispályán és elhívott az MHB-ba. 1986 végétől, a megalakulástól, az MHB-ban voltam 1989 elejéig, amikor áthívtak az MNB-be és akkor az MNB-ben lettem ügyvezető igazgató, a Közgazdasági Főosztály vezetője. 1989-től 1996-ig az MNB-ben voltam, majd '96-tól '99. február végéig az Állami Pénz- és Tőkefelügyeletnek voltam az elnökhelyettese.

2000 elején választott meg a Bankszövetség Testületi Ülése a Bankszövetség főtitkárának.

M. J.: Ezen a pályán a Bankszövetség főtitkáraként 11 évet töltöttél el, tehát 2011. június 1-ig, ha jól emlékszem.

Ny. R.: Igen. Tehát 2000. március 15-től 2011. június 1-ig.

M. J.: Melyek voltak a legfontosabb állomásai, eseményei a vezetésed alatt álló szervezetnek, így magának a Bankszövetségnek, a banki közösségnek?

Ny. R.: Én inkább elmondom, hogy mik voltak azok a fő irányok, amelyeket próbáltam szem előtt tartani. A Bankszövetség alapfeladata, ami, bárki bármit csinál, mindig megvan: ez az érdekképviselet. Az tehát, hogy a monetáris, pénzügyi, gazdasági tárgyú jogszabályalkotásban érvenyesítse a sajátos pénzügyi szakmai szempontokat és nyilvánvaló érdekeket is. Ezen nincs mit változtatni, mindenkinek, aki ott van a Bankszövetségben, ez az első számú feladata. Ezt lehet jól és még jobban csinálni, akkor, ha egyrészt a szakmai vélemény megfelelően ki van dolgozva, és a szervezet hatékonyan tudja képviselni partnerekkel szemben, illetőleg hogy ha a partnerekkel megfelelő, mindennapos viszony jön létre. E tekintetben a fő partnerek a Pénzügyi Felügyelet, a jegybank, a Pénzügyminisztérium, az Igazságügyi Minisztérium. Talán még ide sorolható bizonyos speciális kérdésekben a Mezőgazdasági Minisztérium és a Gazdasági Minisztérium is. Ugye a mai kormánystruktúra más, de ezek a szakmai kapcsolatok akkor is megvannak, sőt, ide sorolható még a szakmai kapcsolatok tekintetében a Rendvédelem – elegendő a pénzmosásra gondolni, meg hát a sajnos mindig előforduló, pénzügyi tárgyú bűncselekményekre –, vagyis a

Belügyminisztérium. Szinte mindegyik tárcával valamilyen szinten van együttműködés, ha nem is olyan mindennapos és folyamatos, mint azzal az előbbi 4–5 fő intézménnyel.

M. J.: Ezek azok a kapcsolatok, ahol a Bankszövetség érdekeit, véleményét artikulálni kell. 2000-ben, amikor főtitkár lettél, akkor melletted/mögötted már egy olyan bankszektor volt, amelyik konszolidált volt, képes volt európai mércével mérve is jól működni és többségében külföldi tulajdonosai voltak. Milyen volt az a közeg, amibe bekerültél 2000-ben?

Ny. R.: Bizonyos szempontból ez nagyobb követelményeket támasztott, de más szempontból viszont nyilvánvalóan az egy könnyebbség volt, hogy nem egy súlyos gondokkal küszködő bankrendszer érdekeit kell képviselni. 2000-rel kezdődtek el az úgynevezett „aranyévek” a bankrendszerben. Ez mindenképpen előny volt. Azért azt is tudni kell, hogy éppen azért, mert voltak külföldi és belföldi bankok, voltak kis bankok és nagy bankok, ezért ez a bankrendszer sokszorosan tagolt volt, voltak külföldi és magyar bankvezetők, és egy sokszorosan tagolt bankrendszerben, amikor mind egyik banknak egyébként is megvan a maga egyéni érdeke, azért nem egyszerű a közös érdekeknek a kialakítása, elfogadtatása és képviselete. Tehát ez a bankszövetségi munka egyben azt is jelenti, hogy a bankok között is kell egy folyamatos egyeztetést végezni, finom eszközökkel, szem előtt tartva, hogy képletesen szólva a bankok játszanak a focipályán – nem 22-en és nem mindig a németek győznek –, nem pedig a Bankszövetség. Így kell kialakítani azt a közös álláspontot, ami ugyan talán nem mindenben felel meg egy-egy bank érdekeinek, de mégis közös álláspontnak tekinthető. Úgy érzem, hogy ebben a 11 évben az esetek túlnyomó többségében ez sikerült, de azért azt nem mondanám, hogy minden esetben feltétlenül sikerült, illetőleg, hogy egy-egy eset ne lett volna, amikor egyik-másik banknál a közös álláspont kialakításakor ne maradtak volna fenntartások. Ami pedig ezekkel a fő partnerekkel való együttműködést illeti, ami a folyamatos, mindennapos kapcsolatot illeti, azt kell mondjam, hogy a szakértői szinten ez mindvégig jól működött. Merem mondani, hogy kifejezetten jó, egyes időszakban kitűnő szakmai együttműködés volt bármelyik intézménynek a szakértői és a Bankszövetség szakértői között. Vezetői szinten ez már nem feltétlenül áll meg. Vezetői szinten nem igazán volt jó együttműködés a Járai-féle jegybankkal. Lehetett volna jobb az együttműködés a Simor féle jegybankkal is, a pénzügyminiszterek tekintetében is lehetne mondani példát, amikor lehetett volna jobb is az együttműködés.

M. J.: Az együttműködés kapcsán kérdezem, hogy például a Járai vezette jegybank esetében a Magyar Bankszövetségnek volt-e véleményalkotási lehetősége, súlya, hogy véleményt mondjon a monetáris politikáról?

Ny. R.: A vélemény megfogalmazására lehetőség volt, de a véleményünket csak kevésbé vették figyelembe. Hogy mennyire tekintették figyelembe veendőnek a szövetség véleményét, ebben van különbség az egyes jegybanki vezetők között.

M. J.: A kétezres évek elején, tehát 2001–2003 között, melyek voltak a Bankszövetségnek azok a legfontosabb szakmai kérdései, ahol védeni, képviselni kellett a Bankszövetség érdekeit?

Ny. R.: Hát rögtön 2000–2001-ben, például a kötelező tartalékolás rendszerének a bankrendszer számára kedvezővé tétele. Akkor alakult ki azt hiszem az, hogy a kötelező tartalékolás nem jelenthet egy indirekt jövedelem elvonást a bankoktól; a kötelező tartalék mértéke, illetőleg az arra fizetett kamat nem lehet annyira diszkriminatív, hogy az jövedelem-elvonást jelentsen. Ezt egyébként nyilván a monetáris helyzet tette lehetővé. És egy sor ilyen, a monetáris politikát érintő kérdésben lehetett akkor előrelépést elérni. Emlékszem, hogy akkor indult a diákhitelezés és a lakáshitelezés, mindkét esetben a bankrendszer fogalmazott meg markáns véleményt, ezeknek egy része érvényesült is.

M. J.: Ha jól emlékszem, akkor az állami lakáshitel kamattámogatás erőteljes csökkentése ellen lépett fel a Bankszövetség, ami veszélyeztette volna például a Lakástakarék Pénztáraknak a normális működését.

Ny. R.: Volt ilyen is. Tehát nem általában a támogatás csökkentése ellen léptünk fel. De ez már egy picivel később jött, hogy a lakástakarék pénztáraknál volt egy adó jóváírási lehetőség, azt hiszem, hogy évi talán 70.000 forint, amennyiben valaki a maximális összeget az elő takarékoságra kihasználja, azt igénybe lehetett venni ilyen adókedvezményként. Többször fölmerült, de ez már talán 2002 után volt, hogy ezt meg kell szüntetni. Sikertől elérni, hogy ez fennmaradjon, ahogy egyébként sokéves folyamatos téma volt az is, hogy a hosszú lejáratú megtakarításokat valamilyen módon kedvezményezni kellene.

Ennyi talán érzékelteti a szakmai érdekvédelmi munka sokszínűségét. De most mondok egy további, fő irányt a bankszövetségi munkában. A másik fő irány a nemzetközi kapcsolatoknak az erősítése, ideértve a nemzetközi szabályozási sztenderdek átvételének a segítségét, ami kiváltképp fontossá vált az Európai Unió pénzügyi szektort érintő szabályozási tevékenységének az elmúlt egy-két évtizedben tapasztalt fölerősödése nyomán. 2000-ben még nem voltunk az Unió tagjai, ezért nem lehettünk az Európai Bankföderáció rendes tagjai. De a föderáció működtette a társult tagországok csoportját is, amely csoport nagyon lazán kapcsolódott az Európai Bankföderációhoz. Először ehhez a csoporthoz kellett aktívan kapcsolódnia a Bankszövetségnek, s aztán ez később átalakult a teljes jogú uniós tagsággal az Európai Bankföderációban való tagsággig. Ez azt jelentette, hogy részt veszünk mindegyik bankföderációs munkabizottságnak a tevékenységében. Ezzel nagyon szoros, majd hogy nem napi szintű szakmai kapcsolat alakult ki az Európai Bankföderáció keretein belül is a különféle országok banki szakértőivel a legkülönbözőbb területeken. A kérdés fontosságát és egyben a Magyar Bankszövetség elismertségét jelzi az, hogy az Európai Bankföderáció kérésére levélben fordult a magyar miniszterelnökhöz a 2010-ben bevezetett rendkívül súlyos banki különadó mérséklése érdekében.

M. J.: 2013-ban beszélgettünk. Most az egyik legnagyobb problémája a bankoknak, a gazdaságnak és a társadalomnak a devizaalapú hitelezés. Tudjuk, hogy ez a devizaalapú lakáshitelezés 2000-ben indult el, emlékeid szerint volt-e olyan megkeresés a Felügyelet, az MNB, a Pénzügyminisztérium részéről, amelyik tiltani vagy korlátozni akarta volna ennek a terméknek a bevezetését?

Ny. R.: Akkor most mondom a harmadik fő irányt, ez pedig a szektor általános környezetét, és a szektor tevékenységét érintő, bankszövetségi elemző tevékenységnek az erősítése. Nyilvánvalóan azzal az igénnyel, hogy ennek az elemző tevékenységnek az eredményei épüljenek be a bankszövetségi kollektív tudatba, és adott esetben azt lehessen is képviselni. Ezért is jöttek létre, többek között, a Bankszövetségen belül is, a legkülönbözőbb területeken munkabizottságok, így például az elemzési munkabizottság. Maga a devizahitel problémája a 2000-es évtized első felében nem igazán jött elő. De más igen.

Meg kell, hogy mondjam, hogy a probléma gyökerének nem is azt látom, hogy egy hitel devizában van-e denominálva. Ez csak a második, vagy harmadik probléma, ami egy újabb kockázatot társít a már meglévő kockázatokhoz. Az alapp probléma az, hogy a bankok hitelezése mennyire felelős, mennyire képesek fölmérni a kockázatot, és a kockázatokat fedezni. Nincs-e egyfajta túlfűtöttség a banki hitelezési tevékenységben. Ez a túlfűtöttség, ennek a jelei, ezek már 2004 körül nagyon jól láthatók voltak, és ez már meg is jelent a bankszövetségi elemzésekben, az egyébként nyilvánosságra is került éves jelentésünkben. Itt jelent ez meg először, amikor fölfigyeltünk arra, hogy a hitel-betét arány rendkívül torzszá vált. Addig a hitel-betét aránnyal, mint egyfajta statisztikai mutatóval gyakorlatilag nem is lehetett találkozni a pénzügyi elemzésekben, mert a sok éves bő likviditás körülményei között ennek nem volt jelentősége, pénz mindig állt rendelkezésre. Ez volt az első, mondom, ilyen bankszövetségi elemzés, ahol megjelent az, hogy a bankrendszer szintjén a hitel-betét arány (a takarékszövetkezetek ebben nincsenek benne, ők ma is jobb helyzetben vannak) nagyon elfutott, és már jóval 100% fölött van. És ez a probléma igazi gyökere. Mert belföldi megtakarítás híján ez csak úgy fordulhatott elő, hogy külföldről jött a forrás. Tehát amikor minden intézmény a növekedésben érdekelt, és ahol nincs növekedés, ott ugye levágják a vezérigazgató fejét, ott muszáj növekedniük bármi áron, és ez a bármi áron ez vezetett a hitelezési körülmények lazulásához és egyben a devizahitelezés elterjesztéséhez. Megfelelő hazai források híján, illetőleg a belföldi magas, rendkívül magas kamatszint miatt, ami egyébként szerintem egy komoly monetáris politikai hiba volt, a bankok növekedésének a lakossági devizaalapú hitelezés volt úgyszólván a kizárólagos forrása.

A devizahitelezést nem kifogásolta az én emlékeim szerint a 2007–2008-as évekig se a jegybank, se a Pénzügyminisztérium. A Felügyelet részéről voltak figyelemfelhívások, amik arra irányultak, hogy az árfolyamkockázattal egy újabb kockázat is megjelenik.

M. J.: Említetted, hogy a társadalmi környezet is fontos a bankszektor működésének szempontjából. A 2000–2005 közötti időszakban érzékelhető volt-e már olyan erős bankellenes hangulat, akár a politikában, akár a társadalomban, mint amit manapság lehet érzékelni?

Ny. R.: Nem, ilyen szempontból sokkal jobb volt a helyzet. Ezzel együtt és ez talán a negyedik fő irány: a bankrendszer imázsának az erősítése, amire mindig szükség van, aminek az előfeltétele pedig egy folyamatos, jó kommunikáció. A kommunikáció az nem azt jelenti, hogy lyukat beszélünk a külvilág hasába, hanem azt jelenti, hogy a szektor eredményeiről és a gondjairól minden

alkalommal korrekten beszélünk, és nem zárkozunk el, nem vonulunk be egyfajta elefántcsonttoronyba, hanem igenis a közvéleményt folyamatosan tájékoztatjuk, már csak azért is, hogy a fogyasztónak az ismeretei bővüljenek a pénzügyi szektor működéséről, mert a tudatos fogyasztó, az jobb fogyasztó, legalábbis hosszú távon.

M. J.: A kétezres évek első fele egyfajta „arany kora” volt a banki közösségnek. Gyors ütemben bővültek a mérlegfőösszegek, nőtt a banki forgalom, nyereséges volt a szektor. Aztán jött 2004, amikor az akkori kormány, élén a miniszterelnökkel azt mondta, hogy be kell vezetni egy banki különadót a szolidaritás elve alapján 2005-ben és 2006-ban.

Draskovics Tibor pénzügyminiszter a kormány nevében törvényjavaslatot nyújtott be a parlamenthez 2004 szeptemberében, melynek tárgya a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások különadója volt. Ekkor jelent meg először a bankok megsarcolásának indokaként a társadalmi igazságosság és a bankok jövedelmezősége között mesterségesen felállított „kapcsolat”. Ez volt talán az első komoly ilyen típusú támadás bankszektor ellen?

Ny. R.: Ez igaz és több szempontból is súlyosan hibás volt az érvelés. Én általában véve mindenfajta ilyen extra adózás ellen vagyok, mert azért azt a közgazdasági tankönyvekből tudjuk, bár van egy-két speciális kivétel, hogy a tőke hatékonyallokációját súlyosan rontja az, hogy ha az adórendszer ágazatok, tevékenységek között diszkriminál. Márpedig ez a diszkrimináció hatványozottan fennáll a pénzügyi szektorral szemben, hiszen a pénzügyi szektor semmifajta adókedvezményben nem részesült már ezekben az években, szemben a legtöbb termelő ágazattal. Ezért is kimutatható volt az, érveltünk is ezzel, hogy míg a gazdaság átlagos, tényleges vállalati jövedelem adókulcsa 11–12% volt, az adókedvezmények miatt, a bankrendszeré viszont 19% volt, ha jól emlékszem, tehát a nominális és a tényleges adókulcs egybeesett, illetőleg ennek az extra adónak a bevezetésével ez fölment 24%-ra. Tehát durván a kétszerese volt a tényleges adókulcs a pénzügyi szektorban, mint a gazdaság más ágazataiban, ami mondom, elvileg egy súlyos probléma. Önmagában az összeg azért azokban az években elviselhető volt, de elvileg mégis komoly kárt okozott, mivel a társadalommal elfogadtatta azt a káros gondolatot, hogy diszkriminatív adókat szubjektív alapon, az indulatokra alapozva lehet alkalmazni. Akkor már a Pénzügyminisztériumot hajtotta a költségvetési kényszer, hogy bevételt kell szerezni.

M. J.: A banki közösség akkor élesen tiltakozott. Ugye nem csak a pénzügyminiszterrel, Draskovics Tiborral, hanem Gyurcsány Ferenc miniszterelnökkel is volt a tárgyból megbeszélés?

Ny. R.: Igen. Ez úgy történt, hogy a Bankszövetség kibővített elnöksége, tehát még néhány nagy bank a vezetője csatlakozott a Bankszövetség elnökségéhez, találkozott a miniszterelnökkel az OTP vezérigazgatójának a tárgyalóhelyiségében. Most így utólag visszagondolva kezdetben nagy volt a felzúdulás. Ám később, bár lehet, hogy ezt más résztvevő cáfolná, a nagy felzúdulás megszűnt. Az indulatok csillapodásában az a módszer, amit a Pénzügyminisztérium tervezett, a kinyilvánított 30 milliárdos bevételi igény mellett, valószínűleg lényegesen több bevételt ered-

ményezett volna, viszont a Bankszövetségen belül kialakult egy olyan javaslat – a Budapest Bank kiváló szakértőinek az ötlete volt –, hogy olyan kombinált módszert kell alkalmazni, amely arányosabban teríti szét a terheket és valamelyest meggátolja ezt a túlfizetést is, vagyis visszaviszi 30 milliárd forint körüli szintre a tényleges befizetési kötelezettséget. Ez a kombinált módszer pedig az volt, hogy az egyik esetben az árbevétel, másik esetben pedig a kamatbevétel az adó alapja és a bankok választhattak. Azáltal, hogy a bankok számára ez a választási lehetőség megteremtődött, a bankok is úgy érezték, hogy valamit visszakaptak. Tehát, bár elvileg ez valóban kifogásolható döntés volt, olyan szempontok miatt, amiket mondtam, de mégis azért, hogy a bankok egy ilyen arányosabb szétterítésben meg tudtak állapodni egymás között, illetőleg a Pénzügyminisztériummal, ezáltal ezek a feszültségek jelentősen mérséklődtek.

Utólag visszatekintve, most mondhatnám azt, hogy valami hasonlóval próbálkozik most is a kormányzat, azzal a különbséggel, hogy először bedob valamit, ami teljesen abszurd, majd a végső megoldás az nem teljesen abszurd, hanem csak abszurd. Csak közben kimarad az a fázis, amikor a bankokkal érdemi párbeszéd és egyeztetés folyik, ezért hiába lépnek vissza bármennyit is az eredetileg kiszivárogtatott szándékoktól, az a fajta megnyugtató hatás nem tud létrejönni, mert a bankok nem részesülnek ennek a folyamatnak.

M. J.: Ha ezen a nyomvonalon haladunk, akkor mondhatjuk-e, hogy 2005–2006-ban eléggé hűvössé vált a Bankszövetség és a kormány kapcsolata?

Ny. R.: Ezt nem mondanám. Voltak viszonylag rövid ideig tartó komoly feszültségek, de folyamatos volt mindvégig az egyeztetés és a szakértői szintű kapcsolatok érdemiek voltak. Lépésről lépésre lehetett előre haladni a legkülönbözőbb kérdésekben, abban is, hogy a 2004-ben bevezetett bankadó két évvel később megfelelődőtt, ami komoly eredmény, akárhogy is nézzük.

M. J.: 2006 végén volt egy olyan esemény, ami a Bankszövetséget meglepetésként érte: a miniszterelnök felkérte a Várhegyi Éva vezette Bizottságot jelentésének megírására. Akkor még a bankrendszer dinamikusan fejlődött, 2006 volt talán az utolsó nagyon jó éve. Azt szeretném, ha értékelnénk ezt a kérdést folyamatában. A jelentésben voltak megszívlelendő, elfogadható javaslatok is, vitatható ugyanakkor az időzítés. Elindított egy olyan folyamatot, ami defenzívába kényszerítette a bankrendszert és ez a folyamat belerohant a válság időszakába, kiváltva az önkorlátozás, önszabályozás körüli szenvedést és a jogszabály alkotási rohamot.

Ny. R.: Ez az időszak az, amikor az Európai Unióban a nemzetközi banki közösség is egyre inkább szembesült azzal, hogy jelentősen erősödnek a fogyasztói, fogyasztóvédelmi igények a pénzügyi szolgáltatókkal szemben. Ennek már olyan konkrét jelei is megjelentek, hogy akkor már, ha jól emlékszem, javában tartott a fogyasztói hitelről szóló direktíva előkészítése, a fogyasztóvédelmi uniós szabályoknak az előkészítése, és így tovább. Tehát nemzetközileg is nagyon jelentősen felerősödött ez a folyamat. Később, a válság időszakban még inkább. Erre én azt tudom mondani, hogy ha a politika nem tud, és ez nem magyar sajátosság, bár Magyarországon ez ragyogóan bemutatható, ha a politika nem tud érdemi gazdasági eredményeket felmutatni a lakosság felé,

akkor előveszi a fogyasztóvédelmi témát, és a fogyasztóvédelmen keresztül próbál népszerű és kedvező dolgokat a lakosságnak prezentálni.

Tehát a gazdaságpolitikát félig-meddig „helyettesíti” a fogyasztóvédelmi politika. Na, most ennek az előszele volt az, ami itt megjelent 2006-ban. Egyik oldalról mondom, volt egy ilyen nemzetközi folyamat, ami alól Magyarország nyilvánvalóan nem vonhatta ki magát, hiszen ugye nemzetközi bankok vannak jelen a magyar piacon, tehát mi is minden percben találkoztunk ezzel. Uniós tagok voltunk már ekkor, másik oldalon már a gazdasági helyzet is olyan volt, hogy a politika szeretett volna a lakosság felé valami pozitívumot mutatni, tehát a kettő együtt öltött testet ebben a miniszterelnöki megrendelésben.

M. J.: De ez a kettő együtt elkezdte felerősíteni a bankellenes hangulatot.

Ny. R.: Igen. Akár ennek a Várhegyi Bizottságnak a szándékai ellenére. Abban, hogy ez a jelentés elkezdett egyfajta bankellenes hangulatot generálni, vagy felerősíteni, ebben szerintem szerepe volt annak, hogy a bizottsági anyag meglehetősen alacsony színvonalú volt. Ennek Várhegyi Éva biztos nem örülne, de az a véleményem, hogy az egy elég alacsony színvonalú anyag volt azzal együtt, hogy az alaptörekvés egyébként nem vitatható. Tehát bizonyos területeken valóban megérett az idő arra – már 2006-ban is –, hogy a fogyasztó számára kedvezőbb feltételeket biztosítson a szektor a szolgáltatások tekintetében. A Bankszövetség akkor egy sor ad hoc munkabizottságot hozott létre a legkülönbözőbb témáknak a feldolgozására, és ha jól emlékszem egy nyolc pontos javaslat csomagot ki is alakított. Ez a javaslat csomag reflektált egyébként a Várhegyi Bizottság legtöbb felvetésére.

Tehát a bankszövetségi ad hoc munkacsoportok konkrét javaslatsort dolgoztak ki a számlák rugalmasabb áthelyezésétől kezdve az alapszámla csomagig, és így tovább.

Ezek egy része meg is valósult, egy másik része – egyébként nem a Bankszövetség hibájából – nem valósult meg.

M. J.: Például a pozitív adóslista?

Ny. R.: Igen.

M. J.: Elindult egy olyan folyamat, amire a Bankszövetségnek reagálnia kellett. Nem ez volt annak a folyamatnak a kezdete, amikortól nehezebb volt kialakítani a közös bankszövetségi álláspontot?

Ny. R.: Nem. Szerintem a bankszövetségi javaslatcsomag valóban a Várhegyi Bizottságra való reakcióként született, de fontosabb szempont volt az, hogy egész egyszerűen megérett az idő ezekre a javaslatokra, benne volt a levegőben, tehát kevésbé a Várhegyi Bizottság és a miniszterelnöki igények, sokkal inkább a kornak a körülményei voltak azok, amelyek ezeket a javaslatokat kialakították. Az is igaz, hogy a bankrendszer többé-kevésbé fölismerte azt, hogy mik a hosszú távú érdekei. Lehetett volna markánsabban is lépni előre, de önmagában ez a javaslat csomag azért nem volt jelentéktelen.

M. J.: Ugye tagja voltál az Elnökségnek és az utolsó évig. A Testületi Ülés alkalmazzottja voltál?

Ny. R.: Nem. A Testületi Ülés választott engem is ugyanúgy, mint az elnökség többi tagját.

M. J.: És téged is 3 éves időszakokra választottak, mint az elnökséget?

Ny. R.: Nem, 5 évre, az elnökség tagjait 3-ra. Először még két évre, és aztán azt fölemeltük 3 évre.

M. J.: A Bankszövetség főtitkáráként az időszak nagyobbik részében Erdei Tamással működött együtt, mint elnökkel. Ez jól működő kapcsolat volt?

Ny. R.: Ez nagyon jól működő párosítás volt, a Tamás is nagyon kooperatív volt, és mi nagyon jól tudtunk együttműködni...

M. J.: Az, hogy az OTP vezérigazgatója is tagja volt az elnökségnek, nem jelentett egy olyan feszültséget, hogy esetleg a kisebb bankok azt mondták, hogy a nagy bankok rátelepedtek a Bankszövetség vezetésére?

Ny. R.: Ezek a vélemények mindig jelen voltak, és mindig jelen is maradnak. Az OTP azonban akkor is OTP. De egyébként a kis bankok is tudják azt, és ezért olyan erősen ez a feszültség soha nem jelentkezett. Az OTP, illetőleg Csányi Sándor érdekérvényesítése fontos és számít, ha ő jól tudja érvényesíteni az érdekeit, abból haszna van a kis bankoknak is.

M. J.: 2008-ban derékba kapta az országot a nemzetközi válság. Kellene beszélnünk a 2008-2010 közötti időszakról, mert talán ez volt az egyik legnehezebb periódusa akkori életünknek. 2008 októberében már Veres Jánosnál ültünk a devizahitelek megsegítése ügyében, aztán jött az önszabályozás és a Magatartási Kódex.

Ny. R.: Én a Magatartási Kódexet egy jó dokumentumnak tartom, és egyébként szerintem a bankárok legtöbbször annak tartja. Egy-két ponton lehetett volna jobb is, de összességében egy pozitív dokumentum, és ez komoly előrelépés volt. Minden tekintetben, és egy nagyon jó szakmai együttműködés nyomán jött létre a banki, pénzügyminisztériumi, felügyeleti és MNB szakértők között.

M. J.: Ma is elismert az eredmény. De helyes-e az, hogy a gazdaság egyik legfontosabb ágazatának tevékenységi körét önszabályozási alapon kell kezelni?

Ny. R.: Ez egy kvázi jogszabály volt. De te is tudod, hogy valójában az volt, hogy aki aláírja, és nem tartja be, azzal szemben jogi eszközökkel el lehetett járni. Miután majdnem mindenki aláírta, ezért gyakorlatilag ennek ugyanolyan ereje volt, mint egy valós jogszabálynak. Van ilyenre példa a világban számtalan, és többet is ér egyébként az ilyen önszabályozás, amikor akik érintettek, azok aktívan részt vesznek a létrehozásában.

M. J.: Aztán a kilakoltatási és árverési moratórium 2010 februárjában, ami 2011 júniusáig volt érvényben.

Ny. R.: Ez szerintem egy nagyon komoly probléma volt. Hiba volt. Nem amiatt, hogy most 10 vagy 20 vagy 100 lakást nem lehetett árverezésre bocsátani. A jelzáloghitelezés alapja alól húzta ki a talajt azáltal, hogy jogilag, gyakorlatilag annulálta a jelzálogjogot.

M. J.: Ha mérleget kéne vonnunk a Bankszövetség második tíz évi működéséről, hogyan ítélnéd meg, mik voltak a legnagyobb hiányosságok és a legjobb eredmények?

Ny. R.: A mérleget vonják meg mások. Mások jogosultak mérleget vonni. Ezt csak egy kívülálló tudja megmondani. Egy dolog azonban biztos, hogy mi mindig panaszkodtunk saját magunkra és szídtuk a rossz kommunikációnkat, a külvilágból viszont folyamatosan érkeztek azok a jelzések, hogy mennyire jó a Bankszövetség kommunikációja és érdekérvényesítési képessége.

Az igazság valószínűleg a két vélemény között van, de ezeket az éveket minden probléma ellenére én a Bankszövetség életében sikeres éveknak értékelem.

Nyers Rezsővel hosszú beszélgetés során elevenítettük fel tizenegy év történetét. Beszélgetésünk elején egyetértettünk abban, hogy főtitkári tevékenységének utolsó évéről, a 2010 májusa és 2011 májusa között időszokról e fejezetben nem írok, mivel azt 2010 májusával lezárom. Egész főtitkári tevékenységére jellemző volt az a visszafogott, kiegyensúlyozott szakmaiság, ami e sorokból is kitűnik. Nem eseményekre, sikerekre vagy konfliktusokra akarta helyezni a hangsúlyt, hanem a Bankszövetség tevékenységének fő irányaira.

Erdei Tamás 2011 áprilisában fejezte be második elnöki mandátumát, így a Szövetség eddigi történetében leghosszabb ideig, tizenkét évig volt elnök. A 2010-es évet határvonalnak tekintettük a Bankszövetség életében nem csupán azért, mert a kétezres évek első évtizedének lezárását jelentette. Illő, hogy a 2007 és 2010 közötti időszakot Erdei Tamás értékelésével zárjuk. Mélyrehatóan elemzi a bankszövetségi érdekvédelmi tevékenység súlypontjainak változását, azt a folyamatot, amelyet az első évtizedben a gazdasági, szakmai, törvény előkészítési feladatok jellemeztek, ami aztán egyre inkább áttolódott a napi politikával és a mindenkori hatalommal való rövidtávú egyeztetések irányába. Ezzel párhuzamosan az előretekintés, a középtávú tervezhetőség egyre inkább az égető napi ügyekre szorítkozott és ennek függvényében módosult a banki közösség konszenzusteremtő képessége. Mindezek a folyamatok nem maradhattak hatás nélkül a bankszektor társadalmi elfogadottságára, társadalmi megbecsülésére nézve.

Következzen az Erdei Tamással folytatott beszélgetés:

Müller János: Azt szeretném kérni, hogy ne konkrét ügyekről beszéljünk, hanem hosszú évek tapasztalata alapján foglalj össze, hogyan látod a Bankszövetség gazdasági, társadalmi helyét, szerepét. Próbáljunk számvetést készíteni.

Erdei Tamás: Ahogy visszaemlékezem, a hőskorszak után elindult egy szakmai munka. Kezdetett beindulni a verseny a bankrendszeren belül, de igazából a politikával is egy viszonylag rendezett viszony alakult ki, a pénzügypolitikával alapvetően szakmai kérdésekről tárgyaltunk. A verseny igazából a vállalati szektorban indult el, a lakossági szektorban a kilencvenes évek végéig nem igazán volt mozgás.

A pénzügypolitika részéről felmerült az igény, hogy a bankrendszer indítson be versenyt a lakossági piacon is. Ennek az első szereplői az OTP és a Postabank. A Postabank furcsa végével praktikusán nem volt versenytársa az OTP-nek, s akkor elindult nagyon-nagyon lassan valami, és elindult valamifajta verseny. Ezt a versenyt kevesellte a társadalom, a politika, és erős hangot adott ennek a média is. A Bankszövetség az első időben egyrészt próbálta képviselni a szektor

érdekeit a szabályozó hatóságoknál, fontos szerepet töltött be a felügyeleti rendszer kialakításában, másrészt próbálta összehangolni a szektor különböző szereplőinek együttműködését (nagybankok, kisbankok). Ebben az első időben a politikával, ezen belül a pénzügyekért felelős kormányzati szervekkel harmonikus volt a viszony. Közös tanultuk a kétszintű bankrendszert komoly szakmai viták során, de konszenzusos megoldásokat tudtunk találni.

Az első komoly megpróbáltatások a bank konszolidációs időszak során jelentkeztek. Ezt követte az Agrobank és a Postabank probléma halmaza.

Ezek az ügyek még inkább megvilágították, hogy nem elég erős a felügyeleti rendszer, nem eléggé transzparens a folyamatok. A végén valahol a keletkező veszteségeket a bankrendszernek és az államnak kellett megfizetnie. A folyamat végén létrejött a betétbiztosítási rendszer, illetve felgyorsult a bankprivatizáció. Egy lényegesen erősebb, szakmailag felkészült felügyeleti rendszer jött létre. Ezek létrehozásában nagy szerepet játszott a Bankszövetség is.

A bank privatizációt követően kialakult a mai bankrendszer struktúrája. A külföldi kézbe került bankok, mind tőkéjükben, mind a szakmai irányítás szempontjából jelenösen megerősödtek. Éles, de korrekt verseny alakult ki.

A Bankszövetség napi kapcsolatban állt a pénzügyi kormányzattal és korrekt munkakapcsolat volt jellemző erre az időszakra. Igazi komoly viták az államilag támogatott lakástámogatási rendszer bevezetése körül alakultak ki. A kormány monopolizálta a kamattámogatások igénybevételi lehetőségét a jelzálog bankokra, és létrehozta az FHB bankot, mint állami szereplőt. Komoly viták alakultak ki gazdaságpolitikai téren is, hogy mennyire fenntartható ez a lakástámogatási rendszer. De az ténykérdés, hogy ez még forint alapon működött. A félő az volt, hogy ez ki fog durranni, ki fog lyukadni, nem bírja a költségvetés. Az elhalasztott kereslet, ami az azt megelőző húsz évben halmozódott fel az új lakáshoz jutás lehetősége, elemi erővel tört fel.

Kis összegű önrésszel, nagy összegű kedvezményes kamatozású hitelt lehetett fölvenni, amelyhez még egyéb állami támogatásokat is igénybe lehetett venni. A kamatszintek lényegesen eltértek a piaci kamatoktól és a különbözetet a költségvetés fedezte. Ezek a megnövekedett igények miatt jelentős terhet jelentettek a költségvetésnek. A kedvezményes kamatozású hiteleknél lehetett látni, hogy előbb-utóbb a költségvetésnek problémái lesznek, ha nem tudja tartani ezt a kamattámogatási rendszert, akkor valóban nagyon komoly csődhelyzetek alakulhatnak ki a lakáshitel-felverőknél. A nagyon magas piaci kamatozás mellett a törlesztési terhek jelentősen megemelkedhetnek.

A bankszövetségi kritikák és ellenvetések ellenére a rendszer sokáig fennmaradt. Óriási lakossági igény jelentkezett, a bankok beszálltak a lakossági piacra és kezdett kialakulni egy éles verseny a lakáshitelezés terén. Ez magával hozza a forrásokért folytatott harcot is. A megnövekedett hiteligeny a szűkös forintforrások miatt a betéti kamatoknál is versenyt indukált. A bankrendszer ebből igen jól prosperált és jelentős mértékű profitot realizált. A lakossági banki piacra egyre több versenyző lépett be.

A következő kormányzati ciklus elején kiéleződtek a költségvetési problémák, beigazolódott az a korábbi jóslat, hogy a rendszer fenntarthatatlan. A rossz gazdaságpolitika eredményeképpen a piaci forint kamatok nagyon magasak voltak és egyre nagyobb volt a különbség a deviza és forint kamatok között.

A költségvetési problémák levezénylésére megnyirbálták a kamattámogatásokat. A magas piaci kamatok mellett félő volt, hogy teljesen leáll a lakáshitel piac. Ennek következtében alakult ki és hintették el a morzsáját a devizahitelezésnek. Az állami kamattámogatási rendszernek egy nagyon durva megnyirbálása történt egyrészt, másfelől a bankrendszer profitabilitását is jelentősen csökkentették a támogatott hitelek esetében. A lakosság nem tudta az új kondíciókkal felfenni a hiteleket, ami teljesen leállította volna a jól prosperáló lakásépítési piacot is. Ezek a lakossági behúrázások igen komoly gazdasági növekedést és költségvetési bevételeket jelentettek.

Ekkor indult el gyakorlatilag az euró alapú hitelezés, egy lényegesen kisebb kamatszinttel, és abban a hitben és tudatban, hogy a kormányzat és az ellenzék is, sőt, még a jegybank is híve a minél előbbi euro zónához való csatlakozásnak. A külföldi szakértők is realisnak tartják, hogy Magyarország néhány éven belül az euró zóna tagja lesz. Tehát Magyarország rövid időn belül csatlakozhat az euró-zónához.

Ebből adódóan a világ legtermészetesebb és legnormálisabb üzleti megoldása volt, hogy egy 30 éves hitelt nyugodtan föl lehet venni euróban, hiszen 3–5 éven belül az országban az euró lesz a törvényes fizetési eszköz. Ebben az esetben a lakosság jövedelmeit is euróban kapja, és nem jelentkezik árfolyam kockázat.

Tehát ezt még önmagában nem lehet egy felelőtlen hitelfeltevői, felelőtlen hitelezői magatartásnak tekinteni. Az más kérdés, hogy az elbibáztott gazdaságpolitika következtében a dátum eltolódott. Azáltal, hogy nem sikerült megfelelően konszolidálni a költségvetést, a gazdaság fejlődése elmaradt a környező országokhoz képest is.

Pedig ebben az időszakban még nincs világgazdasági válság. Semmit nem teszünk meg, amit strukturális reformoknak hívnak. Ez mind-mind oda vezetett, hogy az euró zónához való csatlakozás egy meg nem valósult álmommá vált. Természetes reakcióként a forint árfolyam is az euróhoz képest változott, gyengülni kezdett, megemelkedtek a CDS felárak Magyarországgal szemben, amelyek a korábbi euró hiteleket természetesen drágították. De még mindig messze nem annyira, mintha forintban vették volna föl a hitelt. Mert az árfolyam leértékeléssel egy időben megemelkedtek a belföldi forint kamatok is. Gyakorlatilag az, amennyivel drágább lett az euró hitel törlesztése, annyiban a piaci kamatok is emelkedtek forintban. Sajnos ebben az időszakban a még olcsóbb svájci frank hitelezés is megkezdődik, ami később az igazi problémákat okozza.

Nagyon komoly viták voltak a Bankszövetség és a pénzügyi kormányzat között, és már nem csak bankszakmai kérdések merültek föl, hanem igen élesen kritizáltuk a gazdaságpolitikát is, és a strukturális reformok elmaradását. A Bankszövetségen belül is komoly viták voltak. Egy elemző csapatot hoztunk létre, és két, három havonta megbeszéltük, hogyan látjuk a magyar gazdaságpolitikát és milyen intézkedéseket kellene tenni. De hát ugye ez végül is elmaradt, nem lehetett a

politikával szemben egy alternatív gazdaságpolitikát megvalósítani. A kormányzati együttműködés ekkor már eléggé feszültté vált, és tovább feszítette, hogy két olyan különadót is bevezetett a kormány, amelyek teljesen megdöbbentették a szektort.

Ekkor jelent meg az első banki különadó, évi 30 Milliárd forintos összeggel, természetesen maximum két éves konszolidációs időszakra. Persze ezeket a különadókat ideiglenesen vezette be a Gyurcsány-kormány, úgy, hogy maximum két évig fognak fennmaradni. Sokkal tovább maradtak fenn, sőt, bevezettek egy másik adót is; a korábban az államilag támogatott forint hitelek után is különadót, extra adót kellett fizetni járadék formájában, ami már akkor is nagyon komoly felháborodást váltott ki a bankrendszer részéről a kormányzattal szemben. Akkor még nem jelentkeztek a válság jelek, a bankrendszer ezeket a terheket el bírta viselni. A vita inkább elvi jelentőségű volt.

M. J.: Mindenesetre ez egyfajta korszakváltást jelentett. Ahogy mondtad, korábban a szakmai-gazdasági kérdések egyeztetése állt előtérben, itt pedig már nagyon erősen a politika által motivált, vagy a gazdaságpolitikát kiszolgáló kérdésekben kellett vitatkozni.

E. T.: Így van. És ekkor bekövetkezik egy olyan időszak, amikor egyértelműen a bankrendszer a napi politikának a középpontjába kerül, az akkori kormányzat a szavazatok optimalizálása céljából elkezd igen élesen bírálni a bankrendszert. Külső, „független” szakértői bizottságot hoz létre a bankrendszer lakossági feltételeinek vizsgálatára.

Elkezdődik egy óriási vita a parlamentben, a Bankszövetségben és a pénzügyi kormányzatban, hogy legyen-e magatartási kódex, önszabályozás vagy szabályozás legyen-e?

Versenyhivatali vizsgálatok kezdődnek a bankrendszer ellen. Elindul egy olyan folyamat, ami már egyértelműen nem bankszakmai, nem pénzügy-politikai kérdésekről szól, hanem kőkeményen politikai kérdésekről.

Bekövetkezik a 2008-as pénzügyi válság, ami nagyon mélyen érinti Európát, Amerikát. Akkor még úgy néz ki, hogy a magyar bankrendszert belülről kevésbé fogja érinteni, csak a külső finanszírozás oldaláról, hiszen ebben az időszakban komoly devizapozíciói voltak a magyar bankrendszernek. Az első időszakban a Magyar Nemzeti Bank teljesen elzárkózik, hogy bármilyen segítséget adjon a bankoknak, mondván, hogy ez a külföldi tulajdonosoknak és a pénzpiacnak a dolga. Az első, nagyon nehéz időszakot, ez 2008 késő ősze és 2009 eleje között volt, a magyar bankrendszer borzasztó nehézségekkel, de átvészeli. A külső finanszírozás költsége óriási mértékben megnövekszik, mert ezeket a kockázatokat a piac áthárítja. Egyáltalán nem lehet a pénzpiacról pénzbevételeket folytanni. Egy éjszakára maximum, és nem hosszabb időszakra. A swap piac is összeeszik, szinte összeomlik, hetekig-hónapokig gyakorlatilag a magyar bankrendszer az anyabankokon kívül máshonnan forrást nem igen tud szerezni, ezek a költségek megjelennek a bankok mérlegében is. Ezeket a költségeket természetesen a devizahiteleknél megpróbálja a hitelfelvevőre áthárítani, amelyre egy újabb politikai retorzió következik. Megkérdőjelezzük, hogy a bankrendszer a tényleges költségeket hárítja-e át, vagy annál többet, és átháríthatja-e egyoldalúan vagy sem.

M. J.: Ebben a második periódusban hogyan tudtad, vagy lehetett a konszenzus-teremtést megvalósítani?

E. T.: Nagyon nehéz volt. Eleve a Bankszövetségen belül is eltértek a bankok érdekei és senki nem akart engedni a saját érdekeiből. Márpedig olyan megoldás nem létezett, hogy mindenki egyformán jól jár. Ez az időszak már arról szólt lehet-e olyan megoldást találni, amellyel csökkentjük a veszteségeket és ezeket próbáljuk reálisan szétteríteni a szakmán belül. Valahogy nagy nehezen meg lehetett találni az egyetértést a nagyok között és a kicsik követték ezt.

Már beszéltünk a válságnak a megjelenéséről, amikor újból kiéleződik a magyar bank – külföldi bank kérdésköre is. Más a külföldi tulajdonban lévő bankoknak az érdekeltsége, és az itt lévő „magyar” bankoké.

M. J.: Felcsuti Péter az akkori helyzetet úgy foglalta össze: a nagy vita az volt, hogy a minimálisan szükséges vagy a maximálisan lehetséges önszabályozás kell-e. Ő a maximálisan lehetségest képviselte, a banki vezető kollégák a minimálisan szükségeset.

E. T.: Én azt gondolom, hogy itt már óriási törésvonalak alakultak ki a bankok között ilyen szempontból, konszenzus találás szinte lehetetlen volt. Amire a politika rendesen rá is játszott.

Végül is létrejön az önszabályozás Magatartási Kódex formájában, de a politika átgyalogol rajta, és naponta születnek egyedi szabályozások. Egyetlen cél a bankrendszer profitabilitásának csökkentése.

Majd aztán jön a bankadó. Habár könnyű volt egységet találni a banki közösségben, hogy bankadó ne legyen, de mikor már ez elkerülhetetlen, akkor az, hogy hogyan és miképpen legyen felosztva a bankok között, ki, mennyit fizessen, már teljes mértékben feloldhatatlan, antagonisztikus ellentéteket szült. Nehezen, de még sikerült egybetartani a Bankszövetséget.

A svájci frank bihatetlen megerősödése az euróval szemben végképp kiélezi a problémákat. A pénzügyi válság, az erős svájci frank, a gyengülő forint, a Magyarországra is megérkező gazdasági válság és a súlyos költségvetési helyzet végképp jelentős veszteségeket okoz a bankrendszer számára. Hogy melyik bankot hogyan érinti, aszerint alakítja ki az álláspontját és igazából eléggé egymásnak feszül a rendszer.

Az elsődleges kérdés a devizahitelezés problémakörének a rendezése, ahol megint bihatetlen komoly ellentétek alakulnak ki, de még mindig sikerül valahogy azzal az utolsó szóval egyben tartani a Bankszövetséget, hogy nekünk a legfontosabb az, hogy egységesen próbáljunk valamit elérni, addig veszekedjünk, addig beszéljessünk, amíg valami megoldást találunk. Mindenkinek valamit föl kell adni. Egységesen képviseljünk valamit, mert addig erős a bankrendszer, és addig tudja az érdekeit képviselni, ha minimálisabban is, mint korábban, de képviselni, amíg egység van.

Már lehet érezni, hogy óriási erővel nyomul a politika a bankrendszer ellen.

És hát igazából kimondva, kimondatlanul, azért benne volt a rendszerben, hogy próbálták erősen gyengíteni a Bankszövetséget is. Mert addig, amíg egy egységes, erős Bankszövetség létezik, és létezett, addig sokkal, de sokkal nehezebb volt egyoldalú lépéseket megtenni. Amint a bankrendszer megosztódik, gyengébbé válik.

M. J.: Egy bankárnak alaptermészetéből fakad, hogy nem szeret háborúzni. Mindig azt képviseltem, hogy amit lehet konszenzus, tárgyalás alapján kell elérni. Ugye a te elnökségednek ebben a szakaszában következett be, hogy a kemény ütközést is föl kellett vállalni?

E. T.: Akkor sziklaszilárdan elmentünk a batárokig. Nem háborút hirdettünk, de azt mondtuk, hogy eddig, és nem tovább. És nem voltunk hajlandóak a neviünket adni és a konszenzusunkat adni egy ilyen konstrukciónak az eltűzött mértékű, idő előtti bevezetéséhez. Akkor már lehetett látni egy meggyengülő félben lévő magyar bankrendszert. A válság, a portfólió-romlások igen súlyosan terheltek a banki mérlegeket, amit egyértelműen elmondtunk, és bebizonyítottunk. Ezt sajnos az élet igazolta is. A rendszer ilyen túlzott terheléseket nem bír el. Elmondtuk, hogy ennek középtávon komoly negatív hatása lesz a gazdasági fejlődésre, vissza fogja vetni Magyarország gazdasági növekedését, nem azonnal, nem másnap reggel, hanem középtávon, és sajnos ez be is következett.

Meg fog nehezülni a finanszírozás Magyarországon, megnehezül a vállalkozások pénzhez jutása. Én úgy érzem, hogy az az ütközés egy pillanatra megtorpanította, mérsékelte, a döntéshozókat, mert nem számoltak egy ilyen kemény, sziklaszilárd állásfoglalással, amelyet akkor a Bankszövetség képviselt.

M. J.: Tudjuk, hogy a mi szakmánk általában nem népszerű. Mégis azt gondolom, hogy a kétszintű bankrendszer elindulásakor a bankrendszer társadalmi elfogadottsága jó volt. Kérdés, hogy amikor a szakmai polémiák mellé, fölé bejöttek a politikai viták, akkor ez szinte egyidejűleg erodálta-e a bankok társadalmi elfogadottságát?

E. T.: Persze, a bankszakma nem egy népszerű szakma, nem is kell, hogy az legyen. Ami nagyon fontos, hogy a társadalom fogadja el, mint egy szükséges, alapvető, meghatározó elemét a mai életünknek, és bizalommal tekintsen rá, tehát hogy a bankrendszer a pénzt megőrzi és biztonságban forgatja és visszaadja. Ez a legfontosabb. Ez egy bizalmi viszony, e nélkül a piacgazdaság az utóbbi 100 évben nem tudott volna működni. A bankoknak nagyon meghatározó a közvetítő szerepköre. Sajnos, amikor a politika, a napi politikai célokra is fölhasználja a bankrendszert, a társadalmi elfogadottságát is csökkenti. Sőt, bizalmi válságokat is előidézhetsz, amelynek például az egyik eredménye – és ez nem csak Magyarországra jellemző –, hogy a válságnak az első időszakában állami garanciát kellett kiadni a betétekre, nehogy meginogjon a betéteseknek a bizalma. Nem csak Magyarországon, hanem szinte egész Európában kellett ilyen garanciákat adni. Ez egy nagyon törékeny szakma, érzékeny, mert bizalomra épül, érzékeny, mert azonnal érzékeli a gazdaság rezdüléseit a saját portfólióján keresztül. Érzékenyen próbál erre reagálni. Jó információközvetítő is, mert a számok megmondják, vigyázz, mert ezeknek a lépéseknek az eredményeképpen ez és ez fog következni.

A bankrendszer által nyújtott, a jövőbe tekintő indikátorokat már nem fogadta el a kormány, a mindenkori kormányzat, megkérdőjelezte azokat, aminek persze a következményeit a mai napig látjuk és érezzük a mindennapokban. Az hogy ez milyen veszélyekhez vezetett, hány vállalati

csőd keletkezett ebből, milyen lett a banki portfólió, gyakorlatilag új fejlesztések nincsenek, új fejlesztésekhez nem lehet finanszírozást kapni, és a gazdaság gyakorlatilag az utóbbi időszakban teljesen stagnál. Valóban, a társadalmi elfogadottságba ez is belejátszott.

Aszért legyünk objektívek; alapvetően a pénzügyi válsághoz semmi köze a magyar bankrendszernek, még azt is meg merem engedni, hogy jórészt az európai bankrendszernek sem. Alapvetően az amerikai bankrendszerből indult ki és terjedt szét a világon. Egy hihetetlen társadalmi haragot váltott ki a bankrendszer irányába, és hát ilyenkor teljesen természetesen a társadalom nem tud különbséget tenni, hogy most az amerikai bankrendszerre haragszunk, vagy az európaira, vagy a magyarra. Az egész világra jellemzően nagyon komoly ellenérzések fogalmazódtak meg a bankrendszerrel szemben, amelyet a helyi politika még természetesen föl is erősített.

M. J.: Hosszú évekre visszatekintve úgy látom, hogy a Bankszövetség és a banki vezetők közössége az első két feladatot elég jól el tudta látni, tehát a hatalommal, a mindenkori kormánnyal meg a szabályozókkal való kapcsolatot. Amit kevésbé jól tudtunk csinálni, az a társadalom felé való kommunikálása a tevékenységünknek.

E. T.: Ebből mindig voltak viták, hogy mennyire foglalkozunk ezzel. Két-három témakör volt mindig napirenden, az egyik önmagában az általános banki marketing, tehát hogy eladni a bankszakmát a társadalomnak, a második, hogy mennyire vegyünk részt a társadalom pénzügyi kultúrájának a fejlesztésében, növelésében, és a harmadik, hogy egyáltalán megjelenjen-e bankszövetségi szinten a társadalmi gondoskodásnak a mottója. Igazából egyikben sem sikerült megállapodni, majdnem mindig az volt a döntés, hogy ezt minden bank maga csinálja, erre szövetségi szinten nincs szükség, egy-két kezdeményezés volt ugyan a pénzügyi kultúra növeléséért. A Nemzeti Bankkal közösen is próbálkoztunk, de átiűtő sikert nem értünk el. Egyes banki vezetők azt mondták, hogy ezt bizzuk az egyedi tagbankoknak a felelősségére, és mint szakma, nem kell ebben egyégesen megjeleni. Ez talán elhibázott gondolkodás volt, talán jobb lett volna ezzel érdemben foglalkozni. Nem vettük figyelembe azt a körülményt, hogy azért a társadalom nagy része nem piacgazdasági körülmények között nőtt föl és szocializálódott. Ebből adódóan az ő pénzügyi kultúrája, a pénzügyekhez való hozzáállása, gondolkodása lényegesen elmaradottabb egy nyugat-európai körülmények között élő társadalométól, amelyik hosszú évtizedek között ebben szocializálódott.

Igazából fontos a felelősség kérdése is. Az, hogy fölveszek egy hitelt és azt a hitelt vissza kell fizetnem. Ez sajnos sokszor nem tudatosul akkor, amikor aláírnak egy szerződést. Igenis tudomásul kell venni, hogy nagyon komoly felelősséget vállal az aláíró magára és a családjára nézve. Általában mindenki érezte ezt, de nem tudatosodott mélyen a társadalomban, és akkor, amikor a válság következtében jöttek a komoly problémák, ez hihetetlen erővel föltört, hát kérem, én ezt nem tudtam. Kérem, én ezt nem gondoltam. Ezért nem én vagyok a felelős. Engem becsaptak. Ez egy selejtes termék. És ha ezt még egy politikai habbal leöntjük, akkor a társadalom tényleg igazságtalannak érzi, ami vele történt. Igenis, neki is van felelőssége abban, hogy egy ilyen konstrukcióba belement. De ez nem csak a devizahitelekre, más termékekre is igaz, de akár vállalati, önkormányzati ügyekre is. Csak gondoljunk bele, az önkormányzatok nagy része főállású pénz-

ügyesekkel dolgozott, miközben devizában adósodtak el. Ez is mutatja, hogy bizony sokkal, de sokkal többet kellett volna tenni a társadalom és a bankrendszer közötti kommunikáció kérdésében, ez elmaradt, de ez még a mai napig sem állt helyre.

Amint közeledünk a Bankszövetség történetét feldolgozó fejezet végéhez, egyre teljesebb és árnyaltabb képet kapunk a működés első húsz évének eseményeiről. Ehhez járult hozzá szakmai tudással és empátiával, egy átfogó, összefoglaló értékeléssel Erdei Tamás.

Surányi György kétségtől a magyar pénzügyi élet és a bankszektor fejlődésének egyik meghatározó személyisége. Könyvünk szempontjából véleménye, visszaemlékezése megkezdhetetlen, mert alakítója volt a monetáris politikának, rálátása volt a kormányzati döntésekre és a bankszektorra egyaránt. Vele sokan, sok téma kapcsán készítették már interjút. Lengyel Lászlóval folytatott beszélgetése a „Beszélgető könyv” formájában öltött testet. Ebből idézünk egy bekezdést, ami felfogható életfilozófiai összegzésként is.

„Surányi György: Talán onnan optimista, ha kívülről kezdem. Valóban az évek során, vagy most már évtizedek során a nemzetközi világban, ebbe beletartoznak a jegybankárok, a gazdaság- és pénzügypolitikával foglalkozók, vagy az akadémiai világ általam nagyon sokra becsült képviselői, azok, akik között otthon érzem magam. De ide sorolható a kereskedelmi bankok, vagy a befektetési bankok képviselőinek egy része is. Ebben tényleg otthon és jól érzem magam, ami persze nem vitamentességet jelent, nem jelenti azt, hogy ne lennének fontos kérdésekben nagyon jelentős véleménykülönbségek. Ez nem egy homogén csoport természetesen, de az a szellemi pezsgés, s az a kölcsönös tisztelet, amely mentén ezek a megosztottságok létrejönnek, az inspiráló mindenkinek, remélem, hogy az én gondolkodásomra nézve is. Itthon, ma abban az értelemben személyesen lényegesen jobban érzem magam, hogy az a fajta légszomj, vagy elszárgulodás, ami mondjuk 2000-től nagyjából a válságig, a válság transzparensse válásáig volt, megszűnt, azt hál’ Istennek a válság megváltoztatta. Egy sor fontos kérdésben meglehetősen magamra maradtam korábban. De az élet inkább azokat a nézeteket igazolja, amiket képviseltem, vagy/és legalább elgondolkodtatja a vitapartnereket abban, hogy nem biztos, hogy fekete, vagy fehér a világ, és csak úgy lehet látni, ahogy ezt ők gondolják. Ez igaz a monetáris politika helyére, lehetőségeire, szerepére nézve is és igaz a jegybanki önállóság értelmezésére. Továbbá igaz a fiskális és a monetáris politika kombinációjára. Igaz a makro-egyensúly értelmezhetőségére, a fenntarthatóság kritériumaira, rangsorolására.”²²³

Az itt következő interjú Csányi Sándorral, az OTP Bank elnök-vezérigazgatójával 2014. július 25-én készült, vagyis sokkal később, mint ahogyan az előző beszélgetésekre sor került. Ezért nyílt lehetőség arra, hogy néhány, a bankszektort érintő egészen új fejleményre is kitérjen. Több, mint húsz éve a banki közösség meghatározó személyisége és tizenkét éven át Erdei Tamás mellett alelnökként, elnökségi tagként aktívan részt vett a Bankszövetség munkájában. Gondolatai, véleménye kapcsolódik az Erdei Tamás által elmondottakhoz.

²²³ Lengyel László – Surányi György: *Határátkelés – Beszélgetőkönyv*, Pesti Kalligram Kft., 2013.

Csányi Sándor: Előre bocsátom, hogy a Bankszövetség munkájába – ahova Erdei Tamás hívására mentem – csak azt követően kapcsolódtam be, hogy idejöttem az OTP Bankba dolgozni. Olyan nagyon aktív sosem voltam, és Erdei Tamás lemondását követően magam is távoztam.

Müller János: De szoros kapcsolatban voltál azokkal, akik az alapítás gondolatát elvitték a megvalósításig, Demján Sándorral és Lenk Gézával. Ismerted azt a meghívót, amelynek alapján az akkori bankvezetők a Szinbád Étteremben gyűltek össze, hogy döntsenek a Bankszövetség megalapításáról.

Cs. S.: Igen, emlékszem, láttam azt a meghívót.

M. J.: Tehát az alapításától nyomon követted a Szövetség sorsát és később tizenkét éven át részt vettél munkájában, alelnök és elnökségi tag voltál. Ami az életutadat illeti: ha csak a bankári pályádat nézzük, dolgoztál a Magyar Hitelbankban főosztályvezetőként, az Országos Kereskedelmi és Hitelbankban vezérigazgató-helyettesként és aztán következett az OTP Bank. Hogyan lettél bankár? Ismerek egy anekdotát, amit Erdei Tamás mesélt, hogy fiatalon ültetek a Pénzügyminisztériumban és azon gondolkodtatok, hol szeretnétek a pályátokat folytatni. Tamás mindig azt mondta, hogy ő az OTP-ben, te pedig a Magyar Külkereskedelmi Bankban. Végül fordítva történt. Beszélhetünk mégis megvalósult álmokról?

Cs. S.: Az én álmom nem az volt, hogy OTP Bankban dolgozzak – legalábbis abban az időben, amiről Erdei Tamás beszél. Az ő álma volt az OTP Bank, mivel ő innen került a Pénzügyminisztériumba és vágyott vissza. Én akkoriban minden hétfőn vezetői értekezletre jártam a bankba, amelynek Szirmai Jenő volt akkor a vezérigazgatója, és külsőként ketten vettünk részt ezeken az értekezleteken, én képviseltem a Pénzügyminisztériumot, Sóvágó Lajos pedig az MSZMP Központi Bizottságának gazdasági osztályát.

M. J.: Ismertem, a Magyar Nemzeti Bankban kollégák voltunk.

Cs. S.: Abban az időben nem a Magyar Nemzeti Bankban dolgozott, hanem a Pártközpont Gazdaságpolitikai Osztályát vezette. Én pedig operatíván is foglalkoztam az OTP Bankkal. Az akkori szabályozások szerint minden terméket, fejlesztést engedélyezni kellett, tehát nagyon rövid pórázon volt a bank, a nyereségét be kellett fizetnie az államnak, csak azt tarthatta vissza, amit különböző célokra engedélyeztünk. Sőt, annak idején az OTP Bankon keresztül a Takarékszövetkezetek felügyelete is oda tartozott. Ezen felül voltak más feladataim is. A szerencsejátékokat ellenőrző országos Pénzügyminisztériumi ellenőrző szervezeteknek is a vezetője voltam az akkori funkciómban, ami többek között a sportfogadás, totó és lottó felügyeletét is jelentette, továbbá a feldolgozás ellenőrzését. Abban az időszakban két izgalmas dolog is történt: egyrészt egy nagy bundabotrány, másrészt akkor került egymillió forint fölé az ötös lottó nyereménye. Emlékszem, jelentést kellett írni a (MSZMP) Központi Bizottság ülésére arról, hogy ha ennyit lehet nyerni a lottón, elveszítheti-e a munka a presztízsét a szerencsejátékkal szemben.

A lényeg az, hogy az OTP Bankot ismertem közelről, de a Külkereskedelmi Bankot is felügyeltem addig, amíg Erdei Tamás – egy évvel utánam – meg nem érkezett a Pénzügyminisztériumba.

Amikor odakerült, ő vette át a Külkereskedelmi Bank felügyeletét. Hozzám annak idején inkább a Külkereskedelmi Bank tevékenysége állt közelebb, azonban amikor arra került sor, hogy bankvezető legyek, határozottan az OTP Bank mellett tettem le a voksomat és azt mondtam, hogy csak ezt vállalom.

M. J.: Ez 1992-ben történt, amikor a bankszektorban már javában zajlott a hitelkonszolidáció és elkezdődött az adóskonszolidáció. Ha van titok, az OTP Bank és sikere titkára lennék kíváncsi. Ha jól emlékszem 1992-ben a banknak talán egyetlen problémája volt, a korábban fix kamattal nyújtott lakáshitelek. Akkor nagyon magas volt az infláció és a banki kamatok 30% fölé kerültek. Tehát amikor átvetted a hitelintézet vezetését, addigra ez a lakáshitel probléma már konszolidálásra került, vagyis az OTP Banknak nem kellett részt vennie a bankkonszolidációban.

Cs. S.: *A bank nem vehetett részt sem a bank-, sem az adóskonszolidációban.*

Mindig igazságtalanságként szoktam emlegetni, hogy a vállalati adókat konszolidálták '93 végén, '94-ben, a lakosságot pedig nem. Miközben nagyon sokan pont azért veszítették el a munkahelyüket, amiért a vállalatok nem működtek jól. A rendszerváltást követő gazdasági visszaesés egyútt járt a vállalatok csődjével, nehézségeivel és ebből következően a munkanélküliség és a terhek növekedésével a lakosság körében, valamint a munkahely elvesztéséből származó létbizonytalansággal.

M. J.: A kilencvenes évek elején 20–21%-kal csökkent évente a GDP ...

Cs. S.: *Igen. Ezt a nehéz helyzetet valamilyen módon ellensúlyozták a vállalatok számára, a lakosság számára viszont nem. 1992-ben, amikor a bankhoz igazoltam, az új tevékenysége, a vállalati finanszírozás rosszul szervezett volt, aminek következtében a minősített hitelek állománya meghaladta a 90%-ot. Kőkorszaki volt a technológia, így számomra nem volt kétséges, hogy a legfontosabb feladat a számítástechnikai rendszerek megerősítése. A beruházást eredetileg a Világbank finanszírozta volna, de olyan feltételekkel, amelyben csak az ár lett volna a döntő és nem a korszerűség, én pedig a legkorszerűbb rendszert akartam megvásárolni. Sikertől elérni, hogy kapjunk 5 milliárd forintot a bank számítástechnikai rendszerének a fejlesztésére, kiépítésére, így végül ezzel az összeggel kiegészítve saját magunk finanszíroztuk a beruházást. Visszatekintve azt gondolom, hogy ez a korszerűsítés nagyon jó döntés volt. A folyamatos fejlesztés, fejlődés, nemcsak a számítástechnika, hanem a termékek terén is fontos volt: a kártyák után jött a telefonos bankolás, az sms üzenetek a tranzakcióknál, az internetbank bevezetése, és így tovább. Már akkor is sokat fejlesztettünk, ami miatt sok új ügyfelet is tudtunk szerezni. Volt rá példa, hogy egy-egy vállalat valamennyi dolgozójával szerződést kötöttünk, miközben a kereskedelmi bankok még mindig csak a vállalati ügyfelekre fókuszáltak, amelyeken nagy marzsot realizáltak. Azonban amikor csökkentek a marzsok és el kellett kezdeniük hálózatot építeni, valamint próbáltak lakossági ügyfeleket megnyerni maguknak, mi már gyakorlatilag lefedtük a piac nagyobb részét.*

M. J.: Visszatekintve úgy tűnik, ti mindig időben léptetek, gondolok itt például a termékeken kívül a privatizációra, vagy a nemzetközi terjeszkedésre. Így aztán ma már a nemzetközi stressz teszteken az OTP Bank mindig kitűnő osztályzatokat kap.

Gondolom, hogy ez is közrejátszott abban, hogy ma nemcsak Magyarország meghatározó bankja az OTP, hanem egy rangos regionális szereplő is.

Cs. S.: *Amikor arról folyt a vita, hogy legyen-e privatizáció, én határozottan amellel álltam ki, hogy az OTP Banknak van olyan jövedelemtermelő képessége, hogy ne szoruljon tőkeinjekcióra, mert a szükséges tőkét majd megteremtjük magunknak és ez így is történt. Ennek megfelelően elég konzervatív bankmenedzselés folyt, folyik napjainkban is a banknál. Inkább túltartalékolunk, akár provízió készítésben, akár tőkében is, minthogy kevesebbet. A stratégiánk helyességét jól bizonyítja, hogy nyugodtan tudjuk várni az eszközminőség felülvizsgálatát, vagy a következő stressz tesztet. Nálunk a 90 napon túl lejárt hitelek mögött 85% cash fedezet van. Nem hiszem, hogy Európában vagy a világon sok ilyen bank lenne. Ezen felül kiváló tőke megfelelési mutatóval rendelkezünk, ami több mint kétszerese a szabályozói előírásoknak.*

M. J.: A bankprivatizációval kapcsolatban az egyik beszélgetőtársam, aki pénzügyminiszter volt a privatizáció idején, azt mondta, hogy Csányi Sándor azt is el tudta intézni annak idején, hogy ne stratégiai befektető legyen a vevő, sőt közbenjárására Soros György ajánlatát is vissza kellett utasítani. Tehát idézőjelbe téve, el tudta intézni azt, hogy a tőzsdei részvénykibocsátás révén történjen ez meg az OTP Bank esetében. Ez nyilván előnye ma a banknak és akkor most jön egy provokatív kérdés: mindennek ellenére az OTP Bank ugye magyar bank?

Cs. S.: *Az OTP Bank magyar bank. Véleményem szerint nem az határozza meg egy bank jellegét, hogy pont milyen tulajdonban van, hiszen ilyen alapon a mi tulajdonosi jellegünk az elmúlt húsz év alatt többször változott volna, hanem az, hogy hol hozzák a döntéseket. Ha Magyarországon, akkor magyar bank, ha külföldön, akkor külföldi bank.*

M. J.: Térjünk át a Bankszövetségre. Az alapítástól kezdve minden mozzanatát ismered, és ha összesítve nézzük, akkor 12 éven át voltál az elnökség tagja és alelnöke is, ami fontos volt az akkori döntéshozatalban, konszenzus teremtésben. Abban az időszakban mindvégig Erdei Tamás volt az elnök. Összeszokott párosként dolgoztatok. Persze ezzel kapcsolatban fölmerül, hogy a legnagyobb magyar bank vezetőjeként soha nem igényelted, hogy te legyél a Magyar Bankszövetség elnöke. Ez gondolom, tudatos döntésed volt.

Cs. S.: *Azt gondolom, hogy az OTP Bank piaci súlya miatt annyira különbözött az összes többi banktól, hogy mindenképpen egy olyan vezetőre volt szükség, aki jobban közös nevezőn van a bankok többségével abban az értelemben, hogy hasonló problémáik és érdekképviselési igényeik vannak. Ezen túlmenően nyilván az is belejátszott ebbe, hogy pont az OTP Bank méreteinél fogva – ha a tőkét nézzük, akkor a következő négy banknak együtt nincs akkora tőkéje mint nekünk – mindig volt lehetősége arra, hogy ön maga is eljárjon az érdekek érvényesítése terén.*

M. J.: Az egyik beszélgetőtársam úgy fogalmazott, hogy a Bankszövetség az egy olyan munkaszervezet, amely jól, vagy rosszul működik, de eredményeit azok a banki vezetők határozzák meg, akik képesek az érdekeket artikulálni és meghatározni. Úgy folytatta, hogy ha nem lett volna egy Csányi Sándor, vagy egy Pulai Miklós, Erdei

Tamás, akkor a Bankszövetség, mint operatív szervezet, nem igazán tudta volna érvényesíteni és artikulálni a banki közösség érdekeit. Hogyan látod ezt? A közös érdekeket fel kellett ismerni, azokat ki kellett alakítani, meg kellett beszélni, háttéralkukat kellett folytatni és ebben a te szereped is, meg néhány kiemelkedő bankvezető szerepe is nagyon fontos volt.

Cs. S.: Azok, akik a Bankszövetségnél akár főtitkárként, akár vezető tisztségviselőként dolgoztak, elfogadott szakemberek kellett, hogy legyenek, akik megfelelő módon tudják megjeleníteni az érdekeiket. Pulai Miklós kiváló szakember és ember volt, akivel bárki szívesen leült tárgyalni, és ez igaz Erdei Tamásra is. Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a Bankszövetség munkájának a sikeressége legalább ugyanilyen mértékben függ attól, hogy ki ül a másik oldalon, van-e fogadókészség a Bankszövetség által képviselt érdekekre, felvetésekre. Azt pedig nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy amikor banki, bankszövetségi érdekekről beszélünk, az azért zömében egybeesik a gazdaság, a társadalom érdekével is, még ha a politika néha próbálja is ezeket egymással szembe állítani.

M. J.: A Bankszövetség 25 éves időszakát különböző szempontok szerint lehet szakaszokra osztani. Az induláskor a működési feltételek megteremtése, majd a hitelkonszolidáció, bankkonszolidáció volt a középpontban, azt követte a privatizáció korszaka. Az egész bankrendszer működési feltételeit, jogszabályokat, törvényeket kellett kialakítani. Visszatekintve az az érzésem, hogy abban az időben egy hosszú távú kitekintésre volt lehetőség a Bankszövetség munkájában, ami aztán egyre rövidült és manapság, főleg a 2008-as válság után, ez az időtáv egyre jobban leszűkült, a munka kizárólag a napi gondokra, problémákra koncentráلódik. Ha igaz, volt egy aranykorszak, azt szokták mondani, 2000-től 2006–2007-ig, amikor a normális működés feltételei voltak jellemzők.

Cs. S.: Amikor megalakult a Bankszövetség a kétszintű bankrendszer normális működésének az alapvető feltételei sem voltak meg a szabályozói oldalon. Nézzük például a számviteli törvényt: minden elszámolt kamatot bevételnek tekintettek és adóztak utána, miközben az be sem folyt adott esetben. Nem volt egy rendes csődtörvény, az ügyfél könyveiben sem lehetett eligazodni, nem lehetett eljárni megfelelően, hogyha nem fizetett és így tovább. Ebben a helyzetben a Bankszövetség egyik kiemelt feladata volt, hogy a jogi infrastruktúra megfelelő kereteit megteremtse a bankszektor számára.

A számviteli, a csőd- és a hitelintézeti törvény volt az, amely úgy nagyjából sínre tette a kétszintű bankrendszert és ezeknek köszönhető, hogy egyáltalán tisztán lehetett látni, hogy hogyan állnak a bankok, hogyan állnak a vállalatok. Nem melleleg, részben e törvények alapján szembe-siültünk azzal, hogy bank- és adóskonszolidációra van szükség.

A Bankszövetség munkája, érdekképviseleti szerepe mindig az aktuális helyzet szerint alakul: hosszú távú feladat volt a részvétel a megfelelő szabályozói keretek kialakításában. Amikor ezek a keretek megvannak és a bankszektor működése eléri a környező, vagy a nyugat-európai országok

színvonalát, a bankszövetségi érdekképviselet középpontjában is inkább a napi szintű aktuális kérdések és azok kezelésében való részvétel áll. Napjainkban ilyen ügyek például a devizahitelek, a végtörlesztés, vagy a bankadó.

M. J.: A bankszakma sosem volt népszerű a világon, de ebben az időszakban, amiről beszélünk, tehát 1989-től a kétezres évek elejéig, bár voltak viták a pénzügypolitika, a monetáris politika és a kormányzat képviselőivel, de ezekre szoros egyeztetéssel, konzultációval mindig megfelelő megoldást sikerült találni. Az első töréspont 2004-ben következett be, amikor az első banki különadó bevezetésre került. Ez volt az az első eset 1989 óta, amikor azt lehetett érezni, hogy a politika, lehet, hogy a rövidtávú haszonszerzés érdekében, de egy bankszektor ellenes álláspontot képviselt. Akkor nagyon élesen tiltakoztunk, pedig az a 30 milliárd forint elenyésző összeg volt ahhoz képest, ami később különadóként fölmerült. Jól látom, hogy volt egy olyan pillanat, egy törésvonal, ami aztán hosszabb időre kihatással volt a bankszektor és a mindenkori politika viszonyára?

Cs. S.: *Valóban, akkor fordult először elő, hogy olyan intézkedéseket vezettek be, amelyeket előzetesen nem egyeztettek a bankszektorral, miközben azt élesen érintették. Akkor kezdtek el szolidaritásról beszélni, arról, hogy a bankok nem vállalnak részt ebben, miközben ha megnézzük az adófizetők körét, akkor láthatjuk, hogy az elmúlt évtizedekben a bankok emelkedő mértékben járultak hozzá adófizetéssel a költségvetéshez. Akárcsak ma: elég az elmúlt időszak intézkedéseit nézni, a végtörlesztést, a banki különadót, a pénzügyi tranzakciós illeték bevezetését, amelyek mind érzékenyen érintik a bankrendszert.*

Az említett intézkedések célja azonos, de azt gondolom, adott esetben a bankszektor kisebb sérelme mellett is el lehetett volna érni ezeket. Vegyük például a bankadót, mint egy kényszerhelyzetet, amellyel az eredeti szándék az volt, hogy a költségvetési hiánycélt módosítsa a kormány. Ennek oka, hogy mire átvették a kormányzást, addigra gyakorlatilag megvolt az éves tervezett költségvetési hiány, amihez elsősorban az EU nem járult hozzá. Ebben a helyzetben nem volt kérdés, hogy bevétel oldalon kellett valamit csinálni. Az érme másik oldala, hogy a Bankszövetség és a kormány által aláírt megállapodásokból, ami ennek a különadónak a csökkentését és kivezetését tartalmazta végül nem lett semmi.

M. J.: Vagyis, ha a Kormány 2011. december 15-én aláírt szerződés betartásra kerül, megvalósul, akkor nem lett volna ekkora gond a bankadóval.

Cs. S.: *Ennek értékelésekor más intézkedéseket is figyelembe kell venni. Ott volt például a végtörlesztés, ami szintén elfogadható lett volna, ha a megfelelő célt szolgálja, azaz valóban azoknak nyújt segítséget, akik rászorulnak, mondjuk a 10 millió alatti hitelekkel, 1 devizahittel rendelkező, gyereket nevelő, munkáját elvesztett családoknak. Azt gondolom, hogy lényegesen kevesebb problémánk lett volna, mint most, ha így történik, azonban nem így történt, ezért sokan nagyon sokat kerestek ezen. Most pedig itt vagyunk a devizahitelekkel kapcsolatos Kúria döntéseknél és törvényeknél. Ebben az esetben ugyancsak az a helyzet, hogy ugyanúgy élvezzi ennek a hasznát,*

nemcsak az, akinek egy hitele van, egy, a család nagyságához viszonyítva indokolt méretű lakásban lakik, hanem az is, akinek adott esetben 28 hitele van és láthatóan spekulációs céllal vette föl ezeket.

M. J.: Én nyilvánvalóan elfogult vagyok a bankszektor iránt, de mélységesen bánt, hogy egy egész ágazatot tisztességtelennek minősít a jogszabály és nekünk kell bizonyítanunk azt, hogy nem voltunk tisztességtelenek. 2006 őszén Várhegyi Éva vezetésével egy Bizottság vizsgálatot folytatott a magyar bankok működéséről és megállapították, hogy a működőképes verseny nem elégséges a piacon. Nem vitatva a bizottságnak és Várhegyi Évának a jó szándékát, de a 2005-ben bevezetett különadó után ez volt az fordulópont, ami belekényszerítette a Bankszövetséget a Magatartási Kódex, és így az önszabályozás elfogadásába. Az önszabályozás óriási vitákat váltott ki a banki vezetők körében, megnehezítve az együttműködést. Visszatekintve úgy látom, hogy olyan törésvonalak alakultak ki a banki vezetők között, a Bankszövetségben, amelyek szinte áthidalhatatlanok voltak. Ezzel a háttérrel hogyan látod az egész önszabályozást, a Magatartási Kódex ügyét a banki közösség közelmúltja szempontjából? Vagy ez jelentéktelen epizód?

Cs. S.: Azzal kezdeném, hogy Várhegyi Éva ezt a vizsgálatot a lakossági területen végezte Király Juliával közösen. Személy szerint meggyőződésem, hogy a devizahitelek bevezetésének és engedélyezésének, annak, hogy a bankok devizahiteleket nyújthattak, és utána nem korlátozták ezt, az egyik oka pont Várhegyi Éva és Király Julia kutatásai voltak, hiszen a külföldi bankok csak így, a devizahitelezésen keresztül tudtak igazán versenyképesek lenni. Ezek a hitelintézetek ugyanis forint forrással csak korlátozottan rendelkeztek és így tudtak az anyabankok a miénknél sokkal olcsóbb devizaforrás biztosításával teret nyerni. A magunk részéről csak akkor indítottuk el a devizahitelezést, amikor az 50–60%-os folyósítási arányunk lement 20%-ra. Ha nem lépünk be, az okozhatott volna károkat, de közel nem annyit, mint amennyit ezek a jelentések okoztak azzal, hogy a devizahitelek megjelentek a piacon.

Ami az önszabályozást illeti, én híve vagyok annak, hogy egy banknak legyen önszabályozó képessége, de nem hiszek a bankszektor önszabályozó képességében, mert az ide vezet. Jogi relevanciája gyakorlatilag nincsen és láthatjuk, hogy az égvilágon semmitől sem védett meg bennünket.

M. J.: Mondhatom-e, vagy nagyot tévedek, hogy tulajdonképpen ez a folyamat volt az, amely a Bankszövetség egész tevékenységét, beleértve a 2008-as válság hatásait is, egy jól látható, defenzív álláspont képviseletére kényszerítette? Vagyis defenzívvé vált a Magyar Bankszövetségnek, a banki közösségnek a tevékenysége?

Cs. S.: Azt gondolom, hogy ma a Bankszövetség részéről nagyobb az elfogadókészség, miközben a kormány gyakorlata is változott: sokkal kisebb lett a korábbiakhoz képest a fogadó- és egyeztetési készsége.

M. J.: Amikor a múltat értékeljük, mindig a jelenből indulunk ki. Szerinted mit kellene ahhoz tenni banki oldalról, hogy a Magyar Bankszövetség, mindenekelőtt a banki

közösség, a magyar bankok el tudják látni normális tevékenységüket, hogy visszatérjen a normális hitelezés, betétgyűjtés?

Cs. S.: Azt gondolom, nem lehet általánosítani, mert a bankoktól függően változó a helyzet. Mindenekelőtt tisztán kellene látni, hogy mikor, vagy hogyan zárul le a bankokat érő retorzió sorozat, a folyamatban lévő stressz teszt eredményeit, illetve az eszköz-felülvizsgálatét, ami alapján kiderül, hogy melyik bank milyen helyzetben van. Ezt követően a döntés a bankok zöménél a tulajdonosok kezében van. Meggyőződésem, hogy több hitelintézetnél plusz tőkére lesz szükség. Azt pedig a tulajdonosoknak kell eldönteniük, hogy hajlandóak-e plusz tőkét betenni a magyar bankokba. Ugyanakkor nagy kérdés és ma a bankok többségénél nehezen elképzelhető, hogy a tulajdonosok biztosítva látják a befektetett tőke megtérülését, valamint, hogy a bankjukat jövedelmezően tudják tovább üzemeltetni. A jelenlegi bankadó, a tranzakciós illetékek terhei mellett felmerül a kérdés, hogyha ezzel kapcsolatban lesznek ígéretek, akkor azokat a bankok elhiszik-e vagy sem.

Összességében azt gondolom, hogy a piac átrendeződése várható. Bár már régóta mondom, de úgy érzem, hogy most be is következik. A Magyar Külkereskedelmi Bank az egyik lépés ezen az úton (a beszélgetést megelőző napon, 2014. július 24-én jelentette be Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter, hogy az állam megvásárolja az 1950-ben alapított, és a rendszerváltozás után elsőként privatizált MKB Bankot a német BLB Banktól – M. J.), hogy a nagyok közül négy-öt bank el fogja hagyni a piacot. A többi bank, azt gondolom, hogy középtávon képes lesz jövedelmet termelni egy megnövekedett piaci részesedéssel.

M. J.: A bankpiac várható átrendeződése azért is fontos, mert az elmúlt 25 évben azt tapasztaltuk, hogy a külföldi működő tőke abba az országba megy szívesen, ahol jól működő bankrendszer van. Kérdés, ha ez az átrendeződési folyamat elhúzódik, az milyen hatással lesz a külföldi befektetők szándékaira?

Cs. S.: Ahogy annak idején, a nyolcvanas évek végén a különböző ipari és egyéb közvetlen tőkebefektetők úgy vélekedtek, hogy az alulfejlettsége a legnagyobb hátránya a magyar bankrendszernek, ugyanúgy igaz napjainkban is, hogy a fejlett bankszektor vonzza és hozza a befektetőket, a kevésbé stabil, kevésbé jól működő bankrendszer pedig riasztja őket. Ma annyiban más a helyzet, hogy a vállalatok a határokon átnyúló szolgáltatásokkal ezt jobban át tudják hidalni, mint 20 évvel ezelőtt.

M. J.: Végül egy, a bankár érzelmeit érintő kérdés. A magyar banki közösség az elmúlt 25 évben sok eredményt elért, például európai szintű banki szolgáltatásokat tudunk nyújtani. Egy területen látok komoly hiányosságot. Ez a szektor társadalmi elfogadottsága, ahol szinte tehetetlenek voltunk, pedig sokat tettünk, nem csak, mint jó adófizetők, de akár a sportban, a kultúrában, az egészségügyben, mérhetetlen empátiával viseltettünk a társadalmi gondok iránt. Mégis romlott a szektor társadalmi megítélése. Hogyan látod ezt a problémát? Javítható, jobbítható, vagy bármit teszünk így marad?

Cs. S.: Ezzel nem vagyunk egyedül a világban. Bármelyik országot megnézed, akár a múltban, de ma még inkább, a bankárokat sokkal kevésbé szeretik, mint más ágazatok képviselőit. Azt gondolom, fair módon kell dolgozni, hosszú távon ezzel lehet elérni és megőrizni a bizalmat. Nem hiszem, hogy az elmúlt évek intézkedései jogosak voltak, de azt sem állítom, hogy mi, bankok mindenben tökéletesek lettünk volna. Ugyanakkor a negatív megítélés ellen még nehezebb küzdeni, ha egy erős, politikai retorika is kapcsolódik hozzá. Mindent összevetve, ma, ha megkérdezik mi a szakmám, akkor inkább azt mondom, hogy farmer, mint hogy bankár.

A könyv eddigi oldalain az olvasó láthatta, hogyan alakul, működik egy-egy visszaemlékezés, hogyan láttatnak beszélgető társaim egy egész banktörténeti korszakot.

A Surányi Györggyel készített interjú elején megbeszéltük, hogy mi mindenről kellene szót ejteni, és talán nem lepi meg az olvasót, hogy beszélgetésünket elfogultság bejelentésével kezdte. A vele folytatott beszélgetés ismét tágabb keretét adja a jelenkori banktörténetnek, a bankreformtól napjainkig.

Müller János: Kérem, beszéljessünk a kétszintű bankrendszer létrejöttéről, valamint a Magyar Bankszövetség megalakulásának körülményeiről. Mikor kerültél kapcsolatba a Magyar Bankszövetséggel úgy, hogy volt már rálátásod a tevékenységére? Milyen volt az együttműködésed a Bankszövetség elnökével, főtitkárával?

Surányi György: Azzal kell kezdenem válaszomat, hogy elfogultságot jelentek. Szakmai pályám nagyon hosszú szakasza közvetlenül kötődik a bankvilághoz. De kutatóként, aztán a Világbanknál, vagy rövid ideig az államigazgatásban közvetve is, szoros kapcsolatban álltam a bank- és pénzügyvilággal. Ezért túl közel vagyok ehhez a világhoz, s talán érthetően, nem kellő távolságtartással és érzelmektől sem mentesen viszonyulok hozzá.

M. J.: Közel vagy, de időben most már talán elég távol ahhoz, hogy beszéljessünk ezekről az időszakokról.

S. Gy.: Talán. Egyáltalán, a kétszintű modern bankrendszerrel az egyetemen Hagelmayer Istvántól és Riesz Miklóstól hallottam először. Majd a Pénzügykutatási Intézetben – aminek Hági volt az igazgatója – a barátaimmal, Asztalos Lászlóval és Bokros Lajossal kezdtünk intenzíven foglalkozni a modern bankrendszer kialakításának a lehetőségeivel.

Az 1968-as reform idején felmerült a bankreform szükségessége, de azt egy második szakasz részeként tekintették. De ahogy a reform gellert kapott, lekerült a napirendről. Kutatóként 1979–1980-ban kvázi hobbiból kutattuk, hogyan is működik a világ jobbik felén a bank-, pénz- és tőkepiac. Ezt a munkát Hagelmyaer, Faluvégi, majd kiváltképpen Hetényi István nagyon is támogatta. Végül – váratlanul – 1983-ban egy komoly reform hullám nyomán, az MSZMP KB által létrehozott Konzultatív Testület napirendre tűzte a bankrendszer átalakításának kérdését. Antal Laci javaslatára Hetényi István engem nevezett ki a bizottság titkárának. Intenzív munka és heves viták után – az MNB felső vezetése egy részének erőteljes ellenállásával szemben –, a bizottság határozottan a reform, a kétszintű bankrendszer kialakítása mellett foglalt állást.

A Konzultatív Testület – emlékeim szerint – 1984-ben döntött a reform elfogadásáról és bevezetéséről. Ezt a döntést hathatósan támogatta az OT-ben Pulai Miklós – aki a szívében mindig is jegybankár maradt – Faluvégi Lajos, az OT akkori elnöke, és Marjai József miniszterelnök-helyettes.

1985–1986-ban már az új törvényi keretek kialakításán és az indulás feltételeinek megalapozásán dolgoztunk. Óriási feszültségek mellett, nem kevés kockázatot vállalva, 1987 január 1-én indult az új, kétszintű bankrendszer.

Csak később, 1989 végére jutottunk el oda, hogy a reform visszafordíthatatlanná vált. 1987 végén, 1988 elején olyan, mesterségesen gerjesztett feszültség – likviditás hiány – alakult ki a bankszektorban, ami az egész reform túlélését veszélybe sodorta. A jegybank, az OT, kisebb mértékben a PM téves helyzetértékelése, szakmai tévedései valós veszélybe sodorták a bankreformot. Végül olyan megoldást sikerült kidolgozni Medgyessy Péter erőteljes támogatásával, ami fokozatosan helyreállította a normális működési kereteket. 1989-re egyértelművé vált az, hogy ez a reform a '89-es csodás változások elengedhetetlen részévé vált, és némi lépéslőnybe is kerültünk a környezetünkhöz képest. 1990-ben aztán a jegybank elnöke lettem, s ettől kezdve még szorosabb és rendszeresebb lett az együttműködésem a Bankszövetséggel.

M. J.: Akkor 1990-től kéne folytatnunk. De mielőtt tovább mennénk: mondhatjuk-e, hogy a bankreform előkészítése volt az a momentum, ami a szovjet típusú központi tervutasításos rendszert, a tervgazdálkodást gyakorlatilag megszüntette vagy lehetővé tette, hogy áttérjünk fokozatosan egy piaczgazdasági modellre?

S. Gy.: Kétszintű bankrendszer nélkül, versengő bankok nélkül sikeresen működő modern gazdaság nem képzelhető el. Amíg nincs kétszintű bankrendszer, addig tulajdonképpen a gazdaságpolitika önmagában is csökevényes, és egyoldalú. A gazdaságpolitika eszközrendszeréből a monetáris politika, mint olyan, teljesen hiányzik. Nem véletlenül ezt a nagyon fontos intézményi reformot megelőzően nem is beszélt soha senki monetáris politikáról, hanem csak hitelpolitikáról.

A hitelpolitika, a magyar viszonyok között, megváltoztatva a megváltoztatandót, persze rugalmasabb volt, mint egy igazi merev tervutasításos rendszerben. De azért ez a hitelpolitika is valamilyen módon megpróbálta tükrözni, lemásolni a tervet, és nem piaci alapon allokálni az erőforrásoknak legalább a 90%-át. Lehet, hogy maradt egy 5–10%-os sáv, amiben a gazdasági racionalitást, az üzleti szempontokat már jobban figyelembe vették, de azért a nagy részében nem. Ebből a szempontból tényleg nagyon nagy áttörés volt a reform, és ugyanakkor az időzítés is jól sikerült. A bankreform – ahogy arra sokan, így Hetényi és Faluvégi is számítottak – valóban szétfeszítette a tervgazdaság hagyományos működési kereteit. Az első perctől kezdve egyrészt együttműködött, de jelentékenyen szembe került a korábbi mechanizmusokkal és teljes mértékben kezdte átformálni a viselkedési szabályokat, a tőke allokációját a magyar gazdaságban. A kétszintű bankrendszer – kiegészülve az új, szakosított pénzügyintézetekkel, illetve a vegyes tulajdonú külföldi bankokkal – rövid idő alatt intézményesült, s mint ilyen, előfeltételét jelentette az 1989-től felgyorsult, más szerkezeti reformok bevezethetőségének. A bankreform az átfogó liberalizáció,

a dereguláció, az új társasági törvény, a privatizáció megvalósítása egymást szükségképpen feltételezték. Ezen intézményi, szerkezeti reformok nélkül a makroszintű keresletszabályozás nem működhet. A költségvetési – a jövedelem – és a monetáris politika nem lett volna képes a fenn tartható növekedés makro gazdasági kereteit kialakítani. A bankrendszer sikeres reformja ezért előzménye és következménye is az 1988–1989-es történelmi átalakulásnak. Szerencsés, hogy a kétszintű bankrendszert már 1987-ben el lehetett indítani, mert így némileg mérséklődött a reformok összetorlódásából fakadó túlterhelési veszély.

MJ.: *Úgy gondolom, hogy a banki közösség és a Bankszövetség története egyfajta tükröképét adja a társadalom, a gazdaság fejlődésének. Térjünk vissza 1990-hez, amikor jegybank elnök lettél. Jól gondolom-e, hogy a kilencvenes évek elején a bankrendszer akkori problémái is visszatükrözték a reform hibáit, nem megfelelő intézményrendszerét, szabályrendszerét, sőt talán a társadalmi feszültségeket is?*

S. Gy.: *Valóban nagyon izgalmas időszak volt. Sok minden történt. Utólag elmondható, hogy kezdetleges, fejletlen intézményi struktúrával vágtunk neki 1990-ben a rendszerváltozásnak. Volt két-három év előnyünk, de ennek ellenére nagyon törekeny és nagyon gyenge volt a rendszer. Gyenge volt a bankok tükeellátottsága, óriási mértékben túl voltak terhelve nem teljesítő-fizető hitelekkel, laza, lyukas volt a Bankfelügyelet rendszere. Persze körülöttünk a világ is sokkal kezdetlegesebb, fejletlenebb stációban volt, mint azt ma látjuk. Legsúlyosabbnak azonban talán a tapasztalt szakemberek hiánya tekinthető. Különösen igaz volt ez a tüke-, deviza- és értékpapír piaci szakemberek esetében. A korabeli MNB nemzetközi területein ugyan sok jó szakember volt, de azért ők sem kifejezetten kereskedelmi bankárok voltak, és persze létszámuk is jócskán elmaradt a rendszer igényeitől.*

M. J.: *Még ha ki is rajzoltak.*

S. Gy.: *Igen. Akkoriban az járta, hogy aki már elment a Nemzeti Bank kapuja előtt, az már bankár. Nagy volt a tudás-, az ismeret hiánya a rendszerben; akiknek volt elméleti felkészültsége, azoknak sem volt gyakorlata, mert nem lehetett. Tehát a bankoknak sem a tükehelyzete, sem a mérlegszerkezete, sem a szakember ellátottsága, sem a felügyelet felkészültsége nem volt összhangban a kívánalmakkal, az igényekkel. De a transzformációs válság, a körülöttünk lévő világ összeomlása még élesebben világított rá a sokrétűen jelentkező szűk keresztmetszetek nyomaszto hatására.*

M. J.: *Bekövetkezett egy drámai GDP csökkenés, ami több, mint 20% volt.*

S. Gy.: *20%-ot meghaladó GDP csökkenés esetén teljesen természetes, hogy az a bankrendszeren is otthagytja súlyos lenyomatát. De nehéz időszak volt abban az értelemben is, hogy nem volt készen az új bank-, számviteli-, csőd- és felszámolási törvény sem. A csőd- és számviteli törvény kifejezetten alkalmatlan volt arra, hogy megfelelően kényszerítse a bankokat a transzparens működésre. A gazdaságban súlyos nemfizetési válság alakult ki, amit a bankszakma zsargonjában sorban állásnak nevezünk. Sorban álltak az ügyfelek egymással szemben, de sorban álltak a bankokkal szemben is, mert gyakorlatilag abból finanszírozták magukat, hogy nem fizették a*

kötelezettségeiket. Tehát a nemfizetés, a nem pénz vált egyenértékessé. Ezért a monetáris politika is roppant szárnyaszegett maradt. Magas volt az infláció, noha regionális összehasonlításban itt volt a legalacsonyabb, a maga 35%-ával. És ezek voltak azok az évek, amikor látszólag, 1992 közepéig a bankok nagy profittal működtek. De ennek a profitnak a fele sem volt valós. Az óriási kamat marzsokat az ügyfelek nem, vagy alig fizették meg. A bankok az elmaradt kamatokat tőkésítették, a mérlegükben pedig, mint bevételt, elkönyvelhették. A mérlegeknek nem sok köze volt a valósághoz. Mindenki tudta, hogy az a három nagybank – amelyik a Magyar Nemzeti Bankból vált ki –, hát legyünk reálisak, inszolvenssé vált.

M. J.: Ugye 1992–1993-ban volt az a nagy félelem, hogy ha a nemzetközi számviteli szabványok szerint megnézték volna a bankok mérlegét, akkor kiderült volna, amit mondasz, hogy nagy baj van.

S. Gy.: Igen. 1992-ben már világos volt, hogy a veszteségek nagy része elkerülhetetlen. 20%-os nemzeti össztermék csökkenés mellett, ha zsenik ültek volna a tőkéletesen feltőkésített bankokban, fejlett szabályozási környezetben, tőkéletes intézményi háttérrel, akkor is súlyos válság alakult volna ki a bankszektorban. Ehhez azonban hozzáadódott az is, hogy eleve nem voltak tisztességesen feltőkésítve, eleve nem volt képzett és elégséges szakember az országban, és olyan magatartásminták alakultak ki, nem csak a bankokban, de a bankok ügyfeleinél is, ami elkerülhetlenné tette a kritikus helyzet kialakulását.

M. J.: Ha ezeket a kezdeti éveket, mondjuk az 1990–1995-ig terjedő időszakot a bankszektor hőskorának tekintjük, akkor a Bankszövetség érdekvédelme a szakmai tevékenységre koncentrált. A megbeszélések, egyeztetések, konzultációk a monetáris politika, a fiskális politika, a pénzügypolitika képviselőivel szakmai kérdésekre koncentráltak, hiszen meg kellett alkotni azokat a törvényeket is, amikről beszéltünk. Tehát volt egy jó műhelymunka, amiben aktívan részt vehetett a Bankszövetség, de – azt mondta az egyik beszélgetőtársam – sajnos később az érdekvédelem eltolódott a politikai érdeksérelmek és a politikai érdekek ellen való védekezés irányába. Te is úgy látod, hogy ez az időszak, a hőskor, kitűnő szakmai műhelymunkát tett lehetővé?

S. Gy.: Alapvetően egyetértek ezzel az értékeléssel. Jó hangulatban, nagyon sok vitával teltek ezek az évek, tulajdonképpen a semmiből kellett kialakítani olyan intézményi és jogi keretet, amiben egy modern bankrendszer működhet. Fontosnak tartom, hogy a politika, még inkább a pártpolitika, ebben az időszakban nem szüremkedett be a bankrendszerbe. Persze azért volt politikai jellegű belenyúlás, beavatkozás a szektor életébe, mert a bankok egy részénél a vezetés kiválasztásába, kinevezésébe – szükségképpen egyébként –, de a politikai szimpátia is közbeesett.

Legalább az egyik nagybank esetében a politika az ízlésemet messze meghaladóan belenyúlt a bank vezetésébe. De, mivel állami tulajdonban volt, ez ilyen esetben szinte elkerülhetetlen. Miközben visszafelé nézve, 1987 és '94 között, azok a változások, amelyek ezeknek a bankoknak a vezető posztjain bekövetkeztek, az esetek túlnyomó többségében mindig olyan kiválasztódással

jártak, vagy olyan szakemberek kiválasztásával jártak, akiről a szakma azt gondolta, hogy indokolt, hogy fölmerült a nevük arra a posztra. Többek között a pártpolitikai kitettség elkerülése miatt azon az állásponton voltam, hogy ha lehet, akkor érdemes a privatizációt minél előbb megkezdeni. Stratégiai befektetők bevonásával végrehajtani annak érdekében, hogy a tőkehelyzete erősödjön a bankoknak, és a pártpolitikai beavatkozástól valamelyest védelmet szerezzenek. De fontos volt az is, hogy olyan szakmai ismeretekre, technikai segítségre tudjanak szert tenni, amire maguktól esetleg nem képesek. Az is cél volt, hogy olyan gyakorlatot szerezzenek, a szakmai befektető hálózatán keresztül, amivel gyorsabban tudnak felzárkózni, mintha saját kárukra tanulnának meg adott esetben, hogy hogyan kell csinálni. És a technológiai transzfer is fontos, mert különösen az informatika területén nagyon el voltunk még akkor maradva. Ezenkívül, nagyon szerettem volna, hogy ha a privatizáció hatására a lakossági banktevékenység, a lakossági szolgáltatásoknak a köre radikálisan kiteljesedik. Ebben az időszakban lényegében az OTP majdnem monopolhelyzetben volt, ami önmagában nem egészséges. Kezdett valamelyest már feljönni a Postabank, annak láttuk a hátulütőit, a többiek pedig mintha elaludtak volna.

M. J.: Egyetértek veled, hogy a privatizáció és a stratégiai befektetők megjelenése pozitív fejlemény volt. Ha ezt a gondolatot folytatjuk, egyetértessz-e azzal is, hogy a külföldi stratégiai befektetők érkezése, hosszútávon, a mai napig, kedvező része volt a bankszektor fejlődésének?

S. Gy.: *Nehéz egymondatos következtetést levonni ebből a folyamatból. A külföldi befektetők bevonása biztos, hogy erősítette rövid-közép távon a bankszektort, tőkében, stratégiában, technológiában, tudásban, a verseny erősítésében. Még abban az értelemben is nagyon jól tett, hogy aki nem stratégiai tulajdonos által privatizálódott, mint például az OTP, az rákényszerült arra, hogy gyorsan, és roppant sikeresen modernizálja magát. Ezek tehát mind pozitív hatással jártak. Ugyanakkor azt hiszem, hogy elég sok illúzióm volt még ebben az időszakban, amelyeknek egy része nem valósult meg. Tehát többet, jobbat, szélesebb horizontú gondolkodást feltételeztem a külföldi bankokról. Lehet, hogy Magyarországra olyan befektetők jöttek, akik ebből a szempontból talán nem a legjobbak, bár annyiféle jött be, olyan sok országból, olyan különböző kulturális háttérrel, hogy ez nem ad elégséges magyarázatot. Úgy tűnik, hogy várakozásaimhoz képest hozzájárulásuk a bankszektor fejlődéséhez technikai értelemben és tudásban lényegesen kisebb, mint amit mondjuk a kilencvenes évek elején feltételeztem.*

M. J.: Igen, ezzel én is egyetértek. Azért azt is látni kell, hogy egyrészt a piacra bejövő bankok piacrészesedést szerettek volna venni, utána pedig megindult egyfajta harc, és ez már versenynek a kibővülését jelentette. A piac úrafelosztásáért megindult a harc, és ez a piac akkor alapvetően és elsődlegesen a vállalati piac volt. Igazad van abban is, hogy a lakossági bankpiac még nem indult el. Mindezzel együtt ezek a külföldi bankok, anyabankok nagyon sok pénzt fektettek be, és ennek a megtérülése évekig nem indult meg. Vállaltak egy tulajdonosi kötelességet, miközben a befektetett tőke megtérülése hosszú ideig alacsony volt.

S. Gy.: Itt különböző szakaszok vannak, és különböző szeletei vannak a bankszektornak. Van olyan szelete a bankszektornak, amelyik eleve, már a nyolcvanas években külföldi részvétellel jött létre, és kezdetben szakosított pénzügyintézetekként működtek, majd aztán teljes jogú kereskedelmi bankká váltak. Ezek kezdettől fogva nyereségesek voltak. És vannak azok, az úgynevezett magyar bankok, amelyek privatizálásra kerültek. Ezek a bankok, annak ellenére, hogy a bank-, adós- és hitelkonszolidáció során a magyar adófizetők pénzéből kitisztították a mérlegüket, még a privatizációjukat követően is sok fejfájást okoztak a befektetőknek, hosszú éveken keresztül.

Nem hogy nem hoztak pénzt, hanem sokat vittek. S aztán van egy látszólag nagyon jó korszak, mondjuk az ezredfordulótól, 1999–2000-től a nagy válságig, 2008-ig, amikor úgy tűnik, hogy a magyar bankrendszer szinte minden szereplője magas profittal működik. Ebből nagyon furcsa és nagyon téves következtetéseket szoktak levonni. Az egyik, az az, hogy ebben a 7–8 éves időszakban a magyar bankrendszer profitja nominálisan valóban magas volt, átlagosan 15–17% körüli. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy az infláció ebben az időszakban végig 6 és 8% között hullámzott évről-évre, talán egy év kivételével; tehát a reálprofit egyáltalán nem volt kiugró. A tőkére vetítve 8%-nál nem volt magasabb, ami nemzetközi összehasonlításban sem tekinthető magasnak. Különösen nem tekinthető magasnak abban az értelemben, hogy itt egy olyan ország, olyan szektoráról van szó, ahol maga az ország is felzárkózási pályán mozog. A pénzügyi szektornak, amelyik nulláról indult, viszonylag rövid idő alatt kellett a szolgáltatások színvonalában elérnie a nemzetközi szintet. Ez iszonyú tőkebefektetési igénnyel járt. Az a profit, amit ezek a bankok elértek ebben az időszakban, az egy vagy két kisebb bank kivételével, amelyik nem nyitott a lakossági üzletág felé, és igazából nem nyitott a nagyobb vállalati finanszírozás irányába sem (tehát ha úgy tetszik, egy szűk piacon szerepelt), tehát ezt az egy-két bankot leszámítva, a többieknek a profitja ahhoz sem volt igazában elég, hogy az expanziójukat fedezze. Tehát amikor itt arról beszélnek, hogy mennyi profit volt, és hogy ezt kivitték az országból, az tényszerűen nem felel meg a valóságnak.

Ha megnézzük, hogy a legnagyobb, külföldi tulajdonban lévő bankok mennyi osztalékot fizettek és az osztalékfizetés után mennyi tőkét fektettek vissza a magyar gazdaságba, akkor egyértelműen nettó befektetők, egyértelműen befelé áramlott a tőke és nem kifelé. De még a forrásszerzés ágán is mindig befelé áramlott a tőke 2009-ig, mert a magyar gazdaság fenntarthatatlan külső egyensúlyi pályán mozgott. 7–8%-os folyó fizetési hiány mellett, a 7–8%-os deficitet nagyon jelentős részben a Magyarországon lévő külföldi tulajdonban lévő bankok, illetve az OTP külföldi devizában felvett hiteleiből finanszírozták. Tehát ezen a csatornán is befelé áramlott a tőke és nem kifelé. Ez sajnos tükröződött abban, hogy Magyarország nemzetközi eladósodása a 2000-ben meglévő 40–42% körüli szintről 122%-ra, vagyis fenntarthatatlan szintre emelkedett. Ha a bankok kifelé vitték volna a tőkét az országból akár, mint részvényesek, akár a megtakarítások külföldre történő transzferálásával, akkor a magyar eladósodás nem tudott volna ilyen mértéket elérni. Tehát tények cáfolják azt, amit közhelyként szoktak kezelni; vagyis a bankok nagy mennyiségű tőkét hoztak be, nem csak a bank megvásárlásakor – az volt tulajdonképpen a legkevesebb –, hanem

utána, az első években, a veszteségek fedezése okán, a további években pedig a dinamikus növekedés finanszírozása okán. Összességében tehát a bankoknak, és a külföldi tulajdonú bankoknak a szerepe kedvező.

M. J.: Most eljutottunk 2000-ig, de még szeretnék visszatérni a Bankszövetséghez. Hogy láttad a Bankszövetség szerepét, helyét abban az időben?

S. Gy.: Addigra már még inkább igaz, hogy az asztalnak mindkét oldalán ültem, és bizonyos közvetítői feladatokat már egyébként 1988-ban is elláttam, amikor az a bizonyos sorban állási probléma kialakult, és majdnem sikerült a reformot megfojtani. Akkor Medgyessy Péter felkérésére, és az ő támogatásával sikerült egy olyan kompromisszumot tető alá hozni egyfelől a meghatározó bankok, másfelől az államigazgatás és a jegybank között, amiben a kecske is jól lakott, a káposzta is megmaradt; a reform és a bankok törésmentesen tovább tudtak működni. Tudtam, és mindig is tisztában voltam azzal, hogy partnerek nélkül a monetáris politika, a monetáris hatóság nem lehet eredményes. Ez a gazdaságpolitikának olyan területe, ahol a várakozások, az együttműködés, a pszichés tényezők, a kommunikáció, a piaccal való oda-vissza közlekedésnek önbeteljesítő szerepe van, pozitív és negatív irányban egyaránt. Ha tehát a jegybank nem tudja a legfontosabb partnereit, közvetlen partnereit, a kereskedelmi bankokat meggyőzni, maga mellé állítani, olyan irányban befolyásolni, hogy ők maguk is értsék, hogy a jegybank mit, miért tesz, és ebben nekik milyen szerepük lehet, akkor veszítésre ítélt. Ha a jegybank nem képes arra, hogy megértse azt, hogy az egyes kereskedelmi bankok milyen likviditási helyzetben vannak, milyen az üzleti modelljük, mi az, ami a mindennapokban a magatartásukat meghatározza, befolyásolja őket, nagyon könnyen mellényúlhat. Ha nem vagyunk képesek arra, hogy az inflációs várakozásokat éppenséggel a bankokon keresztül is erőteljesen befolyásoljuk, akkor a monetáris politika nagy eséllyel eredménytelen lesz. Ezzel tisztában voltam, de olyan partnereket sikerült találnom a Bankszövetségben és a bankok vezetésében is, hogy döntő többségükkel törésmentesen sikerült együttműködni. Ma már minimum nosztalgiával tekintek vissza arra, hogy kiélezett pillanatokban még „gentleman agreementet” is lehetett kötni, és ezt mindkét fél betartotta.

Nem két ember közötti megállapodásról van szó. Tehát nem arról, hogy megállapodtunk a Bankszövetség elnökével vagy a főtitkárral. 30–35–40 bankról beszélünk, akik betartották a szóbeli egyezséget akár még kritikus pillanatokban is. Például 1995 tavaszán, március végén, amikor a költségvetés finanszírozása finoman szólva is kiélezetté vált. Amiről Bokros Lajos úgy beszél, hogy az államcsőd kézzel fogható közelségbe került, akkor ennek a közelségét csak úgy és azért lehetett megrázkódtatás nélkül kikerülni és megoldani, mert a jegybank és a Bankszövetség olyan informális megállapodásra jutott, aminek a keretében biztosítható volt az államháztartás finanszírozása. Olyan megállapodásra jutottunk, ami üzleti szempontból a bankoknak sem volt rossz, a jegybank is segítséget nyújthatott a költségvetés finanszírozásához a törvényes keretek sérülése nélkül addig, amíg a 1995-ös kiigazítás eredményeként automatikusan nem csökkent a felére az államháztartás hiánya. Ezt aztán már hagyományos módokon is lehetett könnyűszerrel finanszírozni – csökkenő kamatok mellett – a piacról. De több ilyen eset is volt. Még egyet említenék,

amiben nagyon komoly támogatást kaptunk, én személyesen is a bankoktól. Nagyon hamar, már 1996 januárjában, közel 70 év után deklarálni lehetett a forint teljes konvertibilitását. Ez az IMF konvertibilitási kritériumainak nagyon kényelmesen megfelelt. Azonban volt két terület, amelyen bizonyos provízióhoz ragaszkodtunk, de ezek egyikének betartásához kellett a bankok támogatása. A két provízió mai szemmel visszatekintve is nagyon fontos. Az egyik az az, hogy nem engedjük meg, hogy belföldi jövedelem tulajdonosok devizában tranzaktáljanak. Tehát amíg hivatalban voltam, 2001-ig, devizahitele nem volt a lakosságnak, kivéve azt, akinek volt devizabevétele vagy devizaszámlája, vagyis fedezetlenül ilyet nem lehetett csinálni. A másik, hogy a rövid lejáratú külföldi tőkebeáramlást akartuk korlátozni. Az világos volt, hogy a piac olyan volatilis, hogy annak nem szabad kitenni egy kis, nyitott gazdaság pénzügyi rendszerét, inkluzíve természetesen az árfolyamot. Abhoz, hogy ezen a területen a korlátozás működjön, az kell, hogy a bankok ebben kooperáljanak. Ugyanis nem is kell szintetikus derivatívokat használni abhoz, hogy ez a szabály megkerülhető legyen. Szimpla derivatívokkal is megoldható, vagy meg lehetett volna oldani. Egy-két esettől eltekintve, amikor be kellett avatkoznunk, öt éven keresztül mindenki együttműködött. Sikertől egymással elfogadtatnunk azt, hogy ugyan rövidtávon lenne üzleti előnye a bankoknak abból, ha szabadabbá tettük volna a rövid pénzek korlátlan beáramlását, de összességében már akkora kockázati többletet jelent a magyar gazdaságnak, és ezen belül a pénzügyi szektornak is, hogy érdemes a rövidtávú hasznokat feláldozni annak érdekében, hogy ilyen kockázatokra ne kerüljön sor. Miközben komoly vitáink is voltak, végül megállapodtunk például a tartalékráta csökkentéséről, vagy annak a kompenzálásáról. Nem mindig értettünk egyet, de mindig zárt ajtók mögött, kulturáltan, az érveket meghallgatva, egymás gondolkodását befolyásolva próbáltunk működni. Ez egy olyan periódusnak tekinthető, amikor a közvetlen politikai befolyás, beavatkozás a bankszektorba, az elviselhető szint környékén volt. A Bankszövetséggel, a bankokkal a Nemzeti Bank partnerként, közösen elfogadott célok érdekében, közös fellépéssel, s nem ritkán nagyon fontos kérdésekben úriemberi megállapodások mentén működött együtt.

M. J.: Visszatekintve az elmúlt több, mint húsz évre, úgy érzem, hogy a bankreform előkészítése és megvalósítása során, a fiatal bankszektor első éveiben, mindig előre tekintettünk. Előttünk lebegett egy cél, bíztunk abban, hogy az 3 vagy 5 év múlva elérhető. Ma pedig úgy érzem, hogy belekényszerülünk abba, hogy a mának éljünk, a mában gondolkozunk. Jól látom én ezt?

S. Gy.: Nem tudok veled vitatkozni, miközben azon gondolkodom, hogy vajon ennek mi az oka. Nyilván a nagyon kedvezőtlené váló világgazdasági környezet egyfelől. A nagyon kedvezőtlené váló belföldi környezet, másfelől. A kialakult helyzetben – ahol a bankszektor most már harmadik éve súlyosan veszteséges, és megint csak nem kiviszi a tőkét, hanem behozza – az időhorizont lerövidül. Akkora a vesztesége a bankszektornak, hogy körülbelül 3 milliárd euróval kellett a külföldi tulajdonosoknak feltőkésíteni, veszteséget kompenzálni a bankszektorban, a válság óta. Hogy ennek mi az oka? Nyilván számtalan, de kezdjük magunkkal. Biztos, hogy követtünk el

szakmai hibákat, üzletpolitikai hibákat, biztos, hogy az okok között szerepelnek külső okok, tehát a világgazdasági válság beszűrődése. Biztos, hogy benne van az, hogy már amikor a világgazdasági válság kirobbant 2008 őszén, addigra már a magyar gazdaság immunrendszere nagyon erőteljesen meggyengült.

M. J.: Sérülékeny volt.

S. Gy.: Már 2006-tól olyan kiigazításon kellett végigmenni, ami kifejezetten gyengítette a magyar gazdaság szereplőit. Biztos, hogy szerepe van ebben a bankszektorra ért olyan döntések sorozatának, a bankadótól a végtörlesztésig, az árfolyamgáttól a tranzakciós adóig, amelyek most már lassan 1000 milliárdos jövedelem veszteséget tesznek ki, és ez érzékelhetően gyengíti a szektort. Az általános hangulatnak és az értékrend változásnak, ami fontos abban az értelemben, hogy a klasszikus piaczgazdasági értékrendtől távolodik az ország. Ennek egyik szimpotomatikus eleme az, hogy ma Magyarországon megint nem jelent negatívumot az, ha valaki a kötelezettségét nem teljesíti, lefordítva a pénzvilágra, ha nem fizet. De ez nem csak a bankokkal szemben van így. Az állam sem fizet ki sokféle tételt, amit ki kellene fizetnie, feltétel nélkül. Garanciákat nem fizetnek ki, önkormányzati intézmények nem fizetnek. A vállalkozó nem fizet az alvállalkozójának. Még rosszabb, hogy nem fizeti be, mondjuk a társadalombiztosítási járulékot az alkalmazott után, vagy nem fizeti ki a neki járó bért, vagy annak csak egy részét fizeti ki. A közüzemi számlákat tömegesen nem fizetik. Ennek nyilván van nagyon komoly és nagyon szomorú szociális oldala, mert sokaknak nincs munkája, vagy megváltozott az élethelyzete és ezért nem tud teljesíteni. De az a fajta rend, az a fajta értékrend sérült, ami nélkül egy piaczgazdaság nem tud működni, hogy tudniillik az elsődleges, ha kötelezettségem keletkezik, akkor azt megpróbálom teljesíteni. Ez a bankokra nézve is nagyon súlyos következményekkel jár. Ebben a környezetben osztom az álláspontodat, a bankok túlságosan is rövidtávra koncentrálnak. Ennek következtében a rövidtávú gondolkodás esetenként a saját jól felfogott érdekét is keresztezi a bankszektorban. Hadd mondjak egy példát. Itt van a devizahitel kérdés. 2,5 évvel ezelőtt próbáltuk elfogadtatni azt a javaslatunkat, hogy jegybanki finanszírozással összekötve le kéne cserélni a svájci frank hiteleket forint hitelekre. Átstrukturálni ezeket a hiteleket, a futamidőt meghosszabbítani, végtörlesztéssel kiegészíteni, kamat marzst mérsekélni, és persze, forintosítani az egészet. A bankszektor túlnyomó többsége akkor ezt elvetette.

M. J.: Emlékszem.

S. Gy.: Úgy látom, hogy ma sem lelkesedik ezért. Többen úgy vélik, hogy talán, bocsánat, a kifejezésért, a mi javaslatunkhoz képest olcsóbban is meg lehet úszni ezt a dolgot. Ma egyértelműen úgy vélem, hogy ha 2,5 évvel ezelőtt az akkori körülményeknek megfelelő javaslatunkat elfogadja a bankszektor, hozzá kell tennem, a Nemzeti Bank is nagyon ellenezte ezt, akkor rég túl lennénk már az egészen. A bankszektor veszteség állománya valószínűleg jelenértéken kevesebb lenne, mint ami azóta bekövetkezett. Mert azután következett a végtörlesztés a maga horribilis veszteségével, a szociálisan elfogadhatatlan következményeit nem is említve. Azután az árfolyamgát jött, ami szintén okoz veszteséget, és most még nem tudjuk, hogy mi lesz a következő lépés.

Itt nem elsősorban a bankokról van szó. Itt 500.000 családról beszélünk, akiknek a mindennapjai jelentősen függenek ettől. Tehát itt nem lehet csak a kormány, csak a jegybank, csak a bankok céljait, vagy csak az ügyfelek érdekeit, egymástól elszakítva, optimalizálni. Olyan érdekekről van szó, amelyeknek az együttesében olyan kompromisszumot kell, vagy kellene találni, ami közép-hosszú távra hoz kivezető utat. Az a nagyon kedvezőtlen légkör, ami körülveszi a bankvilágot – és korábban elképzelhetetlen méretűre, 20% fölé emelte a nem fizető hitelek arányát –, lehetséges, hogy akadályát képezi annak, hogy perspektivikusabban is gondolkozzanak. Úgy tűnik mintha a külföldi tulajdonú bankok is horizontot veszítettek volna.

Sok mindenről kellett volna még beszélnünk, korlátott szabott az idő, de így is kirajzolódott egy neves bankár szakmai hitvallása, megismertük egy elismert jegybankár gondolatait, visszaemlékezését a bankreform kezdeteiről, a jegybank és a banki közösség kapcsolatáról a Bankszövetséggel való együttműködéséről.

Az előző négy interjú szereplői, a Bankszövetség korábbi főtitkára, elnöke, az OTP Bank elnök vezérigazgatója, valamint a korábbi jegybankelnök-bankár, akár egy asztalnál egymással is beszélgethettek volna. Látásmódjuk, szakmai filozófiájuk, értékrendjük kiegészíti, erősíti egymást. Hitelessé teszik a Bankszövetség történetét.

Ezzel ismét lezárult a Bankszövetség történetének egy fontos szakasza és átléptünk a 2010-zel kezdődő évtizedbe.

A 2010 ÉS 2014 ÁPRILISA KÖZÖTTI IDŐSZAK

2010 több szempontból is egy új korszak kezdete volt. Akkor az ország és a bankszektor is reménykedett abban, hogy a 2008-ban hazánkat is elérő világgazdasági válság hamarosan túljut a mélypontra. Annak az évnek a tavaszán parlamenti választások voltak, új kormány került hatalomra, új gazdasági programmal.

2010 és 2014 tavasza között ismét sok esemény, előre nem látható változás következett be a Szövetség és a bankok életében. Ezeknek objektív és mértéktartó bemutatásához, megítéléséhez hosszabb időnek kell eltelnie. A szövetség történetének részletes, dokumentumokkal, interjúkkal alátámasztott bemutatását a 2010. májusi Testületi Üléssel lezárjuk és az azt követő időszakról egy rövidebb, összefoglaló fejezettel emlékezünk meg.

2010. május 28-án volt a szövetség Testületi Ülése, ahol a jegyzőkönyv szerint Erdei Tamás elnök elmondta, hogy párbeszédet kell kezdeményezni az újonnan felálló kormánnyal a bankszektort érintő nyitott kérdésekről, kérte a tagintézményeket, hogy javasataikat küldjék meg a Bankszövetségnek. Felhívta a figyelmet arra, hogy az Elnökség a legutóbbi ülésén ajánlást fogadott el a vállalati reorganizáció megkönnyítéseként a Budapesti Elvek alkalmazására, ami a London Rules magyar változata. Kéri a tagszervezeteket, hogy fontolják meg a csatlakozás lehetőségét.

Az előző évi tevékenységről pedig Nyers Rezső főtitkár számolt be:

„A magyarországi bankok nemzetközi összehasonlításban is jól vizsgáztak az elmúlt válságos időszakban: stabilak maradtak és nem szorultak állami segítségre. Fontos szerepük volt abban, hogy a gazdaság nem tört meg a válság súlya alatt, mivel a bankok a legnehezebb időszakban is hitelezték a magyar kis- és középvállalkozásokat. A magyar banki közösség a lakossági ügyfelek tekintetében számos fogyasztóvédelmi intézkedést vezetett be és hathatósan segítette a válság miatt, elsősorban a munkahelyük elvesztése következtében bajba került lakáshiteles adósokat.”

Felgyorsult a jogalkotási folyamat, mintegy szabályozási „cunami” alakult ki. Az események tükrében Erdei Tamás kiegészítő megjegyzése figyelemre méltó: *„Fel kel készülnünk arra, hogy már lezártnak vélt kérdések is újra napirendre kerülnek, ezért is fontos, hogy a bankszektor egységesen tudjon fellépni.”*

Ezen a Testületi Ülésen az Alapszabályban is lényeges változás történt. A Bankszövetség alapítása óta először megszűnt a főtitkár testületileg választott tisztsége, ami azt jelentette, hogy ettől a döntéstől kezdve a főtitkárt az Elnökség választja, nevezi ki, más szóval az Elnökség a munkáltatója, operatív, végrehajtó feladatot lát el, az Elnökségnek nem tagja, nincs szavazati joga. Ezen felül a Bankszövetség elnökségében az alapszabályban is rögzítve helyet kaptak a külföldi állampolgárságú bankvezetők, valamint a kisbankok képviselői.

A Testületi Ülésre az előző, 2009-es évről a következő beszámolót terjesztették elő:

„A Bankszövetség tevékenységét 2009-ben alapvetően a válságból adódó rendkívül összetett teendők határozták meg. A válság közvetlen hatásai egyrészt megnyilvánultak a külső finanszírozási források beszűkülésében, az elérhető források drágulásában, a kockázatérzékenység alapvető megváltozásában, másrészt a válság reálgazdasági hatásai (csökkenő termelés, értékesítési nehézségek) miatt a banki ügyfelek fizetőképessége és fizetőkészsége, s ennek hatására a banki portfólió minősége romlásában, ami tovább csökkentette a bankok kockázatvállalási hajlandóságát. A forint árfolyamának 2009 év elejei gyengülése – a devizahitelek drágulása – különösen a lakossági szektorban, komoly fizetőképességi problémákat hozott felszínre; s nyilvánvalóvá tette, hogy az előző évek fogyasztói hitelezési gyakorlata nem folytatható; a háztartások egy része túlzott mértékben vett fel hiteleket. A válság közvetlen hatásai összekapcsolódtak azzal, hogy a fogyasztóvédelem terén az Európai Unió és a nemzeti kormányok is folyamatosan, részben direktívákkal, jogszabályokkal, részben politikai nyomással szorgalmazták az elmúlt évek, évtizedek fogyasztóvédelmi kérdéseinek gyökeres újragondolását (pl.: egyoldalú szerződésmódosítás, ügyfél tájékoztatás, előtörlesztési díj stb.). Mindemellett a harmadik legnagyobb feladatcsoport 2009-ben a pénzügyi szektor szabályozási keretei lényeges módosulásának az adaptálása, implementálása volt.”²²⁴

A beszámoló a 2009. évi munka legfontosabb területeit az alábbiakban foglalta össze:

- „az egyoldalú szerződésmódosítás újraszabályozása (a Hpt. 210. §-ának egy végrehajthatatlan, az ügyfeleknek és a bankoknak is roppant terhes módosítása), majd az ezt felváltó Magatartási Kódex, és a Hpt. újabb módosítása;
- az ügyfelek fizetőképességének fenntartását segítő banki megoldások, megállapodások és törvényjavaslatok kidolgozása;
- a kártérítési fizetéseknel a bankközi jutalék tárgyában indított GVH vizsgálat;
- a Bankszövetség Elnöksége megtárgyalta és elfogadta a lakossági bankszámlák közötti bankváltás megkönnyítéséről szóló 6/2009. számú ajánlást, amelyhez csatlakozott az üzletágban érdekelt bankok túlnyomó többsége. Ezzel teljesítettük a közös vállalatunkat az európai bankokkal. A csatlakozó bankok 2009. november 1-től kezdődően vállalják, hogy a lakossági forint folyószámlák tekintetében az ügyfél bankváltási szándéka esetén „egyablakos” ügyintézkést biztosítanak a rendszeres átutalási megbízások és a csoportos beszedési megbízások egyik számláról a másikra történő átvitele tekintetében.
- komoly szakmai viták után született meg az EU fogyasztói hiteldirektívájának hazai implementálását célzó törvény, továbbá a körülméktől hitelezést célzó kormányrendelet;
- az Országgyűlés az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló T/10999. számú törvényjavaslatot egy, a szavazás napján, a házszabállyal ellentétesen benyújtott képviselői módosító indítvány támogatásával az előterjesztő Pénzügyminisztérium ellenében olyan tartalommal fogadta el, amely maximalizálja a bankok közötti interchange díjak és a kereskedői jutalékok mértékét. A szabályozás a szerződési szabadság, és a piacgazdaság elvét sérti.

²²⁴ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2009.

Miután az Országgyűlés a zárószavazást közvetlenül megelőzően benyújtott módosító indítványt – figyelmen kívül hagyva annak megalapozatlanságát – elfogadta, a Magyar Bankszövetség a köztársasági elnököt kérte arra, hogy az elfogadott törvényjavaslatot ne írja alá. A MasterCard és a VISA Europe magyarországi képviselője ugyancsak a köztársasági elnökhöz fordult előzetes normakontrollt kérve. A törvény azonban 2009. évi CL. számon kihirdetésre került. Ezt követően azonban a PM-mel együttműködve sikerült olyan kompromisszumos megoldást találni, és az elfogadott, de hatályba még nem lépett törvényt módosítani, amely így elfogadható volt;

- *a kormány a válságkezelő csomag keretében radikális mértékben csökkentette az állami lakástámogatások körét és mértékét. A Bankszövetség – tagintézményei kezdeményezésére – több ügyben is kérte a jogalkotó állásfoglalását a kormányrendelettel rosszul szabályozott kérdésekben, de ezek közül is kiemelkedett a lakásépítési kedvezményt (LÉK/szocpol) megelőlegező banki kölcsönnek hibás előírása a rendeletben. Az új szabályozás a bankra terhelte az ügyfélhibából feleslegesen kifizetett állami pénzeket, de annak az ügyféltől való beszédésére nem állapított meg részletes szabályokat. A Bankszövetség a jogalkotónak írt levélben tiltakozott e módszer ellen, s konkrét szövegjavaslatot téve kérte a bankok számára méltatlan jogszabály módosítását;*
- *a Bankszövetség már huzamosabb ideje szorgalmazta a pénzügyi szektorban dolgozó közvetítők (ügynökök) tevékenységének szabályozását. A PSZÁF júniusban konzultációt tartott a pénzügyi piacokon működő közvetítők egységes tevékenységi szabályozásának alapelveiről. A közvetítői rendszerre vonatkozó szabályokat – amelyek előkészítésében kiemelkedő szerepe volt a Bankszövetség szakértői munkacsoportjának – az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2009. évi CL. törvény Hpt.-t módosító rendelkezéseibe illesztették.*»²²⁵

A 2009–2010-es évek egyik legfontosabb feladata a válság miatt nehéz helyzetbe került hiteladósokat támogató lépések, intézkedések voltak. Erről így ír a beszámoló:

„A hitelező bankok egyedileg és a kormányzattal közösen is nagy erőfeszítéseket tettek a bajba jutott ügyfelek megsegítésére.

Elsőként egy bankszövetségi koordinálással létrejött PM és kereskedelmi banki megállapodás keretében vállaltak kötelezettséget a bankok arra, hogy a deviza alapú hitelek törlesztésénél nehézségekbe ütköző ügyfeleiknél alkalmaznak segítő módszereket (törlesztések mérséklése/felfüggesztése), de hamarosan kiderült, hogy a 2008 végén, 2009 elején induló projekteknel lényegesen átfogóbb intézkedésekre van szükség.

A kormányzat feltétlenül el kívánta kerülni a tömeges lakáshitel-bedőléseket, ezért – a bankokkal közösen – részben a törlesztési fázisban, részben a végrehajtási fázist megelőzően tervezett intézkedéseket. Bonyolult tárgyalások után végül a felek elvetették egy olyan állami/banki ingatlanalap létrehozásának a gondolatát, amely a bedőlt lakáshiteleket vette volna meg, s tartotta volna a régi lakókat – mérsékelt bérleti díj fizetése ellenében – az ingatlanban. A szabályozói munka inkább arra koncentrált, hogy miképpen lehet érdemben segíteni a nehéz helyzetbe került

²²⁵ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2009.

*hiteladóst a törlesztési fázisban, a kilakoltatási veszély elkerülése érdekében. A Bankszövetséggel közösen kidolgozott módszer előírta, hogy az ügyfélnek 2 évig csak egy minimális (tíz-húszezer forintos) törlesztést kell vállalnia, de a havi terhe fennmaradó részére bankja ún. „áthidaló hitelt” nyújt állami kezesség mellett. (A 2 év letelte után, a gazdasági válság enyhülésével, remélhetően az adósok nagy része olyan helyzetben lesz, hogy az áthidaló hitel terheit is ki bírja fizetni.)”*²²⁶

Ismét olvashattuk, hogy a Bankszövetség javasolta egy, a nemzeti eszközkezelőhöz hasonló intézmény létrehozását, de azt nem fogadták el.

A beszámoló kitér a 2009-es és 2010-es évek, egyik legfontosabb és hosszútávon ható fejleményére, a Magatartási Kódex létrehozására, amiről korábban Felcsuti Péter részletesen beszélt.

*„Szeptember közepére megszületett a banki Magatartási Kódex (2009 szeptembere), amelyhez már másfél száz pénzügyi intézmény csatlakozott. A Kódex átfogja a lakossági hitelezés teljes spektrumát: követendő elveket és szabályokat fogalmaz meg a felelős hitelezésre, a szerződéskötés előtti hitelezői magatartásra, a szerződési feltételek futamidő alatti egyoldalú módosítására, az ügyfelek fizetési nehézségek kezelése esetén alkalmazandó eljárásokra, valamint a végrehajtási eljárások előtt és alatt alkalmazandó felelős hitelezői magatartásra vonatkozóan. A Magatartási Kódex elfogadását követően, az ebben foglaltakkal összhangban módosították a Hpt. 210. §-át is (egyszemélyes szerződésmódosítás).”*²²⁷

A Testületi Ülés a 2010. év legfontosabb feladatait, munkaprogramját az alábbiakban határozta meg:

„A Magyar Bankszövetség 2010. évi munkaprogramjában szereplő fő feladatok a szövetség 2009-ben elfogadott középtávú stratégiájából következnek. A munkaprogramban mindenek előtt azokat a kiemelt feladatokat szerepeltetjük, amelyeket az új kormánynak is meg kívánunk küldeni, s amelyek megoldásában alapozni szeretnénk az új kormányzattal való hatékony együttműködésre is. Az alábbi 9 kiemelt csoportot kívánjuk prioritásként kezelni:

- *A pénzügyi szektort érintő nemzetközi szabályozási elképzelések*
- *A hazai számviteli előírások korszerűsítése*
- *Teljes körű lakossági adóssági-nyilvántartás*
- *Lakásfinanszírozás*
- *A kis- és középvállalkozások hiteleinek állami viszont garanciája*
- *A nem bíróság által eldöntött végrehajtási eljárások jogszabályi rendezése*
- *Üzletszerű életjáradék szolgáltatás*
- *Vállalati hitelezési magatartási kódex*
- *A bankműveleteket nehezítő bürokratikus eljárások egyszerűsítése”*²²⁸

²²⁶ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2010.

²²⁷ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2009.

²²⁸ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2010.

A Magyar Bankszövetség 2010 májusi Testületi Ülését követően került sor a parlamenti választásokra, amelynek eredményeképpen új kormány került hatalomra, olyan időszakban, amikor a gazdasági válság hatásai még nem múltak el. A válság folyamatának jellemzésére nemzetközi elemzők több betűformát használtak. A kezdeti időszakban úgy gondolták, hogy „V” alakú lesz, azaz a gazdaság zuhanása után bekövetkezik egy hirtelen gyorsulás. Ez nem vált valóra, következett az „U” betű, aminek az alja egy lapos vonal lett volna, de ez esetben is vártak hirtelen gyorsulást. Következett a „W”, majd végül az „L”. Ez utóbbi a hosszan elnyúló recessziót, illetve stagnálást jellemezte, amit sajnos a magyar gazdaság esetében is átéltünk.

Az új kormány gazdaságpolitikai alapelveit a miniszterelnök 2010 júniusában az úgynevezett 29 pontos akciótervben foglalta össze, amelyekből három érintette közvetlenül a bankszektort.

Ezek között a bankadó bevezetése – ami egy ágazati különadót jelentett – sokszerűen érte a bankszektort. A bejelentés szerint a bankoktól, biztosítóktól és pénzügyi lízingcégektől szedett pótdából a 2010. évi tervezett 13 milliárd forinttal szemben már abban az évben 200 milliárd forint többletbevételt vártak, a normál társasági adón felül. A bejelentés még azt tartalmazta, hogy a kormány tárgyalást kezd arról, hogy mi legyen az adó alapja, hogyan részesedjen abból a három érintett szektor, azzal a kitételrel, hogy a banki különadó, átmenetileg három éves időszakban marad fenn.

A bankokat érintő másik pont, a lakáscélú devizahitelek megszüntetése volt, mert a kormány javaslata alapján jelzálog bejegyzés csak forintalapú hiteleknel lehetett érvényesíteni.

Az akcióterv következő, bankokra vonatkozó pontja a Nemzeti Eszközkezelő Társaság létrehozása volt. Célja szerint azoknak a személyeknek a lakása, akik nem tudják fizetni a lakáshitelt, egy állami alaphoz, a nemzeti eszközkezelő társasághoz kerül, a hiteladós lakásában maradhat bérleti díj ellenében. (A Nemzeti Eszközkezelő Társaság 2010-ben nem került felállításra.)

A banki különadót eredetileg 2010-től kezdődően 3 évre tervezték, az adó alapja és mértéke is többször változott. Bevezetésére a Magyar Bankszövetséggel való egyeztetés és hatástanulmányok készítése nélkül került sor, mértéke Európában a legmagasabb volt, vetítési alapja pedig nem a bankok eredménye, hanem a 2009. évi mérlegfőösszeg volt, ami változatlanul érvényben maradt még 2014-ben is. Erről, ennek negatív hatásáról később még írunk. A Bankszövetség határozottan reagált a bankadó kivetésére, követelte lényeges mérséklését, mielőbbi kivezetését képviselte, rámutatott annak diszkriminatív jellegére, visszamenőleges hatályú kivetése pedig sértette a jogbiztonság elvét. Erdei Tamás, a Bankszövetség elnöke, 2010. június 7-én levélben fordult Orbán Viktor miniszterelnökhöz. Ebből idézünk:

„Megítélésünk szerint ezek az intézkedések komoly veszélyeket hordoznak úgy a szektor működése, mint a bankoknak a gazdaság hitelezhetősége szempontjából. Ezeket a valós veszélyeket a mellékletben összefoglalva mutatjuk be.

Az ügy rendkívüli súlya, valamint az ország gazdasági és pénzügyi megítélése szempontjából szükségesnek tartjuk és kérjük, hogy a végleges döntés meghozatala előtt ezeket a szempontokat szíveskedjenek figyelembe venni.

Javasoljuk és kérjük továbbá, hogy a végrehajtható kormányzati intézkedések meghozatala érdekében tegyenek lehetővé egy soron kívüli egyeztetést a Magyar Bankszövetség képviselőivel.”

2010. június 21-én az Európai Bankföderáció elnöke, Alessandro Profumo levelet írt Orbán Viktor miniszterelnöknek, mély aggodalmának adva hangot a tervezett banki különadóval kapcsolatban. Rámutatott, hogy az adó mértéke, és diszkriminatív jellege, a társasági adóval és a szolidaritási adóval együtt számos magyar bankot veszteségesessé tehet.

Június 23-án Erdei Tamás egyeztetett Matolcsy György nemzetgazdasági miniszterrel a banki különadóról, erről a Bankszövetség a következő tájékoztatást adta a bankvezetőknek:

„A megbeszélésen a nemzetgazdasági miniszter tájékoztatást adott arról: a kormányzat a bankadóból 2010–2011-ben 120–120 milliárd forint bevételt vár, és az összeget nem csökkenti a hitelintézeti járadékból eredő 13 milliárd forint körüli befizetési kötelezettség.”

Ugyancsak június 23-án a Magyarországon működő hat külföldi tulajdonú nagybank (Erste, CIB, K&H, Raiffeisen, MKB, UniCredit) vezetői levélben kérték az EU Bizottság elnökének, José Manuel Barrosoinak a segítségét: vizsgálják meg a helyzetet és annak lehetőségét, hogy a Bizottságnak van-e lehetősége a magyar kormány álláspontjának megváltoztatására. A levél másolatát megkapta Olli Rehn, az EU Gazdasági és Monetáris Ügyinek biztosa is.

Ezt követően, június 25-én ugyanennek a hat nagybanknak a vezetői levélben fordultak Orbán Viktor Miniszterelnökhöz, amelyben kérték a bankadóval kapcsolatban a kormány álláspontjának módosítását. Hangsúlyozták, hogy magyarországi bankjaik nem voltak okozói a válságnak, annak szenvedő alanyai, a tervezett adó mértéke veszélyezteti a szektor lehetőségeit a gazdaság finanszírozásában, hátráltatják a kilábalás folyamatát és a fiskális konszolidációt. Kérték, hogy a kormány várja meg az EU és a G20 közös álláspontját a banki különadóról. Megerősítették az ország iránti elkötelezettségüket és azt, hogy készek egy koherens EU keretben a terhek arányos részét vállalni.

A Szövetség erőfeszítései és a nemzetközi intervenciók azonban nem jártak eredménnyel. Sőt, az évek során a terhek még növekedtek is, mivel a bankadó változatlan mérték mellett a 2011 és 2014 közötti években is a 2009. évi mérlegfőösszegre alapján került kivetésre, miközben a bankok mérlegfőösszege folyamatosan csökkent.

A szektor helyzetét két tényező tovább nehezítette. Egyrészt a forint euróval szembeni árfolyama drasztikusan gyengült egy olyan, 2010. nyár eleji politikusi kijelentés következtében, amely szerint az ország egy görög típusú államcsőd közelében volt, aminek hatására tovább nőtt a devizaalapú hitelek törlesztési nem tudó ügyfelek száma, romlott a banki hitelportfólió. Másrészt július közepén a kormány megszakította a kapcsolatokat az IMF-fel, aminek következtében leálltak azok a folyamatok, amelyek a hitelfelvételhez kapcsolódó magyar kormányzati szándéklevélben lefektetésre kerültek.

2010. szeptember 9-én a Fidesz-frakció két tagja önálló képviselői indítványként nyolc pontból álló törvénymódosítást kezdeményezett, amely tovább súlyosbította volna a bankok helyzetét.

Ezek között szerepelt a tiszta lappal indulás joga, amely szerint a bank követelése nem haladhatta volna meg az adós hitele mögött lévő ingatlan fedezet aktuális értékének száz százaléka. Ez a pont később kikerült a törvényjavaslatból, de a maradék hét is komoly feszültséget okozott. Ezek között szerepelt az egyoldalú szerződésmódosítás tilalma az ügyfél számára hátrányos esetekben, a bankok által felszámított díjak és költségek befagyasztása, a kamat-emelés kormányrendeletben történő meghatározása, a középárfolyam kötelező alkalmazása.

Mivel előzetes egyeztetés ebben az ügyben sem volt, a Bankszövetség azonnali tárgyalásokat kezdeményezett. A tárgyalások eredményeként sikerült kompromisszumokat elérni, így a törvényjavaslat hat ponton módosult. A tárgyalások során a Bankszövetség bemutatta a kormánypárti képviselőknek és a nemzetgazdasági minisztériumnak a bankok önkéntes, saját kezdeményezésű adósmentő programjait, valamint a valóságos banki árfolyamok alakulását az MNB árfolyamához viszonyítva.

A Bankszövetség módosító indítványokat készített a T/581 számú törvényjavaslathoz annak érdekében, hogy az ne akadályozza a korábbi devizahitelek esetén a hitelkiváltást, a fedezetcserét, az engedményezést és a tartozásátvállalást.

A Bankszövetség elnöksége 2010 novemberében találkozott a nemzetgazdasági minisztérium vezetőivel. A találkozón a Bankszövetség elnöke tájékoztatta a minisztériumot arról, hogy a kormányzati intézkedések, elsősorban a banki különadó, az újabb nyolc pontos törvényjavaslat, a magán nyugdíjpénztári átutalások befagyasztása jelentősen rontották a bankok működési feltételeit. Kifejtette, hogy javítani kell a gazdasági környezetet, javítani szükséges Magyarország kockázati megítélését és a banki eszközökkel már nem kezelhető lakáshitelek problémáinak megoldását, a Nemzeti Eszközkezelő Társaság (a továbbiakban: NET) közreműködésével. A Bankszövetség elnöke ismét kezdeményezte, hogy 2012-ben a banki különadó jelentősen csökkenjen, utána pedig az EU-ban általánosan alkalmazott rendszerre térjen át Magyarország. Decemberben Matolcsy György kezdeményezésére ismét tárgyaltak. A tanácskozáson a miniszter közölte, hogy 2011-ben új szakasz kezdődik a kormányzat gazdaságpolitikájában, amelyhez kéri a bankok együttműködését. Ezért 2011 első felében hosszú távú együttműködést kíván kötni a Bankszövetséggel. A tanácskozáson a Bankszövetség elnöke, egyebek mellett, ismét sürgette a devizaalapú jelzáloghiteles ügyfelek problémáinak kezelését és a kilakoltatási moratórium feloldását.

Ez utóbbival kapcsolatban emlékeztetni kell arra, hogy még az előző kormány 2010 februárjában, átmenetinek tervezett intézkedésként, bevezette a kilakoltatási és árverési moratóriumot, amit az új kormány nem oldott fel. Az intézkedés emiatt 2011 júniusáig érvényben maradt, ami azzal a következménnyel járt, hogy a több, mint egy évig a jelzálog fedezetű lakossági hitelezés teljesen megszűnt, újabb terhet róva a bankszektorra.

2011 is eseménydús volt a Magyar Bankszövetség történetében. Mindenek előtt meg kell említenünk személyi és szervezeti változásokat. 2011. április 15-i Testületi ülésén a Magyar Bankszövetség új elnökséget és elnököt választott. Az új elnök Patai Mihály, az UniCredit Bank elnök-vezérigazgatója lett, aki Erdei Tamást váltotta a testület élén. Erdei Tamás, Felcsuti Péter 2009 őszi lemondása után csak azzal a feltétellel vállalta el az elnöki tisztséget, hogy csak a korábbi elnök ciklusának végéig, azaz eddig a választásig, látja el az elnöki teendőket. Alelnökké Gyuris Dánielt, az OTP Jelzálogbank elnök-vezérigazgatóját választották, aki korábban is tagja volt az elnökségnek. Az elnökség tagja maradt Erdei Tamás, taggá választották Hendrik Scheerlincket, a K&H Bank vezérigazgatóját, Balázs Lászlót, a Volksbank Magyarország vezérigazgatóját és Sean Morrisceyt, a Budapest Bank vezérigazgatóját.

További fontos személyi változás volt a Szövetség életében, hogy mandátumának lejártával, a korábbi terveknek megfelelően, Dr. Nyers Rezső, aki tizenegy éven át volt a Bankszövetség főtitkára, június elején nyugállományba vonult. Június 1-től a Szövetség új operatív irányítója, főtitkára, dr. Kovács Levente lett, aki azt megelőzően a koreai KDB Bank üzleti vezérigazgató-helyettesi pozícióját töltötte be.

Az elnökválasztást követő sajtóközleményben az új elnök, dr. Patai Mihály fő feladataként azt jelölte meg, hogy: *„a kormányzati kapcsolatokban és a szakma ügyfélkapcsolataiban is olyan javulást segítsen elő, amely jelentősen hozzájárul a banki reputáció, a bankok iránti bizalom megerősödéséhez.”*

Ennek a célkitűzésnek megfelelően, a FIDESZ kormánnyal és személy szerint Matolcsy György nemzetgazdasági miniszterrel meglévő jó kapcsolatai alapján, az új elnök tárgyalásokat kezdett a kormány képviselőivel. Már április végén a következő tájékoztatást kapták a bankvezetők a Nemzetgazdasági Minisztérium és a Bankszövetség között létrejött első, elvi megállapodásról:

- A lakáshitelezéssel kapcsolatos moratórium 2011. VII. 1-vel feloldásra kerül, azzal, hogy a bankok negyedévenként a lejárt hitelek maximum 5%-ánál kezdeményezik a piaci megoldást;
- Árfolyamgát: a lakáshitellel rendelkező, rendben törlesztő ügyfelek számára lehetőség nyílik az árfolyamkockázat mérséklésére. Az ügyfél kezdeményezheti bankjánál, hogy a 190 HUF/CHF árfolyam feletti hitelrészre forint hitelszámla nyíljon BUBOR kamattal, mely hitelezést az állam 3,5 évre 100%-os garanciával támogat, ezt követően az állami garancia 25%-os;
- A tartósan nem fizető jelzáloghitel adósok egy szűk körére speciális megoldás nyílik. Az ügyfél és a bank egyaránt kezdeményezheti a helyi önkormányzatnál az adott ingatlan önkormányzat általi megvásárlását 35%-os áron, a döntést az önkormányzat hozza meg;
- A kis- és középvállalkozások hitelezésének ösztönzése érdekében, e hitelállomány január 1-hez mért növekmény volumene leírható a speciális bankadó adóalapjából;

- 2013. január 1-i hatállyal a speciális bankadó mértéke 35%-kal csökken a 20113-as évre vonatkozóan és további 35%-kal a 2014-es évre vonatkozóan.

Az elvi megállapodást még hosszú egyeztetések követték, majd a Kormány 2011. május 31-én bejelentette az Otthonvédelmi Akciótervet. Ennek legfontosabb elemei az alábbiak voltak: (1) az árfolyamgát bevezetése; (2) kamat támogatási program kidolgozása; (3) a Nemzeti Eszközkezelő Társaság felállítása; (4) a kilakoltatási moratórium feloldása és árverési kvóták bevezetése; (5) a devizaalapú jelzáloghitelezés újbóli engedélyezése.

Végül 2011. június 20-án az országgyűlés elfogadta az úgynevezett adósvédelmi törvényt. Ebből az alkalomból idézte a Világgazdaság Patai Mihály nyilatkozatát: *„Az Orbán Viktor miniszterelnökkel és Matolcsy György nemzetgazdasági miniszterrel folytatott megbeszélések alapján a bankszövetség elnöke úgy látja, lehet változtatni azon, hogy a bankadót csak 2012 végén csökkentsek, illetve vezessék ki. Azt ugyanakkor nem látja a szövetség sem, hogy a különadó kivezetése pontosan hogyan történhet meg; mindazonáltal a magyarországi bankok 2013-tól már nem számolnak a különadóval – szögezte le Patai Mihály.”* (Világgazdaság, 2011. június 21.)

A Bloomberg hírügynökségnek pedi ezt nyilatkozta az elnök: *„A kormányzattal folytatódik a konzultáció, megállapodtunk, hogy ez csak egy állomás. Még van két-három nyitott kérdés és valószínűleg a következő hónapokban tudunk újabb bejelentéseket tenni.*

...A bankadót illetően elvi problémáink vannak. Mi azt nem tudjuk elfogadni, hogy 2013-ban folytatódjon bármilyen speciális bankadó. Ezen a ponton egy dolog fogadható el a bankszektor számára: ha kötelezettséget vállal a kormány arra, hogy európai megoldást fog alkalmazni.”

Úgy tűnt, hogy következhet egy nyugodtabb, kiszámíthatóbb időszak a bankok életében.

Nem így történt. Miközben a Bankszövetség és a bankok készültek az Otthonvédelmi Akciótervben foglaltak végrehajtására, az árfolyamgát és a hozzátartozó gyűjtőszámla gyakorlati alkalmazására, a Kormány szeptember közepén váratlanul és előzetes egyeztetés nélkül, beterjesztette és elfogadtatta a parlamenttel a végtörlesztésről szóló jogszabályt. A Bankszövetség minden lehetséges fórumon és módon kifejtette szakmai aggályait, a jogszabályt Alkotmányellenesnek ítélte, de a köztársasági elnök a Bankszövetség kérése ellenére aláírta az elfogadott törvényt, amely így 2011. szeptember 29-én hatályba lépett. Ezt követően az érintett bankok és a Bankszövetség az Alkotmánybírósághoz fordultak.

A végtörlesztéssel a jogosult ügyfelek 2012. február végéig élhettek. Ezt a lehetőséget 170 ezer adós vette igénybe, összesen 1.355 milliárd forintnak megfelelő devizahitelt fizettek vissza. Ez bruttó 370 milliárd forint veszteséget okozott a bankoknak, a banki különadó megfizetési kötelezettsége felett. Az okozott veszteség mellett a végtörlesztés egyben okafogyottá tette az árfolyamgát intézményének korábbi feltételek szerinti működését. A banki különadón felül ennek a brutális veszteségnek volt egy további negatív, eredményrontó hatása is. A végtörlesztés lehetőségével élő ügyfelek abszolút többsége, képes lett volna a havi törlesztőrészleteket fizetni még egy gyenge forint árfolyam mellett is, többségük a végtörlesztéshez nem is igényelt új hitelt. A megmaradó, rosszabb anyagi helyzetben lévő ügyfelek jelentős

része esett késelelembe, vagy vált fizetés képtelenné, jelentősen rontva a bankok hitelportfólióját.

A gazdasági válság hatásai, valamint a bankszektor számára súlyos terheket jelentő különadók és egyéb jogszabályváltozások, kormányzati intézkedések, továbbá a végtörlesztés bejelentése az év második felében már oda vezetett, hogy a bankok már nem tudták normálisan ellátni alapvető feladatukat, a pénzügyi közvetítő rendszer normális működtetését. Ebben a helyzetben a kormány kezdeményezésére októberben tárgyalások kezdődtek a Magyar Bankszövetséggel. A tárgyalások eredményeként 2011. december 15-én a bankok számára is elfogadható, bár újabb komoly terheket jelentő, kompromisszumos megállapodás született.

A megállapodás keretében egy részről a bankok vállalták a fizetési nehézségekkel küzdő lakossági ügyfelek problémáinak kezelését, másrészt a dokumentum garanciákat tartalmazott arra vonatkozóan, hogy a jövőben nem lesznek újabb, a bankokat érintő külön terhek, továbbá biztosította a bankok számára, hogy a devizahiteles mentőcsomagok miatti veszteségeik egy részét a különadóból leírhatják. Fontos előrelépés volt, hogy a kibővített árfolyamgát terheinek egy részét a kormány a bankokkal megosztotta. A gyűjtőszámlán keletkező kamatrészt az állam és a bankok 50–50%-ban vállalták át az érintett ügyfelektől.

A Kormány és a Bankszövetség között létrejött megállapodásnak a banki közösség szempontjából való elfogadhatóságát – ismerve az abban vállalt további banki terheket is –, akkor érthetjük meg, ha áttekintjük a megállapodás banki szempontból talán legfontosabb pontját, az úgynevezett Növekedési Paktumot:

- „1. A Kormány kijelenti, hogy a banki különadó mértéke és alapja 2012-ben a hatályos szabályozáshoz képest nem változik, 2013-ban a mértéke 50%-kal csökken, míg 2014-ben csak az Európai Unió jogrendjében elfogadott bankadónak megfelelő, vagy az Európai Unió tagállamaiban alkalmazott bankadó alapok és bankadó kulcsok átlagos mértéket meg nem haladó banki különadó kivetésére kerülhet sor. A Kormány kijelenti továbbá, hogy a már fennálló devizahitel-állományt érintő bármilyen további szabályozási javaslatnak az Országgyűlés elé történő beterjesztése, illetve bármely ilyen szabályozási javaslat támogatásáról szóló döntést megelőzően konzultál a Magyar Bankszövetséggel.
2. A Felek vállalják, hogy 2012 első negyedévében konzultációt kezdeményeznek az egyetértő bankok tulajdonosai, illetve legfelsőbb szintű vezetői, valamint a Kormány legfelsőbb szintű vezetői között a következő időszak együttműködéséről. A Felek vállalják továbbá, hogy 2012. január 1-jétől a költségvetést megalapozó új makro-pálya figyelembevételével negyedévente egyeztetnek a gazdaság helyzetéről és a pénzügyi közvetítőrendszer szerepvállalásáról a gazdasági növekedés ösztönzésében. Az egyeztetésre a Kormány meghívja a Magyar Bankszövetség kibővített Elnöksége tagjainak tulajdonosi képviselőit, illetve az egyeztetésről a Kormány a Nemzetközi Valutaalapot és az Európai Unió Bizottságát tájékoztatja. A Magyar Bankszövetség vállalja, hogy 2012. január végéig kidolgoz egy, a pénzügyi közvetítőrendszer szerepvállalását a gazdasági növekedés szempontjából pontosan bemutató, érdemi, hatásvizsgálattal alátámasztott

javaslatot. A Felek 2012. február végéig megállapodnak a pénzügyi közvetítőrendszer szerepvállalásáról.

3. *A Felek megegyeznek abban, hogy minden olyan pénzügyi intézmény, amely fennálló mikro-, kis- és középvállalati hitel-állományát 2012. szeptember 30-ig növeli, az állománynövekedés forintban elszámolt ellenértékét levonhatja a 2012. évi bankadó alapjából azzal, hogy az állománynövekedés meghatározása szempontjából a 2011. szeptember 30-án fennálló állomány 95%-át kell bázisnak tekinteni. A pénzügyi intézmény által lakásfedezet mellett természetes személynek nyújtott, valamint az uniós pályázati támogatással érintett projekteknek az önerő kiegészítéséhez, valamint az előfinanszírozáshoz nyújtott hitelrészen felüli hitelrésze a 2012-re esedékes bankadó adóalapját csökkenti. A banki különadóval szemben ekként érvényesített levonások mértéke nem haladhatja meg a banki különadó 30%-át.*
4. *A Kormány megerősíti elkötelezettségét a magyar gazdaság növekedési pályára állításában, egyben kijelenti, hogy elengedhetetlennek tartja a bankrendszer szerepvállalását a növekedés ösztönzésében és fenntartásában.*²²⁹

Ezek voltak azok a feltételek, amelyek a banki közösség reményei szerint és betartásuk esetén, hosszabb időre biztosíthatták volna a szektor kiszámítható, eredményes működését és hozzájárulását a gazdasági növekedés beindításához. Hamarosan kiderült, hogy ez a várakozás hiú remény volt.

A bankok működési feltételei 2012-ben sem javultak. A vártnál lassúbb volt a világgazdaság növekedése, elhúzódott az euró-zóna válsága. A magyar gazdaság teljesítménye is elmaradt a várakozástól, a GDP éves szinten 1,7 százalékkal csökkent, a bankszektor harmadik éve veszteséges volt.

Május 9-én a fenti megállapodásra is hivatkozva a Szövetség az alábbi közleményt adta ki:

„A szabályozási környezet kiszámíthatósága mindenkor szükséges feltétele a gazdaság működésének, válság idején pedig már önmagában is képes tompítani annak negatív következményeit – míg hiánya egyértelműen erősíti a külső tényezők okozta romboló hatásokat.

Magyarország Kormánya 2011. december 15-én megállapodást írt alá a Magyar Bankszövetséggel. A Megállapodásban a Kormány kijelentette, hogy a banki különadó mértéke és alapja 2012-ben a hatályos szabályozáshoz képest nem változik; 2013-ban mértéke 50%-kal csökken, míg 2014-ben csak az Európai Unió jogrendjében elfogadott bankadónak megfelelő, vagy az Európai Unió tagállamaiban alkalmazott bankadó alapok és bankadó kulcsok átlagos mértékét meg nem haladó, banki különadó kivetésére kerülhet sor.

A Megállapodást az Országgyűlésben a nemzetgazdasági miniszter jelentette be.

A nemzetgazdasági miniszter a mai napon a sajtót arról tájékoztatta, hogy a pénzügyi tranzakciós adó a tranzakciót lebonyolító pénzügyi intézményeknél jelenik meg többlet ráfordításként, ami ellentmond a Kormány megállapodásba foglalt fenti ígéretének.

²²⁹ A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2011.

A Kormány célkitűzései közé tartozik a magyar vállalkozások hitelhez jutásának elősegítése a pénzügyi közvetítő rendszer aktív szerepvállalása mellett, ha, azonban a pénzügyi intézményeket többlet terhek sújtják, az szükségképpen visszaveti a pénzügyi intézmények hitelezési képességét, illetve tovább növeli a hitelek árát.

A Magyar Bankszövetség hangsúlyozza továbbá, hogy a sajtóban megjelentekkel ellentétben soha nem kérte, illetve soha nem javasolta, hogy a lakosságot a Kormány pénzügyi tranzakciós adóval terhelje meg. Természetesen a Bankszövetség – mint ahogy korábban is – most és a jövőben is kész a félreértések tárgyalásos formában történő tisztázására.”

E sorok magukért beszélnek: a Kormány felrúgta az írásban rögzített Megállapodást, a döntésről a Bankszövetség hivatalos előzetes egyeztetések nélkül a sajtóból értesült, a Szövetség szeretné, ha lenne egy újabb tárgyalási forduló, ezért a nemzetgazdasági miniszter bejelentését félreértésnek minősíti.

Május 23-án a Bankszövetség a szabályozás átfogó módosítását javasolta, ismét szorgalmazva a tárgyalások folytatását. Ezúttal is eredmény nélkül.

Az újabb sokkot október hozta a Bankszövetség számára. A hónap elején a nemzetgazdasági miniszter egy újabb megszorító csomagot jelentett be. Ennek deklarált célja az volt, hogy tartani lehessen a költségvetési hiány 3%-os vagy az alatti szinten tartását és ezáltal az ország kerüljön ki az Európai Unió által folytatott túlzott deficit eljárás alól. Az Unió az intézkedéseket – amelyeket vélhetően nem előzött meg alapos hatás vizsgálat és szakmai egyeztetés – nem tartotta elégségesnek. Ennek következtében Matolcsy György október 17-én bejelentett egy második, ezúttal 367 milliárd forint kihatású megszorító csomagot. A bankokra nézve, ez tartalmazta a banki különadó változatlan mértékű fenntartását, valamint a tranzakciós illeték mértékének megkétszerezését. Mivel ennek az utóbbi adónak az alanyai a bankok voltak, hatásában ez azt jelentette, hogy a korábban számított és elvárt 123 milliárd forintos befizetéssel szemben évi 213 milliárd forintra nőtt a pénzintézetek adó befizetési kötelezettsége. Ezt követően a kormányzati kommunikáció az volt, hogy a bankok nem tehetik meg, hogy ezt az újabb adót/illetéket áterheljék ügyfeleikre. Sőt, a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete haladéktalanul közleményt adott ki, amelyben nyomatékosan hívta fel a figyelmet, hogy a hitelintézetek csak akkor módosíthatják az ügyfelek számára kedvezőtlenül a számlaszerződések feltételeit, ha az adott díj, költség szerződésben rögzített számítási módját nem változtatják meg, illetve ennek során nem vezetnek be új díjat vagy költséget.

A bejelentés másnapján a Bankszövetség elnöke közölte, hogy amennyiben az Országgyűlés ezt a megszorító csomagot elfogadja, lemond. Az Országgyűlés november 12-én megszavazta a vonatkozó törvényjavaslatot.

Ezek a folyamatok eredményezték azt, hogy a Magyar Bankszövetség történetében immár másodszor tiltakozásképpen, 2012. november 13-án a Bankszövetség elnöke, Patai Mihály tisztségéről lemondott.

Az elnök elhatározását 2012. november 12-én a következő levélben közölte a bankvezetőkkel:

„Kedves Vezérigazgató Társaim!

Ezúton hozom szíves tudomásukra, hogy – hivatkozással elnökségünk október 16-i rendkívüli ülésére és a parlamentnek a speciális bankadóval és a pénzügyi tranzakciós adóval kapcsolatos mai döntésére – a mai nappal lemondok elnöki megbízásomról.

Köszönöm Önöknek, hogy megtisztelték az elnöki feladattal.

Budapest, 2012. XI. 22.

Baráti üdvözléttel

Dr. Patai Mihály

Elnök-vezérigazgató”

Az elnök lemondását követően a Bankszövetség első közleménye még azt tartalmazta, hogy rövidesen rendkívüli tisztújító kongresszust hívnak össze, ahol új elnököt és új elnökségi tagot választanak. Addig az elnöki funkciókat Gyuris Dániel alelnök veszi át. Belső egyeztetések után végül az a döntés született, hogy a tisztújítással megvárják a 2013 tavaszán esedékes Testületi Ülést.

A korábban bemutatott intézkedések eredményeként 2012-ben a bankszektor adózás utáni vesztesége 161 milliárd forint volt. Az év során folyamatos volt a forráskivonás, a bankok jövedelemteremtő képességének csökkenése. A banki veszteségek azt eredményezték, hogy a magyar bankok a régióban versenyhátrányba kerültek. A magyarországi bankok három év alatt elveszítették 2009. év végi reál saját tőkéjük 29,6%-át. Ezzel párhuzamosan a bankok hitel portfóliója is sérülékeny maradt, a késedelmes hitelek aránya a vállalati és a lakossági üzletágban is növekedett. A negatív hatások ellenére, összességében a magyar bankok működése, 15,7%-os tőke-megfelelési mutatóval, 2012-ben is stabil volt.

Így jutottunk el a 2013-mas évhez, amikor a bankok külső és belső működési feltételeiben alapvető változás nem történt, annak ellenére, hogy az EU-ban és Magyarországon is hivatalosan véget ért a recesszió. Kedvezően alakult az infláció, az MNB folytatta alapkamat csökkentő politikáját. Ennek hatására mérséklődtek a banki betéti- és hitelkamatok, de a várakozásokkal ellentétben ez nem eredményezte a gazdasági növekedés érzékelhető gyorsulását.

A 2013 végére kialakult helyzetet Csányi Sándor így jellemezte a *Figyelő*nek adott interjújában:

„Évek óta veszteséges a magyar bankszektor. Néhány politikus azt mondja, hogy 2013-ban már újra nyereséget termeltünk, de a hazai hitelintézeti szektor valódi tavalyi eredménye 77 milliárd forint veszteség. Hiszen szektor szinten 80 milliárd forintos álnyereséget jelentett, hogy egy külföldi bank anyavállalata elengedett 80 milliárd forint anyaintézeti hitelt. Ezt is nyereségként kellett lekönnyvelni, ahogy 60 milliárd forintnyi külföldi osztalékot is, aminek semmi köze a bankok hazai nyereségéhez. A hitelintézeti különadó a 2009-es mérlegfőösszeg alapján van meghatározva, miközben a szektor zsugorodik. a külföldi bankok mélyen a zsebükbe nyúltak, ha ilyen marad a környezet, akkor ez hiábavaló erőfeszítés volt. Európában egyre szigorúbb a tőke- és likviditásszabályozás, ha dönteni kell a tőkeallokációról, a megtérülést veszik figyelembe, és várhatóan nem

Magyarország fog elsőbbséget élvezni. Meggyőződésem, hogy a bankszektor és a vállalati hitelezés zsugorodása mellett a gazdaság nem tud növekedni.”²³⁰

A bankszektor helyzetét ebben az évben is sajátos kettősség jellemezte. A bankok tőkehelyzete erős, likviditásuk megfelelő volt, mivel az anyabankok tőkeemeléssel kompenzálták a különféle adók és terhek okozta veszteséget. Ezzel párhuzamosan azonban a bankok nem tudták betölteni alapvető funkcióikat a magyar gazdaságban, 2013-ban folytatódott a vállalati és a lakossági hitelállomány csökkenése. A kedvezőtlen eredmények mögött elsősorban a banki különadók és terhek, valamint a hitelportfólió romlása húzódik meg. 2013-ban a bankok hitel/betét aránya 114%-ra csökkent, ezért felértékelődött a hazai megtakarítások és banki betétek szerepe. A kormányzati intézkedések miatt a vállalati és a lakossági betétállomány tovább csökkent. A banki betéteken reálhozam már alig vagy nem volt elérhető. A jegybank folyamatosan, 2014 áprilisáig huszonegy alkalommal, 2,5%-ra csökkentette az alapkamatot, az ezzel párhuzamosan csökkenő banki betéti kamatokat a 16%-os kamatadón felül 6%-os egészségügyi hozzájárulás is terhelte, miközben a maginfláció 2013 végén 3% körüli szinten volt. Az állam pedig magas hozamú állampapírok kibocsátásával vonja el a megtakarításokat a bankok elől (2014 április végére két év alatt a lakossági állampapír befektetések állománya a mintegy 450 milliárd forintos szintről 1450 milliárd forintra emelkedett!). A banki hitelezésnek pedig részben versenyt támasztott a Magyar Nemzeti Bank úgynevezett növekedési hitel programja. Ennek keretében a bankok ugyan 0 százalékos kamattal kaptak refinanszírozási hitelt, amit 2,5%-os kamattal helyezhetnek ki, 10 éves futamidővel, ahol a 2,5%-nak fedeznie kell a vállalati kockázatokat is.

A bankok eredményét tovább rontotta a pénzügyi tranzakciós illeték szeptemberben bejelentett megemlése, ami további (adott időszakra 208% emelés) 75 milliárd forint költségvetési befizetési kötelezettséget rótt a bankokra. A banki szolgáltatások ezáltal is kényszerűen drágultak, mivel a pénzintézetek többsége kénytelen volt a növekvő költségeket az ügyfelekre áthárítani. A tranzakciós illetéket a kisjövedelmű rétegek erősen nehezményezték, ami miatt a bankokat kötelezték, hogy 150 ezer forint erejéig kétszeri lakossági pénzmozgást tegyenek ingyenessé, de a tranzakciós adót az után is fizessék meg. Mindeközben az bankokra különböző jogcímenek bírságokat vetettek ki, például, hogy a végtörlesztés idején több bank akadályozta az ügyfelek szándékát, mert a végtörlesztéshez nem nyújtottak hitelt, a tranzakciós illetéket jogtalan, egyoldalú szerződés módosítással terheltek ügyfeleikre, a további nem várt terhekről már nem is szólva.

A Bankszövetség nagyon vázlatosan ilyen körülmények között működött huszonöt éves fennállásának utolsó éveiben.

Mint korábban, ismét változtak a bankok működését szabályozó jogszabályi feltételek. Az előző év decemberében fogadta el az Országgyűlés az új Hitelintézeti törvényt, amely

²³⁰ Csányi Sándor: „Hosszú távra tervezek”-interjú, Figyelő, 2014. május 1–7., 9.

számos változást tartalmazott. Fel kellett készülni az új Polgári törvénykönyv alkalmazására, amely többek között megkövetelte a banküzem működésének átállítását az új jogszabálynak megfelelő működési rendre. Az új Ptk.-val összefüggésben került elfogadásra a hitelbiztosítéki nyilvántartásról, valamint a bizalmi vagyonkezelésről szóló törvény. Ismét csak egy folyamat érzékeltetése érdekében kell megemlítenünk, hogy ezt az időszakot jelentős számú új jogszabály alkotása és érvénybe lépése jellemezte, amit úgy is emlegettek banki körökben, hogy jogszabály alkotási cunami volt. Az esetek jelentős részében a Bankszövetségnek nem volt érdemi lehetősége a véleményezésre vagy szakmai szempontjainak érvényesítésére, a jogszabály előkészítés során a hatásvizsgálatok rendre elmaradtak. A jogszabályok egy része pedig visszamenőleges hatályú volt, ami jogbizonytalanságot és kiszámíthatatlanságot eredményezett. Divatba jött az úgynevezett saláta törvények alkalmazása. Ezek esetében nem volt könnyű a pénzintézetekre vonatkozó részek beazonosítása. A sok közül csak egy jellemző példát említünk. Ez pedig a 2011. évi CCCIX. törvény a víziközmű-szolgáltatásról. Ebben teljesen váratlanul előbukkant a 92. paragrafus, amelynek 21. pontja *„A fogyasztóval kötött jelzáloggal fedezett deviza alapú kölcsönszerződésnek a pénzügyi intézmény és a fogyasztó által megkötött megállapodás révén forint alapú kölcsönszerződéssé történő módosítása forintra...”* volt. Ennek c) pontját is érdemes is érdemes idézni: *„A kölcsönszerződés forintra történő átváltása, valamint a követelés részletes (sic!) elengedése legkésőbb 2012. május 15-én hatályossá válik!”* Hogy a kép teljes legyen, a december 30-án tárgyalta törvény 2011. december 31-én 23.00 órakor lépett hatályba, elvárva, hogy a banki ügyintézők azt 2012. január 2-án reggel alkalmazzák.

Jelentős változást hozott a bankok életében, hogy az új jegybanktörvénynek megfelelően 2013 októberében a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelet beolvadt a Magyar Nemzeti Bankba. A Magyar Bankszövetség erőfeszítéseket tett, hogy időben történjen meg a felkészülés erre a jelentős változásra, erőfeszítései mérsékelt sikerrel jártak.

Az egész 2013-as évet is végig kísérte az úgynevezett *„devizahiteles probléma”* kezelése. Szeptemberben a kormány ultimátum jellegű felszólítást küldött a bankoknak, hogy november 1-ig dolgozzanak ki egy olyan, a devizahitel szerződések módosítását is tartalmazó *„csomagot”*, amely a hiteladósok számára kedvező feltételeket eredményez. A Bankszövetség a felszólításnak eleget tett, de végül a kormányzat csak az árfolyamgát feltételeit módosította.

Amint említettük, a kérdés jogi rendezésére irányuló törekvések folyamatosak voltak, az ügy politikai sürgetésre eljutott a Kúriához és az Alkotmánybírósághoz is. A Kúria 2013. decemberében hozott az ügyben egy jogegységi döntést, de az Európai Bíróság döntésére még 2014 elején is várni kellett.

2014. február 28-án volt a Magyar Bankszövetség megalapításáról szóló bírósági bejegyzés napjának huszonötödik évfordulója. Az év első három hónapjában a banki közösség is várakozással tekintett az áprilisban esedékes parlamenti választásokra, várva a választások után kormányt alakító párt, illetve az új kormány gazdasági programját. Továbbra is nyitott kérdés volt a deviza alapú, jelzálog fedezetű hitellel rendelkezők helyzetének rendezése. Minden

érdekelt várta az Európai Bíróság és az Alkotmánybíróság döntését az úgynevezett deviza-hiteles ügyben.

Márciusban a Magyar Nemzeti Bank közzétett egy vitaindító tanulmányt, *„Átalakulóban a magyar bankrendszer; Vitaindító a magyar bankrendszerre vonatkozó konszenzusos jövőkép kialakításához”* címmel. Ebben a jegybank két vezető beosztású munkatársa (Nagy Márton és Vonnák Balázs) 10 pontban foglalta össze a bankszektor elvárt jövőképéről alkotott nézeteit.

Ennek az írásnak nem feladata sem a tanulmány részletes ismertetése, sem az azt követő kritikus szakmai vita bemutatása. Csak a fejezet címetek írjuk le, annak érzékeltetésére, hogy a központi bank várakozásai szerint hogyan kellene a bankszektornak a következő huszonöt éves ciklusban elindulnia:

1. Versenyző bankrendszer; 2. Tisztességes profitot termelő bankrendszer; 3. A profit nagyobb részét visszaforgató bankrendszer; 4. Nagyobb mértékben önfinanszírozó bankrendszer; 5. Növekedést támogató, prudens vállalati hitelezés; 6. Egészséges lakossági hitelezés; 7. Hatékony bankrendszer; 8. Átlátható és felelős bankrendszer; 9. Likvid bankrendszer; 10. Tőkeerős bankrendszer.

Bár teljesülnének ezeknek az elvárásoknak gazdasági és szabályozási feltételei. Ezt előre látni, kiszámítani nem könnyű, mivel a kormány immár négy éve képviseli azt a határozott igényét és elképzelését, hogy a magyar bankszektor legalább 50%-ának magyar tulajdonba kell kerülnie ahhoz, hogy megfelelő szolgáltatásokat nyújtson. A hogyanról és a mikéntről, annak következményeiről csak találgatni lehet.

A Magyar Bankszövetség 2014. április 25-én tartotta meg Testületi Ülését, amelynek első fele ünnepi, jubileumi megemlékezés volt a Szövetség negyedszázados évfordulójáról. Ünnepi beszédet a Bankszövetség elnöke, Patai Mihály mondott. Az ülésen meghívottként részt vett Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter és Balogh Ádám, a Magyar nemzeti bank alelnöke.

A tagbankok vezetői és a meghívott vendégek e könyv rövidített és kisebb részben átdolgozott változatát kapták jubileumi kiadványként, melynek címe: *A Magyar Bankszövetség története*. Szerzői Müller János, Kovács Tamás és Kovács Levente. Lektorálta Botos Katalin és Kollega Tarsoly István. Megjelent a Magyar Bankszövetség alapításának 25. évfordulója alkalmából a Magyar Bankszövetség ünnepi Testületi Ülése napján 2014. április 25-én.

Ennek a Testületi Ülésnek is feladata volt a tisztújítás. Elnökké választották Patai Mihályt, az UniCredit Bank elnök-vezérigazgatóját. Alelnök: Becsei András, az OTP Jelzálogbank Zrt. és az OTP Lakástakarék Zrt. vezérigazgatója. Elnökségi tagok: Hendrik Scheerlinck, a K&H Bank vezérigazgatója, Radovan Jelasity, az Erste Bank Hungary Zrt. elnök-vezérigazgatója, Zolnai György, a Budapest Bank Nyrt. elnök-vezérigazgatója, Hegedűs Éva, a Gránit Bank Zrt. vezérigazgatója és Nátrán Roland, az Eximbank Zrt. vezérigazgatója.

A Testületi Ülés szakmai tanácskozásáról és döntéseiről már egy következő jubileumi megemlékezésnek kell számot adnia.

A Magyar Bankszövetség alapításának szándékával – mint láttuk – az akkori bankvezetők 1988 novemberében jöttek össze a Szinbád Étteremben, majd ott meghozott döntésüket követően a Fővárosi Bíróság 1989. február 28-án vette nyilvántartásba a Magyar Bankszövetséget. Tehát 2014. február 28. a fennállás negyedszázados jubileumának napja.

Az élet megy tovább

Magunk mögött tudtuk a naptári évfordulót, bízva abban, hogy talán csendesebb vizekre ér a banki közösség sors-hajója. Hiszen a 25 év utolsó harmada nehéz, és embert, bankot próbáló időszak volt. Megerősödött a bankellenes hangulat és magatartás, bekövetkezett a gazdasági és pénzügyi válság. Ebben a viharos helyzetben a bankok jól vizsgáztak, jelentős mértékben köszönhetően külföldi tulajdonosaik helytállásának is, stabilak és stressz-állók voltak, bár jelentős veszteségeket kellett elszenvedniük. Bekövetkezett egy olyan idő, amikor a bankok a politikai csatározás középpontjába kerültek és ebben a helyzetben a Bankszövetség mindig tárgyalta, kényszerű kompromisszumokat kötött. A 2008 végétől bevezetett devizahitelesek mentő csomagok után jött a kényszerű önszabályozás, a Magatartási Kódex 2009 őszén. Amikor 2010-ben bevezették brutális mértékű banki különadót visszamenőleges hatállyal, a banki közösség úgy gondolta (remélte?), hogy ennél már nem lehet tovább menni. Lehetett. Következett a végtörlesztés újabb mega-veszteséget okozva. A Bankszövetség pedig az együttműködést szorgalmazta, immár sokadik alkalommal abban a hitben, hogy ha nincs együttműködés, nincs kompromisszum készség, csak még rosszabb jöhet. A Bankszövetség ebben a hitben kötött megállapodást a kormánnyal 2011 decemberében, amit aztán a kormány kevesebb, mint egy éven belül egyoldalúan felmondott. Újabb reménykedések és újabb tárgyalások következtek. A Bankszövetség a javaslaiban – itt elsősorban a devizahiteles probléma megoldására utalunk – a végsőkéig elment, ismét arra hivatkozva, hogy ha nincs önként vállalt még rosszabb kormányzati döntés születik. Ezúttal is bekövetkezett a még rosszabb. 2014 kora nyarán a devizahiteles probléma rendezése tárgyában a Kúria döntését követően a kormány által a Parlament elé beterjesztett és el is fogadott törvény újabb óriási terhet rótt a bankszektorra. A Jegybank alelnökének becslése szerint ez várhatóan 600–900 milliárd forint.

A Bankszövetség a Köztársasági Elnökhöz fordult, kérve, hogy a törvényt az Alkotmánybíróságnak küldje át normakontrollt kérve. A kérés nem került meghallgatásra.

A bankok 30 napot kaptak arra, hogy bíróság előtt bizonyítsák, hogy az egyoldalú szerződés módosításra vonatkozó szerződéses feltételeik tisztességesek voltak. A Bankszövetség főtitkára szerint *„Az árfolyamrés és az egyoldalú szerződésmódosítás tisztességtelenné nyilvánításával, az érintett összegek visszafizetetésével a Kúria és a kabinet figyelmen kívül hagyja legfőbb bírói testület korábbi határozatát, illetve azt, hogy két területnek jogszabályok is keretet szabnak. [...] méltánytalan a hitelintézeti szektor kapcsán kollektív bűnösségről beszélni.”*²³¹

²³¹ Dr. Kovács Levente főtitkár; Népszabadság, 2014. július 2.

A Bankszövetség 25 éves fennállása során először kapta meg a kollektív bűnösség bélyegét. Szomorú végszó lenne ez, főleg annak tudatában, hogy a megbélyegzés méltánytalan és alaptalan.

A végszó után érkezett a váratlan hír: Varga Mihály nemzetgazdasági miniszter 2014. július 24-én bejelentette, hogy az állam megvásárolja az MKB Bankot bajor tulajdonosától, a Bayerische Landesbanktól. Azt az MKB bankot, amelyet 1950-ben alapítottak, és amelyet elsőként privatizáltak a kilencvenes éve közepén. A miniszter a hivatalos tájékoztatón elmondta, hogy ezt a döntést első lépésnek tekinti a kormány a bankrendszer konszolidációja terén, és egy olyan működőképes bankrendszert akarnak létrehozni, amelyben a hazai tulajdon aránya fokozatosan nő. Annyi már most bizonyos, hogy ezzel a döntéssel az állami tulajdon a magyar bankrendszerben 50% fölé emelkedett. Csányi Sándor – mint láttuk – ezt a helyzetet úgy értékelte, mint egy első lépést, amelyet még várhatóan néhány nagy bank kivonulása követhet. Lassan visszajutunk a 25 évvel korábbi helyzetbe, amikor a Magyar Bankszövetség alapítói és tagjai állami tulajdonú bankok voltak.

És mégis. Az élet megy tovább! Bankjaink átéltek már sok nehéz időszakot történelmük folyamán, bizodalunk és reményünk, hogy működni fognak, mert nélkülözhetetlenek a társadalom és a gazdaság számára.

A Bankszövetség működésének negyedszázados évfordulóján e könyvvel tisztelgünk a bankok és a sok ezer banki dolgozó előtt, és kívánunk a jelen és jövő bankos nemzedékeinek sok sikert és egy boldogabb ötven éves jubileumot!

IRODALOMJEGYZÉK

NYOMTATOTT FORRÁSOK

- A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1993.
- A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1999.
- A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 2007.
- Antal László: *Bankról, pénzről, tőzsdéről – Válogatott előadások a Bankárképzőben 1988–1998: „Az evolúció védelmében – A gazdasági reformok filozófiájáról”*, Haxel kiadó és nyomda, 1998.
- Az Európai Bankföderáció szakmai anyagai, jelentései.
- Árokszállási Zoltán és társai: *25 éves a kétszintű bankrendszer – Negyed százados a magyar bankrendszer – „Múlt–Jelen–Jövő”*, Magyar Bankszövetség, 2012.
- Bernard Mandeville: *A méhek meséje avagy magánvétek – közhaszon*, Magyar Helikon, 1969.
- Botos János: *A pesti magyar Kereskedelmi Bank története*, Láng Kiadó, 1991.
- Butt László: *A Postabank „story”* – Kézirat
- Csernok Attila: *A komáromi pontonhíd*, OOK-Press Nyomdaipari és Szolgáltató Kft., 2008.
- Dr. Bácskai Tamás lektorálásával: *Magyar Pénzügyi és Tőzsdei Almanach*, TAS Kft., 1991.
- Fekete Emese: *Marzsmérséklet*, Figyelő, 2007. június 18.
- Dr. Fenyvessy József – az Igazgatóság megbízásából: *Az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár Ötven Éves Története 1846–1896*, Históriaantik Könyvkiadó, 2013.
- Dr. Kálniczky Vera: *Magyar Országos Levéltár Segédletei 26.: A Magyar Nemzeti Bank és Jogelődei Repertórium 1851–1953*, Magyar Országos Levéltár, 2006.
- Dr. Kis Pál dokumentumai, 1989. (Dr. Kis Pál rendelkezésünkre bocsátotta az általa megőrzött és banktörténeti értékkel bíró dokumentumokat. Ezért „Dr. Kis Pál iratai”-ként hivatkozunk az onnan idézett részek esetében.)
- Dr. Tarafás Imre: *Bankrendszer és monetáris politika Magyarországon 1987–2000*, 2001.
- Egry Gábor: *Struktúra vagy rendszer? – Az erdélyi szász pénzügyintézetek és a regionális bankrendszer problémája Erdélyben a XIX. században*, az ELTE BTK Új- és Legújabbkori Magyar Történeti Doktori Programjának keretei között, 2003.
- Eötvös József: *Levelek*, Magyar Helikon, 1976.
- Gróf Széchenyi István: *A kelet népe*, Wigand Károly Fridrik, 1841.
- Gróf Széchenyi István: *Hitel*, Petróczai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomtató Intézet, 1830.
- Gróf Széchenyi István: *Világ vagyis Felvilágosító töredékek – Némely hibás előítélet eligazítására*, Füskúti Landerer Nyomtató Intézet, 1831.

- Hegedűs Oszkár iratai. (Hegedűs Oszkár, aki alapításától vezérigazgatója volt a Budapest Banknak, rendelkezésünkre bocsátotta a bank megalakulásának és működésének első éveiről szóló, általa megőrzött és banktörténeti értékkel bíró dokumentumokat. Ezért „Hegedűs Oszkár iratai”-ként hivatkozunk az onnan idézett részek esetében.)
- *Jelentés a Takarékpénztárak és Bankok Egyesületének 1941. évi működéséről*, TÉBE kiadó, 1942
- J. M. G. LE Clézio: *Uránia*, Ulpius-ház Könyvkiadó, 2012.
- Kerekes György szerkesztésében: *Magyar pénzügyi és tőzsdei almanach 1990*, TAS Kft., 1990.
- Kornai János: *Találkozás Széchenyivel*, A Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia Széchenyi István emlékére rendezett ünnepi estjén, 2012. április 12-én felolvasott előadás szövege.
- Kónyi Manó gyűjtése nyomán: *Deák Ferenc Beszédei III.*, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1889.
- Kónyi Manó gyűjtése nyomán: *Deák Ferenc Beszédei IV.*, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1897.
- Kónyi Manó gyűjtése nyomán: *Deák Ferenc Beszédei V.*, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1898.
- Kossuth Ferencz sajtó alá rendezése: *Kossuth Lajos iratai VIII.*, Athenaeum R. Társulat, 1900.
- Kovács Zoltán–Megyesi Gusztáv–Váncsa István: *Első oldal V.*, Esterházy Péter: *Pagonynak rendületlenül*, Irodalom Kft., 2013.
- Kövér György írása és összeállítása nyomán: *A Magyar Külkereskedelmi Bank története Dokumentumokban és Emlékezőkben*, Müller János – Magyar Külkereskedelmi Bank, 2000.
- Lakossági Pénzügyi Szolgáltatásokat Vizsgáló Szakértői Bizottság: *Javaslatok a lakossági bankszolgáltatások problémáinak kezelésére*, 2006. december.
- Lengyel László–Surányi György: *Határátkelés–Beszélgetőkönyv*, Pesti Kalligram Kft., 2013.
- Levéltári Közlemények – A Magyar Országos Levéltár Közleményei: *Nyolcvankettedik évfolyam 1. szám*; Kálniczkyne Katz Veronika: *A bankrendszer átalakításának kezdetei – A Magyar Külkereskedelmi Bank üzletpolitikai elgondolásai a VI. ötéves terv időszakára*, 2011.
- Magyar Bankszövetség: *Hitelintézeti fogalomtár*, Magyar Bankszövetség, 2012.
- A Magyar Bankszövetség szakmai anyagai, jelentései
- McKinsey&Company (a tanulmány a Magyar Bankszövetség felkérésére készült): *A verseny intenzitása a magyar lakossági bankpiacon és az ügyfélhaszon növelésének lehetséges irányai*, 2007. május.
- Magyar Pénzügyi Almanach: *A bankszektor helyzete és kihívásai 2013-ban tanulmány*, Szerkesztette: Kerekes György, 2013–2014, XXIII. évfolyam, TAS-11 Kft., ISSN 2063-188X, pp. 221–226.

- A Magyar Bankszövetség dokumentumai, MTA PTI: „Az átalakuló magyar bankrendszer” kutatási program: *„A bankprivatizáció, mint a bankrendszer fejlesztésének eszköze”* című tanulmány alapján, Budapest, 1994.
- A Magyar Bankszövetség dokumentumai, MTA PTI: „Az átalakuló magyar bankrendszer” kutatási program: *A hitel-, bank- és adókonszolidációs folyamat hatásai a bankrendszerre*, Budapest, 1994.
- A Magyar Bankszövetség dokumentumai, MTA PTI: „Az átalakuló magyar bankrendszer” kutatási program: *Adalékok a közelmúlt kormányzati bankprivatizációs politikájának krónikájához*, Budapest, 1994.
- A Magyar Bankszövetség dokumentumai, MTA PTI: „Az átalakuló magyar bankrendszer” kutatási program: *A kétszintű magyar bankrendszer fejlődése 1987–1993*, Budapest, 1994. június.
- Örkény István: *Nászutasok a légyapíron*, Magvető Könyvkiadó, 1967.
- Pénzügyi Szemle: *Banki különadók az Európai Unióban* szakkikk, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, ISSN 0031-496-X, 2012/3. pp. 355–367.
- Pulai Miklós és társai: *Tízéves a magyar bankreform – Erdély Zsigmond Gábor: Új kihívás: a nemzetközi integráció*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 1997.
- Pulai Miklós és társai: *Tízéves a magyar bankreform – Göncz Árpád: Megnyitó*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 1997.
- Pulai Miklós és társai: *Tízéves a magyar bankreform – Hetényi István: Majd a történelem*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 1997.
- Pulai Miklós és társai: *Tízéves a magyar bankreform – Lámfalussy Sándor: Túlértékelés nélkül*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 1997.
- Pulai Miklós és társai: *Tízéves a Magyar Bankszövetség – Erdei Tamás előadása*, TAS-11 Kft., 1999.
- Pulai Miklós és társai: *Tízéves a Magyar Bankszövetség – Szalkai István előadása*, TAS-11 Kft., 1999.
- R. M. Hartwell: *The Industrial Revolution and Economic Growth*, Methuen&Co. Ltd.
- Somogyi Sándor és társai: *Magyarország a XX. században – II. kötet – Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság*, Babits Kiadó, 1996–2000.
- Romsics Ignác tanulmánya: *Bethlen István életpályája*, Népszabadság, 2013. október 5.
- Tomka Béla: *Képes banktörténet – Magyar Pénzügyintézetek a kezdetektől az államosításig*, HVG Kiadói Zrt., 2006.
- Ursprung János: *A kétszintű bankrendszer fejlődése Magyarországon 1987–1995*, 1996. október 30.
- Várhegyi Éva: *Bankról, pénzről, tőzsdéről – Válogatott előadások a Bankárképzőben 1988–1998: „Kis magyar bankprivatizáció”*, Haxel kiadó és nyomda, 1998.
- Várhegyi Éva: *Bankvilág Magyarországon*, Helikon kiadó, 2002.

INTERNETES FORRÁSOK

- http://fn.hir24.hu/gazdasag/2007/05/31/hoskorszaki_szerepek/–Gecse Mariann: *Hőskorszaki szerepek*

DOKUMENTUMOK

- 26. oldal – Magyar Statisztikai Közlemények 35., Budapest, 1913, 55.
- 74. oldal – Dr. Tarafás Imre: *Bankrendszer és monetáris politika Magyarországon 1987–2000, 2001* (forrás: Nyers–Szabóné–Rostáné–Hellné–Lovas [1991]: *A bankrendszer fejlődése bankmérlegek alapján*. Előterjesztés az MNB Elnöksége részére.), 10.
- 106. oldal – Hegedűs Oszkár irataiból, *Meghívó a Bankszövetség alakuló ülésének előkészítésére*.
- 138. oldal – A Magyar Bankszövetség dokumentumai, 1989. *A Bankszövetség bejegyzését igazoló bírósági végzés*.

A MAGYAR BANKSZÖVETSÉG TISZTSÉGVISELŐI

Elnökök

Lenk Géza	K&H Bank elnök-vezérigazgató	1989–1993
Erdély Zsigmond Gábor	MKB elnök-vezérigazgató	1993–1997
Erdei Tamás	MKB elnök-vezérigazgató	1997–2008
Dr. Felcsuti Péter	Raiffeisen Bank vezérigazgató	2008–2009
Erdei Tamás	MKB elnök-vezérigazgató	2009–2011
Dr. Patai Mihály	UniCredit Bank Hungary Zrt. elnök-vezérigazgató	2011–2012
Dr. Patai Mihály	UniCredit Bank Hungary Zrt. elnök-vezérigazgató	2013–

Alelnökök

Birmann Erzsébet	Innofinance Rt. vezérigazgatója	1989–1992
Erős János	Általános Értékforgalmi Bank vezérigazgató	1992–1995
Dr. Felcsuti Péter	Raiffeisen Bank vezérigazgató	1995–2001
Dr. Matthias Kunsch	HVB Bank Hungary Zrt. elnök-vezérigazgató	2001–2005
Gyuris Dániel	OTP Jelzálogbank Zrt. elnök-vezérigazgató	2005–2008
Dr. Török László	CIB Bank vezérigazgató	2008–2009
Dr. Patai Mihály	UniCredit Bank Hungary Zrt. elnök-vezérigazgató	2009–2011
Gyuris Dániel	OTP Jelzálogbank Zrt. elnök-vezérigazgató	2011–

Elnökségi tagok

Balázs László	Iványi György Dr.
Bánki Frigyes Dr.	Kolossváry Ádám
Czirják Sándor	Lendvai János Dr.
Csányi Sándor Dr.	Lenk Géza
Csicsáky Péter	Madarász László
Egyed Géza	Medgyessy Péter Dr.
Erős János	Morgós Katalin Dr.
Felcsuti Péter Dr.	Papp Edit
Gergely Károly Dr.	Pázmándy Gyula Dr.
Gyuris Dániel	Radovan Jelasity
Harmati László	Sean Morrissey
Hegedűs Éva	Terták Elemér Dr.
Heinz Wiedner	Török László
Hendrik Scheerlinck	Zdeborsky György
Hernádi Zsolt	Zolnai György

Főtitkárok

Radnóti János	1989
Pulai Miklós	1989–2000
Dr. Nyers Rezső	2000–2011
Dr. Kovács Levente	2011–

Főtitkár-helyettesek

Fodor György	1990–2001
Marsi Erika	2001
Dr. Móra Mária Tünde	2001–

A MAGYAR BANKSZÖVETSÉG EDDIGI MUNKATÁRSAI

Auer Katalin Dr.	Köves Andrásné Dr.
Antalóczy Györgyné Dr.	Müller János
Batka Anna	Orbán Olimpia
Csillik Péter Dr.	Osváth Piroska Dr.
Farkas Józsefné	Pirkmayer Mária
Fodor György	Polgárdy Lórántné
Forgács Magdolna	Rónaszéki Bella
Földi Tamás	Sütő Ágnes
Garbainé Dr. Kovács Katalin	Szalai Jánosné (Terike)
Gyárfás Judit Dr.	Szilágyi Noémi
Gyenese Éva	Szócs Gábor
Hámori Réka	Török László
Hegedűs István	Vass Péter

Herceg Károly

A KÖTETBEN SZEREPLŐ INTERJÚ ALANYOK

Beszédes Antal
Bokros Lajos Dr.
Csányi Sándor Dr.
Csernok Attila Dr.
Demján Sándor
Erdei Tamás
Erdély Zsigmond Gábor
Felcsuti Péter
Hegedűs Éva
Hegedűs Oszkár
Kis Pál Dr.
Kupa Mihály
Lenk Géza
Medgyessy Péter
Nyers Rezső Dr.
Pulai Miklós
Singlovics Béla
Surányi György Dr.
Zdeborsky György

MELLÉKLET

„TÁRGYALÁSI JEGYZŐKÖNYV

a Magyar Köztársaság Kormánya, valamint a lakossági deviza-jelzáloghitel állománnyal rendelkező pénzügyi intézmények képviseletében eljáró Magyar Bankszövetség képviselői között zajlott egyeztetésekről.

Budapest, 2011. december 15.

Dr. Matolcsy György Pleschinger Gyula
Miniszter Államtitkár
A Magyar Kormány képviseletében

Dr. Patai Mihály Gyuris Dániel
Elnök Alelnök
A Magyar Bankszövetség képviseletében

A Magyar Bankszövetség kibővített Elnökségének egyetértő támogatásával

AXA Bank Europe SA Magyarországi Fióktelepe; Budapest Bank Nyrt.; CIB Bank Zrt.; Erste Bank Zrt.; FHB Bank Nyrt.; K&H Bank Zrt.; MKB Bank Zrt.; Raiffeisen Bank Zrt.; UniCredit Bank Hungary Zrt.; OTP Bank Nyrt.; Magyarországi Volksbank Zrt.

A Tárgyalási Jegyzőkönyv magyar nyelvű szövegezése a 2–5. oldalon, az angol nyelvű pedig a 6–10. oldalon található.

Preambulum

TEKINTETTEL ARRA, hogy a Felek egyaránt elkötelezettek az ország pénzügyi stabilitásának és a pénzügyi közvetítő rendszer stabilitásának megőrzése iránt, továbbá,

TEKINTETTEL ARRA, hogy a Felek egyaránt elkötelezettek a lakossági deviza-jelzáloghitel-adósok helyzetének tehermegosztáson alapuló könnyítése iránt, továbbá

TEKINTETTEL ARRA, hogy a Felek egyaránt elkötelezettek a magyar gazdaság fellendítése iránt, aminek feltétele a magyar vállalkozások hitelhez jutása a pénzügyi közvetítőrendszer aktív szerepvállalása mellett, továbbá

TEKINTETTEL ARRA, hogy a pénzügyi közvetítőrendszer aktív szerepvállalásának szükséges feltétele a kiszámítható szabályozási környezet, illetve a pénzügyi közvetítőrendszer tehervállalási képességének figyelembe vétele, továbbá

TEKINTETTEL a Kormány és a banki közösség közötti folyamatos párbeszéd fenntartásának fontosságára,

a Felek az alábbiakban állapodtak meg.

A) Megállapodás a lakossági deviza jelzáloghitelek kedvezményes árfolyamon történő végtörlesztésével kapcsolatos szabályok módosításáról

1. A Kormány 2011. december 21-ig – sürgősségi eljárást kezdeményezve – törvénymódosítási javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: „Hpt.”) 200/B. § (2) bekezdés e) pontja módosítása érdekében, amely szerint a végtörlesztési igény a hitelező részéről visszautasítható abban az esetben, ha a bejelentett végtörlesztési igényhez az adós legkésőbb 2012. január 30-áig nem tudja bemutatni a végtörlesztéshez elegendő összegű, más hitelintézet által kiállított kötelező érvényű hiteligérvényt, vagy a végtörlesztéshez szükséges pénzfedezet meglétét a hitelező banknál vezetett bankszámláján.
2. A Kormány 2011. december 21-ig törvénymódosítási javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek az államháztartás egyensúlyát javító különadóról és járadékról szóló 2006. évi LIX. törvénnyel (a továbbiakban: „Kjtv.”) kapcsolatban, miszerint a Kjtv. 4/A. és 4/B. §-a alapján különadó fizetésére kötelezett pénzügyi szervezet, illetve amennyiben a hitelező a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény alapján összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozik, akkor az összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozó hitelezők leírhatják a 2011. évben bevallott különadóból a Hpt. 200/B. §-a alapján biztosított kedvezményes végtörlesztési árfolyam alkalmazásából eredő veszteségének 30%-át. Amennyiben az összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozó hitelező a 2011. évi banki különadó terhére nem tudja teljes mértékben elszámolni a kedvezményes végtörlesztési árfolyam alkalmazásából eredő vesztesége 30%-át, akkor az el nem számolt veszteség összegét a vele összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozó bármely más hitelező érvényesítheti. Erről a bevallásban kell nyilatkozni. Az igény előterjesztése a 2011-re benyújtott adóbevallás 2012. január 31-éig lefolytatott önellenőrzésével, a visszatérítés pedig pénzeszközben vagy – akár részben is – 1 éven belüli lejáratú állampapír tulajdonba adásával történik. Az adó-visszatérítés során adott állampapírokat aktuális piaci árukon kell figyelembe venni. A Magyar Bankszövetség tagjai vállalják, hogy az így szerzett állampapírokat lejáratig tartják. Ezen banki különadó-visszatérítés esetleges hatását a 2011. évi társasági adóelőleg kiegészítésénél nem szükséges figyelembe venni. Az emiatti esetleges adóelőleg megfizetésének a hiányát a Magyar Állam, illetve a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nem szankcionálja.
3. A Kormány 2011. december 21-ig – sürgősségi eljárást kezdeményezve – törvénymódosítási javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek a közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvénnyel, valamint a köztisztviselők jogállásáról szóló 1992. évi XXIII. törvénnyel kapcsolatban, miszerint a közalkalmazottnak és a köztisztviselőnek a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény 200/B. § (1) bekezdésében meghatározott végtörlesztéséhez vissza nem térítendő támogatás vagy a jövőbeni juttatások terhére megelőlegezett kifizetés nem, csak munkáltatói költsön nyújtható,

amelynek mértéke a háztartásban eltartott kiskorú gyermekek számától függ. A munkáltatói kölcsön nyújtásának feltétele, hogy az a következő évek javadalmazását nem érinti (előrehozott juttatást semmilyen formában nem valósít meg).

4. A Kormány 2011. december 21-ig – sürgősségi eljárást kezdeményezve – törvénymódosítási javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek, miszerint a személyi jövedelemadóról szóló 1995. évi CXVII. törvénynek az egyes adótörvények és azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló 2011. évi CLVI. törvénnyel megállapított, a Hpt. 200/B. §-ával kapcsolatos rendelkezései akként módosulnak, hogy a végtörlesztéshez nyújtott vissza nem térítendő támogatást és munkáltatói kölcsönt legkésőbb 2011. december 31-ig folyósítani kell. A munkáltatói kölcsön és a vissza nem térítendő támogatás nyújtásának feltétele, hogy az a következő évek javadalmazását nem érinti (előrehozott juttatást semmilyen formában nem valósít meg).

B) Megállapodás a 90 napnál hosszabb késedelembe esett deviza jelzálogbitek adósai helyzetének kezelése érdekében hozott lépésekről

1. A Magyar Bankszövetség tagjai vállalják, hogy erre vonatkozó törvényi szabályozás esetén a 2011. szeptember 30-án a minimálbér összegét elérő mértékű, és 90 napot meghaladó késedelembe esett deviza jelzáloghitel-adósok tartozását – amennyiben a deviza jelzáloghitel átváltására korábban nem került sor – forintra váltják, és a tartozás 25%-át elengedik 2012. május 15-ig, feltéve, hogy a devizakölcsön-szerződés megkötésekor a fedezeti ingatlanok forgalmi értéke összesen a 20 millió forintot nem haladta meg.

1.1. A Kormány törvénymódosítási javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek a Kjtv. módosítása érdekében, miszerint a Kjtv. 4/A. és 4/B. §-a alapján különadó fizetésére kötelezett pénzügyi szervezet, illetve amennyiben a hitelező a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény alapján összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozik, akkor az összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozó hitelezők leírhatják a 2012. évre esedékes banki különadóból az elengedett követelés 30%-át. Az elengedett követelés-hányad után a hiteladósoknak sem személyi jövedelemadó-, sem ajándékozási illeték-fizetési kötelezettségük nem keletkezik.

Amennyiben az összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozó hitelező a 2012. évi esedékes banki különadó terhére nem tudja teljes mértékben elszámolni az elengedett követelés 30%-át, akkor a le nem írt elengedett követelés összegét a vele összevont alapú felügyelet hatálya alá tartozó bármely más hitelező érvényesítheti. Erről az adott évi bevallásban kell nyilatkozni.

- 1.2. Amennyiben a deviza jelzáloghitel forintra történő átváltására korábban nem került sor, a hitelező a késedelmes deviza-jelzáloghitel alapján fennálló, devizában nyilván tartott tartozást a Magyar Nemzeti Bank által meghirdetett, 2012. március 15. és 2012. április 15. között irányadó középárfolyamok átlagán átváltja. A konverziót követően a hitelező a tartozás 25%-át elengedi.

- 1.3. *Amennyiben a hitelező az eredetileg devizában nyújtott jelzáloghitelt már korábban forintra váltotta, úgy az elengedett követelés a könyv szerint nyilvántartott forint tartozás 25%-a.*
- 1.4. *A konverziók során előálló nyitott devizapozíciók zárásához a Magyar Nemzeti Bank egy bankokkal közösen kidolgozott eszköztárat biztosít. A Magyar Bankszövetség tagjai vállalják, hogy a konverzió során a rövid külső forrásaitat törlesztik.*
- 1.5. *A tartozáselengedés feltétele, hogy a fent definiált késedelmes hiteladós 2012. március 15-ig nyilatkozzon arról, hogy a késedelembe esésének oka a fizetőképességében beállott jelentős, igazolható romlás volt.*
2. *A Kormány kiegészíti az otthoneremtési kamattámogatásról szóló, 2011. szeptember 28-án elfogadott, még ki nem hirdetett rendeletet egy további konstrukcióval, melynek alapján időben csökkenő mértékű kamattámogatást nyújt azoknak, akiknek a devizahitelét a hitelező forinthez átváltotta, feltéve, hogy a hitelfedezetként szolgáló ingatlan a hiteladós életvitelszerű lakhatását szolgálja, és állandó lakcíme a fedezetül szolgáló ingatlanban van. A kamattámogatás további feltétele, hogy a fedezeti ingatlan szerződéskötéskori forgalmi értéke ne haladja meg Budapesten a 20 millió forintot, vidéken a 15 millió forintot, és legalább egy kiskorú eltartott legyen a háztartásban. Nem veheti a konstrukciót igénybe az a hiteladós, aki fizetéskönnyítő program hatálya alatt áll, és az ebből eredő kötelezettségeinek 90 napot meghaladóan és a minimálbér mértékét elérő összegben nem tett eleget. A kamattámogatás – összhangban a Kormány által elfogadott kamattámogatással – 5 évre szól, mértéke az első évben az állampapír-referenciahozam (ÁKKH) 50%-a, a második évben 45%-a, a harmadik évben 40%-a, a negyedik évben 35%-a, míg az ötödik évben 30%-a. A kamattámogatásban részesülő hiteladósok hitelét a hitelező átütemezheti akként, hogy a kamattámogatás igénybevételétől számított 5 évig a hiteladós csak a hitel kamatát törleszti. A hiteladós a kamattámogatásra való jogosultságát elveszíti, amennyiben fizetési kötelezettségeinek 60 napot meghaladóan nem tesz eleget.*
3. *A Kormány 2012. január 15-ig törvénymódosítási javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek a hitelszerződésből eredő kötelezettségeiknek eleget tenni nem tudó természetes személyek lakhatásának biztosításáról szóló törvénnyel kapcsolatban, miszerint a Nemzeti Eszközkezelő a jogosult jelzáloghitel-adósok lakóingatlanát abban az esetben is megvásárolja, ha a háztartásban csak egy gyermeket nevelnek, akikre tekintettel a hiteladós a vele egy háztartásban élő házastársa vagy élettársa családi pótlékra jogosult. A Kormány továbbá biztosítja annak feltételeit, hogy a Nemzeti Eszközkezelő 25.000 darab lakóingatlant tudjon megvásárolni 2014. év végéig a következő ütemezés szerint: 2012. év végéig 8.000 darabot, 2013. év végéig 15.000 darabot, 2014. év végéig 25.000 darabot.*
4. *A Nemzeti Eszközkezelő által megvásárolt lakóingatlanokat nem kell a kényszerértékesítési kvótában figyelembe venni.*

C) Megállapodás a lakossági, devizában nyilvántartott jelzáloghitel-adósok árfolyamkockázatának mérsékléséről és az átlátható árazás bevezetésének határidejéről

1. A Kormány 2012. január 31-ig törvénymódosítási javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek a devizakölcsönök törlesztési árfolyamának rögzítéséről és a lakóingatlanok kényszerértékesítésének rendjéről szóló 2011. évi LXXV. törvénnyel kapcsolatban, amely az alábbi rendelkezéseket tartalmazza, egyebekben a törvény rendelkezései továbbra is irányadóak.

1.1. A szerződészerűen teljesítő, illetve a 90 napi késedelmet meg nem haladó késedelembe esett deviza jelzáloghitel-adósok számára 2012 végéig biztosított legyen az árfolyamvédelmi-rendszerbe való belépés lehetősége. Az árfolyamrögzítés, illetve az árfolyam-különbözetből eredő tartozások jóváírása a gyűjtőszámlán 2016 végéig legyen biztosított.

1.2. A program hatálya alatt a 180–270 CHF/HUF, a 250–340 EUR/HUF és a 2,5–3,3 JPY/HUF közötti árfolyamsávokban a deviza jelzáloghitelek törlesztésére az adós az alsó sávhatárnak megfelelő árfolyamon köteles azzal, hogy a deviza jelzáloghitel havi törlesztőtörlesztetén az árfolyamgát feletti részből a tőkerészt a hiteladós viseli a hatályos gyűjtőszámla-szabályok szerint. A deviza jelzáloghitel havi törlesztőtörlesztetén az árfolyamgát feletti részből a kamatrészre eső hányad 50%-át a pénzügyi intézmények, 50%-át a költségvetés viseli. Az elszámolásra negyedévente kerül sor mind az állami, mind a banki kamatrész vonatkozásában.

1.3. A 270 CHF/HUF, a 340 EUR/HUF, a 3,3 JPY/HUF árfolyamszintek feletti árfolyamkockázatot teljes egészében a költségvetés viseli.

1.4. A programba jelentkező deviza jelzáloghitel-adósok a rendszerből a bejelentkezés után 3 évvel jogosultak kilépni.

1.5. Bankszövetség tagjai vállalják, hogy egységes minták alapján tájékoztatják ügyfeleiket a programban való részvétel lehetőségéről.

2. A Kormány vállalja, hogy akként módosítja a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól szóló 250/2000. (XII. 24.) kormányrendeletet, hogy az árfolyamvédelmi programba belépő, nem hátralékos hiteladósok esetében ne kelljen a hitelezőknek értékvesztést képezni.

3. A pénzügyi közvetítőrendszerre nehezedő operációs terhekre tekintettel a Kormány vállalja, hogy 2011. december 21-ig – sürgősségi eljárást kezdeményezve – törvénymódosítási javaslatot nyújt be az Országgyűlésnek a kölcsönök kamatai és a teljes hiteldíj mutató korlátozása, valamint az átlátható árazás biztosítása érdekében az egyes pénzügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2011. évi CXLVIII. törvény hatálybalépésével kapcsolatban, miszerint a törvény 2012. április 1-jén lép hatályba.

D) Növekedési Paktum

1. A Kormány kijelenti, hogy a banki különadó mértéke és alapja 2012-ben a hatályos szabályozáshoz képest nem változik, 2013-ban a mértéke 50%-kal csökken, míg 2014-ben csak

- az Európai Unió jogrendjében elfogadott bankadónak megfelelő, vagy az Európai Unió tagállamaiban alkalmazott bankadó alapok és bankadó kulcsok átlagos mértékét meg nem haladó banki különadó kivételére kerülhet sor. A Kormány kijelenti továbbá, hogy a már fennálló devizahitel-állományt érintő bármilyen további szabályozási javaslatnak az Országgyűlés elé történő beterjesztése, illetve bármely ilyen szabályozási javaslat támogatásáról szóló döntést megelőzően konzultál a Magyar Bankszövetséggel.
2. A Felek vállalják, hogy 2012 első negyedében konzultációt kezdeményeznek az egyetértő bankok tulajdonosai, illetve legfelsőbb szintű vezetői, valamint a Kormány legfelsőbb szintű vezetői között a következő időszak együttműködéséről. A Felek vállalják továbbá, hogy 2012. január 1-jétől a költségvetést megalapozó új makropálya figyelembevételével negyedévente egyeztetnek a gazdaság helyzetéről és a pénzügyi közvetítőrendszer szerepvállalásáról a gazdasági növekedés ösztönzésében. Az egyeztetésre a Kormány meghívja a Magyar Bankszövetség kibővített Elnöksége tagjainak tulajdonosi képviselőit, illetve az egyeztetésről a Kormány a Nemzetközi Valutaalapot és az Európai Unió Bizottságát tájékoztatja. A Magyar Bankszövetség vállalja, hogy 2012. január végéig kidolgoz egy, a pénzügyi közvetítőrendszer szerepvállalását a gazdasági növekedés szempontjából pontosan bemutató, érdemi, hatásvizsgálattal alátámasztott javaslatot. A Felek 2012. február végéig megállapodnak a pénzügyi közvetítőrendszer szerepvállalásáról.
 3. A Felek megegyeznek abban, hogy minden olyan pénzügyi intézmény, amely fennálló mikro-, kis- és középvállalati hitel-állományát 2012. szeptember 30-ig növeli, az állománynövekedés forintban elszámolt ellenértékét levonhatja a 2012. évi bankadó alapjából azzal, hogy az állománynövekedés meghatározása szempontjából a 2011. szeptember 30-án fennálló állomány 95%-át kell bázisnak tekinteni. A pénzügyi intézmény által lakásfedezet mellett természetes személynek nyújtott, valamint az uniós pályázati támogatással érintett projekteknek az önerő kiegészítéséhez, valamint az előfinanszírozáshoz nyújtott hitelrészben felüli hitelrésze a 2012-re esedékes bankadó adóalapját csökkenti. A banki különadóval szemben ekként érvényesített levonások mértéke nem haladhatja meg a banki különadó 30%-át.
 4. A Kormány megerősíti elkötelezettségét a magyar gazdaság növekedési pályára állításában, egyben kijelenti, hogy elengedhetetlennek tartja a bankrendszer szerepvállalását a növekedés ösztönzésében és fenntartásában.”

